İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

Türk Dış Politikasında Kamu Diplomasisi Kurumlarının Sahra-Altı Afrika Algısı

Doktora Tezi

Mustafa Ateş

Haziran 2025

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

Türk Dış Politikasında Kamu Diplomasisi Kurumlarının Sahra-Altı Afrika Algısı

Doktora Tezi

Mustafa Ateş

Danışman

Prof. Dr. İsmail Ermağan

Haziran 2025

TEZ JÜRİSİ ONAYI

Mustafa Ateş tarafından hazırlanan "Türk Dış Politikasında Kamu Diplomasisi Kurumlarının Sahra-altı Afrika Algısı" başlıklı bu Doktora Tezi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ **İMZA**

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. İsmail ERMAĞAN

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi

Üyeler:

Prof. Dr. Berdal ARAL

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi

Doç. Dr. Asena BOZTAŞ

Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi

Doç. Dr. Muharrem Hilmi ÖZEV

İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Yunus ÇOLAK

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi

Tez Savunma Tarihi: 17/06/2025

BEYANLAR

Yazım ve Kaynak Gösterme Kılavuzu Beyanı

Danışmanlığımda yazılan bu tezin APA yazım ve kaynak gösterme kılavuzunda belirtilen kurallara uygun olarak yapılandırıldığı ve bu kılavuzun metin içi kaynak gösterme standartlarının bu tezde tutarlı olarak uygulandığı tarafımdan incelenerek teyit edilmiştir.

İmza

Prof. Dr. İsmail Ermağan

Etik İlkelere Sadakat Beyanı

Hazırladığım bu tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

İmza

Mustafa Ateş

ÖNSÖZ

Çalışmanın fikir aşamasından nihayete erme sürecine kadar rehberlik eden, yardımlarını esirgemeyen, zorluklara karşı kolaylaştırıcı rol oynayan danışmanım Prof. Dr. İsmail Ermağan'a teşekkür ederim. Tez izleme kurulunda bulunarak çalışmanın daha sağlam bir zemine oturmasını sağlayan, "ezber bozan bir şeyler yazmalısın" diyerek hedef gösteren, motive eden, detaylı ve titiz yaklaşımı ile teze değer katan hocam Prof. Dr. Berdal Aral'a sonsuz teşekkürler ve saygılar sunarım. Yine kurulda bulunarak özellikle Afrika penceresinden, çalışmaya değer katan, nazik ve kolaylaştırıcı yaklaşımı ile çalışmayı ve motivasyonumu ileri taşıyan pek kıymetli hocam Doç. Dr. Asena Boztaş'a şükranlarımı iletirim.

Saha çalışması sürecinde görüşme talebime kurumsal bir yaklaşım sergileyen Türkiye Maarif Vakfı ve Türkiye Diyanet Vakfı'na, ek olarak YTB'ye ve TİKA'ya çalışmaya sundukları katkı için çok teşekkür ederim. Ayrıca bu sürece desteği itibariyle değerli hocam Doç. Dr. Nurullah Altıntaş'a da muhabbetimi ve teşekkürlerimi iletirim. Yine bu sürece destek sunan ancak görüşmelerin gizliliği itibariyle ismini açıklayamayacağım merkezde ve sahada görevli kurum personellerine samimi, teze akademik katkı sunan değerli yaklaşımları için teşekkür eder, saygılarımı sunarım. Çalışmanın ezber bozan yöne ulaşmasının ve veri zenginliğinin kendilerinden mütevellit olduğunu vurgulamak isterim.

Ve nihayetinde, yıldızlara baktığım gecelerin seherinin de olduğunu hatırlatan, güne gülümsememe vesile olan, yağmur tanelerini sayarak gökyüzünü temaşa ettiğim kadına, değerli eşime duyduğum minneti ayrıca belirtmek isterim. Zira ikimizin de birer çocuğu vardı büyütmesi gereken, bana masabaşı düşerken ona bir çift gözün peşinde uykusuz geceler düştü. Bir de arda kalan zamanda Afrika'yı, kimlikleri, imajları, algıları dinlemek… Bu çalışmanın buraya gelmesinin müsebbibi, mimarı ve en büyük motivasyon kaynağı kendisidir.

Ancak yine de kendisinin de yüksek müsaadesi ile çalışmamı güzel kızım Züleyha Nil'e ithaf ediyorum. Her ne kadar çalışma onun için Zürafa Zuzi kadar ilgi çekici olmasa da hayatta ya da akademide bu çalışmaya atıf yapacağı günü iple çekiyorum…

Mustafa ATEŞ

Bitlis, 2025

ÖZET

Türk Dış Politikasında Kamu Diplomasisi Kurumlarının Sahra-altı Afrika Algısı

Ateş, Mustafa

Doktora Tezi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. İsmail Ermağan

Haziran 2025

Bu çalışmanın temel amacı, dış politika analizinin psikolojik unsurlarından birisi olan ve dış politikanın oluşum ve uygulama sürecini etkileyen algının, kamu diplomasisi kurumları üzerinden tahlil edilmesidir. Bu doğrultuda çalışma, bu kurumların Sahra-altı Afrika'ya yönelik algılarını ortaya koymayı, bu algıların oluşumunda etkili olan faktörleri tespit etmeyi hedeflemektedir. Çalışma kapsamında Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Yunus Emre Enstitüsü (YEE), Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Türkiye Maarif Vakfı (TMV) ve Diyanet İşleri Başkanlığı/Türkiye Diyanet Vakfı (DİB/TDV) olmak üzere beş kamu diplomasisi kurumu analiz birimi olarak belirlenmiştir. Çalışmada temelde nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Literatür taraması; kurumsal yayınlardan, resmi belge ve web sitelerinden oluşan metinler; kurum temsilcileriyle yapılan yarı yapılandırılmış mülakatlar aracılığıyla veri toplama işlemi gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Çalışma; kurumsal kimlik, devlet kimliği, ulusal çıkar ve ulusal öz-imaj aracılığıyla kamu diplomasisi kurumlarının algılarının şekillendiği varsayımına dayanmaktadır. Araştırmanın zamansal kapsamı, 2010–2024 yıllarını ile sınırlı tutulmuştur. Teorik çerçeve ise İnşacı teori, İmaj teorisi ve Bilişsel tutarlılık teorisinden oluşturmaktadır. Bu sistematik üzerine kurulan çalışmada kamuoyunda veya akemide çok bilinmeyen kimi bulgulara ulaşılmıştır. En büyük stratejik algı, Afrika Türkiye'nin dünyaya açılmasının bir parçası olarak algılanmasıdır. Bu hedefte, alandan elde edilen bilgi ve tecrübeler, benzer uluslararası kurumların stratejileri ve kimileriyle yürütülen işbirlikleri, politika oluşturma evreni olarak ilgili merkezlere aktarılmaktadır. Nihayetinde bu sistematik üzerine kurulan çalışmada çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır. Kurumların, eğitim başta olmak üzere yardım ve kültür unsurları ile kurum kimlikleri; yumuşak gücün yanı sıra Osmanlı ve İslam kimliğinin sentezinden oluşan muhafazakâr kimlik eksenli devlet kimlikleri; yardım, küresel adalet ve barış üzerine inşa edilen ulusal-öz imajları; siyasi ve ekonomik içerikli ulusal çıkarları Afrika algıları üzerinde etkili olmaktadır. Tarihi imajda sömürgecilik, kölelik v.b; yaşayan imajda çatışma, terör, yoksulluk v.b. olmak üzere Afrika'ya yönelik olumsuz algılar mevcuttur. Yaşayan algıda aynı zamanda yeraltı kaynakları, büyüme v.b. olmak üzere olumlu ekonomik kodlar da vardır. Afrika'nın

potansiyeline yönelik algıda ekonomik kodlar baskındır. Afrika Türkiye'nin dünyaya açılmasının bir parçası olarak algılanmaktadır. Türkiye açısından -Somali başta olmak üzere- müstesna ülkeler mevcuttur.

Anahtar Kelimeler: Algı, Türk Dış Politikası, Sahra-altı Afrika, Kimlik, Çıkar, İmaj

ABSTRACT

The Perception of Sub-Saharan Africa by Public Diplomacy Institutions in Turkish Foreign Policy

Ates, Mustafa

Ph. D. Thesis, Department of International Relations

Supervisor: Prof. Dr. İsmail Ermağan

June 2025

The main purpose of this study is to analyze perception, which is one of the psychological elements of foreign policy analysis and affects the formation and implementation process of foreign policy, through public diplomacy institutions. In this context, he study aims to reveal the perceptions of these institutions towards Sub-Saharan Africa and to identify the factors affecting the formation of these perceptions. Within the scope of the study, five public diplomacy institutions have been selected as units of analysis: the Turkish Cooperation and Coordination Agency (TİKA), Yunus Emre Institute (YEE), Presidency for Turks Abroad and Related Communities (YTB), Turkish Maarif Foundation (TMV) and the Presidency of Religious Affairs/Türkiye Diyanet Foundation (DIB/TDV). The study primarily adopts a qualitative research method. Data collection was carried out through literature review; texts consisting of institutional publications, official documents and websites; and semi-structured interviews with representatives of the institutions. The obtained data were examined with the content analysis method. The study is based on the assumption that perceptions of public diplomacy institutions are shaped by institutional identity, state identity, national interest, and national self-image. The temporal scope of the research is limited to the years 2010–2024. The theoretical framework is based on Constructivist Theory, Image Theory, and Cognitive Consistency Theory. Built upon this systematic approach, the study has uncovered certain findings that are not widely known in the public or academic spheres. The most prominent strategic perception is that Africa is viewed as part of Turkey's broader opening to the world. In line with this objective, the knowledge and experiences gathered from the field, the strategies of comparable international institutions, and collaborations with some of them are transferred to the relevant centers as part of the policy-making process. Corporate identities of the institutions with elements of aid and culture, especially education; state identities based on conservative identity, which is a synthesis of Ottoman and Islamic identity as well as soft power; national-self images built on aid, global justice and peace; and their national interests including political and economic elements have an impact on their perceptions of Africa. There are negative perceptions of Africa: colonialism, slavery, etc. in the historical image; conflict, terrorism, poverty, etc. in the living image. In the living perception, there are also positive economic codes such as underground resources, growth, etc. Economic codes are dominant in the perception of Africa's potential. Africa is perceived as a

part of Türkiye's opening to the world. There are exceptional countries for Türkiye, especially Somalia.

Keywords: Perception, Turkish Foreign Policy, Sub-Saharan Africa, Identity, Interest, Image

İÇİNDEKİLER

TEZ JÜRİSİ ONAYI ii
BEYANLAR iii
ÖNSÖZ iv
ÖZET v
ABSTRACT vii
İÇİNDEKİLER ix
KISALTMALAR xii
TABLO LİSTESİ xiv
GRAFİK LİSTESİ xv
HARİTA LİSTESİ xvi
ŞEKİL LİSTESİ xvii
GİRİŞ 1
1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE 15
1.1. Kavramsal Çerçeve 15
1.1.1. Dış Politika Kavramı 15
1.1.2. Dış Politika Analizi ve Bilişsel-Psikolojik Faktörler 21
1.1.3. Dış Politika Aktörü Olarak Kamu Diplomasisi Kurumları 28
1.1.4. Disiplinlerarası Bir Yaklaşım Olarak Algı 32
1.2. Kuramsal Çerçeve 44
1.2.1. İnşacı Teorinin Algı Yaklaşımı 46
1.2.2. İmaj Teorisinin Algı Yaklaşımı 53
1.2.3. Bilişsel Tutarlılık Teorisi 56
2. İMAJ, KİMLİK VE ALGI BAĞLAMINDA AFRİKA VE TÜRKİYE 58
2.1. Uluslararası İmaj Açısından Afrika Algısını Şekillendiren Faktörler 58
2.1.1. Afrika'nın Tarihî İmajı 59
2.1.2. Afrika'nın Mevcut Görünümü (Yaşayan İmajı) 63
2.1.3. Afrika'nın Potansiyel İmajı 84
2.2. Türk Dış Politikasında Benlik Unsurları ve Afrika 92
2.2.1. Türk Dış Politikasında Devlet Kimliği Tasavvuru ve Ulusal Çıkar 92
2.2.2. Türkiye'nin Ulusal Öz-İmajı 99
2.2.3. Tarihten Günümüze Türkiye-Afrika İlişkileri 104
3. KAMU DİPLOMASİSİ KURUMLARININ SAHRA-ALTI AFRİKA ALGISI 113
3.1. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı'nın Afrika Algısı 115

3.1.1. TİKA'nın Kurumsal Kimliği 118
3.1.2. TİKA'nın Devlet Kimliği Algısı 119
3.1.3. TİKA'nın Ulusal Öz-İmaj Algısı 125
3.1.4. Türkiye'nin Ulusal Çıkar Algısı 128
3.1.5. Uluslararası İmajın Bileşenleri Açısından TİKA'nın Afrika Algısı 130
3.1.6. Algıyı Etkileyen Faktörler Açısından TİKA'nın Afrika Algısı 138
3.2. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın Afrika Algısı 151
3.2.1. YTB'nin Kurumsal Kimliği 153
3.2.2. YTB'nin Devlet Kimliği Algısı 155
3.2.3. YTB'nin Ulusal Öz-İmaj Algısı 158
3.2.4. YTB'nin Ulusal Çıkar Algısı 160
3.2.5. Uluslararası İmajın Bileşenleri Açısından YTB'nin Afrika Algısı 163
3.2.6. Algıyı Etkileyen Faktörler Açısından YTB'nin Afrika Algısı 167
3.3. Türkiye Maarif Vakfı'nın Afrika Algısı 174
3.3.1. TMV'nin Kurumsal Kimliği 177
3.3.2. TMV'nin Devlet Kimliği Algısı 179
3.3.3. TMV'nin Ulusal Öz-İmaj Algısı 182
3.3.4. TMV'nin Ulusal Çıkar Algısı 185
3.3.5. Uluslararası İmajın Bileşenleri Açısından TMV'nin Afrika Algısı 187
3.3.6. Algıyı Etkileyen Faktörler Açısından TMV'nin Afrika Algısı 196
3.4. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Afrika Algısı 209
3.4.1. Diyanet'in Kurumsal Kimliği 212
3.4.2. Diyanet'in Devlet Kimliği Algısı 215
3.4.3. Diyanet'in Ulusal Öz-İmaj Algısı 222
3.4.4. Diyanet'in Ulusal Çıkar Algısı 224
3.4.5. Uluslararası İmajın Bileşenleri Açısından Diyanet'in Afrika Algısı 226
3.4.6. Algıyı Etkileyen Faktörler Açısından Diyanet'in Afrika Algısı 234
3.5. Yunus Emre Enstitüsü'nün Afrika Algısı 246
3.5.1. YEE'nin Kurumsal Kimliği 248
3.5.2. YEE'nin Devlet Kimliği Algısı 250
3.5.3. YEE'nin Ulusal Öz-İmaj Algısı 252
3.5.4. YEE'nin Ulusal Çıkar Algısı 254
3.5.5. Uluslararası İmajın Bileşenleri Açısından YEE'nin Afrika Algısı 255
3.5.6. Algıyı Etkileyen Faktörler Açısından YEE'nin Afrika Algısı 257
3.6. Kurumların Karşılaştırmalı Tahlili 262

3.6.1. Algıyı Oluşturan Benlik Unsurları Açısından Karşılaştırma.....263
3.6.2. Algıyı Etkileyen Faktörler Açısından Karşılaştırma 273
3.6.3. Kurumların Afrika Algılarının Karşılaştırılması 285
SONUÇ.....295
KAYNAKÇA.....311
EKLER.....364

KISALTMALAR

AA : Anadolu Ajansı

AB : Avrupa Birliği

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

AFAD : Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

AfB : Afrika Birliği'ne

AfCFTA : Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Bölgesi

AfDB : Afrika Kalkınma Bankası

BM : Birleşmiş Milletler

BMGK : Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi

BPM : Bürokratik Politika Modeli

CNIM : Cemaat Nusret el İslam vel Müslimin

Diyanet : Diyanet İşleri Başkanlığı

DPA : Dış Politika Analizi

DPT : Devlet Planlama Teşkilatı

DYY : Doğrudan Yabancı Yatırım

GSYH : Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

IDA : Uluslararası Kalkınma Birliği

IEP : Institute for Economics & Peace

IMF : Uluslararası Para Fonu

ISWA : Islamic State in West Africa

İGE : İnsani Gelişim Endeksi

İHA : İnsansız Hava Aracı

ÖSM : Örgütsel Süreç Modelidir

RAM : Rasyonel Aktör Modeli

SAA : Sahra-altı Afrika

SİHA : Sihasız İnsansız Hava Aracı

SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

THY : Türk Hava Yolları

TİKA : Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı

TMV : Türkiye Maarif Vakfı

TRT : Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

Uİ : Uluslararası İlişkiler

YEE : Yunus Emre Enstitüsü

YTB : Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Görüşme Yapılan Katılımcıların Listesi....6
Tablo 2: DPA'da Klasik Çalışmalar....22
Tablo 3: Belge ve Görüşmelerin Frekans Tahlili (TİKA)....116
Tablo 4: Algıyı Oluşturan Benlik Unsurlarının Tematik Tahlili (TİKA)....117
Tablo 5: Tarihî, Yaşayan ve Potansiyel Algının Tematik Tahlili (TİKA)....130
Tablo 6: Algıyı Etkileyen Faktörlerin Tematik Tahlili (TİKA)....138
Tablo 7: Belge ve Görüşmelerin Frekans Tahlili (YTB)....151
Tablo 8: Algıyı Oluşturan Benlik Unsurlarının Tematik Tahlili (YTB)....153
Tablo 9: Tarihî, Yaşayan ve Potansiyel Algının Tematik Tahlili (YTB)....163
Tablo 10: Algıyı Etkileyen Faktörlerin Tematik Tahlili (YTB)....167
Tablo 11: Belge ve Görüşmelerin Frekans Tahlili (TMV)....174
Tablo 12: Algıyı Oluşturan Benlik Unsurlarının Tematik Tahlili (TMV)....176
Tablo 13: Tarihî, Yaşayan ve Potansiyel Algının Tematik Tahlili (TMV)....188
Tablo 14: Algıyı Etkileyen Faktörlerin Tematik Tahlili (TMV)....196
Tablo 15: Belge ve Görüşmelerin Frekans Tahlili (Diyanet)....210
Tablo 16: Algıyı Oluşturan Benlik Unsurlarının Tematik Tahlili (Diyanet)....211
Tablo 17: Tarihî, Yaşayan ve Potansiyel Algının Tematik Tahlili (Diyanet)....226
Tablo 18: Algıyı Etkileyen Faktörlerin Tematik Tahlili (Diyanet)....234
Tablo 19: Belgelerin Frekans Tahlili (YEE)....246
Tablo 20: Algıyı Oluşturan Benlik Unsurlarının Tematik Tahlili (YEE)....247
Tablo 21: Tarihî, Yaşayan ve Potansiyel Algının Tematik Tahlili (YEE)....256
Tablo 22: Algıyı Etkileyen Faktörlerin Tematik Tahlili (YEE)....257
Tablo 23: Belge ve Görüşmelerin Frekans Tahlili (Tüm Kurumlar)....262
Tablo 24: Kurumların SAA'ya Dair Merkez Birimleri ve Yurt dışı Temsilcilikleri....264
Tablo 25: Frekans Tahlilinde İlk 10'da Yer Alan Kurum Kimliğine Ait Kelimeler....265

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Dünyada Resmi Kalkınma Yardımı Alan Bölgeler (2000-2021).....74
Grafik 2: SAA'nın Dış Borcunun GSYH'ye Oranı 76
Grafik 3: 2024'de Dünya Nüfusunun Seçilmiş Yaş Gruplarının Bölgelere Göre Oranı....78
Grafik 4: Bölgelere Göre İnsani Gelişim Endeksi 79
Grafik 5: Bölge ve Yaş Grubuna Göre Okula Gitmeme Oranları 81
Grafik 6: Doğuşta Beklenen Yaşam Beklentisi 82
Grafik 7: Dünya Nüfusunun 1950-2100 Arası Bölgesel Dağılımı 86
Grafik 8: 1980–2100 Arası Küresel İşgücü Artışı (15-59 yaş arası nüfus-milyon).....87
Grafik 9: TİKA'nın Afrika'ya Yapmış Olduğu Yardımlar.....124
Grafik 10: TDV'nin SAA'da Yardım Yaptığı Ülkeler (İlk 10 Ülke) 220

HARİTA LİSTESİ

Harita 1: Osmanlı Devleti'nin Afrika'da Etkili Olduğu Bölgeler 105
Harita 2: Kurumların Sahra-altı Afrika'daki Temsilcilikleri 276

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Türkiye ile Sahra-Altı Afrika'nın İhracat ve İthalatı (2002-2022) 110
Şekil 2: Belge ve Görüşmelerin Kelime Bulutu (TİKA) 116
Şekil 3: Belge ve Görüşmelerin Kelime Bulutu (YTB) 152
Şekil 4: Belge ve Görüşmelerin Kelime Bulutu (TMV) 175
Şekil 5: Belge ve Görüşmelerin Kelime Bulutu (Diyanet) 210
Şekil 6: Belgelerin Kelime Bulutu (YEE) 247
Şekil 7: Kurum Kimliklerine Ait Kategoriler 264

GİRİŞ

> Hareket halindeki bir otomobilin arka koltuğunda sabah ayazında yol aldığınızı düşünün. İçerideki ısı camların buğulanmasına neden olmuş ve siz buğulu camdan dışarıya, yanından ağır ağır geçtiğiniz nesnelere bakıyorsunuz. Sözgelimi yol kenarında yürüyen insanları, ardından sıra sıra ağaçları ve evleri ya da sokak lambalarını arkanızda bırakarak ilerliyorsunuz. Ama camdaki buğu tüm nesnelerin sanki bir sis perdesi tarafından çepeçevre sarmalandıkları izlenimi oluşturmanıza neden oluyor. Bu sis sarmalı herhangi bir nesneyi, çevresindeki doğa ile sürekli hale getiriyor adeta. Yani buğu ya da sis nedeniyle bir sedir ağacının gövdesini, onun yanında beklemekte olan insan ya da hemen berisine sabitlenmiş bir yol levhasından ayrıştırmada zorluk yaşıyorsunuz… Şimdi bir anda içeriyle dışarı arasındaki ısı farkını dengelediğinizi ve camdaki buğudan yavaşça kurtulduğunuzu varsayalım. Deyim yerindeyse arkaik rüyanızdan uyandınız ve camın ardındaki dünya yeniden parçalanmaya başladı; tek tek ağaçları, yanlarında durdukları şeylerden, evlerden veya insanlardan bir anda ayrıştırdınız. (Hoşgör, 2016: 16).

Türkiye'nin Afrika algısını bu metafor üzerinden düşünmek mümkündür. Zira Türkiye, Cumhuriyet'in ilk yıllarından Soğuk Savaş'ın bittiği dönemi kapsayan süreç zarfında etrafında belli buğuları olan bir ülkedir. Türkiye'nin Batı'ya uyum sağlama gayreti, komşularla meseleler, Sovyet tehdidi gibi jeopolitik öncelikler ve Soğuk Savaş döneminin dinamikleri gibi bir dizi iç ve dış nedenler, metafordaki gibi algıyı sınırlayıcı buğulara benzetilebilir. Sorunların belli bir çözüm aşamasına ulaşması, Soğuk Savaş döneminin sonu, 2000'li yıllarla Türkiye'nin siyasi ve ekonomik istikrarı, ısı farkının dengelenmesini ve buğuların çözülmesini sağlamıştır. Bu çözülme algılama kapasitesinin yükselmesi ile birlikte Türkiye'nin otobüsün ötesindeki hayatın farkına, dış dünyanın ayrımına varmasını sağlamıştır. Bu farkındalık dış dünya ile temas kurulmasıyla ve nihayetinde gerçeklikle örtüşen bir algının doğmasıyla sonuçlanmıştır. Ayrıca Türkiye'nin Batı ile tarihsel süreçten gelen sorunlarından (1964 Johnson mektubu, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası ABD ambargosu, 1997 Lüksemburg Zirvesi'nde tam üyeliğin reddi vb.) kaynaklı olarak duyduğu güven sorunu da etrafına bakmasını (alternatif ortak arayışı) sağlamış ve algısını

genişletmiştir. Bu durum alternatif ortak arayışının bir sonucu olarak Türkiye'nin dünyaya açılması ve beraberinde de Afrika'ya yönelik zayıf algısının kırılmasıyla sonuçlanmıştır. 1998 Afrika'ya Açılım Eylem Planı ve bu planın fiiliyata dönüştüğü AK Parti dönemindeki Afrika açılımı, bu kırılmanın bir tezahürüdür.

Tezin Konusu

Dış politika çalışmaları küreselleşme sürecinin doğal bir sonucu olarak, iç-dış ayrımından sıyrılarak "dış" sıfatının ötesine geçmiştir (Özcan, 2014: 346). Soğuk Savaş sonrası dönemde dış politika konularının çeşitlenmesi ve rasyonalist raydan çıkması, farklı unsurları ve uygulamaları da beraberinde getirmiştir. Dış politika yapımı ve uygulama süreçleri girift bir hal almış ve birçok faktörün irdelenmesi gereken bir mahiyete bürünmüştür (Erişen, 2016: 368). Günümüzde dış ve iç politikanın birbiri üzerinde etkili olduğu, iç politik aktörlerin dış politikada rol aldığı bir durum söz konusudur. Bu doğrultuda günümüzde yapılan dış politika analizi (DPA) çalışmaları dış politika yapım sürecine odaklanarak kamuoyunun rolü, grup dinamikleri, bilişsel faktörler gibi konular üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu çalışmalar; karar verme sürecine ilişkin çalışmalar, lider özelliklerine dayalı çalışmalar, kültür-kimlik ve sosyal gruplara yönelik çalışmalar olarak ön plana çıkmaktadır (Güleç, 2018: 89-90). DPA çalışmaları politikanın karar verici aktörünün yanı sıra dış politika yapım sürecini etkileyen unsurlara ve diğer aktörlere de odaklanmıştır. Diğer bir ifadeyle DPA çalışmalarına göre, dış politika sadece dış faktörler tarafından değil, devlet içerisindeki faktörler ve aktörler tarafından da şekillenmektedir (Kalaycı, 2017: 3).

DPA çalışmalarına yönelik mikro düzeydeki yaklaşım, çalışmalara farklı disiplinlerin de dâhil olmasını sağlamıştır. Özellikle dış politika yapım sürecinin, insan faktörünün temel alındığı küçük birimlere indirilmesi, psikoloji ve sosyoloji disiplinlerini sürece dâhil etmiştir. Hudson ve Day (2020: 6); psikoloji, sosyoloji, örgütsel davranış, antropoloji, ekonomi gibi birçok disiplinin dış politika karar verme sürecini açıklama çabalarından dolayı DPA'yı, bütünleştirici ve kapsayıcı bir yaklaşım olarak değerlendirmişlerdir. Ayrıca disiplinler arası yaklaşımın analizler ve analistler açısından faydalı olduğunu ifade etmektedirler.

DPA'daki mikro yaklaşım sonucu, psikoloji ve siyaset biliminin birleşimiyle politik psikoloji dalında çalışmalar yapılmıştır. Özellikle psikolojide yaşanan bilişsel devrim (*cognition revolution*) ile birlikte politik psikoloji alanında bilişsel yapılar (*cognitive structure*) ve dış politikada karar verme sürecindeki psikolojik ve sosyolojik unsurlar

çalışılmaya başlanmıştır (Demirkılınç, 2020: 35). Bu alt alanlarındaki çalışma konularından birisi de 'algı' olmuştur. Güleç (2018: 81), DPA çalışmalarında rasyonalist teorilerin önceliediği maddi unsurların hiçbir zaman tamamen belirleyici olmadığını, karar vericilerin algılarına ve bu algıları etkileyen psikolojik, bireysel ve kültürel faktörlere de önem verildiğini ifade etmektedir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde bir aktör olarak devletten ziyade insan unsurunun ön plana çıkması, algının da önemini artırmıştır. İnsanların çevrelerindeki dünyayı nasıl algıladıklarını ve onlara nasıl tepki verdiklerini ve insanların çevrelerindeki dünyayı nasıl şekillendirdiğini ve onlar tarafından nasıl şekillendiğini anlamak, uluslararası ilişkiler de dâhil olmak üzere, sosyal bilimlerin merkezinde yer almaktadır (Hudson, 2005: 1).

Uluslararası ilişkiler disiplininde algı çalışmaları, savaşın başlangıcını ve barışın sona ermesini (Holsti, North & Brody, 1968) açıklamak için tamamen maddi faktörlere dayanan geleneksel teorilerin başarısızlığından kaynaklı olarak ortaya çıkmıştır (Herrmann, 2013: 336). Disiplinde algı, genellikle bilişsel faktörler üzerinden, dış politika yapım sürecine ve karar verme yaklaşımına yönelik çalışmalarda (Shapiro & Bonham, 1973; Sylvan & Chan, 1984; Herrmann, 1986; Vertzberger, 1990; Vertzberger, 2019) yer bulmaktadır. Dış politika ve algı çalışmalarında ise algılama ve yanlış algılama konusuyla Robert Jervis (1985; 2002, 2017a); Soğuk Savaş döneminde Sovyet ve Amerikan algısı ile Richard Herrmann (1985; 1986; 1988) ön plana çıkmaktadır. Ayrıca İmaj teorisi üzerinden de ulusal imajın algı üzerindeki etkisine yönelik çeşitli çalışmalar (Boulding, 1959; Holsti, 1962; Holsti, 1967; Kaplowitz, 1990; Herrmann & Fischerkeller, 1995) mevcuttur. Türkiye'deki algı çalışmalarına bakıldığı takdirde ise Orta Doğu'da Türkiye algısı üzerine (Akgün, Perçinoğlu & Gündoğar, 2010; Perthes, 2010) ve SETA'nın Avrupa'da Türkiye algısı üzerine (Küçükcan & Küçükkeleş, 2012) çalışmaların olduğu görülmektedir. Ayrıca Avrupa-Türkiye ilişkilerindeki algıya dair çalışmalar (Nas, 2001; Aydın-Düzgit, 2018; Yurdusev, 2019) da mevcuttur.

Afrika üzerine ise Kavak'ın (2023) "Türkiye'de 'Afrika algısı' ve Afrika'ya yönelik bakış (21. asrın ilk çeyreği)" ve Yılmaz'ın (2024) "II. Meşrutiyet dönemi Osmanlı dergilerinde Afrika algısı" adlı çalışmaları, literatüre sunulan güncel katkılardır. Buna ek olarak Afrika'da Türkiye algısını konu edinen çalışmalar da (Bilgesam, 2011; Ngwa, 2019; Dalar, 2023) mevcuttur.

Literatüre bakıldığı takdirde, algı çalışmalarının genellikle karar alma sürecinde liderlerin algısı/algılaması üzerine bir eğilime sahip olduğu görülmektedir. Ancak yukarıda da bahsedildiği üzere, Soğuk Savaş sonrasında devlet-dışı ve altı aktörlerin dış politika yapım sürecindeki rolü tartışılmaz derecede önem kazanmıştır. Bu aktörler günümüz dünyasında önemlerini korumakta ve hatta artırmaktadırlar. Bu bağlamda politika yapım sürecinde aktif rol oynayan bu aktörlerin algıları, çalışmaya değer bir konu olarak ön plana çıkmaktadır. Türkçe literatüre bilişsel algı yapıları üzerine çalışmasıyla katkıda bulunan Caşın (2017: 139), dış politikada algı kuramının, karar mekanizmasının doğru çözümler üretmesinde rol oynadığını belirterek, medya ve STK'lar gibi dış politika aktörlerinin de eğilimlerinin dikkate alınması gerekliliğini vurgulamaktadır.

Bu çalışmanın konusunu Türk Dış Politikasında Kamu Diplomasisi Kurumlarının Sahra-altı Afrika Algısı oluşturmaktadır. DPA çalışmalarındaki mikro düzeyde bir yaklaşımla, bilişsel yapılar perspektifiyle bir algı çalışması ortaya konulacaktır. Ancak burada yaygın bir tavırla doğrudan lider üzerinden bir tahlil yapılmayacak, dış politika yapım ve uygulama sürecini etkilediği varsayılan kamu diplomasisi aktörlerinin algısı tahlil edilecektir. Çalışma dâhilinde kamu diplomasisi kurumları olarak; Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Yunus Emre Enstitüsü (YEE), Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Türkiye Maarif Vakfı (TMV) ve Diyanet/Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) belirlenmiştir.[1] Ancak bu çalışmada kurumlar belirlenirken Afrika'ya dair faaliyet sahalarının yanı sıra faaliyet konularının çeşitli olması da dikkate alınmıştır. Bu kurumlardan TİKA dış yardım, YEE kültür ve Türkçe öğretimi, YTB öğrenci burslandırması, TMV eğitim, Diyanet/TDV ise yardım, İslam dini ve kültürü alanlarında faaliyet yürütmektedir.

Tezin Amacı ve Hedefleri

Bu çalışmanın temel amacı, dış politika analizinin psikolojik unsurlarından birisi olan ve dış politikanın oluşum ve gelişim sürecini etkileyen algının, kamu diplomasisi kurumları üzerinden tahlil edilmesidir. Bu bağlamda DPA ile kamu diplomasisi arasındaki ilişkinin algı düzeyinde ortaya konulması çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda çalışma dâhilinde seçilmiş kamu diplomasisi kurumları olan TİKA, YTB, TMV, Diyanet

[1] Çalışmada bu kurumların belirlenmesindeki temel düşünce, kamu diplomasisi alanında Afrika'da faaliyet sahaları en geniş olduğu varsayılan kurumlar olmalarıdır. Zira Türk kamu diplomasisi mekanizmasında bu beş kurum haricinde Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), Türk Kızılay, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT), Anadolu Ajansı (AA), Türk Hava Yolları (THY), STK'lar gibi çeşitli kurumlar da yer almaktadır. Çalışma bu kurumlar ile sınırlandırılmıştır.

ve YEE kurumlarının Türk dış politikasındaki Sahra-altı Afrika algısının ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu temel amaca paralel olarak kurumların algılarının oluşum ve gelişim sürecinde etkili olan unsurların ortaya konulması da amaçlanmaktadır. Kurumların Afrika'da nasıl bir Türkiye algısı oluşturmaya çalıştıklarının (benlik inşası), bu doğrultuda ne gibi faaliyetler yürüttüklerinin ortaya konulması bir diğer amaçtır.

Soğuk Savaş sonrası mikro düzeye (devlet içi unsurların, psikolojik ve sosyolojik faktörlerin dikkate alınması) evirilen DPA çalışmaları Türk Dış Politikasında yeterince çalışılmamaktadır. Literatür tarandığında, dış politika yapım sürecine etki eden bir faktör olarak algının, Türk Dış Politikası çalışmalarında ve özellikle Afrika çalışmalarında yeterince incelenmediği görülmektedir. Türkiye'nin Afrika politikasına etki eden kamu diplomasisi kurumlarının politika yapım ve uygulama süreçlerindeki rolleri ifade edilirken, Afrika'yı nasıl algıladıkları literatürde bir boşluk oluşturmaktadır. İşte bu çalışma kamu diplomasisi kurumları açısından bu boşluğu doldurarak, literatüre naçizane bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Bu amaçlar doğrultusunda kurumların ortaya çıkan algıları ile teorik çerçeve neticesindeki değişkenler arasındaki ilişkinin ortaya konulması hedeflenmektedir. Kurumların ortaya çıkan algıları ile Afrika'nın var olan gerçeklerinin ne oranda uyumlu olduğunun ortaya çıkarılması da hedeflenmektedir. Ayrıca kurumların algıları ile Türkiye'nin dış politikasında Afrika özelindeki yer ve önemlerinin ortaya çıkarılması beklenmektedir. Çalışmanın teorik çerçevesi doğrultusunda aktörlerin kimlik, çıkar, imaj unsurları üzerinden Afrika'yı nasıl algıladıkları incelenecektir. Bu doğrultuda kurumların algıları ayrı ayrı ortaya konularak nihayetinde karşılaştırmalı olarak tahlil edilecektir. Afrika açılımı ile başlayan ve günümüze kadar devam eden Türkiye'nin Afrika politikasına yönelik değerlendirme yapılması bir diğer hedeftir.

Algılar hem bilişsel hem de normatif yönelimleri içerir. Bilişsel bir bakış açısı, dünyanın nasıl görüldüğü ve yorumlandığı ile ilgiliyken, normatif bir bakış açısı belirli konularla ilgili ne yapılması gerektiğini içerir (Ngwa, 2019: 13). Bu açıdan Türkiye'nin Afrika politikasında rol oynayan kurumların hem bilişsel hem de normatif açıdan algılarının ortaya konulması amaçlanmaktadır. Algının her iki bağlamda da ortaya çıkarılmasıyla birlikte, normatif yönü olduğu varsayılan aktörlerin, politika oluşum ve/veya uygulama süreçlerine etkileri tahlil edilebilecektir. Bu talilin de aktörlerin algısının gerçek politikaya etkisini ortaya çıkarması beklenmektedir. Nihayetinde bu çalışmanın; algının dış politikadaki

rolünü, Türk dış politikasına ve Afrika politikasının oluşum/uygulama süreçlerine etkisini anlamaya çalışan araştırmacılar için faydalı olması beklenmektedir.

Tezin Yöntemi

Bu çalışmada temelde nitel araştırma yöntemi uygulanmaktadır. Çalışmada literatür taraması yapılarak birincil ve ikincil kaynaklar üzerinden veri toplama işlemi gerçekleştirilmiştir. Literatür taramasının mahiyetini, çalışmanın teorik çerçevesini oluşturan İnşacı teori, İmaj teorisi ve Bilişsel tutarlılık teorisinin incelenmesi; algı kavramı üzerine yapılan disiplinlerdeki ve özellikle uluslararası ilişkilerdeki kaynakların incelenmesi, Türk dış politikası ve Türkiye'nin Afrika politikası üzerine kaynakların incelenmesi oluşturmaktadır.

Çalışmada ayrıca analiz birimi olarak seçilen kamu diplomasisi kurumlarının Afrika üzerine olan resmi belgeleri, yayımları, raporları ve web sayfalarından faydalanılarak veri toplama işlemi gerçekleştirilmiştir. Ayrıca çalışmanın özgün yanını ortaya koyacak şekilde kamu diplomasisi kurumları ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşme, kurumlardaki yönetici pozisyonundaki 2 kişi ve Afrika'da görevli saha çalışanlarından 3 kişi olmak üzere her kurum için 5 kişiden oluşmaktadır. Ancak YEE'nin görüşme talebine olumlu yanıt vermemesi ve YTB'nin saha görevlilerinin olmamasından kaynaklı olarak aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere toplam 18 kişi ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler öncesi bir yüz yüze ve bir çevrimiçi olmak üzere iki pilot görüşme gerçekleştirilmiş ve soruların katılımcılar için uygunluğu test edilmiştir.

Tablo 1: Görüşme Yapılan Katılımcıların Listesi

	Yönetici	***Saha çalışanı***	***Toplam***	***Saha çalışanlarının SAA'da bulunduğu ülkeler***
TİKA	T1, T2	T3, T4, T5	5	Nijer (3), Çad (3), Etiyopya (2), Kenya (2), Tanzanya (2), Kamerun, Madagaskar, Senegal, Mali, Somali, Uganda
YTB	Y1, Y2, Y3	-	3	
TMV	M1, M2	M3, M4, M5	5	
DİYANET	D1, D2	D3, D4, D5	5	
YEE	-	-	0	-
TOPLAM	9	9	18	11 Farklı Ülke

Not: Saha çalışanlarının daha önceki ve mevcut görevleri itibariyle uzun süreli bulundukları ülkeler veri olarak girilmiştir. Parantez içerisindeki sayılar o ülkede daha önce kaç katılımcının bulunduğunu göstermektedir.

Görüşmede katılımcının ait olduğu kurumun algısını kendi düşünceleri ile anlatmasını sağlayan yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi uygulanmıştır (Merriam, 2018: 88). Bu görüşme yöntemiyle derinlemesine bilgi elde edilmesi ve görüşmeciye alan açarak ait

olduğu kurumun Afrika algısını ortaya koyması beklenmiştir. Görüşme soruları oluşturuşken çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturan felsefe, psikoloji, sosyoloji disiplinlerinden yararlanılmıştır. Sorular, bu disiplinlerde algının ortaya çıkarılmasını sağlayan unsurlardan hareketle özenle hazırlanmıştır. Ayrıca bu süreçte tez izleme komitesinin ve alanında uzman hocaların görüşme sorularının uygunluğuna dair görüşleri alınmıştır.

Sorular, yöneticilere ve saha çalışanlarına yönelik olmak üzere iki ayrı formatta hazırlanmıştır. Yöneticilere daha çok kurumun ve Türkiye'nin Afrika politikasına yönelik sorular yöneltilmiştir. Saha çalışanlarına ise sahada elde ettikleri bilgi ve deneyimi ortaya çıkarmaya yönelik sorular yöneltilmiştir. Temel sorular her iki grup katılımcı için ortak olurken, bazı sorular her iki grubun bilgilerini teyit edici çapraz sorulardan oluşmaktadır. Sorular; kurum kimliği, Afrika'nın tarihi, yaşayan ve potansiyel algısı, Afrika'ya dair bilgi kaynağı, sahada elde edilen deneyim, algı çevresi, devlet kimliği, ulusal öz-imaj, ulusal çıkar, algı öznesindeki değişim, algılanandaki değişim, ikili ilişkiler, saha çalışanlarının özerk konumu, diğer ülkelere yönelik 'öteki' algısı, Afrika'daki Türkiye algısı çerçevesinde tasarlanmıştır.

Çalışmada elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi, hem kimlik inşa eden hem de kimlik tarafından inşa edilen bir unsur olarak algının ortaya çıkarılabilmesi için politik psikoloji konusunda çalışan araştırmacıların kullandığı yöntemlerden birisidir. İçerik analizi, konuşmaların sistematik olarak çalışılmasıyla, siyasi aktörlerin/karar alıcıların bireysel özelliklerinin anlaşılmasında kullanılan bir araştırma yöntemi tekniğidir. Günümüzde kullanıldığı şekliyle içerik analizi, Amerikan gazetelerinin içeriklerinin incelenmesi ve radyodaki propaganda konuşmalarının analizinden doğmuştur (Taylan, 2011: 65). İçerik analizinde devlet kurumlarının metinleri, internet siteleri, söylevleri de inceleme konusu olmaktadır. Bu analiz yöntemi, niteliksel ve niceliksel olarak yapılabilmektedir. Niceliksel yöntemde, bir konuşmada, bir sözcüğün sıklığına bakılırken, niteliksel içerik analizinde bazı kelime ve sembollerin anlamı ve kullanım amacı üzerinde durulmaktadır (Yesevi, 2021: 98). Bu doğrultuda çalışmada kamu diplomasisi kurumlarının haber metinleri, raporları, dergileri vb. içerik analizi yöntemiyle analiz edilmektedir. Çalışmada içerik analizinde tematik analiz yapılarak veriler temalara, kategorilere ve kodlara ayrılmıştır. Ayrıca her kurumun metinleri frekans analizine tabi tutularak en sık kullanılan kelimeler üzerinden kurumların Afrika algısı tespit edilmeye çalışılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme, içerik analizi ve frekans temelli tematik

kodlama yöntemi ile çalışmanın empirik temelinin sağlamlaştırılması amaçlanmıştır. Nihayetinde her kurum için toplanan veriler ışığında kurumlar karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Tezin Argümanı ve Varsayımları

Bu çalışma şu varsayım üzerine kurulmuştur: Bilişsel faktörler içerisinden algı; kurumsal kimliğe, devlet kimliğine, ulusal çıkara ve ulusal öz-imaja bağlı olarak Türk dış politikasında kamu diplomasisi kurumlarının algılarını etkilemektedir. Bu varsayımdan hareketle çalışmanın temel argümanı ise şu şekildedir: dış politika aktörü olarak kamu diplomasisi kurumlarının kurumsal kimlikleri, Türkiye'nin demokratik-seküler ve muhafazakâr kimliklerinin sentezinden oluşan devlet kimliği, ulusal çıkarı ve ulusal öz-imajı Sahra-altı Afrika'ya yönelik algılarını şekillendirmektedir. Çalışmanın bağımsız değişkenleri kurum kimliği, devlet kimliği, ulusal çıkar ve ulusal öz-imaj unsurlarından oluşurken, bağımlı değişkenini kamu diplomasisi kurumlarının Afrika algısı oluşturmaktadır.

Tezin Araştırma Soruları

Çalışma temel araştırma soruları şu şekildedir:

- Kamu Diplomasisi Kurumlarının Sahra-altı Afrika algısı nedir?
- Kamu Diplomasisi Kurumları Sahra-altı Afrika'yı nasıl algılamaktadır?

Bu temel sorular ışığında çalışmanın alt soruları ise şunlardır:

- Kurumlar, algılarına bağlı olarak "ben"i ve "öteki"ni nasıl inşa etmektedir?
- Kurumlarının Afrika'ya dair algıları nasıl oluşmaktadır.
- Kurumların Afrika algılarının kaynakları (etkileyen unsurlar) nelerdir?
- Kurum kimliği Afrika algısını nasıl etkilemektedir?
- Devlet kimliği Afrika algısını nasıl etkilemektedir?
- Ulusal öz-imaj Afrika algısını nasıl etkilemektedir?
- Ulusal çıkar Afrika algısını nasıl etkilemektedir?
- Uluslararası imajın bileşenleri (Afrika'nın tarihî, yaşayan ve potansiyel imajı) açısından kurumların Afrika algıları nelerdir?

Tezin Önemi ve Özgün Yanı

Biliş ve dış politika yapım sürecine ilişkin çok sayıda çalışma olmasına rağmen, bu alanda önemli sorunlar ve eksiklikler devam etmektedir. Bilişsel kavramlar, dış politika

analizlerinde kullanılıyor olsa da uluslararası ilişkiler disiplinindeki yeri hala oldukça eksiktir. Bu bakımdan DPA'da psikolojik unsurların çalışılarak literatürdeki boşluğun giderilmesi ve literatüre katkı sunulması elzemdir. Bu çalışma konusunun temel kavramı olan algı, uluslararası ilişkiler disiplinindeki çalışmalarda kendine yeterince yer bulamamıştır. DPA'nın karar verme yaklaşımında psikolojik unsurlar arasında yer alan algı, esasen, dış politika yapım sürecinde algılayan ve algılanan üzerindeki etkisi itibariyle öncelikli olarak ilgilenilmesi gereken konulardan birisidir.

Algılar, öznel bir karaktere sahip olmaları itibariyle kimi zaman gerçeklikten uzak olabilmekte ve gerçekliğin önüne geçebilmektedir. Bu "öteki"nin nasıl görüldüğüyle bağlantılıdır. İnşacı bir bakış açısıyla, devletler oluşturdukları "ben"leri üzerinden "öteki"ne anlam yüklemektedirler. Bu, devletlerin ötekini nasıl algıladıkları ile doğrudan ilgilidir. Birey düzeyindeki çalışmalarda da görülmektedir ki, algı ve yanlış algı, devletler açısından önemli çıktıları olabilecek konulardır. Bu bakımdan algı, dış politika açısından incelenmesi elzem bir konudur.

Bu çalışma temelde DPA-algı ilişkisini ele almaktadır. Tahlil çerçevesi itibariyle, çalışmada belirlenen üç teorik yaklaşım (İnşacı Teori, İmaj Teorisi ve Bilişsel Tutarlılık Teorisi) üzerinden dış politika ile kamu diplomasisi arasındaki ilişkinin nasıl oluştuğu algı üzerinden incelenmiştir. Çalışma DPA'nın psikolojik boyutlarından birisi olan algıyı kamu diplomasisi kurumları özelinde, Sahra-altı Afrika bağlamında ele alarak özgün bir araştırma sorusuna odaklanmaktadır. Çalışmanın Türkiye'nin Afrika politikasında algıyı ele alması bakımından özgün bir değere sahip olduğu düşünülmektedir.

Çalışma, algıyı literatürdeki genel eğilimle, dış politikaya yapım sürecinde ve karar verme yaklaşımlarına yönelik birey seviyesinde bir inceleme yapmaktan ziyade devlet düzeyinde ve devlet-altı aktör olarak kamu diplomasisi kurumlarını analiz birimi olarak ele alması da özgün yönünü kuvvetlendirmektedir. Tüm bu yönler itibariyle çalışmanın Türk dış politikasında algının kurumsal düzeyde ve teorik bir çerçeveyle sistematik incelenmesi açısından literatürdeki boşluğu doldurması beklenmektedir.

Ayrıca çalışmanın felsefe, psikoloji, sosyoloji, siyaset bilimi ve en nihayetinde uluslararası ilişkiler disiplinlerinde algının oluşum ve gelişim süreçlerine dair unsurları bütüncül bir çerçeveden ele alması önemlidir. Zira bu yöntemle disiplinlerarası bir yaklaşım benimsenerek algının derinlikli bir analizinin ortaya konulması hedefi çalışmayı önemli kılmaktadır. Algıyı tüm yönleriyle ele alan bu bütüncül yaklaşım Türk dış politikasındaki

kamu diplomasisi kurumlarının Afrika algılarını ve nihayetinde politika uygulama sürecindeki etkilerini ortaya koyması bakımından bir öneme sahiptir.

Tezin Kapsamı ve Sınırlılıkları

Bu çalışma, seçilmiş kamu diplomasisi kurumlarının Sahra-altı Afrika algılarını incelemektedir. Kamu diplomasisi kurumlarından TİKA, YTB, TMV, Diyanet ve YEE kurumlarının seçilme nedeni, bu kurumların Afrika'da en etkili kurumların başında geldiğinin varsayılmasıdır. Ayrıca kurumlar temelde sırasıyla yardım, öğrenci burslandırması, Afrika'daki okullar, din ve kültür alanlarında faaliyet yürüten başat kurumlar olmalarından kaynaklı olarak seçilmiştir. Kurumların ortak alanda faaliyetleri olsa da seçilmelerinde öncelikli alanlarındaki çeşitlilik dikkate alınmıştır.

Çalışma öncelikle aktör itibariyle bir sınırlılık içermektedir. Zira Türkiye'de siyasi, ekonomik, toplumsal düzeyde çok çeşitli Afrika algılarının olduğu bir gerçektir. Akademinin, iş dünyasının, bürokrasinin, siyasi partilerin, sivil toplum kuruluşlarının, medyanın birbirinden farklı ve çeşitli algıları mevcuttur. Ancak bu çalışmada yalnızca kamu diplomasisi kurumlarının Afrika algıları incelenecektir. Bu anlamda çalışma, devlet düzeyinde olmakla birlikte, kamu diplomasisi kurumlarının analiz birimi olduğu temel bir sınırlılığa sahiptir.

Çalışma zaman dilimi olarak 2010-2024 yılları arası dönem ile sınırlı tutulmuştur. Bu dönemin ele alınma nedeni Türkiye'de kamu diplomasisinin kurumsallaşma sürecinin 2010 sonrası döneme denk gelmesinden kaynaklanmaktadır. Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü'nün 2010 yılında kurulması, kurumsallaşma sürecinin nişanesi olarak değerlendirilebilir. Ayrıca bu dönem sınırlaması, seçilen kurumlar açısından da önemlidir. 1992 yılında kurulan TİKA'nın 2011 yılında tüm dünyayı kapsayıcı ve kalkındırıcı rolünün ötesine geçen yeni bir yapılanmaya girmesi, kamu diplomasisi rolünü belirgin kılmıştır. Ayrıca, çalışmanın örneklemini oluşturan diğer kurumlardan YEE, YTB ve TMV'nin kuruluşu sırasıyla 2009, 2010 ve 2016 yıllarına denk gelmektedir.

Çalışma Afrika kıtasında Sahra-altı Afrika bölgesiyle sınırlı tutulmuştur. Afrika'nın beş bölgesinden birisi olan Kuzey Afrika bölgesi, siyasi ve toplumsal benzerliği itibariyle genellikle Ortadoğu bölgesiyle birlikte anılmaktadır. Türkçe literatürde de benzer bir yaklaşım söz konusudur. Öyle ki Dışişleri Bakanlığı'nın resmi sitesinde bölgesel politikalara değinilirken Afrika ile ilişkiler "Sahra-altı Afrika" başlığı altında verilmekte, Kuzey Afrika bölgesi ile ilişkilere "Ortadoğu ve Kuzey Afrika" başlığında değinilmektedir

(T.C. Dışişleri Bakanlığı-a). Bu bağlamda çalışmada da Afrika söyleminin içerisine Kuzey Afrika bölgesi dâhil edilmemiş ve çalışma Sahra-altı Afrika Bölgesi ile sınırlı tutulmuştur.

Çalışmada devlet algısının ortaya konulması bakımından birbirini tamamlayan üç teorik yaklaşımdan yararlanılmıştır. İlk olarak İnşacı teori, devletleri "sosyal bir varlık", uluslararası ilişkileri ise "sosyal bir alan" olarak tanımlaması, maddi unsurları anlam üzerinden açıklaması, bu bakımdan bilişsel faktörlerin rolüne dikkat çekmesi ve nihayetinde algıyı dış politikayı etkileyen ve aktif bir konumda ele alması bakımından çalışmanın teorik çerçevesine dâhil edilmiştir. İnşacı teorinin devlete ontolojik bir statü vermesi, devletleri insanlar gibi algılayan varlıklar olarak ele alması çalışmanın aktör yaklaşımını oluşturmaktadır. İnşacı teorinin, algıyı kavramsal olarak ele almasına rağmen nasıl oluştuğuna dair bir açıklama ve algılayanın algılananı nasıl algılandığına dair bir yöntem sunmaması itibariyle eksik kalmaktadır. Bu bakımdan çalışmanın bütünlüğünü sağlaması ve İnşacı teoriyi tamamlaması itibariyle, çalışmada ikinci teorik yaklaşım olarak 'İmaj teorisi' benimsenmiştir.

İmaj teorisi, imaj ile algı arasında güçlü bir bağ kurması, devlet davranışını açıklamada algıya verdiği önem, algıyı etkileyen bir faktör olarak devletlerin ulusal öz-imajlarını ortaya koyması bakımından çalışmanın teorik çerçevesine dâhil edilmiştir. Teorinin ulusal öz-imajın bir bileşeni olarak tarihsel algıya yaptığı vurgu, algılayan aktör olarak Türkiye'nin eski bir Osmanlı coğrafyası olan Afrika'ya yönelik tarihsel algısının ortaya konulmasında uygun bir yaklaşım olmaktadır. Teorinin, imajı; tarihî, yaşayan ve potansiyel imaj olarak kategorize etmesi, algılanan aktör olarak Afrika'nın bu imajlar üzerinden açıklanmasını uygun hale getirmiştir. Algılayan aktör olarak Türkiye'nin Afrika'yı hangi imaj üzerinden nasıl tanımladığı, onun algısını ortaya çıkaracaktır. Ayrıca çalışmada analiz birimi olarak, devlet imajının oluşmasında önemli rol oynayan kamu diplomasisi kurumlarının algısının tahlil edilecek olması, imaj-algı ilişkisini ele alan teoriyi bu çalışma için uygun hale getirmektedir.

Bilişsel tutarlılık teorisi ise imaj teorisini tamamlaması itibariyle kuramsal çerçeveye dâhil edilmiştir. Teori, algının karar vermeyi nasıl etkilediğini açıklayan psikoloji disiplinine ait bir yaklaşımdır. Karar vericilerin önceki imajlarını dikkate aldığını ve bu imajlarla tutarsız olan bilgileri önemsemediğini veya tutarlı olan bilgilere aşırı dikkat ettiğini iddia etmektedir. İnsanların algılamayı umduğu şeyi algıladığını iddia eden psikoloji disiplinine ait bu yaklaşım, uluslararası ilişkilerde devletlere uyarlanmak suretiyle çalışmaya dâhil edilecektir. Ayrıca dış politika yapım sürecine etki ettiği düşünülen kamu diplomasisi

kurumlarının algılarının tahlil edilmesinde, imaj teorisini tamamlayan bir yaklaşım olacaktır.

Çalışmanın sınırlılıkları açısından birkaç hususa değinmek yerinde olacaktır. Öncelikle çalışma 48 ülkeden oluşan nispeten geniş bir bölgeyi incelemesi itibariyle bir sınırlılığa sahiptir. Ancak Türkiye'nin Sahra-altı Afrika bölgesine yönelik bölgelere, ülkelere, toplumlara vb. göre tasniften uzak bütüncül politikası çalışmanın da bu bütünsellikte yapılması düşüncesini oluşturmuştur. Ayrıca görüşmelerde katılımcıların Afrika'nın çeşitli ülkelerinden oluşmasına yönelik gösterilen hassasiyet, veri çeşitliliği sunması itibariyle, bu sınırlılığın minimize edilmesini sağlamaya yönelik bir yaklaşımdan kaynaklanmaktadır.

Çalışmada her kurumdan 2 yönetici ve 3 saha çalışanı olmak üzere toplam 22[2] kişi ile görüşülmesi hedeflenmiştir. Ancak kurumların izin süreçleri, bürokratik engeller, siyasi kaygılar gibi bir dizi nedenden kaynaklı görüşme sayısı beklenen sayıya ulaşamamış, bu sayı 18 ile sınırlı kalmıştır. Bu sınırlılık veri çeşitliliğinin ve zenginliğinin sağlanması açısından kurumların yayınları, raporları, medyaya yönetici pozisyonundaki kişiler tarafından verilen röportajlar vb. metinlerin tahlil edilmesi suretiyle giderilmeye çalışılmıştır. Ancak bu metinlerin de kurumların sundukları kamuya açık kaynaklarla sınırlı olduğunu belirtmek gerekir. Zira kurumların kamuya açık kaynaklarının politik olarak onaylanmış, resmi dille bezenmiş, kimi zaman çerçevelenmiş/sınırlandırılmış veriler olduğu düşünüldüğünde görüşme ile elde edilmesi beklenen detaylı, samimi, geçek dinamikleri ve gayri resmi düşünceleri içeren bilgilerden uzak kalınma durumu söz konusu olabilmektedir.

Çalışmada katılımcılarla yapılan görüşmelerde yöneticilerle yüz yüze, saha çalışanları ile ise çevrimiçi görüşmelerin gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Ancak örneğin TİKA'da bir yönetici ile görüşme yüz yüze gerçekleştirilememiş sorulara yazılı cevap alınmıştır. YEE ise hem yöneticilerle görüşmeye hem de saha çalışanları ile yapılan görüşme verisinin kullanımına ve yapılması planlanan görüşmelere izin vermemiştir. Bu durumdan kaynaklı olarak sadece YEE'nin metinleri üzerinden tahlil gerçekleştirilmek durumunda kalınmıştır. TMV yöneticilerin yurt dışı görevleri ve zaman kısıtından kaynaklı olarak merkezlerine gidilememesi itibariyle yüz yüze olması planlanan görüşmeler çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda YTB'de saha personeli ile YEE'de ise hem saha hem de merkez yöneticilerle görüşme yapılamamasından, TMV'de görüşmenin merkezi

[2] YTB'nin Afrika'da temsilciliği olmamasından kaynaklı olarak saha çalışanı yoktur.

yöneticilerle görüşmenin yüzyüze gerçekleştirilememesinden ve TİKA'da bir yöneticinin yazılı cevap vermesinden kaynaklı olarak yaşanan veri eksikliği veya darlığı nedeniyle nihayetinde yapılan tahlilde belli bir anlam daralmasının doğabileceğini vurgulamak yerinde olacaktır.

Tezin İçeriği

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çalışmadaki kavramsal ve kuramsal çerçeve çizilmiştir. Kavramsal çerçeve dâhilinde temelde dış politika, dış politika analizi, kamu diplomasisi ve algı kavramları açıklanmıştır. Dış politikanın tarihsel gelişimi, politikada belirleyici faktörler, dış politika analizinin gelişim süreci, analizde algının da dâhil olduğu bilişsel ve psikolojik faktörler ele alınmıştır. Kamu diplomasisinin ne olduğu ve Türk dış politikasındaki yeri tartışılmıştır. Algı kavramı geniş bir perspektiften ele alınarak kavramın çıkış noktası olan felsefe, psikoloji ve sosyoloji disiplinlerinin kavramı ele alış şekillerine değinilmiştir. Disiplinde algının nasıl oluştuğuna, algıyı etkileyen unsurlara tek tek değinilmiştir. Bu bölümüm teferruatlı yapılması çalışmanın sistematiği açısından son derece önemli olmuştur. Öyle ki görüşmeler için hazırlanan sorular bu disiplinlerin algıyı oluşturan ve etkileyen unsurlar ışığında ortaya konulmuştur. Nihayetinde uluslararası ilişkiler disiplininde algının yeri tartışılmıştır. Bilişsel devrim, algı yaklaşımında analiz düzeyi meselesi, algılama, yanlış algılama gibi algıya dair temel kavramlar bu alt bölümde ele alınmıştır.

Bir diğer alt bölüm olan kuramsal çerçevede ise üç teorik yaklaşım incelenmiştir. Algının bilişsel ve psikolojik açıdan İnşacı teorideki yeri, devlet kimliği ve algı ilişkisi açıklanırken aynı zamanda çalışmanın analiz düzeyinden mütevellit bu bölümde "devletler algılayabilir mi?" tartışması yapılmıştır. Bu bölüm dâhilinde İmaj teorisinin algı yaklaşımı; öteki imajı, ulusal öz-imaj ve uluslararası imajın bileşenleri açısından incelenmiştir. Son olarak ise algıyla ilişkisi itibariyle Bilişsel tutarlılık teorisine bu bölümde değinilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise imaj, kimlik ve algı perspektifinden Afrika ve Türkiye ele alınmıştır. Afrika'ya dair tarihî, yaşayan ve potansiyel tasavvur incelenmiştir. Özellikle Sahra-altı Afrika bölgesinin günümüz dünya siyasetinde siyasi, ekonomik ve toplumsal olarak görünümüne değinilmiştir. Bu bölüm, kurumların algı ve gerçeklik uyumunun tespiti açısından ortaya konulmuştur. Zira bu kapsamda uluslararası kabul görmüş endekslerde (demokrasi endeksi, yolsuzluk algılama endeksi, küresel barış endeksi, insani gelişim endeksi, küresel terörizm endeksi, küresel açlık endeksi, gıda güvenliği endeksi vb.) bölgenin siyasi ekonomik ve toplumsal veriler itibariyle görünümü ortaya konulmuştur.

Türkiye bölümünde ise çalışmada algının ortaya çıkmasında temel değişkenler olarak varsayılan Türkiye'nin devlet kimliği, ulusal öz-imajı, ulusal çıkarı incelenmiştir. Yine bu bölüm dâhilinde Türk dış politikasında Afrika'nın yeri tarihsel perspektiften incelenmiştir.

Son bölümde ise kurumların Afrika algıları ayrı ayrı ortaya konulmuştur. Her kurum için belge ve görüşmelerin frekans tahlili yapılmış, belge ve görüşmeler için kelime bulutu oluşturulmuştur. Algıyı oluşturan benlik unsurları tematik açıdan tahlil edilmiştir. Burada kurum kimliği, devlet kimliği, ulusa öz-imaj ve ulusal çıkar değişkenleri açısından kurumların benlik algıları detaylıca ele alınmıştır. Uluslararası imaj bileşenleri açsından Afrika algılarına yine bu bölümlerde değinilmiştir. Ayrıca bu bölüm dâhilinde disiplinler arası bir yaklaşımla algıyı etkileyen unsurlar (algılayandan, algılanandan, ortamdan kaynaklı nedenler, ikili ilişkiler, bilginin kaynağı, deneyim, algı çevresi, hatırlamak, öteki algısı, Türkiye algısı) incelenmiştir. Tüm kurumlar ayrı ayrı incelendikten sonra karşılaştırmalı olarak tahlil edilmiştir. Bu tahlil çerçevesi; algıyı oluşturan benlik unsurları, algıyı etkileyen aktör ve çevreden kaynaklı nedenler, uluslararası imajın bileşenleri ve ilişkilerin muhtevası itibariyle tartışılmıştır. Bu bölüm, ortaya çıkan verilerin tablo, grafik, şekil, harita vb. açıdan oransal karşılaştırılması ile daha analitik bir çerçeve sunmaktadır. Görüşme sorularına verilen katılımcı cevapları tablolarla olumlu-olumsuz algı açısından ele alınmıştır.

Sonuç bölümünde çalışmanın temel bulguları ortaya konulmuştur. Ayrıca bu bölümde tartışma ve değerlendirme zaviyesinden TİKA örneğinde benzer amaçlara sahip diğer ülke kurumları ile bir mukayese yapılmıştır. Türkiye'nin, kurumların, saha çalışmalarının Afrika politikası açısından kısıtlılıklarına değinilmiştir. Kurumların algıları algı-gerçeklik-tutarlılık çerçevesi itibariyle değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Son olarak tüm katılımcılara yöneltilen "Türkiye'nin Afrika politikasını yeterli buluyor musunuz? Sizce Türkiye'nin bundan sonraki süreçte Afrika'ya ilişkin olarak en fazla dikkate alması, yeniden düşünmesi gereken hususlar nelerdir?" sorusu çerçevesinde Türkiye'nin politikasına yönelik eleştiriler, değerlendirmeler yapılmış ve öneriler sunulmuştur.

1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Kavramsal Çerçeve

Bu bölümde kavramsal çerçeve dâhilinde dış politika, dış politika analizi, kamu diplomasisi kurumları ve disiplinler arası bir yaklaşımla algı kavramları açıklanacaktır.

1.1.1. Dış Politika Kavramı

Bir kavram olarak dış politika, tarihsel süreç içerisinde durağanlıktan uzak olarak dünya siyasetinde yaşanan değişime bağlı olarak dinamik bir anlama sahip olmuştur.

1.1.1.1. Dış Politika Kavramının Tarihsel Seyri

Dış politika kavramını tanımlamadan önce, kavramın tarihsel sürecine ve zaman içerisinde yaşadığı dönüşüme değinmek yerinde olacaktır. Dış politika kavramının yaşadığı dönüşümün ardında tarihin akışını değiştiren büyük olayların yattığını söylemek mümkündür. Bu olaylar zaman içerisinde kavrama farklı anlamlar yüklenmesine neden olmuştur. Kavramın günümüzdeki anlamı düşünüldüğü takdirde, uygulanması tarihin çok eski dönemlerine götürülebilir. Ancak ilk olarak Westfalya Antlaşması sonrası oluşan ulus-devletlerin egemen olduğu uluslararası sistem dış politika kavramını ortaya çıkarmıştır. Zira devletlerarasında artan etkileşimin doğal bir sonucu olarak devletlerin dış politikaları ortaya çıkmıştır (Bojang, 2018: 1). Dış politika Birinci Dünya Savaşına kadar dar bir kadro tarafından yürütülen ve tabu niteliği taşıyan bir anlayışa sahip olmuştur. Özellikle dünya savaşlarının yıkıcılığı ve dünyanın kaderinin birkaç kişiye bırakılamayacağı anlayışı dış politika üzerinde bir dönüşümün yaşanmasını sağlamıştır. Zira bu dönemde Uluslararası İlişkiler disiplini üzerine kafa yorulmuş ve dış politika üzerine akademik olarak düşünülmeye başlanmıştır (Kürkçüoğlu, 1980: 309).

Geleneksel yaklaşıma göre dış politikada birincil aktörler devletler ve onların ulusal hükümetleridir. Dış politika uluslararası rekabetçi ve güvensiz ortamın doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Dış politika bu sorunlu ortamın bir ürünü olarak devletler dünyası ile bağlantılı olarak görülmüştür (Webber & Smith, 2002: 11). Devlet içindeki "iç" unsurlar dikkate alınmamış, dış politika tamamen "dış" unsurlar üzerinden açıklanmıştır. 1950'lerde Uluslararası İlişkiler disiplininde başlayan tartışmanın bir tarafı olan davranışsalcıların ortaya koyduğu devlet eylemlerinin davranış üzerinden açıklanması yaklaşımı, dış politika üzerine yeni bir anlayışı beraberinde getirmiştir. Bu yaklaşımla birlikte dış politika üzerine ampirik genellemeler üretilebileceği düşünülmüştür (Carlsnaes, 2013: 302).

Dekolonizasyon süreciyle birlikte yeni devletlerin ortaya çıkması ve Soğuk Savaş döneminde tarafların ideolojik genişleme gayreti, dış politik etkileşimi artırması bakımından dış politika üzerinde etkili olmuştur (Bojang, 2018: 1). Ancak Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ve küreselleşmenin etkisi dış politika kavramı üzerine yeniden düşünülmesine neden olmuştur. Zira küreselleşme, devletler ve toplumlar arasındaki etkileşimi artıran bir unsur olmuş ve doğal olarak devletlerin dış politikalarını etkilemiştir. Özellikle ekonomik alandaki etkileşim ve karşılıklı bağımlılığın artışı devletlerin dış politikaya bakışı üzerinde etkili olmuştur. Ayrıca Soğuk Savaş sonrası dönemde dış politikaya ekonomi ve güvenlik temelli yaklaşımlar haricinde kalan çevre, insan hakları, göç, gıda, enerji gibi konuların dâhil olması dış politika gündemindeki çeşitliliği artırmıştır (Breuning, 2007: 5-6).

1.1.1.2. Türkiye'de Dış Politikaya Tarihsel Bakış

Türkiye'de dış politika kavramının tarihsel olarak Osmanlı döneminden günümüze dönemsel olarak farklı anlamlar ihtiva ettiği görülmektedir. Kürkçüoğlu (1980: 312-321) bu dönemi kabaca Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet dönemi olarak ikiye ayırmıştır. Osmanlının güçlü döneminde güçsüz olduğu döneme kıyasla dış politikada diplomasi pek önemsenmemiştir. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında ise dış politikada Meclis'in ve yürütmenin etkili olduğu bir sistem mevcuttur. Atatürk ve İnönü, cumhurbaşkanlığı dönemlerinde dış politikada tamamen söz sahibi olmuşlardır. Bu dönemlerde dış politika, tabu olarak bakılmasından kaynaklı olarak iç politikaya malzeme yapılmamış ve devlet politikası olarak bakıldığı için eleştirilmemiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası dünya genelinde artan çoğulcu demokrasinin bir yansıması olarak Türkiye'de de çok partili hayata geçilmiştir. Çok partili hayata geçilmesi ve Demokrat Parti iktidarı ile ortaya çıkan muhalefet olgusu, dış politikada var olan devlet politikası tabusunun yıkılmasına neden olmuştur. 1980'lere kadar nispeten seçkinlerin ilgi alanında olan dış politika, bu süreç sonrasında kamuoyunun artan ilgisi, Soğuk Savaş'ın sona ermesi, demokratik gelişmeler gibi bir dizi nedenden kaynaklı olarak daha geniş çevrelerce ilgi duyulan ve eleştirilerek yönlendirilebilen bir olgu olmaya başlamıştır (Morin & Paquin, 2018: 6). 2000 sonrası dönemde ise dış politikaya yönelik artan ilgi katlanarak devam etmiştir. Bu dönemde dış politika giderek hükümetin bir politikası olarak görülmeye başlanmış, muhalefet ve kamuoyu tarafından eleştirilebilmiştir. Bunun ardında Türkiye'nin dış politikada proaktif tavrının ve uluslararası meselelerde pozisyon almaktan çekinmemesinin etkili olduğunu söylemek mümkündür.

1.1.1.3. Dış Politika Kavramına Yönelik Tanımlamalar

Dış politika kavramı tarihsel süreç içerisinde değişiklik gösterdiği gibi dış politikanın ne olduğuna yönelik tanımlarda da bir çeşitlilik söz konusudur. Genel olarak dış politika kavramı üzerinde kabul görmüş bir tanımdan bahsetmek pek mümkün değildir. Kavram, dönemsel olarak ve tanımlayanın bakış açısına göre değişiklik gösterebilmiştir. Bundan kaynaklı olarak dış politika kavramı uygulama ve teorilerdeki değişikliklerin bir fonksiyonu olarak sürekli bir dönüşüm içindedir. Dış politika için zamandan bağımsız, genellenebilir bir ampirik gerçeklikten bahsetmek yanıltıcı olacaktır (Morin & Paquin, 2018: 2-3). Bu değişkenliğin ardında yatan en temel unsur ise kavram üzerine araştırma yapan kişilerin değişkenleri aktarmak istedikleri bağlam üzerinde farklılıkların olmasıdır. Bundan da kaynaklıdır ki her teorinin ve her araştırmacının kendi penceresinden bir dış politika tanımlaması söz konusu olmuştur.

Dış politika kavramının tanımlanmasında "dış-foreign" ve "iç-domestic" kavramlarındaki ayrım temel belirleyici olmuştur. Dış politika, iç politika ile uluslararası ortam arasındaki sınıra konumlandırılarak tanımlanmıştır. Burada iki türlü bir yaklaşım görülmektedir. İlki dış politikanın devletle-uluslararası ortam arasındaki köprü rolüyken, ikincisi ise dış politikanın iç politika ve uluslararası politika arasındaki sınırda yer aldığı görüşüdür (Eralp, 2018: 75). Realist bakış açısını yansıtan bu ayrımın köklerinin, yukarda da belirtildiği gibi tarihsel süreç içerisinde ulus-devlet anlayışı sonrası döneme -17. yüzyılda Westfalya ve 20. yüzyılda dünya savaşları- dayandığını söylemek mümkündür. En nihayetinde "dış"ın "iç"ten ayrılmasının ulus-devletten kaynaklı olarak kimlik ile ilgili olduğunu söylemek mümkündür (Leira, 2019: 188).

Günümüz dünyasında dış ile iç kavramlarının politika yönünden ne kadar ayrı olduğu veya olabileceği tartışma konusudur. Modern dönem, küreselleşen dünyada artan karşılıklı bağımlılık üzerinden açıklanırken, 17. yüzyıl kaynaklı terimin ne oranda baki kalacağı incelemeye değerdir. Ulus-devlet anlayışının şaha kalktığı dönemde dış ve iç kavramlar arasındaki kati bir ayrım yapmak kolayken, şimdilerde böyle bir ayrım üzerinden dış politika kavramını tanımlamak giderek güçleşmiştir. Çağdaş siyaset ve küreselleşme neyin dış ve neyin iç olduğu arasındaki çizgiyi muğlak hale getirmiştir (Kaarbo vd., 2013: 2). Bu muğlaklık da yeni dönem çalışmalarda -ki bunu 1980 sonrası döneme götürmek mümkündür- dış politika kavramı daha geniş bir perspektifle iç politikadan çok da bağımsız ele alınamaz olmuştur. Dış politika iç politikayı etkilerken, iç politika da zaman zaman dış politikayı belirler hale gelmiştir. Dış politika kavramının realist perspektiften klasik devlet

merkezli tanımının aksine, liberal, çoğulcu akademisyenler devletin rolünün azalması, siyasi aktörlerin ve faktörlerin arttığı bir dönemde kavramı yeni ve daha geniş bir şekilde açıklamışlardır.

Dış politika kavramının tanımlanmasında her bilim insanının kendi kuramsal ve kavramsal bakışından kaynaklı birbirinden farklı açıklamaları mevcuttur. Özellikle vurguladıkları noktaya göre farklılıklar söz konusudur. Bununla birlikte, genel olarak dış politikanın ana yönleri olarak kabul ettikleri şeyler açısından benzerlikler vardır. Temelde dış politikanın en az üç ana yönü vardır. Bunlar: dış politikanın kaynakları, politika haline gelen kaynak üretme süreci ve politikanın uygulanmasında gerçekleştirilen eylemler (Dugis, 2007: 116).

Dış politika kavramına yönelik açıklamalarda Rosenau üç kavramı kullanırken, Holsti dört bileşenden bahsetmektedir. Rosenau'nun ilk kavramı 'bir yönelimler kümesi olarak dış politika'dır. Rosenau bu kümeyi devletlerin uluslararası politika alanındaki davranışlarının altında yatan genel eğilimler ve ilkeler olarak açıklamaktadır. İkinci kavram ise devletlerin ortaya koyduğu gözlemlenebilir politikalar olarak ifade ettiği *bir dizi taahhüt ve eylem planı olarak dış politika*dır. Üçüncü kavramsallaştırma ise *bir davranış biçimi olarak dış politika*dır. Bu kavram ise somut adımları veya faaliyetleri içeren ampirik aşama olarak açıklanmaktadır (Dugis, 2007: 115). Holsti ise Rosenau'dan farklı olarak kavramı genişleterek genelden özele doğru dört bileşene ayırmıştır. Bu bileşenler; dış çevreye yönelik genel tutum ve taahhütleri ifade eden *dış politika yönelimleri*, politika yapıcıların kendi devletlerine uygun eylem ve işlevlerini tanımlayan *ulusal roller*, devletlerin gelecekteki bir durum ve koşullar dizisinin bir görüntüsünü sunan *hedefler* ve son olarak devletlerin hedeflerine ulaşmak için muhatap tarafın davranışlarını değiştirmeye veya sürdürmeye yönelik iletişim biçimi olarak ifade edilen *eylemler*dir (Dugis, 2007: 116).

Rosenau'nun ve Holsti'nin kavramsallaştırmalarının aksine bazı bilim insanları dış politikayı tanımlarken çok genel bir yaklaşım sergilemişlerdir. Örneğin Hill (2003-3) kavramı, uluslararası ilişkilerde bağımsız bir aktör (genellikle bir devlet) tarafından yürütülen resmi dış ilişkilerin toplamı olarak açıklamıştır. Kürkçüoğlu (1980: 311) geleneksel bakışla dış politikayı "bir devletin başka bir devlete veya devletler ya da daha geniş anlamıyla uluslararası alana karşı izlediği politika" olarak tanımlamıştır. James Rosenau ise benzer bir sade yaklaşımla kavramı hükümetler tarafından uygulanan eylemler olarak açıklamaktadır (Eralp, 2018: 76). Jean F. Morin ve Jonathan Paquin (2018: 2) de dış politikayı eylem olarak açıklamışlardır. Onlara göre dış politika, uluslararası ortamda konuşlanmış bağımsız bir siyasi otoritenin eylemleri veya koyduğu kurallardır. Dış politika

eylemlerden müteşekkildir ve diğer devletlere yönelik kararlar ve eylemlerden oluşmaktadır. Eylemlerin yanı sıra niyetler, beyanlar ve diğer aktörlerin bu niyet, beyan ve eylemlere tepkisi dış politika kavramı dâhilindedir (Bojang, 2018: 1). Ayrıca dış politika, egemen topluluklar adına hareket eden hükümet temsilcileri tarafından takip edilen eylemler olarak da tanımlanmaktadır (Han, 2018: 4; Smith vd. 2016: 2). Han (2018: 4) ise kavramı yalnızca eylemin kendisi olarak değil aynı zamanda eyleme tavsiyede bulunan belirli bir rol anlayışını da içeren altta yatan vizyon olarak da tanımlanabileceğini ifade etmiştir.

Dış politikanın kavramsal evriminde bahsedildiği üzere iç politikadan ayrımında temel yaklaşım sınır meselesidir. Yani ulusal sınırın içinde ise iç, dışında ise dış politika olarak izah edilen genel ve klasik bir yaklaşım söz konusudur. Bu bakış açısına sahip olan Breuning (2007: 5) dış politikayı bir ülkenin sınırlarının ötesindeki çevreye yönelik politikalarının ve çevreyle olan etkileşimlerinin toplamı olarak tanımlamıştır. Evans ve Neumham (1998: 179) da dış politikayı sınır faaliyeti olarak tanımlamışlar, politika yapıcıların iç/yerel ortam ile bir dış/küresel ortamı bir araya getirdiklerini ifade etmişlerdir. Chris Alden ve Amnon Aran ise dış politika kavramını sınır faaliyeti olarak tanımlamakla birlikte küreselleşmenin etkisiyle bu sınırın aşıldığını belirtmişlerdir (Alden & Arran, 2017: 107).

Dış politikanın klasik tek düze açıklamalarının yanında daha karmaşık ve bütüncül yaklaşımlar da söz konusudur. Kavrama bütüncül yaklaşan bilim insanlarından birisi olan Charles Hermann dış politikayı "ihmal edilen bir kavram" olarak adlandırmaktadır. Bu ihmalin kavramın daha yeterli ve kapsamlı açıklanmasının önüne geçtiğini belirten Hermann, ihmalin bir nedeninin de kavramla ilgilenen çoğu kişinin dış politikanın ne olduğunu bildiklerinden emin olmaları olduğunu düşünmektedir. Hermann dış politikayı ise bir bireyin veya bir grup bireyin siyasi düzeydeki kararından kaynaklanan farklı amaçlı eylemler olarak tanımlarken, dış politikayı devletlerin davranışı olarak görmektedir (Neack, 2008: 9).

Dış politikayı devlet davranışı olarak gören bir diğer isim ise Faruk Sönmezoğlu'dur. Sönmezoğlu kısaca dış politikayı diğer ülkelere yönelik tutum ve davranış olarak tanımlarken, bunları siyasi, ekonomik ve hukuki yönleriyle kapsamlı olarak ele almakta ancak dış politika olarak siyasi ilişkilerin ve diplomasisinin anlaşıldığını belirtmektedir. İç ve dış politika ayrımının giderek kalktığı günümüz dünyasında iç aktörlerin de dış politikada etkili olduğunu ifade etmiştir (Sönmezoğlu, 2010: 222-223). M. Fatih Tayfur ise

devlet davranışı faktörünü ön plana çıkararak dış politikayı diğer devletlere yönelik siyaset ve davranışların tümü olarak tanımlamaktadır (Eralp, 2018: 73).

George Modelski ise dış politikayı faaliyetler sistemi olarak tanımlamaktadır. Ona göre dış politika girdi sürecinin ve bu süreçten ortaya çıkan çıktıları içeren bir faaliyetler sistemidir. Bu sistemin muhtevası, topluluklar tarafından diğer devletlerin davranışlarının değiştirilmesinden ve kendi faaliyetlerini uluslararası ortama uyarlanmasından müteşekkildir (Dugis, 2007: 114-115). Mark Webber ve Michael Smith'e göre dış politika, ulusal toplumların dış ilişkileri bağlamında devletler ve devletler adına hareket eden ulusal hükümetler tarafından belirlenen hedefler, alınan kararlar, değerler ve eylemlerden oluşmaktadır. Genel olarak dış politika ulusal toplumların dış ilişkilerini tasarlama, yönetme ve kontrol etme girişimini oluşturmaktadır (Webber & Smith, 2002: 9-19).

Huge Gibson'in dış politika tanımlamasının anahtar kavramı ise plandır. O dış politikayı dünyanın geri kalanıyla hükümet işlerini yürütmek için bilgi ve deneyime dayanan çok yönlü ve kapsamlı bir plan olarak tanımlamaktadır. Dış politikanın temelde ulusal çıkarı ön planda tutması ve koruması gerektiğini belirtirken bu amaç harici bir tutumun dış politika olmaktan uzak olacağını vurgulamıştır (Bojang, 2018: 2).

1.1.1.4. Dış Politikayı Belirleyen İç ve Dış Faktörler

Dış politikanın açıklanmasında klasik/realist bakıştan farklı olarak, yeni teorik çerçevelerin ortaya çıkması, dış politikaya etki eden aktörlerin ve faktörlerin de çeşitlenmesini sağlamıştır. Realist bakışla devlet ve sistem temelli açıklanan yaklaşımlara yenileri eklenmiş ve mikro düzeyde yaklaşımlarla daha detaylı açıklamalar ortaya çıkmıştır. Haliyle dış politika üzerinde minimal düzeyde de olsa etkili olan aktör ve faktör de dikkate alınır olmuştur. Burada, Oğuzlu'nun (2021: 1) da ifade ettiği gibi dış politikadaki belirleyici faktörlerin analiz düzeyi ile ilgili olduğunu ve araştırmacının hangi düzeyde bir yaklaşım sergilediğiyle doğrudan alakalı olduğunu belirtmek gerekir. Zira bazı yaklaşımlar dış politikada iç belirleyicilere dikkate almazken, bazı araştırmacılara göre ise dış politika iç unsurlar görmezden gelinerek açıklanamaz.

Dış politikanın iç ve dış olmak üzere iki belirleyicisi olduğu söylenebilir. İç belirleyiciler olarak bir ülkenin; kültürü, tarihi, coğrafi konumu, nüfusu, toprak genişliği, ekonomisi, doğal kaynakları, askeri kapasitesi, siyasi sistemi, siyasi partileri, baskı grupları, medyası, kamuoyu, teknolojik kapasitesi gösterilebilir (Bojang, 2018: 6-8). Bu faktörler devletlere göre farklılıklar gösterebildiği için dış politikaya etkileri itibariyle belirleyici olmaktadır.

Devletlerin dış politikasında liderlerin kişilik özellikleri ve karakterinin de etkili olduğunu söylemek mümkündür. Dış politikaya Margaret G. Hermann gibi mikro düzeyde yaklaşan araştırmacılar lider analizleri ile dış politikaya liderlerin etkisi üzerine çalışmalar yürütmektedirler. Dış politika tanımlarında bilim insanlarının genel olarak hem fikir olduğu husus, dış politikanın uluslararası ortamda yapılması yönündeydi. Haliyle devletlerin dış politikalarında belirleyici olan hususların başında da dış belirleyiciler gelmektedir. Bunlar arasında en başta uluslararası sistem, uluslararası hukuk, uluslararası kurumlar, devletlerin birbiri ile yaptığı ittifaklar gibi faktörler sayılabilir (Bojang, 2018: 2-4). Örneğin Soğuk Savaş döneminde devletlerin çoğunlukla iki kutuptan birine yöneldikleri, ittifak kurdukları ve politikalarını bulundukları kutbun gerekleri doğrultusunda yürüttükleri görülmekteydi. İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası düzeyde kurulan kurumların ve yine bu doğrultuda gelişen uluslararası hukuk ilkelerinin günümüz dünyasındaki etkisi tartışılmaz bir gerçektir. Devletler belirli ilkelerle hareket etmek durumunda ve aksi yöndeki davranışlarına karşın ise yaptırımlara maruz kalmaktadırlar.

1.1.2. Dış Politika Analizi ve Bilişsel-Psikolojik Faktörler

Dış politika kavramı, uygulanması itibariyle çok eski dönemlere götürülebilirken, dış politika analizi (DPA) Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde ivme kazanması itibariyle popülerliği nispeten yenidir. Dış politika kavramının ve anlayışının tarihsel süreçteki evrimi, dış politika olgusunun araştırılmasını gerekli kılmıştır. Temelde devlet anlayışı olarak görülen dış politikanın analiz edilmesiyle devletlerin davranışlarının anlamlandırılabileceği ve belli kalıplar üzerinden genellenebilir açıklamalar sunulabileceği düşünülmüştür.

DPA, uluslararası sistemdeki başta devletler olmak üzere farklı aktörler arasındaki ilişkilerin ve yürütülen uygulamaların incelenmesi olarak tanımlanabilir (Alden & Arran, 2017: 3). DPA temelde devletlerin dış politikaya yönelik kararlarını ve bu kararları ortaya çıkaran karar alma süreçlerini çalışma alanı olarak belirlemiştir. Ancak bunu yaparken salt uluslararası ilişkiler disiplininden yararlanmamış, analiz sürecinde farklı disiplinlerden o disiplinlere ait araçları kullanmıştır (Erişen, 2016: 367). Zira DPA dış politikanın tarihsel evrimine paralel olarak devinim yaşamış ve sosyal bilimlerin farklı alanlarını da içerisine alan disiplinler arası bir yaklaşımı benimsemiştir.

Çoğu analist, herhangi bir dış politika açıklamasında birden fazla unsurun olduğunu kabul etmektedir. Temelde ise çoklu faktörler, devlet dışındaki faktörlerle ilgilenenler ve devlet içindeki faktörlerle ilgilenenler olmak üzere iki geniş açıklama kategorisine ayrılabilir

(Kaarbo vd., 2013: 7). DPA'nın farklı disiplinleri içerisine alan çok faktörlü mahiyeti, onu yalnızca devleti dış politikanın karar alıcı aktörü olarak gören geleneksel anlayışın ötesine götürmüştür. DPA devlet dışı aktörleri de dikkate alarak dış politikayı açıklamaya çalışmaktadır.

1.1.2.1. Dış Politika Analizinin Tarihsel Gelişimi

Uluslararası İlişkiler disiplinini bir alt çalışma alanı olarak DPA'nın ortaya çıkışı Soğuk Savaş sonrası döneme rastlasa da kökeninin dış politika üzerine kafa yorulduğu İkinci Dünya Savaşı sonrasına döneme kadar götürülmesi mümkündür. Dış politika bölümünde de bahsedildiği üzere bu dönemde ortaya çıkan geleneksel dış politika çalışmaları, devleti temel aktör olarak görürken, süreçten ziyade çıktılara odaklanmış, devletlerin ve karar alıcıların rasyonel hareket ettiği düşüncesini benimsemişlerdir. Ancak ilerleyen dönemlerde DPA alt disiplinini de ortaya çıkaracak olan öncül çalışmalar yapılmış ve dış politika geleneksel yaklaşımdan sıyrılarak iç unsurların dikkate alındığı, politika yapım sürecinin ve karar vericilerin analiz edildiği bir hale bürünmüştür.

DPA'nın tarihsel gelişimini birkaç döneme ayırmak mümkündür. Hudson DPA çalışmalarını klasik araştırmalar çatısı altında 1. Nesil (1954-1973) ve 2. Nesil (1974-1993) çalışmalar olarak ikiye ayırmıştır. 1993 sonrası dönemi ise güncel çalışmalar olarak nitelemiştir (Hudson, 2016: 17). 1. Nesil çalışmalar DPA disiplininin temellerinin atıldığı klasik çalışmalar olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde üç çalışmanın ön plana çıktığı görülmektedir. Bunlar Snyder, Bruck ve Sapin; Harold ve Margaret Sprout; son olarak James N. Rosenau tarafından yapılan çalışmalardır. Bu çalışmaların her biri bugün bildiğimiz şekliyle DPA araştırmalarının farklı bir yönünü başlatmada önemli bir rol oynamıştır (Hudson ve Vore, 1995: 212).

Tablo 2: DPA'da Klasik Çalışmalar

Yıl	Yazar	Çalışma
1954	Richard C. Snyder, H. W. Bruck ve Burton Sapin	Decision-Making as an Approach to the Study of International Politics
1956	Harold ve Margaret Sprout	Man–Milieu Relationship Hypotheses in the Context of International Politics
1964	James N. Rosenau	Pre-Theories and Theories of Foreign Policy

Not: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İlk olarak Snyder ve arkadaşlarının çalışmasından bahsetmek yerinde olacaktır. Zira bu çalışma klasik dış politika çalışmalarına bir karşı çıkma mahiyetinde olmakla birlikte, uluslararası ilişkiler disiplinine sunmuş olduğu yöntemsel bir yaklaşımla, dış politikaya

yönelik anlayışta önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Bu çalışmada Snyder ve arkadaşları geleneksel yaklaşımda olduğu gibi devletlerin dış politikasına çıktılar üzerinden bakmaktan ziyade, süreç odaklı bir yaklaşımla dış politikada karar alma sürecine eğilinmiştir. Bu çalışma esasında devletlerin kara kutusunu açmaya yönelik bir çağrı niteliği taşımıştır (Alden & Arran, 2017: 5-6).

1956 yılında Harold ve Margaret Sprout ortaya attıkları görüşle dönemlerinde geleneksel yaklaşımın en belirgin eleştirilerinden birisini ortaya atmışlardır. Sprout'lar dış politika kararlarının alındığı çevreyi inceleyerek, "operasyonel ve psikolojik" olmak üzere iki tür çevreden bahsetmişlerdir. Nesnel gerçeklik olarak öne sürdükleri "operasyonel çevre" ile öznel olduğunu düşündükleri ve çok sayıda algısal önyargı ve bilişsel uyaranın etkisi altındaki "psikolojik çevre" arasında ayrım yapmışlar ve bu iki çevre arasında çatışma olduğunu öne sürmüşlerdir. 'Dışarıda' var olan 'nesnel' dünya ile politika yapıcıların zihinlerinde var olan 'öznel' dünya arasında bir tutarsızlık vardır (Webber & Smith, 2002: 58). Harold ve Margaret Sprout'un çalışması psikolojik ve bilişsel faktörlerin karar vericilerin zihinleri üzerindeki etkisinin incelenmesini başlatması bakımından önemlidir (Alden & Arran, 2017: 24-25). Başka bir deyişle 1956 yılında ortaya koyulan bu çalışmanın, dış politikada karar alma süreçlerine odaklanan 'bilişsel' yaklaşımın temelini oluşturduğu söylenebilir.

DPA'daki klasik çalışmaların üçüncüsü James Rosenau'nun 1964 yılında yayımladığı dış politikadaki ön-teoriler (*pre-theories*) konulu çalışmasıdır. Rosenau çalışmasında, bilim insanlarını devletlerin dış politika davranışlarını sistematik ve bilimsel bir tarzda açıklamaktan uzak olduğu hususunda eleştirmiştir. Sistematiklikten uzak olunuşundan kaynaklı olarak uluslararası genellenebilir uygulamaların olmadığını ifade etmiştir. Rosenau'ya göre disiplinde tek nedene dayalı determinist açıklamalardan kaçınılarak aynı olayı çeşitli şekillerde açıklamak olağan hale gelmiş ancak bu durum araştırmayı disipline etmek yerine daha da karmaşık açıklamalar zincirine dönüştürmüştür. Çoğu bilim insanı farklı koşullar altında her bir değişkenin göreli gücünü açıklamak için tutarlı bir ön teori geliştirmektense, nedenselliği ele almayı tercih etmektedir (Rosenau, 2006: 171-175).

Rosenau faktörleri belirlemenin dış politikaya etkileri hususunda bilgi vermeyeceğini, dış politika davranışını anlamanın ise belirli koşullar altında nasıl ve neden etkili olduklarını açıklamayacağını ifade etmiştir. Nihayetinde Rosenau DPA'nın kapsamlı, test edilebilir, genelleme sistemlerinden ve genel teoriden yoksun olduğunu vurgulamıştır (Hudson ve Vore, 1995: 212). Bu doğrultuda DPA'nın tanımlayıcı ve yorumlayıcı yaklaşımların

ötesine geçerek daha büyük bir genelleme derecesi için çabalaması gerektiğini savunmuştur. Rosenau, dış politikayı sistematik olarak incelemek için bir nesil bilim insanı ile birlikte veri tabanı oluşturmuş DPA alanını tanımlayan gelişen bir literatür üretmiştir. Uluslararası ilişkiler disiplinine Karşılaştırmalı Dış Politika Analizini kazandırarak devletlerin uluslararası olaylara ilişkin davranışlarını sistematik olarak gözlemleye çalışmıştır. Rosenau'nun amacı bağımsız değişkenleri izole etmenin mümkün olacağı ampirik kalıpları belirlemek ve devletlerin davranışlarını açıklamak için genelleştirilebilir teorik modeller geliştirmekti (Morin & Paquin, 2018: 10).

1970'lerle birlikte DPA çaışmaları farklı yöne evrilmiş ve Soğuk Savaş sonrasına kadar olan bu dönem 2. Nesil çalışmalar dönemi olarak adlandırılmıştır. Bu dönemi öne çıkaran husus çalışmalarda DPA'nın psikolojik ve bilişsel unsurlar üzerinden açıklanması olmuştur. 1. Nesil klasik araştırmacılardan olan Harold ve Margaret Sprout'un operasyonel kod ve psikolog çevre yaklaşımı bu dönemde etkili olmuştur. DPA'da bireysel karar vericilere yapılan vurgu, araştırmacıların dış politika seçiminin açıklayıcı kaynakları olarak psikolojik ve bilişsel faktörlere odaklanmasına yol açmıştır (Alden & Arran, 2017: 6-7).

1993 sonrası dönemde yapılan çalışmalar ise çağdaş DPA dönemini oluşturmuştur. Soğuk Savaş sonrası döneme denk gelen bu çalışmaların öne çıkan özellikleri mikro düzeyde bir yaklaşımla disiplinler arası bir mahiyette olmalarıdır. Efegil (2018: 42), bu dönem çalışmalarını; "karar verme sürecine ilişkin teori geliştirme arayışları", "lider özelliklerine dayalı olarak teori geliştirme arayışları" ve "kültür, kimlik ve sosyal gruplara ilişkin teori geliştirme arayışları" olmak üzere üçe ayırmıştır. Bu çalışmalarda Soğuk Savaş döneminde devlet ve sisteme dayalı makro seviyedeki yaklaşımlara karşı mikro düzeyde yaklaşım benimsenmiştir. Bireyin ön plana çıktığı çalışmalarda kamuoyu, ordu, siyasi partiler, bürokrasi ve devlet kurumları gibi devlet-altı aktörler üzerine de çalışmalar yapılmıştır (Erişen, 2016: 370-371).

1.1.2.2. Davranışsalcılık, Karar Verme Yaklaşımı ve Orta Seviye Yaklaşımlar

DPA'daki davranışsalcı yaklaşıma ve onun ortaya attığı karar verme modeline ayrıca değinmek yerinde olacaktır. Zira geleneksel yaklaşıma ilk karşı çıkma olarak davranışsalcı yaklaşım DPA'nın dönüşümüne ve yeni yaklaşımların ortaya çıkmasına önayak olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrası dünyayı kitlesel bir yok oluşa sürükleyecek yeni savaşların önüne geçmek amacı, devletlerin dış politikasını sistemli ve bilimsel analiz etme ihtiyacını doğurmuştur. Bu şartlarda ortaya atılan davranışsalcı yaklaşım, metodolojik bir eleştiri ile klasik metodoloji yerine sosyal bilimlere doğa bilimlerine benzer bir şekilde test edilebilir

bir yaklaşım getirmiştir (Palabıyık ve Kürkçü, 2021: 41). Davranışsalcılara göre devlet kavramsal bir soyutlamadır ve kendiliğinden bir davranış ortaya koyması mümkün değildir. Bu bakımdan devletin içinin ve karar sürecinin analiz edilmesi elzemdir. Devletler içindeki aktörler olarak bireylere, küçük gruplara odaklanmak ve daha büyük siyasi sistemlerde süreklilik ve değişim kalıpları üreten küçük ölçekli, kısa vadeli davranışları analiz etmek gerekmektedir (Walker, 2011: 6-7).

Davranışsalcı Okul'un geleneksel yaklaşıma eleştirisi *karar verme yaklaşımı (foreign policy desicion-making)* ile ortaya çıkmıştır. Snyder ve arkadaşları (2002: 81) o zaman kadar olandan farkı bir yaklaşımla, DPA'da karar alıcılara ve onların çevresine, dış etkilere odaklanılmasının gerekliliğini ifade etmişlerdir. Erişen'e göre (2016: 369) DPA ve dış politika karar verme yaklaşımı arasında fark vardır. DPA farklı boyutlarla dış politika çıktıları üzerinden konuyu incelerken, karar verme yaklaşımı ise süreci ve sürecin nasıl işlediğini anlamaya çalışır ve analiz eder. Bu nedenle karar verme yaklaşımı bireyler, gruplar ve kamuoyu gibi devlet-altı aktörlere daha fazla önem vererek dış politika yapım sürecini incelemektedir. DPA ise karar alma yaklaşımını da içine alan daha geniş bir kavramsallaştırmadır.

DPA'daki gelişime paralel olarak çalışmalarda devlet davranışlarını analiz eden çeşitli modellemeler ortaya çıkmıştır. Palabıyık ve Kürkçü sosyolog Robert Merton'un orta attığı orta seviye kuramları DPA perspektifinden ele almışlardır. Karar alıcıların akılcılığa ne ölçüde yaklaştıkları üzerinden DPA'da orta seviyede kuramları üç sınıflandırmaya tabii tutmuşlardır. Bunlar: akılcı karar verme yaklaşımı, bilişsel süreçler ve çoklu sezgisel modeldir (Palabıyık ve Kürkçü, 2021: 45). Akılcı yaklaşım ilk olarak Rasyonel Karar Verme Yaklaşımları ile DPA'da yerini almıştır. Bu yaklaşımlar Rasyonel Aktör Modeli (RAM), Bürokratik Politika Modeli (BPM) ve Örgütsel Süreç Modelidir (ÖSM). RAM'a göre karar vericiler rasyoneldir ve kararlarını kar-zarar hesabını dikkate alarak verirler. Olası kararlar içerisinden en az maliyetli, riskli ve en karlı olan seçilir (Gülmez ve Gülmez Buhari, 2020: 20). BPM ve ÖSM modelleri Graham Allison ile ilişkilendirilmektedir. Allison'un (1971) Küba Krizi'nin incelediği "Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis" adlı çalışması, ABD yönetiminin kriz aşamasındaki karar alma süreci üzerinden alternatif bir yaklaşım sunmuştur. Karar alma sürecinin ardındaki unsuları açığa çıkartan Allison, dış politika yapıcıların ortaya koyduğu çıktıların büyük ölçüde bürokratik konumları tarafından belirlendiğini ifade etmiştir (Webber & Smith, 2002: 55-56).

Allison'un rasyonaliteye alternatif yaklaşımları bilişsel ve psikolojik çalışmaların yolunu açmıştır. Rasyonel Olmayan Karar Verme Yaklaşımları olarak ortaya çıkan bu çalışmalara ek olarak dış politikanın açıklanmasında hem rasyonel hem de rasyonel olmayan süreçleri birlikte ele alan çoklu sezgisel model geliştirilmiştir (Gülmez ve Gülmez Buhari, 2020: 31).

1.1.2.3. Dış Politika Analizinde Bilişsel ve Psikolojik Yaklaşımlar

Bu çalışmanın kavramsal çerçevesini belirleyen DPA'daki bilişsel yaklaşımlara ayrıca değinmek yerinde olacaktır. Bilişsel çalışmalar insanların nasıl düşündüklerini ve kararlara nasıl vardıklarını anlamaya çalışır. Bilişsel yaklaşımların ana argümanı, dış politikanın nihai olarak bireyler tarafından yapıldığı üzerine kuruludur. Bireyler olaylara tepki vermeden önce olayları anlamlandırır ve hem olayları anlamlandırmak hem de olası tepkileri tasarlamak için belirli düşünme yolları geliştirirler (Diez, Fernandes da Costa & Bode, 2011: 60). DPA'daki bilişsel yaklaşım, karar vermede rasyonaliteye yönelik davranışçı eleştirinin merkezinde yer almaktadır. Bireysel psikolojinin dış politika üzerindeki etkisine ilişkin bir bakış açısı sunan bilişsel yaklaşıma göre politika yapıcılar asla tamamen rasyonel olamazlar. Dış politikanın şekillenmesinde; bireysel algılar, insan bilişi, liderin kişiliği, grup karar alma dinamikleri v.b. psikolojik faktörler önemli rol oynamaktadır (Alden & Arran, 2017: 24).

Bilişsel çalışmalar tarafından "rasyonellik" kavramına yapılan karşı çıkış litaratüre *bilişsel devrim* (cognition revolution) olarak girmiştir. Psikoloji ve diğer alanlardaki bilişsel devrimden etkilenen uluslararası ilişkiler araştırmacıları, dış politikanın formülasyonunda yer alan bireylerin bilişsel yönlerini analiz etmeye çalışmışlardır. Bilişsel devrim, bireylerin öznel çevresini sorgulayarak dış politikada karar alma süreçlerine dâhil olan aktörler tarafından algılanan ve temsil edilen dünyaya dikkat çekmişlerdir (Doty, 1993: 300). Bu doğrultuda DPA'da mikro düzeyde bir yaklaşımla, Psikoloji ve Siyaset Bilimin disiplinlerinin birleşimi sonucu Politik Psikoloji dalında çalışmalar yapılmıştır. Özellikle psikolojide yaşanan bilişsel devrim ile birlikte Politik Psikoloji alanında *bilişsel yapılar* (cognitive structure) ve dış politikada karar verme sürecindeki psikolojik ve sosyolojik unsurlar çalışılmaya başlanmıştır (Demirkılınç, 2020: 35).

Bilişsel yaklaşımın DPA'daki uygulamaları özellikle dış politika yapımının bireysel aktörü olarak liderler üzerinden olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda 1970 ve 1980'lerde bilişsel ve psikolojik faktörlerin dış politika yapımı üzerindeki etkisini araştıran bir dizi çalışma gün yüzüne çıkmıştır. Bu çalışmalar; liderlerin motivasyonlarını, bilişsel haritalarını, bilişsel tarzlarını, yaşam deneyimlerini ve genel olarak bireylerin dış politika kararlarını

nasıl şekillendirebileceklerini gösteren çalışmalar olmuştur (Hudson ve Vore, 1995: 212). Bu doğrultuda öne çıkan çalışmalar; Margaret G. Hermann'ın (1980) liderlik özellikleri analizi Alexander L. George'nin (1969) Operasyonel Kod çalışması, Robert Jervis'in (2017a) algı üzerine çalışması, Kalevi J. Holsti'nin (1970) Rol Kuramı, Irving L. Janis (1982; 1989) karar verme sürecinde lider faktörü üzerine çalışmaları. Bu çalışmalar DPA'ya katkı sunan ilk ve temel bilişsel çalışmalar olarak literatürde öne çıkmaktadır.

1.1.2.4. Dış Politika Analizinde Analiz Düzeyi Meselesi

DPA çok faktörlü ve çok aktörlü yapısıyla ön plana çıkmaktadır. Bu özelliği DPA'yı karmaşık hale getirmektedir. DPA çalışmalarının analitik ve metodolojik hale getirilebilmesi için bir düzen dâhilinde açıklanması gerekmektedir. Analiz düzeyi bu karmaşıklığı belli bir sadelik ve sistematik üzerine açıklama gayretinin bir sonucudur. DPA çalışmaları aktör ve birim odaklı bir yapıya sahiptir. Bu bakımdan bir aktörün veya birimin dış politika yapım sürecindeki rolleri, davranışları, kararları incelenerek devletlerin dış politikaları analiz edilmektedir (Erişen, 2016: 372). Bu bakımdan DPA çalışmaları analiz düzeyi yaklaşımıyla belli seviyelerde açıklanmaya çalışılmaktadır.

Kenneth Waltz, (1959) *Man, the State and War* adlı kitabında üç analiz düzeyinden bahsetmektedir. Bunlar: birey seviyesi, devlet seviyesi ve sistem seviyesidir. DPA -aktöre ve karar verme sürecine odaklandığı için- esas itibariyle Waltz'un birinci ve ikinci analiz düzeyleri üzerinden bir açıklama sunmaktadır. Bu bakımdan DPA; liderlerin kişiliği, sosyal gruplar ve bürokrasi gibi devlet-altı faktör ve aktörlere odaklanır (Morin & Paquin, 2018: 8). Waltz'un üçüncü analiz düzeyi olan sistem seviyesi, genel bir bakış ile devletlerüstü bir yaklaşım benimsemekte, devlet ve lider faktörünü önemsiz görmektedir. Realizm ve Neo-realizm, teorik yaklaşımlarında bu analiz seviyesini odaklarına almış, devletlerin iç unsurlarını ve karar vericilerin kişilik özelliklerini dikkate almamışlardır. Burada Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi sistemin yapısı – örneğin kutup sayısı – önemli olandır.

Birey seviyesinde analiz ise sistem ve devlet analiz düzeylerinden daha büyük bir mercek kullanarak doğrudan karar verici olarak lidere odaklanmıştır. Liderlerin kişilik özellikleri, bilişsel yapıları, nihayetinde aldığı kararlar birey seviyesinde analizin konularıdır. Erken dönem çalışmalarında da lider belli oranda dikkate alınmıştır. Ancak bu dönemdeki çalışmalarda nasıl devlet rasyonel görüldüyse, lider de rasyonel görülmüş ve en makul/karlı seçeneği seçeceği varsayılmıştır (Erdoğan, 2020: 49).

Bu çalışmanın analiz düzeyini de belirleyen bir diğer analiz seviyesi ise devlet seviyesidir. Erişen (2016: 374) devlet seviyesinde analizi iki kategoriye ayırmıştır. Bunlardan ilki devletin askeri güç, ekonomik parametreler ve siyasi yapısı gibi niteliklerinin dış politikaya etkisinin araştırılmasıdır. İkinci kategori ise devlet-altı düzeyde aktörlerin araştırılmasıdır. Erişen bu kategoriye çıkar gruplarını, siyasi örgütleri, kamu kurum ve kuruluşlarını dâhil etmektedir. Bu aktörlerin temel özellikleri dış politika yapım sürecinde aktif rol oynamaları veya politika yapım sürecinin bir aktörü olmalarıdır. Bu aktörler devlet seviyesinde analizin birer birimleri olarak görülmektedir. DPA'da çalışmalar devlet seviyesinde analiz üzerinden bir açıklama sunarken yaygın olarak bu birimleri çalışmanın birer konusu kılmaktadır.

1.1.3. Dış Politika Aktörü Olarak Kamu Diplomasisi Kurumları

Dış politika geleneksel bakışın etkisiyle uzun süre bağımsız aktör olan devlet tarafından yürütülen bir faaliyet alanı olarak görülmüştür. Ancak Soğuk Savaş'ın sonra ermesi sonrası küreselleşmenin de etkisiyle insan hakları, çevre, nüfus artışı, göç, gıda ve enerji gibi konular dış politikanın gündemine girmiş ve bununla beraber dış politikada rol oynayan aktörlerde de bir çeşitlilik söz konusu olmuştur (Breuning, 2007: 5-6). Dış politikanın devletler ve liderler üzerinden açıklandığı geleneksel bakışın aksine Soğuk Savaş döneminin sona erişi ve 1990'larda artan küreselleşme, devleti daha karmaşık bir yapı haline getirerek devlet-altı unsurların varlığını görünür hale getirmiştir. Bu doğrultuda küreselleşmenin etkisinin giderek arttığı binyılda devlet-altı aktörler birer dış politik aktör olarak görülmeye başlanmıştır. Bu kurumlar dış politikanın yapım ve uygulama süreçlerinde aktif rol oynamaları itibariyle, devletlerin dış politikalarında etkili olmaktadırlar.

1.1.3.1. Kamu Diplomasisi Nedir?

Kamu diplomasisi geleneksel diplomasiden birkaç yönden ayrılan, çok yönlü bir kavramdır. Kavram ilk olarak 1965 yılında Tufts Üniversitesi Fletcher Hukuk ve Diplomasi Fakültesi dekanı ve emekli diplomat Edmund A. Gullion tarafından kullanılmıştır. Gullion kavramı şu sözlerle tanımlamıştır (Cull, 2006).

> Kamu diplomasisi, dış politikaların oluşturulması ve uygulanmasında kamu tutumlarının etkisiyle ilgilenir. Uluslararası ilişkilerin geleneksel diplomasinin ötesindeki boyutlarını; diğer ülkelerde kamuoyu oluşturulmasını; bir ülkedeki özel ve çıkar gruplarının diğeriyle etkileşimini; dış politika raporları ve bunun

> politika üzerindeki etkisini; diplomatlar ve yabancı muhabirler arasındaki iletişimi ve kültürlerarası iletişim sürecini kapsamaktadır.

Gullion'un tanımından da anlaşılacağı üzere kamu diplomasisi, geleneksel diplomasinin diplomatlar tarafından akredite oldukları hükümetlerle kapalı kapılar ardında gizli temaslar içinde yürüttükleri faaliyetlerin ötesine geçmiş ve diğer ülkelerin halklarına yönelmiştir (Paschke, 2007: 208). Kamu diplomasisi bu faaliyetlerini uygulama aşamasında en çok yumuşak güç unsurlarına başvurmaktadır. Yumuşak güç, teşviklere (havuç) veya tehditlere (sopalar) dayanan sert gücün aksine zor kullanmadan başkalarının sizin istediğiniz sonuçları istemesini sağlayarak tercihlerini şekillendirme yöntemidir (Nye, 2004: 5-6). Nye (2008: 96) yumuşak gücün üç temel kaynağa dayandığından bahsetmektedir. Bunlar: kültür (başkalarına çekici gelmesi itibariyle), siyasi değerler ve dış politika (meşru ve ahlaki otoriteye sahip görüldüğü zaman).

Kamu diplomasisi pratiği itibariyle diplomasi tarihine, modern anlamda ise 1965 yılına dayansa da, esasen Soğuk Savaş sonrası dönemde küresel siyasetin yeniden yapılanması sonucu yeni bir diplomasi alanı olarak ortaya çıkmıştır (Ekşi, 2020: 290). Soğuk Savaş sonrası dönemde küreselleşme ve iletişim devrimi ile yaşanan paradigma değişimi sınırları kaldırmış, dünyayı küresel bir köy haline getirerek yeni bir anlayışı ortaya çıkarmıştır. Bu anlayış devletlerin diğer devletlerin halklarına yönelik politika ürettiği, iletişimi, etkileşimi ve iknayı önceleyen bir perspektifle gelişmiştir (Özkan, 2015: 3-5). Bu anlayış kamu diplomasisinin mahiyetini ve boyutunu belirlemiştir. Kamu diplomasisinin popülerlik kazanması 11 Eylül olaylarına dayanmaktadır. Soğuk Savaş sonrası uluslararası sitemde hâkim konumda bulunan ABD, 11 Eylül sonrası "Bizden neden nefret ediyorlar?" sorgulaması ile var olan Amerikan karşıtlığını anlamlandırmaya çalışmış ve nihayetinde kamu diplomasisi yöntemlerine başvurmuştur (Cowan & Cull, 2008: 6-7).

1.1.3.2. Devlet-altı Aktör Olarak Kamu Diplomasisi Kurumları

Kamu diplomasisi geleneksel anlamda bir devlet faaliyeti olarak görülmekteydi. Ancak Soğuk Savaş sonrası ve özellikle 21. yüzyılda yaşanan gelişmeler, devlet merkezli kamu diplomasisi anlayışını yıkmış, aktör çeşitliliğini artıran "yeni kamu diplomasisi" modelini ortaya koymuştur (d'Hooghe, 2015: 17-21). Yeni kamu diplomasisi, devlet dışında aktörlerin de kamu diplomasisinde rol aldığı, vatandaş ve sivil toplum örgütlerinin etkin olduğu, gerçek zamanlı ve dünya çapında teknolojilerin kullanıldığı, kurumsal markalaşmadan faydalanılan, insandan insana etkileşimin söz konusu olduğu bir model

sunmaktadır (İletişim Başkanlığı, 2022: 15). Yeni kamu diplomasisi anlayışıyla birlikte diğer ülke halklarını etkilemek ve ilişki inşa etmek amacıyla, kamu diplomasisinin uygulama alanı da genişlemiştir. Öyle ki bu genişleme birlikte Eğitim Diplomasisi, Kültürel Diplomasi, Dijital Diplomasi, Gastrodiplomasi, İnsani Diplomasi, Sağlık Diplomasisi, Vatandaş Diplomasisi ve Spor Diplomasisi gibi kamu diplomasisi çatısı altında yeni uygulama alanları ortaya çıkmıştır (İletişim Başkanlığı, 2022: 19).

Yeni kamu diplomasisi modeliyle birlikte uygulama alanlarının çeşitlenmesi aktör çeşitliliği ile sonuçlanmıştır. Uygulamadaki çeşitlilik spesifik çalışmalar yapacak ve faaliyet yürütecek aktörleri zorunlu kılmıştır. Bu doğrultuda kamu diplomasisi faaliyetlerinin oluşum ve uygulanması aşamalarında rol almak amacıyla, devlet-altı ve devlet-dışı olmak üzere yeni aktörler ortaya çıkmıştır. Sivil toplum kurumları, iş dünyası, özel sektör temsilcileri, medya kurumları, üniversiteler, kanaat önderleri, baskı grupları, bireyler gibi devlet-dışı aktörler nispeten bağımsız hareket ederek faaliyetlerini yürütmektedir. Peki, bu yeni kamu diplomasisi anlayışında devletin konumu nerede yer almaktadır?

Günümüzdeki analizlerde devlet aktörlerinin rolü ihmal edilmektedir. Oysa uygulamada çoğu ülkenin kamu diplomasisi modeli devlet ve devlet-dışı aktörlerin birlikte hareket ettiği melez bir modelden oluşmaktadır. Yani devlet aktörleri sistemin dışında değildir. Devlet aktörleri özellikle ulusal ve uluslararası iletişim ağı oluşturma veya güçlendirme aşamalarında önemli bir role sahiptir. Devlet aktörleri kitle iletişimini başlatarak hedef kitleye bir mesaj tasarlar ve gönderirler. Devlet-dışı aktörler ise haberci konumunda yer alarak ilgili mesajı iletirler. Devlet-dışı aktörlerin farklı çıkarları ve eylemleri olabileceğinden devletin teşvik etmek istediği düşünceyi desteklemeyebilir. İşte bu bakımdan devlet aktörlerinin en önemli görevi evvela kamu diplomasisi eylemlerini başlatmak, desteklemek, koordine etmek ve nihayetinde de denetlemektir (d'Hooghe, 2015: 17-21).

Devletler yeni kamu diplomasisi anlayışına uyum sağlamak adına giderek devleti yegâne aktör olmaktan çıkararak, devlet-altı aktörler aracılığıyla kamu diplomasisi faaliyetlerini yürütmektedir. Devletler; eğitim, kültür, sağlık, bilim, spor, din, diaspora, dış yardım, medya, güvenlik, ulaşım gibi alanlardaki devlet-altı aktörlerle spesifik faaliyetletler yapmakta kamu diplomasisini daha nitelikli hale getirmektedir. Devlet-altı aktörler kamu diplomasisinin giderek önem kazandığı günümüz dünyasında, devletlerin dış

politikalarının oluşma ve uygulama aşamalarında önemli rol almakta ve uluslararası ilişkilerde temel aktörlerden birisi haline gelmektedir.

1.1.3.3. TDP'de Kamu Diplomasisi Kurumları

Kamu diplomasisi kurumlarının bir aktör olarak Türk dış politikasında rol almaları nispeten geç bir dönemde gerçekleşmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarından 90'lı yıllara kadar olan dönemde dış politika, liderlerden ve bakanlardan oluşan dar bir grubun, bürokratik elitlerin ve askeri üst bürokrasinin kontrolünde özerk bir alan olmuştur (Yurteri, 2019: 173). Soğuk Savaş sonrası dönemde Turgut Özal'ın yaşanan küresel değişim sürecine ayak uydurma gayesiyle proaktif dış politika oluşturma isteği kamu diplomasisini gündeme getirmiştir. Bu doğrultuda Özal'ın Türkiye'yi küresel dünyaya açma çabasının ilk örneği 1992 yılında Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı'nın (TİKA) kurulması ile kendini göstermiştir (Kocabıyık, 2019: 185-186). Kamu diplomasisi kurumlarının Türk dış politikasında bir dış politika vasıtası olarak etkili bir şekilde kullanımı ancak 2002 sonrası Ak Parti iktidarı ile mümkün olmuştur. Bu dönemde kamu diplomasisi kurumlarının önemi giderek artmış, Türkiye'nin proaktif dış politikasında önemli yer edinmiştir (Eren, 2017: 41-42).

2002 sonrası Türk dış politikasında kamu diplomasisi kurumları çeşitlenmiş ve dış politikanın oluşum ve uygulama süreçlerinde önemli roller almışlardır. Bu dönemde öncelikli olarak SSCB sonrası Türk Dünyası'na yönelik bir kurum olan TİKA'nın faaliyet alanı Asya'nın yanı sıra Balkanlar, Ortadoğu, Afrika ve Latin Amerika yönünde genişlemiştir. Ayrıca TİKA bazı görevlerini yeni kurulan bazı kamu diplomasisi kurumlarına devretmiştir (Kılıçoğlu ve Yılmaz, 2017: 171). TİKA'nın yanı sıra Türk dış politikasında faaliyet yürüten diğer kamu diplomasisi kurumları şunlardır: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Yunus Emre Enstitüsü (YEE), Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), Türk Kızılay, Türkiye Maarif Vakfı, Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT), Anadolu Ajansı (AA) ve Türk Hava Yolları (THY) (İletişim Başkanlığı, 2022: 39). Bu kurumlar devlet-altı aktör olarak Türk dış politikasında kültür, Türk dili, diaspora, öğrenci bursları, dış yardım, insani yardım, eğitim, din, medya, ulaşım ve spor gibi kamu diplomasisi alanlarında faaliyetlerini yürütmektedirler.

1.1.4. Disiplinlerarası Bir Yaklaşım Olarak Algı

Algı kavramı doğrudan uluslararası ilişkiler disiplinini içerisinden çıkmış bir kavram değildir. Kavramın uluslararası ilişkilere dâhil oluşunda felsefe, psikoloji ve sosyoloji disiplinlerinin doğrudan etkisi olmuştur. Bu açından kavramın diğer disiplinlerdeki yeri ve önemini ele almak yerinde olacaktır.

1.1.4.1. Felsefede Algı

Algı konusu üzerine genellikle psikoloji, sosyoloji ve sinirbilim (nöroloji) alanlarının çalıştığı ve algıya dair açıklamalar, analizler yaptıkları görülmektedir. Ancak algı aynı zamanda felsefe biliminin de bir konusunu oluşturmaktadır. Felsefe disiplininde algı, "Bilginin kaynağı nedir?" sorusunda kendine yer bulmuştur. Burada en eski tartışmalardan birisi olan doğa-çevre tartışması ön plana çıkmaktadır. Bu tartışma insan yeteneklerinin doğuştan mı geldiği yoksa sonradan mı deneyimlendiği üzerinedir. Descartes gibi doğa görüşünü benimseyen düşünürler, insanların doğduklarında bir bilgi birikimi ve gerçeklik algısı ile doğduklarını savunur. John Locke gibi çevre görüşünü benimseyen düşünürler ise insan zihnini doğduğunda *tabula rasa* yani boş bir levha olduğunu ve insanın deneyimler sonucu elde ettikleri bilgi ve algılayışları bu levhaya yazdıklarını ifade etmektedir.[3] Bu görüşte bilginin kaynağının deneyimler ve dünya ile girilen etkileşimler sonucu elde ettiği görüşü hâkimdir (Atkinson & Hilgard, 2021: 5-6).

Platon da bilgi ile algı arasındaki ilişkiyle ilgilenmiştir. Algının duyu organındaki değişime bağlı olduğunu ve bunun algılanan nesneden kaynaklandığını varsayan Platon, bu değişimin ne olduğunu, nasıl meydana geldiğini ve bu değişim ile ruhun bir eylemi olarak algılama arasındaki ilişkinin nasıl anlaşılması gerektiğini sorgulamıştır (Knuuttila, 2008: 1). Aristoteles ise selefi Platon'un görüşlerini tartışmakla birlikte asıl olarak duyu-algısının psikolojik ve fizyolojik yönlerinin teorik temelli bir açıklamasını ortaya koyma gayreti gütmüştür (Knuuttila, 2008: 1-2). Immanuel Kant'ın (2022) insan zihninin gerçekliği nasıl algıladığını açıklamak üzere geliştirdiği nomen–fenomen ayrımına da değinmek yerinde olacaktır. Kant'a göre, insan yalnızca "fenomenal" dünyayı, yani zihnin duyusal verileri işleyerek oluşturduğu görünümler dünyasını bilebilir; buna karşılık "nomenal" dünya, yani şeylerin zihinden bağımsız hâli insan bilgisinin sınırları dışındadır. Bu nedenle "biz şeyleri oldukları gibi değil, bize göründükleri gibi biliriz" anlayışı Kant'ın algı-hakikat

[3] Bu görüş psikolojiyi de etkilemiş ve bağlantısal psikolojinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bağlantısalcılar fikir ve yeteneklerin doğuştan geldiği düşüncesine karşı çıkmışlardır. İnsan zihni duıyularla gelen düşünceler sonucu bilgiyle dolmaktadır. Daha sonra ise bu düşünceler arasında benzerlikler ve farklılıklar üzerinden bağlantı kurulmaktadır (Atkinson & Hilgard, 2021: 6).

yaklaşımının temelini oluşturur (Kant, 2022). Ancak şunu ifade etmek gerekir ki filozoflar fizyolojik süreçlerle ilgili bilgi eksiklerinden kaynaklı olarak algının zihinsel sürecine dair sorunları açık ve net bir şekilde ele alamamışlardır. Daha çok bilgi ile algı ilişkisi üzerinde durmuşlar ve algı yanılsamalarına değinmişlerdir (Ökten, 2019: 5).

Algı, felsefe disiplininde, algıya dair felsefi sorunların açıklandığı "Algı felsefesi" alt dalıyla çalışma alanı bulmuştur. Algı felsefesi şu temel soruları sormaktadır: Algı nedir? Algısal bilincin doğası nedir? Algısal deneyime ilişkin bir açıklama, zihnin ve dünyanın doğasına ilişkin daha geniş bir açıklamaya nasıl sığdırılabilir? (Noë and Thompson, 2002: 1). Beşergil, algının içsel ve dışsal olarak kategorize edilebileceğini ifade etmektedir. İçsel algı (propriyosepsiyon) bedenimizde neler olduğuna dair, dışsal veya duyusal algı (exterocepsiyon) ise duyularımız aracılığıyla dış dünyaya dair olup bitenleri açıklamaktadır. Beşergil, Algı Felsefesinin esas itibariyle dışsal algı ile ilgili olduğunu ifade etmektedir (Beşergil, 2021).

Algı felsefesinin duyum üzerinden açıklanması, duyum ve algı arasındaki sınırın vurgulanmasını gerekli kılmaktadır. Algı, duyu organları tarafından gelen duyumların yorumlanarak anlamlı hale getirilmesi bakımından duyumdan ayrılmaktadır. Algı, dış dünyanın keşfi için duyuların zihinsel bir kavrayış süreci olarak yorumlanırken, filozoflar aynı zamanda algının epistemolojisiyle, bilgiye kaynaklık etmesiyle de ilgilenmektedirler (Can, 2021: 94). Audi, algının dört unsurundan bahsetmiştir. Bunlar: algılayan-özne, algılanan-nesne, duyusal deneyim ve nesne ile özne arasındaki ilişki. Nesne ile özne arasındaki ilişki genellikle algılanan nesnenin algılayıcı öznede duyusal deneyim ürettiği nedensel bir ilişki olarak açıklanmaktadır (Audi, 2010: 17).

Algının nesnesi ve öznesi olmak üzere temelde iki bileşeni ön plana çıkmaktadır. Algı nesnesinin bir "şey" mi yoksa o şeyi görmemizi mümkün kılan özellikler mi olduğuna dair felsefi tartışmalar mevcuttur. Ayrıca algılanan şeyin kaynağı dış dünya mı yoksa özne mi olduğu başka bir tartışma konusudur. Algılananın özelliğinin yanı sıra algıyı etkileyen belli koşulların varlığından söz edilmektedir. Burada Algı felsefesinin tartışma konusu ise bu koşulların algılanan şeyde mi yoksa algılayan öznede mi bulunduğudur (Hoşgör, 2016: 14).

Algı felsefesi nesnelerin özneye sunduğu gerçeklik doğrultusunda algıyı deneyimle ilişkilendirmektedir. Özellikle bilginin kaynağının deneyim olduğunu ileri süren filozoflara göre deneyim, duyum ve algıdan bağımsız olarak düşünülemez (Can, 2021: 94-95). Algının ilişkilendirildiği bir başka olgu ise 'hatırlamak'tır. Ancak hatırlamak ile algılamak farklı

şeylerdir. Filozoflar anlam olmadan hafızaya başvurulamayacağını ifade etmektedirler. Fransız filozof Maurice Merleau-Ponty'ye göre algılamak bir veri demetinden ona ilişkin bir anlamı fark etmektir (Şan, 2015: 89).

1.1.4.2. Psikolojide Algı

Algı, psikolojinin bir alt dalı olan bilişsel psikolojinin bir konusunu oluşturmaktadır. Ancak tarihsel süreç içerisinde algı, yukarıda bahsedildiği üzere, ilk olarak filozofların ilgi alanına girmiştir. 19. yüzyıla gelindiğinde ise psikologlar, felsefi spekülasyondan ziyade test edilebilir hipotezlere ve ampirik verilere dayanan bir disiplin oluşturmak için felsefeden ayrılmışlardır. Yalnızca spekülasyon yapabilen filozofun aksine, psikolog fikirleri deney yoluyla test edebilen erken dönem çalışmaları, bilişsel unsurlara doğrudan eğilmeseler de bilişsel psikolojinin temellerinin atılmasını sağlamışlardır (Solso, MacLin and MacLin, 2014: 22-23).

Psikolojide bilişsel devrimin yaşandığı 1950'li yıllara gelmeden önce disiplindeki çeşitli gelişmelerden bahsetmek bütünlüğü sağlamak açısından yerinde olacaktır. Bilimsel olarak psikolojinin 19. yüzyılın sonunda 1879 yılında Almanya'nın Leipzig Üniversitesi'nde Wilhelm Wundt'un kurmuş olduğu psikoloji laboratuarı ile başladığı söylenebilir. Deneysel psikolojinin kurucusu olarak görülen Wundt; kişinin kendi algı, düşünce ve duygularını gözlemesi olarak bilinen iç gözlem yöntemi ile bilinmektedir (Atkinson & Hilgard, 2021: 6). Psikoloji tarihinde ilk diyalektik, yapısalcılık ile işlevselcilik arasında cereyan etmiştir. Psikolojideki ilk büyük düşünce okulu olarak görülen yapısalcılık, zihnin yapısını incelemekte ve algıları anlamaya çalışmaktadır. Wunt'un fikirleri yapısalcılığın gelişimine katkıda bulunurken, öğrencisi Edward Titchener da yapısalcılığı ABD'ye taşımıştır (Sternberg, 2006: 5). İşlevselcilik ise insanların ne yaptığını ve neden yaptığını anlamaya çalışmıştır. Bu görüşü savunan psikologlar, içeriklerden çok düşünce süreçlerine odaklanılması gerektiğini öne sürmüşlerdir. İşlevselciler zihnin yapısal içeriklerini ve öğelerini incelemek yerine, nasıl ve neden bu şekilde çalıştığına ilişkin süreçleri incelemenin elzem olduğunu görüşündedirler. Bu görüşün savunucusu olan William James, günümüzde dahi bilişsel psikologların dikkat, bilinç ve algı gibi alandaki temel konularda başvurduğu kaynak konumunda yer almaktadır (Sternberg, 2006: 7).

Zihin üzerine yapılan tartışmaların ardından John Watson'un ortaya attığı davranışçılık yaklaşımı psikolojide yeni bir tartışma başlatmıştır. Bu yaklaşımda Watson iç gözlem yöntemini reddederken incelenmesi gereken konunun bilinç değil davranış olduğunu ileri sürmüştür (Goldstein, 2019: 41). Bu yaklaşımdaki temel amaç, psikolojinin fizik ve kimya

gibi doğa bilimlerine benzer şekilde nesnel olması çabasıdır. Watson, insanların iç yaşamını bilimsel olarak incelemenin imkânsız olduğu görüşüyle, psikolojideki bilimselliğin ancak davranışçı yöntemle sağlanabileceğini iddia etmiştir (Gellatly and Braisby,2005: 10).

1950'li yıllara gelindiğinde psikolojide bilişsel unsurların ön plana çıktığı bir takım gelişmeler yaşanmıştır. Davranışçı yaklaşıma getirilen çeşitli eleştiriler neticesinde psikologlar giderek daha fazla bilişsel süreçlere odaklanmışlar, dergiler ve topluluklar aracılığıyla biliş üzerine incelemelerde bulunmuşlardır. Miller, davranışçı yaklaşımı psikolojideki ilk devrim olarak nitelemekte ve bilişsel gelişmelerin yaşandığı 1950'lerde başlayan bu süreci ise karşı devrim olarak nitelendirmektedir (Miller, 2003: 141). 1956 yılında düzenlenen konferans bilişsel devrimi tescillemiştir. Bu konferansta Noam Chomsky, Jerome Bruner, Allen Newell, Herbert Simon ve George Miller gibi bilişsel devrimin öncü isimleri yer almışlardır. Konferansta dil bilimden, antopolojiye, bilgisayar biliminden yapay zekâ alanına kadar bilişsel süreçler üzerine sunumlar gerçekleşmiştir (Miller, 2003: 142).

Bilişsel devrim, psikoloji disiplininde bir alt alan olarak bilişsel psikolojinin yeniden gündeme gelmesini sağlamıştır. Psikolojinin tüm alanları arasında bilişsel psikoloji muhtemelen en uzun tarihe sahiptir. Zira bilginin nereden geldiğini ve zihinde nasıl temsil edildiğini sorgulayan ilk filozoflara kadar uzanır (Solso, MacLin and MacLin, 2014: 21). Ancak bilişsel psikoloji alanında ilk çalışmalar 1800'lü yıllarda yapılmıştır. Zihnin kendini inceleyemeyeceği, zihnin ölçülemez olduğu gibi bir dizi nedenden kaynaklı olarak zihin üzerine çalışmamıştır. 1868 yılında bilişsel psikolojide öncü olarak nitelendirilebilecek bir deney, Fransciscus Donders tarafından bir insanın karar verme sürecinin basit ve seçmeli tepki süreleri üzerinden ölçülmesiyle gerçekleştirilmiştir (Atkinson & Hilgard, 2021: 36). Burada reaksiyon süresi gibi gözlemlenebilen basit bir ölçüm gerçekleştirilmiştir. Bilişsel devrim sonrası ise yapay zekâ, psikoloji, dilbilim, felsefe, nörobilim ve antropoloji gibi farklı disiplinlerin dâhil olmasıyla birlikte multi-disipliner ve zihni derinlemesine inceleyen daha karmaşık çalışmalar yapılmıştır.

Bilişsel psikoloji; algı, hafıza, dikkat, dil, düşünme ve karar verme gibi konularla ilgilenmektedir. İnsanın bilgiyi işlerken bir bilgisayar gibi olduğu ve bir giriş, depolama ve erişim işlevine sahip olduğu fikrine dayanmaktadır (Brown, 2006: 6). Bilişsel psikoloji, insanın dünyayı nasıl algıladığı ve dünya hakkında bilgi edindiği, bu bilginin beyin tarafından nasıl depolandığı ve işlendiği, sorunları nasıl çözdüğü, düşündüğü ve bu

süreçlerin davranış olarak nasıl tezahür ettiği ile ilgilenmektedir. En nihayetinde bilişsel psikoloji tüm psikolojik süreçleri içermektedir (Solso, MacLin and MacLin, 2014: 26).

Bilişsel psikolojinin ilgilendiği en önemli konulardan birisi algıdır. Psikoloji disiplininde algıya dair en önemli açıklama ise Gestalt psikolojisinden gelmektedir. 20. yüzyılda Almanya'da kurulan Gestalt psikolojisi algısal deneyimde doğuştan gelen yapıların rolüne daha fazla vurgu yapmıştır. Kurt Koffka, Wolfgang Köhler ve Max Wertheimer gibi Gestalt psikolojisinin ana savunucuları, "bütün, parçalarının toplamından daha büyüktür" anlayışını benimsemişlerdir. Bu anlayışın muhtevasını algılanan şeylerin algısal öğelere bölündüğünde değil, yalnızca organize, yapılandırılmış bütünler olarak görüldüğünde anlaşılabileceği görüşü oluşturmaktadır (Zimbardo and Gerrig, 2002: 146-147). Örneğin, bir kare dik açılarla birbirine bağlanan dört düz çizgi olarak tanımlanmasıyla tam olarak anlaşılamayacak bir bütünlüğe ve kimliğe sahiptir. Kare tek tek değil ancak bütüne bakılınca anlaşılabilir. Gestalt psikoloji temelde yapısalcı felsefeye karşı bir duruş sergilerken, fenomenolojiye odaklanmıştır. Yani analiz edilmemiş veya temel parçalara indirgenmemiş anlamlı, bozulmamış deneyimin incelenmesini esas almaktadır (Goldstein, 2010: 469).

Algı kavramı psikoloji disiplininde en geniş kullanımıyla dış çevredeki nesneleri ve olayları kavramanın genel sürecini ifade eder. Algı, çevresel uyaranlardan alınan duyumları tanıyan, organize eden ve anlamlandıran süreçler kümesidir (Zimbardo and Gerrig, 2002: 135). Bilişsel süreç içerisinde duyulardan aldığı bilgileri işleyerek aktif olarak anlam kazandıran algı, çevrenin anlaşılmasını sağlar. Bu tanımlarda algının aktif ve görünenden fazlasını ortaya koyan girift bir süreç olduğu görülmektedir (Cognifit). Algı terimi üzerine farklı anlamlar ve yorumlar olmasına rağmen ortak bir unsur, algının duyusal bilgilerin analizini içermesidir. Bilişsel psikologlar algı hakkında konuştuklarında, genellikle duyulardan gelen bilgileri analiz eden temel bilişsel süreçlere atıfta bulunmaktadırlar (Pike and Edgar, 2005: 73). Ancak şunu belirmek gerekir ki –daha önce algı felsefesinde bahsedildiği üzere– duyum ve algı farklı kavramlardır. Duyum algılama sürecinde bilgi depoloma işlevine katkı sağlarken, algı nihayetinde bu sayısız bilgilerden bilinçli bir seçki yapıp anlamlandırma sürecinin nihai hal almasını sağlamaktadır.

Yukarıdaki algı tanımından da anlaşılacağı üzere algılama bir süreç gerektirmektedir. Algılama sürecinin beş aşaması olduğundan bahsedilebilir. Bunlar; uyaran, duyu, izlenim, geribildirim ve anlamadır. Algılama için öncelikle uyaranın olması gerekir. Bu uyarana dair bilgi toplama süreci duyu sayesinde gerçekleşirken, yeterince duyunun olmadığı durumda

izlenim oluşmaktadır. Duyuların yorumlanması sonucu geri bildirim sağlanırken, nihayetinde tamamlanan süreçte algılamanın son aşaması olan anlama gerçekleşmektedir (Arğın, 2021: 12). Psikoloji disiplininde en nihayetinde algılanan şeyden ziyade sürecin nasıl işlediği araştırma konusu olmaktadır. Zira süreç algılayandan bağımsız değildir. Algılanan ile algılayan arasında bilişsel bir ilişki söz konusudur. Bu ilişki zihinsel bir sürecin –algılama sürecinin– bir tezahürüdür.

Algılama süreci algılayanın tecrübeleri, kişiliği ve kültürü gibi bir dizi faktörden etkilenmektedir (Arğın, 2021: 9). Algının etkilendiği faktörlerin başında algılayanın yapısı ve deneyimleri gelmektedir. Psikolojide felsefede olduğu gibi bilginin kaynağının doğa mı çevre mi tartışması söz konusu değildir; psikoloji ikisini de bilginin kaynağı olarak almaktadır. Bu bakımdan algı hem doğuştan gelen yetenekler hem de sonradan edinilen bilgiler sonucu oluşmaktadır (Bakan & Kefe, 2012: 22). Sonradan edinilen bilgiden kaynaklı olarak algılama süreci aynı zamanda bilgi işleme sürecidir. Yaşanan yeni tecrübeler, edinilen yeni bilgiler algılama sürecini ve nihayetinde algıyı değiştirebilmektedir (Arğın, 2021: 10-21).

Algılama sürecinde algılayan çoğu zaman algılananı görmek istediği gibi algılamaktadır. Bunun ardında yatan en büyük etken ise algılayanın kimliğidir. Algılayanın kimlik kodları algılama sürecinde etkilidir. Algılayanın değerleri, normları, inançları algılama sürecinde etkili olmakta ve beklentileri şekillendirmektedir. Algılayanın kimliği "öteki" ile ilgili algısını ve beklentisini şekillendirmektedir. Bu bakımdan algılayıcı çoğu zaman görmek istediği ve umduğu şeyi algılar (21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü). Algılayanın içinde bulunduğu kültür ve çevre de algılama sürecinde etkili olmakta ve algının biçimlenmesinde rol oynamaktadır (Kayaoğlu, 2017: 35). Genel itibariyle, algının oluşum sürecine etki eden üç unsurun varlığından bahsedilebilir. Bunlar; uyarıcıdan kaynaklanan nedenler, ortamdan kaynaklanan nedenler ve algılayıcıdan kaynaklanan nedenlerdir (Arğın, 2021: 22-23).

Psikoloji disiplininde algıya yönelik çeşitli teorik yaklaşımlardan bahsedilebilir. Burada James J. Gibson'un "aşağıdan yukarıya algı teorisi" ve Richard Gregory'nin "inşacı-yukarıdan aşağıya algı teorisi" ön plana çıkmaktadır. Gibson çevremizde dünyayı doğrudan anlamlandırmak için yeterli bilgi olduğunu savunmaktadır. Çevre ile doğrudan etkileşim kurulabildiği için herhangi bir yorumlama ihtiyaç yoktur (Brown, 2006: 25). Gregory'e göre ise algılanan şey bilinene bağlıdır. Algının temelini oluşturan duyusal bilginin eksik olduğu ve bundan kaynaklı olarak duyulardan gelen bilginin yanı sıra depolanmış bilgiyi kullanma düşüncesi, yaklaşımın inşacı olarak adlandırılması ile sonuçlanmıştır. Algılama

sürecinde mükemmel ve kapsamlı duyusal veriler olmadığı için eksik duyusal bilgileri yorumlamak ve ondan anlam çıkarmak gerekmektedir (Pike and Edgar, 2005: 98-99).

1.1.4.3. Sosyolojide Algı

Algı, sosyoloji disiplininde bilişsel sosyoloji alt dalının konularından birisini oluşturmaktadır. Bilişsel sosyoloji sosyo-kültürel faktörlerin insanın düşünce sürecini nasıl şekillendirdiğini ve yönlendirdiğini araştırmaktadır. Düşünmenin nörolojik mekaniğini inceleyen bilişsel bilimden etkilenen bilişsel sosyoloji bu tür mekaniğin farklı sosyokültürel bağlamlarda değişken bir şekilde yürütülme yollarını analiz eder (Ritzer, 2004: 107). Bilişsel sosyoloji insanın zihinsel kontrolüne dayalı rol, statü, norm gibi yapılarının pratik eyleme dönüşüm sürecini analizinin merkezine koymaktadır. Geleneksel sosyolojide tek boyutlu eylemliliği esas alan anlayışın yerini bilişsel sosyolojide davranışı yaratan mekanizmayı zihin merkezli yaklaşımla inceleyen bir anlayış almıştır (Yıldız, 2021: 14).

Bilişsel sosyoloji bilişin sosyal yönünü ön plana çıkarmaktadır. Bunu yaparken, insanın yalnızca bir birey olmadığını vurgulamakta ve aynı zamanda sosyal bir varlık olduğunu ifade etmektedir. İnsanın düşüncesinde kendi sosyal çevresinin etkisi olduğunu ve dünyayla bilişsel etkileşim kurma şeklinin bu çevre tarafından etkilendiğini iddia etmektedir (Zerubavel, 1999: 6). Bilişsel sosyoloji, bireylerin içsel, kişisel dünyasını görmezden gelerek bilişsel bireyciliği reddetmektedir. İnsanın ortak olarak paylaştığı kişisel olmayan sosyal zihin manzaralarını vurgulayan disiplin, insanın zihninde olup bitenlerin ait olduğu belirli düşünce topluluklarından etkilendiğini iddia etmektedir. Esasında bilişsel sosyoloji, sosyal varlıklar olarak bilişsel çeşitliliğimiz hakkında daha fazla farkındalık yaratmaya çalışmıştır. Farklı düşünce topluluklarının üyeleri olarak bilişsel farklılıklarımızın farkına vardıkça, zihnimizdeki dünyayı mutlak bir "mantık" veya "akıl" standardına dayalı olarak görme şeklindeki yaygın etnosentrik eğilimin yıkılacağını iddia etmektedir (Zerubavel, 1999: 8-10).

Algının sosyoloji disiplinindeki yerini algı sosyolojisi açıklamaktadır. Algı sosyolojisi hem bireyci hem de evrenselci algı anlayışlarından farklı olarak algının farklı topluluklara ilişkin yönlerini araştırmaktadır. Algı sosyolojisi kendisine birkaç farklı araştırma stratejisi/alanı belirlemiştir. Bunlardan birisi aynı nesnenin farklı algılarını sistematik olarak belirlemek ve analiz etmektir. Aynı şeyi farklı duyular yoluyla belirlemek ve farklı dikkat yapılarını analiz etmektir. Algı sosyolojisi kapsamına giren bir başka araştırma alanı da algı geleneklerindeki tarihsel değişimleri ve farklı duyuların önceliğini belgelemektir. Üçüncü bir önemli araştırma alanı, algısal süreçlerin diğer sosyal inşa süreçlerine dâhil edilme

yollarını araştırmaktır (Friedman, 2011: 3). Bu perspektiften algı sosyolojisi; algısal gelenekleri, algısal kuralları, algısal normları ve algısal kültürlenme süreçlerini analiz etmeye odaklanmaktadır. En geniş ifadeyle duyusal uyaranların algılanmasında ve tanımlanmasında yer alan psiko-sosyal dinamikleri belirlemeye çalışan algı sosyolojisi, algının kültürel olarak inşa edilmiş bir süreç olduğunu vurgulamaktadır (Friedman, 2011: 3).

Algı sosyolojisinin kültür vurgusunun ardında yatan unsur olarak "algı çevresi"nden bahsedilebilir. Algı çevresi, algılayanı etkileyen fiziksel ve kültürel çevre olarak açıklanabilir. Bir şeyleri algılama biçimimiz genellikle etrafımızdakiler tarafından onun nasıl algılandığıyla ilgilidir. Kültürler arasında ve hatta kültür içindeki farklı seviyelerde algı ve algısal organizasyon açısından farklılıklar görülebilmektedir. Burada algının yorumlayıcı boyutu ön plana çıkmaktadır. Duyular aracılığıyla algılanan ve deneyimlenen şey kültürel faktörlerin ön plana çıktığı yorumlayıcı (sosyal) çerçeveler aracılığıyla filtrelenmektedir. Bu bakımdan nihayetinde sosyal çevrenin algılayıcının olayları nasıl yorumladığı üzerine önemli bir rol oynadığı ve algılananın zihinsel olarak işleme biçiminin büyük ölçüde toplumsal etkiye maruz kaldığı ifade edilebilir (Zerubavel, 1999: 23).

Burada bilişsel sosyolojinin odak konularından biri olan kimlik ve bilişsel inşa sürecine de değinmek gerekir. Zira bilişsel sosyolojiye göre topluluklar kimliklerini sosyal olarak üretmekte ve etnisite bilişsel olarak dünyaya bakışı ifade etmektedir. Toplulukların kimliği nasıl inşa ettiğine odaklanan bilişsel sosyoloji, etnisitenin ontolojik değil epistemolojik olduğunu yani biyolojik olarak yaratılmadığını sosyal olarak algılar sonucu oluşturulduğunu iddia etmektedir (Yıldız, 2021: 23-27).

Bir algı sosyolojisi geliştirmenin en önemli nedenlerinden biri, algının sosyo-kültürel çarpıtmalardan arınmış süzgeçten geçirilmemiş ve gerçek olduğu yönündeki normalde doğal kabul edilen görüşe karşı çıkmasıdır (Friedman, 2011: 3). Algı ve biliş arasındaki bağlantıyı her ikisinin de sosyo-kültürel organizasyonunu vurgulayarak açıklayan bilişsel sosyologlar, bilişin algılanan üzerinde etkili olduğu ve onu şekillendirdiği hususunda geniş bir fikir birliğine sahiplerdir (Friedman, 2011: 6). Burada algının, algılayanın önceki bilişsel yöneliminden etkilendiği ve nesnel bir algılamanın olamayacağı yorumu yapılabilir. Zira görünüşte nesnel bilimsel gerçekler dahi bilim insanlarının zihinlerindeki belli filtrelerden geçmektedir. Yani kişinin gözlemlediği şey, zihinsel olarak işlendiği belirli mercekten asla tamamen bağımsız değildir. Onu nasıl algıladıkları, her zaman onu

fiili olarak gözlemleme eyleminden önceki belirli bilişsel yönelimlerinden etkilenmektedir (Zerubavel, 1999: 25).

1.1.4.4. Uluslararası İlişkilerde Algı

Diğer disiplinlerde ve özellikle psikolojide yaşanan bilişsel devrim, uluslararası ilişkiler (Uİ) disiplinini de etkilemiştir. Rasyonelliğe bir karşı çıkış olarak ortaya çıkan bilişsel devrim, Uİ'de insan rasyonalitesinin sınırlı olduğu teziyle, dış politikanın yapım ve oluşum sürecinde aktöre odaklanmıştır. Bu doğrultuda bilişsel yaklaşım, aktör tarafından algılanan ve inşa edilen dış dünyaya dikkati çekerek, anlamın kaynağının nesnel gerçeklik değil aktör olduğunu vurgulamıştır (Doty, 1993: 300; Hudson ve Vore, 1995: 211). Psikolojideki bilişsel yaklaşımın Uİ disiplinine sunduğu bir konu olarak algı, Uİ'deki bilişsel çalışmalarda kendine yer bulurken, disiplin içerisinde çeşitli yönlerinin incelenerek önem kazanması politik psikoloji alanındaki çalışmalarla gerçekleşmiştir. Dış politikanın formülasyonu sürecinde aktörlerin bilişsel yönleri analiz edilirken, algı konusu bu analizlerin önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Algı ve Uİ ilişkisi, dış politika analizlerinde ve özellikle karar alma yaklaşımlarında gün yüzüne çıkmıştır. Bilişsel yaklaşımların aktörü merkeze alan anlayışı, dış politika analizlerinde karar alma ve nihayetinde dış politikanın uygulanması süreçlerinde aktörlerin algı gibi bilişsel yönlerini ön plana çıkarmıştır.

Uİ'deki algı yaklaşımında analiz düzeyi meselesinden bahsetmek yerinde olacaktır. Robert Jervis (2017-a: 15) kitabında hangi analiz düzeyine odaklanılacağının keyfi bir uygulama olmadığını, değişkenler dikkate alınarak analiz düzeyinin belirlenebileceğini ifade etmiştir. Jervis Uİ'deki algı yaklaşımının analiz düzeyini belirlemek amacıyla; politika tercihleri ile karar vericilerin çevrelerine ilişkin algı farklılığı ilişkisini ve gerçeklik ile ortak algılar arasındaki farkı sorgulamıştır. Nihayetinde bu sorular analiz düzeyi seviyesine yükselmiştir. Jervis analiz düzeyi hususunda bir uzlaşının olmadığını ifade ederek Arnold Wolfers, Kenneth Waltz ve James Rosenau'nun önerilerini harmanlayarak dört seviyeden bahsetmektedir. Bunlar: karar verme (birey) düzeyi, bürokrasi düzeyi, devletin doğası/iç siyasetin işleyişi ve uluslararası ortam (Jervis, 2017-a: 15). Soğuk Savaş döneminde yapılan algı çalışmaları dönemin dinamiklerine atıfla ideolojiler üzerinden devletlerin algılarını incelediği için sistemik düzeyde kalmıştır. Algıya yönelik birey düzeyinde analiz ise ilk başlarda sistemik, bürokratik ve devlet faktörlerinin yanında önemsiz olarak görülmüştür. Ancak ilerleyen dönemde bilişsel yaklaşımın da etkisiyle birey düzeyi ön plana çıkmıştır. Bireyin olayları, durumları, diğer aktörleri v.b nasıl algıladığı üzerine çeşitli yaklaşımlar geliştirilmiştir (Neack, Hey ve Haney, 1995: 24-25).

Jervis, çalışmalarında algının çeşitli seviyelerde analiz edilebileceğini vurgulasa da devlet seviyesinin önemi üzerinde durmuştur. Benzer durumlarda tüm devletler aynı şekilde davranmasa bile karar vermenin önemli olmayabileceğini vurgulamıştır. Bu doğrultuda devletin uygun analiz düzeyi olabileceğini belirtmiştir. Jervis'e göre karar vericilerin politikadaki farklılıklar devletin yapısı ile ilişkilendirilebilir (Jervis, 2017-a: 21-22). Devletin rasyonel olduğu varsayıldığında, karar alıcı aktörün algıları gerçeğe ne kadar yakınsa benimsenen politika o derecede başarılı olmaktadır. En nihayetinde ana aktörün egemen devletler olduğu uluslararası toplum açısından, siyasal davranışın temel belirleyicisi algılanan ulusal çıkarlar olacaktır (Muir, 1975: 68). Devlet düzeyinde algı çalışmalarında giderek devletin iç unsurlarının analiz birimi olarak ele alındığı görülmektedir. Örneği dış politikanın oluşum sürecinde önemi giderek artan kamuoyunun algısına yönelik analizler elzem hale gelmiştir. Benzer şekilde devlet kurumları, medya, sivil toplum kuruluşları, iş dünyası gibi devlet altı aktörlerin/birimlerin, dış politika yapım ve uygulama süreçlerindeki rollerine paralel olarak algı analizleri giderek önemsenmektedir.

Dış politikada karar alma sürecinin ilk aşaması olarak ifade edilen algı/algılama, iki birim arasındaki anlam kurgusu olarak tanımlanmaktadır (Arı, 2011: 219). Bir devletin uluslararası ilişkilerdeki eylemi, politika yapıcı ve uygulayıcı aktörlerin diğer devletlere veya uluslararası olaylara yönelik algıları doğrultusunda belirlenmektedir (Rongkas ve Sulaiman, 2019: 90). Bu bakımdan karar alıcı aktörün algısı/algılaması üzerinde ilk olarak tarihsel olayların büyük oranda etkisinden söz edilebilir. Bir ulusun tarihinde meydana gelen önemli olaylar, karar alıcı aktörün algısı üzerinde güçlü bir inanç kaynağı oluşturmaktadır (Jervis, 2017-a: 281-282). Tarihteki bu kilit olaylardan öğrenilenler, gelen bilgilerin yorumlanmasını sağlayan imajların belirlenmesinde önemli bir faktördür. Tarihsel olaylar, aktöre bir dizi hayal edilebilir durum sağlarken, aktörün dünyasını anlamasına yardımcı olabilecek kalıpları ve nedensel bağlantıları tespit etmesine olanak tanır. Burada geleceğin geçmişe benzeyeceği varsayımıyla birlikte bir anlam arayışı söz konusudur (Jervis, 2017-a: 217-218).

Karar alıcı aktör, politika oluşturma veya uygulama sürecinde –alternatif kararlara ilişkin kesin bir eğilimi olmadığı durumlarda– geçmiş deneyimlere başvurmaktadır. Tarihsel olaylara atıfta bulunarak benzer geçmiş deneyimler veya var olan inanç ve tercihleri desteklemek için analojileri kullanmaktadır (Shapiro ve Bonham, 1973: 160). Aktör, günümüzdeki durumu geçmişle benzeştirmek/eşleştirmek suretiyle kararlarını

anlamlaştırmakta ve en nihayetinde almış olduğu karar için tarihe atıf yaparak meşruiyet alanı oluşturmaktadır.

Jervis, tarihsel olaylar içerisinde aktör algısı üzerinde etkili olduğunu iddia ettiği iki unsura vurgu yapmıştır. Devletin bağımsızlığını kazandığı veya bir devrim geçirdiği durumlar, algılar üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Devrim, önceden var olan inançları devirir ve yeni bir inanç sistemi geliştirir. Devrim kadar etkili olan bir diğer unsur ise yaşanan son büyük savaştır. Savaşın dramatik doğası, elde edilen deneyim, ittifaklar, savaşın sona eriş tarzı, algılar üzerinde şekillendirici etkiye sahiptir (Jervis, 2017-a: 262-267). Bu olayları aktörün ilk elden deneyimlenmesi, onun algısı üzerinde önemli bir etkiye sahip olacaktır. Zira bir olaya karşı politika oluşum sürecine katılmak ona tanık olmaktan daha fazla etkiye sahiptir. Olayı yaşayan bir ulusun vatandaşı olarak olaya tanık veya seyirci olmak ise tarih kitaplarında aynı olayı okumaktan daha fazla etkiye sahip olmaktadır. Ancak tarihsel büyük olayların etkisi ve bu olaylardan ortaya çıkan dersler o kadar belirgindir ki, olayları yaşamamış olan nesillere de kuşaklar arası aktarım yapılmaktadır (Jervis, 2017-a: 239-262). Böylelikle bu olaylara şahit olmamış, deneyimlememiş, bilfiil etkilenmemiş nesiller de atalarının mirasından etkilenmekte ve bu durum onların algılarını ve imajlarını şekillendirmektedir.

Jervis, algının uluslararası ilişkilere etkisine dair, uluslararası siyaseti karakterize eden birbiriyle ilgili üç algısal süreçten bahsetmektedir. İlk olarak farklı devletler aynı durumu çok farklı görmektedirler. Aktörlerin kendi algısal ve kavramsal dünyaları olmasına rağmen bunu anlamaları güçtür, zira başkalarının dünyayı onlar gibi gördüklerini varsayarlar. İkinci olarak, liderlerin kendi uluslarının başkaları tarafından nasıl görüldüğüne ilişkin algıları da önemlidir. Bu algıların, diğerinin davranışı üzerinde büyük bir etkisi olması muhtemeldir. Diğerinin ne yaptığını anlamak ve onlar üzerinde etkili olmak için aktörlerin bunları kavraması gerekir. Son olarak ise liderler kendi ulusları hakkındaki öz imgelerden, algılardan ve inançlardan etkilenmektedir (Jervis, 2017-b, 269).

Uİ literatüründe algıya yönelik en geniş çaplı çalışma "yanlış algılama" konusu üzerinde kendini göstermiştir. Robert Jervis bu konuda litaratüre yapmış olduğu katkı ile başat konumda yer almaktadır. Jervis'in 1976 yılında yayımlamış olduğu *Perception and Misperception in International Politics* adlı kitap, alanda ufuk açıcı ve derinlikli bir çalışma olarak ön plana çıkmaktadır. Yanlış algılama konusu–devlet veya birey düzeyinde– bir aktör ve bu aktörün bilişsel süreciyle ilgilidir. Uluslararası ilişkilerde bir aktörün davranışını belirleyen hususların başında karşıdaki aktörün nasıl davranacağına yönelik

algı yatmaktadır. Yanlış algılama, aktörün karşının algısına yönelik tasavvurunda yanılması anlamına gelmektedir.

Yanlış algılama konusunun Uİ disiplininde önemsenmesi ve üzerinde düşünülmesinin ardında yatan unsurların, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları ve sonrasında yaşanan Soğuk Savaş dönemi olduğu söylenebilir. Zira yanlış algılama savaşın ve uluslararası çatışmanın önemli bir nedeni olarak görülmektedir (Stein, 1982: 505). 20. yüzyıldaki savaş ve çatışmaların yıkıcı etkisi ve Soğuk Savaş döneminde iki süper gücün birbirini yanlış anlamaları sonucu olası felaket senaryoları, yanlış algılamanın analiz edilmesini elzem hale getirmiştir. Bu bakımdan bu dönemdeki çalışmaların konusunu özellikle ABD ve SSCB arasındaki yanlış algılama oluşturmuştur (Silverstein & Flamenbaum, 1989; Herrmann, 1986; Herrmann, 1985; McCalla, 1992; Shimko, 1991). Jervis'e göre çoğu uluslararası ilişkiler akademisyeni devletlerin birbirini nasıl algıladıkları göz ardı etmektedir. Güvenlik konularına yoğunlaşılmasına rağmen tehditlerin ne zaman, nasıl ve neden algılandığı gibi daha spesifik bir konuya çok az ilgi gösterilmektedir (Jervis, 2017-a: xv).

Jervis, "Bir aktör diğerinin eylemlerini ve niyetlerini nasıl ve neden yanlış algılar?" sorusu özelinde yanlış algılamanın muhtevasına ilişkin bir açıklama sunmaktadır. Jervis'in temel açıklaması aktörlerin beklediklerini algılama eğilimde oldukları varsayımıdır. Aktörlerin kendi davranışlarını belirlerken karşıdaki aktörün eylemleri, davranışları ve bunların kendisini nasıl etkileyeceği hususunda bir öngörüde bulunmaktadır. Bu tahmin, karşıdaki aktöre yönelik bir imaj geliştirilmesiyle sonuçlanmaktadır. Ancak bu, aktörün karşıya yönelik algısının her zaman doğru olacağına anlamı taşımamakta ve yanlış anlamayı doğrulabilmektedir. Karar alıcı aktörün oluşturmuş oldukları imajları, algılamaları üzerinde büyük rol oynarken, gelen bilgileri de bu imajları doğrultusunda algılamaktadırlar (Jervis, 2017-c: 265-267).

Yanlış algılamanın nedenleri üzerine ise çeşitli unsurlar öne çıkarılmaktadır. Yanlış algılamanın en büyük nedenlerinden birisi olarak aktörün kendisini karşının onu gördüğü şekliyle görmemesi veya görmek istememesinden bahsedilmektedir. Aktörler başkalarının kendilerine ne kadar güvenmediğini hafife alma eğilimindedir. Çoğu aktör kendisini tehdit edici veya saldırgan olarak tanımlamamakta, yapmış oldukları politika tercihlerinin karşı tarafından bu yönde algılanabileceğini tahmin etmezler. Bu aktörler genellikler niyetlerinin açık olduğunu ve başkalarının davranışlarını doğru yorumlayabileceklerini düşünürler (Morin & Paquin, 2018: 87-88).

Jervis, yaygın olarak görüldüğünü ifade ettiği dört yanlış algılama türünden bahsetmektedir. İlki *Merkezileşme Algıları*'dır (Perceptions of Centralization). Karar alıcı aktör başkalarının davranışlarını olduğundan daha planlı ve koordineli görmektedir. İkincisi *Etki veya Hedef Olarak Kişinin Önemini Gözünde Büyütmesi'*dir (Overestimating One's Importance as Influence Or Target). Karar alıcı aktörler, başkalarının politikalarında ne ölçüde merkezi bir rol oynadıklarını abartmakta ve kendilerine olduğundan daha fazla önem atfetmektedir. Üçüncü neden *Arzu ve Korkuların Algılar Üzerindeki Etkisi'*dir (The Influence of Desires and Fears on Perceptions). Bu açıklama psikoloji disiplinine atıfla duyguların arzulara etkisi üzerinden yapılmış ve arzu, korku gibi duyguların yanlış algılamaya yol açtığı belirtilmiştir. Dördüncüsü ise *Bilişsel Uyumsuzluk ve Uluslararası İlişkiler'*dir (Cognitive Dissonance and International Relations). Bilişsel uyumsuzluk yaklaşımının ana argümanı, insanların kendi davranışlarını haklı çıkarmaya çalıştıkları yönündedir. Bilişsel tutarlılık teorilerine aykırı olan bu yaklaşıma göre insanlar davranışları için güçlü gerekçeler aramakta ve nihai durum bir dizi yanlış algılamayla sonuçlanmaktadır (Jervis, 2017-a: 319-406).

1.2. Kuramsal Çerçeve

Uİ disiplinde algıya yönelik özel bir teoriden bahsetmek güçtür. Ancak psikolojinin Uİ'yi etkilemesi sonucu teorilerde psikolojiye ve algıya yönelik çeşitli yaklaşımlardan söz edilebilir. İlk olarak teorilerin algı yaklaşımı üzerinde etkili olan ve disipline metodolojik bir ekol sunan davranışsalcı yaklaşımdan bahsetmek gerekir. Geleneksel yaklaşımın devlet davranışını iç unsurları dikkate almadan dışardan açıklamasına karşın, davranışsalcı yaklaşım devletlerin içine girerek, onları etkileyen güdüler ve algılar üzerinden devlet davranışını açıklamıştır. Birinci ekol aktörlerin çevreyi doğru algıladıklarını ve rasyonel olarak karar verdiklerini varsayarken, ikinci ekol insanların durumu zaman içinde bile aynı şekilde algılayacağından şüphe duymuştur (Herrmann, 2013: 334-335).

Uİ'de geleneksel realistlerin devlet davranışını, savaşları, çatışmayı insan doğası üzerinden açıklamalarından kaynaklı olarak psikoloji, teorinin merkezinde yer almaktadır. Devletlerin tehdit algısı ve bundan kaynaklı ortaya çıkan 'güvenlik ikilemi' realizm ile algının buluşmasını sağlamıştır. Bir devletin kendi güvenliğini artırmak için aldığı önlemin diğer bir devlet tarafından tehdit olarak algılanması sonucu güvenlik ikilemi ortaya çıkmaktadır (Jervis, 2017-b: 223-224; Balcı, 2016: 131-132). Bu durum nihayetinde algı yaklaşımı açısından yanlış algılamanın bir tezahürü olarak değerlendirilebilir. Sosyo-psikolojik bir bakış açısıyla aktörler, kendi olumlu benlik imajlarına karşın düşmanlarını

şeytanlaştırma eğilimindedirler. Aktörlerin algılarını olumsuz etkileyen bu eğilim, karar verme sürecinin rasyonelliğini ve nesnelliğini azaltırken, aktörlerin birbirini yanlış algılamasına neden olmaktadır (Morin & Paquin, 2018: 87-88).

Neo-realistler yapısalcı bakış açılarından kaynaklı olarak psikolojiyi önemsemezler. Onlara göre psikoloji devletlerin dış politikalarını açıklama noktasında bir şey ifade etmez. Neo-klasik realizm ise iç politik unsurları dikkate alması dolayısıyla politik psikolojiye kapı aralamıştır. İnsanların tam olarak neyi, nasıl algıladıklarına ilişkin hipotezler veya argümanlar geliştirmese de devletlerin niyet ve tehditleri algılaması veya yanlış algılamasını içeren bilişsel değişkenleri dikkate alması itibariyle algıya yönelik bir açıklama sunmaktadır (Jervis, 2017-a: xxvi; Goldgeier & Tetlock, 2001: 69-70).

Liberalizm, dış politika açıklamasında siyaset psikolojisine alan bırakmaktadır. Algılar, teorinin odak noktası değildir. Ancak düşünme biçimi, uluslararası siyasetin işleyişi, devletlerin hâkim imajları ve en nihayetinde bireye verdiği önem bakımından etkili bir unsur olarak kabul edilmektedir. Örneğin cumhuriyetçi liberalizm demokratik barış teorisini -demokratik ve anti-demokratik rejimler üzerinden- devletlerin birbirine yönelik imajları ve algıları nazarıyla kurmuştur. Teorinin bir yaklaşımı olarak ekonomik karşılıklı bağımlılık, çıkar ve algı arasındaki uyumla ilgilidir. Ekonomik büyüme, maddi çıkara yüklenen normatif değerin artmasıyla ve onun yıkıcı tutkuları ehlileştirmedeki algılanan rolüyle karşılıklı olarak ilişkili olduğundan, teorinin ekonomik açıklamalarında algıyı da içine alan daha derin psikolojik bağlantılar söz konusudur. Siyasi kurumlar açısından ise teori, bu kurumların çıkarları ve dünya görüşlerinden kaynaklı belli bir algıya sahip olduklarını ve bu algının dış politik süreçte diğer devletlerle ilişkileri etkilediğini varsaymaktadır (Jervis, 2017-a: xxvi).

Uİ'deki diğer teorik yaklaşımların politik psikoloji ve algı ile ilişkisinde, pozitivist ve post-pozitivist anlayışlara göre orta yolcu iki yaklaşım olan inşacılık ve İngiliz okulunun ön plana çıktığını söylemek mümkündür. İngiliz okulunun uluslararası toplum vurgusu, sosyal algı perspektifinden algı ile ilişkilendirilebilir. Jervis ise geleneksel/pozitivist yaklaşımlara oranla inşacı yaklaşımın algı ve politik psikoloji bakımından daha fazla örtüştüğünü ifade etmektedir (Jervis, 2017-a: xxvi). Geleneksel teorilerin verili olarak kabullerinin bir sosyal inşa süreci olduğu varsayımı, düşünsel unsurlara ve kimliklere yapılan vurgu, inşacı teori ile algının örtüşmesini sağlamaktadır.

Bu çalışmada devlet algısının ortaya konulması bakımından birbirini tamamlayan üç teorik yaklaşımdan yararlanılmıştır. İlk olarak İnşacı teori, ikinci teorik yaklaşım olarak İmaj teorisi ve son olarak da Bilişsel tutarlılık teorisi çalışmaya dahil edilmiştir.

1.2.1. İnşacı Teorinin Algı Yaklaşımı

Realizm, liberalizm ve türevleri 1980'li yıllarda pozitivistler ile post-pozitivistler arasında yaşanan üçüncü büyük tartışma ve Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ile uluslararası ilişkiler disiplinindeki hâkim konumunu yitirmiştir. SSCB'nin yıkılması ve Soğuk Savaş döneminin sona ermesine dair söyleyecek sözlerinin olmaması, ana akım teorilerin ortaya attığı önermelerin zayıflamasına ve gözden düşmesine neden olmuştur. İnşacı yaklaşım ana akım teorilerin suskun kaldığı ve eleştirel bir takım teorik seslerin yükseldiği bu ortamda, dünya siyasetindeki değişim beklentileri dâhil olmak üzere, bir dizi temaya ilişkin alternatif açıklamalar sunmak amacıyla ortaya çıkmıştır (Onuf, 2013: 31-32; Hopf, 1998: 172).

Köken itibariyle uluslararası ilişkiler disiplinine özgü bir yaklaşım olmayıp, kavram ve yaklaşımları itibariyle sosyolojiye ve sosyal teoriye dayanan inşacılık, disipline birkaç temel konu üzerinden bir açıklama sunmaktadır. İlk olarak verili, sabit ve sorgulanmayan egemenlik, güvenlik, anarşi ve çıkar gibi kavramların açıklanmaya ve araştırılmaya muhtaç birer sosyal olgu oldukları vurgulanmıştır. Bu maddi güçler ortak düşünceler etrafında şekillenmektedir. İkinci olarak normlar, kimlikler, kurallar ve söylemlerin sosyal inşa süreçlerindeki rolleri ve etkisi itibariyle önemli olduğu ifade edilmiştir. Bilinçli aktörlerin kimlik ve çıkarları verili olmaktan çok ortak düşünceler tarafından inşa edilir. Üçüncü olarak ise değişimi vurgulayarak, uluslararası ilişkilerin nesnel ve değişmez olmadığını tarihsel ve sosyal olarak değişimin mümkün olduğunu işaret etmişlerdir (Küçük, 2016: 326; Çalış, Ş. H. ve Metkin, K, 2019: 56).

İnşacılar, epistemolojik ve metodolojik farklılıklardan kaynaklı olarak teoriyi birkaç farklı türe ayırmışlardır. Adler (2013: 113) teoriyi modernist, dilbilimsel, radikal ve eleştirel inşacılık; Hopf (2002: 278-279) normatif, sistemik ve sosyal inşacılık; Ruggie (1998: 881-882) neo-klasik, postmodernist ve tabiatçı (natüralist) inşacılık olmak üzere çeşitli türlere ayırmışlardır. Ancak burada var olan ayrımlardan ziyade bu türlerin başat temsilcileri olan Nicholas Onuf, Alexander Wendt ve Friedrich Kratochwil üzerinden bir açıklama sunulacaktır.

1989 yılında ortaya koyduğu *World of Our Making* adlı çalışmayla Onuf, uluslararası ilişkilerde inşacılık kavramını ilk kullanan isim olmuştur. Onuf (2013: 35-36) inşacılığı

eylem olarak görmüş, eylemin yanı sıra söylemin de gerçekliğine vurgu yapmıştır. Tasarlamış olduğu inşacı teorisini uluslararası ilişkileri yeniden inşa çabası ve sosyal teoriye bir katkı olarak değerlendirmiştir. Onuf insanları sosyal gerçekliği şekillendiren ve değiştirme kapasitesine sahip olmaları bakımından önemser. Ona göre insanlar ve devletler gibi sosyal yapılar, toplumda ancak kurallar aracılığıyla aktör olurlar. Onuf'un kural kavramsallaştırması söz edimlerine bağlıdır ki bu bakımdan söz edimi onun oluşturduğu inşacı çerçevenin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Uluslararası ilişkiler konuşma eylemleri yoluyla inşa edilen dünyalardan biridir. Ayrıca zorunlu olarak etkileşime girdikleri için fikirleri ve olayları bağımsız olgular olarak görmez (Zehfuss, 2004: 19-23).

Kratochwill'in inşacı yaklaşımında kurallar ve normların önemi büyüktür. Normlar, kararları şekillendirirken aynı zamanda eylemlere de anlam vererek insanlara iletişim kurabilecekleri bir ortam sağlarlar. Uluslararası sistemi inşa eden kurum ve kurallara vurgu yapmaktadır. Kratochwill tarafından uluslararası rejimler sosyal kurumlar olarak tanımlanır. Rejimlerin kurucu temeli olarak müşterek beklentilere yapılan vurgu, rejimlere kaçınılmaz bir öznelerarası nitelik vermektedir. Dolayısıyla, rejimlerin ontolojisi güçlü bir öznelerarasılık unsuruna dayanmaktadır (Kratochwil & Ruggie, 1986: 764).

1992 yılında ortaya koyduğu "Anarchy is what States Make of it" başlıklı ufuk açıcı makalesi ile teoride geniş tartışmalara yol açan Wendt, teorinin en önemli ismi haline gelmiştir. Wendt'in çıkış noktası Kenneth Waltz'un neorealizmi açıklayan argümanlara, karşı argüman ile cevap vermektir. Waltz'un yapı-yapan meselesinde aktöre biçtiği edilgen role karşı Wendt aktörü de etken hale getirmiş ve karşılıklı olarak oluştuklarını iddia etmiştir. Wendt'e göre davranış, maddi yapılardan çok öznelerarası yapılardan etkilenmektedir. Wendt aktör olarak temelde devleti görmektedir. Wendt'in teorik açıklaması maddi yapılardan ziyade anlama, özellikle de kimlik kavramına dayanmaktadır (Zehfuss, 2004: 38-39). Onu diğer inşacı yaklaşımlardan ayıran en önemli yönü, söz ve dil eylemlerinden ziyade bilişsel faktörlere, öznelerarası anlam ve ortak algılara vurgu yapmasıdır (Rumelili, 2018: 165).

1.2.1.1. Bilişsel ve Psikolojik Açıdan Algının İnşacı Teorideki Yeri

İnşacı teorinin uluslararası ilişkilere en önemli katkısı daha önceki rasyonalist yaklaşımların ihmal ettiği bir unsur olarak düşünceleri ön plana çıkarması ve disipline düşünsel bir bakış açısı kazandırmasıdır. Maddi unsurları görmezden gelmeden sosyal dünyanın oluşmasında düşünsel unsurların rolüne vurgu yapan inşacılar, düşüncelerin uluslararası ilişkilerde yer edinmesini sağlamışlardır. Uluslararası ilişkilerdeki

teorileştirmenin üç önemli unsuruna –güç, çıkar ve yapı– dördüncü bir unsur olarak eklenen "düşünceler", bilişsel araştırmanın öncüleri Snyder ve arkadaşlarına kadar geri götürülebilse de, esasen 1980'lerin sonu ve 1990'ların başında yükselişe geçmiştir (Wendt, 2021: 123).

Rasyonalist bakışıyla çıkarların ve politikaların meşrulaştırma, ikna, manipülasyon aracı veya gerekçesi konumunda olan düşünceler, inşacı yaklaşımda birincil ve özerk bir pozisyon elde etmiştir (Küçük, 2009: 776-780). İnşacılık, aktör davranışının yalnızca maddi unsurlar üzerinden açıklanmasına, psikolojik ve bilişsel unsurların görmezden gelinmesine ve bunların maddi unsurlardan bağımsız düşünülmesi gereken değişkenler olarak ele alınmasına karşı çıkmaktadır. İnşacılar düşünsel unsurların sosyal inşasını ve bunların devlet davranışı üzerindeki etkilerini temel açıklayıcı değişkenler olarak görmektedir. Zira Wendt'e göre maddi nedenler düşünce ile anlam kazanıyorsa, düşünceye bu nedenlerden ayrı bir değişken olarak muamele etmek yanlış olacaktır (Wendt, 2021: 125).

İnşacı teorinin kabul gören iki temel ilkesi düşünsel unsurlara verilen önemin bir tezahürüdür. İlk olarak maddi yapılar ortak düşünceler tarafından belirlenmektedir. İkinci olarak ise kimlikler ve çıkarlar bu ortak düşünceler doğrultusunda inşa edilmektedir (Wendt, 2021: 15). İnşacılar dünyanın maddi, öznel ve öznelerarası boyutlarından yararlanan sosyo-bilişsel bir sentezini savunmaktadırlar (Adler, 1997: 321-323). Örneğin Wendt (1992) rasyonalistlerin verili olarak kabul ettiği anarşinin varlığını kabul etmiş, ancak bununla birlikte kavrama bilişsellik atfederek, kavramı "devletler ondan ne anlıyorsa odur" şeklinde yorumlamıştır. İnşacılar dışarda var olan dünyanın gerçekliğini kabul ederlerken, bunun tamamen fiziksel olarak var olduğu şeklindeki rasyonalist görüşe karşıdırlar. Onlara göre uluslararası gerçekliğin oluşmasında maddi yapılar kadar bilişsel yapılar da etkili olmaktadır (Adler, 1997: 330-332).

İnşacılar, düşünsel unsurların aktörlerin kendilerini tanımlama ve diğer aktörlerle ilişki kurma biçimini fiilen nasıl şekillendirdiğiyle ilgilenmektedir (Viotti & Kauppi, 2019: 287). Bu doğrultuda öne çıkan unsurlar ise kimlikler ve çıkarlardır. Düşünceler kimliklerin ve çıkarların inşa edilmesinde oynadıkları rol itibariyle kritik öneme sahiptir. Rasyonalizmin maddi unsurların yanı sıra kimlik ve çıkarların düşünce tarafından nasıl kurulduğunu açıklayamazlar. Bu açıklamayı yapan kurucu teori rolüyle inşacı yaklaşımdır. İnşacılar bunu düşünsel unsurlar aracılığıyla yaparak anlamlandırır ve sosyal dünyanın kurucu bir parçası yaparlar. Aktörlerin kimlik ve çıkarlarını tanımlamak suretiyle sosyal ilişkilerin

kurulmasını sağlarlar (Küçük, 2009: 776-780). Kimlikler ve çıkarlar fikir süzgecinden geçirilip yorumlanmalarıyla anlam kazanırlar (Houghton, 2007: 28-34). Bu doğrultuda dış politika yapım süreci verili unsurlardan ziyade fikirler ve kimlikler tarafından oluşturulan öznelerarası bir anlam dünyası olarak görülmektedir. Örneğin rasyonalistlerin kutsallaştırdığı "ulusal çıkar" inşacı yaklaşıma göre, uluslararası yapı veya devletin doğasından ziyade düşünsel süreçlerle anlam kazanmaktadır (Güleç, 2018: 97).

İnşacılığın algı ile ilişkisini ortaya koymak için teorinin psikolojik yönüne değinmek yerinde olacaktır. Uluslararası ilişkiler teorileri içerisinde inşacı teori psikoloji ile en uyumlu teorik yaklaşım olarak ön plana çıkmaktadır. Her iki disiplin de temelde bilişsel unsurlara önem vermeleri itibariyle örtüşmektedir. İnşacılık ve psikoloji, insanların ve devletlerin yaptığı seçimlerde düşüncelerin etkisinin merkezi konumda olduğu hususunda hemfikirdir (Kowert, 2012: 30). Houghton devletlerin dış politikada karar verme süreçlerinin anlaşılabilmesi açısından bilişsel psikolojik yaklaşımlarla inşacılığın birlikte ele alınmasının gerekliliği üzerinde durmuştur (Houghton, 2007: 41-43). Jervis de inşacılık ile politik psikoloji arasındaki uyuma özellikle vurgu yapmaktadır. Jervis, inşacı teorinin psikolojik argümanları kullanmaksızın, insanların dünya hakkındaki görüşlerini nasıl inşa ettiklerini açıklayamayacağını iddia etmektedir (Jervis, 2017-a: xxix). Goldgeier ve Tetlock da psikoloji ve inşacılık uyumunu, dünya siyasetinin bilişsel psikolojik analizinin inşacı teori ile uyumlu olduğu şeklinde açıklamışlardır (Goldgeier & Tetlock, 2001: 83-84). Shannon ve Kowert psikoloji ve inşacı teorinin birbirinin tamamlaması suretiyle güçlendikleri ve birlikte dünya siyasetine ikna edici bir bakış açısı sunduklarını ifade etmektedirler (Shannon, 2012: 2).

Algı, uluslararası ilişkiler disiplinine düşünsel bir perspektif kazandıran inşacı teorinin ön plana çıkarttığı bilişsel ve psikolojik unsurlardan birisidir. İnşacı teoride, devletlerin dış politika tercihlerinin nedenlerini açıklamaktan ziyade bu tercihleri ortaya koyan anlam dünyalarına odaklanılması, karar alıcıların algı dünyalarının analiz edilmesini gerekli kılmıştır (Rumelili, 2018: 171). Kendinden önceki yaklaşımların aksine, öznelerarası algıları ve ortak anlayışları dikkate alan inşacı teori açısından algının önemi büyüktür. Rasyonalistlere göre algı algılayandan bağımsız ve edilgen bir konumdadır. Bundan dolayı algılanan şeyin gerçekte ne olduğuna ve algılamadaki hatanın nasıl açıklanacağına ve bu hatadan nasıl kaçılacağına dair bir açıklama söz konusu değildir. Wendt bunu 'hata sosyolojisi' olarak açıklamaktadır. İnşacı teori algıya bundan daha fazlasını sunmaktadır. İnşacı yaklaşım algının doğru ya da yanlış, algılayandan bağımsız olmadığını vurgular.

Algı ötekine karşı sürekli olarak algılayanın rolünü oluşturan, rasyonalistlerin gördüğü gibi pasif değil aktif bir pozisyonda yer alır (Wendt, 2021: 407-408).

İnşacılar, devletlerin algıları ile dış politikaları arasında bir ilişki kurulmasını sağlarlar. İnşacılar toplumsal bir nitelik kazanmış, düşünsel unsurlardan birisi olan algıların dünya politikasındaki rolüne dikkat çekerler (Küçük, 2016: 335). İnşacı teori devletlerin, liderlerin ve diğer aktörlerin kendilerini, rollerini, amaçlarını nasıl algıladıklarına odaklanmaktadır. Çünkü onlara göre algılar düşünceyi meydana getirmekte ve nihayetinde dış politikayı mutlak surette etkilemektedir (Ertem, 2012: 184-185). Dış politikanın yapılması ve uygulanmasında büyük role sahip olan aktörler, algılarıyla uyumlu hareket etmektedirler. Aktörler algıları doğrultusunda bir çıkar belirlemekte, bu çıkarları doğrultusunda bir tercihte bulunmakta ve nihayetinde tercihleri dış politikada bir eyleme dönüşmektedir (Aydın, 2020: 71).

1.2.1.2. Devletler Algılayabilir mi?

İnşacı teoriye göre dış politika, devlet davranışını etkileme potansiyeline sahip iç ve dış unsurların (bireyler, gruplar, şirketler, uluslararası kuruluşlar, devlet altı/dışı aktörler v.b) dâhil olduğu, ancak nihayetinde temel aktör olarak devlet tarafından yapılan karmaşık bir faaliyettir (Viotti & Kauppi, 2019: 287). İnşacılar devleti rasyonalistlerden farklı olarak egoist değil sosyal varlıklar olarak görmektedir. Rasyonalistler devleti, siyasetin doğasından kaynaklı olarak rasyonel ve önceden verili dünyada, araçsal aklın taleplerine göre hareket eden varlıklar olarak gören ontolojik bir yaklaşım benimsemektedirler (Zehfuss, 2004: 3-4). Bu görüş nihayetinde devleti, dış fiziksel güçlerden etkilenen ve bu doğrultuda maddi nesneler üzerinde, basit davranışsal tepkiler veren bir konuma itmektedir. Ancak inşacıların sosyal ontolojiyi benimsemesi, devletleri sosyalleştirerek onları çevreleyen anlam dünyalarından bağımsız düşünmemesi, devletlere belirli bir bilinç seviyesi vermekte ve bilişsel özellikler kazandırmaktadır (Rumelili, 2018: 153).

Peki, bilişsel yönü olan devletler insanlar gibi algılayabilir mi? Evet, çünkü Wendt'e göre devletler de insandır (Wendt, 2021: 268). Devletlere insani özellikler atfetmek yeni bir durum değildir. Realistler ve idealistler devlete insani özellikler vererek, devletlerin özünde sırasıyla kötü ve iyi olduklarını vurgulamışlar, uluslararası çatışmayı ve barışı devletlerin insani özüne dayandırmışlardır. İnşacı teoride ise devlet, ontolojik statü ve insani özellikler taşıyan, tüzel kişilikleri itibariyle kimlikleri olan, duyan, düşünen, arzu eden, algılayan, niyet ve amaç sahibi otistik değil sosyal bir varlıktır (Küçük, 2016: 361). Bu çalışma,

devlete insani özellikler atfeden Wendt'in bu argümanı benimsemekte ve devleti algılayan bir aktör olarak görmektedir.

Devletin insani yönünü inşacı teoriye getiren kişi Wendt'tir. Bilişsel faktörlere yaptığı vurgu Wendt'in devleti insansılaştırmasını gerekli kılmıştır (Rumelili, 2018: 165). Wendt'e göre devlete insani özellikler atfetmek çözümleme açısından kolaylık sağlamanın yanı sıra devlet davranışlarını öngörme ve açıklama açısından da hayati bir öneme sahiptir (Wendt, 2021: 276). Devletler de insandır argümanı, devletlerin benlik bilinci olan amaçlı aktörler olmasından kaynaklanmaktadır. Zira Wendt'e göre devletler topluluk düzeyinde bilişsellik yetisine sahiptir (Wendt, 2021: 280). Wendt devletleri uluslararası toplumun insanları olarak tanımlarken, onları bedene büründürmekte ve onlara hayat vermektedir (Wendt, 2021: 247-248). Wendt (2004: 315-316), dünyayı anlamlandırmada yararlı bulduğu ve kavramsal kurgu olarak gördüğü devletlerin hukuki veya ahlaki kişiliğinden çok psikolojik kişiliğiyle ve bu kişiliğin dışarıdan değil de içeriden nasıl oluştuğuyla ilgilenmiştir.

Devlet birçok iç unsurdan oluşan yapısıyla kurumsal bir aktördür. Bu yapının en büyük özelliği ortak amaç doğrultusunda alt aktörlerin tutarlı bir şekilde tek bir aktör olarak devlet çatısı altında hareket etme becerisidir (Wendt, 2003: 505). Devletler diğer devletlerle etkileşime girdiğinde toplum da ilişkiye dâhil olur ve bu devletlerin davranışını etkiler. Ancak, bu durum devletlerin toplumlara indirgenebileceği anlamına gelmez (Wendt, 2021: 248). Aynı şekilde bireyler de devlet eylemlerini başlatma ve sürdürme konusunda hayati rol oynamalarına rağmen, devlet eylemleri bireylere de indirgenemez. Nasıl ki insan eylemleri beyin nöronlarına indirgenemezse devlet eylemleri de bireylere indirgenemez (Wendt, 2021: 276). Kısacası devletin bilişsel yönü alt aktörler olan toplum ve bireye indirgenemez. Devletlerin özelliği üyelerinin tek bir bilişsel sistem olarak işlemesini sağlamasıdır. Devletlerin amaçlarının varlığı onların akıllarının olduğunu göstermektedir (Wendt, 2004: 304-305).

1.2.1.3. İnşacı Teoride Devlet Kimliği ve Algı İlişkisi

İnşacı teorinin uluslararası ilişkiler disipline kazandırdığı ve yeni bir bakış sunan en önemli kavramlardan birisi de kimliktir. Jervis kimliği çok genel bir perspektifle devletlerin benlik-imajı ve benlik-algılaması olarak tanımlamıştır (Jervis, 2017-b: 169-170). Kimlikler açısından bu çalışmanın odak noktasını devlet kimliği oluşturmaktadır. Devlet kimliği devletleri yönetenlerin kamuya yönelik açıklamalarında belirttikleri devletin doğası ve amacıyla ilgili düşünceler bütünü olarak tanımlanabilir (Demirtaş, 2016: 172). Ancak şunu belirtmek gerekir ki devlet kimliği ve ulusal kimlik birbirinden ayrı kavramlardır. Devlet

kimliği ulusal kimlikten de etkilenen daha kapsamlı bir ideolojik içeriğe sahiptir (Çapar, 2020: 32).

İnşacılar kimlik kavramını gerek devlet-altı gerekse devlet-üstü analiz seviyelerinde dış politikanın etkili bir unsuru olarak görmektedir (Palabıyık ve Kürkçü, 2021: 54). Kimlik dış politikada etkilidir çünkü uluslararası ilişkileri sosyal bir alan olarak gören ve devletleri de sosyal ontolojiyle açıklayan inşacılık, dış politika yapım sürecini düşünceler ve kimlikler tarafından şekillenen öznelerarası bir dünya olarak görmektedir (Güleç, 2018: 97). İnşacılar dış politika kararlarında, devletlerin sonuç-odaklı düşünme mantığı (*logic of consequences*) ile değil uygunluk mantığı (*logic of appropriateness*) ile hareket ettiğini düşünmektedir. Uygunluk mantığında devletlerin kimliklerinin etkili olduğu ve devletlerin kimliklerine uygun dış politika belirlediği anlayışı mevcuttur (Yesevi, 2021: 58).

İnşacıların maddi unsurlardan ziyade düşünsel unsurlara yaptığı vurgu kimlikte de kendini göstermektedir. Kimlikler bilişsel yapılar tarafından inşa edilmekte ve düşünsel unsurlar kimliğin belirlenmesinde öncü rol oynamaktadır. Kimliğin kökenine yönelik açıklamalarda bilişsel unsurlara vurgu yapılmaktadır (Hopf, 1998: 181-185). Algı da bu unsurlardan birisini oluşturmaktadır. Wendt kimliği algı üzerinden açıklamıştır. Ona göre öznelerarası bir niteliğe sahip olan kimlik, aktörün kendi algısından ve ötekine yönelik olan algıdan oluşmaktadır. Kimliğin bir parçası olarak algı, benliğe ve ötekine ait olmak üzere iki tür düşünce üzerinden tezahür etmektedir (Wendt, 2021: 279). Kimliğin bir parçası olması itibariyle, düşünsel unsurlar -özelde algı- kimliği etkilemektedir. Ancak bu çalışmada iddia edilmektedir ki kimlikler de algıları etkilemektedir. Bu argüman üzerine kurulan bu çalışmada algılar kimliklerden bağımsız olarak ele alınmaz ve kimliğin algıya yön verdiği varsayılır.

İnşacı yaklaşım farklı şartlar altında değişebilen algıların kimlik ile yakın ilişki içerisinde olduğunu iddia etmektedir (Ertem, 2012: 185). Kimliğin algı ile ilişkisi ötekinin tanımlanma sürecinde ortaya çıkmaktadır. Doğası gereği kimlikler tamamen içsel olamaz, diğerlerine tepki olarak da oluşur. Burada kimliğin rolü, öteki ile ilgili algının oluşmasını ve gelişmesini sağlamasıdır (Arğın, 2021: 22). Zira bir kimliğe sahip olmak aynı zamanda bir sınır çizmek, benliği ötekinden ayırmak, dâhil etmek kadar dışlamaktır (Jervis, 2017-b: 174). Kimlikler evvela benliğin sınırlarını çizmekte ve onun kim olduğunu tanımlamaktadır. Daha sonra ise algılar aracılığıyla ötekine yönelik sınırları çizmekte ve ötekini tanımlamaktadır. Bu bakımdan aktörlerin kimlikleri, birbirleri hakkındaki algıların belirlenmesinde önemli bir faktör haline gelmektedir (Bozdağlıoğlu, 2003: 22-23).

Devletlerin kendi kimliklerini tanımlarken bir taraftan da karşıyı tanımlaması, kurduğu anlam dünyasıyla ve en nihayetinde algıyla ilişkilidir. Kurulan anlam dünyasından kaynaklı olarak oluşan algı sonucu; kolektif kimlikler oluşabilir ya da devletler diğer devletleri tehdit veya öteki olarak görebilir (Çapar, 2020: 29).

Algıyı etkileyen bir unsur da devlet kimliğinde yaşanan değişimdir. İnşacılara göre kimlikler sabit, verili, değişmez değildir. Devlet kimliğinin durağan olmayan bu yapısı algıyı etkilemektedir. Zira kimlikte yaşanan değişkenlik nihayetinde algıların da değişmesiyle sonuçlanacaktır. İnşacılar devletlerin kimlik çeşitliliğini kabul etmekle birlikte değişimin kaynağı hususunda görüş ayrılıkları yaşamaktadır. Wendt devlet kimliğindeki değişiminin sistemik düzeyde devletlerarası etkileşimlerden kaynaklandığını iddia etmektedir. Hopf (2002: 288-290) ise kimlik değişimini, benimsediği sosyal inşacı yaklaşımdan kaynaklı bir iç unsur olarak topluma atıfla açıklamaktadır. Ancak bunların yanı sıra savaşlar, devrimler, yerel kurumsal düzenlemeler (anayasa), seçimler gibi iç siyasi gelişmeler farklı yerel gruplar arasında güç kaymasına neden olabilir. Bu güç değişimi sonucu devletin kimliği, farklı vizyona sahip tamamen yeni aktörler tarafından domine edilebilir ve değiştirilebilir (Bozdağlıoğlu, 2003: 26-34). İç siyasi yönetimdeki bir değişiklik sırasında değişen sadece devletin tercihleri ve davranışları olmayabilir. Nihayetinde devletin ne olduğunu tanımlayan kimliği de değişebilir, çünkü farklı karar vericiler tarafından farklı yorumlanabilir (Jackson & Jones, 2012: 114).

1.2.2. İmaj Teorisinin Algı Yaklaşımı

İmaj kavramı karmaşık dünyanın çerçevelenmesi, organize edilmesi, anlamlandırılması için kullanılan zihni temsiller olarak tanımlanmaktadır. Bilişsel süreçler sonucu ortaya çıkan imajlar, karşı tarafı kategorize etmek için kullanılan basmakalıp yargılar (stereotype) olarak ifade edilebilir (Mintz & DeRouen, 2010: 101). Bu basmakalıp yargılar ise algılar sayesinde ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan algı ile imaj arasında güçlü bir ilişki söz konusudur. Algı hem algılama sürecini hem de sonucu ifade ederken, imaj yalnızca bu sürecin sonucu ile ilgilidir. Bu bakımdan imaj algının bir sonucu ve nihayetinde bir parçası olarak ortaya çıkmaktadır (Özdemirci & Önder, 2018: 64).

Uzun bir süre akademik olmadığı gerekçesiyle Uİ'de ihmal edilmiş olsa da imajlar, devletleri ve onların dış politikalarını etkilemektedir. Devletler birbirilerini basmakalıp yargılar üzerinden tanımlamaktadır (Özler, 2018: 114). Bu bağlamda Uİ'de politik psikolojik bir yaklaşım olarak imaj teorisi ortaya çıkmıştır. Devletlerin birbirleri hakkında sahip oldukları imajların kökenlerini ve sonuçlarını inceleyen teori, devletlerin

davranışlarını imajlar, algılar ve basmakalıp yargılar üzerinden açıklamaya çalışmaktadır. Teori uluslararası ilişkilerin, imajların karşılıklı etkileşimi etrafında geliştiğini ve bu etkileşimin devletlerarasındaki ilişkileri açıklayabildiğini savunmaktadır (Ametbek, 2017).

Uİ disiplininde ilk olarak Kenneth E. Boulding (1959) uluslararası sistemi açıklamak için imaj kavramını kullanmıştır. Boulding (1959: 120-121) imajı "davranış biriminin toplam bilişsel, duygusal ve değerlendirici yapısı veya kendisine ve evrenine ilişkin içsel görüşü" olarak tanımlamıştır. Ona göre davranışı belirleyen şey gerçekler değil imajlardır. Aktörler var olan gerçekliğe göre değil dünyanın onları gördüğü şekle göre hareket etmektedirler. Bu bakımdan devletlerin politikaları ve eylemleri nesnel gerçeklikten ziyade imajlara verilen tepkilere göre şekillenmektedir. Boulding'in tanımı doğrultusunda, uluslararası ortamdaki diğer aktörlere yönelik "öteki imajı" ve aktörlerin özlerine dönük "ulusal öz-imaj-national self-image" olmak üzere imajın iki bileşeni olduğunu görülmektedir.

Soğuk Savaş döneminin etkisiyle diğer aktörlere dönük öteki imajı, düşman imajı üzerinden tanımlamışlardır. Herrmann ve Fischerkeller (1995: 424-428) düşman imajının Soğuk Savaş'ın bilişsel ortamıyla uyumlu olduğunu ancak sonrası için yalnızca düşman imajı üzerinden yapılan açıklamaların, bilişsel bakış açılarının analitik ve açıklayıcı faydasını büyük ölçüde sınırlayacağını ifade etmişlerdir. Düşman imajı Soğuk Savaş sonrası dönem için yetersiz kalmaktadır. Bu bakımdan Herrmann ve Fischerkeller beş farklı stratejik algı türünü kapsayan daha geniş bir imajlar teorisi önermiştir. Bunlar: düşman imajı, müttefik imajı, dejenere/yozlaşmış imajı, sömürge/bağımlı imajı ve emperyalist imajdır.

Düşman imajında öteki tehdit edici, rekabetçi ve benzer kapasiteye sahip olarak görülmektedir. Müttefik imajında ise yine benzer kapasiteye sahip olduğu düşünülmekte, ancak burada tehdidin yerini iş birliği algısı almaktadır. Yozlaşmış imaj yetenek bakımından benzer ancak kültürel çürümeden mustarip başka bir devlet imajına atıfta bulunur. Sömürge imajında öteki devlet, güç kapasitesi ve kültürel olarak zayıf, kendi başının çaresine bakmaktan aciz, yönlendirilmeye muhtaç olarak görülmektedir. Bu imaj tahakküm kurma ve sömürme fırsatı verirken, sömürü eğiliminin meşru ve ahlaki bir davranış olarak görülmesini sağlamaktadır. Emperyalist imajda ise tam tersi olarak diğer devlet çok daha güçlü ve kültürel olarak üstün algılanır. Öteki, kendi ülkesinin kaynaklarını sömüren olarak tasvir edilmektedir. Bu imaj, ötekine yönelik direniş ve isyan eğilimlerini meşrulaştırmakta yardımcı olmaktadır (Herrmann ve Fischerkeller, 1995: 424-428; Alexander, Levin & Henry, 2005: 29-31; Bilali, 2010: 276-277).

İmajın ikinci bileşeni olan ulusal öz-imaj, ulusların içindeki insanların ve grupların kendilerini görme biçimleri olarak tanımlanmaktadır. Bir ülkenin halk olarak kendini tanımlamasına, dünyadaki konumuna ve ne yaptığına dair var olan anlatı ulusal öz-imajın bileşenleridir (Neack, 2019: 83). Ulusal öz-imaj tasavvuru dâhilinde; bir halkın kendisi hakkında neyi sevip neyi sevmediği, tarihini nasıl gördüğü ve bunun sonucunda öğrendiği dersler, istek ve amaçları, ulusal amaç ve çıkar kavramları, güçleri ve sınırları hakkındaki algıları etkili olmaktadır. Ulusal öz-imaj bir devletin uluslararası siyasi tutum ve davranışını belirlemede önemli psikolojik bir faktördür. Ulusların kendilerini nasıl gördükleri davranışlarını doğrudan ve dolaylı, bilinçli ve bilinçsiz olarak etkilemektedir (Kaplowitz, 1990: 46-47). Örneğin uluslar kendilerini çok pasif, zayıf, baskı ve tahakküm altında, aşağılanmış ve hatta yok olma tehlikesine karşı çok savunmasız hissedebilirler. Bu devletler özgüvenlerini yeniden kazanmak veya sürdürmek için çatışma peşinde koşabilir ve nihayetinde zayıf ve aşağı olmadığını, diğer uluslara ve bilhassa kendilerine kanıtlama ihtiyacı hissedebilirler (Kaplowitz, 1990: 51).

Ulusların tarihsel algıları ve kimlikleri öz-imajlarının önemli bileşenleridir. Ulusların geçmişinde var olan büyüklük dönemleri veya yaşadıkları aşağılayıcı dönemler tarihsel algılarını şekillendirmektedir. Tarih algıları geçmiş zafer dönemlerine geri dönme arzusunu ve yaşadıkları aşağılayıcı dönemleri telafi etme isteğini doğurabilmektedir. Geçmişte yaşanılan başarının tekrarlanabileceği düşüncesi ve ihtişamlı dönemlere dönme tahayyülü gelecek için bir planlama yapılmasını sağlayabilir. Osmanlı Devleti'nin devamı olan Türkiye'nin, eski Osmanlı coğrafyalarındaki –Balkanlar, Ortadoğu, Afrika– faaliyetleri bu açıdan değerlendirilebilir. Aşağılayıcı tarih algıları ise ulusu kendine şeref, haysiyet ve güç kazandıracak yeni bir arayışa itebilir (Kaplowitz, 1990: 51). Ulusların tarihlerinden aldıkları referansla oluşturdukları tahayyül ve istekleri, ulusal öz-imajlarını şekillendirerek devlet davranışları üzerinde etki oluşturmaktadır.

Ulusal öz-imajın ikinci önemli bileşeni ise ulusal kimliklerdir. Devletlerin başkalarını görme biçimleri (tanıma) ile kendilerini görme biçimleri (tanımlama) karşılıklı olarak ilişki içerisindedir. Uluslar genellikle kendilerini iyi ve barışçıl, başkalarını -özellikle sevmediği devletleri- ise kötü ve saldırgan olarak tanıma/tanımlama eğilimindedirler (Jervis, 2017-b: 4; Karagöz Yerdelen, 2017: 34-35). Ulusal kimlikler hem kendi hem de başkalarının zihin dünyalarında oluşan imajlarla şekillenmektedir. Bu bakımdan devletlerin ulusal kimlikleri aynı zamanda uluslararası imajını da oluşturmaktadır.

Karagöz Yerdelen (2017: 46-49) uluslararası imajın oluşmasında tarihî imaj, yaşayan imaj ve potansiyel imaj olmak üzere üç unsurun etkili olduğunu ifade etmektedir. Tarihî imaj geçmişten gelen kodlarla oluşmaktadır. Ulusların geçmiş deneyimleri ve diğer devletler nezdinde bırakmış oldukları olumlu-olumsuz izlenimler imaj oluşturucu bir kod olarak ön plana çıkmaktadır. Örneğin Türkiye'nin Ermeni ve Kıbrıs meseleleri uluslararası olumsuz tarihî imaja örnek verilebilir (Karagöz Yerdelen, 2017: 46-49). Yaşayan imaj ise ülkenin mevcut durumda içinde bulunduğu koşullardan teşekkül etmektedir. Geçmişe ait imajın kurmaca, geleceğe ait imajın ise spekülatif olarak algılanabileceği dikkate alındığında, yaşayan imaj gerçekçi bir zemine oturmaktadır. Türkiye darbelerden kaynaklı güçlü bir demokrasiye sahip olmadığı düşüncesiyle olumsuz bir yaşayan imaja sahipken; Afrika'da yürütmüş olduğu insani diplomasi anlayışı, Rusya-Ukrayna savaşında oynamış olduğu arabulucu rolü ve silahlı insansız hava aracı (SİHA) teknolojisindeki atılımıyla olumlu yaşayan imaja sahip olduğu söylenebilir. Potansiyel imaj ise ulusun geleceğine ilişkin kodlarından ortaya çıkmaktadır. Geleceğe ilişkin kodlar olarak genellikle iktisadi göstergeler ve yatırım projeleri ön plana çıkmaktadır (Karagöz Yerdelen, 2017: 46-49). Afrika kıtası tarihî ve yaşayan imaj bakımından çoğunlukla olumsuz kodlara sahiptir. Ancak kıtanın beşeri sermayesi, siyasi gelişimi, ekonomik potansiyeli itibariyle olumlu gelecek imajına sahip olduğu söylenebilir. Ekonominin yanı sıra siyasi, toplumsal ve sosyo-kültürel unsurlar da potansiyel imaja yönelik kod oluşturabilmektedir. Devletlerin kamu diplomasisi faaliyetleri ile oluşturmaya çalıştıkları değerlerin potansiyel imaja yönelik olduğu söylenebilir.

1.2.3. Bilişsel Tutarlılık Teorisi

Bilişsel psikoloji, insanların bilgi işleme sürecinde önceden var olan imaj ve inançlarından etkilendiğini ortaya koymuştur. Bireyler önceki inançlarının tutarlılığını irrasyonel hareket etme pahasına da olsa koruma refleksi gösterirler. Bu bakımdan insanlar karar alma süreçlerinde genellikle yerleşik inançlarıyla tutarlı olan seçenekleri seçme eğilimindedir (Stein, 2013: 196-198). 'Bilişsel tutarlılık' olarak adlandırılan bu psikolojik yaklaşım; insanların inançlarını, duygularını, eylemlerini ve bilişlerini/imajlarını tutarlı tutma çabasıdır. Bu bakış açısıyla insanlar/devletler sevdiği kişileri/devletleri kendi değer ve görüşleri ile uyumlu görme ve ortak hareket ettiğini düşünme eğilimindeyken; sevmediği kişileri/devletleri ise tam tersi bir şekilde uyumsuz görme ve onların kendisinin karşısında olduğuna inanma eğilimindedir (Lebow, 2020: 129).

Bilişsel tutarlılık yaklaşımının insanların algılamayı umduğu şeyi algıladığı yönündeki hipotezi, insanın rasyonelliğinin sınırlı olduğu çıkarımının yapılmasını sağlamaktadır. Herbert Simon insanın her şeyi bilememe, düşünememe ve anlayamamasından kaynaklı olarak sınırlı rasyonaliteye sahip olduğunu iddia etmektedir (Hudson & Day, 2020: 42-44). İnsanın sınırlı rasyonelliğe sahip olması, gelen yeni bilgilerin oluşturulmuş olan zihin modelleri, şemaları ve filtreleri ile değerlendirme yapmasıyla sonuçlanmaktadır. Nihayetinde yapılan bu değerlendirmeler algılar üzerinde doğrudan etkiye sahip olmaktadır.

Bilişsel tutarlılık teorisi, algının karar verme sürecine yönelik etkisine dair en önemli teoridir. Teori karar verme yaklaşımı itibariyle dış politika analizlerinde de kullanılmıştır. Uİ açısından bilişsel tutarlılık, karar verici aktörün zihnideki imaj üzerinden ele alınmıştır. Bu bağlamda karar alıcı aktör önceki imaj ve inançlarıyla tutarsız olan belirli bilgileri önemsememekte veya tutarlı bilgilere aşırı derecede dikkat etmektedirler. Gelen bilgiler daha önce sahip olunan beklentiler ışığında algılanmakta, başka bir deyişle, "önceden var olan imajlara" göre işlenmektedir (Mintz & DeRouen, 2010: 98-99).

Bilişsel tutarlılık yaklaşımını dış politikaya uyarlayan en kapsamlı açıklama Robert Jervis tarafından yapılmıştır. Tutarlılık ilkesi; bir dizi beklenti, imaj, inanç yoluyla formüle edilmekte ve birikmiş deneyimlerden yararlanırken, yeni bilgilerin anlamlandırılmasını sağlamaktadır. Tutarlılık arayışı davranışların devamlılığını sağlarken, bazen zihnin yeni bilgilere veya farklı bakış açılarına kapatılmasına da neden olmaktadır (Lebow, 2020: 129-132). Jervis bu ayrımı rasyonel ve irrasyonel tutarlılık olarak açıklamaktadır. Geçmiş deneyimlerden, olaylardan, tarihten referansla gelen bilgilerin anlamlı hale getirilmesi 'rasyonel tutarlılık' olarak tanımlanmaktadır. Tutarlılık arayışı doğrultusunda zihnin yeni bilgilere veya farklı bakış açılarına kapatılması, tutarlılığı irrasyonel hale getirmektedir. Örneğin Mihail Gorbaçov dönemi SSCB'nin reform politikasına ABD'nin inanmaması ve zaman kazanmaya yönelik bir politika olarak görmesi, SSCB hakkındaki hâkim imajdan kaynaklanmıştır. Benzer şekilde ABD'nin 11 Eylül saldırılarını tahmin etmedeki başarısızlığı, hâkim inançlarla/imajlarla tutarsız olan bilgilerin sistematik olarak göz ardı edilmesine yönelik eğilimle açıklanmaktadır (Stein, 2013: 196-198).

2. İMAJ, KİMLİK VE ALGI BAĞLAMINDA AFRİKA VE TÜRKİYE

Bu bölümde algılanan ve algılayan olmak üzere algının tarafları olarak Afrika ve Türkiye ele alınmaktadır. Kavramsal ve kuramsal çerçeveden hareketle algının her iki tarafı da imaj, kimlik, çıkar çerçevesinde incelenmektedir. İmaj teorisinden hareketle Afrika'nın tarihî, yaşayan ve potansiyel imajlarına değinilmektedir. Bunun ardında algılayan aktörün algı ve gerçeklik tutarlılığını ortaya koyma düşüncesi yer almaktadır. Algılayan olarak dış politikasında Türkiye'nin algısını etkilediği varsayılan devlet kimliği, ulusal çıkarı, ulusal öz-imajı ortaya konulacaktır. Son olarak ise tarihten günümüze Türkiye-Afrika ilişkilerine denilmektedir.

2.1. Uluslararası İmaj Açısından Afrika Algısını Şekillendiren Faktörler

Afrika kıtası dünyanın toplam kara yüzeyinin yaklaşık beşte birini kaplamasıyla Asya kıtasından sonra en büyük ikinci kıtadır. Afrika kuzey-güney arası mesafe yaklaşık 8000 km ve doğu-batı arası mesafe yaklaşık 7400 km olmak üzere toplam 30.365.000 km² civarında bir kara alanına sahiptir (Middleton and Clarke, 2024). Hindistan'ın yaklaşık on katı ve Çin'in üç katı büyüklüğünde olan Afrika kıtası 1,4 milyarlık nüfusu ile dünya nüfusunun % 18,2'sini oluşturmaktadır. Yeraltı kaynakları bakımından zengin olan kıta dünya maden kaynaklarının yaklaşık % 30'a sahiptir. Ancak bununla birlikte Afrika kıtası kişi başına düşen ortalama GSYH'nin 2.000 doların biraz üzerinde olmasıyla, açık ara en fakir kıtadır. Birleşmiş Milletler'in (BM) en az gelişmiş olarak değerlendirdiği 46 ülkeden 35'i Afrika'da bulunmaktadır. Kıta nüfusunun dörtte üçünden fazlası yaşam beklentisinin, gelirin ve eğitimin küresel ortalamanın çok altında olduğu ülkelerde yaşamaktadır (Mo İbrahim, 2022).

Afrika 1400'lerde başlayarak 1900'lerin ortalarında son bulan sömürgecilik deneyimi itibariyle dünya siyasetinde önemli bir konuma sahiptir. Yaklaşık beş asır sömürgeci Batılı devletler tarafından tahakküm altına alınan kıta; topraklarının, kaynaklarının, insanlarının, kültürlerinin, inançlarının sömürüldüğü geniş çaplı bir yozlaştırma ile karşı karşıya kalmıştır. Afrika'nın tarihî imajını şekillendiren sömürgecilik geçmişi, günümüzde dahi etkisini göstermektedir. Afrika kıtası siyasi, ekonomik ve toplumsal birçok sorunla birlikte anılmakta ve bu sorunlar yaşayan imajına yönelik kodları oluşturmaktadır. Ancak Afrika'yı sadece olumsuz kodlarla birlikte anmak eksik olacaktır. Zira kıta tarihî ve yaşayan imajında baskılanmış birçok zenginliği açığa çıkarma ve kabuğunu kırarak tarihî bir kalkınma potansiyeline sahiptir. Bu bakımdan Afrika'nın potansiyel zenginlikleri geleceğe yönelik imajını şekillendirmektedir.

2.1.1. Afrika'nın Tarihî İmajı

İmaj teorisinin öğretisi itibariyle tarihî imaj, geçmişten gelen kodlarla oluşmaktadır. Uluslararası İlişkilerde diğer devletler nezdinde bırakılan olumlu ve olumsuz izlenimlerin tarihî imajı oluşturduğu bilinmektedir. Afrikalı devletlerin tarihî imajında, 15. ve 20. yüzyıllar arasındaki dönemi kapsayan Avrupa temelli sömürgeciliğin öne çıktığı görülmektedir. Zira Afrika sömürgeciliği uzun süreli, kapsamlı ve sistematik olması itibariyle dünya sömürgecilik tarihinde ön plana çıkmaktadır. Dört buçuk asır sürmüş olması, günümüze kadar etkisinin sürmesi ve yeni formuyla –neo-kolonyalizm- günümüzde hala var olduğu iddiası itibariyle uzun sürelidir. Tüm kıtaya yayılması, siyasi, ekonomik ve toplumsal yönleri içermesi itibariyle kapsamlıdır. 15. yüzyılda altın ve köle ticareti ile başlayan daha sonra ise gezginlerin, misyonerlerin, şirketlerin faaliyetleri ile devam eden, çeşitli sömürge yönetimlerini içeren yapısı itibariyle de sistematiktir.

Özü itibariyle menfaat elde etmeye dayalı bir sistem olan sömürgecilik, sömürgeci Batılı devletlerin özellikle ekonomik gelişimine büyük katkı sunmuştur. Bu katkı henüz köle ve altın, gümüş gibi değerli maden ticareti yapılan sömürgeciliğin ilk döneminde kendini göstermiştir. Mazrui sömürgeciliğin ilk evresini oluşturan köle ticareti döneminden nükleer çağa kadar olan süreç zarfında Batı'nın sanayi uygarlığının inşasına Afrika'nın büyük katkı sunduğunu ileri sürmektedir. Mazrui bunu ilk olarak köle işgücüne dayandırmaktadır. Avrupa'da sanayinin gelişmesiyle birlikte kurulan fabrikalar ve ABD'de yetiştirilen pirinç, kahve, tütün gibi yüksek işgücü gerektiren tarım ürünleri köleliğe duyulan ihtiyacı artırmıştır (Mazrui, 1992: 159-160). Batılı sömürgeci güçler işgücü ihtiyacını karşılamak amacıyla Afrika köle ticaretine başvurmuşlar, nihayetinde ülkelerinin üretimini ve refahını artırmışlardır. Rodney (2015: 157) ise Afrika ile yapılan altın, gümüş gibi değerli maden ticaretine dikkat çekmiştir. Avrupa'nın para ekonomisinde ihtiyaç duyduğu değerli madenler Afrika'dan temin edilmiştir. Afrika ile ticaret Avrupa'nın kapitalist büyümesine öyle katkı sunmuştur ki bu ticaret sonucu gelişen Bristol, Liverpool, Nantes, Sevilla ve Bourdeaux gibi limanlar Avrupa'da sanayi devriminin başlamasını sağlamıştır.

Afrika sömürgeciliği sanayi devrimini etkilediği gibi sanayi devrimi de Afrika sömürgeciliğini etkilemiştir. Sanayi devrimi ile birlikte hammaddeye, işgücüne ve üretim fazlası için pazara olan aşırı ihtiyaç batılı devletlerin sömürgeciliğe yönlenmesine neden olmuştur. Afrika'nın bakir topraklarında zengin yer altı kaynaklarına sahip olması, Avrupa'ya oranla işçilere ödenen ücretlerin düşük olması ve kalabalık nüfusuyla üretim fazlası ürünler için hazır bir pazar oluşturuyor olması sömürgeciliği artıran unsurlar

olmuştur (Ocheni ve Nwankwo, 2012: 47). Ancak Avrupa'da sanayileşmenin artması yalnızca hammadde için değil aynı zamanda şehirli nüfusun gıda ihtiyacı açısından da yeni tedarikçilere ihtiyacı artırmıştır. Sanayileşme ile birlikte kırsaldan şehre göçün artması kırsalın şehirli nüfusu besleyecek gıda tedarikinde yetersiz kalmasına neden olmuştur. Sömürgeci Batılı güçler sürdürülebilir gelişim açısından Afrika ile Batı arasındaki sömürü düzenini organik hale getirmek istemişlerdir (Ocheni ve Nwankwo, 2012: 48). Afrika ekonomisi ile sömürgeci güçler tarafından yönetilen uluslararası ekonomi arasındaki organik bağ ihtiyacı 19. yüzyılda Afrika ekonomisinin ve siyasetinin doğrudan kontrolünü mümkün kılan resmi sömürgeciliği getirmiştir. Bu süreçte refah düzeyi artan Batılı sömürgeci devletler yeni hammadde ve enerji kaynaklarının keşfi; palm yağı, kakao, kahve ve çay gibi tarım ürünlerin tedariki; Avrupalı yeni yatırımcılar için olanak ve fırsatlar sunması; Avrupa'da üretilen ürünlerin ticaretini yapabilmeleri itibariyle Afrika'dan istifade etmeye devam etmişlerdir (Mazrui, 1992: 161-162).

Sömürgecilik Avrupa'nın sanayileşmesine katkıda bulunup refah toplumlarının oluşmasını sağlarken, Afrika açısından durum aynı olmamıştır. Afrikalı devletler sömürgecilik ile oluşan refahtan payını alamamış aksine uzun vadeli bir etkiye sahip az gelişmişlik ve yoksulluk düzeni ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu düzenin oluşmasında köle ticaretinin rolü büyüktür. Afrika'da, 16. ile 19. yüzyıllar arasında rakamlar muhtelif olmakla birlikte en az on milyon insan köle ticaretine maruz kalmıştır. Afrika'nın işgücü kölelik sistemiyle başta Atlantik olmak üzere kıta dışına taşınmıştır (Lovejoy, 2000: 47). Afrika kölelik ile ortaya çıkan emek gücü ve beşeri sermayeden payını alamazken, refahtan ise yalnızca sömürge öncesi dönemde de köle ticareti yapan güçlü yerel kabileler pay sahibi olabilmişlerdir. Köleliğin olumsuz etkisi yalnızca sömürge dönemi ile sınırlı değildir. Kölelik sömürge sonrası dönemde de Afrika'nın ekonomik gelişimini olumsuz etkilemiştir. Nunn (2008) Afrika'daki köle ticaretinin uzun vadeli etkileri üzerine yapmış olduğu çalışmada, bir ülkenin ihraç ettiği köle sayısı ile sonraki ekonomik performansı arasında güçlü bir negatif ilişkinin varlığını ortaya çıkarmıştır. Bugün Afrika'daki en fakir ülkeler ile en çok köle ihraç eden ülkelere arasında doğru orantı vardır. Köle ticareti daha geniş etnik grupların oluşmasını engellemiş; etnik parçalanmaya, siyasi yapıların zayıflamasına ve az gelişmişliğe yol açmıştır (Nunn, 2008: 168). Acemoğlu ve Robinson ise köle ticaretiyle Afrika'daki yoksulluk arasında bir bağ olduğunu iddia etmişlerdir. Afrika'daki siyasi ve ekonomik kurumların tarihsel dinamiklerini vurgularken köle ticaretinin etkisine değinmişlerdir. Yazarlara göre Afrika'daki ilk kurumlar köle ticareti ve sömürgecilik gibi

şoklarla olumsuz etkileşime girerek ekonomik büyümeyi daha da engellemiştir (Nunn, 2008: 28-31).

Afrika'nın geri kalmışlığının ve yoksulluğunun ardında yatan nedenlerden birisi de doğal kaynaklarının sömürgeci devletler tarafından çıkartılarak götürülmesidir. Bu özelliği Afrika sömürgeciliğini Avrupalıların dünyanın diğer bölgelerindeki sömürgecilik örneklerinden farklı kılmaktadır. Avrupalı devletler sömürgeleştirdikleri Kuzey Amerika ve Avusturya gibi bölgelere üretim sistem ve kurumlarını getirirken bu bölgeler sömürgecilik sonrası gelişim göstermiş ve sanayileşmişlerdir. Ancak Afrika'da toprak ve maden mülkleri az sayıda beyazın kontrolündeyken, Afrikalılar bu sisteme sadece emek gücü sunmakla dâhil olmuşlardır (Ülker, 2016: 22). Afrika'nın yeraltı zenginlikleri sömürgecilik için kurulan ve az sayıdaki beyaza ait olan imtiyazlı şirketler ve sömürge yönetimleri tarafından kıta dışına taşınmıştır. Sömürgecilik düzeni ile ortaya çıkan refah ekseriyetle Afrika toplumunun geneline yayılmamıştır. Ancak bazı durumlarda belli bir grubun istifadesine sunularak küçük burjuvaziler oluşturulmuştur. Afrika'nın siyasi bağımsızlığı sonrası liderlik görevini üstlenen küçük burjuvazi, sömürgecilerin Afrika ülkelerinin ekonomisini sömürdüğü ve hortumladığı bir taşıma bandı görevi görmüştür (Ocheni ve Nwankwo, 2012: 52-53).

Temelde ekonomik bir faaliyet olan sömürgecilik –her ne kadar misyonerlerin ve gezginlerin kıtanın iç kesimlerine girmesiyle toplumsal bir yöne sahipse de– 19. yüzyılda sömürge devletlerinin kurulması ile sistematik olarak toplumsal alana yayılmıştır. Sömürgeci devletler din, dil, kültür, eğitim politikalarını kapsayan kültür emperyalizmi ile Afrika'da geniş çaplı bir yozlaşmaya hareketi başlatmışlardır. Kültür emperyalizmi Afrikalıların Batı değer sistemini üstün, kendilerininkini aşağı kabul etmelerini sağlayarak zihinsel şartlanmalarını kolaylaştırmıştır. Afrika sömürgeciliğinin önemli bir dokusunu oluşturan bu politika, Batılı değerleri ön plana çıkartıp Afrika'nın kültürünü, değerlerini, geleneklerini aşağılayarak kapitalist üretim tarzını desteklemek için kültürel bir üst yapı oluşturmayı hedeflemiştir. İdeolojik, kültürel, iletişim odaklı tahribatı esas alan toplu koşullandırma mekanizması, Afrikalıları hem değer sistemleri hem de dünya görüşleri açısından "Batılı varlıklara" dönüştürmüştür (Kieh, 1992: 8-11).

Kültür emperyalizminin sacayaklarından birini eğitim oluşturmaktadır. Sömürge devletlerindeki eğitim sürecinde misyonerler görevlendirilmiştir. Sömürge yöneticileri sömürgeciliğin resmi olarak başlamasından çok önce Afrika'nın içlerine ilerleyen ve yerel halkla iç içe olarak toplumun nabzını tutan misyonerlerle hep yakın ilişki içinde

olmuşlardır. Sömürge devletlerinin kurulduğu süreçte toplumun tabanına rahatlıkla inmek ve sömürge düzenini tabana yaymak için yine misyonerlere başvurmuşlardır. Misyonerlerin bu süreçteki görevlerinden birisi sömürge bürokrasilerindeki yarı vasıflı işçilere yönelik sınırlı ihtiyacı karşılamak için yeterli Afrikalının eğitilmesini sağlamaktı. Ancak misyonerlerin görevi sömürge devletlerinin ihtiyaçlarını karşılamakla sınırlı değildi. Aynı zamanda Afrika toplumunun geleneklerinden soyutlandırılarak yüzünü Batıya dönme süreçlerinde de önemli rol almışlardır. Bu doğrultuda misyonerler Afrika geleneklerini unutturarak toplumu Hıristiyanlaştırmak ve Afrikalılara "medeniyet getirmek" suretiyle "barbarlık"tan kurtulacakları yeni bir kimlik aşılamak istemişlerdir. Hıristiyanlığın bağışlama, itaat ve sabır öğretileri ile sömürgecilik sırasında Afrikalıların maruz kaldığı aşağılanma ve ıstıraba kılıf uydurulmuştur. Nihayetinde misyonerlerin sağladığı eğitim, Afrikalı gençleri kendi kültürlerine yabancılaştırırken geleneksel otoriteyi zayıflatmıştır (Khapoya, 2015: 102-103).

Sömürgeci devletler kültürel emperyalizmin bir uygulaması olarak Afrika sömürgelerinde Avrupa dillerini resmi dil haline getirmişlerdir. İngiltere dil politikasında nispeten esnek olsa da Fransa katı bir tutum sergileyerek yerel dillerin konuşulmasını yasaklamıştır. Fransa'nın kültür emperyalizmine ve asimilasyon politikasına dayalı olan bu eğilimi, eğitimin neredeyse tamamen Fransızca olmasına ve Afrika'nın yerel dillerinin kullanımının azalmasına yol açmıştır (Michelman, 1995: 219). İngiliz sömürgelerinde ise İngilizce "İngilizleştirme politikası" doğrultusunda resmi dil olmuştur. Ancak İngilizler yerel dillerin de kullanılmasına müsaade etmişlerdir. İngilizce sömürgeciliğin ilerleyen dönemlerinde İngilizler için bir yumuşak güç aracına dönüşmüş ve yerel halkın beğenerek konuştuğu bir dil haline gelmiştir. Ayrıca yerel diller İngilizceden etkilenerek benzer söyleyişte kelimeleri dillerine dâhil etmişlerdir (Ateş, 2022: 126-193).

Afrika, sömürgecilik öncesi dönemde kabile kültürünün hâkim olduğu etnik olarak zengin bir çeşitliliğe sahipti. Ancak bu zenginlik sömürgecilik sürecinde keyfi uygulamalarla tahribata uğramıştır. Avrupalı devletler sömürgelerindeki kontrolleri artırmak için Afrika'daki geleneksel toplumsal düzeni dikkate almayan coğrafi taksimat yapmışlardır. Öyle ki sömürge devletlerin oluşum sürecinde çizilen sınırlar bazen geleneksel bir toplumunun veya etnik grubun topraklarının bölünmesine neden olmuştur. Geleneksel siyasi, sosyal ve ekonomik dağılımın dikkate alınmadığı ve rastgele çizime dayalı bu uygulama, çok sayıda ve köklü kabilelerin olduğu Afrika'da farklı ve bazen rakip toplumları, kültürleri bir araya toplamıştır (The Choices Program, 2014: 13). Farklı etnik,

dilsel ve dinsel grupların bir arada yaşamaya zorlanması Afrika'nın sömürgecilik öncesi yapısına aykırı bir uygulama olurken, siyasi ve sosyal çatışmalara neden olan ve günümüzü de kapsayan uzun vadeli bir etki oluşturmuştur.

Nihayetinde aşağılayıcı, yozlaştırıcı, tahribat gücü yüksek bir dönem olması itibariyle sömürgecilik, Afrika'nın tarihî imajı açısından bir kod ve izlenim oluşturmaktadır. Muhtevası itibariyle yağmalama, aşağılama, istismar etme gibi anlamları içeren sömürgecilik, Afrikalı devletler açısından olumsuz bir kod ve izlenim oluşturmaktadır. Bu olumsuzluğun en büyük nedeni ise sömürgeciliğin Afrikalı devletler üzerinde siyasi, ekonomik ve toplumsal yönden geniş çaplı tahribata neden olmasıdır. Afrika siyasi olarak Avrupalı sömürgeci devletlerin boyunduruğu altına girerek sömürge devletlerinden müteşekkil bir yapıya bürünmüştür. Ekonomik olarak zenginlikleri yağmalanmış ve bu zenginlikler sömürgeci devletleri sanayi toplumlarına dönüştürürken Afrika'ya yarar sağlamamış aksine zarara uğratmıştır. Sömürge devletlerinde kültür emperyalizmine dayalı olarak kurulan sistemle Afrika'nın değerleri, gelenekleri, kültürü aşağılanmıştır. Afrika'nın geleneksel yapısı dikkate alınmadan yapılan düzenlemeler toplumsal tahribata da neden olmuştur.

Sömürgeci devletler tarafından kurulan tahakküm sistemi sonucu oluşan siyasi, ekonomik ve toplumsal alanları kapsayan tahribat, sömürge döneminde olduğu gibi sonrasında da kendini göstermiş ve Afrika'nın yaşayan imajı üzerinde de etkili olmuştur. Sömürgeci devletler tarafından kurulan sistemler çeşitli farklılıkları içerse de sömürgeciliğe maruz kalan devletler için değişmeyen şey; siyasi, ekonomik ve toplumsal yönden günümüze kadar etki eden büyük bir çöküntü olmuştur. Zira bağımsızlık sonrası Afrikalı devletlerin yoksulluk, az gelişmişlik, sınır sorunları, çatışma, darbe ve iç savaş gibi sorunlarla anılmasının ardında sömürgecilik döneminin büyük etkisi vardır. Nihayetinde bıraktığı miras itibariyle sömürge sonrasını da etkileyerek istikrarsız, başarısız devletlerin ortaya çıkmasına neden olan sömürgecilik, Afrika'nın tarihî imajı açısından olumsuz bir izlenime neden olmaktadır.

2.1.2. Afrika'nın Mevcut Görünümü (Yaşayan İmajı)

Afrika, sömürgecilik geçmişi nedeniyle olumsuz bir tarihî imaja sahiptir. Sömürgecilik aşağılayıcı ve yozlaştırıcı yapısından mütevellit Afrika açısından olumsuz kod ve izlenim oluşmasına neden olmuştur. Afrika'nın yaşayan imajına bakıldığı takdirde ise olumsuz kodların yanı sıra olumlu kodlara da sahip olduğu görülmektedir. Afrika içinde bulunduğu mevcut koşulları itibariyle siyasi, ekonomik ve toplumsal yönden olumsuz ve olumlu

kodları birlikte barındırmaktadır. Afrika'nın yaşayan imajı, tarihî imajının aksine baskın bir koda sahip değildir.

2.1.2.1. Afrika'nın Siyasi Görünümü

Afrika'nın içinde bulunduğu koşullardan teşekkül eden yaşayan imajında, siyasi imajı önemli bir yer edinmektedir. Afrikalı devletler mevcut siyasi durum itibariyle demokratik olmayan, despotik, otoriter, diktatör yönetimler; şeffaflıktan uzak, göstermelik ve adil olmayan seçimler; darbeler; iç savaşlar, çatışmalar; terörizm gibi olumsuz kodlarla anılmaktadır. Ancak Afrika'nın yaşayan siyasi imajını yalnızca olumsuz kodlarla değerlendirmek nakıs kalacaktır.

Bağımsızlıklarını elde ettikleri 1950'li yıllardan 1980'lerin sonuna kadar Afrika ülkelerinin çoğu (Botsvana, Gambiya ve Mauritius hariç) uzun süreli bir seçimli demokrasi dönemi yaşamamıştır. Devletlerin kahir ekseriyeti düzenli seçimleri gerekli görmeyen otokratlar tarafından yönetiliyordu. Bağımsızlığın ilk yıllarında bu liderler kurumları ya lağvetmişler ya da kontrolleri altına alarak devlette baskın konuma gelmişlerdir. Çok partili demokrasi, sömürge kalıntısı sistemin devamı ve ulusal birlik karşıtı bir unsur olarak görülerek baskıcı rejimlerin bahanesi olmuştur. Bu dönemde tek partili sistem teamül haline gelirken, Soğuk Savaş'ın ideolojik tarafgirliğinde pozisyon alan ve süper güçler tarafından koşulsuz desteklenen liderler tarafından diktatörlükler kurulmuştur (Taylor, 2018: 111).

Soğuk Savaş döneminin sona ermesi sonrası Afrika'da çok partili siyasete ve seçimlere geçişi içeren bir demokratikleşme dalgası yaşanmıştır. Demokrasi yanlısı hareketler, tek partilere ve diktatörlere karşı yürüttükleri kampanyalarda popülerlik ve halk desteği kazanmışlardır. Baskıya, yolsuzluğa ve ağır ekonomik koşullara tepki amaçlı ortaya çıkan yoğun siyasi iç baskıya dayanamayan otokratlar, demokrasi talebine bigâne kalamamışlardır. Bunun ardından yatan en büyük neden ise Soğuk Savaş'ın ideolojik cephelerinden koşulsuzca beslenen otokratların, 1990 sonrası Batılı kurumların demokratik kriterleriyle karşılaşmaları olmuştur. Dünya Bankası, IMF ve Batılı hükümetlerin yardım dağıtırken iyi yönetişim ve insan hakları esaslı demokratik kriterleri şart koşmaları Afrikalı devletlerin demokrasiye geçişini hızlandırmıştır (Tordoff, 2002: 197). Öyle ki Afrika'da 1988 yılında; 29 ülke tek partili sistemi, 10 ülke askeri oligarşiyi, 9 ülke çok partili anayasayı, 2 ülke monarşi ve 2 ülke ırksal oligarşiyi benimserken 1999 yılında; 45 ülke çok partili anayasayı, 3 ülke askeri oligarşiyi, 2 ülke monarşiyi ve sadece 1 ülke tek partili sistemi benimsemiştir (Thomson, 2004: 230).

2000 sonrası dönemde sivil ve askeri diktatörlüklere son verilirken liberal demokrasiler kıtada hızla yayılmaya devam etmiştir. Ancak bu demokrasi dalgasının yüzeysel ve muhtevası itibariyle hayal kırıklığı ile sonuçlandığını söylemek mümkündür. Taylor, Afrika'daki mevcut sistemi Batı çıkarlarını önceleyen ve elitlerin desteklendiği, değişim esaslı değil stratejik olarak tanımlamaktadır. Ona göre Afrika'daki demokratikleşme sınırlı bir değişimi içeren, kısa ömürlü ve yüzeyseldir. Çok partili seçimler yaygınlaşmasına rağmen gerçek köklü bir gelişimi getirmekten uzak kalmıştır (Taylor, 2018: 112-115).

Afrika'daki devletlerin demokrasi endekslerindeki konumları düşük seviyelerdedir. Bu durum kıtada dar bir demokrasi anlayışının varlığıyla açıklanabilir. Economist'in 2022 Demokrasi Endeksi'ne göre dünyanın en otoriter 10 rejiminden 4'ü Afrika kıtasında özellikle de Sahra-altı Afrika'da (SAA) yer almaktadır. Endekste 44 SAA ülkesi değerlendirmeye alınırken, bu ülkelerin 10 üzerinden ortalaması 4,14 ile 5,29'luk dünya ortalamasının altında yer almaktadır. SAA ülkelerinin 23'ü otoriter rejim, 14'ü hibrit rejim, 6'sı kusurlu rejim ve sadece 1'i tam demokrasi kategorisinde yer almıştır (EIU, 2023: 29). Dünyadaki otoriter rejimler içesinde Afrika % 38.9'luk bir orana sahiptir. SAA ülkelerinin ise % 52.2'si otoriter rejim kategorisinde yer almaktadır. Afrika; seçim süreci ve çoğulculuk, hükümetin işleyişi, siyasi katılım, politik kültür ve sivil özgürlükler alt kategorilerinin tamamında dünya ortalamasının altında yer almaktadır (EIU, 2023: 57). V-DEM Enstitüsü'nün 2023 demokrasi raporuna göre ise SAA'da insanların büyük bir çoğunluğu (% 68) seçimli otokrasilerde (electoral autocracies) % 11'i kapalı otokrasilerde (closed autocracies) yaşamaktadır. Kıta ülkelerinden yalnızca %21'i Güney Afrika ve Gana gibi seçimli demokrasiye (electoral democracies) sahipken, Seyşeller bölgedeki tek liberal demokrasi örneğini oluşturmaktadır (V-Dem Institute-2023: 13).

Afrika'da 1990 sonrası başlayan demokrasi dalgası, 2000'lerin başında da belli bir yükseliş trendinde devam ederken, son 3 yıllık zaman diliminde düşüş eğilimdedir. Bunun ardında yatan neden ise Kovid-19 salgınının başlangıcıdır. Afrikalı devletlerin bu süreçte hakları ihlal etme, ifade ve örgütlenme özgürlüğünü ve sivil alanı kısıtlama eğilimi giderek artmaktadır. Bu süreçte birçok seçim ertelenirken hükümetler, muhalefeti bastırmak için salgını bahane olarak kullanmışlardır. Hâlihazırda var olan anti-demokratik eğilimler, aşırı tedbirlerin uygulamaya konması veya olağanüstü hal hükümlerinin uzun süre yürürlükte kalmasıyla daha da hızlanmıştır. Nihayetinde Afrikalı liderler salgını demokratik standartların ihlallerini meşrulaştırmak için bir araç olarak kullanmışlardır (Mo İbrahim Foundation, 2023a: 50). Salgına ek olarak 2022 yılında başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı

bölgeyi ekonomik olarak etkilemiş ve Afrikalı devletleri illegal iktidar değişimlerine karşı daha savunmasız bırakmıştır. Özellikle Sahel bölgesindeki darbeler, siyasi haklar ve sivil özgürlükler üzerinde kalıcı etkiler bırakarak salgın sonrası demokrasi endeksindeki düşüş eğiliminin 2022 verileri itibariyle devam etmesine neden olmuştur (Freedom House, 2023: 24-25).

Afrika kıtasında otokratik rejimlerin varlığı yöneticilerin "hesap verilebilirlik ve şeffaflık" oranını düşürmektedir. Mo İbrahim Foundation'ın 2023 yılı raporuna göre, uzun süreli görev yapan liderlerin olduğu ülkelerle hesap verebilirlik ve şeffaflık düzeyi arasında ters bir orantı vardır. En düşük puanı alan ülkeler genellikle en uzun süre görev yapan liderlere sahip olan ülkelerdir. 2021 yılında "hesap verebilirlik ve şeffaflık" alanında en kötü puanı alan beş ülkeden üçünde (Ekvator Ginesi, Eritre ve Cibuti) liderler 20 yılı aşkın süredir iktidardadır. Uzun süreli görev yapan liderlerin yönetimden ayrıldığı Angola, Gambiya ve Zimbabwe gibi ülkeler şeffaflık ve hesap verebilirlik konusunda ilerleme kaydetmiştir (Mo İbrahim Foundation, 2023a: 41).

Afrika devletlerinin deneyimlediği farklı sonuçlar dikkate alındığında çok partili seçimlerin tek başına siyasi kültürde temel bir değişime neden olmadığını görülmektedir. Taylor Afrika seçimlerini görüntüde demokratik, özgür ve adil gibi görünmesine rağmen otokratların meşruiyet aracı ve suiistimalleri maskeleyen, rejim değişikliğinin siyasi ve ekonomik elitler arasında koordine edilmesini sağlayan basit bir yöntem olarak tanımlamaktadır (Taylor, 2018: 112-115). Seçimler demokratik standartlarda yapıldığı takdirde otokrasiyi ortadan kaldırma potansiyeli taşımasına rağmen, Afrika'da bu durum daha fazla meşruiyet kazanma çabasının bir taktiği olarak görülmektedir. Seçimler dönüştürücü olmaktan ziyade sembolik bir anlama sahiptir (Taylor, 2018: 116-119). Ancak tüm bu olumsuz tabloya rağmen Afrika halkı seçimleri siyasi değişim açısından en iyi yöntem olarak görmektedir. Afrika halkının % 82'si tek kişinin iktidarda olduğu otoriter yönetimi, % 77'si tek parti yönetimini ve % 75'i de askeri yönetimi reddetmektedir. Demokrasi ise diğer hükümet türlerine göre % 69 ile en çok tercih edilen sistemdir. Diğer üç otokratik yönetimin reddedildiği tamamen demokrasi talebi ise % 44 seviyesindendir. Bununla birlikte Afrika halkı tarafından seçimlere verilen destek %75 gibi önemli bir orana sahiptir (Afrobarometer, 2023: 6).

Afrika'nın siyasi imajına zarar veren ve olumsuz bir kod oluşturan en büyük sorunlarından birisi de hükümetlerdeki yaygın yolsuzluk vakalarıdır. SAA'da yolsuzluk bağımsızlık sonrası dönemden günümüze kadar devam eden en temel sorunlardan birisidir. Otokratik

rejimlerin varlığı ve hesap verebilirlik oranının düşüklüğü yolsuzluğun önünü açan temel unsurlardan birkaçıdır. Yolsuzluk üzerine dünyada saygın bir kurum olan Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün (Transparency International, 2023b) 2022 yılı Yolsuzluk Algılama Endeksi (Corruption Perceptions Index) raporuna göre Afrika 32/100 puanla en düşük performansa sahip bölge konumundadır. Değerlendirmeye alınan 49 bölge ülkesinden 44'ü 50 puanın altında kalmıştır (Transparency International, 2023a: 14). 2022 yılı raporunda yolsuzluk endeksi en düşük olan 20 ülkenin 12'si SAA ülkelerinden oluşmaktadır. Afrika'daki çatışma ve güvenlik sorunları kurumların zayıflamasına ve devletlerin yolsuzluğa karşı kararlı bir yanıt verilmesinin önüne geçmiştir. Kovid-19 pandemisi bölge genelinde eşitsizliklerin derinleşmesine ve yolsuzluk riskinin artmasına neden olmuştur (Transparency International, 2023b). Afrobarometer'in 2022 yılında 34 Afrika ülkesinde yapmış olduğu araştırmaya göre; Afrika halkının % 58'i 2022 yılında ülkelerinde yolsuzluğun arttığını, % 64'ü de hükümetlerinin yolsuzluğu kontrol etme konusunda başarısız olduğunu düşünmektedir (Afrobarometer, 2023: 20).

Afrika kıtasının tarihî ve yaşayan imajını olumsuz etkileyen en önemli konulardan birisi de askeri darbelerdir. Askeri darbeler kıtada bağımsızlığın başladığı 1950'li yıllardan itibaren iktidar değişiminin popüler yollarından birisi haline gelmiştir. Mısır'da Kral Faruk'un yönetimi 1952 gibi erken bir tarihte subaylar tarafından devrilmesiyle başlayan süreçte 1990'a kadar 71 askeri darbe yaşanmıştır. Bu darbeler kıtadaki devletlerin % 60'ında hükümetlerin devrilmesiyle sonuçlanmıştır. Soğuk Savaş'ın bitişiyle birlikte Afrika'da yaşanan demokratikleşme dalgası darbeleri önemli ölçüde azaltmıştır (Thomson, 2004: 131-133).

Ancak darbe Afrika siyasi kültürünün önemli bir parçası ve günümüzde de siyasi değişimin bir aracı olmaya devam etmektedir. Afrika diğer bölgelerle kıyaslandığı zaman darbelerin en popüler olduğu kıta konumundadır. 1950-2022 arası dönemde dünya genelinde meydana gelen 486 darbe girişiminin 214 ile % 44'ü Afrika kıtasında gerçekleşirken bu darbelerin 106'sı başarıya ulaşmıştır. Öyle ki Afrika kıtasındaki 54 ülkeden 45'inde, 1950'den bu yana en az bir darbe girişimi yaşanmıştır ("Mapping Africa's coups d'etat", 2023).

Afrika'da yaşanan darbelerin çok çeşitli nedenlerinden bahsedilebilir. Sömürge mirası, iç sorunlar, anayasaya aykırı rejim değişimi, küresel aktörlerin çıkarları ve müdahaleleri, yoksulluk, kötü yönetim, yolsuzluk askeri darbelerin ardında yatan temel faktörlerdir (Toprak ve Ekici, 2021: 4-6). Houle ve Bodea, etnik eşitsizlik ve Afrika'daki darbeler arasında doğrudan bir ilişki olduğunu iddia etmektedirler (Houle ve Bodea, 2017: 382).

Alhinho ise da ekonomik küreselleşme ve buna bağlı krizlerle Afrika'daki darbelerin yakından bağlantılı olduğunu iddia etmektedir. Özellikle Afrika'da son dönemde gerçekleşen darbelerin geçmiş darbelerde olduğu gibi kültürel faktörlerden ziyade kapitalizmin döngüsel kriziyle ilişkili olduğu tezini ileri sürmektedir (Alhinho, 2023: 14).

Afrika'nın olumsuz imajına katkı sunan ve yaygın olarak gün yüzüne çıkan sorunlarından birisi de çatışmalardır. Bu çatışmalar nadiren devletlerarasında sınır sorunları üzerinden tezahür etmekte, yaygınlıkla ise devlet içinde iç savaş, etnik çatışma olarak ortaya çıkmaktadır. Afrikalı devletlerarasındaki sınır sorunu sömürge döneminde cetvelle rastgele çizilen, keyfi ve yapay sınırlardan kaynaklanmaktadır. Kıtanın toplumsal, ekonomik ve siyasi hassasiyetlerinin dikkate alınmadığı bu çizimler nihayetinde çatışmalara neden olmuştur. Kamerun-Nijerya arasındaki Bakassi Yarımadası sorunu, Eritre-Etiyopya arasındaki Badme bölgesi sorunu, Malavi-Tanzanya arasındaki Nyasa/Malavi gölü sorunu, Somali-Kenya arasındaki deniz yetki uyuşmazlığı, Burkina Faso-Mali arasındaki Agacher Şeridi sorunu, Çad-Libya arasındaki Aouzou Şeridi sorunu sınır anlaşmazlıklarından kaynaklı sorunlardır (Dalar, 2022: 265-284).

Dünyada devlet-içi çatışmaların en fazla yaşandığı kıtaların başında Afrika gelmektedir. Bağımsızlıklarını kazandıkları 1950'li yıllardan itibaren Afrika devletlerinde çatışma ve iç savaşlar yoğun bir şekilde görülmeye başlamıştır. Bu dönemdeki çatışmaların en büyük nedenini sömürge mirası oluşturmuştur. İngiliz ve Fransızlar başta olmak üzere sömürgeci güçlerin kıtanın siyasi, ekonomik ve toplumsal dinamiklerini dikkate almadan yapmış oldukları taksim, Afrika'daki geleneksel etnik grupları parçalayarak etnik çatışma potansiyeli oluşturmuştur (Blanton, Mason & Athow, 2001: 488-489). Ayrıca Soğuk Savaş döneminde ABD ve SSCB'nin kendi ideolojik saflarında olduğu sürece otoriter rejimleri destekleyerek Afrika'da baskıcı rejimlerin oluşmasına neden olmaları da çatışmanın artmasıyla sonuçlanmıştır (Gilbert ve Reynolds, 2016: 586). 1960-1990 döneminde Afrika Güneydoğu Asya ile birlikte en çok çatışmaların çaşandığı bölge olmuştur. Bu süreç zarfında Afrika'da 18 çok yüksek ölüm oranına ulaşan iç savaş yaşanmıştır. Bu iç savaşların en büyüklerinden birisini Nijerya'da 1967-1970 yılları arasında meydana gelen etnik temelli Biafra İç Savaşı oluşturmaktadır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde ideolojik rekabetin bitmesinden kaynaklı olarak dış müdahalenin sonlanacağı ve böylelikle Afrika'da çatışmaların azalacağı beklentisi oluştuysa da bunun tam tersi bir durum yaşanmıştır. Öyle ki 1989-2001 yılları arasında Afrika kıtasında 6.8 milyon insan savaşlar ve iç çatışmalardan kaynaklı olarak ölmüştür.

Bu ölüm oranı 40 yıllık Soğuk Savaş dönemindeki çatışmalardan kaynaklı ölüm sayısından çok daha fazladır (Hazar, 2016: 58). Soğuk Savaş sonrası dönemde Afrika'da çatışmaların doğasında değişim olmuştur. Bu süreçte etnik grupların başını çektiği ulus-altı gruplar arasındaki gerilimler, ekonomik gücün adil dağılımını sağlamak için ekonomik sistemlerde reform yapılmasına yönelik mücadeleler, demokratikleşme, iyi yönetişim ve siyasi sistemlerde reform yapılması için verilen mücadele, adaletin idaresindeki sistematik başarısızlıklar, dini bölünmeler ve radikal dini anlayışlar çatışmaların temel nedenlerini oluşturmaktadır (Alao, 2000: 1). Bu dönemde 1991 Somali İç Savaşı, 1991 Sierra Leone İç Savaşı, 1994 Ruanda Soykırımı gibi büyük şiddetli çatışmalar yaşanmıştır.

Institute for Economics & Peace'in Küresel Barış Endeksi 2022 yılı raporu verilerine göre Afrika kıtası Güney Asya, Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgelerinden sonra en az barışçıl üçüncü bölge konumundadır. Ayrıca dünya genelinde 163 ülkeden elde edilen veriler ışığında en az barışçıl olan on ülkeden beşi (Sudan, Orta Afrika Cumhuriyeti, Somali, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Güney Sudan) Afrika kıtasında yer almaktadır (IEP, 2022a: 15).

Afrika'da devlet-dışı çatışmaların artmasında etkin rol oynayan aktörlerden birisi de terör örgütleridir. Afrika'da dört terör örgütü ön plana çıkmaktadır. Bunlar: IŞİD'in Batı Afrika kolu olan Islamic State in West Africa (ISWA), El-Kaide'nin Batı Afrika kolu olan Cemaat Nusret el İslam vel Müslimin (CNIM), Nijerya'da Boko Haram, Somali'de El Şebab örgütleridir (IEP, 2022b: 15-18). Institute for Economics & Peace'in Küresel Terörizm Endeksi 2022 yılı raporuna göre 2011-2021 yılları arasında terörden en çok etkilenen ilk on ülkeden beşi (Somali, Burkina Faso, Nijerya, Mali, Nijer) SAA'da yer almaktadır. 2007 yılından bu yana Afrika kıtasında 9.863 terörist saldırı gerçekleşirken bu saldırılarda 30.557 kişi hayatını kaybetmiştir. Bu sayı 2007 yılından beri dünyada terörizm kaynaklı ölümlerin yaklaşık % 20'sini oluşturmaktadır. 2021 yılında ise küresel ölçekte terör kaynaklı ölümlerin % 48'i SAA'da meydana gelmiştir. 2021 yılında dünyada meydana gelen terörizmden ölenlerin oranının en yüksek olduğu ülkeler sıralamasında % 20 ile ilk sırada yer alan Afganistan'ın ardından sırasıyla % 10 Burkina Faso, % 8 Somali, % 8 Mali, % 8 Nijer ile dört SAA ülkesi gelmektedir (IEP, 2022b: 2-36).

Afrika, yaşayan siyasi imajı açısından genel olarak olumsuz kodlara sahip olsa da bunu tersine çeviren ve siyasi imajı açısından olumlu kod oluşturan bir özelliği BM Genel Kurulu'ndaki üye sayısıdır. Afrika 193 üyeli BMGK'da 54 ülke ile temsil edilmektedir. Bu toplam ülkeler içeresinde % 28 ile en büyük orana yani en büyük oy bloğuna tekabül

etmektedir. 1946 yılından bu yana Afrika'nın BM Güvenlik Konseyi başkanlığında geçirdiği süre % 16.3'lük bir orana sahiptir. Bu oranla Afrika üçüncü kıtalar arasında üçüncü sırada yer alırken % 38 ile Avrupa ilk sırada, % 20.8 ile Asya da ikinci sırada yer almaktadır. BM Güvenlik Konseyi'ne en az başkanlık eden 20 ülkeden 9'u Afrika kıtasında yer almaktadır. Afrika en yüksek üye sayısına rağmen BM Güvenlik Konseyi'nde daimi üye bulunduramazken, mevcut dönem itibariyle 10 geçici üyenin üçü (Gabon, Gana ve Mozambik) Afrika kıtasındandır. Afrika BM Barışı Gücü birliklerinin %40'ı Afrikalı askerlerden oluşmaktadır. Aktif tüm asker ve polis personelinin %43,7'si Afrikalı iken, BM birliklerine katkı sunan ilk 20 ülkeden 13'ünü Afrikalı devletler oluşturmaktadır (Mo İbrahim Foundation, 2023b: 83).

BM Genel Kurulu'ndaki oy gücü birçok devletin Afrika'nın desteğini almak istemesiyle sonuçlanmaktadır. Devletler % 28'lik oy bloğuna sahip Afrikalı devletleri yanına çekmek suretiyle oylamada kendi lehlerine oy çıkarmak için lobi faaliyeti yürütmektedir. Örneğin Çin'in 1971 yılında BM Güvenlik Konseyine girdiği oylamada 26 Afrikalı devletin Tayvan yerine Çin lehine oy kullanması Afrika'nın önemini ortaya koymuştur (Ermağan ve Ateş, 2022: 827-864). Yine BM İnsan Hakları Konseyi'nde Çin'e yönelik insan hakları ihlallerine dair oylamada Çin Afrikalı devletlerin desteğini almaktadır (Ermağan ve Ateş, 2022: 827-864). Türkiye ise Kıbrıs Meselesi ve BM Güvenlik Konseyi geçici üyeliği konularında Afrika'nın BM'deki oylarını önemsemektedir. Türkiye'nin 1950'li yıllarda BM'de Kıbrıs meselesinin görüşülmesinde ve 2008 yılında yapılan BM Güvenlik Konseyi geçici üyeliği seçimlerinde Afrika'nın oylarını alabilmek amacıyla siyasi, ekonomik ve diplomatik çeşitli girişimlerde bulunmuştur (Aral, 2009: 153; Koca, 2022: 101-108). Nihayetinde Türkiye'nin Kıbrıs meselesinde Afrika'nın desteğini alamaması, geçici üyeliğe 2008 seçimlerinde neredeyse Afrika'nın tamamının desteğini alarak yüksek bir oy oranıyla seçilmesi ve 2014 seçimlerinde Afrika'nın düşük desteği sonrası seçilememesi BM oyları açısından Türkiye'nin Afrika'ya yönelik olumlu imajının şekillenmesini sağlamıştır. Bu örnekler ışığında devletlerin BM Genel Kurulu'ndaki yüksek oy oranından kaynaklı olarak Afrika'ya yönelik olumlu bir imaja sahip olduklarını söylemek mümkündür.

2.1.2.2. Afrika'nın Ekonomik Görünümü

Afrikalı devletler bağımsızlıklarını kazandıkları 1950'li yıllardan itibaren içinde bulundukları ekonomik koşullar itibariyle birçok olumsuz kodla anılmaktadır. Az gelişmişlik, yoksulluk, ticaret açığı, borç, ekonomik kalkınma sorunlarıyla karşı karşıya

olan ve yardıma muhtaç ülkelerin varlığı, Afrika'nın ekonomik imajını olumsuz etkilemektedir. Afrika, siyasi ve kültürel alanda olduğu gibi ekonomik alanda da sömürgeciliğin etkisiyle karşı karşıya kalmıştır. Sömürge mirası Afrika'nın bugünkü geri kalmışlığının en büyük sebeplerinden birisidir. Zira sömürgecilik döneminde Avrupa lehine kurulan ekonomik sistem, bağımsızlık sonrası sürece de sirayet etmiştir.

Sömürgecilik sistemi temelde hammaddelerin ucuz bir şekilde Avrupa'ya ihraç edilmesi ve işlenmiş pahalı malların kıtaya ithal edilmesi üzerine kurulu bir sistemdir. Shillington Afrika'nın az gelişmişliğinin ve bağımlılığının bu sistemin mirası olduğunu ifade etmektedir. Bu sistemden kaynaklı olarak ticaret, Avrupalı sömürgeci devletlerin lehine iken Afrika'nın aleyhine olmuştur. Afrikalı devletler madenlerin ihracatına fazla önem verirken temel gıda maddelerinin ekimine gereken önemi göstermemişlerdir. Bu durum madenciliğe bağımlı olunmasına, ekonominin çeşitlendirilememesine ve nihayetinde ekonomik kırılganlığa neden olmuştur. Ayrıca kıtanın sömürge düzenine uygun olarak kurulan ulaşım sistemi iç ulaşımın sağlanmasını zorlaştırmış ve ülkeler arası ticaret için yetersiz kalmıştır. Afrika'da sömürgeciliğin en büyük miraslarından birisi de eğitim eksikliğidir. Yeterli eğitilmiş insan ve bilgi birikimi eksikliğinden kaynaklı olarak Afrika'daki beşeri sermaye ekonomik kalkınma için yeterli olmamıştır (Shillington, 2020: 630-636). Afrika'nın geri kalmışlığı ile Afrika köle ticareti arasında doğrudan bir bağlantı olduğunu iddia eden çeşitli çalışmalar da mevcuttur (Acemoglu ve Robinson, 2010; Frankema, 2021; Bhattacharyya, 2009; Rodney ve Patterson, 1979).

Afrikalı devletlerin bağımsızlığını kazandığı dönemde uluslararası sistemde var olan iki kutuplu yapı Afrikalı devletlere iki farklı kalkınma türü sunmuştur. Bunlardan birincisi ABD'nin başını çektiği kapitalist bloğun sunduğu modernleşme yaklaşımı iken diğeri SSCB'nin başını çektiği komünist bloğun sunduğu sosyalist kalkınma modeliydi. Ne var ki Soğuk Savaş dönemi boyuncu çeşitli devletler tarafından uygulanmaya çalışılan her iki model de çeşitli nedenlerden kaynaklı olarak Afrika'nın kalkınmasına yeterli desteği sunamamıştır. 1968-1973 yılları arasında Sahel bölgesinde yaşanan kuraklık, 1973 petrol krizi, yanlış yönetim, aşırı borçlanma, yolsuzluk gibi nedenler 1980'li yıllara gelindiğinde birçok devletin bağımsızlık öncesi dönemden daha da fakir duruma düşmelerine neden olmuştur. Devletler aldıkları ticari kredileri ödeyemeyerek borç krizine girmişlerdir. Bu kredi borçlarını ödeyebilmek için IMF ve Dünya Bankası'ndan krediler alarak bu kurumların yapısal uyum programlarına dâhil olmuşlardır. 1980-1989 yılları arasında 36 SAA ülkesi bu kurumlardan toplam 241 adet kredi anlaşmaları imzalamışlardır. Ancak

nihayetinde bu antlaşmalar Afrika'ya yarardan ziyade zarar vermiş, ekonomik kalkınmasına fayda sağlamamıştır (Ülker, 2016: 35-51; Olukoshi, 2004: 23).

Afrika'nın günümüzdeki ekonomik görünümü bağımsızlık sonrası sürecin devamı niteliğindedir. Afrika kıtası dünya nüfusun % 18'ini ve işgücünün % 15'ini oluşturmasına rağmen dünyadaki ekonomik faaliyetlerin yalnızca % 3'ü Afrika kıtasındadır. Günümüzde Afrika'da elektriğe erişim % 55,9 oranındayken, bu oran dünyanın geri kalanında % 90'dır. Afrika'da hala 600 milyon kişinin elektriğe erişimi yoktur. Dünyada elektriğe erişimi olmayan her 5 kişiden 4'ü Afrika kıtasında yaşamaktadır (Mo İbrahim Foundation, 2023b: 20). Günümüzde Afrika'nın küresel ekonomi kuruluşlarındaki konumu da pek iç açıcı değildir. Afrika IMF'de 190 üyeden 54'ünü oluşturması itibariyle en çok üyeye ve IMF programlarının uygulanma alanında % 46,8 ile ilk sırada yer almasına rağmen kuruluştaki oy oranı yalnızca % 6.5'dur. Dünya Bankası'nda ise Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA) kaynaklarını almaya uygun 75 ülkeden 40'ı Afrika ülkeleri olmasına ve 2012 ile 2021 yılları arasında toplam IDA kredilerinin yarısından fazlasını (%52,0) Afrika almasına rağmen Afrika'nın kuruluştaki oy oranı yalnızca % 11'dir (Mo İbrahim Foundation, 2023b: 86-87). Afrika Kalkınma Bankası AfDB'de bile Afrikalı olmayan ülkelerin önemli bir etkisi vardır. AfDB'de Afrikalı bölgesel üyeler % 58,8 oy oranına sahipken, kıta dışından üyelerin oy oranı % 41,2 gibi büyük bir orana sahiptir. Kuruluşta Nijerya % 8,7 oy oranı ile ilk sırada yer alsa da en çok oy oranına sahip ilk on ülkeden dördü ABD (%6,5), Japonya (%5,4), Almanya (%4,1) ve Kanada (%3,9) Afrikalı değildir (Mo İbrahim Foundation, 2023b: 88).

Afrika kıtası küresel ekonomik veriler açısından en düşük paya sahip ülkeleri bünyesinde barındırmaktadır. Dünya Bankası verilerine göre 1960 yılında dünyada GSYH 1.3 trilyon dolar iken, Afrika 31 milyar dolar ile bu verinin % 2.2'sini oluşturmuştur. 2022 yılında dünya GSYH'si 100 trilyon doları görmüşken, Afrika 2 trilyon dolara ulaşmış ancak yine dünyanın % 2'lik kısmını oluşturmuştur. Soğuk Savaş sonrası on yıllık dönemde SAA'nın GSYH'si yılda yalnızca % 2,09 oranında büyümüştür. 2000 sonrası on yıllık dönemde bu oran önceki on yılın iki katını görerek 5,1'e ulaşmış ve önemli bir ivme yakalamıştır. Öyle ki bu dönemde en hızlı büyüyen ekonomiler arasında bir Afrika ülkesi olan Angola ilk sırada yer almıştır. İlk onda ise Nijerya, Etiyopya, Çad, Mozambik, Ruanda da dâhil olmak üzere toplam 6 Afrika ülkesi yer almıştır (Ülker, 2016: 70). Afrika'nın durgunluktan yükselişe geçtiği düşünülse de bölgenin GSYH büyümesi 2010'dan 2019'a kadar yılda yüzde 3,4'e yavaşlayarak 1990'lardaki seviyeye yaklaşmıştır.

2019 sonrası dönemde başta Kovid-19 pandemisi, Rusya-Ukrayna savaşı sonrası daha da kötüleşen tedarik zinciri kesintileri, Afrika'nın ihracatına yönelik talebi kısıtlayan küresel büyümenin azalması ve iklim değişikliği ile aşırı hava olaylarının artan etkileri gibi bir dizi neden Afrika'nın büyüme oranlarında önemli düşüş yaşatmıştır (AFDB, 2023: 15-16). Öyle ki IMF verilerine göre 2020 yılında Afrika'nın büyüme oranı negatif değerle -1,7'ye düşmüştür. 2021 yılında pandemide yaşanan iyileşme ile % 4.5 oranı görülse de savaşın etkisiyle 2022 yılında % 3.8'e doğru bir düşüş yaşanmıştır. 2023 yılında bu düşüşün devam ederek oranın 3,3 seviyelerine gerileyeceği ancak sonrasında tekrar % 4 seviyelerine doğru bir yükseliş eğilimine gireceği ön görülmektedir (IMF, 2023: 2-3). IMF'ye göre Afrika 2027 yılına kadar dünyanın en hızlı büyüyen bölgesi olma yolunda ilerlemektedir. Afrika'nın büyüme oranının küresel ortalamayı aşması ve Asya'dan sonra ikinci olması beklenmektedir. 2023 yılında ise Afrika'nın büyüme oranının Avrupa'nın sekiz katından, Kuzey Amerika'nın ise üç katından fazla olması beklenmektedir. Ancak bu büyüme oranlarına rağmen kişi başına düşen düzeyde belirgin bir fark vardır. Afrika'nın kişi başına düşen GSYH'si Kuzey Amerika'nınkinden 20 kat, Avrupa'nınkinden 10 kat daha küçükken, Asya veya Latin Amerika'nın üçte birinden azdır (Mo İbrahim Foundation, 2023b: 17).

Afrika'ya yönelik Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY) girişi Soğuk Savaş sonrası dönemde özellikle de 2000 yılı sonrası önemli miktarda artış göstermiştir. Dünyadaki diğer gelişmekte olan bölgelerde de olduğu gibi Afrika, binyılla sağladığı ekonomik atılımına paralel olarak yatırımcı çekmeye başlamıştır. 1990'larda yaklaşık 1 milyar dolar olan DYY 70 milyar dolar olan 2021 yılı hariç 30-40 milyar dolar bandında ilerlemiştir. Ancak miktar olarak artış görülmesine rağmen dünyadaki toplam DYY içerisinde Afrika'nın payı miktara paralellik göstermemiştir. 1970'lerde dünyadaki DYY'nin % 20'si Afrika'da iken bu oran 2010'larda % 8 seviyelerinde kalmıştır (Onyukwu ve Nnamani, 2021: 114). SAA'da ise 2000 yılı sonrası dünyadaki yatırımların içindeki oran en yüksek % 3,2 seviyelerine çıkmıştır. Çoğu yılda % 1,8 ile 2022 yılında olduğu gibi % 2'yi geçemeyen çok düşük bir oran söz konusudur.

Afrika az gelişmişlik ve kalkınma sorunundan kaynaklı olarak dış yardımın yapıldığı bölgelerin başında gelmektedir. Birçok gelişmiş veya gelişmekte olan devlet Afrika'ya yönelik resmi kalkınma yardımlarında bulunmaktadır. Yardımlar Soğuk Savaş döneminde ideolojik kutuplaşmanın bir vasıta olarak kullanılırken sonrası dönemde ise ekonomik, siyasi ve toplumsal kalkınmaya yönelik olarak verilmiştir. Dünyada kalkınma yardımları

özellikle 1970 yılından itibaren önemli bir artış göstermiştir. Afrika ise 1980'lerden itibaren yardıma muhtaç bölgeler arasında en çok yardımın ulaştığı bölge konumuna geçmiş ve günümüze kadar bu konumunu korumuştur. SAA bölgesi 2021 yılında 62,29 milyar dolar ile en çok resmi kalkınma yardımı alan bölge olmuştur. 2000 sonrası dönemde Afrika'nın dünyada resmi kalkınma yardımı alan bölgeler arasındaki oranı ise % 30 civarındadır.

Grafik 1: Dünyada Resmi Kalkınma Yardımı Alan Bölgeler (2000-2021)

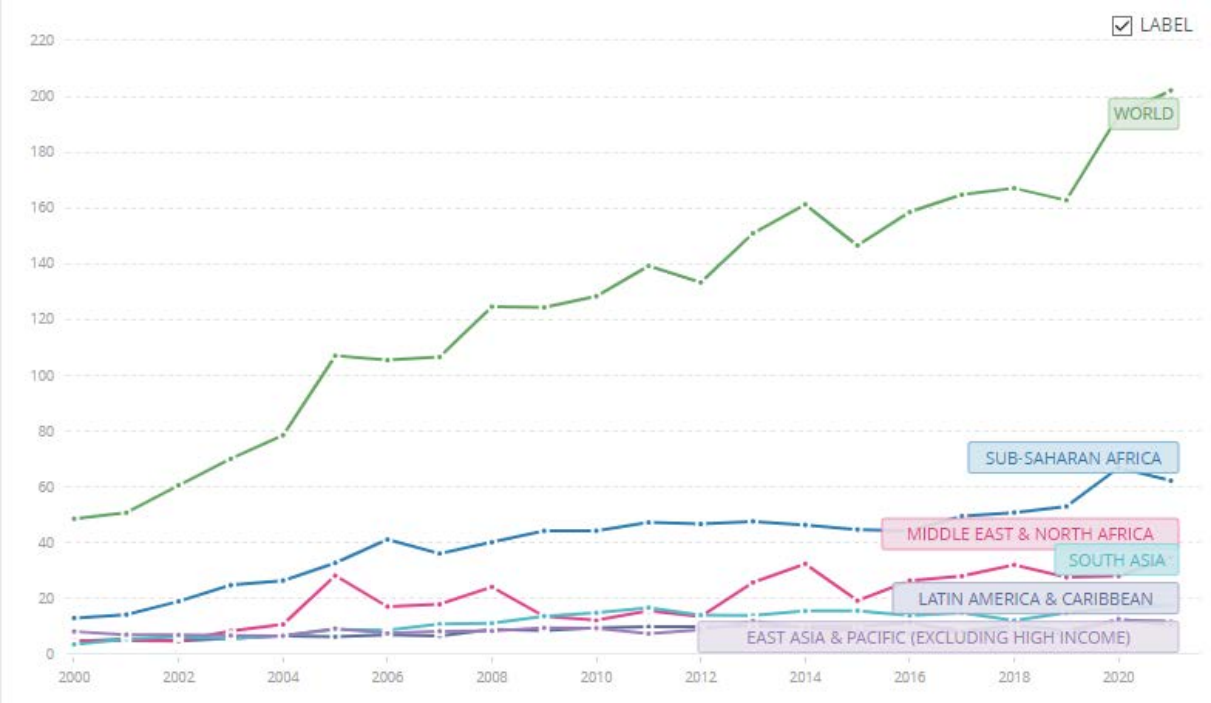

Kaynak: Dünya Bankası

Kalkınma yardımlarının Afrika'ya yarardan çok zarar verdiğine yönelik ağırlıklı bir görüş vardır. Alemazung, kalkınma yardımlarının Afrikalı otokrat liderler birleşince Afrika'ya zarar verdiğini iddia etmektedir. Otokratlar iktidarda kalmak, rejimlerinin istikrarını sağlamak ve kendilerini destekleyen neo-patrimonyal ağları finanse etmek amacıyla bu yardımları kullanmaktadır. Böylece dış yardımlar siyasi kalkınmanın aksine bir durum olarak otokrasiyi güçlendirmektedir. Ayrıca dış yardımlar kıtayı borca, bağımlılığa ve kaynak lanetine mahkûm etmektedir (Alemazung, 2010: 78-79). Şahin ise Afrika'da kalkınma için gerekli olan yapısal değişimin teknik yardımlar aracılığıyla yapılmaya çalışmasının yardımları başarısızlığa sevk ettiğini belirtmektedir. Ayrıca toplumdan bağımsız planlanması, yararlananlardan geri bildirim alınmaması, uzun değil kısa vadeli etki yapması başarısızlığın diğer nedenleridir (Şahin, 2022: 251-254). Eregha ve Oziegbe ise resmi kalkınma yardımlarının Afrika'daki bölgeler üzerindeki etkisine yönelik bir

çalışma yapmıştır. Bu çalışmada, yardımların Batı Afrika, Doğu Afrika ve petrol ihraç etmeyen ülkeler üzerinde olumlu ve önemsiz bir etkiye sahip olduğu ancak Güney Afrika, Orta Afrika ve petrol ihraç eden ülkeler için etkinin olumlu ve anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır (Eregha ve Oziegbe, 2016: 379).

Afrika'nın ticaret hacmi itibariyle dünyadaki konumu incelendiği zaman diğer bölgelere kıyasla geri sıralarda yer aldığı görülmektedir. Dünya Bankası'nın 2022 verilerine göre dünyadaki 61 trilyon dolarlık ticaret hacminin yalnızca 1 trilyon dolar ile % 1,6'lık kısmı SAA bölgesine aittir. Afrika kıtasının ticaret yaptığı bölgelere bakıldığı takdirde Asya bölgesinin ön plana çıktığı görülmektedir.

Bölgelerin kendi içerisindeki ticaret oranlarına bakıldığı takdirde Afrika % 12,1'lik oranla diğer bölgelerin çok gerisinde yer almaktadır. Bu oran Avrupa'da %66,9, Asya'da %63,8 ve Amerika kıtasında %44,4'tür. Afrika'nın kendi içerisindeki ticaretinin zayıf olması dış ticarete olan bağımlılığının bir göstergesidir. Bunu en büyük nedeni sömürgeci güçlerin inşa ettiği karayollarının ve demiryollarının çoğunun, ham maddeleri limanlara taşımak için tasarlanmış olmasıdır. Sömürgecilik döneminde dış ticaret üzerine kurulan ticari sistemin etkisi günümüzde de devam etmektedir. Dünya kara alanının beşte birinin bulunduğu Afrika kıtası, dünyadaki karayolu ve demiryolunun % 8'inden azına sahiptir. Kıta içindeki yetersiz ulaşım ağı nihayetinde ticari iç transferi zor ve maliyetli kılmaktadır (Mo İbrahim Foundation, 2023b: 19-69). Öyle ki günümüzde Afrika'da malları Nijerya'dan Kenya'ya deniz yoluyla taşımak, karayolu veya demiryoluyla taşımaktan daha kolaydır. Malları Batı Afrika'dan Çin'e taşımak, Batı Afrika'dan Doğu Afrika'ya taşımaktan daha ucuzdur (Mo İbrahim, 2022). Nihayetinde iç transferdeki bu zayıflık, Kovid-19, Rusya-Ukrayna savaşı gibi küresel etkiye sahip olaylarda kıtayı krizlere ve şoklara açık hale getirmektedir.

Afrika kıtası buğday, arpa, darı, kahve, börülce ve palmiye yağı gibi pek çok gıda ürününün kökenini oluşturmaktadır. Ayrıca Fildişi Sahilleri % 67,6 ile dünyanın en büyük kakao üreticisi, Etiyopya dünya kahve üretiminin % 13,5'ini, Kenya dünya çay üretiminin % 7,9'unu, Nijerya dünya pirinç üretiminin % 3,7'sini oluşturmaktadır. Ancak buna rağmen 42 Afrika ülkesi net gıda ithalatçısı konumdadır. Zira Afrika kıtasında yapılan tarım kıtayı beslemeye yetmemektedir. Afrika % 29,6'lık oranla tüm dünya bölgeleri arasında açık ara en yüksek tahıl ithalatı bağımlılık oranına sahip bölgedir. Bu orana en yakın bölge % 8,3 ile Afrika'nın üçte birlik oranını oluşturan Asya kıtasıdır. Afrika yılda 75 milyar dolar maliyetle 100 milyon tonun üzerinde gıda ithalatı yapmaktadır (Mo İbrahim Foundation, 2023b: 24-51).

Afrika'nın yaşayan imajında ekonomik olarak olumsuz kod oluşturan en önemli faktörlerden birisi de dış borcudur. Afrikalı devletlerin dış borcu bağımsızlıkları sonrası dönemden günümüze kadar devam eden derin bir sorunu oluşturmaktadır. Öyle ki Afrikalı devletler 1980'li yıllarda aşırı borçlanmadan kaynaklı olarak IMF'den ve Dünya Bankası'ndan krediler almak suretiyle yapısal uyum programlarına dâhil olmuşlardır. Ancak bu krediler yine borçların ödenmesi amacıyla kullanılmış yapısal bir çözüm üretmemiştir. Öyle ki 1980'den 2004 yılına kadar Afrika'nın borcu % 500 artarak 333 milyar dolara ulaşmıştır (Ülker, 2016: 54).

Grafik 2: SAA'nın Dış Borcunun GSYH'ye Oranı

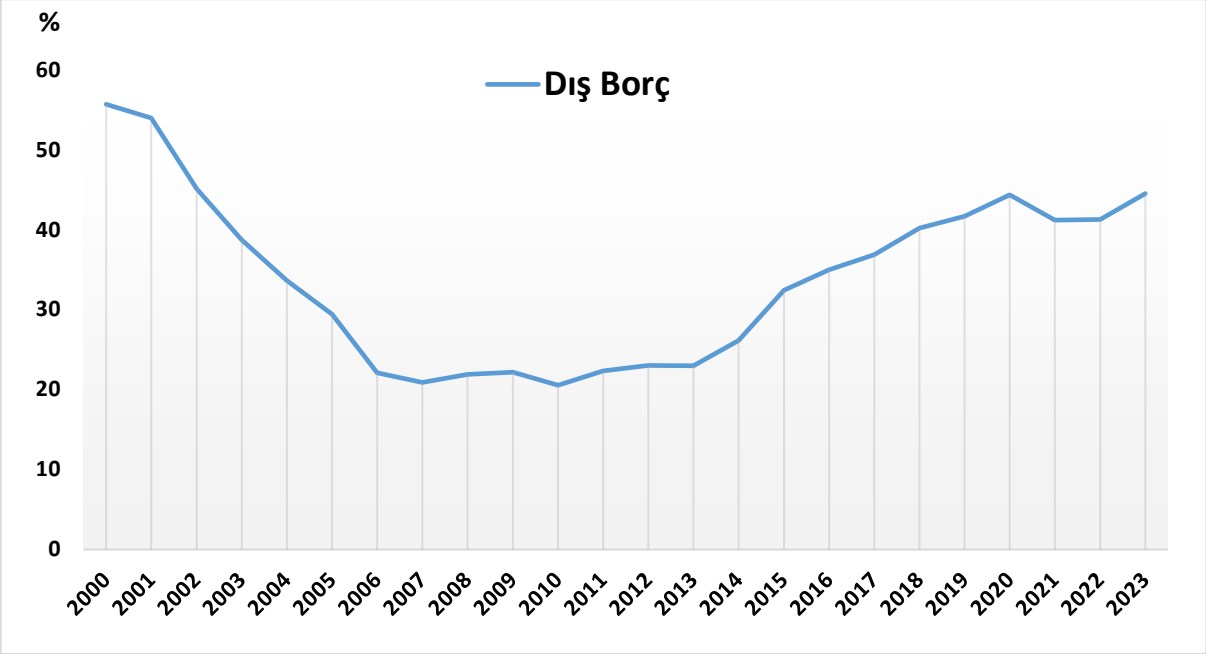

Kaynak: IMF

Afrika kıtası tamamı küresel kamu borcu ile kıyaslandığı zaman % 2 gibi önemsiz bir orana sahiptir. Ancak 31 Mayıs 2023 itibarıyla dünya çapında borç sıkıntısı çeken veya risk altında olan 70 ülkeden 38'i (9'u borç sıkıntısı içinde, 12'si yüksek risk altında ve 17'si orta derecede risk altında olmak üzere) Afrika kıtasında yer almaktadır (AU/UNECA/AFDB/UNDP, 2023: 73). Ayrıca G20'nin Borç İyileştirmesi Ortak Çerçevesi'nden yararlanan 4 ülkenin (Çad, Etiyopya, Gana ve Zambiya) tamamı Afrika ülkesidir. Afrika'nın borç hususunda düşük orana rağmen risk taşımasının ardında yatan en büyük faktörlerden birisi de borçların yabancı para birimi üzerinden alınması ve kur riski taşımasıdır. Afrika kıtasında 31 ülkenin kamu dış borçlarının %50'den fazlası ABD doları cinsindendir (Mo İbrahim Foundation, 2023b: 45). AfDB'nin ön görüsüne göre Afrika

kıtasının kamu borcunun artan borç faiz maliyetleri, ulusal para birimlerindeki değer kaybı ve artan finansman ihtiyaçları nedeniyle 2023 ve 2024'te sırasıyla % 72'ye ve % 73'e yükselmesi beklenmektedir (AFDB, 2023: 41). Ancak IMF, SAA'da 2021 yılından beri devam eden % 60 seviyelerinin 2024 sonrası düşüş eğilimine geçeceğini öngörmektedir (IMF, 2023: 5-6).

Afrika kıtasının yeraltı kaynakları, madenler ve mineraller bakımından zengin oluşu yaşayan imajı üzerinde bir etkiye sahiptir. Afrika enerji üretiminin yaklaşık % 40'ını ihraç etmektedir. Dünya petrol üretiminin yaklaşık % 12,5'i, doğal gaz üretiminin ise %7'si Afrika'da gerçekleşmektedir. Afrika, dünya ham petrol rezervleri bakımından Orta Doğu'nun ve Latin Amerika'nın ardından üçüncü sırada, doğal gaz kaynakları bakımından Orta Doğu'nun ve Avrupa'nın ardından üçüncü sırada ve uranyum kaynakları bakımından ise Avustralya'nın ardından ikinci sırada yer almaktadır. Aynı zamanda güneş, rüzgar, hidroelektrik, jeotermal, biyokütle ve okyanus enerjisi de dâhil olmak üzere çok çeşitli yenilenebilir enerji kaynakları açısından da zengindir (Varadi, Wouters & Hoffman, 2018: 4-6).

Dünya'da demir cevheri ihracatının % 5,3'ü, manganez ihracatının % 89,5'i, nikel ihracatının % 14,2'si, kobal ihracatının % 99,1'i, alüminyum ihracatının % 59,4'ü, kalay ihracatının % 52,6'sı, krom ihracatının % 70'i, uranyum ihracatının % 99,5'i, titanyum ihracatının % 65'i Afrika kaynaklıdır (Palacıoğlu, 2021: 120-122). Afrika kıtası, küresel kobalt üretiminin % 70'inden fazlasını ve dünyanın platin grubu metal rezervlerinin % 90'ını oluşturmaktadır. 2021 yılında Botsvana, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Güney Afrika ve Zimbabve'den oluşan dört Afrika ülkesi küresel endüstriyel elmas üretiminin % 46'sını gerçekleştirmiştir (Mo İbrahim Foundation, 2023b: 21).

2.1.2.3. Afrika'nın Toplumsal Görünümü

Afrika'nın siyasi ve ekonomik imajı olumlu kodların az, olumsuz kodların ise yoğunlukta olduğu bir görünüm çizse de toplumsal imajında her iki ağırlığın da birbirine yakın olduğunu söylemek mümkündür. Afrika demografik, etnik/kültürel, dini, konuşulan dil bakımından çeşitlilik itibariyle birçok zenginliği bünyesinde barındırmaktadır. Bunun yanı sıra sağlık, gıda, göç, insan hakları sorunları itibariyle de olumsuz bir görüntü çizmektedir.

Worldometers verilerine göre; Afrika 1,4 milyar nüfusuyla dünya nüfusunun % 17,89'luk oranına ev sahipliği yapmakta ve 4,7 milyarlık Asya kıtasından sonra ikinci sırada yer almaktadır. Afrika yıllık % 2,37 nüfus artışına sahipken, yaş ortalaması ise yalnızca

18,8'dir. Yaş ortalaması itibariyle Afrika'ya en yakın bölge olan Latin Amerika'da yaş ortalaması 31 ile Afrika'dan 12 yaş daha büyüktür. Dünyada nüfusu en çok ilk 20 ülke arasında Nijerya 226 milyon, Etiyopya 127,8 milyon, Mısır 113,4 milyon ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti 103,6 milyon olmak üzere 4 Afrika ülkesi yer almaktadır. Mevcut artış oranları itibariyle 2050 yılında Afrika nüfusunun 2,4 milyar, dünyadaki oranının % 26,6 ve yaş ortalamasının 23,9 yaş olması beklenmektedir.

Grafik 3: 2024'de Dünya Nüfusunun Seçilmiş Yaş Gruplarının Bölgelere Göre Oranı

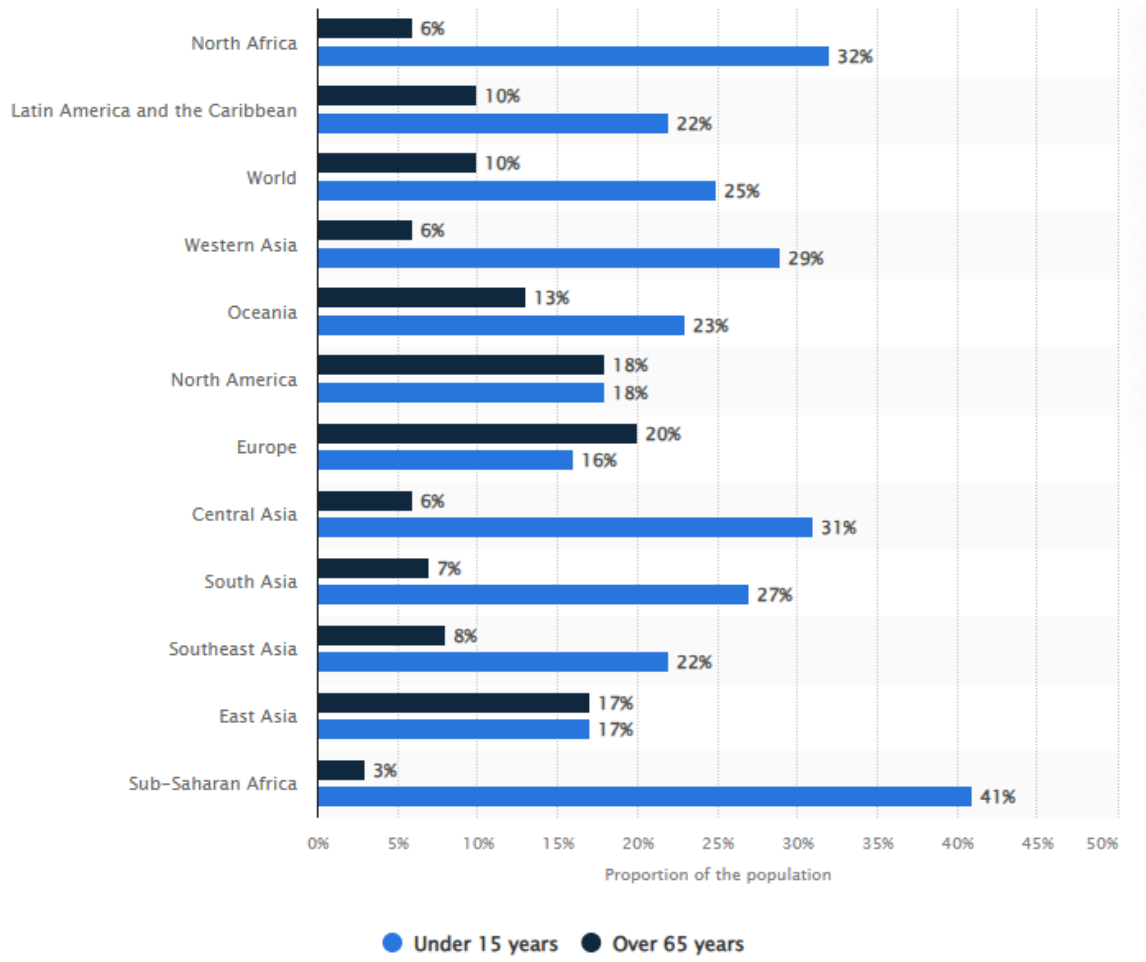

Kaynak: Statista

SAA bölgesi dünyada en çok genç nüfus oranına sahip bölgedir. Grafik 3'te de görüleceği üzere Statista verilerine göre SAA 15 yaş altı % 41'lik nüfus oranı ile en yüksek orana sahip bölgedir. Ayrıca 65 yaş üstü yaşlı nüfus oranı ise % 3 gibi çok düşük bir orana sahiptir. Ancak Afrika'nın genç nüfusunun fazla olmasından da kaynaklı olarak çalışan nüfusa bağımlı nüfus oranı % 55 olan dünya ortalamasının % 82 ile çok üstünde bir orana sahiptir. Afrika'ya en yakın bölge % 57 ile yaşlı nüfusu fazla olan Avrupa Birliği ülkeleridir (World

Bank-a). İşsizlik oranına bakıldığı takdirde Statista'nın 2021 verilerine göre SAA bölgesi % 7,62'lik oranı ile Arap Dünyası (% 11,69), Latin Amerika ve Karayipler (% 10) ve Euro Bölgesi'nden (% 7,76) sonra dördüncü sırada yer almaktadır.

BM Kalkınma Programı (United Nations Development Programme) kalkınmada dikkate alınacak tek ölçütün ekonomik büyüme olmadığını kişilerin ve onların kapasitelerinin önemli olduğunu vurgulamak amacıyla İnsani Gelişim Endeksi (İGE) geliştirmiştir. İnsani gelişimde üç temel unsuru olarak sağlık, eğitim ve gelir durumlarına bakılmaktadır. SAA bölgesi İGE açısından 0,547 değeriyle diğer bölgelere kıyasla en düşük seviyede yer almaktadır. İGE ülke sıralamalarında son 30 ülkenin 27'si SAA ülkelerinden oluşmaktadır. 28 SAA ülkesi düşük insani gelişim kategorisinde yer almaktadır. Afrika'da en iyi veriye sahip ülke çok yüksek insani gelişim kategorisinde ve dünyada 63. Sırada yer alarak Mauritius olmuştur (UNDP).

Grafik 4: Bölgelere Göre İnsani Gelişim Endeksi

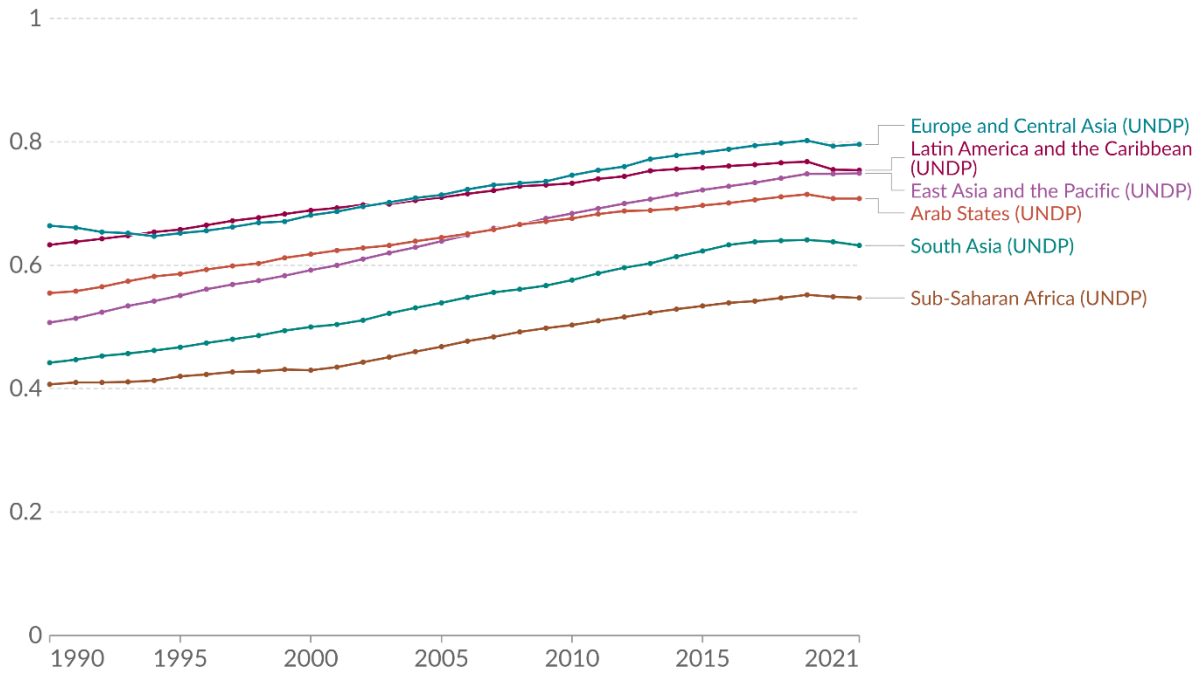

Kaynak: Our World in Data

SAA bölgesi İGE'nin üç kategorisinde de en düşük puanları almıştır. SAA bölgesi; doğuşta beklenen yaşam süresi 60,1 yıl (dünya ortalaması 71,4 yıl), beklenen eğitim yılı süresi 10,3 yıl (dünya ortalaması 12,8 yıl), ortalama eğitim yılı süresi 6 yıl (dünya ortalaması 8,6 yıl) ve kişi başına gayri safi milli gelir 3.699 dolarlık değer ile (dünya ortalaması 16.752 dolar) diğer bölgeler arasında son sırada yer almaktadır (UNDP).

Afrika net sayı bilinmemekle birlikte binlerce farklı topluluk ve etnik grubu bünyesinde barındırdığı tahmin edilmektedir. Tarihin çok eski dönemlerine dayanan çeşitliliği körükleyen önemli bir unsur sömürgecilik olmuştur. Sömürge öncesi belli bir bütünlüğe sahip olan toplumlar bazen suni bir şekilde birbirinden ayrılarak yeni kabileler oluşturulmuştur. Sömürgeciliği kolaylaştırmak amacıyla sömürgeci devletler abartılmış kimlikler ve kabileler oluşturmuşlardır (Mabogunje and Smedley, 2022). Green, Afrika'daki etnik çeşitliliğin kökenleri üzerine yapmış olduğu çalışmada çeşitliliğin sömürge dönemi kadar öncesi ve sonrasına da dayandığını ve değişmeye devam ettiğini iddia etmektedir. Ayrıca etnik çeşitliliğe köle ticaretinin, büyük sömürge devletlerinin oluşumunun ve düşük kentleşme düzeyinin neden olduğunu öne sürmektedir (Green, 2013: 236).

Etnik çeşitlilik üzerine yapılan birkaç farklı ölçüm yönteminde SAA bölgesi diğer bölgelere kıyasla en yüksek çeşitliliğe sahip bölge konumunda yer almaktadır (Posner, 2004: 857). ETHNIC ölçüm yöntemiyle yapılan ve dünyadaki en fazla ve en az etnik çeşitliliğe sahip toplumları göster bir çalışmada Afrika etnik açıdan en heterojen bölge çıkmıştır. Zira en çok fırkalaşmış ilk 15 ülkenin 14'ü Afrika ülkeleridir. En az fırkalaşmış 15 ülke arasında ise sadece bir SAA ülkesi (Burundi) yer almaktadır (Easterly & Levine, 1997: 1219-1220).

Afrika'daki etnik çeşitliliği salt bir zenginlik olarak ele almak yanlış olacaktır. Afrika'daki etnik çeşitlilik yönetilemediği takdirde bir taraftan önemli sorunların kaynağı olabilmektedir. Günümüzde etnik çeşitlilik siyasi, ekonomik ve toplumsal birçok sorunla birlikte anılmaktadır. Bu bağlamda etnik çeşitlilik; ekonomik büyümenin düşük olmasıyla, siyasi istikrarsızlık ve çatışmayla, yüksek gelir eşitsizliğiyle, kamu mallarının adaletsiz dağılımı gibi bir dizi sorunla birlikte anılmaktadır (Green, 2013: 235).

Afrika'da dil bakımından da çok büyük oranda bir çeşitlilik söz konusudur. Harvard Üniversitesi Afrika Dili Programı'nın verilerine göre, Afrika'da 1000 ile 2000 arasında dilin olduğu tahmin edilmektedir. Afrika dünya dillerinin üçte birine ev sahipliği yapmaktadır. Dillerin çoğu sözlü olmakla birlikte toplamda 1 milyondan fazla insanın konuştuğu en az 75 dil mevcuttur (The African Language Program at Harvard). Statista'nın 2022 yılı itibarıyla Afrika'da yaşayan dillerin ülkelere göre dağılımı verilerinde; Nijerya'da 520 dil, Kamerun'da 277 dil, Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde 214 dil, Çad'da 129, Tanzanya'da 128 dil mevcuttur. 50 ile 100 dilin konuşulduğu Afrika ülkeleri arasında ise 11 ülke vardır (Statista Research Department).

SAA bölgesinde İslam ve Hıristiyanlık olmak üzere iki baskın din mevcuttur. Statista istatistiklerine göre 2020 yılı itibarıyla Sahra-altı Afrika nüfusunun dini bağlılığa göre dağılımında % 62 ile Hıristiyanlık ilk sırada, İslam ise % 31,4'lük oranla ikinci sırada yer almaktadır. Yerel inanışlar ise % 3,2'lik bir orana sahipken, % 3'lük bir kısım herhangi bir inanışa bağlı değildir (Galal, 2023). Pew Araştırma Merkezi'nin 2050 yılına yönelik tahminlerinde Hıristiyanlığın bölgede baskın din olmaya devam edeceği ancak % 59'luk orana düşeceği, İslam dinini ise % 35'lik oranlara çıkacağı ön görülmektedir (Pew Research Center, 2015).

Grafik 5: Bölge ve Yaş Grubuna Göre Okula Gitmeme Oranları

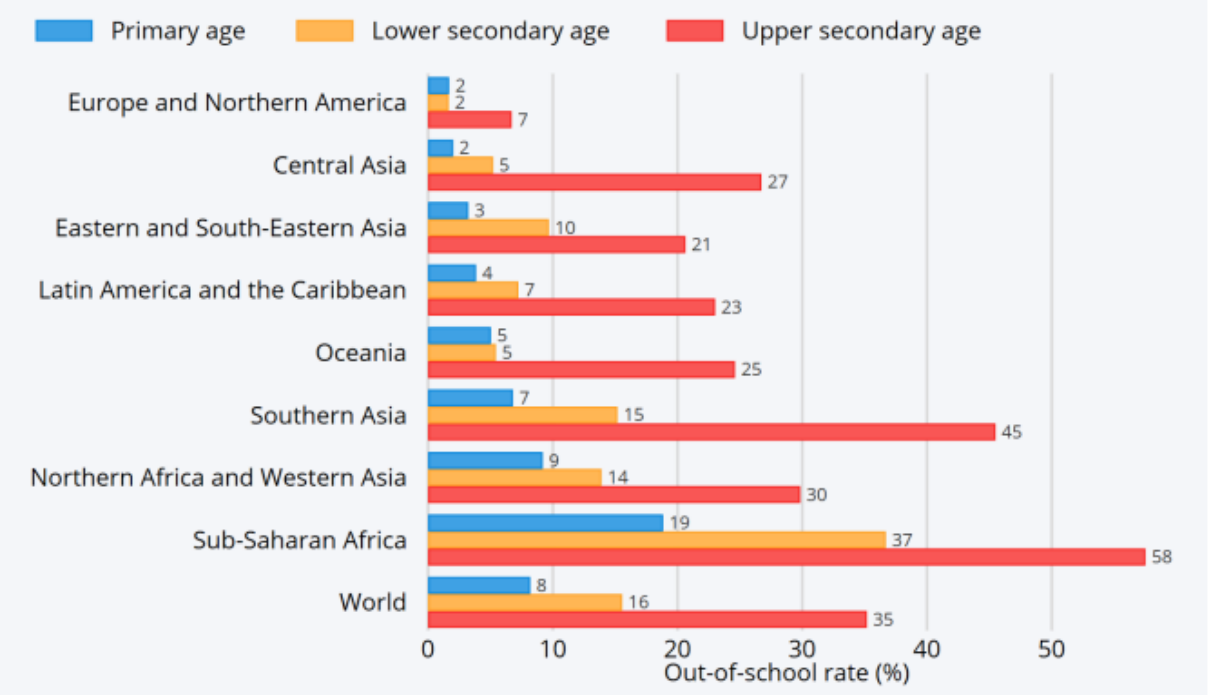

Not: Primary: 6-11 yaş, Lower Secondary: 12-14 yaş, Upper Secondary: 15-17 yaş

Kaynak: UNESCO

SAA bölgesi eğitim oranları itibariyle olumsuz kodlara sahiptir. Bölge dünyada okula gitmeme oranında ilk sırada yer almaktadır. Dünya okula gitmeyen 258 milyon kişi mevcutken bunun 97,5 milyonu SAA'dadır. Dünyada okula gitmeme oranı % 17,1 ike bu oran Afrika'da % 31,2'dir. Afrika'ya en yakın bölge % 21,5'lik oranla Güney Asya'dır (UNESCO, 2019: 4-5). Grafik 5'te de görüleceği üzere tüm yaş gruplarında SAA bölgesi okula gitmeme oranında başı çekmektedir. Yaş grubuna göre 6-11 arasında % 8,2, 12-14 arasında % 15,6, 15-17 arasında % 35,2 dünya ortalaması mevcutken SAA'da sırasıyla % 18,8, % 36,7 ve % 57,5 oranlarının olduğu görülmektedir.

Afrika'nın toplumsal imajında olumsuz kod oluşturan unsurların başında sağlık gelmektedir. SAA bölgesi doğuşta beklenen yaşam süresinde dünya ortalamasının altında yer alarak diğer bölgelere göre son sırada yer almaktadır. SAA'da 2000 sonrası yaşamam beklentisi 50 yaşın üzerine çıkarak yukarı yönlü bir ivme göstermiştir. Dünya ortalamasının 71 yaş ve Avrupa Birliği ülkelerinin 80 yaş olduğu 2021 yılında SAA'da doğuşta beklenen yaşam beklentisi yaşı 60 yaş olmuştur. Bebek ölüm oranlarına bakıldığı takdirde 2021 yılı Dünya Bankası verilerine göre SAA'da doğan her 1000 bebekten 50'si ölmektedir. Dünya ortalamasının 1000'de 28 olduğu 2021 yılında SAA'ya en yakın bölge Güney Asya'da bu oran 1000'de 31'dir (World Bank-b).

Grafik 6: Doğuşta Beklenen Yaşam Beklentisi

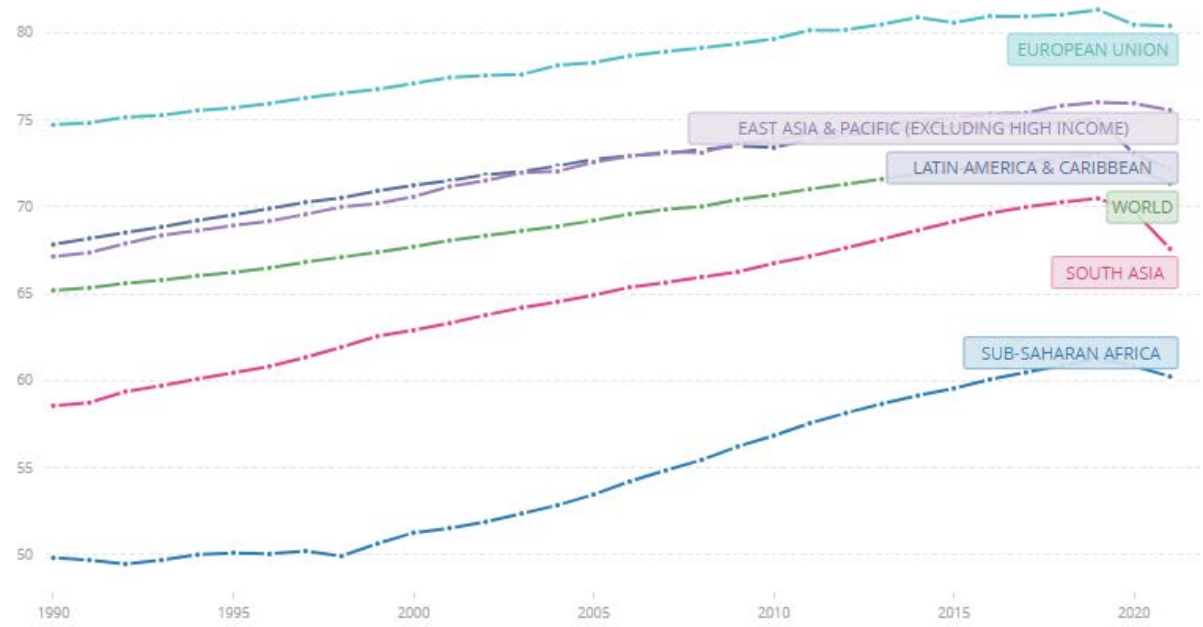

Kaynak: Dünya Bankası

SAA bölgesi dünyada kişi başına düşen hekim, hemşire ve ebe sayılarında en düşük orana sahip bölgedir. 2017 yılı verilerine göre Sahra-altı Afrika 0,2'lik oranla 1000 kişi başına en düşük doktor yoğunluğunun olduğu bölgedir. En yüksek yoğunluklu bölge ise 1000 kişiye 3,4 doktor düşen Avrupa ve Merkezi Asya bölgesidir. Ayrıca SAA 1000 kişi başına düşen 1 kişi ile en düşük yoğunluklu hemşire ve ebe oranına sahiptir. En yüksek orana sahip bölge ise 1000 kişiye düşen 14,1'lik sayı ile Kuzey Amerika bölgesidir (Mo İbrahim Foundation, 2023a: 84-85). Afrika sağlık personeli sayısının düşük olmasının ardında yatan nedenlerden birisi sağlıkta yaşanan beyin göçüdür. Afrika kıtasının sağlıktaki beyin göçünden kaynaklı olarak her yıl yaklaşık 2 milyar dolar kaybettiği tahmin edilmektedir. Sağlıktaki beyin

göçünün varış noktalarının başında İngiltere gelmektedir. İngiltere'deki her on doktordan biri Afrika kıtasından gelmektedir (Mo İbrahim Foundation, 2023b: 53).

Afrika kıtası birçok sağlık sorunuyla birlikte anılmaktadır. Dünyanın diğer bölgeleriyle karşılaştırıldığında anne ölümleri, bebek ölümleri, bulaşıcı hastalık hastalıkları ve ölüm oranları açısından en kötü göstergelere sahip ülkelerin çoğunluğu Afrika kıtasında yer almaktadır. Afrika'da yaygın olan bu sorunlar ve bunların sosyo-ekonomik etkileri Afrika'daki kalkınmayı olumsuz etkilemektedir (African Union, 2015: 15). Statista'nın 2019 yılı verilerine göre Afrika'daki başlıca ölüm nedenleri ve oranları şu şekilde sıralanmaktadır: yenidoğan koşullarından kaynaklı ölümler % 11,3, alt solunum yolu enfeksiyonlarından kaynaklı ölümler % 9,9, ishalden kaynaklı ölümler % 6,4, AIDS'ten kaynaklı ölümler % 5,6, iskemik kalp hastalığından kaynaklı ölümler % 5,5, felçten kaynaklı ölümler % 5,5, sıtmadan kaynaklı ölümler % 5, tüberkülozdan kaynaklı ölümler % 4,9 oranlarına sahiptir (Statista Research Department, 2024).

Afrika'da iki büyük sağlık sorunu HIV/AIDS ve sıtmadır. 2021 yılında dünya çapında HIV ile yaşayan yaklaşık 38,4 milyon kişinin 25,6 milyon kişisi Afrika'dadır. 2021 yılında Afrika, dünya çapında HIV ile yaşayan insanların üçte iki gibi büyük bir oranını oluşturmaktadır. Sıtmada ise 2020 yılında 228 milyon vaka ile dünyadaki tüm vakaların %95'i ve 602.000 ölüm ile tüm sıtma ölümlerinin %96'sı Afrika kıtasında gerçekleşmiştir. Afrika'da sıtmadan kaynaklanan ölümlerin %80'i beş yaş altı çocuklardan kaynaklanmaktadır (WHO, 2022: 211-212).

Afrika'da var olan kronik sorunlardan birisi de yetersiz beslenme ve açlıktır. Afrika 2021 yılında akut açlıktan etkilenen 278 milyon kişiyle dünyada % 20'lik bir orana sahiptir ve diğer bölgeler arasında ilk sırada yer almaktadır (Mo İbrahim Foundation, 2023b: 51). Küresel Açlık Endeksi dünya genelinde Kovid-19 salgını, Rusya-Ukrayna savaşı, ekonomik durgunluk, iklim değişikliğinin etkileri ve dünyanın birçok ülkesinin karşı karşıya olduğu zorlu çatışmalar dâhil olmak üzere birkaç nedenden kaynaklı yükseliş eğilimindedir. Dünya ortalamasının 18,3 olduğu 2023 yılında SAA bölgesi 27 puan ile Güney Asya ile ilk sırayı paylaşmaktadır. Yetersiz beslenme oranı 2022 yılında dünya genelinde 735 milyon kişi ile % 9,2'lik bir orana ulaşmıştır. SAA % 21,7 ile tüm bölgeler arasında en yüksek yetersiz beslenme seviyesine sahiptir. 2010-2012 yılları arasındaki % 16,8'e kıyasla son on yılda oldukça büyük bir artış oranı kaydedilmiştir (WHH, 2023: 7-12).

Afrika gıda güvenliği açısından da olumsuz koda sahiptir. Afrika vatandaşlarının yaklaşık olarak % 60'ı gıda güvenliğini temin edememektedir. Mo İbrahim Vakfı'nın Ibrahim Index of African Governance'a göre gıda güvenliği endeksi son on yılda en düşük seviyelerine ulaşmıştır. Endekse göre gıda güvenliği 2012'den bu yana 32 ülkede gerilemiştir. Gıda Güvenliği göstergesindeki düşüş, orta veya şiddetli gıda güvensizliğinin yaygınlığının yanı sıra yetersiz beslenmeden de kaynaklanmaktadır (Mo İbrahim Foundation, 2023a: 90). Ayrıca Afrika'da yemek pişirmede kirli yakıt kullanımı artmakta ve bu durum sağlık açısından büyük tehlike oluşturmaktadır. Dünyada kirli yakıt kullanımı düşerken Afrika'da artış göstermektedir. Günümüzde Afrika'da 53 ülkenin 40'ında nüfusun büyük çoğunluğu ve toplamda 950 milyondan fazla kişi temiz yemek pişirme yakıtlarına erişimden yoksundur (Mo İbrahim Foundation, 2023a: 71).

2.1.3. Afrika'nın Potansiyel İmajı

Geleceğe ilişkin kodların bir yansıması olan potansiyel imaj, Afrika açısından ekonomik ve beşeri unsurları barındıran olumlu kodlarla birlikte anılmaktadır. Afrika'nın geleceğe yönelik nüfus potansiyeli ve buna bağlı olarak ekonomik kalkınmasını sağlama olasılığı, önemli metal ve minerallerden oluşan zengin rezervi, enerji kaynakları gibi bir dizi unsur potansiyel imajını şekillendirmektedir. Afrika tarihî ve yaşayan imajlarından kaynaklı olarak her ne kadar geleceğe dönük birçok olumsuz kodu bünyesinde barındırsa da var olan zenginlikleri itibariyle önemli bir potansiyele de sahiptir. Bu bağlamda Afrika dünya siyasetine olumlu bir gelecek vizyonu sunmakta ve uluslararası düzende özellikle ekonomik ve toplumsal alanlarda olumlu kodlarla anılmaktadır. Geleceğe yönelik öngörüler Afrika'nın uluslararası ilişkilerdeki potansiyel imajına olumlu katkı sunmakta ve ortaya koyduğu bu potansiyel sayesinde diğer devletler nezdinde cazibe merkezi haline gelmektedir.

Afrika'nın potansiyel imajının temel yapı taşlarından biri olan ve dış aktörler nezdinde kıtanın imajına olumlu katkı sunan unsurların başında nüfus potansiyeli gelmektedir. SAA bölgesi 2022 yılında 1,2 milyar ile dünya nüfusunun % 15,2 gibi büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Bölgenin yıllık nüfus artış hızı 1978'de % 3 ile en yüksek oranına ulaşmış günümüze kadar da % 2,5-3 değerleri arasında seyretmiştir. Bu oran SAA'nın 1980'li yıllardan bu yana dünyada nüfusun en hızlı arttığı bölge olmasını sağlamıştır. Mevcut artış oranları dikkate alındığında 2050 yılında SAA bölgesi 2 milyarı geçerek dünya nüfusunun % 21,6'lık kısmını oluşturacaktır. 2022 ile 2050 yılları arasında küresel nüfusta öngörülen artışın yarısından fazlasının yalnızca sekiz ülkede yoğunlaşması beklenirken bu ülkelerin

yarısı (Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Etiyopya, Nijerya ve Tanzanya) SAA'da yer almaktadır (UN, 2022: 4-28).

BM'nin uzun vadeli dünya nüfus beklentileri ışığında, dünya nüfusundaki artışın büyük kısmı SAA'da yaşanırken, diğer bölgelerde yıllar içinde nüfus sayılarının azalacağı öngörülmektedir. SAA'nın 2060'ların sonlarında diğer bölgeler arasında en kalabalık olması, Doğu ve Güneydoğu Asya ile Orta ve Güney Asya'yı geride bırakması beklenmektedir. 2100 yılında ise SAA'nın nüfususun 3,44 milyar olacağı ve 10 milyarı aşması beklenen dünya nüfusunun % 33'lük kısmını oluşturacağı tahmin edilmektedir (UN, 2022: 4-28).

Afrika nüfusunun her geçen yıl katlanarak büyümesi, tarihî ve yaşayan imajlarında olduğu gibi potansiyel imajında da önemli bir pazar olarak görülmesini sağlamaktadır. Artan nüfus sonrası kıta küresel tüketimin itici güçlerinden biri olarak hareket edecek ve büyük bir pazar oluşturacaktır. Bunu sağlayacak en büyük faktörlerden birisi de Afrika'da kırsaldan kentlere doğru yaşanan göç olacaktır. Mevcut durumda Afrika kırsal ağırlıklı bir nüfusa sahip olsa da 2033 sonrası dengenin kentlere doğru evrilmesi beklenmektedir. Bu noktadan itibaren Afrika'nın şehirli nüfusunun kırsal nüfusu aşacağı ve 2050 yılına kadar toplam nüfusun içindeki oranının %60'ı bulacağı öngörülmektedir ("Africa drives global urbanization", 2023). Ortaya çıkan büyük kentlerle birlikte toplumsal tüketim artacak ve Afrika, mallar için önemli bir uluslararası pazar haline gelecektir. Bunu dikkate alan büyük küresel ekonomiler, kıtayla daha yakın bağların değerini ve önemini kabul ederek bir değişimin içine girmişlerdir. Bu güçler Afrika'da yalnızca maden kaynaklarıyla ilgilenmenin ötesine geçmişlerdir. Bunlar milyonlarca dinamik nüfusun olduğu Nijerya, Etiyopya, Gana veya Kenya gibi Afrika'daki büyük ülkeleri pazar olarak görmektedirler. Kıtanın altyapı ve endüstriyel gelişime yönelik uzun vadeli yapılan yatırımlar gelecekteki tüketicileri de düşünerek yapılmaktadır (Ibrahim).

SAA yalnızca toplam nüfusuyla değil yüksek genç nüfus oranıyla da önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. SAA bölgesi hali hazırda diğer bölgelere oranla yaş ortalaması en düşük bölge konumundadır. Afrika'nın bu konumunu 2100 yılına kadar koruyacağı öngörülmektedir. Dünyanın diğer bölgelerinde yetişkin nüfusun daha sağlıklı ve daha uzun ömürlü olmasından kaynaklı olarak nüfus artışı gerçekleşirken, Afrika'da bu durum yüksek doğurganlık ve gitgide düşen bebek ölüm oranlarından kaynaklanmaktadır. Bu doğrultuda yaşam beklentisinin de diğer bölgelere oranla düşük olduğu Afrika'da genç nüfus artış göstermektedir.

Afrika'nın bu potansiyeli ABD'nin SAA bölgesine yönelik yeni stratejisinde dikkate alınmıştır. Dışişleri Bakanı Antony Blinken, 2022 yılında Güney Afrika Cumhuriyeti'nde ABD'nin bölgeye yönelik yeni stratejisini açıklamıştır. Bu açıklamada Afrika'nın genç nüfusunun sadece kıtanın değil dünyanın kaderini değiştireceğini ifade ederek, Afrika'nın gelecekteki nüfus potansiyeline değinmiştir. Blinken, 2050 yılında dünyadaki her dört kişiden birinin Afrikalı olacağını ve önümüzdeki birkaç yıl içinde bu nüfusun yarısının 25 yaşın altında olacağını vurgulamıştır. Blinken SAA'ya yönelik stratejisinde ABD'nin gelecekteki genç nüfus potansiyeline yatırım yapacağını belirtmiştir (U.S. Department of State, 2022).

Grafik 7: Dünya Nüfusunun 1950-2100 Arası Bölgesel Dağılımı

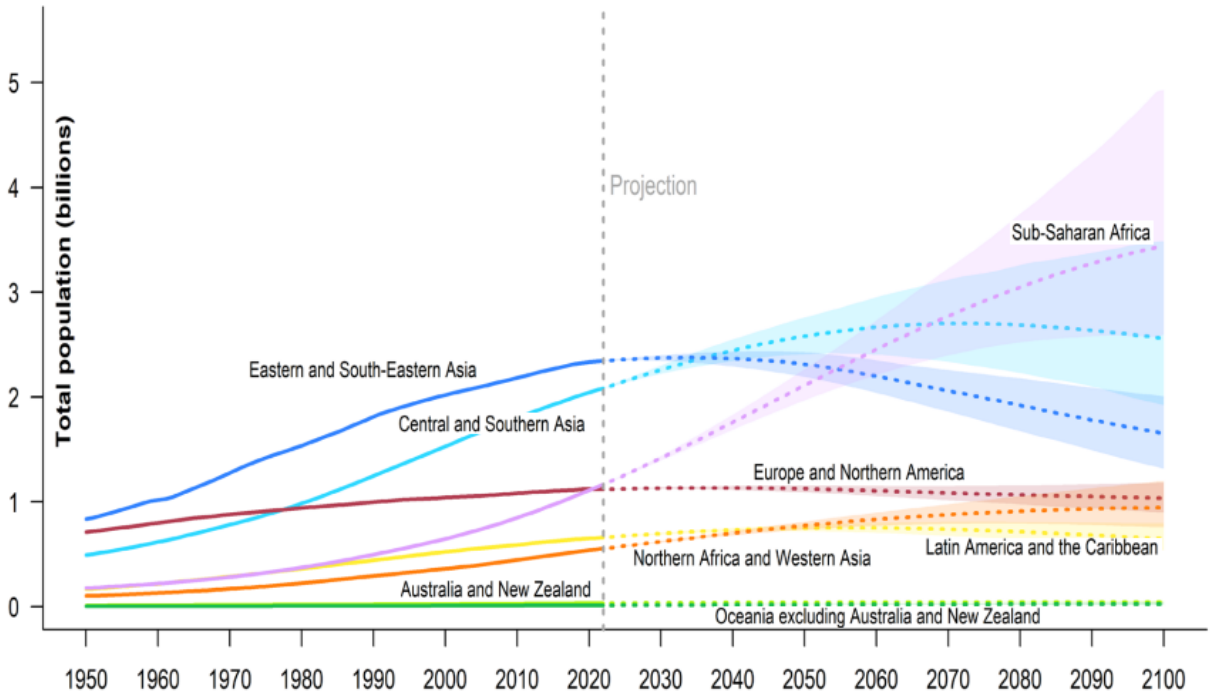

Kaynak: United Nations World Population Prospects 2022

Afrika'nın genç nüfusu geleceğin potansiyel küresel iş gücünü oluşturmaktadır. Her ne kadar dördüncü sanayi devrimi işgücü ve beceri açığını doldurması beklenen otomasyon, makine ve robotlardan oluşan bir dünya sunsa da insan işgücüne olan ihtiyacı kısa vadede tamamen kaldırması pek mümkün görünmemektedir. Bu bakımdan makine ve otomasyonların olduğu geleceğin dünyasında bile insan faktörünün önemli bir konumda olacağı aşikârdır (Mwagiru, 2023). Bu bağlamda işgücü geleceğin dünyasında da önemini koruyacaktır.

Afrika'da işgücü oluşturan ve tedrici artış gösteren genç nüfusun, dünyanın geri kalanında ilerleyen yıllarda azalacağı ve doğal olarak küresel olarak işgücü açığını ortaya çıkaracağı öngörülmektedir. Dünya yüzyılın ikinci ayrısından itibaren genç işçilerin fazlasıyla tükeneceği bir dönemi yaşayacaktır. Grafik 8'te de görüleceği üzere SAA bölgesi işgücü itibariyle büyük oranda bir yükseliş göstermektedir. Hindistan harici diğer bölgelerde düşüş eğilimi ağırlıktayken, Hindistan da 2040 sonrası düşüş eğilimine girmektedir. 2040'tan sonra SAA dışında dünyanın her yerinde işgücünün yaş grupları küçülürken, 2070 yılına gelindiğinde 1,8 milyarlık çalışma çağındaki nüfus ile SAA; ABD, Hindistan ve Çin'in toplamından daha fazla işgücüne sahip olacaktır (Goldstone, 2019).

Grafik 8: 1980–2100 Arası Küresel İşgücü Artışı (15-59 yaş arası nüfus-milyon)

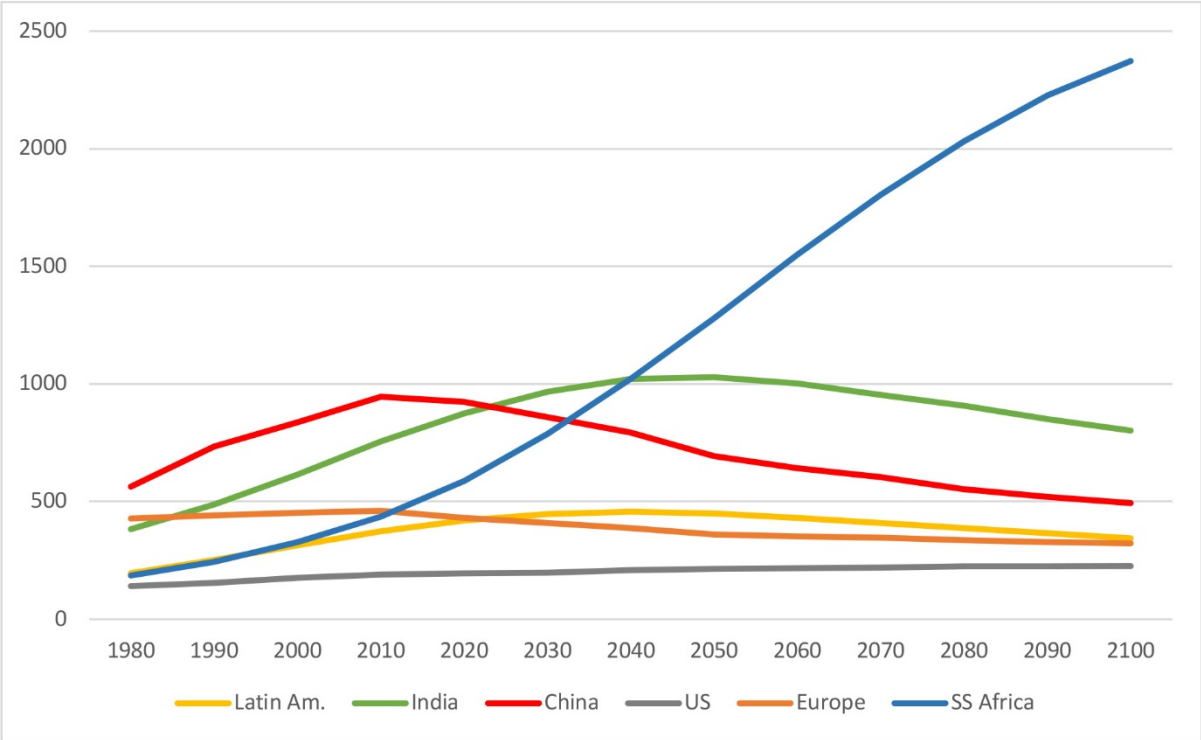

Kaynak: Hoover Enstitüsü

Afrika'nın genç nüfusunun işgücü potansiyeli küresel ekonominin geleceği açısından merkezi bir öneme sahiptir. Afrika'nın büyüyen genç nüfusu her ne kadar tehditleri barındırsa da potansiyeli itibariyle küresel refah için dikkate değer bir fırsat sunmaktadır. Önümüzdeki çeyrek yüzyılda Afrika nüfusuna eklenen milyarlarca gençten üretkenlik sağlanmadığı sürece, dünya ekonomisinin keskin bir şekilde yavaşlayacağı tahmin edilmektedir. Zira 1980'den 2020'ye kadar küresel büyümenin dörtte birini sırtlanarak dünya ekonomisinin lokomotifi olan Çin'in, önümüzdeki yıllarda durgunluğa gireceği öngörülmektedir. Çin'in ulusal ve küresel ekonomiye güç veren genç işçi bolluğu düşüş

eğilimindedir. Grafik 8'te de görüleceği üzere Çin'in işgücü 2010 sonrası düşüş eğilimine girmiştir. Çin'in çalışma çağındaki nüfusunun 2050'ye kadar % 40 düşmesi ve işçi sayısının 300 milyon azalması beklenmektedir. Küresel ekonomiyi sırtlaması açısından her ne kadar Hindistan "yeni Çin" olarak lanse edilse de Hindistan'daki nüfus artışının nedeni yüksek doğurganlıktan ziyade daha uzun yaşam beklentisidir. Hindistan'ın da Çin'i frenleyen demografik kısıtlamalarla karşı karşıya kalması muhtemeldir. Bu bakımdan Afrika'nın genç nüfus potansiyeli küresel ekonomi açısından son büyük limana dönüşmüştür.

Afrika'nın bu minvalde büyük ve genç bir işgücü potansiyeline sahip olması, demografik temettüleri açısından hızlı ekonomik büyüme ve kalkınma fırsatı sunmaktadır. Genç nüfusun yeteneği, yenilikçiliği ve üretkenliği doğru şekilde kullanıldığında Afrika ülkelerinin ekonomik kalkınmasında ve refahında artış yaşanacaktır. Bu demografik özellik, Afrika ekonomileri ve toplumları için ve hatta küresel düzeyde zamana bağlı olarak önemli bir büyüme potansiyeli sunmaktadır (Mwagiru, 2023). Bunun dünya ekonomisinde en güzel örneğini Çin sunmuştur. 1980 yılında ekonomik gelişim itibariyle Afrika'nın bugünkü halinden daha kötü durumda olan Çin, genç işçi bolluğu sayesinde ekonomik olarak olağanüstü bir büyüme süreci yaşamıştır. Sonraki 40 yıl içinde çalışan nüfusunu 200 milyondan fazla artırarak, daha üretken olmalarını sağlayacak araçlarla donatmış, küresel yatırım çekmiş ve ekonomisini 30 kat büyütmüştür. Önümüzdeki 20 yıl içinde çalışma nüfusunu 400 milyon işçi artıracak olan Afrika da benzer potansiyele sahiptir. 2000-2020 arası dönemde SAA ülkelerinden Nijerya GSYH'sini neredeyse üç katına çıkararak, Etiyopya da beş kat büyüyerek önemli atılımlar gerçekleştirmişlerdir. Bu ülkelerin performansını geliştirerek diğer bölge ekonomilerini de yanlarına almasıyla SAA'nın eşi görülmemiş küresel ekonomik bir patlama yaşaması hiç de uzak bir ihtimal değildir (Goldstone and May, 2023).

Afrika'nın ekonomik kalkınma potansiyeli doğrultusunda kıtayı geleceğin küresel güç merkezine dönüştürmeye yönelik olarak çeşitli programlar oluşturulmaktadır. Bunların başında 2015 yılında Afrika Birliği tarafından başlatılan "Gündem 2063: İstediğimiz Afrika" programı gelmektedir. Gündem 2063 Afrika'nın ekonomik büyümesini ve kalkınmasını artırabilecek ve kıtanın hızlı dönüşümüne yol açabilecek bir vizyonu ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda tarım, altyapı, madencilik, inovasyon, kıta içi ticaret, sanayileşme, bilim, kültür ve toplumsal konuları da kapsayan birçok alanda sürdürülebilir kalkınma hedefine ulaşmayı amaçlayan stratejik çerçeve oluşturulmuştur (African Union).

Tüm kıtayı kapsayan Gündem 2063'ün yanı sıra Afrikalı devletlerin kendi ülkelerinin geleceğine dönük programları da mevcuttur. Etiyopya Vizyon 2025, Tanzanya Vizyon 2025, Kenya Vizyon 2030, Namibya Vizyon 2030, Mauritius Vizyon 2030, Güney Afrika Ulusal Kalkınma Planı Vizyonu 2030, Fildişi Sahili Vizyon 2040, Uganda Vizyon 2040, Ruanda Vizyon 2050 bunlardan bazılarıdır (African Vibes, 2022).

2063 hedefleri dâhilinde 2021 yılında faaliyete geçen Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Bölgesi (AfCFTA) projesi yerel üretim kapasitesi aracılığıyla bölgede büyüme ve kalkınmayı teşvik etme konusunda büyük bir potansiyele sahiptir. Malların, hizmetlerin, sermayenin, kişilerin serbest dolaşımı, gümrük birliği, ortak pazar ve para birliği Gündem 2063 kapsamında oluşturulmuştur (African Union). Afrika'nın dijital teknoloji merkezleri de geleceğe dönük bir potansiyel sunmaktadır. Bu doğrultuda Kenya ve Ruanda'da inovasyon merkezleri kurulmuştur. Kenya'nın başkentindeki 'Silikon Savannah' ve Ruanda'daki Kigali İnovasyon Merkezi gelecekte kentlerde yoğunlaşacak dinamik genç nüfus için yaratıcı, yenilikçi fikirlerin ortaya çıkması amacıyla önemli bir fırsat sunmaktadır (European Commision, 2022). Proterya Üniversitesi'nde kurulan 'Future Africa' kampüsü ise küresel bağlamda Afrika'nın geleceğine odaklanmaktadır. Kökleri Afrika'da olan bilimsel bir vizyona sahip yeni bir yaklaşım sunan kampüs, disiplinler arası bilimsel bir yaklaşımla Afrika'nın geleceğini dönüştürme gayesi gütmektedir (Future Africa).

Geleceğin teknolojileri ve enerji kaynakları için gerekli olan metal ve minerallerin Afrika'da bol miktarda bulunması kıtanın potansiyel imajına olumlu katkı sunmaktadır. Elektrikli araçlar, akıllı telefonlar, pil depolama, güneş enerjisi, yeşil hidrojen enerjisi, jeotermal enerji gibi yenilenebilir ve düşük karbonlu teknolojiler için gerekli olan madenlerin küresel rezervlerin % 30'u Afrika kıtasındadır (Mo İbrahim Foundation, 2023b: 21). Gelecekte bu teknolojilere ve enerji kaynaklarına talebin artacağına yönelik kuvvetli bir öngörü vardır. Öyle ki Dünya Bankası'na göre küresel talepte beklenen artışın karşılanması için lityum, grafit ve kobalt gibi mineral ve metallerin üretiminin 2050 yılına kadar yaklaşık % 500 artması gerekecektir. Dünyadaki rezervler dikkate alındığı takdirde bunun Afrika'nın kaynakları olmadan başarılması pek mümkün görünmemektedir. (Mo İbrahim Foundation, 2023b: 21).

Gelecekte Afrika'nın metal ve minerallerine en çok ihtiyaç duyacak sektörlerden birisi otomotivdir. Küresel iklim hedeflerine ulaşmak amacıyla, düşük karbonlu teknolojilere geçilmesi sürecinde elektrikli araçlara yönelik talep her geçen dönem artmaktadır.

Elektrikli otomobil satışları 2020 yılında % 40 artarak 3 milyon civarına çıkmış ve % 4'ün üzerinde bir pazar payına ulaşmıştır. İklim hedefleri, devlet teşvikleri ve politikaları elektrikli araçların oranını artıracaktır. Nisan 2021 itibarıyla, 20'den fazla ülke % 100 sıfır emisyonlu araç hedeflerini vurgulayarak 2050 yılına kadar içten yanmalı araçların aşamalı olarak kullanımdan kaldırılacağını duyurmuşlardır (IEA, 2022: 85). Elektrikli araçlar için gerekli olan kobaltın % 48,1'i, manganezin % 47,6'sı, grafitin % 21,6'sı, bakırın % 5,9'u, nikelin % 5,6'sı, lityumun % 1'i ve demir cevherinin % 0,6'sı Afrika kıtasında bulunmaktadır. Bu rezervlere ek olarak Afrika, dünya kobalt ihracatının % 97'sini ve dünya manganez ihracatının % 84'ünü gerçekleştirmektedir (UNCTAD, 2023: 48-94). Geleneksel araçlarda yalnızca bakır ve manganez mineralleri kullanılırken, elektrikli araçlarda bakır, lityum, nikel, manganez, kobalt, grafit ve krom mineralleri kullanılmaktadır. Ayrıca elektrikli araçlarda kullanılan mineral miktarı geleneksel araçlara göre altı kat daha fazladır (IEA, 2022: 6). Bu gelecekte elektrikli araç talebinin artmasıyla bu minerallere olan talebin de artacağı anlamına gelmektedir. Uluslararası Enerji Ajansı, 2020 ile 2040 arası dönemde bu madenlere yönelik genel talebin 30 kat artacağını tahmin etmektedir (IEA, 2022: 97). Nihayetinde elektrikli araç sektörü için Afrika'nın metal ve mineralleri bir alternatif değil bir zorunluluktur.

Dünyanın akıllı telefonlar için de Afrika'nın madenlerine ihtiyacı vardır. Akıllı telefonlarının lityum iyon pillerini yapmak amacıyla katot öncülleri (nikel-manganez-kobalt oksitler), pil hücreleri için de grafit kullanılmaktadır. Akıllı telefonların üretiminde kullanılan bu mineral ve metallerin çoğu Afrika ülkelerinden temin edilmektedir. Ancak gelecekte bu madenlere olan talebin artacağı öngörülmektedir. Akıllı telefon sektöründe kobalt talebinin 2021 ile 2030 arasında 1,5 kat artması, nikele olan talebin 2030 yılına kadar 2021'e oranla beş kat artarak yaklaşık 1,4 milyon milyon tona çıkması, bakır talebinin 2030 yılına kadar 3,9 milyon tona, alüminyumun ise 3,1 milyon tona çıkması beklenmektedir (UNCTAD, 2023: 102-103). Artan taleplerin karşılanması sürecinde bu madenler bakımından zengin olan Afrika önemli bir kaynak olacaktır.

Afrika'nın madenlerine ihtiyaç duyulan bir diğer alan ise küresel iklim değişikliğine yönelik düşük karbon kullanımına yönelik bir geçiş olarak yenilenebilir enerjidir. Yenilenebilir enerji alanında hidrokarbon bileşeni kullanan mevcut enerji üretiminden daha fazla miktarda metal kullanılmaktadır. Örneğin karadaki bir rüzgâr santrali, gazla çalışan bir enerji santralinden dokuz kat daha fazla mineral kaynağı gerektirmektedir. 2020'dan bu yana yenilenebilir enerjide yeni bir birim enerji üretim kapasitesi için ihtiyaç duyulan

ortalama maden miktarı % 50 artmıştır. 2010'ların ortalarına kadar enerji sektörü madene olan toplam talebin içinde cüzi bir orana sahipken, sonrası dönemde temiz enerjiye olan taleple birlikte bu oran yükselmektedir. Paris Antlaşması'nın hedeflerini karşıladığı bir senaryoda maden talebi içerisinden enerji teknolojilerin payı önümüzdeki yirmi yıl içinde artacaktır. Bu oranın bakırda ve nadir toprak elementlerinde % 40'ın üzerinde, nikelde ve kobaltta % 60-70 bandında ve lityumda yaklaşık % 90 seviyelerinde olması beklenmektedir (IEA, 2022: 5).

Düşük karbonlu kaynaklara geçiş sürecinde fosil yakıtlara alternatif olarak görülen kaynaklardan birisi de yeşil hidrojendir. Afrika'nın yenilenebilir enerji potansiyeli dikkate alındığında yeşil hidrojen kıtaya önemli bir fırsat sunmaktadır. Yeşil enerji üretimi için güneş ışığı alan geniş bir kara kütlesine sahip olan kıta, dünya çapında uygun maliyetli bir tedarikçi olarak ortaya çıkma potansiyeline sahiptir (AFDB, 2023: 143). 2000 ile 2020 yılları arasında Afrika'da geniş güneş enerjisi potansiyeli sayesinde, yenilenebilir enerji yatırımlarının düzeyi yıllık ortalama % 96 oranında artmıştır. 2035 yılına kadar olan dönemde ise Afrika'da güneş enerjisi, 50 milyon ton yeşil hidrojen üretme potansiyeline sahiptir. Ekonomik olarak daha uygun olan yeşil enerji, kg başına 2 dolardan daha düşük bir maliyetle üretilmektedir (UNCTAD, 2023: 11-75).

Afrika'nın potansiyeli sayesinde yeşil hidrojen teknolojilerinin; çimento, çelik, gübre, plastik ve ulaşım gibi karbonun azaltılması zor sektörlerde fosil yakıtların yerini alacağı öne sürülmektedir. Afrika'nın daha geniş arazi mevcudiyeti, su kaynaklarına kolay erişimi ve liman tesisleri nedeniyle yeşil hidrojen ekonomisi için tercih edilen bir yer olması beklenmektedir. Pek çok Afrika ülkesi hâlihazırda bu potansiyelden yararlanmaya çalışmaktadır. Bunlardan birisi olan Namibya, 2026 yılına kadar yılda 300.000 ton yeşil hidrojen üretmeyi hedeflemektedir. Moritanya ise 2022'de tüm ülkeye bir aydan fazla enerji sağlamaya yetecek 40 gigawatt kapasiteli iki büyük ölçekli yeşil hidrojen projesine imza atmıştır (Mo İbrahim Foundation, 2023b: 22).

Dünya doğal gaz rezervlerinin % 7'sine sahip olan Afrika gelecekte gaz açısından da cazibe merkezi olma yolunda ilerlemektedir. Ukrayna-Rusya savaşı sonrası Avrupalı devletler Rusya'ya olan doğal gaz bağımlılığını azaltmak amacıyla Afrika'ya yönelmişlerdir. Batı diğer enerji kaynaklarına geçiş yapma sürecinde on veya yirmi yıl daha Afrika'nın gazını kullanmak istemektedir. Bu doğrultuda 2022 yılında İtalya Cumhurbaşkanı Sergio Mattarella, Rusya'ya olan bağımlılığını azaltmayı amaçlayan gaz arzını görüşmek üzere Mozambik'e gitmiştir. Aynı yıl Almanya Başbakanı Olaf Scholz, Senegal, Nijer ve Güney

Afrika'nın da aralarında bulunduğu üç ülkeyi kapsayan bir Afrika ziyareti gerçekleştirmiştir. Scholz Senegal'de, ülkesinin Batı Afrika ülkesiyle gaz ve yenilenebilir enerji projelerini yoğun bir şekilde sürdürmeye çalıştığını söylemiştir (Isilow, 2022). Reuters'a göre, enerji firmaları kıtada toplam 100 milyar dolar değerinde proje düşünmektedir. Namibya, Güney Afrika, Uganda, Kenya, Mozambik ve Tanzanya da dâhil olmak üzere, şu anda çok az petrol ve doğalgaz üretimi olan veya hiç üretimi olmayan Afrika ülkeleri, önümüzdeki yıllarda milyarlarca dolarlık enerji yatırımı görme durumu söz konusudur. Uluslararası Enerji Ajansı'nın tahminlerine göre, bir bütün olarak Afrika, 2030 yılına kadar Rusya'nın Avrupa'ya yaptığı gaz ihracatının beşte birinin yerini alabilme potansiyeline sahiptir (Browning, Bousso and Roelf, 2022).

2.2. Türk Dış Politikasında Benlik Unsurları ve Afrika

Bu bölümde Türk dış politikası kimlik, çıkar ve imaj ekseninde incelenmektedir. Bu doğrultuda Türk dış politikasında devlet kimliği tasavvuru, Türkiye'nin ulusal çıkar tahayyülü ele alınmaktadır. İmaj perspektifinden dış politikada etkili olduğu varsayılan Türkiye'deki ulusal öz-imajın kodlarına değinilmektedir. Son olarak ise tarihsel süreçten günümüze Türkiye-Afrika ilişkilerine değinilmektedir.

2.2.1. Türk Dış Politikasında Devlet Kimliği Tasavvuru ve Ulusal Çıkar

Kuramsal çerçevede de tartışıldığı üzere devlet kimliği ve ulusal kimlik birbirinden farklı kavramlardır. Rumelili (2016: 392) devlet kimliğinin devlete özgü olması, devlete atfedilen kimlik özelliklerinin uluslara atfedilen kimlik özelliklerinden görece daha kısıtlı olması itibariyle ulusal kimliğe indirgenemeyeceğini ifade etmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin devlet kimliği ile ulusal kimliklerini birbirinden ayırmaktadır. Coşkun da (2012: 613) bu ayrımdan hareketle, Türk dış politikasının ve kimliğinin belirleyici olarak Türk ulusal kimliğinden ziyade elitler tarafından oluşturulan Türk devlet kimliğinin etkili olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda Türk dış politikasının yapım ve uygulama süreçlerinde belirleyici bir unsur olarak devlet kimliğine değinmek yerinde olacaktır.

Devlet kimliği açısından Türkiye incelendiğinde ilk olarak kurucu Kemalist kimliğin temel kodlarını ortaya koymak gerekmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu siyasi elitleri tarafından devletin kimliği Batıcılık ekseninde kurulmuştur. Kurtuluş Savaşı sonrası dönemde devlet içerisindeki farklı kimlikler devletin bekası açısından kenara itilmiştir. Kemalist devlet kimliğinin savunucuları ihtiyatlı ve sağduyulu bir dış ve iç politika benimsemişlerdir. Başlıca kaygıları devletin refahını nasıl yükseltecekleri, güvenliğini nasıl temin edecekleri ve ulusal çıkarlarını nasıl koruyacakları üzerineydi (Uzer, 2011: 43).

Batı medeniyetinin bir parçası olmak yeni kurulan devletin ve siyasi elitlerin temel ideolojisi olmuştur. Zira Osmanlı Devleti'nin Batı'nın çağdaşlık seviyesini yakalayamadığı için çöküş yaşadığı yönünde bir düşünce mevcuttu. Bu düşünce doğrultusunda devlet eliti tarafından Batı ile özdeşleşmenin referansı ile yeni bir kimlik oluşum süreci başlatılmıştır (Coşkun, 2012: 613-614).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında siyasi elitler tarafından oluşturulan yeni siyasi kimlik, Osmanlı Devleti'nden ileri gelen İslam kimliği ve politikaları terk etmek suretiyle, Osmanlı'nın siyasi ideallerini ve kurumlarını reddeden yeni bir devlet kimliği ortaya koymuştur. Bu devlet kimliği, Türkiye'nin "kendine özgü bir medeniyet havzasının zayıf bir merkezi olmaktansa hâkim Batı medeniyet havzasının güvenlik şemsiyesi altına giren bir bölgesel güç" olma isteğinden ileri gelmektedir (Davutoğlu, 2001, 70). Dış politikada Batıcı kimliğin bir yansıması olarak Batılı ülkelerle aynı blok içerisinde kalma gayreti güdülmüştür. Bu kimlik kapsamında Batı odaklı dış politika yürütme, Batılı uluslararası örgütlere üye olma, tehditlere karşı Batılı devletlerden yardım isteme, bulunduğu coğrafyada Batı'nın temsilciliğini yaparak ideolojisini yayma çabasının olduğu görülmektedir (Oğuzlu, 2012: 37).

Türkiye kurucu felsefe itibariyle dış politikasını Misak-ı Milli çerçevesinde yürütmüş ve Osmanlı Devleti'nden miras kalan topraklarla bağlarını tamamen koparmıştır. Türkiye yeni kimliğinde bulunan laiklik ve Batıcılık unsurlarından kaynaklı olarak İslam paydasında buluştuğu tarihsel bağları olan Doğu toplumlarıyla ilişki kurmaktan kaçınmıştır (Fırat, 2012: 804). Huntington (1996: 74) Mustafa Kemal Atatürk'ün İslami geçmişi reddederek Batılılaştırma, modernleştirme yönünde ilerletmesiyle Türkiye'yi "parçalanmış bir ülke-*torn country*" haline getirdiğini vurgulamıştır. Parçalanmanın sebebinin ise dini, mirası, gelenekleri ve kurumları Müslüman iken yönetici elit tarafından modern, Batılı ve Batı ile bir yapılmasından kaynaklandığını ifade etmiştir. Bozdağlıoğlu (2003: 87) da benzer bir yaklaşımla Türkiye'nin Batılı/Avrupalı kimliğinin ülke içinde başkalarından veya toplumdan kabul görmeden oluşturulduğunu ifade etmiştir.

Küçük (2016: 372), Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk dış politikasındaki yönelimi belirleyen ana unsurun kimlik olduğunu iddia etmektedir. Batılı kimlik, Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Türkiye'nin revizyonist bir ülke olmasının önüne geçerken aynı zamanda Batı merkezli izlenen politikalara rehberlik etmiştir. Zira Türkiye'nin Batı dışı olası bir girişiminin Batılı, seküler ve demokratik sacayağına sahip devlet kimliğini tehlikeye atabileceğine inanılmıştır. Bu tehlikenin bertarafının da Batılı aktörlerin yanında

yer almakla mümkün olacağına inanılmıştır. 1932 yılında Milletler Cemiyeti'ne üyeliği Türkiye'nin "Avrupa uluslar ailesinin bir parçası" olduğunu gösterir nitelikteki bir gelişme olmuştur. Bu süreçte kısa süreli bir Sovyet yakınlaşması olmasına rağmen Türkiye'nin Batı örgütüne üye olmasını Hale (2021: 63-75) Batılı kimliğin tahkimi olarak yorumlamaktadır. İkinci Dünya Savaşına gidilen süreçte dış politikada ideoloji, güç politikalarının önüne geçememiş, öncelik daima güvenlik olmuştur. Türkiye'nin güvenlik temelli bakışı Batılı ülkelerin/örgütlerin yanında yer alınmasını zorunlu kılmıştır.

Turhan (2020: 6) Türkiye'nin Cumhuriyet'in ilk yıllarında Afrika ile ilişkilerin sınırlı olmasını devlet kimliği üzerinden açıklamaktadır. Afrika, Osmanlı'nın kültürel, dini, ekonomik ve medeniyet alanının hinterlandında olmasına rağmen Cumhuriyet'in yönetici elitlerinin benimsediği Batı odaklı kimlikten kaynaklı olarak Türkiye Afrika'nın da dahil olduğu önceki mirasla sınırlı düzeyde ilgilenmiştir.

Türkiye'nin Batılı devlet kimliği Soğuk Savaş döneminin ideoloji temelli çatışmacı ortamında da devam etmiştir. Türkiye'nin Soğuk Savaş döneminde Batı bloku içerisinde yer alması da Batılı kimlikle bağlantılıdır. Bu dönemde Türkiye'nin Batılı kimliğinin temelinde Sovyet eksenli güvenlik siyasetinin yattığı söylemek mümkündür. Zira Türkiye'nin Sovyetleri bir tehdit, NATO'yu ise dost olarak inşa etmesinin ardında Batılı kimlik yer almaktadır (Küçük, 2016: 372). Öyle ki bu kimliğin etkisiyle Soğuk Savaş döneminde blok siyasetine katılmayacağını açıklayan içerisinde bağımsızlığını yeni kazanmış Afrikalı devletlerin de olduğu Bağlantısızlar Hareketi Türkiye tarafından eleştirilmiştir. Toplantıya Türkiye adına katılım gösteren Fatin Rüştü Zorlu bu ülkeleri SSCB tehdidine karşı uyararak Afrika ülkelerinin bulunduğu bu gruba mesafeli olmuştur (Fırat, 2012: 805). Bu örnek Türkiye'nin yalnızca Batılı blokta yer almakla yetinmeyerek devlet kimliğinin bir tezahürü olarak blok ideolojisini diğer devletlere de ihraç etme gayretinde olduğunu göstermektedir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında kurucu kadronun dış politik vizyonuyla uyumlu olarak Soğuk Savaş döneminin de sıcak gündemi Türk dış politikasının temel bir ilkesi olarak uluslararası örgütlere katılma hedefi olmuştur. 1952 yılında NATO'ya üye olması ve 1959 yılında AET ile ortaklık kurmak üzere resmi başvuruda bulunması bu hedefin bir tezahürüdür (Oğuzlu, 2019: 12). Ayrıca Oğuzlu (2019: 12) 1970 yılında Türkiye'nin İslam İşbirliği Örgütü'ne üye olması üzerine Türkiye'de yaşanan tartışmaların da kimlik üzerinden okunabileceğini ifade etmektedir. Zira bu girişim geleneksel İslami temellerin zıddına kurulan Batılı kimliğe aykırı bir dış politik girişim olarak algılanmıştır.

Devletlerin bir kimliğe sahip olmaları ve bunu sürdürebilmeleri için başkalarından kabul ve onay almaları gerekir çünkü kimlikler karşılıklı inşalardır; öznelerarası inşa sürecini içerir. Türkiye'de Batılı devlet kimliğinin siyasi elitler tarafından oluşturulmasından kaynaklı olarak, bu kimlik tahayyülü toplumsal kabulden ve onaydan uzak kalmıştır. Bu doğrultuda Türk dış politikasının en önemli hedefi dıştan/Batı'dan bu desteği kazanmak olmuştur. Avrupa Birliği'ne üyeliği Türkiye'nin Avrupalılığının kanıtlanması yolunda atılan son adım olarak görülmüştür. Zira Türkiye'nin Batılılaşmış/laik elitleri için Avrupa Birliği'ne tam üyelik, devlet ve halk için Batılı bir kimlik oluşturmayı amaçlayan Kemalist reformların başarısını da teyit edecekti (Bozdağlıoğlu, 2003: 87). Ancak öznelerarası inşa itibariyle Batı'nın Türkiye'yi Avrupalı (veya Batılı) ve Türkiye'nin kendini Batılı olarak tanımlaması, Soğuk Savaş sonrası dönemde Sovyet tehdidinin ortadan kalkmasıyla birlikte kırılma yaşamıştır. Avrupalılığın yeniden ve daha dar çerçevede tanımlanmasıyla Türkiye'nin "Avrupalılığı" sorgulanmaya başlamıştır (Küçük, 2016: 373). Bunun ardında yatan en büyük nedenlerden birisi 1997 yılında gerçekleştirilen Avrupa Birliği Lüksemburg Zirvesi'dir. Zirvede Türkiye'nin aday ülke statüsünün reddedilmesi Batı eksenli dış politika açısından bir dönüm noktası olmuştur.

Cumhuriyet tarihi boyunca dayandığı Batılı devlet kimliği tahayyülünün sarsıntıya uğraması, Türkiye'de 1990'lar boyunca tartışılacak büyük bir kimlik krizini ve arayışını beraberinde getirmiştir. Türk dış politikasında siyasi elitler Türk kimliğine dayalı Avrupa'ya alternatif bir dış politika bulma arayışına girişmişlerdir (Bozdağlıoğlu, 2003: 87-91). Bu dönemdeki tartışmalar Batı, ulusal ve İslami tandanslı yönelimleri içermesi itibariyle üç sacayağından oluşmaktadır (Küçük, 2016: 374).

Soğuk Savaş sonrası ilk on yıldaki alternatif arayışlarından kaynaklı olarak dış politikada Avrasyacı ve İslamcı ideolojilerin etkili olması gerektiğini düşünen yaklaşımlar ağırlık kazanmıştır. Avrasyacılık fikri SSCB'den bağımsızlığını kazanan Türk Cumhuriyetlerine, SSCB'nin yerini alan Rusya'ya, yükselen güç Çin'e yönelik ilişkilerin geliştirilmesi üzerine kurulmuştur (Oğuzlu, 2012: 37). İslamcılık fikri ise Necmettin Erbakan'ın önderliğinde Milli Görüş Hareketi çerçevesinde etkili olmuştur. 1980'ler ve 1990'lar boyunca, dinin siyasetteki rolü, Türk siyasetindeki en merkezi ve tartışmalı sorulardan biri haline geldi. Devletin resmi kimliğine karşı en kurumsallaşmış İslami muhalefet Refah Partisi olmuştur (Bozdağlıoğlu, 2003: 87-91). Özellikle 1996 yılında Erbakan'ın Başbakan olması İslami kimliğin dış politikada yer bulmasını sağlamıştır (Ayman, 2012: 564).

Türkiye'nin bu dönemde dış politikasını çeşitlendirme girişimlerinin büyük ölçüde o dönemde yaşadığı kimlik krizinin bir tezahürü olduğunu söylemek mümkündür. Bozdağlıoğlu (2003: 87-91) kimlik krizini iç siyasi boyutu itibariyle modernleşme projesinin olumsuz etkilerine atfetmektedir. Bu kriz, Batılı seçkinler tarafından temsil edilen laikler/beyaz Türkler ve "nüfusun yoksul ve dışlanmış kesimi/siyah Türkler tarafından temsil edilen İslamcılar" arasındaki bölünmede en açık şekilde kendini göstermiştir.

Türkiye 2002 sonrası dönemde Ak parti ile devlet kimliğinde yeni bir yapılanma sürecine girmiştir. Bu yapılanma sürecinin baş mimarı 2003-2009 yıllarında Başbakan danışmanı ve 2009-2014 yılları arasında Dışişleri Bakanı olan Ahmet Davutoğlu'dur. Davutoğlu ile yeni bir yapılanma sürecine giren Türk dış politikası çok yönlü ve çok boyutlu bir hedefe doğru ilerlemiştir. Bu dış politikaya paralel olarak Türkiye'nin geleneksel Batılı kimliğine tarihi, sosyo-kültürel, dini ve coğrafi eklemelerle bütüncül bir kimlik tasavvuru oluşturulmuştur. Özellikle Batı tarafından "yeni-Osmanlıcı" olarak yorumlanan yeni kimlik tasavvuru, Batı yöneliminin devamına ek olarak dış politikada Osmanlı coğrafyasında etkili olma, siyasi nüfuz elde etme esasını gözeten bir yaklaşım sergilemiştir (Küçük, 2016: 374). Ak parti ile ortaya çıkan devlet kimliği, Soğuk Savaş dönemi ve özellikle sonrasında başlayan kurucu kimliğe karşı eleştirilerin ve ortaya çıkan kimlik krizinin bir tezahürü olarak değerlendirilebilir**.**

Türkiye'nin kimlik tasavvurunun Batı ile tam bir kopuş anlamı taşımadığını ifade etmek gerekmektedir. Dışişleri Bakanlığı'nın resmi sitesinde yer alan dış politika tanımlamasında Türkiye "en doğudaki Avrupalı, en batıdaki Asyalı" olarak ikili kimlik tasavvuru üzerinden tanımlanmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı-b). Cumhurbaşkanı Erdoğan da "Türkiye'nin bulunduğu coğrafi konum itibarıyla ne Doğu'ya ne de Batı'ya sırtını veremeyeceğini, Büyük Selçuklu Devleti'nin sembolü olan çift başlı kartal misali Doğu ve Batı ile ilişkileri aynı anda güçlü tutmaları gerektiğini" ifade ederek Batılı kimliğe verilen önemi vurgulamıştır (AK Parti, 2022). Bu doğrultuda Batılı kimliğin yalnızca kurucu elitlerin oluşturduğu kimlik tasavvurunun ötesinde, AK Parti döneminin de dış politik çerçevesinde yer bulan hususların başında geldiğini söylemek mümkündür. Esasen kimliklerin öznelerarası yönü itibariyle tek taraflı oluşmaktan ziyade karşının da kabulüne dayanmasından kaynaklı olarak Türkiye'nin Batılı kimliğini tescil ettirme gayesi ve gayretinin olduğunu söylemek mümkündür. Bu yöndeki çaba Cumhuriyet dönemi boyunca ulus devlet olarak Türkiye'nin temel dış politik hedeflerinden birisi olmuştur.

Batılı kimlik kodları AK Parti döneminde oluşturulan yeni kimlik tasavvurunun içerisinde dönem dönem önemi azalsa da yer bulmuştur. Çınar (2017: 176-177), 2011 yılına kadar olan dönemde AK Parti'nin laikliğin otoriter olmayan uygulamasını savunarak Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin siyasi normlarıyla uyumunu ilerlettiğini ve İslam'a duyarlı bir kimliği korurken Batı yanlısı bir dış politika izlediğini ifade etmektedir. İbrahim Kalın da Türkiye'nin AK Parti döneminde yaşadığı kimlik değişiminde Batılı kimliği reddetmediğini vurgulamıştır. Kalın (2012: 157) Türkiye'yi "Osmanlı-İslam kültürünün temsil ettiği gelenek ile çağdaşlaşmanın temsil ettiği moderniteyi görece başarılı bir şekilde mezcedebilmiş bir ülke" olarak tanımlamıştır. Kalın'a göre "Türkiye, geleneksel-muhafazakâr değerlerine sahip çıkarak moderniteyi dönüştüren bir ülke olarak öne çıkmaktadır."

Ekşi (2009: 97-98) de Türkiye'nin Batıcı ve Osmanlı/İslam eksenli bütüncül karaktere sahip çok kimlikli yapısının olduğunu ifade etmektedir. Ancak kimliğin ikinci unsuru kurucu Kemalist ideolojinin Osmanlı geçmişine yönelik yaptığı reddi mirastan kaynaklı olarak uzun yıllar görmezden gelinmiştir. Ekşi (2009: 97-98) Türkiye'nin kimliğinin Osmanlı, İslam (ılımlı Müslüman ülke, laik, demokratik Müslüman ülke), Ulusal Türk, Kemalist Batıcı, Laik, Demokratik açılımlara sahip çok katmanlı ve çok boyutlu kapsama sahip olduğunu ifade etmiştir. Ancak Ak Parti'nin paradigma değişimine bağlı olarak Türkiye'nin kimliğine yapmış olduğu Osmanlı ve İslam katkısı iç politikada eleştiri konusu olmuş ve kurucu değerlere aykırı bulunmuştur (Oğuzlu, 2019: 15).

Ak Parti dönemi ve özelde Davutoğlu etkisiyle çok kimlikli yapı dış politikada yer bulmuştur. Ekşi, Türkiye'nin Avrupa, Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu'da olan gelişmelerle ilgilenmesini Osmanlı mirasına atıfla çok kimliklilik üzerinden açıklamaktadır (Ekşi, 2009: 98). Ancak Ekşi, Osmanlı/İslam eksenli muhafazakâr kimlik itibariyle Afrika'ya değinmemektedir. Özellikle Osmanlı havzasının bir parçası olan Kuzey ve Doğu Afrika bölgelerinde Osmanlı mirasının varlığı ve Türkiye'nin bu mirasa yönelik yürütmüş olduğu faaliyetleri de bu kimliğin etkisiyle açıklamak mümkündür. Oysa AK Parti dış politik vizyonuna Afrika'yı da dâhil etmektedir. 2023 Siyasi Vizyonu'na ait belgede (AK Parti, 2015) dış politikaya ait çerçeve şu sözlerle ifade edilmiştir: "Dış politikamızda stratejik derinliğimiz ve etkin rolümüz, sadece Orta Doğu bölgesiyle sınırlı değildir. Balkanlardan Kafkaslara, Afrika'dan Orta Asya'ya kadar çok geniş bir coğrafyada, tarihten gelen özel bağlarımızın olmadığı, geleceği birlikte inşa etmek için ortak olarak bakmadığımız hiçbir ülke bulunmamaktadır."

Görüldüğü üzere AK Parti yeni ve çok yönlü bir kimlik oluşturma çabasının bir ürünü olarak, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren sınırlı olan Türkiye'nin Doğulu komşuları ile etkileşimi 2000 sonrası dönemde gerçekleştirme gayreti gütmüştür. Müslüman kimliğinin ve Osmanlı mirasının artık görmezden gelinmediği yeni çok kültürlü bir kimlik tasavvuru çizilmiştir (Coşkun, 2012: 615). Davutoğlu Türkiye'nin çok yönlü dış politik kimliğini şu sözlerle diler getirmiştir:

> Huntington, 1993'te o meşhur makalesini yazdığında ülkemize 'torn country' demişti… Biz parçalanmış, yırtık bir ülke değiliz, parçalanan dünyaları birleştirecek olan bir ülkeyiz. Doğu ile Batı arasında kimlik krizi geçiren ülke değiliz. Orta Asya'ya gittiğinde Kaşgarlı Mahmut'un Divan-ı Lügati't Türk'ünden konuşabilen, Brüksel'e gittiğinde AB'nin esaslarını tartışabilen, Şam'a gittiğinde, Bağdat'a gittiğinde Bağdat tarihinin üzerine konuşabilen, Afrika'ya gittiğinde Afrika-i Osmanî'den bahseden bir kimliğiz. Ne Kuzey-Güney arasında parçalanmışız, ne de Doğu ile Batı arasında.

Sıradağ (2016: 89) ise Somali örneği üzerinden Türkiye'nin yeni bir dış politika kimliği oluşturduğunu ve geleneksel/Kemalist Türk dış politikasının parametrelerini dönüştürdüğünü savunmaktadır. Bu kimlik dönüşümü kapsamında Somali ile özel bir ilişki kurduğunu iddia etmektedir. Sıradağ'a göre Türkiye-Somali ilişkileri, İslami kimliğin ve iç politikadaki dönüşümün yansımasıdır. Somali örneği, iktidar partisinin İslami kimliğinin Somali ve Türkiye arasındaki yakınlaşmanın en önemli dinamiği olduğunu göstermektedir (Sıradağ, 2016: 102,103).

İnşacı teoriye göre çıkarlar kimliğe bağlı olarak inşa edilmektedir (Küçük, 2016: 373; Rumelili, 2018: 159). Örneğin kurucu Kemalist kimliğin kodları büyük oranda ulusal çıkarla ilgilidir. İhtiyatlı, barışçıl, ülke dışında yaşayan Türklere pek ilgi göstermeyen, birincil kaygısının cumhuriyet toprakları olduğu bir kimlik tasavvuru vardır (Uzer, 2011: 52). Kurucu kimliğin unsurlarının dönemin güvenlik kaygılarına paralel olarak şekillendiği görülmektedir. Oğuzlu ve Kibaroğlu (2009: 579-580) Türkiye'nin Batı'ya yaklaşımını üç alternatif mantıkla (korku mantığı, kimlik mantığı ve çıkar mantığı) açıklamaktadır. Türkiye'nin Batı'nın kurucu normlarını, güvenlik eksenli korku ve kimliğin yanı sıra Türkiye'nin önceden belirlenmiş ulusal çıkarlarına ulaşmasına yardımcı olduğu ölçüde benimsediğini ileri sürülmektedir. Batı normlarına uyum sağlamanın faydaları,

maliyetlerinden fazla olduğu takdirde bu süreç devam eder. Türkiye'nin Batılılaşma/Avrupalılaşma sürecinin devam etmesinden ne kadar çok faydalandığına inanılırsa, Batılı/Avrupalı bir ülke olma maliyetlerini ödemeye o kadar istekli olunur (Oğuzlu ve Kibaroğlu, 2009: 579-580). Soğuk Savaş döneminde yine Türk devlet kimliğinin Batılı temeller üzerine kurulması ve bu doğrultuda Türkiye'nin uluslararası Batılı örgütlere katılması güvenlik temelli ulusal çıkar kaygısıyla ilgilidir.

Saraçoğlu ve Demirkol (2015: 315-316) AK Parti'nin milliyetçilik eksenli ulusal çıkar algısını, ulus kimliğinin Osmanlı geçmişine referansla yeniden inşa edilmesine paralel olarak, "büyük bir ulus olmak veya Osmanlı İmparatorluğu kadar büyük ve güçlü bir ülke" oluşturmak olarak tanımlamışlardır. Bu çıkar algısını destekler mahiyette bir çalışmayı da Çağlayan İçener (2023) Türkiye'nin Afrika politikası üzerinden ele almıştır. Çalışma etik odaklı dış politika ile çıkar odaklı anlayışın birleşiminin en çok Afrika politikasında kendini gösterdiği argümanında bulunmaktadır. Çalışmada Türkiye'nin, etkili bir bölgesel ve küresel güç olma stratejisinin Afrika politikası bağlamında uygulanmaya çalışıldığı sonucuna varmıştır (Çağlayan İçener, 2023: 843).

Türkiye'nin 1998 açılımı öncesi 1964 Kıbrıs çatışmaları sonrası BM Genel Kurulu'nda Afrikalı ülkelerin desteğini alamaması sonrası başlatılan ve ilk açılım olarak nitelenebilecek Afrika açılımın da yine ulusal çıkarla ilgili olduğunu söylemek mümkündür. Zira Türkiye'nin bu açılımı 1998 açılımında olduğu gibi kapsamlı yapmaktan ziyade Kıbrıs meselesi ekseninde dar bir çerçevede yapması ve girişimin devamının gelmemesi, Afrika ülkeleri ile ilişkilerin asgari düzeyde seyretmesi bunu destekler niteliktedir (Fırat, 2012: 805-806). Davutoğlu (1996) da Türkiye'nin ulusal çıkar algısında Afrika'nın BM Genel Kurulu'ndaki oy sayısının önemini ilişkilendirmiştir. Dünya ülkelerinin neredeyse dörtte birini oluşturan Afrikalı ülkelerle ilişkilerin sınırlı olmasının, onlardan kopuk diplomasi tercinin, Türkiye'nin BM Genel Kurulu'ndaki yalnızlığının en önemli sebebi olduğunu savunmaktadır.

2.2.2. Türkiye'nin Ulusal Öz-İmajı

Ulusal öz-imaj, kuramsal çerçevede tartışıldığı üzere kısaca ulusların içindeki insanların ve grupların kendini görme biçimidir. Ulusal öz-imajda ulusların kendini tanımlaması, dünyadaki konumlarına dair algıları, ne yaptıklarına dair anlatıları, neyi sevip sevmediği, tarihini nasıl gördükleri gibi faktörler etkili olmaktadır. Ulusal öz-imaj devletlerin dış politikalarında önemli bir faktör olarak yer almaktadır. Türkiye açısından ulusal öz-imaja ait kodların Soğuk Savaş sonrası dönemde belirgin olduğunu söylemek mümkündür. Zira

Türkiye, uluslararası ortamdan kaynaklı olarak Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında ve Soğuk Savaş döneminde güvenlik kaygılarının ağırlıklı olduğu bir dönem yaşamıştır. Bu dönem aynı zamanda geçmiş Osmanlı mirasının yok sayıldığı, yeni kimlik (Batılı) oluşturma ve onaylatma sürecinin yaşandığı bir dönem olmuştur. Bundan kaynaklı olarak da Türkiye'nin kendini yeniden tanımladığı ve dünyadaki konumunu bulmaya çalıştığı bir süreç yaşanmıştır. Bu dönem aynı zamanda statükocu anlayıştan ve Türkiye'nin dünyaya açılmamasından kaynaklı olarak değerler, normlar itibariyle kısır ve anlatıdan uzak bir dönemdir.

Seufert (2012: 6) Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde öz-imajının dış politikayı etkilediğini ortaya koymuştur. Çalışmasında, Türkiye'nin yeni dış politikasının yalnızca Soğuk Savaş'ın sonu gibi değişen uluslararası koşullar tarafından değil aynı zamanda dönüştürülmüş bir öz-imaj ve bunun sonucunda ortaya çıkan yeni stratejiden kaynaklandığını ifade etmektedir. Seufert Türkiye'nin öz-imajının daha önce bürokratik ve askeri elitlerin kalesi olarak kalmış bir alan olan dış politikada ekonomik ve sosyal aktörlerin etkisinin artmasına bağlı olarak değişime uğradığını belirtmektedir. Bu yeni aktörlerin ekonomik çıkarları, kimlikleri, devlet ve ulus anlayışları, Türkiye'nin oynadığı tarihi rol, ulusal öz imajda değişime neden olmuştur (Seufert, 2012: 6).

Soğuk Savaş sonrası dönemde devlet kimliğine yönelik alternatif arayışlar ulusal öz-imaja katkıda bulunsa da Türkiye'nin özellikle 2002 sonrası dönemde AK Parti iktidarlarıyla birlikte ulusal öz-imajına ait kodların belirgin ve dış politikada etkili olmaya başladığını söylemek mümkündür. Bu kodların ortaya çıkmasında Davutoğlu'nun dış politikada çizmiş olduğu kimlik tasavvurunun etkisinden söz edilebilir. Davutoğlu'nun Türkiye'nin jeopolitik alanı içindeki yeri ve bölgesel bir güç olarak rolü hakkındaki görüşleri, Türkiye'nin benlik ve küresel konumuna ilişkin algılarda yeni bir yaklaşım meydana getirmiştir (Seufert, 2012: 19). Bu yaklaşımın temelinde Türkiye'nin merkez ülke öz-imajı yatmaktadır.

Davutoğlu'nun öz-imaj tanımlaması kapsamında Türkiye'ye biçtiği rol pasif, statik ve edilgen bir konumlandırmayla Türkiye'nin köprü ülke olduğuna yönelik yaklaşımının zıddına Türkiye'nin merkez bir ülke olduğuna yöneliktir (Davutoğlu, 2001: 92; Davutoğlu, 2007: 78; Oğuzlu, 2012: 39). Davutoğlu merkez ülke imajı ekseninde Türkiye'yi şu sözlerle tanımlamaktadır:

> Afro-Avrasya'nın geniş kara kütlesinin ortasında büyük bir ülke olarak, tek bir birleşik karaktere indirgenemeyen çoklu bölgesel kimliklere sahip merkezi bir ülke olarak tanımlanabilir… Türkiye hem Asya hem de Avrupa ülkesi olması ve ayrıca Doğu Akdeniz yoluyla Afrika'ya yakın olması anlamında optimum bir yere sahiptir. Böyle optimum bir coğrafi konuma sahip olan merkez bir ülke kendini savunmacı bir şekilde tanımlayamaz. Ne sadece iki noktayı birleştiren bir köprü ülkesi, ne bir sınır ülkesi, ne de Müslüman dünyasının veya Batı'nın kenarında oturan sıradan bir ülke olarak görülmemelidir.

İfadelerden de görüleceği üzere Davutoğlu Türkiye'yi yalnızca coğrafi anlamda değil aynı zamanda ideolojik veya dini olarak da merkezi bir pozisyona koymaktadır. Kalın (2012: 156) da Davutoğlu'nun merkez ülke söylemini destekleyici bir ifade ile Türkiye'yi hem küresel hem bölgesel siyasette merkez ülke olarak tanımlamaktadır: "Türkiye, BM Güvelik Konseyinden G-20'ye, İslam Konferansı Örgütünden Avrupa Konseyine, NATO'dan AGİT'e kadar bölgesel ve küresel pek çok platformda aktif bir rol oynamakta, bölge ve dünya siyasetini belirleyen gelişmelerin merkezinde yer almaktadır."

Özyılmaz Kiraz (2021: 516) 'merkez ülke' söylemini, Davutoğlu'nun etkisiyle ortaya çıkan dış politik aktivizm ve dönüşümden ziyade Soğuk Savaş sonrası Türkiye'nin dış politik yöneliminin bir parçası olduğunu iddia etmektedir. Ancak kaynağı ne olursa olsun mevcut öz-imajdan ve buna bağlı olarak gelişen olumlu tarihsel algıdan kaynaklı olarak Türkiye'nin Osmanlı Devleti'nden miras bölgelerde etkili ve nüfuz sahibi olması tarihi bir sorumluluk ve misyon olarak görülmüştür (Oğuzlu, 2012: 39). Bu doğrultuda Türkiye'nin kendini yeniden tanımlaması, dünyadaki konumunu yeniden belirlemesi, yeni anlatı unsurları bulması itibariyle içerisinde Afrika'nın da olduğu bölgelere (Ortadoğu, Balkanlar, Kafkasya vb.) yönelik yeni politikalar/açılımlar gerçekleştirilmiştir.

Türkiye'nin ulusal öz-imajlarından birisi de 'model ülke' söylemidir. Bu imaj tasavvurunun kaynağını İsmail Cem oluşturmaktadır. Cem (2000) Türkiye'nin cumhuriyetçi ve demokratik evrimi itibariyle benzersiz rolü temsil ettiğini ve bir model umduğunu ifade etmektedir. Cem'e göre Türkiye, nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan ve çoğulcu bir demokrasi, laiklik, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve cinsiyet eşitliği ideallerine ve uygulamalarına sahip tek ülke olarak, modernleşmenin bir paradigması olma ayrıcalığına sahiptir (Cem, 2000). Türkiye 2000 sonrası özellikle 11 Eylül ile birlikte Ortadoğu'da

model ülke olabileceğine dair diğer devletler tarafından bir imaja sahip olmuştur. Ancak öz-imaja dair Ortadoğu ülkelerine rol model olduğuna dair benlik söylemi Arap Baharı sonrası ortaya çıkmıştır. 2011 sonrası bölgede yaşanan siyasi gelişmelerde Türkiye model ülke olarak tanımlanmıştır (Coşkun, 2012: 615). Arap Baharı ile birlikte Türkiye güneyindeki komşularının siyasi dönüşüm süreçleri ile daha fazla ilgilenmeye ve kendi liberal dönüşümünü rol model olarak sunmaya çalışmıştır. Bu doğrultuda eleştirel ve talepkâr bir tutum izlenmiştir (Oğuzlu, 2019: 17). Türkiye'nin aynı zamanda Müslüman bir Ortadoğu ülkesi olması itibariyle diğer Ortadoğulu ülkelerin 2011 yılında Arap Baharı ile yeni giriştiği demokratikleşme sürecinde deneyim ve tecrübe aktarımı noktasında kendini rol model olarak görmesi öz-imajı ile ilgilidir.

Türkiye'nin Afrika ülkelerine yönelik bir öz-imaj söyleminin olduğu da görülmektedir. Türkiye Afrika ülkeleri tarafından Türk Kurtuluş Savaşı'na ve Atatürk'ün hayata geçirdiği reformlara saygı duymaları itibariyle kendi bağımsızlıkları sonrası oluşturmaya çalıştıkları ulus inşa süreçlerinde Türkiye model ülke olarak görülmüştür (Doster, 2007: 628; Başaran, 2020: 85; Gençoğlu, 2022; Helvacıköylü, 2019: 182-184). Davutoğlu'nun (1996) şu sözleri ulusal kurtuluş mücadelesinin öz-imaj olarak algılandığını destekler niteliktedir:

> Dünya ülkelerinin neredeyse üçte ikisini oluşturan bu ülke gruplarından (Afrika ülkeleri) kopuk diplomasi tercihi, Türkiye'nin BM Genel Kurulu'ndaki yalnızlığının en önemli sebebidir. Avrupalılardan oluşan birinci kümede bulunmanın verdiği psikoloji ile takınılan mütekebbir tavır Türkiye'nin Osmanlı geçmişi ve İstiklal Savaşı ile kazandığı anti-sömürgeci karakterlerin doğurduğu saygınlığı önemli ölçüde zaafa uğratmıştır.

Davutoğlu İstiklal mücadelesini Afrikalı ülkeler tarafından Türkiye'ye saygınlık duyulmasını sağlayan bir unsur olarak nitelendirmiştir. Doğan (2025) ise mevcut durumda da Afrika ülkelerinin kazan-kazan ilkesine dayalı eşit mesafeli ve insan odaklı yaklaşımı itibariyle Türkiye'nin birçok Afrika ülkesi için model teşkil ettiğini vurgulamaktadır.

Türkiye'nin ulusal öz-imajında etkili bir unsur olarak insani diplomasiden bahsedilebilir. İnsani diplomasinin temel önceliği devlet değil vatandaşlardır. Türkiye dış politikasında uyguladığı insani diplomasi ile çatışmaların yaşandığı bölgelerdeki acil insani krizlerle ilgilenmekte ve müdahale etmektedir (Yeşilyurt ve Balcı, 2013: 22). Bu müdahale

Türkiye'nin ulusal öz-imajına iki kavramın dâhil olmasını sağlamıştır: yardımsever ülke ve arabulucu ülke.

Türkiye'nin yardım temelli ulusal öz-imajı Dışişleri Bakanlığı'nın resmi sitesinde çizilen dış politika çerçevesinde şu ifadelerle yer bulmuştur:

> Türkiye uluslararası toplum içerisinde müşfik bir güç olarak konumlanmakta, insanı odakta gören devlet geleneğimiz, kalkınma ve insani yardımlar alanına da yansımaktadır. İlk Dünya İnsani Zirvesi'ne 2016'da İstanbul'da ev sahipliği yapan Türkiye, milli gelire oranla kişi başına düşen insani harcama miktarına göre dünyanın en cömert ülkesi konumundadır. (T.C. Dışişleri Bakanlığı-b).

Metinde, "dünyanın en cömert ülkesi" ifadesiyle Türkiye'ye yönelik benlik tanımlamasının yapıldığı görülmektedir. Türkiye'nin yardımsever ülke kodlu ulusal öz-imaj tanımlamasının esas kaynağını 2011 yılından başlamak üzere günümüze kadar süren Somali'ye yönelik yapılan insani yardımlar oluşturmaktadır. Özerdem (2016: 144) Türkiye'nin Somali'ye yönelik yaptığı yardımın finansal boyuttan ziyade topluma doğrudan ulaşması, toplumun güvenini ve saygınlığını kazanması itibariyle diğer donörlerden farklı olduğunu ifade etmiştir.

Türkiye'nin ulusal öz-imajının en önemli parametrelerinden birisi de 'arabulucu ülke' rolüdür. Türkiye'nin arabulucu rolü Dışişleri Bakanlığı'nın resmi sitesinde çizilen dış politika çerçevesinde şu ifadelerle yer bulmaktadır:

> Çatışmaların önlenmesi, barışçıl yollarla çözümü ve arabuluculuk alanında öncü bir role sahip olan Türkiye, BM, AGİT ve İİT'de arabuluculuk ile ilgili dostlar/temas gruplarının aynı zamanda eş-başkanı olan tek ülkedir. Türkiye, sahada yürüttüğü faaliyetlerin yanı sıra uluslararası İstanbul Arabuluculuk Konferansı'na ev sahipliği yapmakta, kapasite inşasını hedeflemekte, İİT üyesi ülkelerden genç diplomatlara yönelik "Barış için Arabuluculuk" Sertifika Programını düzenlemektedir. (T.C. Dışişleri Bakanlığı-b).

Turhan (2024), Türkiye'yi coğrafi konumu, tarihsel birikimi ve kültürünün etkisi itibariyle doğal bir arabulucu rolüne sahip olduğunu ifade etmektedir. Turhan'a göre Türkiye'nin arabuluculuğu:

> Türkiye'nin; Orta Doğu, Afrika, Kafkaslar ve Balkanlar gibi çatışma potansiyeli yüksek coğrafyalara komşu olması ve Osmanlı bakiyesindeki farklı etnik ve dini grupların ahenkli bir mozaik içinde yaşatma kültürü cumhuriyetle birlikte 'Yurtta sulh, cihanda sulh' prensibiyle birleşerek Türk dış politikasının vazgeçilmez ve bütünleyici bir parçası oldu (Turhan, 2024).

Türkiye'nin arabulucu öz-imajını belirgin kılan son dönemde iki gelişme olmuştur. Türkiye Ukrayna-Rusya Savaşında arabulucu olarak sivillerin tahliyesi, tahıl koridoru gibi önemli adımların atılmasında aracı olmuştur (Demir, 2023). İkinci önemli gelişme ise Somali ile Etiyopya arasında bir sizi dış politik sorundan kaynaklı olarak gerilen ilişkilerde Türkiye'nin arabuluculuğuyla iki tarafın anlaşmasıyla gerçekleşmiştir (Tepeciklioğlu, 2024). Türkiye bu iki önemli çatışmada da arabulucu rolünü öne çıkararak sorunlara barışçıl çözümler bulunmasında yardımcı olmuştur.

Türkiye'nin adil bir sistem talebi ile BM'nin mevcut yapısı ekseninde küresel sisteme itiraz eden bir öz-imajının da olduğunu söylemek mümkündür. Dışişleri Bakanlığı'nın resmi sitesinde çizilen dış politika çerçevesinde bu hususta şu ifadelerle yer bulmaktadır: "Sayın Cumhurbaşkanımız tarafından ortaya konulan 'Dünya Beşten Büyüktür' ilkesiyle Türkiye, başta Güvenlik Konseyi olmak üzere Birleşmiş Milletler ve diğer çok taraflı kurumların günümüzün ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde reforma tâbi tutulmasını savunmaktadır." (T.C. Dışişleri Bakanlığı-b). Türkiye ortaya koyduğu bu söylemle; adil ve barışçıl bir uluslararası düzene güçlü bir destek; daimi üyeliğe ve beraberindeki veto mekanizmasına karşı bir itiraz; BM Güvenlik Konseyi'ni daha temsili, şeffaf ve hesap verebilir hale getirmek için BM'yi reform etme çağrısı ve emperyalist müdahalelere karşı bir haykırış sunmaktadır (Aral, 2019: 71). Bu söylem ulusal öz-imajın bir parçası olarak Cumhurbaşkanı Erdoğan önderliğinde dile getirilmektedir.

2.2.3. Tarihten Günümüze Türkiye-Afrika İlişkileri

Tarihten günümüze Türkiye-Afrika ilişkileri Türklerin Afrika kıtası ile teması açısından ele alındığında 9. yüzyıl kadar eski dönemlere götürmek mümkündür. Zira bu dönemde Türklerin Mısır'da kurduğu Tolunoğulları Devleti (868-905) Afrika'da kurulan ilk Türk

devleti olma özelliğini taşımaktadır (Hazar, 2016: 135). Tolunoğulları sonrası İhşîdîler Devleti (935-969), Eyyûbîler Devleti (1171-1250), Memlükler Devleti Afrika'da kurulan diğer Türk devletleridir (Kavas, 2014). Ancak Türklerin Afrika ile ilişkilerinin en geniş sınırlara bu dönemde ulaşılması itibariyle Osmanlı döneminde yoğunlaştığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda Türkiye'nin Afrika ilişkilerini Osmanlı Devleti'nin Afrika'daki varlığı üzerinden ele almak yerinde olacaktır. Osmanlı Devleti'nin günümüzdeki coğrafi sınırlar itibariyle başta Kuzey Afrika olmak üzere, Sahra-altı Afrika'da özellikle doğu bölgelerde etkili olduğu görülmektedir.

Harita 1: Osmanlı Devleti'nin Afrika'da Etkili Olduğu Bölgeler

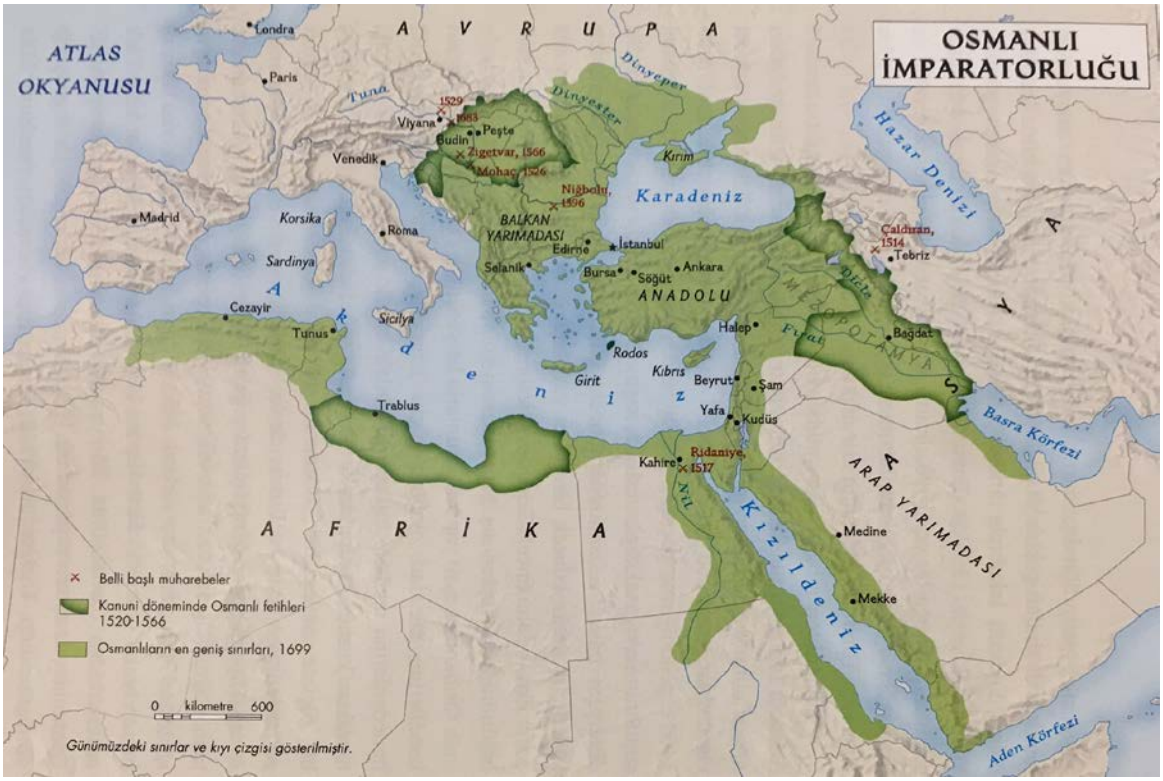

Kaynak: (Kavas, 2014).

Osmanlı Devleti'nin tüm Afrika kıtası açısından sınırlı bir toprak genişliği olsa da hakimiyet sahası değerlendirildiğinde hatırı sayılır bir etkisi olduğu söylenebilir. Davutoğlu (2001: 206-208) Osmanlı Devleti'nin Avrupalı ve Asyalı olduğu kadar aynı zamanda bir Afrika ülkesi olduğunu vurgulamaktadır. Davutoğlu, Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'daki bariz etkisinin yanı sıra güneye yönelik Sahra'nın derinliklerine inme hedefinden kaynaklı olarak ciddi bir Afrika boyutunun olduğunu vurgulamaktadır.

Osmanlı Devleti 16. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar olan dönem zarfında Fas'tan Somali'ye kadar olan özellikle kıyı bölgelerde günümüzdeki 13 Afrika ülkesinin topraklarında

hakimiyet kurmuştur. Mısır Eyaleti, Hidivlik ve Mısır Krallığı (1517-1953), Cezayir Eyaleti (1516-1848), Trablusgarp Eyaleti (1551-1912), Tunus Eyaleti ve Tunus Emâreti (1535-1957), Habeş Eyaleti (1555-1916) Osmanlı Devleti'nin Afrika kıtasında kurmuş olduğu eyaletlerdir (Kavas, 2014). Ancak Osmanlı'nın Afrika'daki hakimiyet alanına oranla etki sahasının da çok geniş olduğunu söylemek mümkündür. Osmanlı Devleti ayrıca; Func, Dâr-Fûr, Bagirmi, Vedây, Kânim-Bornu, Fas, Kano, Sonray, Zengibar gibi irili ufaklı birçok Müslüman sultanlıklarla, Harar Emirliği ve Habeşistan İmparatorluğu ile yakın ilişki kurmuştur (Kavas, 2014; Tamçelik ve Başıbüyük, 2014: 187-197). Burada Osmanlı'nın bölgedeki varlığındaki dini etkiyi de görmek mümkündür. Öyle ki bu etkinin bir tezahürü olarak Ebu Bekir Efendi'den bahsedilebilir. 1863'te Güney Afrikalı Müslüman toplumun İngiliz yönetiminden din alimi talebinde bulunması sonrası İngilizler İslam'ın hamisi olarak Osmanlı Devleti'ne durumu iletmiştir. Bu talep Osmanlı Devleti tarafından karşılanarak Ebu Bekir Efendi Cape Town'a gönderilmiştir. Bu gelişmeden kaynaklı olarak kıtanın en ucundaki bölge Müslümanları ile Osmanlı arasında güçlü bağlar tesis edilmiştir (Özkan, 2011: 119-120). Bu örnek de göstermektedir ki Osmanlı Devleti'nin Afrika kıtasındaki etkisi hakimiyet alanının çok ötesine ulaşmıştır. Burada dini etkinin başat unsur olduğu söylenebilir.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde Türkiye Afrika ilişkilerinin yukarıda da değinildiği üzere kimlikle, güvenlik kaygısıyla, Osmanlı geçmişine yönelik mesafeli duruşla, iç ve dış bir takım sorunlarla ilintili olarak sınırlı olduğu görülmektedir. Tepeciklioğlu (2019: 12) Türkiye'nin ulus inşası ve kalkınma gibi iç sorunlarından kaynaklı olarak Afrika ile ilişkilerin sınırlı olduğunu ancak bunda Afrika ülkelerinin o dönemde hala sömürge altında olmasının da etkili olduğunu ifade etmektedir. Hazar ise (2016: 235) Türkiye'nin olanakları ölçüsünde tüm Afrika ülkeleri ile ilişkileri geliştirmeye özen gösterdiğini ifade etmektedir. Türkiye, Afrika ülkeleri bağımsızlıklarını ilan ettikçe onları tanımış ve diplomatik ilişkiler kurmuş, bu ülkelerin bir kısmında büyükelçilik açmıştır. Hazar Sahra-altı Afrika ile mesafe sorunun olduğunu Türkiye'nin zamanla farkettiğini ifade etmektedir (Hazar, 2016: 236).

Türkiye'nin Afrika politikasının sorgulandığı bir gelişme 1964 Kıbrıs çatışması sonrası yaşanmıştır. BM Genel Kurulu'nda Türkiye'nin aleyhine verilen oylar Türkiye'nin Afrika ile ilişkilerini sorgulamasını sağlamıştır. Türkiye çok yönlü dış politikadan ne denli uzak kaldığının ve bunun neticesinde yaşadığı yalnızlığın farkına varmıştır. Bunun neticesinde Türkiye Afrika'ya yönelik ilk açılım olarak nitelendirilebilecek politik hamlesini yapmıştır

(Fırat, 2012: 805-806). Ancak bu politika kısa vadeli dış politik bir hedef olmanın ötesine geçememiştir.

Türkiye'nin Afrika ile ilişkilerinin gelişim sürecine yönelik hazırlıklar için Soğuk Savaş şartlarının ortadan kalkması beklenecekti. Bu dönem Türkiye'de çok yönlü dış politika arayışının bir parçası da Afrika olmuştur. Dönemin Dışişleri Bakanı İsmail Cem liderliğinde hazırlanan 1998 Afrika Eylem Planı Afrika ile ilişkilerde en önemli kilometre taşıdır. Plan'da "Afrika'ya Açılım" politikasının, "Türkiye düzeyindeki bir devletin, Afrika kıtası, özellikle Siyah Afrika ile olan ilişkilerinin yeterli olmadığı" ifadesiyle gerekçelendirilmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 1999: 1). Buna mukabil Plan'ın hedefi; ekonomik, siyasi, kültürel ilişkiler ağı örülmesi; Türkiye'nin BM Güvenlik Konseyi adaylığı için destek sağlanması; Türkiye'nin çıkarlarına hizmet edilmesi ve siyasi ilişkilerin uzun vadede sağlam bir zemine oturtulması; pazar ve hammadde teminin sağlanması olarak belirlenmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 1999: 1).

1998 Eylem Planı'nı çok çeşitli kesimlerin katkısıyla hazırlanmıştır. Planın oluşum sürecinde başta Dışişleri olmak üzere birçok bakanlık devreye girmiştir. Sivil toplum kesiminin temsilcileri, Afrikalı büyükelçiler ve hatta bakanlar da dahil olmak üzere birçok kesimin fikri alınmıştır (Halistoprak, 2019: 294; Hazar, 2014: 386). 1998 Eylem Planı çerçevesinde Afrika kıtası ile bir bütün olarak ilişkilerin, bağların kuvvetlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda idari, siyasi, ekonomik, eğitim ve kültür, askeri ilişkilere yönelik, tanıtma önlemleri olmak üzere geniş çaplı bir strateji benimsenmiştir. Plan (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 1999: 3-10) dâhilindeki başlıca stratejiler olarak şunlardan bahsedilebilir:

- Büyükelçilerin akredite ülkelere ziyaret gerçekleştirmesi
- Büyükelçiliklerin alt yapısının iyileştirilmesi
- Afrika'daki yaşam koşullarının zorluğundan kaynaklı olarak görevlilere teşvik verilmesi
- Afrika ülkelerinden yüksek düzeyde davetler yapılması (Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Dışişleri Bakanı)
- BM ve İKÖ'de (İslam Konferansı Örgütü- Günümüzdeki adıyla İslam İş Birliği Teşkilatı) Siyah Afrika ülkeleri ile temasların ve danışmaların arttırılması,
- Karşılıklı parlamenter ziyaretleri düzenlenmesi,
- Seçilmiş Siyah Afrika ülkelerine Heyetler gönderilmesi,
- İnsani yardım yapılması, (gıda, malzeme, ilaç)

- BM Teşkilatının ekonomik ve teknik yardım programlarına katkı sağlanması
- Afrika ülkelerinden Teknik Bakanların (Ticaret, Sanayi, Tarım, Eğitim ve Sağlık vb.) Türkiye'ye davet edilmeleri
- Karşılıklı iş adamları ziyaretleri düzenlenmesi
- Hava ve deniz ulaşımının geliştirilmesi,
- Savunma sanayiinin tanıtılması,
- Kültür anlaşmalarının imzalanması,
- Bursların sayısının ve tutarının artırılması,
- Üst düzey komutan ziyaretleri,
- Askeri uzmanlarca Afrika ülkelerine eğitim verilmesi,
- Türkiye'de düzenlenen dış politika konulu uluslararası toplantılara Afrika'da konuşmacılar çağrılması
- Afrika ülkelerinden zaman zaman basın mensuplarının ve üniversite öğretim üyelerinin çağrılması
- Siyah Afrika İncelemeleri Enstitüsü kurulması

Açılım Planı'ndaki politika adımlarından da görüleceği üzere stratejiler, dış politikanın tüm aktörlerini içeren geniş bir vizyonun ürünüdür. Plan'da da belirtildiği üzere bu stratejilerin bir bölümü –davetler, ziyaretler, vize kolaylığı vb.- esasında Türkiye'nin tanıtılmasına yönelik olarak tasarlanmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 1999: 9). Ayrıca politikanın başarılı olmasının sürdürülebilirliğe bağlı olduğu vurgulanırken, kısa dönemde olmasa da uzun dönemde somut çıktılar vereceği öngörülmüştür (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 1999: 12). Bu stratejilerin büyük kısmının 2005 sonrası dönemde tedricen uygulamaya konulması ve gelişme katetmesi bu öngörüyü destekler niteliktedir. Zira açılım politikasının uygulama süreci kısa vadede gerçekleşmemiştir. Ekonomik kriz ve 1999 depremi gibi Türkiye'yi derinden etkileyen gelişmelerden kaynaklı olarak açılım planı dönemin politika uygulayıcıları tarafından fiiliyata geçirilememiştir (Tepebaş, 2013: 322).

2002 yılı sonrası AK Parti dönemiyle birlikte Afrika politikasında ciddi bir ilerleme yaşanmıştır. Şüphesiz bunun ardında 1998 Eylem Planı'nın stratejileri yer almaktadır. Bir diğer yön olarak ise Davutoğlu'nun dış politik vizyonunda Afrika'nın önemli bir konumda yer alması söylenebilir. Davutoğlu 2001 yılında Türkiye'nin Afrika politikasına dair şu eleştiri ve önerileri sunmuştur:

> Soğuk Savaş şartlarının ortadan kalkması Türkiye'nin Afrika'ya yönelik politikasını yeniden gözden geçirmesini kaçınılmaz

> kılmaktadır. Afrika'daki gelişmelere tümüyle ilgisiz kalmak veya bütün sömürgeci birikime rağmen hala bakir kaynaklara sahip olan bu kıtayı bir geri kalmış ülkeler topluluğu olarak görüp küçümsemek Türkiye ölçeğinde tarihî ve coğrafi faktörlere sahip bir bölgesel güç için mazur görülemez bir zaaf oluşturmaktadır. Türkiye'nin Afrika ülkelerinin ağırlıklarını hissettirdiği BM Genel Kurulu'ndaki ilgili her kararda ciddi bir yalnızlık yaşaması bu zaafın bir sonucudur. (Davutoğlu, 2001: 206-208).

Davutoğlu'nun 1998 eylem planının sözde kaldığı bir dönemde sunduğu bu eleştiriler ve öneriler, daha sonraki yıllarda (2003-2016) politika yapıcı bir aktör olarak görev yapması itibariyle önem arz etmektedir. Davutoğlu Dışişleri Bakanı olarak görev yaptığı dönemde Afrika'ya verdiği önemi Türkiye'nin kimliğinde Afrika'ya yer vermesiyle göstermiştir. Zira ona göre Türkiye, hem Avrupalı hem Asyalı hem de Afrikalı olmasından kaynaklı olarak Afro-Avrasyalı'dır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2013). Bu bakış açısı Türkiye'nin Afrika'ya önem vermesini ve dış politika stratejisini bu eksende yeniden oluşturmasının nedenlerinden birisi olmuştur.

Türkiye'nin Afrika politikası 2005 yılından itibaren önemli bir ivme kazanmıştır. Türkiye'de 2005 yılı "Afrika yılı" olarak ilan edilmiştir. Aynı yıl Türkiye, Afrika Birliği'ne (AfB) gözlemci üye olmuş, 2008 yılında ise AfB tarafından stratejik ortak olarak ilan edilmiştir. 2008 yılında ilki İstanbul'da düzenlenen Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi ile ilişkiler sürdürülebilir bir mekanizmaya kavuşmuştur. Zirvenin ikincisi 2014 yılında Ekvator Ginesi'nin başkenti Malabo'da düzenlenirken, üçüncü zirve de 2021 yılında Türkiye'nin ev sahipliğinde İstanbul'da düzenlenmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı-d. t.y.). Ortaklık Zirvesi'nin dördüncüsünün 2026 yılında Libya'da yapılması planlanmaktadır.

Siyasi ilişkilerde ziyaretler de önemli bir konumda yer almaktadır. Dışişleri Bakanlığı'nın verilerine göre Cumhurbaşkanı Erdoğan, Başbakanlık dönemi de dâhil olmak üzere 31 Afrika ülkesini (Angola, Cezayir, Cibuti, Çad, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Ekvator Ginesi, Etiyopya, Fas, Fildişi Sahili, Gabon, Gambiya, Gana, Gine, Güney Afrika Cumhuriyeti, Kenya, Libya, Madagaskar, Mali, Mısır, Moritanya, Mozambik, Nijer, Nijerya, Senegal, Somali, Sudan, Tanzanya, Togo, Tunus, Uganda, Zambiya) ziyaret etmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı-d. t.y.). Temsilcilik sayısında da karşılıklı olarak ilerleme katedilmiştir. 2002 yılında tüm Afrika kıtasında 12 olan büyükelçilik sayısı 2024 yılı itibariyle 44'e ulaşmıştır. Afrikalı ülkelerin Türkiye'deki büyükelçilik sayıları ise 2008

yılında 10 iken günümüzde Ankara'da yer alan Afrika Büyükelçiliklerinin sayısı 38'dir (T.C. Dışişleri Bakanlığı-d. t.y.).

Türkiye Afrika ile ilişkilerinde savunma alanında da önemli işbirlikleri gerçekleştirmektedir. Türkiye, Afrika'da 30 ülke ile Savunma Sanayii İş Birliği Anlaşması imzalamıştır. Son yıllarda Bayraktar TB2 gibi İHA satışları üzerine yapılan anlaşmalar bu işbirliklerinin başında gelmektedir (Aksan, 2024). Türkiye; Mali, Nijer, Burkina Faso, Çad, Etiyopya, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Ruanda, Sudan gibi Sahra-altı Afrika ülkelerine SİHA ihraç etmektedir (Diş, 2025). Türkiye'nin Afrika ile askeri işbirliği yalnızca silah envanteri ile sınırlı değildir. Aşağıdaki haritada da görüleceği üzere Türkiye Afrika'da kara, hava ve deniz üsleri, askeri personelleri de bulunmaktadır (Vial ve Bouvier, 2025).

Şekil 1: Türkiye ile Sahra-Altı Afrika'nın İhracat ve İthalatı (2002-2022)

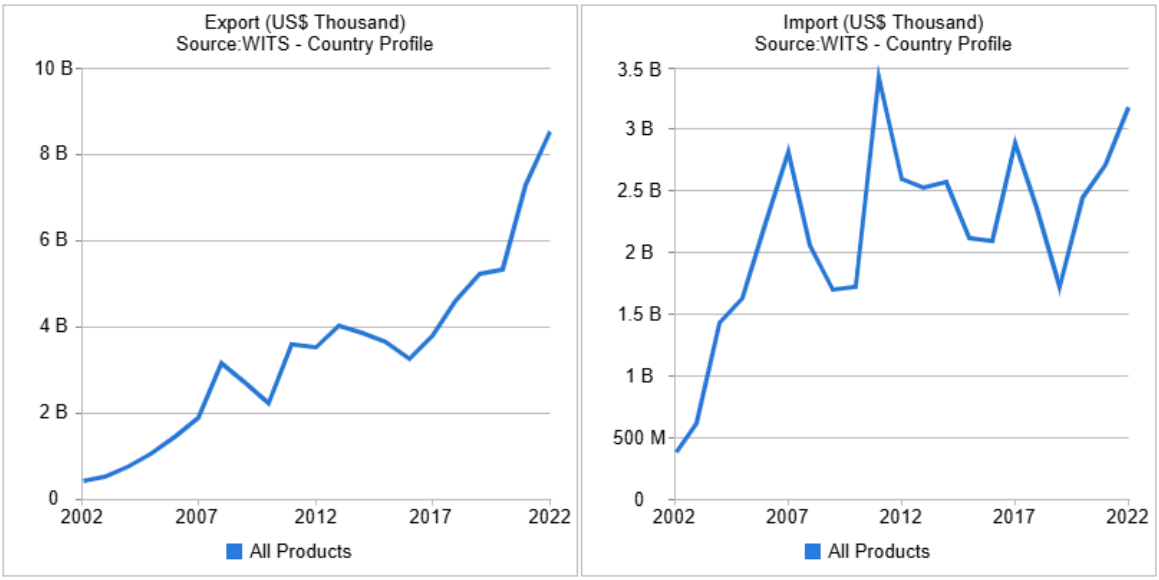

Kaynak: The World Integrated Trade Solution (WITS)

Türkiye'nin Afrika ile ticaret hacmi tedricen artış göstermektedir. Açılım süreciyle birlikte Türkiye ile Afrikalı ülkeler arasında yapılan ticari zirveler, işbirlikleri, anlaşmalar ticaret hacminin büyümesinde önemli pay sahibi olmuştur. 2003 yılında tüm Afrika ülkeleriyle 5,4 milyar dolar olan ticaret hacmi günümüze kadar tedrici bir artış göstermiştir. Öyle ki tüm Afrika kıtası ile ticaret 2022 yılında 40,7 milyar dolar ile en yüksek seviyeyi görmüştür. Afrika'da Türk yatırımları 10 milyar dolara ulaşmıştır (DEİK, t.y.).

Sahra-altı Afrika bölgesiyle ticaret Şekil 1'de de görüleceği üzere 2000'lerin başından itibaren ciddi bir artış göstermiştir. 2004 yılına kadar 1 milyar dolar civarında ve çoğunlukla altında seyreden ticaret hacmi 2004 yılında 2 milyar doları geçerek önemli bir

gelişme kaydetmiştir. 2008 yılına kadar Türkiye Sahra-altı ile ticaretinde açık verirken, 2008 yılında ihracatının 3 milyar dolarının üzerine çıkması ile ticari fazla vermeye başlamıştır. Günümüze kadar da bu ivme benzer seyretmiştir. Şekilde de görüleceği üzere 2022 yılında ticaret hacmi 12 milyar dolar seviyelerine yaklaşmıştır. TÜİK'in ülke gruplarına göre yıllık ihracat ve ithalat verileri itibariyle 2023 ve 2024 yılında ise Sahra-altı ile ticaret hacminin sırasıyla 10,8 ve 10,2 milyar dolar civarında olduğu görülmektedir (TÜİK, 2025).

Türkiye Afrika ilişkilerinde en önemli başlıklardan birisi de dış yardım faaliyetleridir. Türkiye Afrika'ya yönelik yardımlarda önemli bir donör ülke konumundadır. Bu önemin ardında yalnızca nicel unsurların olduğunu söylemek eksik olacaktır. Türkiye yardımın insani boyutunu ön plana çıkaran, ihtiyaç sahiplerine yardımları doğrudan ulaştıran, acil kriz bölgelerini önceleyen bir sistematikle hareket etmektedir. Bu yaklaşım da yukarıda bahsedildiği gibi Türkiye'nin ulusal öz-imajına katkı sunan bir unsur olmaktadır.

Türkiye'nin ilk yardım programının başlaması Afrika kıtasımnda 1984 yılında yaşanan kıtlık sonrası gerçekleşmiştir. Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), Gambiya, Gine, Gine-Bissau, Moritanya, Senegal, Somali ve Sudan ülkelerinde yaşanan kıtlık sonrası kurumsal kapasite inşasını gerçekleştirmek amacıyla 5 Haziran 1985 tarihinde 10 milyon ABD Doları tutarında yardım yapmıştır. Bu yardım ile Türkiye dış yardım programını başlatmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı-e, t.y.). Türkiye TİKA aracılığıyla dış yardım konusunda kurumsallaşarak kalkınma yardımları hususunda ön plana çıkmıştır. TİKA resmi kalkınma raporlarına göre Türkiye 2023 yılında toplam yapmış olduğu 491 milyon dolarlık yardımın % 12'sine tekabül eden 59 milyon dolarını Afrika kıtasına yapmıştır (TİKA, 2025: 18). 2014 yılında yayımlanan ilk rapora göre ise Türkiye toplam 3,5 milyar dolarlık yardımın 383 milyon dolarını (% 10,9) Afrika'ya yapmıştır (TİKA, 2016f).

Türkiye-Afrika ilişkilerinde sosyo-kültürel işbirlikleri de önemli bir konumdadır. TİKA, Türkiye Maarif Vakfı, Diyanet, YTB gibi kurumlar eğitim, öğrenci burslandırması gibi faaliyetler yürütmektedir. TİKA özellikle meslek edinme programları ile genç nüfusun beşeri sermayeye dönüşmesini sağlamaktadır. YTB ve Diyanet, Afrikalı öğrencileri burslandırmak suretiyle eğitim süreçlerine önemli katkı sunmaktadır. Maarif vakfı ise Afrika'da açmış olduğu Türk okulları ile Afrikalı öğrencilerin eğitim süreçlerini yürütmektedir. Yunus Emre Enstitüsü Türkçe eğitimin yanı sıra Afrika'daki temsilcilikleri aracılığıyla kültürel diplomasi faaliyeti gerçekleştirmektedir. Medya alanında da önemli ilişkiler geliştirilmektedir. Öyle ki TRT tarafından TRT Afrika kanalı açılmıştır ("TRT'den

dev adım", 2023). Ayrıca Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından "Türkiye-Afrika Medya Forumu" düzenlenmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2025). Bu gelişmeler toplumlar arası ilişkilerin gelişmesini, kültürel tanışıklığın gerçekleşmesini sağlamakta ve ikili ilişkilere önemli katkılar sunmaktadır.

3. KAMU DİPLOMASİSİ KURUMLARININ SAHRA-ALTI AFRİKA ALGISI

Bu bölümde kurumların Afrika algıları belgeler ve görüşmeler üzerinden tahlil edilmiştir. Kurumların belgelerinden ve görüşmelerden elde edilen veriler tematik tahlile ve frekans tahliline tabi tutulmuştur. Bu doğrultuda ilk olarak her bir bölümde; kurumların kurum kimliği, devlet kimliği, ulusal öz-imaj ve ulusal çıkar algıları incelenmiştir. İkinci kısımda ise kurumların Afrika'ya yönelik -uluslararası imajın bileşenleri olan tarihî, yaşayan ve potansiyel algıları ele alınmıştır.

Son olarak ise disiplinler arası bir yaklaşımla algı felsefesi, algı psikoloji ve algı sosyolojisindeki algıyı etkileyen unsurlar, uluslararası ilişkiler disiplinine uyarlanarak kurumların Afrika algısına dair bir tahlil yapılmıştır. Bu doğrultuda algılayandan ve algılanandan kaynaklı nedenler kategorileri, algı felsefesi ve algı psikolojisindeki algının oluşum sürecine etki eden unsurlar olan özne (algılayan) ve nesne (algılanan) dikkate alınarak oluşturulmuştur. Algılayan ile algılanan arasındaki ilişki ise algı felsefesinden (özne-nesne ilişkisi) esinlenerek kategoriye dâhil edilmiştir.

'Algılanan ortamdan kaynaklı nedenler' algı psikolojisinden mütevellit oluşturulmuş bir kategoridir. Algı psikolojisi algılanan ortamdan kaynaklı olarak algının değişim gösterdiğini iddia etmektedir. Hoşgör'ün (2016: 14) elma örneğinde olduğu gibi, elmanın gün ışığında açık, karanlıkta koyu renkte algılanması elmadan değil algılanan ortamdan kaynaklanmaktadır. Bu bakış açısı devletlere uyarlandığı takdirde, devletlerin de uluslararası ortamın niteliğine göre algılarında değişim olabileceği söylenebilir. Örneğin, Türkiye'nin Soğuk Savaş döneminin iki kutuplu yapısında Afrika'yı algılayış biçimiyle sonrasında oluşan çok kutuplu dünyadaki algılayışı arasına farklar vardır. Bu doğrultuda bu bölümde metin ve görüşmelerde uluslararası ortam ile Afrika algısı arasında ilişki kuran ifadeler tahlil edilmiştir.

Algı felsefesi ve algı psikolojisinde 'bilginin kaynağı' algılama sürecini etkileyen bir unsur olarak görülmektedir. Edinilen bilgilerin algıyı etkilemekte olduğu varsayılmaktadır. Bu yaklaşım dikkate alınarak görüşmelerde tüm katılımcılara şu sorular yöneltilmiştir:

- Afrika'ya dair bilgi kaynağınız nedir? Afrika politikanızı belirlemeden önce Afrika'ya dair bilgiye nasıl ulaşmaktasınız? (Yöneticilere yönelik)
- Merkeze politika tavsiyesinde bulunuyor musunuz? (Saha çalışanlarına yönelik)

Algı felsefesi ve algı psikolojisinde algının ilişkilendirildiği bir başka husus ise 'deneyim'dir. Felsefede deneyim bilginin kaynağı olarak görülürken, psikolojide deneyimleme sonucu elde edilen tecrübelerin algılama sürecini ve nihayetinde algıyı değiştirdiği iddia edilmektedir. Zira deneyimleme ile birlikte yeni tecrübeler edinilmesi, bilgi düzeyinin artması sonucu düşünceler zaman içinde değişebilmektedir (Arğın, 2021: 10). Bu yaklaşımın dikkate alınması sonucu tüm katılımcılara, temsilcilikler üzerinden elde edilen deneyime dair sorular sorulmuştur. Bunlar:

- Türkiye'nin ve kurumunuzun Afrika'daki temsilcilikleri kurumun Afrika'ya bakışında bir değişime neden olmuş mudur? Nasıl ve ne yönde? (Yöneticilere yönelik)
- Faaliyetler ve uygulamalar merkezin belirlediği plan çerçevesinde mi yürütülmektedir? Temsilcilik münferit hareket edebilmekte midir? (Saha çalışanlarına yönelik)
- Afrika'ya gitmeden önceki Afrika algınızla gittikten sonraki gözlediğiniz, gördüğünüz Afrika arasında ne gibi farklar vardır? (Saha çalışanlarına yönelik)
- Afrika'da yaşamış olduğunuz deneyim, Türkiye'de herhangi bir değişikliğe yol açtı mı? (Saha çalışanlarına yönelik)

Algı çevresi, algı sosyolojisinin "sosyal çevre" yaklaşımından hareketle bu çalışmada adlandırılmış bir kavramdır. Zerubavel (1999: 23) algıyı etkileyen fiziksel ve kültürel bir çevre –sosyal çevre- olduğunu ifade etmektedir. Bir şeyleri algılama biçiminin genellikle etrafımızdakiler tarafından onun nasıl algılandığıyla ilgili olduğunu iddia eder. Bu bakıştan hareketle çalışmada 'algı çevresi' kategorisi ile toplumun (ve diğer aktörlerin) algıdaki etkisinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda görüşmelerde yönetici pozisyonundaki katılımcılara şu soru yöneltilmiştir:

- Afrika politikanıza yönelik Türkiye içerisinden (siyasi veya toplumsal düzeyde) olumlu-olumsuz eleştiriler var mıdır? Nasıl tepkiler gelmektedir?

Hatırlamak, algı felsefesinde algı ile ilişkilendirilen bir kavramdır. Algılanan şeylerin hafızanın gözlüklerinden görüldüğü iddia edilir. Algılamak bir veri demetinden ona ilişkin bir anlamı fark etmek olarak tanımlanmıştır (Şan, 2015: 89). Hatırlamanın, mevcut algısal eyleme bir anlam kazandırdığı ifade edilerek, algıyı etkilediği sonucuna varılmaktadır. Bu yaklaşım dikkate alınarak çalışmada 'hatırlamak' kategorisi geçmiş deneyimlere, hatıralara

atıfla Osmanlı geçmişi ile ilişkilendirilmiş ve günümüzdeki algıya etkisi tahlil edilmiştir. Bu doğrultuda görüşmelerde tüm katılımcılara şu soru sorulmuştur:

- Osmanlı Devleti Afrika kıtasında geniş bir alanı hâkimiyeti altına almıştır. Sizce Türkiye mevcut politikasında bu geçmişten yararlanmakta mıdır? Kurumunuzun bu politikayı besleyici çalışmaları var mıdır?

Bu bölümdeki bir diğer kategori de 'algının öteki üzerinden tespiti'dir. Bu kategori dâhilinde algılayan ve algılanan harici algıda, dış dünyanın (diğer aktörler) etkisinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda görüşmelerde saha çalışanlarına şu soru yöneltilmiştir:

- Afrika'da kurumunuzla benzer amaçlara sahip diğer ülke kurumları ile bir çatışma veya işbirliği söz konusu mudur? Sahada diğer devletlere yönelik nasıl bir yaklaşım sergilemektesiniz?

Son olarak ise çalışmaya zenginlik kazandırması açısından görüşmelerde, saha çalışanları üzerinden Afrika'daki Türkiye algısının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Görüşmede saha çalışanlarına şu soru sorulmuştur:

- Bulunduğunuz ülkede Türkiye'ye yönelik tepkiler ne yöndedir, Türkiye algısı nasıldır?

3.1. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı'nın Afrika Algısı

Bu bölümde Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı'nın (TİKA) Afrika algısı belgeler ve kurumun üst düzey yetkilileri ile yapılan görüşmeler olmak üzere iki farklı veri kaynağı üzerinden tahlil edilmiştir. Belge tahlili, TİKA'nın internet sitesinde yer alan metinler ve TİKA başkanı, Ortadoğu ve Afrika Daire Başkanı gibi üst düzey yetkililerin vermiş olduğu internet röportajlarını içermektedir. Toplam 216 belge taranmıştır. Belgelerin 26'sı TİKA'nın faaliyet, performans ve kalkınma yardımı raporlarından, Afrika'ya yönelik özel raporlardan, Türk Dünyası dergisinden oluşmaktadır. Belgelerin 181'ini ise TİKA'nın resmi sitesinde yer alan, Afrika'ya veya Afrika ülkelerine dair haber metinleri oluşturmaktadır. 9 belge ise kurumdaki yönetici pozisyonunda olan kişilerin diğer sitelere vermiş olduğu röportaj metinlerinden oluşmaktadır.

Görüşmeler ise kurumda yetkili pozisyonda yer alan 5 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Bunlardan 2 kişi (T1, T2) merkezde yer alırken, 3 kişi (T3, T4, T5) de sahada TİKA adına görev yapan ülke koordinatörlerinden oluşmaktadır.

Şekil 2: Belge ve Görüşmelerin Kelime Bulutu (TİKA)

Not: Toplam 216 belge ve 5 görüşmenin taranmasıyla yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 3: Belge ve Görüşmelerin Frekans Tahlili (TİKA)

Sıra	Kelime	Dâhil Olduğu Tema/Kategori/Kod	Frekans Değeri	İlk 10 İçindeki Oranı
1	Yardım	Kurum Kimliği	706	% 20,1
2	Kalkınma	Kurum Kimliği	485	% 13,8
3	Eğitim	Kurum Kimliği	403	% 11,4
4	İnsan	Devlet Kimliği Algısı / Yumuşak Güç Kimliği	389	% 11
5	İş birliği	Ulusal Çıkar Algısı	332	% 9,4
6	İslam/Müslüman	Devlet Kimliği Algısı / Muhafazakâr Kimlik	289	% 8,2
7	Somali	Tema Yok / Kod: İlişkilerde Müstesna Ülke	252	% 7,1
8	Sağlık	Kurum Kimliği	237	% 6,7
9	Ekonomi	Ulusal Çıkar Algısı	211	% 6

10	Osmanlı	Devlet Kimliği Algısı / Muhafazakâr Kimlik	204	% 5,8

Not: Toplam 1.479 kelimeden, frekans değeri en yüksek ilk 10 kelime seçilmiştir.

Belge ve görüşmelerin frekans tahlillerinde kurum kimliği temasına ait 'yardım', 'kalkınma', 'eğitim' ve 'sağlık' kelimeleri ön plana çıkarak ilk 10 temanın 4'ünü oluşturduğu görülmektedir. 'Yardım' kelimesi % 20,1'lik oranla ilk sırada yer almaktadır. Metinlerde en sık geçen üçüncü kelime ise ilk 10'daki % 11'lik oranı ile 'devlet kimliği-yumuşak güç' teması dâhilindeki 'insan' kelimesidir. 'Ulusal çıkar' teması 'İş birliği' ve 'ekonomi' kelimeleri ile ilk 10 temanın 2'sini oluşturmaktadır. Diğer 2 temayı ise 'İslam/Müslüman' ve 'Osmanlı' kelimeleri ile 'devlet kimliği- muhafazakâr' teması işgal etmektedir. Son olarak ise metinlerde % 7,1 gibi büyük bir oranla bir Afrika ülkesi olan Somali'nin sık kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 4: Algıyı Oluşturan Benlik Unsurlarının Tematik Tahlili (TİKA)

TEMA	KATEGORİ	KOD
Kurum Kimliği	Dış Yardım	Kalkınma Yardımı
	Koordinasyon	Koordinasyondan Sorumlu Kurum
Devlet Kimliği Algısı	Yumuşak Güç Kimliği	Türkiye'yi tanıtma
		Türkiye algısına olumlu katkı
		Türkiye'nin görünürlüğünü artırma
		Gönül bağları oluşturma
	Muhafazakâr Kimlik	Osmanlı Geçmişine Atıf
		İslami Kimliğin Etkisi
		Müslümanlara Yönelik Faaliyetler
Ulusal Öz-İmaj Algısı	Kendini Tanımlama	Sömürge Geçmişi Olmayan Ülke
	Ne Yaptığına Dair Anlatı	İnsani Yardım
		Dünya Barışına Hizmet
		Küresel Sisteme İtiraz: Dünya 5'ten Büyüktür
	Dünyadaki Konumu	Merkez Ülke
	Tarihsel Algı	Osmanlı Geçmişine Övgü

		Türkiye'nin Uluslaşma Sürecine Övgü
Ulusal Çıkar Algısı	Siyasi Çıkar Algısı	Türk Dış Politikasına Destek
		FETÖ ile Mücadele
	Ekonomik Çıkar Algısı	Ticari İlişkilere Destek

3.1.1. TİKA'nın Kurumsal Kimliği

TİKA, Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası Orta Asya'da bağımsızlığını kazanan Türk Cumhuriyetlerinin kalkınmalarını desteklemek amacıyla 1992 yılında kurulmuştur. TİKA'nın faaliyet alanı 2001 yılında "Türk dilinin konuşulduğu cumhuriyetler ve akraba toplulukları ile Türkiye'ye komşu ülkeler" olmak üzere genişletilmiştir (TİKA, 2015b: 11). 2011 yılında ise dünyadaki tüm ihtiyaç sahiplerine ulaşmak amacıyla TİKA yeni bir yapılanmaya girmiş ve mevcut halini almıştır (TİKA, 2018b: 11).

Metin ve görüşme tahlilleri sonucu TİKA'nın kurumsal kimliği 'dış yardım' ve 'koordinasyon' olmak üzere iki kategori üzerinden tahlil edilmiştir. Tematik tahlilin ilk kategorisi olan 'dış yardım' TİKA'nın kurumsal kimliğinin başat unsuru konumundadır. Bu kategoride metin ve görüşmelerde "kalkınma yardımı" kodu ön plana çıkmıştır. TİKA Afrika'da kalkınmanın temel ögeleri olarak eğitim ve sağlık alanındaki faaliyetleri öncelemektedir (TİKA, 2018a: 9).

Kalkınma yardımı kapsamında Afrika'nın da dâhil olduğu dünyanın çeşitli bölgelerinde programlar ve projeler yapılmaktadır. Afrika'ya yönelik yapılan projeler resmi sitede yer alan bir metinde şu şekilde ifade edilmektedir:

> TİKA'nın, ihtiyaç sahiplerine nakit para akışından ziyade proje bazlı kalkınma ve insani yardımlarının, bu tür yardımların akışının kontrolünde sorunların yaşandığı Afrika ülkeleri için en uygun model. Bu model, yardımın ihtiyaç sahiplerine doğrudan ve eksiksiz ulaşmasına ve Türkiye'nin kalkınma yardımlarına ayırdığı mali kaynakların amacına uygun şekilde kullanılmasına olanak sağlıyor. (TİKA, 2017d).

Afrika ülkeleri nakdi yardımdan ziyade proje temelli yardımlara daha uygun olarak nitelendirilmiştir. Bir metinde Afrika'ya yönelik özellikle tarım, sağlık ve eğitim alanlarındaki projeler şu sözlerler vurgulanmıştır: "TİKA'nın Afrika kıtasına özel olarak

hazırlanmış projeleri arasında, Afrika Kıtası Tarımsal Kalkınma Programı, Afrika Sağlığı Programı ve Afrika Mesleki Eğitim Programı yer alıyor." (TİKA, 2014j).

Yapılan görüşmeler de TİKA'nın kurumsal kimliğindeki kalkınma yardımları unsurunu desteklemektedir. Görüşmede T4, kurum kimliği en önemli unsurlarından birisinin, kalkınma yardımları olduğunu, restorasyon gibi yeni alanları eklemekle birlikte baştan itibaren odağın yardımlar olduğunu ve değişmediğini ifade etmiştir. Bunun yanı sıra T4, TİKA'nın Afrika'daki varlığını ise şu şekilde açıklamıştır: "Biz zaten Afrika'da olmak zorundayız. Biz de Afrika'da olalım diye kurulmuş bir kurumuz". T4, TİKA'nın gelişmiş dünyadan ziyade Afrika gibi kalkınma ihtiyacı olan coğrafyalarda olmasının varlık nedeni olduğunu ifade etmiştir. T3 ise Afrika'ya yönelik projeleri şu şekilde açıklamıştır: "İstihdamı ve gelir getiriciliği önceleyen, yine kadın, kadının desteklenmesi çok önemli ama temel olarak da bütün bunların dışında yapılabilecek ne var konusunda da önceliğini eğitime ve sağlığa veren bir TİKA." T3, TİKA'nın Afrika'da sağlık ve eğitim alanlarını önceliğini vurgulamıştır.

Kurum kimliği temasında ikinci kategoriyi 'koordinasyon' oluşturmaktadır. TİKA kalkınma yardımlarının uygulayıcısı olmasının yanı sıra 'koordinasyonundan sorumlu kurum' olarak da faaliyet yürütmektedir (TİKA, 2015b: 8). T3 bunu şu şekilde ifade etmektedir: "Tabii TİKA'nın bir de koordinasyon görevi var. Yapılan bu yardımların koordinasyonu daha etkin, daha verimli şekilde, kurumlar arası işbirliğini geliştirecek şekilde."

3.1.2. TİKA'nın Devlet Kimliği Algısı

TİKA'nın devlet kimliği algısı 'yumuşak güç kimliği' ve 'muhafazakâr kimlik' olmak üzere iki kategoride tahlil edilmiştir. T1, evvela TİKA'yı "Türk dış politikasının yumuşak güç unsurlarından en önde gelenlerinden" birisi olarak tanımlamıştır. Bu doğrultuda belge ve görüşme metinlerinde TİKA'nın yumuşak güç kimliği ile uyumlu olarak 'Türkiye'yi tanıtma' faaliyeti yürüttüğü görülmektedir. Özellikle bu kodun ortaya çıkmasında görüşmede yer alan katılımcılar etkili olmuştur. Bu hususta görüşmelerdeki şu ifadeler bu kategoride değerlendirilebilir: T1, "TİKA'nın kamu diplomasi faaliyetleri ile amaçladığı ülkemize müzahir bir düşünce yapısının oluşmasına doğrudan hizmet etmektir.", T4, "Benim öncelikle amacım mümkün olduğunca bulunduğum ülkenin her yerinde var olmak ve ülkemizin tanınırlığını, bilinirliğini arttırmak. Ülke markası stratejisine biz de destek veriyoruz**.**" ve T5, "TİKA aynı zamanda Türkiye'nin burada tanıtılması görevini de bir nevi üstlenmiş oluyor." Ayrıca belge tahlilinde de TİKA'nın Türkiye'nin tanıtılmasına yönelik

bir yaklaşımının olduğu görülmüştür. Örneğin, Cibuti'de düzenlenen "Türk Kültür ve Sanat Haftası Etkinliklerine Destek" (TİKA, 2014ö) programı ve program sonunda katılımcıların "Türkiye'yi ve Türk kültürünü daha yakından tanıma fırsatı bulduklarını" ifade etmeleri bu yaklaşımın bir tezahürüdür.

TİKA yumuşak güç kimliği dâhilinde 'Türkiye algısına olumlu katkı' sunmaktadır. İncelenen belgelerde yer alan şu ifadeler bu bağlamda değerlendirilebilir: "Türkiye algısının olumlu bir şekilde yayılmasına ve gelişmesine önemli katkılarda bulunmuştur" (TİKA, 2018b: 11), "Bugün yurt dışına çıktığınızda TİKA'nın hızla büyüyen Yeni Türkiye imajını güçlendirdiğini görürsünüz" (TİKA, 2015ı) ve "Pek çok ülke nezdinde Türkiye sevgisinin artmasına katkı sağlamıştır." (Çam, 2018).

TİKA yumuşak güç kimliğine bağlı olarak 'Türkiye'nin görünürlüğünü artırma' gayreti gütmektedir. Bu doğrultuda metinlerde şu ifadeler öne çıkmıştır: "TİKA, En Az Gelişmiş Ülkelere yönelik kalkınma ve teknik yardım faaliyetleri kapsamında Afrika'da Türkiye'nin görünürlüğünü artırmak ve ikili ilişkilerin gelişimine katkı sağlamak amacıyla birçok alanda teknik işbirliği ve kalkınma projeleri hayata geçiriyor." (TİKA, 2013b), "TİKA, faaliyet gösterdiği ülkelerde gerçekleştirdiği projelerle ülkemizin tüm dünyada görünürlüğüne katkı sağlamaya devam ediyor." (TİKA, 2014m), "Bu yardımlar, Türkiye'nin son yıllarda Afrika'da daha görünür ve etkin olma amacına olumlu katkı sağlıyor." (TİKA, 2017d) Son cümlede de görüldüğü üzere yardım faaliyeti aynı zamanda bir yumuşak güç unsuru olarak da algılanmaktadır.

Yumuşak güç kimliği kapsamında son olarak 'gönül bağları oluşturma" kodu yer almaktadır. TİKA'nın 2018 yılı Performans Programı raporunda (TİKA, 2018b: 11) yer alan "TİKA, bu model doğrultusunda elini uzattığı her coğrafyada kalıcı izler bırakmakta ve gönül bağları oluşturmaktadır" ifadesi bu kapsamda değerlendirilebilir. Bunun yanı sıra Afrika ülkeleri özelindeki "Nijer'de ülkeler arası dostluk ilişkilerini geliştirmek" (TİKA, 2014e), "Etiyopya ve Türkiye arasındaki dostane ilişkilerin ve işbirliği çalışmalarının devamı" (TİKA, 2014ı), "Çad'ın sağlık, tarım ve eğitim sektörüne yapılan teknik yardımların, iki ülke insanı arasındaki gönül bağlarını pekiştireceği." (TİKA, 2014o), "Togo ve Türkiye arasındaki dostluk köprülerinin pekiştirilmesi" ifadeleri de bu kapsamdadır.

TİKA'nın devlet kimliği algısında ikinci olarak İslam ve Osmanlı kimliklerinin sentezi olan 'muhafazakâr kimlik' yer almaktadır. Afrika algısında etkili olan bu kimlik anlayışına göre

TİKA ‘Osmanlı geçmişine atıf’ yapmaktadır. Resmi sitede yer alan bir metinlerde “TİKA, kıta ile yaklaşık 1000 yıllık geçmişimizin üzerine iz bırakan çalışmalar inşa ediyor” (TİKA, 2012a) ifadesi ile ilişkiler cumhuriyet öncesine dayandırılmıştır. 100 yıllık Türkiye Cumhuriyeti’nin Afrika ile ilişkileri 1000 yıla dayandırılarak, Türkiye Osmanlı’nın devamı olarak nitelendirilmiştir. Bir başka metinde dönemin TİKA Başkanı Serdar Çam, “Afrika ile bağlar esasen çok daha eskiye dayanıyor. Kadim dünyanın merkezinde bulunan Osmanlı, bir Afro-Avrasya devletiydi” (Çam, 2017a) ifadeleri ile Afrika ile bağları Osmanlı’ya dayandırmıştır. Görüşmelerde ise T1 benzer bir yaklaşımla şu ifadeleri kullanmıştır: “Osmanlı etkisinin Afrika’daki tarihsel kökleri, günümüzde gelişen Afrika-Türkiye ilişkilerine de bir arka plan sağlamaktadır.”

Ayrıca metinlerde bazı Afrika ülkelerine yönelik tarihî bağ vurgusu yer almaktadır. Bu hususta şu ifadeler önce çıkmaktadır: “Etiyopya ve Türkiye arasında derin tarihî bağların bulunduğu” (TİKA, 2014i), “tarihî ve kültürel bağlarımızın bulunduğu Cibuti’de” (TİKA, 2015k), “Sudan, hem tarihî ve kültürel hem de kardeşlik bağımızın olduğu bir ülke.” (TİKA, 2022a). Metinlerde tarihî bağlar vurgusu Osmanlı’nın hâkimiyet sahasındaki Doğu Afrika ülkeleri olan Etiyopya, Cibuti ve Sudan üzerinden yapılmıştır. Yapılan görüşmede de “Sudan’la ilişkileri Osmanlı dönemine götürmek ve o sıcak ilişkilerin, halen süren sıcak ilişkilerin çok daha eskilere dayandığını söylemek mümkün” ifadesi ile T5 Sudan ile ilişkileri Osmanlı geçmişine dayandırmıştır.

Resmi sitedeki metinlerde yer alan “Osmanlı mirası olan Güney Afrika Hamidiye Nur Camisi…” (TİKA, 2017g) ve “Güney Afrika’daki 136 Yıllık Türk Mirası: Osmanlı Kriket Kulübü” ifadeleri ile tarihî eserler “Osmanlı mirası” olarak nitelendirilmiştir.

Görüşmelerde ve özellikle metinlerde ikili ilişkilere yönelik, Osmanlı vurgusunun ön planda olduğunu söylemek mümkündür. Metin ve görüşmelerin toplamı üzerinde yapılan frekans tahlilinde, ‘Osmanlı’ kelimesinin % 5,8 gibi büyük bir oranla en çok kullanılan ilk 10 kelime içerisinde yer alması bunu destekler niteliktedir. Metinlerde Osmanlı tarihsel bağlar itibariyle önemli bir konumda yer alırken, yapılan görüşmede bu önemin daha çok ilişki kurma pratikliği sağladığı T2 şu sözlerle ifade etmektedir: “Osmanlı’nın orada olması, -geçmişinizin orada olması- oraya ulaşılabilir olmayı çok kolaylaştıran bir şey oluyor. ‘Biz tarihte de kardeşiz’ diye başlayabileceğiniz bir ilişki kurabilme pratikliği veriyor. Osmanlı’nın var olması siyasi ve ekonomik anlamda, bugün bir şey ifade etmiyor, o ilk adım atabilme pratiklerinizi sağlıyor.”

T4 de benzer bir yaklaşımla Osmanlı'nın hareket kabiliyeti sağladığını ve aynı zamanda Osmanlı'nın devamı gibi hareket etmenin dezavantaj da doğurduğunu belirtmektedir.

> Yani bu siyasi veya ekonomik faaliyetlerde en azından belli bir damar yakalama hususu vardır ya… Mesela niye ilk ofis Etiyopya'da kuruldu? Niye Kenya'da değil de Etiyopya'da? Yani tam olarak da ilk oradan girebileceği bir damar bulduğu için oradan kuruldu yani hani tarihî bağlar var… Bu bizim kendi kendimize hareket kabiliyeti sağladığı için… Temel bir konu olarak değil yani… Osmanlı İmparatorluğu'nu herkes biliyor. Araplardan Kuzey Afrika'dan tevarüs eden bir 'sömürgecilik' söylemi var, buna vakıflar. Ortamda bir tane Mısırlı varsa siz de direkt Osmanlı'nın devamı gibi hareket ederseniz bir farkınız kalmıyor yani İngilizlerden.

T3 de Osmanlı geçmişinin avantaj kadar dezavantaj da barındırdığını ve tüm Afrika için geçerli olamacayacağını ifade etmektedir. "Yani Osmanlı'nın Afrika ilişkileri bazı yerlerde bizim için büyük bir avantaja dönüşebilir. Dezavantajlı durumda olduğumuz yerler de var. Bazı yerlerde Osmanlı ile tarihî ilişkiler evet bize güç veriyor ama genellenebilir mi çok emin değilim. Özellikle Mağripte…" T3 de bu ifadeleri ile Afrika'nın kuzeyinde Osmanlı geçmişinin olumsuz algılandığı ve bu hususta bu söylemin dezavantaj doğurduğunu vurgulamıştır.

Metin ve görüşmelerin frekans tahlilinde İslam ve Müslüman kelimelerinin % 8,2'lik oranla en sık kullanılan 6. kelime olduğu görülmektedir. İslam ve Müslümanlık vurgusunun Afrika algısındaki 'İslami kimliğin etkisi'nden kaynaklandığı söylenebilir. Metinlerde ilk olarak ülkelerdeki Müslüman nüfusu özellikle değinildiği görülmektedir. Resmi sitede yer alan haber metinlerinde şu ifadeler yer almaktadır: "Güneydoğu Afrika ülkesi Mozambik Müslümanların azınlık olarak yaşamadığı en güneydeki ülke konumunda yer alıyor"[4], "Namibya Afrika'da İslamiyet'i tanıyan en son ülke olma özelliğini taşıyor. Bugün Namibya'da son yıllarda gelen göçmenler ile birlikte yaklaşık 10-15 bin Müslüman bulunuyor. Başkent Windhoek'ta halen kullanılan 4 adet Camii bulunurken, yaklaşık 3.000

[4] Bu metinde "Müslümanların azınlık olarak yaşamadığı" ifadesi ile Mozambik'e dair bilgi yanlışlığı mevcuttur. Ancak metinde yer alan Müslüman vurgusunun devlet kimliğine yönelik başlı başına bir veri sunması itibariyle bölüme dâhil edilmiştir (TİKA, 2018d).

Müslüman yaşıyor." Metinlerde Mozambik ve Namibya, Müslümanlık ve İslamiyet üzerinden tanımlanmıştır.

Başka bir metinde şu ifadelere yer verilmiştir: "Müslümanlık tarihinde önemli bir yere sahip olan Etiyopya (Habeşistan); Müslümanların ilk hicret yurdudur… Harar kenti Müslüman kimliğini İslamiyet'in doğuşundan itibaren taşımış, 13. yüzyılın başlarında Şeyh Ebadir'in Hicaz'dan 43 yol arkadaşıyla buraya gelip yerleşmesiyle tam anlamıyla bir Müslüman kenti olmuştur." Bu metinde de Etiyopya ve Harar kenti İslami kimlik üzerinden tanımlanmıştır.

Resmi sitede yer alan bir metinde Fildişi Sahili'ndeki "Müslüman Üniversitesi, ülkenin tek İslam üniversitesi" olma niteliği vurgulanmıştır (TİKA, 2017ı). Bir rapor metninde ise Güney Afrika Cumhuriyeti'ndeki Osmanlı Kriket Kulübü Müslüman kimliği üzerinden tanımlanmıştır. Metinde bununla ilgili şu ifadeler yer almaktadır: "Cape Town Müslüman toplumu için bir spor takımı olmaktan çok daha büyük bir öneme sahip… Müslüman kimliğinin muhafaza edilerek yeni nesillere aktarılması için bir merkez… Müslümanlar arasında birliktelik ruhunun devam ettirilmesi kulübün faaliyetlerinin bir sonucu…" Başka bir metinde ise kriket takımındaki oyuncularının çoğunluğunun Müslüman olduğunu ifade edilmiştir (TİKA, 2016e).

Bu metinlerde TİKA'nın ülkelerdeki İslami kimliği önemsediği çıkarımı yapılabilir. Müslüman kimliğin muhafaza edilmesinin, yeni nesillere aktarılmasının, Müslümanlar arasındaki birlikteliğin temininin kurum tarafından önemsendiği görülmektedir. Bu doğrultuda görüşmede katılımcılara sorulan "Türkiye'nin Afrika politikasında İslami kimliğin etkili olduğunu düşünüyor musunuz?" sorusu anlam kazanmaktadır. T2 ve T4 bu soruya 'evet' cevabını vermişlerdir. T2, "İslami kimliğin bir şekilde önemli bir etkisinin olduğunu düşünüyorum. Yani en azından ilk adımı atarken, orayla ilk ilişkileri kurarken, bunun çok önemli bir faktör olduğunu düşünüyorum" ifadeleri ile ilişki kurma pratiği sağladığına vurgu yapmıştır. T4 ise, "Din önemli bir kültürel birlik. 2011 yılında Somali Müslüman bir ülke olmasaydı Cumhurbaşkanımız girecek miydi mesela oraya?" ifadeleri ile 2011 yılında Somali'ye yönelik yardım çıkarmasında da dinin etkili olduğunu ifade etmiştir. Ancak genel görüşün aksine T3, "Türk Dış politikasının böyle bir boyutu Balkanlar'da, Ortadoğu'da olabilir. Daha çok çalışıyor olabilir. Benim gözlemim burada bu unsur varsa da çok böyle başat bir şey olduğunu düşünmüyorum" ifadeleri ile İslami kimliğin başat bir faktör olmadığı kanaatini belirtmiştir.

İslami kimliğin öneminin TİKA'nın yardım faaliyetlerine de yansıdığı görülmektedir. Bu doğrultuda TİKA'nın 'Müslümanlara yönelik faaliyetler'i muhafazakâr kimlik altında değerlendirilmiştir. Bu hususta en öne çıkan unsurlardan birisi TİKA'nın camilere yönelik yapmış olduğu restorasyon, inşaat ve yardım faaliyetleridir. Söz gelimi bu hususta birkaç örnek vermek gerekirse; Senegal Dakar Ulu Cami'nin aydınlatma, asfaltlama, peyzaj ve çevre düzenlemesi (TİKA, 2015a: 6), Mali Koutiala Camii'nin inşaatının tamamlanması (TİKA, 2019a: 108), Sudan Hanefi ve Şafi caminin onarılması (TİKA, 2013a), Güney Afrika Hamidiye Nur Camii yenilemesi (TİKA, 2017g), Cibuti cami restorasyonu (TİKA, 2015d) bunlardan öne çıkanlardır.

Grafik 9: TİKA'nın Afrika'ya Yapmış Olduğu Yardımlar

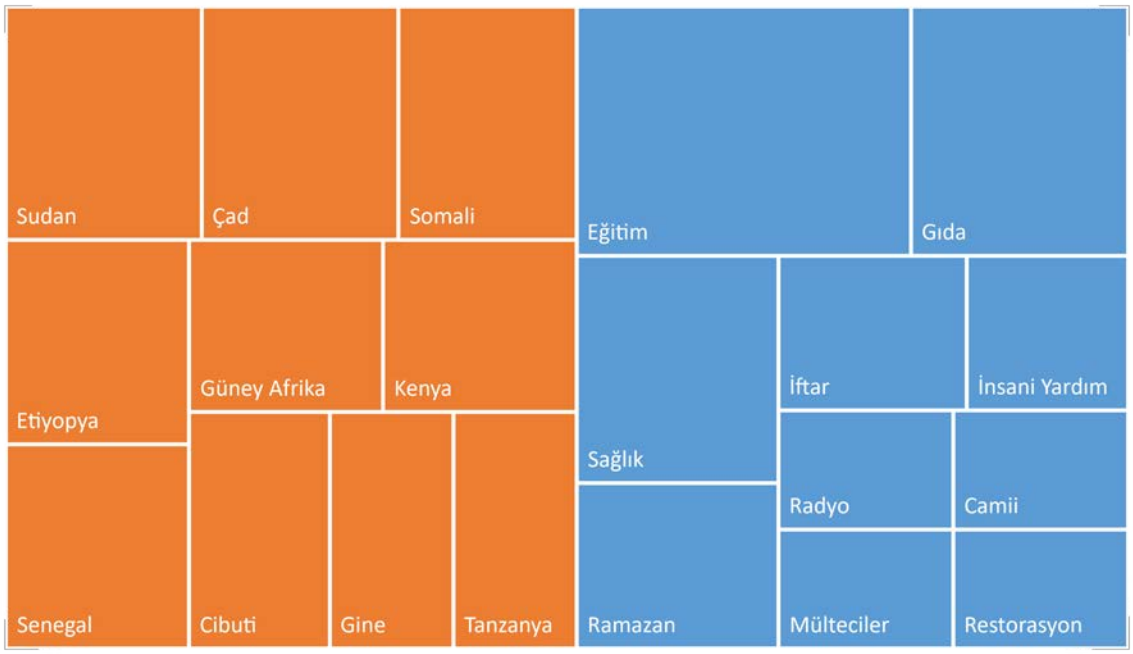

Not: Veriler, metinlerdeki (resmi sitedeki haberler veya raporlar) yardım faaliyetleri ile sınırlıdır.

TİKA'nın yapmış olduğu yardımlarla İslami kimlik arasında bir ilişki olduğu görülmektedir. Metinlerde, yapılan yardımlarda yardım alan tarafa yönelik İslami kimliğin vurgulandığı görülmektedir. Örneğin Kenya'ya yapılan yardımlarda "Müslüman Boni Kabilesi" (TİKA, 2014s: 62) ve "Müslümanların yoğun olarak yaşadığı Kıyı Eyaleti" (TİKA, 2012f) özellikle vurgulanmıştır. Uganda'daki radyolara yönelik yapılan yardımlarda ise şu ifadeler yer almaktadır: "Uganda'da tamamına yakını Hıristiyanlara ait 220 civarında radyo faaliyet göstermekte olup sadece üç tanesi İslami yayın yapıyor." Burada çoğunluğu Hıristiyanlara ait olan radyolardan azınlık pozisyonda olan radyoların Müslüman radyoları olduğu özellikle vurgulanmış ve TİKA'nın bu radyoları desteklediği ifade edilmiştir. Gabon'a yönelik yardımlarda Gabon'un % 5 ila % 10'unun Müslüman

olduğu ve Gabon Yüksek İslam Konseyi ile imam hatip lisesi protokolü imzalandığı ifade edilmiştir (TİKA, 2013e). Başka bir metinde ise Çad'daki Sarh mülteci kampına yapılan insani yardımda kampın Orta Afrika Cumhuriyeti'nden gelen Müslümanlardan oluştuğu vurgulanmıştır (TİKA, 2014g). Mozambik'e yapılan yardımların "Müslüman nüfusun ağırlıkta yaşadığı Cabo Delgado Eyaletin"e (TİKA, 2017f) gerçekleştirildiği vurgulanmıştır. Fildişi Sahili'nde ise "Fildişi Sahili İslam Birliği nezdinde de önemli bir yeri olan Abidjan Al Manarat Al İslamiyat Medresesi tadilat ve tefrişatı"'nın gerçekleştirildiği ifade edilmiştir (TİKA, 2016d).

TİKA'nın sadece Müslümanlara yönelik faaliyetler yürüttüğü söylenemez. İncelenen metinlerde iki yerde Müslüman harici topluma da yardım edildiği ifade edilmiştir: "TİKA, her yıl düzenlenen Ramazan ayı faaliyetleri kapsamında Güney Afrika Cumhuriyeti'nde sadece Müslüman ailelere değil… Devletin bakımına ihtiyaç duyanlara da destek olmaya devam ediyor" (TİKA, 2022b) ve "Nijerya makamlarının talebine istinaden ülkede bulunan ve Hıristiyan çocukların barındığı Mother Theresa adlı yetimhaneye muhtelif oyuncaklar ve gıda malzemesi hibe edilmiştir." Ancak bunların münferit örnekler olarak kaldığını söylemek gerekir.

TİKA'nın yardım konularında İslami kimlik üzerinden hareket ettiğini Grafik 9'daki veriler destekler niteliktedir. Grafikte de görüleceği üzere TİKA'nın sağlık, eğitim ve gıda gibi kurum kimliği unsurların dışındaki ilk yardım konularının ramazan, iftar, cami olduğu görülmektedir. Ayrıca yukarıdaki örneklerde de görüleceği üzere radyo ve mültecilere yönelik yardımlar konusu itibariyle İslami kimlikle ilgili olmasa da yardımın Müslümanlara yönelik olması yine bu kimlik üzerinden açıklamayı mümkün kılmaktadır. Yine yardım yapılan ülkelere bakıldığı takdirde bu ülkelerin yarısının -Sudan, Somali, Senegal, Cibuti ve Gine gibi- neredeyse nüfusunun tamamının Müslüman olduğu görülmektedir. Nüfusunun çok azı Müslüman olan iki ülkeden Kenya'ya yönelik yardımların –yukarıda örneği verildiği üzere- ve Güney Afrika Cumhuriyeti'ne yapılan yardımların ise çok büyük oranda Müslümanlara yönelik olduğu görülmektedir. Nüfusunun üçte biri Müslüman olan Etiyopya ve Tanzanya'ya yönelik yardımları konu edinen metinlerde İslami kimlikle ilgili vurguların olmadığı görülmüştür.

3.1.3. TİKA'nın Ulusal Öz-İmaj Algısı

TİKA'nın ulusal öz-imaj algısı teması dört kategoride tahlil edilmiştir. 'Kendini tanımlama' kategorisinde TİKA'nın Türkiye'yi "sömürge geçmişi olmayan ülke" olarak tanımladığı görülmektedir. Resmi sitede yer alan bir metinde dönemin TİKA Başkanı

Serdar Çam'ın şu ifadeleri yer almaktadır: "Sömürge geçmişine sahip olmaması, Afrika'yla ticari ilişkilerde ülkemize teveccühü artırmaktadır." (TİKA, 2017c). Çam, Afrika ile ilişkileri ifade ederken öz-imaj algısını ortaya koyarak Türkiye'yi sömürge geçmişi olmayan ülke olarak tanımlamıştır. Bu kodu destekleyen ifadeler görüşmelerde de yer almaktadır. T1, "Geçmişinde kolonyalizm izi taşımayan Türkiye'nin Afrika ile iş birliği, asırlarca 'karanlık kıta' tabiriyle imajı zedelenen ülkelere yaklaşımı değiştirmekte…", T5 ise "Afrika'nın da kıtada sömürgeci geçmişinin olmaması dolayısıyla Türkiye'ye yönelik çok olumlu bir bakışı var" ifadeleriyle Türkiye'yi sömürge geçmişinin olmaması üzerinden tanımlamışlardır.

İkinci kategoride "Türkiye'nin ne yaptığına dair anlatı"lar incelenmiştir. Burada Türkiye'nin yapmış olduğu 'İnsani yardım' faaliyetleri ön plana çıkmaktadır. Türkiye "insani yardımlarda en cömert ülke" (TİKA, 2015c: 1; TİKA, 2017b: 10) olarak nitelendirilmiştir. Türkiye "dünyanın vicdanı" (TİKA, 2017b: 1) olarak tanımlanırken, ayrım gözetmeksizin (TİKA, 2021a: 6-8; TİKA, 2011a) insan odaklı bir yaklaşım benimsendiği -Afrika'ya atıfla- mazlumların yanında (TİKA, 2014b: 6-8) olduğu vurgulanmıştır. Türkiye'nin Afrika'ya yönelik tecrübe paylaşımında olduğuna dair bir algı söz konusudur. Bu husus metinlerde tüm Afrika kıtası (TİKA, 2018h) ve özelde Somali (TİKA, 2015a: 53) üzerinden örneklendirilmiştir. T1 Türkiye'nin kalkınma tecrübesini paylaştığını, T5 ise diğer bölgelerle kıyasla Afrika'da daha çok bilgi birikimi ve tecrübe paylaşımı yapıldığını vurgulamışlardır.

Metinlerde Türkiye'nin bölgesinde ve dünyada barış kuşağı oluşturma (TİKA, 2014j) çabasında olduğu ifadesiyle 'dünya barışına hizmet' ettiği vurgulanmıştır. Bu hususta Afrika'da Somali ile Somaliland arasındaki barış görüşmelerinde Türkiye'nin arabuluculuğu örneklendirilmiştir (TİKA, 2014k). Görüşme tahlillerinde de benzer kod çıkmıştır. T1 bunu şu şekilde ifade etmektedir: "Dünya barışı ve istikrarının desteklenmesi hususunda artan sorumluluk duygusu, Türkiye'nin uluslararası kalkınma iş birliği yapısı içinde dinamik ve model bir aktör olarak ortaya çıkmasına imkân vermiştir."

Metin ve görüşmelerde Türkiye'nin 'küresel sisteme itiraz: Dünya 5'ten büyüktür' söylemi olduğu görülmektedir. Bu söylem metinlerde Afrika ile şu şekilde ilişkilendirilmektedir: "Cumhurbaşkanımızın her platformda **"**Dünya beşten büyüktür" sözleriyle vurguladığı üzere, yeni bir uluslararası sistem oluşmaya başlamıştır. Bu süreçte dünyanın dikkatinin Afrika'ya kayıyor olduğunu söylemek yanlış olmaz" (Kayalar, 2021) ve "Sayın

Cumhurbaşkanımızın ‘Dünya 5’ten büyüktür’ mesajı da, Afrika gibi mazlum coğrafyalara uzanarak, onların mağduriyetini ve sesini küresel zemine taşımaktadır.” (Çam, 2017a).

Afrika mazlum, mağdur ve aynı zamanda mevcut küresel sistemde sesi duyulmayan bir coğrafya olarak algılanmaktadır. Türkiye’nin bu söylem aracılığıyla küresel sisteme itirazının Afrika’ya da yarar sağlayacağı düşünülmektedir. Bu görüşü T2 de şu ifadelerle desteklemektedir: “Cumhurbaşkanımızın da Dünya 5’ten büyüktür çıkışı aslında Afrika da dâhil olmak üzere tüm dünyayı malum kapsayan bir şey.”

Türkiye’nin “dünyadaki konumu” kategorisine dair metinlerden herhangi bir kod çıkmazken, görüşmelerde THY aracılığıyla Türkiye’nin Afrika’yı dünyaya bağladığı vurgusu üzerinden Türkiye’ye dair “Türkiye’nin de bu, yine merkezi bir ülke olma konumu pekiştiren bir şey” ifadeleriyle ‘merkez ülke’ tanımlaması yapılmıştır.

Tarihsel algı kategorisinde ise ilk olarak ‘Osmanlı geçmişine övgü’ kodu ön plana çıkmaktadır. Metin ve görüşmelerden çıkarılan sonuç itibariyle TİKA Afrika’da Osmanlı’yı bir övünç kaynağı olarak görmektedir. Resmi sitede yer alan bir metinde TİKA görevlisinin Güney Afrika’ya dair şu ifadelerine yer verilmiştir: “Kıtanın her tarafının sömürüldüğü ve insanların köleleştirildiği bir dönemde bizim burayla ilişkilerimiz eğitim ve insana yatırımla başlamış. Bu bölge insanı için çok büyük bir anlam ifade etmektedir.” (TİKA, 2019c). Metinde Güney Afrika’ya gönderilen İslam âlimi Ebubekir Efendi nezdinde Osmanlı geçmişi ile övüldüğü görülmektedir. Yine başka bir metinde Ebubekir Efendi’nin Güney Afrika’daki mezhep çatışmalarını bitirdiğinden övgüyle bahsedilmiş ve günümüzde dahi saygıyla anıldığı ifade edilmiştir (TİKA, 2015g; TİKA, 2021d). 2021 yılına ait faaliyet raporunda ise şu ifadeler geçmektedir: “Aradan geçen 100 yıldan fazla zamana rağmen Ebu Bekir Efendi’nin adı hala bölge halkı tarafından saygı ile anılmaktadır.

Görüşmelerde ise T5, Osmanlı Afrika ilişkilerinden şu şekilde bahsetmiştir: “20. yüzyılın başlarında Osmanlı ordusunda görev yapan bazı Sudanlıları da görüyoruz, biliyoruz. İlk Afrikalı pilot olarak zaman zaman sosyal medyada çıkıyor. Bunu bir etkileşim olarak görmek lazım. Batılı ülkelerin böyle bir şey söyleme şansı olmuyor.” T5 burada Osmanlı ordusunda pilot konumunda bir Afrikalı olmasını, Batılı ülkelerle kıyaslayarak övünç kaynağı olarak ele almıştır. T2 ise toplumsal düzeyde bir yaklaşımla “Seküler olsun dindar olsun Türk toplumunun geçmişiyle bir şekilde övündüğünü ben görüyorum. Övünme düzeyinin derecesi sadece değişiyor” ifadeleri ile Osmanlı geçmişiyle övünüldüğünü vurgulamıştır.

T5 aynı zamanda Afrika'nın Türkiye'nin uluslaşma sürecini örnek aldığını şu şekilde ifade etmiştir: "Afrika ülkeleri, Türkiye'nin bu mücadelesine gıptayla bakmakta ve bu uluslaşma sürecini örnek almakta. En azından ilham alınacak şeyler olduğunu düşünmekte." TİKA için münferit bir örnek –zira metinlerde veya diğer görüşmelerde benzer bir söyleme denk gelinmemiştir- olmakla birlikte, burada tarihsel algı itibariyle sadece Osmanlı geçmişine değil 'Türkiye'nin uluslaşma sürecine övgü'nün de olduğu sonucu çıkarılabilir.

3.1.4. Türkiye'nin Ulusal Çıkar Algısı

TİKA'nın ulusal çıkar algısı siyasi ve ekonomik çıkar olmak üzere iki kategoride tahlil edilmiştir. Siyasi çıkar algısında ilk olarak 'Türk dış politikasına destek' kodu ön plana çıkmaktadır. Dönemin başkanı Serdar Çam, TİKA'yı "Türk dış politikasına önemli katkı sağlayan kurumlardan biri" (Çam, 2012: 3-5) olarak tanımlamakta ve "uzun vadeli ikili ilişkilerin de tohumlarını attıklarını" (TİKA, 2015b: 8) ifade etmektedir. Çam, TİKA'nın "ülkemizin küresel anlamda etkili bir aktör olmasına katkı" (TİKA, 2017a: 8) verdiğini belirtmektedir. Afrika ile "ikili ilişkilerin gelişimine katkı sağlama"yı (TİKA, 2013b) amaçlayan TİKA, dış politikasının ihtiyaç duyduğu alanlarda faaliyet yürütmektedir. Örneğin medya alanındaki ihtiyaca binaen "Afrika ülkeleri ile medya alanında ilişkilerin geliştirilmesi"ne (TİKA, 2015e) yönelik çalışmalarda bulunmaktadır.

En nihayetinde TİKA'nın siyasi çıkar algısı kapsamında Türkiye'nin dış politikasına stratejik anlamda ihtiyaçlara yönelik destek verdiği görülmektedir. Görüşmeler de bunu desteklemektedir. T3 bunu şu şekilde açıklamaktadır: "Türkiye dış politikasında Afrika nereye oturuyorsa aslında TİKA da bir şekilde proje ve faaliyetleriyle bunu desteklemeye çalışıyor." T2 ise TİKA'nın "ülkemizin kurulan ilişkilerin bir şekilde güçlendirilmesini, kavileştirilmesini sağlamak amacıyla birçok program, projeyi ürettiğini" ifade etmiştir. T1 ise Afrika ile kurulacak yakınlığın Türkiye'nin siyasi çıkarı açısından önemini şu ifadelerle belirtmiştir: "Afrika kıtasına coğrafya olarak yakınlığımız sebebiyle güçlü siyasi ilişkiler ülkemiz için de hem küresel hem de bölgesel olarak güçlü bir siyasi duruş getirecektir." Burada siyasi çıkar açısından Afrika'ya verilen önem gün yüzüne çıkmaktadır.

TİKA'nın Afrika'ya yönelik siyasi çıkar algısında ikinci faktör olarak 'FETÖ ile mücadele' yer almaktadır. Dönemin TİKA Başkanı Serdar Çam 2017 yılında "FETÖ, yurt dışındaki Müslümanlara Türkiye hükümetine karşı yalanlar aktarıyor. Güney Afrika'da iletişimimizi artırarak bu yalanları bertaraf edeceğiz" (TİKA, 2017h) ifadesi ile ikili ilişkileri artırmada FETÖ faktörünü vurgulamıştır. Bu hususta TİKA Afrika'da çeşitli ülkelerde FETÖ aleyhine propaganda faaliyetlerinde bulunmaktadır. "Güney Afrika Müslüman Ulema

Konseyi'ne FETÖ'nün anlatılması" (TİKA, 2017i), "15 Temmuz darbe girişiminin Gine'de anlatılması" (TİKA, 2018g), "Güney Afrika Cumhuriyeti'nde şehitlerimiz anısına hatıra bahçesi" (TİKA, 202ed), "Sudan'da '15 Temmuz' fotoğraf sergisi" (TİKA, 2023a) bunlardan bazılarıdır. Kenya'da 15 Temmuz etkinliklerine yönelik haber metninde "FETÖ'nün hala aktif olduğu Kenya'da işbirliği yapılan ortakları bilgilendirme"nin (TİKA, 2018e) amaçlandığı ifade edilmiştir. Bu ifade TİKA'nın siyasi çıkar algısında FETÖ ile mücadeleye verilen önemi gözler önüne sermektedir.

Görüşmelerde FETÖ'ye dair ifade sadece bir görüşmede T4 tarafından Afrika politikasının yeterli olup olmadığına dair soruda Türkiye'nin son dönemlerde yaşadığı olumsuzluklardan birisi olarak FETÖ'den önemsiz derecede bahsedildiği görülmektedir. Metinlerde siyasi çıkar algısı açısından önemsenen FETÖ söyleminin katılımcılar tarafından yeterince önemsenmediği görülmüştür.

TİKA'nın Afrika ülkeleriyle ilişkilerinde "iktisadi, ticari" amaçlar taşıması ve 'ticari ilişkilere destek' vermesi ekonomik çıkar algısı kategorisinde değerlendirilebilir. Bu algıya yönelik bir yaklaşım dönemin TİKA Başkanı Serdar Çam tarafından şu şekilde ifade edilmektedir: "TİKA insani ve kalkınma amaçlı faaliyetlerde bulunuyor olsa da sonuçları itibariyle ülkemizin diplomasisine ve küresel iktisadi ilişkilerine de enstrüman üretmektedir." Çam, burada Türk dış politikasında TİKA'nın ekonomik ilişkilere sunduğu katkıyı vurgulamaktadır. Bunun bir örneği de resmi sitede yer alan bir metinde şu şekilde yer almaktadır: "Afrika ülkeleri ile basın-yayın alanında daha fazla işbirliğine gidilmesi önem teşkil ediyor. Bu çerçevede Uganda Yüksek İslam Konseyi'nin desteklenmesinin Uganda ile ekonomik, ticari, kültürel ve sosyal alanlardaki ilişkilerin geliştirilmesine önemli katkı sağlayacağı değerlendiriliyor." (TİKA, 2014f). Metinde Uganda'ya yapılan radyo desteğinin ekonomik ve ticari ilişkiler açısından katkı sağlayacağı ifade edilmiştir. TİKA'nın yapmış olduğu yardım ile ticari çıktıyı ilişkilendirmesi ekonomik çıkar algısıyla ilişkilendirilebilir.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde de ekonomik çıkar algısına yönelik yaklaşımlara rastlanmıştır. "Kazan-kazan açısından Türkiye ve Afrika ne kazanmaktadır?" sorusuna T1 şu cevabı vermiştir: "Kalkınma projelerinin getirdiği sağlam ilişkiler ve kurulan yeni networkler Türk özel ve kamu sektörünün ürünlerine olan ticari talepleri de artırabilmekte, ülkemizin Afrika ile ticaretinin yoğunlaşmasına katkı sağlamaktadır." Burada TİKA'nın kurumsal kimliğinin önemli bir parçası olan kalkınma yardımlarının ticari fayda sağladığı vurgulanmıştır. Ayrıca T1 Türkiye'nin kazancını sadece ekonomik çıktı üzerinden

açıklamıştır. Benzer bir yaklaşımı T3'te de şu cümlelerde ifade etmiştir: "Afrika'nın malumunuz diğer tarafı da var. Yani sonuçta ticaret, ekonomi tarafı da var asıl önemli olan kısımlardan. Oradaki işte Türk iş adamları, Türk firmaları vs…" T3 ekonomik ilişkileri asıl kısım olarak nitelendirmiştir. T5, Türkiye'nin Afrika ile ilişkileri ticari bir temelde ilerletmesini önemli olarak gördüğünü belirtmiştir. T1 ise ekonomik ilişkileri şu cümlelerle açıklamıştır:

> Gelişen ilişkilerin ekonomik ilişkileri olumlu yönde etkilemesi de kaçınılmazdır. Afrika, Türkiye'nin ekonomik olarak pazarını çeşitlendirmesi ve geliştirmesi için bir fırsat sunmaktadır. Kıta yeraltı kaynakları açısından zengindir. TİKA açısından bakacak olursak, başkanlığımız projeleri kapsamındaki mal ve hizmet alımları ile yapım işleri vesilesiyle Türk firmalarının Afrika pazarlarına girişi kolaylaşmakta, yapılan bir iş yeni ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi için yeni fırsatları da beraberinde getirebilmektedir.

Afrika Türkiye'nin pazarını çeşitlendirmesi açısından bir fırsat olarak algılanmaktadır. TİKA'nın faaliyetlerinin de Türkiye'nin ekonomik çıkarlarına fayda sağladığı ifade edilmektedir. Nihayetinde görüşmelerin de metinlerde yer alan ekonomik çıkar algısını destekler nitelikte olduğu görülmüştür.

3.1.5. Uluslararası İmajın Bileşenleri Açısından TİKA'nın Afrika Algısı

Bu bölümde İmaj Teorisinde uluslararası imajın bileşenleri olarak ele alınan tarihî imaj, yaşayan imaj ve potansiyel imaj açısından TİKA'nın Afrika algısı tahlil edilmiştir.

Tablo 5: Tarihî, Yaşayan ve Potansiyel Algının Tematik Tahlili (TİKA)

TEMA	KATEGORİ	KOD
Afrika'ya Yönelik Tarihî algı	Sömürgecilik	Sömürgecilik Geçmişi Üzerinden Tanımlama
	Kölelik	Köleliğin Merkezi
	Sömürge Öncesi Tarih	Zengin Kültür ve Medeniyet
Afrika'ya Yönelik Yaşayan Algı	Siyasi Algı	Afrika'nın Bütüncül Algılanışı
		Yeni Sömürgecilik
		Siyasi İstikrarsızlık

		Savaş, İç Savaş, Çatışma, Terör
		BM'deki Oy Oranı
	Ekonomik Algı	En az gelişmiş ülkeler
		Zengin Kıta
	Toplumsal Algı	Genç Nüfus
		İnsan Kaynağı Sorunu
		Yoksulluk Yetersiz Beslenme
		Sağlık sorunları
		Göç
Afrika'ya Yönelik Potansiyel Algı	Afrika'nın geleceği	Genç ve Gelecek Vadeden Nüfus
		Tarım Potansiyeli
		Potansiyel Bir Yükselen Güç

3.1.5.1. Afrika'ya Yönelik Tarihî algı

TİKA'nın Afrika'ya yönelik tarihî algısının merkezinde sömürgecilik yer almaktadır. Afrika'ya yönelik 'sömürge geçmişi üzerinden tanımlama' yapıldığı görülmektedir. İncelenen metinlerdeki şu ifadeler yer almaktadır: "Geçmiş yüzyıllarda Batılı ülkelerin sömürgesi" (TİKA, 2012g: 36), "bir dönem sömürü merkezi olan Afrika ülkeleri" (TİKA, 2014a: 56), "sömürünün merkezi" (TİKA, 2015f) ve "15. asırdan bu yana emperyal sömürgeciliğin pençelerini üzerinden çekmediği Afrika" (Çam, 2017b). Bu ifadelerden Afrika'nın sömürge geçmişi üzerinden tanımlandığı söylenebilir.

Yapılan görüşmelerde katılımcıların tamamı Afrika'nın sömürgecilik tarihine ve bunun olumsuzluklarına değinmişlerdir. Ancak T4 farklı bir yaklaşımla sömürgeciliğin "kalkındırıcı yönü"nü şu ifadelerle vurgulamıştır: "Tabii ki sömürgecilik iyiymiş ama bunu prensipte karşıyız, sonuçta burada bu tartışılıyor artık yani (sömürgecilik) bir kalkınma hamlesi sağlamış mıdır? Sağlamıştır." Metin ve görüşmelerdeki sömürgeciliğe yönelik baskın olumsuz algının aksine T4 sömürgeciliğin olumlu olduğunu ifade etmektedir.

Tarihî algıda ikinci olarak kölelik ele alınmaktadır. Dönemin TİKA Başkanı Serdar Çam Afrika'da yaşanan köleliği şu ifadelerle açıklamıştır: "Gördüğü zenginlik karşısında Afrika'nın halklarını ve devletlerini yok sayan Batı, hızlı bir şekilde köleleştirme ve kolonileştirme faaliyetlerine başlamıştır." (Çam, 2017b). Başka bir metinde ise Zanzibar

köleliğin merkezi olarak vurgulanmıştır: "Zanzibar, Afrika tarihinde köle ve baharat ticaretinin merkezi olarak anılmaktadır." (TİKA, 2015a: 28) Görüşmelerde ise yalnızca T3 Afrika ile köleliği şu ifadelerle özdeşleştirmiştir: "Kıta olarak bir köle fabrikasından bugün uluslararası sistemde bir iddiası olan bir kıtadan bahsediyoruz."

Afrika'nın tarihî algısında son olarak 'sömürge öncesi tarih' kategorisi yer almaktadır. Olumsuz tarihî algı olarak nitelendirilebilecek sömürgeciliğin ve köleliğin aksine olumlu bir tarihî algı olarak Afrika medeniyetlerine değinilmiştir. TİKA başkanlığı döneminde Serdar Çam şu söylemde bulunmuştur: "Zengin kültürü ve medeniyetiyle büyülü bir dünya denilebilecek Afrika, gelişmiş ülkeler için katıksız ve büyüden yoksun bir ticari araç haline gelmiştir." Çam, burada sömürge öncesi dönemde Afrika'nın "zengin kültür ve medeniyeti" olduğunu vurgulamıştır. Görüşmelerde ise T3 Afrika'daki medeniyetlerden bahsederken Etiyopya'yı şu şekilde örneklendirmiştir: "3 bin yıllık bir devlet gelenekleri var. Bu çok bilinen bir şey değil. Yani Aksum İmparatorluğu'nun geçmiş dönemlerinden tutun gelin. Bir bürokrasi, bir diplomasi gelenekleri var."

3.1.5.2. Afrika'ya Yönelik Yaşayan Algı

TİKA'nın Afrika'ya yönelik yaşayan algısı siyasi, ekonomik ve toplumsal algı olmak üzere üç kategoride tahlil edilmiştir. Siyasi algı kategorisinde ilk olarak 'Afrika'nın bütüncül algılanışı' incelenmiştir. Serdar Çam, "Tek bir Avrupa, tek bir Asya olmadığı gibi, tek bir Afrika da yok. Doğal kaynaklarıyla değişik boyutlara sahip Afrika'da her coğrafi alan için farklı çalışmalara ihtiyaç var" ("Afrika için çalışmalıyız", 2012) ifadesiyle Afrika'yı bir bütün gibi algılamamaktadır. Ancak metinlerde Afrika'ya yönelik bütüncül bir yaklaşımın olduğu da görülmektedir. Resmi sitede yer alan bir metinde şu ifadeler yer almaktadır: "Afrika'nın siyasi sorunlar, ihtilaller, askeri hareketler, çatışmalar, doğal afetler gibi birçok sıkıntıyla karşı karşıya kaldığını, bu yüzden de insan kapasitesinin geliştirilmesine yönelik çalışmalara fırsat bulamadığını belirten Çam…" Burada da görüleceği üzere Çam'ın bu kez Afrika'ya yönelik bütüncül bir yaklaşımı olduğu görülmektedir.

Metinlerde ya Afrika'nın bütün olarak ele alındığı ya da bölgeler üzerinden tanımlamalar yapıldığı görülmektedir. Esasında TİKA'nın kurumsal yapı itibariyle de Afrika'nın bölgelerini ayrı ayrı ele alan bir koordinatörlüğü yoktur. Öyle ki Afrika kıtası Ortadoğu bölgesi ile birlikte tek bir koordinatörlük çatısı altında yer almaktadır.

Görüşmelerde ise Afrika'nın bir bütün olarak ele alınamayacağı vurgulanmıştır. T1 şu sözlerle vurgulamıştır: "Çok geniş bir kıta olan Afrika'nın bir bütün olarak

değerlendirilmesi doğru olmayacaktır. Kuzey, güney, doğu/boynuz, batı ve orta bölgelerinin her birinin farklı dinamikler taşıdığı unutulmamalıdır." T4, benzer bir yaklaşımla "Afrika bir ülke değil. Afrika bir kıta" ifadelerini kullanmıştır. T2, iki yerde Afrika'dan bahsederken "ülke" kelimesini kullanmış ve sonrasında bölge olarak düzeltmiştir. Burada şu sonuca varılabilir ki özellikle sahada görev yapmış TİKA çalışanları -muhtemelen yaşamış oldukları deneyimden de kaynaklı olarak- Afrika'ya yönelik bütüncül bir dil kullanmazken, metinlerde bunun zıddına bir yaklaşım vardır.

TİKA'nın siyasi algısında ikinci olarak 'yeni sömürgecilik' yer almaktadır. TİKA'ya göre Afrika'da sömürgecilik döneminin etkisi günümüzde de devam etmektedir. TİKA başkanlığı döneminde Serdar Çam bunu şu cümlelerle açıklamaktadır: "Kolonyalizmin ölümünün ilan edildiği ancak tesis ettiği adaletsiz ilişkilerin günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki dengesizliklere hala bir şekilde yansıdığı görülmektedir. Dünya'nın en zengin kaynaklarına sahip Afrika ve Ortadoğu gibi birçok coğrafyanın en büyük insani, siyasi ve ekonomik sorunları yaşaması tesadüf değildir." (TİKA, 2015c: 9) Başka bir metinde Çam, "Afrika dünyanın en zengin bölgesi, ancak orada zamanında yanlış sistemler kurulmuş ve hala devam etmekte" (TİKA, 20123) ifadeleri ile bu görüşünü yinelemiştir.

Metinlerde yeni sömürgecilik, sömürgeciliğin etkisinin devam etmesi üzerinden ele alınmıştır. Ancak görüşmelerde yeni sömürgeciliğe yönelik daha net söylemlerin olduğu görülmüştür. T1, bunu şu şekilde ifade etmektedir: "Önce köle, sonra hammadde ve pazar olarak Batının iştahını kabartan Afrika ülkelerinin çoğu, 2. Dünya Savaşı sonrasında 'siyasi bağımsızlığa' kavuşsa da kıtanın içinde olduğu durum ve imaj hiç değişmemiştir." T2 ise "Hala o katı kolonyal bakış açısının bir şekilde Afrika'ya yönelik olarak devam ettiğini görüyoruz" söylemiyle sömürgeciliğin devam ettiğini vurgulamıştır. T5 ise Afrika ülkeleri ile eski sömürgecileri arasında hiyerarşik bir ilişki olduğu ifadesiyle yeni sömürgeciliğe vurgu yapmıştır. Ancak T5'e göre bu düzen değişmektedir ve Afrika ülkeleri kırılan özgüvenlerini yeniden kazanmaya başlayarak bu hiyerarşik düzene itiraz etmektedirler.

TİKA'nın Afrika'ya yönelik siyasi algısındaki bir diğer unsur 'siyasi istikrarsızlık'tır. Afrika siyasi olarak istikrarsız olarak görülmektedir. Metinlerde Mali (TİKA, 2012d) ve Gine (TİKA, 2014h) üzerinden darbe vurgusu yapılmıştır. Görüşmelerde ise T5 Kongo Cumhuriyeti, Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Orta Afrika Cumhuriyeti'ni siyasi istikrarsız ülkeler olarak nitelemiştir. T3 ise Afrika'da darbelerin dezavantaj oluşturduğunu ve küresel güçlerin desteği ile gerçekleştiğini vurgulamıştır.

TİKA, siyasi algı kategorisinde Afrika'yı savaş, iç savaş, çatışma ve terör unsurları ile birlikte algılamaktadır. Metinlerde Namibya (TİKA, 2015a: 8) ve Orta Afrika Cumhuriyeti (TİKA, 2013c) savaşla ve savaşın oluşturduğu tahribatla, Senegal (TİKA, 2013b) ise yaşanan çatışmalarla birlikte anılmıştır. Metinlerde yoğun bir şekilde iç savaş vurgusunun yapıldığı görülmektedir. Somali (TİKA, 2016a: 7) başta olmak üzere Demokratik Kongo Cumhuriyeti (TİKA, 2013d), Çad (TİKA, 2014L), Fildişi Sahilleri (TİKA, 2014n), Gine Bissau (TİKA, 2015h) iç savaş ve olumsuz etkileri ile anılmaktadır. Nijerya (TİKA, 2016c) ise metinlerde Boko Haram terör örgütü ile anılmakta ve nihayetinde ortaya çıkan mülteci krizi vurgulanmaktadır. Yapılan görüşmede T5 yaşanan çatışmaları, savaşları, terör faaliyetlerini ulusal sınırların belirleniş şekline bağlamaktadır.

> Afrika ülkelerinin tabii sınırlarının belirlenmesinde hassasiyet gözetilmediği gibi belki de ileride tekrar filizlendirilmek, tekrar ortaya çıkarılmak adına, kimi sorunların tekrar gün yüzüne çıkarılması adına bazı mayınlı bölgeler özellikle yaratılmış gibi görünüyor. Bazı etnik grupların farklı ülkelere dağıldığını görebiliyoruz. Kimi sınır anlaşmazlıklarının ilk günden beri tekrar gündemde olabildiğini görüyoruz. Ülkeler arasında yaşanan kimi savaşlar görüyoruz.

T5 çatışmaları doğuran unsurun bilinçli bir şekilde oluşturulan yanlış sınır çizimleri olduğunu ifade etmekte ve çatışmaları sömürgeci ülkelere atfetmektedir. Görüldüğü üzere metinlerde Afrika, siyasi algı itibariyle neredeyse tamamen olumsuz ifadeler üzerinden tanımlanmıştır. Ancak olumlu siyasi bir algı olarak T3 Afrika'nın BM üyeliğindeki pozisyonuna değinmiştir. "Bir dış politik eksenden baktığımız zaman işte bir küresel sistem içerisinde 54 tane Afrika ülkesinden bahsediyoruz. Önemli bir güç. Bunların önemli bir kısmı işte BM güvenlik kurulları vs. bir ilgileri dış politik tarafı var." Burada Afrika'nın BM'deki sayıca çok ülkeyle temsil edilmesi önemli bir güç olarak nitelendirilmiştir. T5 ise Türkiye'nin Güvenlik Konseyi geçici üyeliğinde Afrikalı ülkelerin rolünü örneklendirerek, Afrika açısından olumlu siyasi bir algı ortaya koymuştur.

Ekonomik algı kategorisinde Afrika'da olumsuz bir algı olarak 'en az gelişmiş ülkeler'e (EAGÜ) vurgu yapıldığı görülmektedir. TİKA Başkanı Serkan Kayalar "Bilindiği gibi 47 en az gelişmiş ülkenin (EAGÜ) 35'i Afrika'da bulunmaktadır" (Kayalar, 2021) ifadeleriyle buna vurgu yapmıştır. Metinlerde; Sao Tome & Principe (TİKA, 2015a: 49), Somali (TİKA, 2012b), Benin (TİKA, 2013b), Gine Bissau (TİKA, 2014h), Çad (TİKA, 2014L),

Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Cibuti ve Moritanya (TİKA, 2014r), Mozambik (TİKA, 2017f), Burkina Faso (TİKA, 2018f), Tanzanya (TİKA, 2019b), Nijer (TİKA, 2023c), Lesotho (TİKA, 2024b) en az gelişmiş ülkeler olarak nitelendirilmiştir. Yapılan görüşmede T3 de Afrika'nın dezavantajlarından birisi olarak kalkınmada geri kalmışlığı vurgulamıştır.

Siyasi algının aksine ekonomik algı itibariyle TİKA Afrika'yı daha olumlu algılamaktadır. Afrika 'zengin kıta' olarak nitelendirilirken, zenginlik kaynakları ise şu şekilde ifade edilmiştir: "Hiçbir kıtanın sahip olmadığı doğal ve beşeri kaynaklara sahiptir. Petrol, doğal gaz yatakları, altın ve elmas madenleri, ormanları, su kaynakları, deniz ürünleri, zengin endemik bitki türleri, yılda 3-4 kere ürün alınabilen iklim çeşitliliği ve turizm potansiyeliyle kıtadan adeta zenginlik fışkırmaktadır." (Çam, 2017b). Görüşmelerde de Afrika'nın yer altı ve yer üstü zenginliklerine vurgu yapılmıştır. T2 Afrika'nın hala bakir topraklar olduğunu belirtirken doğal kaynakların bolluğuna vurgu yapmıştır. T3, tarım kapasitesini, enerji ve maden kaynaklarını; T5 ise özellikle akıllı telefonlarda kullanılan nikel ve kobalt, nükleer santrallerde kullanılan uranyum madenlerini ön plana çıkarmıştır.

Toplumsal algı kategorisinde ilk olarak 'genç nüfus' yer almaktadır. Afrika'nın dünya nüfusunun yüzde 15'ine ev sahipliği yaptığı ve genç bir nüfusa sahip olduğu ifade edilmektedir (Çam, 2017b). Ancak genç nüfus kalkınma sürecinde hem zenginlik hem de bir nevi engel olarak nitelendirilmiştir (TİKA, 2015L). T1 bu algıyı destekler mahiyette 1 milyarlık nüfusa vurgu yaparken, T3 nüfusun pazar olma yönünü vurgulamıştır. Olumlu bir algı olarak genç nüfusun haricinde toplumsal algı kategorisinde genellikle olumsuz unsurlar vurgulanmaktadır. Bunlardan birisi de 'insan kaynağı sorunu'dur. Resmi sitede yer alan bir metinde bu sorun şu cümlelerle ifade edilmiştir: "İnsan kaynakları Afrika ülkelerinin kalkınma yolunda karşılaştıkları en büyük sorunlar arasından yer alıyor. Afrika'da siyasi, sosyal ve iktisadi hayatın her alanında insan kaynağı sorunu ciddi bir sorunu meydana getiriyor." (TİKA, 2014c).

Toplumsal algıya dair diğer bir husus olarak metinlerde sıklıkla "yoksulluk ve yetersiz beslenme" vurgusu yer almaktadır. Metinlerde yoksulluk, açlık, susuzluk, kuraklık gibi ifadelerin 2015 öncesi, özellikle Somali'den de kaynaklı olarak 2011 yıllarına ait olduğu görülmektedir. 2015 sonrası dönemde bunlardan ziyade gıdaya erişememe (TİKA, 2021e), yetersiz beslenme (TİKA, 2018d), genç işsizlik (TİKA, 2015m) gibi daha detaylı sorunlar vurgulanmaktadır. Burada ilk yıllara göre TİKA'nın Afrika'ya yönelik toplumsal algısında bir değişimin yaşandığını söylemek mümkündür.

Toplumsal algıya dair diğer bir kod ise ‘sağlık sorunları’dır. Söz gelimi bu soruna dair şu ifadelere yer verilmiştir: “Afrika, insan sağlığının en fazla tehdit altında olduğu ve sağlık alt yapısının en zayıf olduğu kıta konumunda. Günümüzde Afrika kıtasında gerçekleşen ölümler ağırlıklı olarak bulaşıcı hastalıklardan kaynaklanıyor.” (TİKA, 2021b: 54). Afrika’daki sağlık sorunları olarak ise metinlerde şu hastalıklara vurgulanmıştır: Ebola (TİKA, 2015a: 13), katarakt (TİKA, 2014d), sıtma, kolera ve hepatit (TİKA, 2014o), anne-çocuk ölümleri (TİKA, 2015L), AIDS (TİKA, 2019c). Toplumsal algıya dair son kod ise ‘göç’tür. Metinlerde Afrika’da yaşanan göç sorunu vurgulanmaktadır. Bu hususta Somali’den Kenya’ya giden göçmenler (TİKA, 2012c), Orta Afrika Cumhuriyeti’nden Çad’a giden göçmenler (TİKA, 2015j), Boko Haram tehdidinden dolayı Kamerun sınırına giden göçmenler (TİKA, 2016c) örneklendirilmiştir.

TİKA’nın Afrika’ya yönelik toplumsal algısında sorunlar ağırlıklı konumda yer almaktadır Afrika’nın toplumsal, kültürel zenginliğine dair hususlara daha az yer verilmektedir. Toplumsal algıda eğitim, sağlık sorunlarının yanı sıra yardıma muhtaç toplum izlenimi ağırlık kazanmaktadır. Bunun ardında yatan neden eğitim, sağlık ve yardım faaliyetlerinin TİKA’nın kurumsal kimliğinin temel unsurları olmasıdır. TİKA kendi kurumsal kimliğine ve Türkiye’nin ‘insani yardım yapan ülke’ ulusal öz-imajına uygun olarak Afrika’yı toplumsal sorunlar üzerinden algılamaktadır.

3.1.5.3. Afrika’ya Yönelik Potansiyel Algı

İncelenen metin ve görüşmelerde Afrika’nın potansiyeline yönelik bazı unsurların yer aldığı görülmektedir. İlk olarak TİKA Afrika’nın nüfusunu ‘genç ve gelecek vadeden nüfus’ olarak algılamaktadır. Resmi sitede yer alan bir metinde şu ifadelere yer verilmiştir:

> Afrika’nın müthiş bir potansiyeli var. TİKA olarak Afrika’nın geleceğine inanan bir kuruluşuz ve faaliyetlerimizi de bu doğrultuda planlamaktayız. İnanıyoruz ki bu güzel kıta için önümüzdeki yıllar çok parlak olacak… 2050 yılında 2,4 milyar nüfusa ulaşacak olan kıtanın yarısı 25 yaşın altındaki genç nüfustan oluşuyor. İnanıyoruz ki bu güzel kıta için 2050’li yıllar çok parlak olacak.

Metinde genç nüfusun Afrika için parlak bir gelecek oluşturma potansiyeli vurgulanmıştır. Görüşmeler de bu algıyı desteklemektedir. T1 nüfusun gelişen ekonomi ile desteklendiği takdirde “Afrika’nın dünya ölçeğinde bir güç” olma potansiyeli olduğunu ve “geri kalmış

Afrika imajından yakın gelecekte kurtulacağını" ifade etmiştir. T5 ise nüfus ve gelişmişliği ilişkilendirerek şu ifadeleri kullanmıştır: "Büyük bir insan kaynağı var. Yaş ortalaması düşük Afrika'nın. Dolayısıyla yeniliğe açık, öğrenmeye açık kalabalık da bir kitle var. Bunlar tabii Afrika'nın gelişiminde ileride önemli bir rol oynayacak." T3 ve T4 nüfusun gençliğinde ziyade kalabalık olmasına vurgu yaparak Afrika'nın gelecekte önemli bir pazar olacağını vurgulamışlardır.

İkinci bir unsur olarak Afrika'nın tarım potansiyeli vurgulanmaktadır. T5 ile yapılan görüşmede şu ifadelere yer vermiştir. "Afrika'nın yine sahip olduğu su kaynaklarının zenginlikleri dolayısıyla ve tarım alanlarının fazlalıkları dolayısıyla belli nüfusu besleyecek kapasiteye de sahip." Afrika'nın tarım potansiyeli gelecekte dünyanın belli bir kısmını besleyebilecek olması ile ilişkilendirilmiş. T4 de Afrika'nın "bakir, tarıma elverişi topraklara sahip" olduğunu ve küresel güçlerin gelecekte bundan istifade edeceklerini vurgulamıştır. Resmi sitede yer alan bir metinde ise Sudan'ın tarım potansiyeli şu cümlelerle ifade edilmiştir:

> Sudan, toprak büyüklüğü olarak Türkiye'nin iki katından fazla olan, çok verimli topraklara sahip, tarımsal alanlarının tamamını kullanması halinde, dünya nüfusunun 2/3'ünü besleyebilecek durumda olan ve yaklaşık 35 milyon kişinin yaşadığı, tarım ve hayvancılık ülkesi olma özelliği taşıyor.

TİKA, Afrika'yı 'potansiyel bir yükselen güç' olarak görmektedir. T2, yapılan görüşmede bu algıyı ortaya koyan şu ifadelere yer vermiştir:

> Afrika bizim için, potansiyel, Afrika bizim için gelecek demek aslında. Türkiye Cumhuriyeti'nin bir kalkınma kuruluşunun çalışanı olarak biz Afrika'yı bir kara kıta olarak değil, aslında geleceğin kıtası ya da bir potansiyel bölgesi olarak görüyoruz ve böyle görülmesi gerektiğini düşünüyoruz… Dünya tarihi gösteriyor ki belli bölgeler, belli ülkeler bir şekilde yükselebiliyor. Ben Afrika'nın bu bağlamda potansiyel bir yükselen kıta olabileceğini düşünüyorum.

T3 ise Afrika'nın yükselen güç olma potansiyelini doğru kalkınma ortakları bulabilmesine bağlamaktadır: "İyi yönetilen ve doğru ortaklarla çalışan Afrika ülkelerinin ben 20 yıl içerisinde bambaşka bir yer olacağını düşünüyorum." Başkan Serkan Kayalar bir metinde

Afrika'nın yükselişini "şehirleşme ve ekonomik büyüme" (Kayalar, 2021) ile ilişkilendirirken, selefi Serdar Çam ise "kırılgan ve başarısız ülkelere dönüştüren süreçlerin samimiyetle anlaşılabilmesine" (Çam, 2017b) bağlamaktadır.

3.1.6. Algıyı Etkileyen Faktörler Açısından TİKA'nın Afrika Algısı

Bu bölümde kategoriler disiplinler arası bir yaklaşımla algı felsefesi, algı psikoloji ve algı sosyolojisindeki algıyı etkileyen hususlar üzerinden oluşturulmuştur. Bu doğrultuda oluşan ilgili kategoriler üzerinden TİKA'nın Afrika algısı tahlil edilmiştir.

Tablo 6: Algıyı Etkileyen Faktörlerin Tematik Tahlili (TİKA)

TEMA	KATEGORİ	KOD
Algıyı Etkileyen Faktörler Açısından TİKA'nın Afrika Algısı	Algılayandan Kaynaklı Nedenler	Türkiye'nin Küresel Aktör Olma Çabası
		Türkiye'nin Ekonomik Kısıtlılıkları
		TİKA'nın Kurumsal Kısıtlılıkları
	Algılanandan Kaynaklı Nedenler	Sömürge Geçmişinin İzini Silme Çabaları
		Afrika'nın Eşit Ortaklık Arayışı
		Afrika'nın Kısıtlılıkları
	Algılayan ile Algılanan Arasındaki İlişkinin Muhtevası	Eşit Ortaklık İlkesi
		Diasporik Tanımlama
		İlişkilerde Müstesna Ülke
	Algılanan Ortamdan Kaynaklı Nedenler	Küreselleşme
		Soğuk Savaş Sonrası Dönem
		Gelişmekte Olan Ülkelerin Etkili Olduğu Yeni Bir Uluslararası Sistem
	Bilginin Kaynağı	Sahadan İlk Elden Edinilen Bilgi
	Deneyim	Deneyim Sonucu Algıda Yaşanan Değişim
		Kişisel Deneyimler
	Algı Çevresi	Afrika politikasına yönelik olumlu tepkiler
		Afrika politikasına yönelik olumsuz tepkiler
		Afrika'nın Toplum Tarafından Yeterince Bilinmemesi

	Hatırlamak	Osmanlı Eserlerinin Restorasyonu
		Algı Yönetimi
	"Öteki" Algısı	Öteki Olarak Batı
		Öteki Olarak Çin
	Afrika'da Türkiye Algısı	Olumlu İmaj
		Batı'ya Karşı Alternatif Olarak Türkiye
		Kültürel ve İnsani Yakınlık

3.1.6.1. Algılayandan Kaynaklı Nedenler (Türkiye/TİKA)

Algılayan olarak Türkiye'den (veya kurum olarak TİKA'dan) kaynaklı nedenlerin Afrika algısını şekillendirdiği görülmektedir. "Türkiye'nin küresel aktör olma çabası"nın Afrika algısında etkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu hususta yapılan görüşmede T3, Türkiye'nin "küresel bir dış politik vizyonu" olduğunu vurgularken, T1, ise Türkiye'nin küresel aktör olma çabasını şu sözlerle ifade etmiştir:

> Ülkemizin küresel bir aktör olma iddiası ve bu kapsamdaki atılımları geleceğin yükselen gücü olacağına inanılan Afrika'ya bu denklemde yeteri kadar önem vermeyi de gerektirmektedir. Güçlü bir müttefik olarak Afrika'nın küresel düzende yerini alması ülkemizin de uluslararası arenada güçlü bir duruş sergilemesine olumlu katkı sağlayacaktır.

T1 bu ifadelerle Türkiye'nin Afrika'ya önem vermesini küresel aktör olma çabasıyla ilişkilendirmiştir. Afrika'nın yükselmesinin ise Türkiye'nin güçlü duruşuna katkı olarak algılandığı görülmektedir.

Metinlerde de bu kodu destekler ifadeler yer almaktadır. Bir metinde Afrika ülkelerine yönelik faaliyetler "Türkiye'nin, dünyada ve bölgesinde önemli aktör haline gelme çabasının bir uzantısı" (TİKA, 2016d) olarak nitelendirilmiştir. T2 ise Türkiye'nin Afrika algısını aktif dış politikası ile ilişkilendirmiştir. T2 bu hususu şu sözlerle izah etmiştir: "Türkiye her bölgeye baktığı gibi Afrika'ya da aktif dış politikasının bir unsuru olarak bakıyor." T3 ise benzer bir yaklaşımla 2002 sonrası bir dış politik açılım olduğunu ve Afrika'nın da bu kapsamda dış politikaya eklendiğini ifade etmiştir.

Algılayandan kaynaklı bir diğer neden olarak ise 'Türkiye'nin ekonomik kısıtlılıkları'ndan bahsetmek yerinde olacaktır. Bu hususta ekonomik sorunlar ön plana çıkmıştır. 2015 yılı öncesi metinlerde bunun tersi bir yaklaşımla, Türkiye'nin "ekonomik refahı ve zenginleşmesi" dış politika ile ilişkilendirilmiştir. Dönemin TİKA Başkanı Serdar Çam bunu şu sözlerle ifade etmiştir: "Zenginleşirseniz yurt dışına açılabilirsiniz." (TİKA, 2015i). Ancak 2015 sonrası metinlerde ekonomik refaha dair söyleme rastlanmamıştır. Aksine, görüşmelerde 2018 sonrası Türkiye'nin yaşadığı ekonomik sıkıntı ve bunun kuruma etkisi vurgulanmıştır. T4, bunu şu sözlerle ifade etmektedir: "Ekonominin etkisiyle 2018 sonrası daha low profile (düşük profilli) olduk bence. Çünkü meclisten Türk lirası bütçe alıyorsunuz ofis her faaliyet yaptığında o günün kuru ile dolara çevriliyor size gönderiliyor. Yani ben Tanzanya'da 1 dolar 1.5 TL ile çalışırken şimdi 1 dolar 33 küsur TL ile çalışıyorum." T4, temsilciliğinde var olan personel ihtiyacına binaen –iki kişilik bir ekip vardır- personel talebinin gerçekleşmediğini şu sözlerle ifade etmiştir: "İnsan kaynağı ile ilgili talebim mesela gerçekleşmiyor. Ben buraya bir tane koordinatör yardımcısı istiyorum, bir tane de asistan istiyorum ama tasarruf tedbirleri kapsamında olmuyor."

T2 ise ekonomik kısıtlılık hususunda şu ifadeleri kullanmıştır: "Türkiye'deki bu ekonomik durumdan dolayı bazen yurt dışı ile alakalı meselelerin daha hafife alınabileceğini görüyoruz. Yani bu ekonomik durumlar biraz sıkıntılı olmamış olsa Türkiye için Afrika'nın bir anlamı olabilir diyebiliriz aslında." Nihayetinde metinler ve her iki görüş itibariyle de ekonomik duruma göre Afrika algısının değişim gösterdiği sonucu çıkarılabilir. Ekonomik refahın, Afrika'nın da dâhil olduğu Türkiye'nin aktif dış politika anlayışını –yardımlarla v.b.- beslediğini, ekonomik sorunların ise "düşük profilde" kalınması itibariyle Afrika'nın Türkiye nezdindeki "anlamının" zayıflamasına neden olduğunu söylemek mümkündür.

'TİKA'nın kurumsal kısıtlılıkları' olarak ise T4, kurumun "insan kaynağı yetersizliği"nden ve "satın alma kuralları-mevzuat" kaynaklı sorunların olduğundan bahsetmiştir. T4, insan kaynağındaki eksikliği sahadaki İngiliz kurumla kıyaslamasını şu sözlerle dile getirmiştir: "Onların bir sürü ekibi var. Biz burada iki kişiyiz şu an. Bir asistan var bir de ben varım. Yardımcım bile yok. Koordinatör yardımcım." Kurumda yeterli personelin olmayışı sahada karşılaşılan zorluklar ile baş etmeyi güçleştirmektedir. Bu durum birey seviyesinde de Afrika algısının olumsuz etkileme ihtimalini ortaya çıkarmaktadır. Yapılan görüşmede T4'ün Afrika'ya dair olumsuz ifadeleri bunu destekler niteliktedir. Örneğin T4 şu ifadelerde bulunmuştur: "Burada iş yapmak çok zor yani. O yüzden insan olarak mutlu

değilim ben. Her şey için böyle on katı efor harcarsınız. Her şeyi takip etmek gerekiyor. O yüzden yorucu bir yer Afrika."

3.1.6.2. Algılanandan Kaynaklı Nedenler (Afrika)

Algılanan olarak Afrika'dan kaynaklı nedenler de Afrika algısında belirleyici olmaktadır. İlk olarak Afrika'nın 'sömürge geçmişinin izlerini silme çabaları'nın varlığından bahsedilebilir. Bu hususta T1 şu ifadelerde bulunmuştur: "Sömürge geçmişinin izlerini silme yönünde çaba harcayan kıta ülkeleriyle 'Afrika'nın sorunlarına Afrikalı çözümler' ilkesi çerçevesinde hareket eden Türkiye, diğer aktörlerden pek çok yönüyle ayrılmakta ve ön plana çıkmaktadır." T1 sömürge geçmişinin izlerinin silinmesi ile Türkiye'yi ilişkilendirmekte ve bu hususta Türkiye'nin konumunu avantajlı olarak algılamaktadır.

'Afrika'nın eşit ortaklık arayışı' kategorisi yapılan görüşmelerden ortaya çıkan veriler ışığında oluşmuştur. T3 eşit ortaklık arayışını şu sözlerle dile getirmektedir: "Afrikalı ulusların kendi başına kurdukları devletlerde bağımsız devlet olma, eşit ilişkiler kurma isteği var. Eşitler arası ilişkiye doğru, devletler düzeyinde Batı, sömürge bu ilişkilerden çıkmak, bu zincirleri kırmak gibi bir ruh var." T5 de benzer bir görüşü dile getirmiştir. "Artık o Batılı ortaklık rağbet görmüyor. Çünkü Afrika'nın başka alternatifleri var, çeşitli başka yaklaşımları var. Daha onurlu bir ilişki kurmak istiyor. Bir saygınlık görmek istiyor Afrikalı. Yıllarca görmediği saygıyı şimdi eşit ortaklar olarak başka ülkelerden görmek istiyor." Afrika'nın eşit ortak arayışında olduğuna yönelik algının, Türkiye'nin Afrika'ya olan ilgisini artıran bir unsur olduğu söylenebilir. Sonraki başlıkta ele alınan Türkiye'nin eşit ortaklık ilkesi bunu destekler niteliktedir.

Son olarak ise 'Afrika'nın kısıtlılıkları'nın Afrika algısını etkilediği görülmüştür. Katılımcılar –saha çalışanları- sahada yaşanan zorluklar olarak temelde Afrika'daki kurumsal kapasitenin eksikliğine vurgu yapmaktadırlar. Bunun örneklerinden birisini T3 şu cümlelerle açıklamaktadır: "Afrika için söyleyebilecek şeyler yerel (kurumsal) kapasitelerin iş birliğine yeterince uygun olmaması. Bu bizim gibi kuruluşlar üzerinde ekstra bir yük oluşturuyor. Yani normalde bizim yerel paydaşımızdan beklediğimiz şeyleri de biz yapmak zorunda kalıyoruz." T4 de zorluklar sorulduğunda ilk başta kurumsal kapasite eksikliğini vurgulamıştır. T5 de benzer bir yaklaşımla şu ifadeleri kullanmıştır: "Açıkçası bizim karşılaştığımız sorunlar sosyal sorunlardan ziyade daha ziyade teknik meseleler ve lojistik meselelerdi." Katılımcıların hem fikir olduğu diğer hususlar ise ulaşım, güvenlik, hijyen eksikliği gibi sorunlar olmuştur. Bu sorunların kurumsal işleyişi

ve bireysel hareket alanını kısıtladığı için katılımcıların algısını olumsuz etkilediği görülmüştür.

3.1.6.3. Algılayan ile Algılanan Arasındaki İlişkinin Muhtevası (Türkiye-Afrika İlişkileri)

Yapılan görüşmelerden çıkan sonuç itibariyle Türkiye, Afrika ile "eşit ortaklık ilkesi" çerçevesinde ilişki tesis etmektedir. T5'e göre bunun ardında Afrika'nın bu ülkelerle daha fazla ilişki kurma eğilimi yatmaktadır. T5 bunu şu sözlerle açıklamaktadır: "Afrika ülkeleri onlarla daha eşit ortaklık peşinde koşan, bu yönde politikalar geliştiren, onlara saygı duyan ülkelerle daha çok ilişki geliştirme eğilimindeler. Türkiye de bunların en önemlilerinden biri." Bir belgede bu ilkeyle ortak gelecek inşa etme düşüncesine dair şu ifadeler yer almaktadır: "Afrika'ya yönelik eşit ortaklık ilkesine dayalı bir vizyon geliştirerek uzun vadeli ve ortak gelecek inşa etmeyi hedefleyen Türkiye…" (TİKA, 2021a: 8) T1 ise bu ilkeyi Afrika'da uygulayabilecek yegane ülkenin Türkiye olduğunu ifade etmektedir: "Ülkemiz, tarihin kendine yüklediği misyon çerçevesinde Afrika ile eşit ortaklık kurabilecek ve bu ortaklığı müşterek fayda zemininde geliştirebilecek yegane ülkelerdendir."

TİKA'nın Afrika algısında 'diasporik tanımlama'ların da olduğu görülmektedir. Yapılan görüşmede T4 şu ifadeleri kullanmıştır: "Afrika daha bence bizim gönül coğrafyamız. Bir coğrafya olarak daha yakınız. İki din birliği var. Dindar bir toplum. Bence Hıristiyanlarıyla bile kültürel değerlerimiz aynı." T4 yakınlık unsurları olarak dini ve kültürel yakınlığı vurgulamıştır. Metinlerde ise klasik bir söylem olarak "dost ve kardeş ülke" vurgusunun olduğu görülmektedir. Sudan (Çam, 2014: 1-3), Somaliland (TİKA, 2014k), Gine Cumhuriyeti (TİKA, 2014p), Etiyopya (TİKA, 2016b), Gambiya (TİKA, 2018c) ve Somali (TİKA, 2023b; TİKA, 2011b) bu ülkelere örnek verilebilir.

'İlişkilerde müstesna ülke' olup olmadığına yönelik incelemede Somali'nin diğer ülkelerden ayrıştığı görülmektedir. Görüşme ve metinlerden müteşekkil frekans tahlilinde Somali kelimesinin en sık kullanılan yedinci kelime olarak listede yerini alması bunu destekler niteliktedir. Ayrıca Grafik 9'da da görüleceği üzere TİKA'nın Afrika'ya yapmış olduğu yardımlarda da Somali ilk üçte yer almaktadır. Yapılan görüşmelerde T1, 2011 sonrası Somali'ye özellikle yoğunlaşıldığını vurgularken, T3 "Kurumunuz için Afrika'nın önemi nedir?" sorusuna "2011 Sayın Cumhurbaşkanımızın Somali çıkarması önemli bir konu" cevabını vermiştir. T4 ise Somali'yi Türkiye'nin Afrika'ya yönelik İslami kimlik yaklaşımına atıfla açıklamıştır. "Türkiye'nin Afrika politikasında İslami kimliğin etkili

olduğunu düşünüyor musunuz?" sorusuna T4, "2011 yılında Somali Müslüman bir ülke olmasaydı Cumhurbaşkanımız girecek miydi mesela oraya? Din birliği olduğu için Müslüman olduğu için vecde geldi gitti" cevabını vererek Afrika ile ilişkilerde Somali'nin müstesna pozisyonunu vurgulamıştır. Nihayetinde TİKA'nın Afrika algısında Somali'nin müstesna bir pozisyon elde ettiğini söylemek mümkündür.

3.1.6.4. Algılanan Ortamdan Kaynaklı Nedenler (Uluslararası Ortam)

Algılanan ortamdan kaynaklı nedenler olarak uluslararası ortamdaki değişimin Afrika algısı üzerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür. Uluslararası ortam, metinlerde ilk olarak 'küreselleşme' üzerinden vurgulanmıştır. Dönemin TİKA Başkanı Serdar Çam (2012, 3-5) 2012 yılında dünyanın yaşadığı dönüşümü şu ifadelerle ele almıştır:

> Dünya son 30 yıldır önemli bir dönüşümden geçiyor. Teknoloji alanındaki büyük dönüşüm tüm ekonomik ve kültürel yaşamı derinden sarstı ve her şeyi birbirine eskiden hiç olmadığı kadar daha sıkı bir şekilde bağladı. Küreselleşmenin de etkisiyle Kuzey Afrika'da yaşanan bir sorunun Orta Asya'yı etkilediği yeni bir dönem başladı. Tabii böyle bir dönemde Türkiye'nin de değişen dünya şartları doğrultusunda izlediği politikalarda önemli güncellemeler oldu.

Çam, teknoloji temelli değişimin dünyayı derinden sarstığını, Türkiye'nin de bundan kaynaklı bir değişime gittiğini ifade etmekte ve bu değişimi Türkiye'nin aktif dış politika anlayışına bağlamaktadır. Yukarıda algılayıcıdan kaynaklı nedenler kategorisinde de vurgulandığı üzere aktif dış politika anlayışını doğuran uluslararası ortam, Afrika'ya olan ilgiyi, önemi artıran bir unsur olarak algıda değişime neden olmuştur.

Algıda değişime neden bir diğer faktör ise Soğuk Savaş döneminin sona ermesi olmuştur. TİKA bu dönemin sona ermesiyle 1992 yılında kurulmuş bir kurumdur. Metinlerde TİKA'nın kuruluş amacı ifade edilirken bu dönemde ilk başta Türk Cumhuriyetleri ile başlayan sürecin daha sonra Afrika'nın da dâhil olduğu dünyanın farklı coğrafyalarında aktif olmayla sonuçlandığı ifade edilmektedir (TİKA, 2024a: 13).

Görüşmelerde ise 'gelişmekte olan ülkelerin etkili olduğu yeni bir uluslararası sistem' vurgulanmaktadır. T1 bunu şu sözlerle ifade etmektedir: "Dünyada ekonomik dinamizm gelişmiş ülkelerden 'gelişmekte olan ülkeler'e doğru kaymaktadır. Yeni bir uluslararası sistem oluşmaya başlamıştır. 2025'e kadar Afrika'nın 5 trilyon dolarlık bir ekonomik

boyuta ulaşacağı tahmin edilmektedir." T2, uluslararası sistemin yeknesak değişmez bir sistem olmadığına ve değişimin Afrika lehine olma ihtimaline dikkat çekmiştir. T5 ise küresel sistemdeki güç dengesinin Afrika'nın potansiyelini kullanabilmesi sonucu lehine değişebileceğini belirtmiştir. Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere uluslararası sistemdeki bir değişimin gelecekte Afrika'nın lehine olacağı vurgulanmaktadır. Nihayetinde bundan kaynaklı olarak da Afrika'ya yönelik olumlu bir algılama olduğu görülmektedir.

3.1.6.5. Bilginin Kaynağı: Sahadan İlk Elden Edinilen Bilgi

TİKA'nın bilgi kaynağının 'sahadan ilk elden edinilen bilgi' olduğu görülmektedir. Bu hususta T1 bilgi kaynağı olarak Afrika'daki koordinatörlükleri görmektedir. T1, koordinatörlüklerde yerel personelin de çalıştığını vurgulayarak, yapılan projeler ile topluma hitap edildiğini ve böylece bilgi akışının güçlendiğini ifade etmiştir. T1 ayrıca koordinatörlüklerin olmadığı ülkelerde bilgi akışının büyükelçilikler üzerinden gerçekleştiğini belirtmiştir. T2 de benzer bir yaklaşımla şu ifadelerde bulunmuştur: "TİKA'nın en önemli bilgi kaynağı ve en güçlü tarafı da sahanın kendisi aslında. Sahadaki ofisleriyle, personeliyle gerçek alana yönelik en doğru bilgiyi bir şekilde temin ediyor."

Saha çalışanları da bunu teyit etmişlerdir. T3, yıllık 'görev dönüş raporları' aracılığıyla sahadan bilgi gittiğini ve bu bilgilerin kurumun planlama döneminde stratejik planlara dönüştüğünü ifade etmiştir. T4, taleplerin sahadan gittiğini belirtirken, T5 de gözlemleri, tavsiyeleri, görüş ve önerileri merkeze ilettiklerini ifade etmiştir. T5, ayrıca bilgi kaynağındaki değişimin Afrika algısı üzerindeki etkisini şu sözlerle ifade etmiştir:

> Biz tabii biraz daha yabancı basından takip ettiğimiz için o zamanlar. Onların çizdiği istikamette ne yazık ki fikirlerimiz şekilleniyordu. Ama şimdi kıtayla doğrudan ilişki kurunca, doğrudan diyalog kurunca onların ne düşündüğünü, nasıl bir gelecek arzu ettiklerini, istediklerini, ne yapılabileceğini, bu yapabileceklerinin daha doğrusu yapmak istediklerinin ne kadar hayata geçirebileceğini biz de ilk elden görmüş oluyoruz. Hem barınma vasıtasıyla hem ulaşım imkânları vasıtasıyla hem oradaki ofislerimiz, misyonlarımız vasıtasıyla hem de Türkiye'de okuyan yabancı öğrenciler vasıtasıyla. Yine Anadolu Ajansı vasıtasıyla aldığımız haberlerden daha objektif bir değerlendirmeye kavuşma şansımız oldu. Bilgi kaynaklarımız daha evvel kısıtlı olduğu için açıkçası zamanında biraz önyargılarla yaklaştık. Bu tamamen

> bilmemekten ve kafamızdaki imgelerin Batı kaynakları tarafından manipüle edilmesinden kaynaklı.

T5, daha evvel Afrika'ya dair kısıtlı bilgilerinin olduğunu, var olan bilgilerin de yabancı basından elde edildiğini ve bundan mütevellit manüpilatif olduğunu ve önyargılar doğurduğunu ifade etmiştir. İlk elden edinilen bilgiler sonrası Afrika'yı daha tarafsız değerlendirme fırsatlarının olduğunu ifade etmiştir. Burada bilgi kaynağındaki değişimin algı üzerindeki etkisi görülmektedir.

3.1.6.6. Deneyim: Afrika Koordinatörlükleri ile Elde Edilen Tecrübe

Yapılan görüşmelerde 'deneyim sonucu algıda yaşanan değişim'in olduğu görülmüştür. Örneğin denmiştir ki: "Türkiye'nin Afrika'yı tanıdıkça olumlu anlamda şaşırdığını ve ilişkilerini daha da arttırma yönünde gayret gösterdiğini düşünüyorum." T5, tanıdıkça algının olumlu yönde değiştiğini ve bunun ilişkilere de yansıdığını söylemektedir. T2 de benzer bir yaklaşımla devlet düzeyinde algı değişimini şu sözlerle ortaya koymuştur:

> Bir şeyle alakalı kanaat edinmeniz için o şeyi bilmeniz gerekiyor malumunuz. Dolayısıyla gidip görmediğinizde ya da bulunmadığınızda ne sizin o şeyle alakalı kanaatiniz ne de o şeyin sizle alakalı kanaati tam doğru olabiliyor. Temsilcilikler açıldıkça ülkeleri doğru tanıyorsunuz ve doğru tanıdığınız ölçüde doğru bir şekilde politika üretebiliyorsunuz.

T3 ise Afrika'nın evvelden bilinmez bir yer olduğunu ve yaşanan deneyim sonucu algıda bir dönüşüm yaşandığını ifade etmektedir. T3'ün saha dinamiklerine ilişkin şu ifadeleri yaşanan deneyimden edinilen tecrübeyi gösterir niteliktedir: "Bizim dikkat ettiğimiz hususlar, toplumsal gruplar arasında denge. Yani yardım yaparken kötü bir şeye sebebiyet vermemek. Türkiye'nin o ülkeye yönelik politikasının bir unsuru olmayan bir şeyi bir TİKA projesiyle öyleymiş gibi göstermemek."

Saha çalışanlarının Afrika'da yaşadıkları 'kişisel deneyimler'in de algı değişimine neden olduğu görülmektedir. Ancak bunun salt olumlu bir algı değişimi olduğunu söylemek güçtür. Saha çalışanlarına yönelik sorulan "Afrika'ya gitmeden önceki Afrika algınızla gittikten sonraki gözlediğiniz, gördüğünüz Afrika arasında ne gibi farklar var?" sorusuna T3, şu cevabı vermiştir. "Bir şeylerin daha zor ve daha kolay olabileceğini gördüm. Realite saha bambaşka bir şey, bu ikisi örtüşmüyor, yaşayarak anlayabiliyoruz." T4 ise gelmeden önce Afrika algısının çöllerden oluşan, şehirleşmenin olmadığı, kötü iklim koşullarından

müteşekkil bir yer olarak tahayyül ettiğini ancak daha olumlu bir durumla karşılaştığını ifade etmiştir. T5 ise şu cevabı vermiştir:

> Daha sonra doğru olmadığını öğrendiğimiz yoksulluk ve geri kalmışlıkla ifade edilen imgelerle maalesef örülüydü. O zaman heyecan verici fakat biraz gizemli, çok da fikrimiz olmayan, neşeli, keyifli fakat bize uzak insanlar, bize uzak bir kıta, bize uzak bir coğrafya olarak görüyorduk. Bilhassa Sahra-altın'ı. O zaman kafamızda öyle bir imge vardı. Tabii çalışmaya başladıktan sonra ve gidip gördükten sonra daha farklı ele almaya başladık. Bu hem olumlu hem olumsuz anlamda değişti.

3.1.6.7. Algı Çevresi: Olumlu ve Olumsuz Tepkiler, Toplumun Bilgi Eksikliği

Görüşmelerde algı çevresinin algı üzerindeki etkisinin tespiti amacıyla yöneticilere sorulan, kurumun Afrika politikasına yönelik Türkiye'de siyasi ve toplumsal düzeydeki tepkilerin nasıl olduğu sorusuna, T1 ve T2 'Afrika politikasına yönelik olumlu tepkiler'den bahsetmişlerdir. T1, politikanın "hem siyaset düzeyinde hem de halkımız nezdinde takdirle karşılanmakta" olduğunu ifade ederken, T2 ise gidilen coğrafyaların (Afrika'yı dâhil ederek) geçmişin bulunabildiği coğrafyalar olduğu için kamuoyu nezdinde ciddi bir karşılığının olduğunu, insanların olumsuz bakmadığını ifade etmiştir.

T3 "Türkiye için özel bir anlam ifade ediyor mu sizce? Türkiye için Afrika'nın önemi nedir?" sorusunu cevaplarken algı çevresini şu sözlerle ele almıştır: "Yıllarca sömürülmüş olmasının (Afrika) hikâyesinin bizim insanımızda oluşturduğu bir sempati, belki en geniş toplum gruplarında olan şey bu." T3 toplumsal düzeyde sömürge geçmişinden dolayı Afrika'ya sempati duyulduğunu ifade etmiştir.

Resmi sitede yer alan bir metinde dönemin TİKA Başkanı Serdar Çam, toplumsal düzeyde Afrika algısını şu sözlerle açıklamıştır: "Bugün pek çok devlette 'kardeşim ben bu parayı veriyorum, ama sen benim vergilerimle bana hizmet edeceksin, neden başkasına yardım ediyorsun' anlayışı var. Ancak bizde ise tam tersi, biz daha bunu nasıl arttırabiliriz şeklinde bir milli duyarlılık var." (TİKA, 2015i). Çam, burada Afrika'nın dâhil olduğu bölgeleri kastederek, TİKA'nın faaliyetlerine yönelik toplumsal algının olumlu olduğunu ifade etmektedir.

Algı çevresinin 'Afrika politikasına yönelik olumsuz tepkiler'inin de olduğu görülmüştür. T2, Türkiye'nin son yıllardaki ekonomik sıkıntısından kaynaklı olarak politikaya yönelik

sorgulamaların olduğundan da bahsetmiştir. T3 ise eğitim noktasındaki desteklerde Türkiye'deki insanların ihtiyacı varken Afrika'ya yapılan yardımlara yönelik toplumsal tepkilerin varlığını dile getirmiştir.

Görüşmelerde ayrıca 'Afrika'nın toplum tarafından yeterince bilinmemesi' eleştirilmiştir. T2, bu eleştiriyi şu cümlelerle ortaya koymuştur: "Sahayı biliyoruz. 10 yıl önce, 20 yıl önceye göre sahayı çok iyi biliyoruz gerçekten ama buna rağmen hala Türkiye'deki o Afrika algısı, kara kıta algısının değişmediğini görüyoruz. Hala yeterince Afrika'yı tanımıyor olduğumuzu düşünüyorum." T2, algı çevresi olarak ifade edilebilecek aktörlerin (kamuoyu, bürokrasi, iş dünyası, akademi) Afrika algılarının bilgi düzeylerinden kaynaklı olarak eksik olduğunu ifade etmiştir. T5 ise algı çevresine yönelik şu ifadeleri kullanmıştır: "Afrika'yı hep yardıma muhtaç -yardım yapılması gereken alanlar olmakla beraber- hep açlıkla, hep yoksullukla, hep kuraklıkla anılan bir yer olarak görmememiz lazım. Bunu devlet nezdinde söylemiyorum açıkçası sivil toplum kurumlarımız nezdinde söylüyorum." T5, STK'ların olumsuz Afrika algısını, Türkiye'nin bütüncül algısını bozan ve Afrikalıların hoşlanmadığı bir unsur olarak eleştirmiştir.

3.1.6.8. Hatırlamak: Osmanlı Eserlerinin Restorasyonu

Hatırlamak kategorisi geçmiş deneyimlere, hatıralara atıfla Afrika'daki Osmanlı geçmişi ile ilişkilendirilmiş ve günümüzdeki TİKA'nın algısına etkisi tahlil edilmiştir. TİKA'nın kurumsal kimliğinin bir parçası haline gelen tarihî eserleri yenileme çalışmaları Afrika'daki 'Osmanlı eserlerinin restorasyonu' olarak vücut bulmuştur. Esasen restorasyon hatırlamanın, hatıralara yönelik algının başlı başına bir tezahürüdür. Zira restore etmek yeniden canlandırmak o coğrafyadaki varlığını hatırlamanın bir yansımasıdır. Tarihsel varlığının nişanesi olan bu yapıları; yeniden gün yüzüne çıkarma, canlandırma, görünür kılma o eserlere atfedilen kıymetle en nihayetinde algı ile ilintilidir.

Osmanlı eserlerinin restore edilmesi-hatıra ilişkisi bir metinde şu şekilde ifade edilmiştir: "Ebu Bekir Efendi'nin hatırasına sahip çıkarak Tana Baru Mezarlığında bu zamana kadar birçok çalışmaya imza atan TİKA, önceki yıllarda koruma altında olmasına rağmen sınırları belli olmayan mezarlığın etrafını güvenlik altına almıştır." (TİKA, 2021c: 141) Güney Afrika Cumhuriyeti'nde Osmanlı âlimi Ebu Bekir Efendi'nin mezarının restorasyonu hatıraya sahip çıkma olarak nitelendirilmiştir. Darfur'un son sultanı olan ve halifenin cihat çağrısına uyarak savaş meydanında şehit düşen Darfur Sultanı Ali Dinar'ın sarayının restorasyonu (TİKA, 2015a: 76) yine TİKA'nın Osmanlı geçmişini hatırlaması ile ilgilidir.

TİKA restorasyonlarla hatıraların sembolik unsurlarını ön plana çıkarmayı amaçlamaktadır. Yapılan görüşmede T4, bu eserlerin sembolik önemini şu cümlelerle açıklamıştır: "Ecdad yadigârı eserleri biz asla es geçmeyiz. Sembolik olarak o bayrağı (Türk bayrağı) oraya dikeriz." T4 burada restorasyonların simgesel yönünü vurgulamıştır. Başka bir metinde ise restorasyonun sembolik yönü vurgulanmıştır. "Etiyopya'da Türk kökenli ailelerin yaşadığı bin yıllık geçmişe sahip Harar şehrindeki Son Osmanlı Konsolosluk Binasının restorasyonu ile Etiyopya ve Harar'la tarihten gelen güçlü bağlarımızın sembolize edilerek kalıcı hale getirilmesi hedeflenmektedir." (TİKA, 2015a: 73).

TİKA'nın restorasyonlarının bir başka yönü de Osmanlıyı yaşatma, Osmanlı eserlerine sahip çıkma amacıdır. Bir metinde Nijer'in Agadez eyaletinde Agadez Sultanlığı'nın karşılama odasının restorasyonu, "Afrika'daki Agadez Sultanlığı TİKA'nın Desteği ile Osmanlıyı Yaşatıyor" (TİKA, 2018i) başlığı ile verilmiştir. Güney Afrika'daki cami restorasyonu ise bir metinde "tarihsel, kültürel bağları aktaran bir köprü olan eserlerin ayağa kaldırılması" (TİKA, 2019d) olarak nitelendirilmiş, başka bir metinde ise "Türkiye Afrika'daki Osmanlı Yadigârı Esere Sahip Çıkıyor" (TİKA, 2020) başlığıyla haberleştirilmiştir. Bu metinlerde yer alan eserlerin ayağa kaldırılması, eserlere sahip çıkılması, Osmanlı'nın yaşatılması ifadeleri de hatırlamanın, hatıların bir yansımasıdır.

Hatırlamak kategorisine dâhil edilebilecek bir diğer unsur ise TİKA'nın hatırlatmak maksadı güden 'algı yönetimi' yaklaşımıdır. TİKA restorasyonla hem Afrika'ya hem Türk iç siyasetine hem de sahada rakip pozisyonundaki diğer devletlere yönelik bir hatırlatma amacı gütmektedir. Eserlerin restore edilmesi "tanıtma, dostluk kurma" (TİKA, 2015b: 164), "geçmişten bugüne olan bağı güçlendirerek köprüleri yeniden kurma" (TİKA, 2017e), "yeni bir açılım getirme" (TİKA, 2015a: 75) gibi amaçları da içermesinden dolayı, Afrika'ya yönelik -olumlu algı oluşturma amacı taşıyan- bir algı yönetimi olarak değerlendirilebilir.

Yapılan görüşmede T4, Osmanlı eserlerine yönelik faaliyetlerin iç siyasete ve diğer devletlere yönelik olduğunu şu cümlelerle ifade etmiştir:

> Ama bu kendimiz için yaptığımız bir şey. TİKA'nın Afrika'daki ilk ofisli 2004 yılında Etiyopya'da açıldı. Newcomer diye bahsediyorlar ya işte Afrika'ya yeni gelenler. Bizde bu söylem bir 'gıcıklık' yaratıyor. Yok kardeşim biz yeni gelmiyoruz, biz hep

> buradaydık falan. Ama bu bizim meselemiz. Gerçekten Afrikalıların bundan haberi de yok. Böyle bir kavgaları da yok, münakaşaları da yok. Yani bu bizim iç politikaya ve Avrupa'daki yarıştığımız diğer ülkelere karşı söylemimiz.

T4, Osmanlı eserlerinin yenilenmesinin evvela "kendimiz için yaptığımız bir şey" olarak nitelemiş, Afrikalılarca pek önemsenmediğini ve iç siyasete yönelik olduğunu vurgulamıştır. Bu söylemden hareketle TİKA'nın Osmanlı eserlerine yönelik faaliyetlerinin bir taraftan da algı yönetimi kapsamında Türk toplumunun Afrika algısını yönlendirme amacı taşıdığı söylenebilir. Bir diğer önemli vurgu ise diğer devletlere yönelik Afrika'daki daha önceki varlığını, "yeni gelen" olunmadığını hatırlatma amacıdır.

3.1.6.9. "Öteki" Algısı: Öteki Olarak Batı ve Çin

"Öteki" algısı kategorisinde ilk olarak 'öteki olarak Batı' kodu ön plana çıkmıştır. TİKA'nın Afrika'ya yönelik yaklaşımında Batı üzerinden bir ötekileştirmeye gittiği görülmektedir. T1, Batı dünyasının Afrika'yı tüm zenginliğine rağmen "kara kıta" olarak gösterme çabasıyla algı yönetimi uyguladığını, Türkiye'nin ise bu anlayışı reddettiğini ifade etmektedir. T1, geleneksel donörlerin "yardım" altında bağımlı sömürgeci bir yapı oluşturmaya çalıştıklarını söylemektedir. BM örneği üzerinden uluslararası kuruluşların geçici acil yardımlar yaptığını ancak Türkiye'nin kalıcı çözümler ürettiğini ifade etmektedir.

T3 ise Batı'nın Afrika'daki varlığını "eski sömürge anlayışlarının biraz revize edilmiş hali, egemen, buyurgan" olarak tanımlamaktadır. T3 ayrıca Afrika'daki en büyük istikrarsızlık sebeplerinden birisi olan darbelerin o ülkedeki hâkim Batılı güçler tarafından desteklendiğini ifade etmektedir. T4 ise gelişmiş dünyanın Afrika'nın kaynakları ile geliştiğini vurgularken aynı zamanda Afrika'da yumuşak güç harici pek bir şey yapmadıklarını belirtmiştir. T5 ise Türkiye'nin Afrika'ya eşit düzlemde yaklaştığını şu şekilde açıklamıştır: "Türkiye'nin ilişkilerini eşit bir düzlemde ve kazan kazan ilişkisi yönünde kurduğunu tekrar hatırlatmak isterim. Bu çünkü bizi hem Batılı ortaklardan ayıran en önemli unsurlardan bir tanesi hem de Afrika'nın bize bakışında gerçekten önemli bir rol oynuyor." Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere TİKA Batıyı "öteki" olarak tanımlarken aynı zamanda kendi "ben"ini oluşturmaktadır.

Katılımcılar Afrika'nın Batı'yı nasıl algıladığına da değinmişlerdir. T1, Afrika'nın Batı'ya yönelik algısının olumsuz olduğunu vurgularken, bu algının Türkiye'yi ön plana çıkardığını

belirtmiştir. T2 de benzer bir yaklaşımla Fransa örneği üzerinden sömürgecilik tarihine vurgu yapmış ve şu ifadeleri kullanmıştır: "Bir Malili ya da bir Senegalli, Fransa'da karşılaştığında geçmişi (Fransa'nın), sömürgeci geçmiş olarak algılıyor mesela. Yani o ilişkiyi kurarken bir kere o (Fransa) sömürgeci. Şimdi sizin öyle bir geçmişiniz de yok."

Bu kategoride görüşme tahlillerinden çıkan ikinci kod ise 'öteki olarak Çin'dir. T3'ün şu ifadeleri Çin'i öteki olarak gördüğünü göstermektedir:

> Çin'in geliştirdiği bir hikâye o aşırı borçla bağımlılık ilişkisi. Biz bunu da yapmıyoruz. Hani bizim kazan kazan olarak bahsettiğimiz şeyin aslında temel ruhunda bu var. Biz sizi sömürmüyoruz. Biz size bir yaparken on yaptık demiyoruz. Bir üçüncüsü biz sizi çok aşırı borçlandırarak bir bağımlılık ilişkisi oluşturmuyoruz.

T1'in de şu ifadelerle Çin'i öteki olarak gördüğü söylenebilir: "Afrika halklarının… Çin'in nüfuzuna yönelik endişeleri bizim öne çıkmamızı kolaylaştıracak faktörlerdendir." İfadelerde Çin -öteki konumunda- olumsuz yaklaşımlarla birlikte anılırken, karşısında Türkiye'nin Afrika algısına yönelik olumlu ifadeler yer almaktadır.

3.1.6.10. Afrika'da Türkiye Algısı

'Afrika'da Türkiye algısı' kategorisinde, TİKA'ya göre Türkiye Afrika'da 'olumlu imaj'a sahiptir. T1 bunu şu cümlelerle ortaya koymuştur: "Tarihsel açıdan ise birçok ülkeye kıyasla ülkemizin Afrika bilinçaltında bıraktığı pozitif imajın günümüzdeki işbirliklerinde somutlaştırılması hem bizim hem Afrika ülkelerinin elindedir." T1 ayrıca TİKA'nın yapmış olduğu projelerin "Türkiye'nin Afrika ülkeleri nezdindeki itibarına ve güvenine katkı sağladığı"nı ve kalkınma faaliyetlerinden dolayı da "Afrika'nın Türkiye'ye olumsuz bir bakış açısı geliştirmesinin mümkün olmadığını" vurgulamıştır.

T3, Afrika'da Türklere karşı hüsnüniyet olduğunu ve bunda Türk dizilerinin de etkili olduğunu ifade etmiştir. T4 olumlu imajın kaynağı olarak sağlık turizmine ve tekstile vurgu yapmıştır. T5 ise şu sözlerle olumlu algıyı belirtmiştir: "Türkiye'nin ülkede herhangi bir sömürgeci geçmiş olmaması dolayısıyla bu ülkelerin birçoğunda Türkiye'ye yönelik olumsuz herhangi bir algı yok. Tam tersine gerek Türk dizileriyle olsun gerek Türk ürünlerinin kalitesiyle olsun olumlu bir algı var." T5 olumlu algıyı sömürge geçmişinin olmamasıyla, Türk dizileri ve ürünleriyle ilişkilendirmiştir.

Afrika, Türkiye'yi Batı'ya karşı alternatif olarak görmektedir. T1 bunu şu sözlerle ortaya koymuştur: "Afrikalılar için Türkiye, ilişkilerin yatay kurulabileceği potansiyel bir güçlü

ortak adayı olarak görülmektedir. Bu yönü ile Afrikalıların Afrika dışına eşit koşullarda açılımının önemli kapılarından biridir." T2 ise Afrika'nın Türkiye'yi Batı'ya bağımlılıktan kurtaran bir aktör "Batı dünyasına karşı bir alternatif" olarak gördüğünü ifade etmiştir.

Afrika'nın Türkiye algısında öne çıkan bir diğer yaklaşım 'kültürel ve insani yakınlık'tır. Afrika'da Türk dizilerinden dolayı Türkiye'nin kültürü ve insanı tanınmaktadır. T5 bu dizilerden kaynaklı olarak Afrikalılardan şu tepkiyi aldığını ifade etmiştir: "Siz de büyüklerinize saygılısınız ve sizin de aile yapınız bize benziyor, çünkü siz de geniş ailelerle yaşıyorsunuz." T4 ise Afrikalıların Türkiye'yi Arap sandıklarını ve bundan dolayı (yanlışın üzerine kurulmuş bir) yakınlık hissi duyduklarını ifade etmiştir. Genel olarak ise Türkiye algısının olumlu olduğunu belirtmiştir. T1 ise "Türkiye'nin güven telkin ettiğini ve Türk insanının Afrika'daki 'Beyaz Adam' algısından uzak olduğunu" ifade etmiştir.

3.2. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın Afrika Algısı

Bu bölümde Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın (YTB) Afrika algısı belgeler ve kurumun üst düzey yetkilileri ile yapılan görüşmeler olmak üzere iki farklı veri kaynağı üzerinden tahlil edilmiştir. Belge tahlili, YTB'nin internet sitesinde yer alan metinler ve YTB başkanı veya başkan yardımcıları gibi üst düzey yetkililerin vermiş olduğu internet röportajlarını içermektedir. Toplam 65 internet belgesi taranmıştır. Belgelerin 53'ü YTB'nin faaliyet raporları, YTB Bülten, Artı Doksan, Afrika yıllıkları, Memleketim Dergisi, Türkiye Mezunları sitesi gibi kaynaklardan oluşmaktadır. 12 doküman ise kurumdaki yönetici pozisyonunda olan kişilerin diğer sitelere vermiş olduğu röportaj metinlerinden oluşmaktadır. Görüşmeler ise kurumda yetkili pozisyonda yer alan 3 kişi (Y1, Y2, Y3) ile gerçekleştirilmiştir. YTB'nin Afrika'da herhangi bir temsilciliği olmadığı için saha çalışanlarına yönelik görüşme gerçekleştirilememiştir.

Tablo 7: Belge ve Görüşmelerin Frekans Tahlili (YTB)

Sıra	Kelime	Dâhil Olduğu Tema/Kategori/Kod	Frekans Değeri	İlk 10 İçindeki Oranı
1	Mezun	Kurum Kimliği	403	% 29,8
2	Eğitim	Kurum Kimliği	205	% 15,1
3	Öğrenci	Kurum Kimliği	176	% 13
4	Burs	Kurum Kimliği	152	% 11,2
5	Kültür	Kurum Kimliği	87	% 6,4
6	Ekonomi	Ulusal Çıkar Algısı	72	% 5,3
7	İş birliği	Ulusal Çıkar Algısı	70	% 5,1

8	Somali	Tema Yok / Kod: İlişkilerde Müstesna Ülke	66	% 4,8
9	Akraba	Tema Yok / (Kod: Diasporik Tanımlama	60	% 4,4
10	Ticari	Ulusal Çıkar Algısı	58	% 4,2

Not: Toplam 242 kelimeden, frekans değeri en yüksek ilk 10 kelime seçilmiştir.

Şekil 3: Belge ve Görüşmelerin Kelime Bulutu (YTB)

Not: Toplam 65 belge ve 3 görüşmenin taranmasıyla yazar tarafından oluşturulmuştur.

Frekans tahlilinde kurum kimliği teması toplam temaların yarısını oluşturmaktadır. Bu tema dâhilinde mezun, eğitim, öğrenci, burs ve kültür kelimeleri ön plana çıkmaktadır. Mezun kelimesi 403 frekans değeri ve % 29,8 oranı ile ilk sırada yer alırken, kurum kimliği kelimeleri toplamda % 75 gibi baskın bir orana sahiptir. Kurum kimliğinden sonra ikinci olarak ise ulusal çıkar teması gelmektedir. Ulusal çıkar teması ilk 10 tema içerisinde ekonomi, iş birliği ve ticari kelimeleri ile yer bulmuştur. Bu kelimeler ise toplamda % 14,6'lık bir orana sahiptir. Akraba kelimesi ise diasporik tanımlama kodu dâhilinde listede yer almıştır. Son olarak ise bir Afrika ülkesi olan Somali % 4,8 gibi büyük bir oranla en yüksek frekanslı kelimeler arasında yer almıştır.

Tablo 8: Algıyı Oluşturan Benlik Unsurlarının Tematik Tahlili (YTB)

TEMA	KATEGORİ	KOD
Kurum Kimliği	Diaspora	Türk Diasporası
	Eğitim Diplomasisi	Türkiye Bursları
		Türkiye Mezunları
	Soydaş ve Akraba Topluluklar	Kültürel Hareketlilik ve İş Birliği Programları
Devlet Kimliği Algısı	Yumuşak Güç Kimliği	Türkiye Bursları Aracılığıyla Eğitimde Cazibe Merkezi
		Türkiye'nin Yumuşak Gücü Olarak Türkiye Mezunları
		Türkiye'yi Tanıtma
	Muhafazakâr Kimlik	Osmanlı Geçmişine Atıf
		Müslümanlara Yönelik Faaliyetler
Ulusal Öz-İmaj Algısı	Kendini Tanımlama	Çok boyutlu diplomasi anlayışına sahip ülke
		Sömürgeci anlayışa sahip olmayan ülke
	Ne Yaptığına Dair Anlatı	Küresel Sisteme İtiraz: Dünya 5'ten Büyüktür
		İnsani Yardım
		Dünya Barışına Hizmet
	Tarihsel Algı	Osmanlı Geçmişine Övgü
Ulusal Çıkar Algısı	Siyasi Çıkar Algısı	Uluslararası Öğrencilerin Türkiye'nin Uluslararası İlişkilerini Geliştirmesi
		Küresel Siyasette Güç Elde Etme
		Lobi Faaliyetleri
		FETÖ ile mücadele
		Türk Dış Politikasına Destek
	Ekonomik Çıkar Algısı	Yeni İşbirliklerine İnsan Kaynağı Temini
		Türkiye mezunlarının ekonomik ilişkilere katkısı

3.2.1. YTB'nin Kurumsal Kimliği

6 Nisan 2010 tarihinde kurulan YTB'nin faaliyet alanlarını; yurt dışında yaşayan Türkler (Türk diasporası), soydaş ve akraba topluluklar ve uluslararası öğrenciler olmak üzere üç

başlık altında toplamak mümkündür (YTB, 2023c: 3). YTB, temelde bir kamu diplomasisi kurumudur. Y2, YTB'yi tanımlarken "bir kamu diplomasisi kurumu olarak, bazen bir diaspora kurumu olarak anılan bir kurum" ifadesini kullanmıştır.

Metin ve görüşme tahlilleri sonucu YTB'nin kurumsal kimliği faaliyet alanlarından da esinlenerek 'Diaspora', 'Eğitim Diplomasisi' ve 'Soydaş ve Akraba Topluluklar' olmak üzere üç kategoride tahlil edilmiştir. 'Türk diasporası' YTB'nin kurumsal kimliğinin önemli bir parçasıdır. Ancak metin ve görüşmelerde Afrika'yı diaspora kategorisine dâhil edebilecek herhangi bir ifadeye rastlanmamıştır.

YTB'nin faaliyet alanlarından birisi de Afrika kıtasıdır. Başkan Abdullah Eren resmi sitede yer alan bir metinde YTB'yi "Türkiye'den Afrika'ya uzanan dostluk elinin parmaklarından biri" (YTB, 2022a) olarak tanımlamaktadır. Eğitim diplomasisi alanında uluslararası öğrencilere yönelik yürütülen 'Türkiye Bursları' ve 'Türkiye Mezunları' faaliyetleri YTB'nin Afrika'daki hareket alanının en önemli parçalarıdır.

"YTB'nin en önemli görev alanlarından biri" (Türkiye Mezunları, 2020a) ve "Türkiye'nin uluslararası eğitim alanındaki küresel markası" olarak nitelendirilen Türkiye Burslarına (Eren, 2021a: 7-9), en yoğun ilginin Afrika'dan geldiği ve uluslararası öğrencilerin büyük bir kısmının Afrikalı olduğu vurgulanmaktadır (Eren, 2022a: 7-9). Öyle ki burslara her sene yapılan yaklaşık 165 bin başvurunun neredeyse dörtte biri Afrika ülkelerinden gelirken (Eren, 2021a: 7-9), 2020 yılı itibariyle Türkiye'de eğitim alan 16.000'den fazla Türkiye Burslusu öğrencinin yaklaşık yüzde 30'u, yani neredeyse üçte biri Afrika ülkelerinden gelen öğrencilerden oluşmaktadır (Türkiye Mezunları, 2020r).

Eğitim diplomasisinin ikinci bileşeni olan Türkiye Mezunları, 2017 yılında 'Yeniden Türkiye' başlığı ile hayata geçirilen ve Türkiye'den mezun olan uluslararası öğrencilerin dernekleşmesi ile sonuçlanan bir çalışmadır (Türkiye Mezunları, 2020i). Türkiye Mezunları "kardeş ülkeler ve Türkiye arasındaki doğal bir köprü" olarak nitelendirilmektedir (YTB, 2018: 57). Mezun öğrencilerin ülkelerinin kalkınmasına katkısı olduğu, Türkiye'den edindikleri bilgi ve tecrübeleri kendi ülkelerinin kalkınma sürecinde kullandığı ifade edilmektedir (Eren, 2021a: 7-9).

Yapılan görüşmelerde Y1, YTB'nin Afrikalı öğrencilerin liderlik rolleri üstelenmelerinde ve uzmanlaşmalarında katkı sağladığını vurgulamıştır. Y2 ise mezun öğrencilerle Afrika'nın geleceğini ilişkilendiren şu ifadeleri kullanmıştır: "Afrika'nın geleceğine insani kalkınma anlamında yetişmiş insan kaynağı açısından destek olmaya çalışıyoruz."

YTB'nin kurumsal kimliğinin bir diğer bileşeni ise 'Soydaş ve Akraba[5] Topluluklar'a yönelik yapılan 'kültürel hareketlilik ve iş birliği programları'dır. Afrika Birliği ile diaspora, yükseköğrenim bursları, bilimsel ve akademik araştırma programları, dil öğrenimi, kısa dönem eğitim programları kapsamında ortak çalışmaların yapılmasının öngörüldüğü iş birliği protokolü imzalanmıştır (YTB, 2022b). Bu bağlamda Afrika ile Türkiye arasındaki sosyal ve kültürel ilişkileri geliştirmeye yönelik Kamu Görevlisi ve Akademisyenlere Yönelik Türkçe İletişim Programı, Gençlik Sosyal Meclisleri, Fikir Atölyeleri, İletişim ve Mesleki Gelişim Projeleri gibi programlar yapılmaktadır (Eren, 2021b). Bu programlar aynı zamanda kültürlerin tanışmasını sağlamasıyla kültürel unsurları da içermektedir.

3.2.2. YTB'nin Devlet Kimliği Algısı

YTB'nin devlet kimliği algısı iki kategoride tahlil edilmiştir. Birincisi 'yumuşak güç kimliği'dir. YTB Afrika politikasına yönelik bir kamu diplomasisi ve yumuşak güç aktörü olarak tanımlanmaktadır. YTB Başkanı Abdullah Eren'in şu sözlerinde bu ifade öne çıkmaktadır: "Afrika özelinde icra ettiği eğitim, kültürel hareketlilik ve bilgi/tecrübe paylaşımı programlarıyla Türkiye'nin Afrika politikasına kamu diplomasisi ve yumuşak güç ekseninde aktif bir katkı sunmaktadır." (Eren, 2022a: 7-9) YTB eski Başkanı Mehmet Köse 2017 yılında yaptığı bir değerlendirmede, giderek artan oranda uluslararası öğrenciyi barındırması itibariyle Türkiye'nin 'Türkiye Bursları aracılığıyla eğitimde cazibe merkezi' olacağını ifade etmiştir ("Türkiye Bursları, Güney Afrika'da", 2017). Bu değerlendirme YTB'nin Türkiye Burslarına yumuşak güç çerçevesinde baktığını gösteren bir husustur.

YTB, burslandırarak mezun ettiği öğrencileri Türkiye'nin yumuşak gücü olarak görmekte (Türkiye Mezunları, 2020p) ve bir Türkiye Mezunu kimliği (YTB, 2022b) oluşturmaya çalışmaktadır. Mezun olan öğrenciler "Türkiye'nin gönül elçisi" (Türkiye Mezunları, 2016; Türkiye Mezunları, 2020g) olarak görülmektedir. Mezuniyetleri sonrası öğrencilerle yapılan toplantıların "Türkiye dostluğunun hatırlandığı mezun buluşmaları" (Türkiye Mezunları, 2023) olarak nitelendirilmesi, yumuşak güç kimliğinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Zira bu buluşmalar Türkiye mezunlarının; Türkiye ile olan muhabbetlerini diri tutmaya (Türkiye Mezunları, 2023), Türkiye ile olan bağların daha da kuvvetlenmesine (Türkiye Mezunları, 2020c), ülkeleri ile Türkiye arasında iki dilli bir dostluk köprüsü olmalarına (Türkiye Mezunları, 2020d; Türkiye Mezunları, 2020h)

[5] YTB Afrika'yı "akraba topluluk" olarak tanımlamaktadır. "Diasporik tanımlama" başlığı altında bu tanımlama ele alınacaktır.

yönelik olarak yapılmaktadır. Öyle ki bu mezunların kurmuş olduğu ve YTB tarafından desteklenen (Türkiye Mezunları, 2020f) Türkiye Mezunları dernekleri adeta "Türkiye'nin gönüllü birer elçiliği" ve mezun öğrenciler ise gönüllü birer "Türkiye elçisi" olarak görülmektedir ("Türkiye'deki üniversitelerde 4 bin", 2021; Yüzbaşıoğlu, 2021).

YTB yumuşak güç kimliğinin bir yansıması olarak 'Türkiye'yi tanıtma'ya yönelik faaliyet yürütmektedir. Bu doğrultuda resmi sitede yer alan bir metinde Türkiye Bursları "her iki ülke insanının birbirlerini yakından tanıyacağı bir tecrübe imkânı" (Türkiye Mezunları, 2020f) olarak nitelendirilmiştir. Bu kapsamda Afrika'dan gelen öğrencilere Türkiye'yi ve Türk kültürünü yakından tanıması için çaba gösterilmektedir (Yüzbaşıoğlu, 2021). Yapılan görüşmede Y1 de YTB'nin bu yaklaşımını şu ifadelerle desteklemiştir: "Buraya geldiği zaman öğrenciler bizim kültürümüzden, düşünme yapımızdan hepsinden etkileniyorlar. Keza biz de onlardan istifade ediyoruz yani Afrika kültürü, Afrika mantığı, mantalitesi o da bize zenginlik katıyor." Y3 ise YTB'nin Türkiye'nin tanıtılmasına verdiği önemi şu sözlerle ortaya koymuştur:

> Biz her kişiyi burslandırırken, bu da işte geleceğin bakanı olacak diye burslandırmıyoruz. Yani hepsinin farklı bir etkisi var. Kendi köyüne döndüğünde kardeşine Türkçe öğreten bir öğrencinin olması bile veya Türkiye'de gördüğü güzel bir şeyi kendi yaşadığı çevrede yayması bile, tanıtması bile bu bizim için önemli bir unsur. Türkiye'yi ilk defa duyan, yani burslandırılan bir öğrenci sayesinde Türkiye'nin varlığından haberdar olan birinin olması bile bizim için önemli.

YTB çeşitli programlarla da Türkiye'yi tanıtmaya yönelik faaliyetler gerçekleştirmektedir. Bunlardan birisi de Kamu Görevlisi ve Akademisyenlere Yönelik Türkçe İletişim Programı (KATİP)'dır. YTB Başkanı Eren, KATİP'i, Türkçe'nin öğrenildiği, Türk insanı ve kültürünün tanıtıldığı bir program olarak nitelendirmiştir ("Kamu Görevlisi ve Akademisyenlere", 2022).

YTB'nin devlet kimliği algısının ikinci kategorisi İslam ve Osmanlı kimliklerinin sentezi olan 'muhafazakâr kimlik'tir. Afrika algısında etkili olan bu kimlik anlayışının temelinde, YTB'nin Osmanlı geçmişine atıf yapması yatmaktadır. Zira "tarihî kültürel bağlarımız asırlar öncesine dayanmakta" (Türkiye Mezunları, 2020a) ve "100 yıl önce Afrika ile Türkiye'nin insanlarının ortak bir medeniyetin ve coğrafyanın evlatları olduğu" ("Türk-

Afrika Düşünce Kuruluşları, 2015) söylemleri ile ilişkiler cumhuriyet öncesi döneme dayandırılmaktadır. Öyle ki Afrika ile bugün tesis edilen ilişkiler "geçmişten devralınan güçlü bağlar ve tarihin yüklediği sorumluluk" (Eren, 2021b) üzerinden açıklanırken, Afrika'ya yönelik yapılan çalışmalar "tarihin ülkemiz ve milletimize tevdi ettiği kutsal bir vazife" olarak nitelendirilmiştir (Eren, 2022b: 3).

YTB'nin Afrika ile müşterek tarihî ve kültürel müktesebata vurgu yapması da bu kategoride değerlendirilebilir. Türkiye-Afrika ilişkileri eski ve köklü (Eren, 2022b: 3) olarak tanımlanırken, ortak tarihî ve kültürel geçmişin (Eren, 2021b) bulunduğu Afrika ile Türkiye'nin tarihinde hiçbir zaman uzak olmadığı vurgulanmaktadır (YTB, 2022a). "Afrika bize, biz Afrika'ya uzak ya da yabancı değiliz. Türkiye ve Afrika müşterek tarihî ve kültürel değer ve geçmişten beslenen insan ve vicdan odaklı ilişkilerini somut çıktılara da dönüştürerek örnek iş birliklerini hayata geçiriyor." (Yüzbaşıoğlu, 2021) Bu ifadelerde de ilişkilerin geçmişe dayandırılarak açıklandığı görülmektedir.

Yapılan görüşmede "YTB'nin Afrika politikasının çıkış noktası ve ilham kaynağı nedir?" sorusunu Y1 ilk olarak Afrika'daki Osmanlı varlığına atıfla açıklamıştır. Y1, YTB'nin Osmanlı geçmişini -sahiplenici bir söylemle- miras olarak gördüğünü şu sözlerle ifade etmiştir:

> Afrika bizim uzak olduğumuz tarihsel anlamda yabancı olduğumuz bir coğrafya olmamış. Osmanlı döneminden beri süre giden, süreklilik taşıyan coğrafyalar da var ama hiçbir zaman bihaber olunmamış. Yani oralara bir şekilde elçiler gönderilmiş, temsilciler gönderilmiş, diplomatik olarak ilişki kurulmuş. Bunlar belgelere yansımış çeşitli vesilelerle. Bir kere böyle bir miras var.

YTB'nin düzenlemiş olduğu Ramazan programları (YTB, 2022c: 1) ve Afrika'daki 'Müslümanlara yönelik faaliyetler' ve söylemlerde bulunulması muhafazakâr kimlik üzerinden değerlendirilebilir. Başkan Eren, Afrika'ya yapılan bir dizi ziyaret kapsamında Tanzanya'da Müslüman Konseyi ve Kenya'da Kenya Müslümanları Yüksek Konseyi ziyaret etmiştir. Bu ziyaretlerde Eren, Müslümanları "kardeşlerimiz" olarak nitelendirmiştir. Eren, görüşmede Müslümanlara yönelik gerçekleştirilebilecek faaliyetleri değerlendirdiklerini ve YTB'nin Müslümanların her daim yanında olacağını ifade etmiştir (YTB, 2023a: 84,85). Ziyaret kapsamında özellikle bu ülkelerdeki Müslüman toplumlarla bir araya gelinmesi, yakınlık hitapları muhafazakâr kimlik kapsamında ele alınabilir.

Ancak şunu ifade etmek gerekir ki yapılan görüşme ve metin tahlilleri neticesinde, İslami kimliğin YTB'nin Afrika algısında başat konumda olmadığı görülmektedir. Metinlerde İslami kimliğe yönelik atıflar ve ifadeler sığ kalmaktadır. Görüşmelerde ise "Türkiye'nin Afrika politikasında İslami kimliğin etkili olduğunu düşünüyor musunuz?" sorusuna Y1, "Türkiye açısından çok değil, kurum açısından ise kesinlikle değil" cevabını vermiştir. Y2 ise "hayır" cevabını verirken, Y3 soruyu cevaplamakta çekimser davranmıştır.

3.2.3. YTB'nin Ulusal Öz-İmaj Algısı

YTB'nin ulusal öz-imaj algısı teması üç kategoride tahlil edilmiştir. 'Kendini tanımlama' kategorisinde YTB ilk olarak Türkiye'yi "çok boyutlu diplomasi anlayışına sahip ülke" olarak tanımlamaktadır. YTB Başkanı Eren, Türkiye'nin mahir ve çok boyutlu diplomasi anlayışını Afrika politikası ile ilişkilendirmiştir (Eren, 2021a: 7-9). YTB Başkanı Eren tarafından Türkiye'nin "güçlü insan kaynağı, zengin kurumsal kapasitesi, engin tarihsel birikimi ve dünya siyasetindeki ağırlığı" vurgulanmıştır (Eren, 2022a: 7-9).

Bu kategorideki ikinci tanımla olarak YTB Başkanı Eren, Türkiye'yi "sömürgeci anlayışa sahip olmayan ülke" (Eren, 2021b;) olarak tanımlamamış ve bunu Afrika kıtası ile ilişkilendirmiştir. "…kıtanın bugün elde ettiği muhkem pozisyona gelme sürecinde Batılı güçlerin aksine, sömürgeci ve tek taraflı anlayışa hiçbir şekilde yer vermeden, Afrika'yı her koşulda desteklemiştir." (Eren, 2021a: 7-9) Yapılan görüşmelerde de sömürge geçmişine sahip olunmaması vurgulanmış ve bu Afrika'da kurulan iyi ilişkilerin bundan kaynaklandığı ifade edilmiştir. Y1 bunu şu sözlerle ifade etmiştir: "Bizim tarihsel olarak bir sömürge ilişkisi kurmamış olmamızın (ilişkilerde olumlu) etkisi var. Sömürge ilişkisi kuran ülkelere Afrika ülkelerinin yaklaşımıyla diğerlerine çok farklı. Bizim oradan kaynaklanan ciddi bir avantajımız var. Onu hissediyoruz tabii." Sömürge geçmişinin olmamasını Y2, "ilişkilerin iyi gelişiminde önemli bir faktör" olarak, Y3 ise "Türkiye'yi Afrika'da öne taşıyan bir unsur" olarak görmektedir.

'Ne yaptığına dair anlatı' kategorisinde ilk olarak Türkiye'nin "küresel siteme itiraz: dünya beşten büyüktür" söylemi ön plana çıkmaktadır. Türkiye "adalet ve hakikati gözetmeye yönelik bir anlayış içerisinde" (YTB, 2023c) olarak nitelendirilmektedir. YTB Başkanı Eren, dünyada yeni bir sisteme, yeni bir düzene ihtiyaç olduğunu (YTB, 2023b: 86) ve çalışmalarını "dünya beşten büyüktür" felsefesindeki ruh ve dinamizmle sürdüreceklerini ifade etmiştir (Eren, 2022b: 3).

İkinci olarak Türkiye'nin "insani yardım" yapan ülke olduğu ifade edilmektedir. YTB Eski Başkanı Kudret Bülbül bu anlatıyı şu sözlerle vurgulamaktadır: "Türkiye dünyada en fazla insani yardım yapan üçüncü ülke. Gelir düzeyine göre sıralama yapıldığında ise dünyada birinci ülke konumunda." ("Afrikalı gazetecilerden YTB'ye anlamlı," 2016) Türkiye'nin insani yardımla paralel olarak insani dış politika uyguladığı belirtilmektedir. YTB Başkan Yardımcısı A. Hadi TURUS bunu şu sözlerle ifade etmiştir: "Türkiye… mazlum coğrafyalardan, azınlıklara ve haksızlığa uğrayanlara kadar ezilenin yanında olma düsturuyla hareket etti." ("YTB Başkan Yrd. TURUS Güneydoğu", 2022) Türkiye insan odaklı dış politikasını Afrika ülkelerinde sürdürürken (Eren, 2022a: 7-9) bunun en güzel örneğini Somali oluşturmaktadır. Türkiye, Somali'de barış ve istikrarın tesisine katkı sunmuş, Somali'nin yeniden inşası ve kalkınması süreçlerinde önemli rol oynamıştır (YTB Afrika Koordinatörlüğü, 2022: 30-33). Y1 ise bunu destekler bir yaklaşımla Türkiye'nin insan odaklı, değer veren bir yaklaşımı olduğunu ve bunun Afrika'da çok rahat karşılık bulduğunu ifade etmiştir. YTB Başkanı Eren Türkiye'nin insan odaklı yaklaşımı itibariyle Afrika'nın kalkınmasına katkıda bulunduğunu şu sözlerle ortaya koymaktadır: "Türkiye özellikle son yıllarda Afrika kıtasında gösterdiği insan odaklı yaklaşımla bölgenin kalkınmasına önemli katkılar sunmaktadır." ("Türkiye'deki üniversitelerde 4 bin", 2021) Türkiye, Afrika'nın kalkınmasını öncelerken (Eren, 2021b), bu doğrultuda ilişkileri çok boyutlu ve koordineli bir yapıya büründürmüştür (Eren, 2022b: 3).

Türkiye, barış ve istikrarın tesisi nazarıyla 'dünya barışına hizmet' eden bir ülke olarak görülmektedir. Rusya-Ukrayna savaşındaki müzakereci role dikkat çekilirken ("Kamu Görevlisi ve Akademisyenlere", 2022), Afrika'da da tesis edilen ilişkilerde "güvenlik, refah ve istikrarın temini" (Eren, 2022b: 3) için çalışıldığı belirtilmiştir. Yapılan görüşmede ise Y1 Türkiye'nin bu anlatısını destekleyen şu ifadeleri kullanmıştır: " (Türkliye) Malumunuz işte Somali ile Etiyopya arasında arabuluculuk görüşmelerini üstlenebiliyor. Bu tamamen Türk dış politikasının hem birikimi, akıllı sayesinde gidiyor."

YTB'nin 'tarihsel algı'sı incelendiği zaman, tarihini övünç kaynağı olarak gören bir yaklaşımla 'Osmanlı geçmişine övgü' olduğu görülmektedir. YTB Başkan Yardımcısı A. Hadi TURUS duyduğu övgüyü Afrika kıtası ile de ilişkilendirerek şu sözlerle ortaya koymuştur.

> Biz lobiciliği yeni öğreniyoruz. Tarih boyunca hep net olmuşuz. Sömürü yok tarihimizin hiçbir safhasında. Allah nasip etti, 60 ülke görme imkânımız oldu. Gittiğim coğrafyalarda Osmanlı 200-300

> sene hüküm sürmüş fakat kültürel emperyalizme dayandırabileceğimiz hiçbir iz yok. Cami, medrese, han, hamam vs. her türlü hizmet götürülmüş, ama hiçbir sömürüye maruz bırakılmamış coğrafya insanı. ("YTB Başkan Yrd. TURUS Güneydoğu", 2022)

Metinde Osmanlı'nın kıtadaki hâkimiyeti vurgulanırken, sömürme ve emperyalizm düşüncesinin olmayışından övgüyle bahsedilmiştir.

3.2.4. YTB'nin Ulusal Çıkar Algısı

YTB, Afrika'ya yönelik çok boyutlu dış politika anlayışından kaynaklı olarak yalnızca insani ve kültürel değil aynı zamanda siyasi, ekonomik ve ticari faaliyetleri içeren çalışmalar da yürütmektedir (YTB, 2022b). Türkiye'nin ulusal çıkarlarına paralel olarak gerçekleştirilen bu çalışmalar YTB'nin ulusal çıkar algısının çerçevesini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda YTB'nin ulusal çıkar algısı siyasi ve ekonomik çıkar olmak üzere iki kategoride tahlil edilmiştir.

YTB, 'uluslararası öğrencilerin Türkiye'nin uluslararası ilişkilerini geliştirmesi'ni amaçlamaktadır. YTB eski Başkanı Kudret Bülbül, bu gayeyi Afrika ile ilişkilendiren şu sözleri sarf etmiştir: "Türkiye-Afrika ilişkilerini geliştirmek için binlerce Afrikalı öğrenciyi Türkiye'de okutmaktayız" ("Afrikalı gazetecilerden YTB'ye anlamlı", 2016). Türkiye ile dünya arasında bir köprü (Türkiye Mezunları, 2020ö) olarak nitelenen Türkiye Mezunları dernekleri aracılığıyla, öğrencilerin ülkeleri ile Türkiye arasındaki ilişkilere somut katkı sunmasına yönelik bir beklenti söz konusudur. Bu husus Başkan Eren tarafından şu sözlerle vurgulanmıştır: "Belki Türkiye sizden maddi karşılık beklemiyor. Ancak eminim ki sizler siyasetçi, akademisyen, bürokrat ve iş insanı olduğunuzda Türkiye'ye somut katkılar sağlayacaksınız. Türkiye'nin yükselen gücüne katkı sağlamaya devam edeceksiniz." (Türkiye Mezunları, 2022). Bu doğrultuda "Türkiye açısından büyük bir güç" (Türkiye Mezunları, 2020f) olarak nitelendirilen mezun dernekleri Türkiye'nin siyasi ilişkilerine katkı sunarken (Türkiye Mezunları, 2020e; (Türkiye Mezunları, 2020i; (Türkiye Mezunları, 2020k), somut iş birliği imkânları sunmakta (Türkiye Mezunları, 2020a; (Türkiye Mezunları, 2020b) ve ikili ilişkilerin gelişmesini sağlamaktadır. (YTB, 2023b: 84,85; "Somali kültürü Hamamönü'ne taşındı"", 2018; (Türkiye Mezunları, 2016; Türkiye Mezunları, 2021c; Türkiye Mezunları, 2020i; Türkiye Mezunları, 2020j; Türkiye Mezunları, 2020m; Türkiye Mezunları, 2020p).

Türkiye'nin "dünya beşten büyüktür" itirazıyla ifade ettiği küresel adalet söylemine istinaden, Türkiye Mezunları, aynı zamanda 'küresel siyasette güç elde etme' unsuru olarak da görülmektedir. YTB Başkanı Eren, küresel sistemdeki yozlaşmaya değindiği konuşmasında yeni bir sisteme ihtiyaç duyulduğunu belirtirken, Türkiye Mezunları'nın buradaki rolünü şu sözlerle dile getirmiştir: "Burada sadece Türkiye'nin sesinin çıkması yetmez. Daha güçlü olmamız lazım. Yapmış olduğumuz işte Türkiye Mezunları gibi çalışmalar da bu amaca hizmet edecektir." (YTB, 2023b: 86). YTB'nin siyasi çıkar algısında bir diğer unsur ise 'lobi faaliyetleri'dir. Başkan yardımcısı Turus "Türk tipi bir lobi modeli"nin inşa edilmesi gerekliliği ifade ederken ("YTB Başkan Yrd. TURUS Güneydoğu", 2022), Türkiye Mezunları resmi sitesinde yer alan bir haber metninde Türkiye'den mezun olup kendi ülkelerine dönen uluslararası öğrenciler lobi faaliyetlerinin bir parçası olarak değerlendirilmiştir (Türkiye Mezunları, 2020o).

YTB'nin siyasi çıkar algısını şekillendiren bir diğer unsur 'FETÖ ile mücadele'dir. Mezun dernekleri FETÖ ile mücadelenin bir aracı olarak görülmektedir. Başkan Eren bunu şu sözlerle ifade etmektedir: "Mezun derneklerinin Türkiye'nin FETÖ ile mücadelesindeki haklı tezlerini savunmalarını istiyoruz. Mezun derneklerimizin her biri FETÖ ile mücadelede ciddi bir enstrüman." (Türkiye Mezunları, 2020g).

Siyasi çıkar algısında son olarak ise YTB'nin yapmış olduğu faaliyetlerle 'Türk dış politikasına destek' verdiği görülmektedir. Söz gelimi bu hususta şu denmiştir:

> Burada, Afrika'nın 13 farklı ülkesinden 20 genç medya mensubu var. Mutlaka kendileri burada eğitim alırken Barış Pınarı Harekatı ve Türkiye'nin dış politikasıyla alakalı birtakım bilgiler edinecekler ve gittikleri yerlerde, kendi ülkelerinde bunları yayacaklar. Dolayısıyla biz bu programı aynı zamanda Barış Pınarı Harekâtı konusunda Türkiye'nin pozisyonunun anlatılmasında, açıklanmasında bir çaba olarak da görebiliriz. (""Afrika Medya Temsilcileri GZT'ye", 2019)

Afrika Medya Temsilcileri Eğitim Programı'nda YTB, Türkiye'nin yapmış olduğu askeri operasyonun dünyaya anlatılmasını sağlamaya çalışmıştır. YTB'nin bu faaliyeti dış politikayı destek nitelikte olması itibariyle ulusal çıkarlarla uyumlu olarak değerlendirilebilir. Yapılan görüşmede Y3, burslandırma faaliyeti ile dış politikaya verilen desteği -Afrika ile ilişkiler özelinde- şu sözlerle ilişkilendirmiştir:

> Temelde Türkiye-Afrika ilişkilerinin gelişimine katkı sağlamak var. Bu etkisini biz 3-5 sene sonra, öğrenci mezun olduktan hemen sonra görmüyoruz. Yıllar sonra görüyoruz. Aslında yıllara sâri bir yatırımdan bahsediyoruz. Biz neden savunma sanayinde bir anlaşma yapıyorsak, öğrenci burslandırmasını da aynı şekilde yapıyoruz.

Y1 ise burslandırma ile Türk dış politikasında ihtiyaç duyulan insan kaynağı ihtiyacının giderildiğini şu sözlerle ifade etmiştir: "Eğitim diplomasisi sonrasında ortaya çıkan insan kaynağı, Türkiye'nin sonraki her işinde önemli avantajlar sağlıyor. Yunus Emre Enstitüsü, TİKA, Türkiye Maarif Vakfı, dış temsilciliklerimiz için bazen yerel personel çalıştırılması gerektiğinde insan kaynağına ihtiyaç oluyor."

Y2 ise YTB'nin Afrika politikasının dış politikadaki önceliklere ve gelişmelere bağlı olarak ilerlediğini şu sözlerle ifade etmiştir.

> Tüm kamu kurumlarında olduğu gibi bizim de o ilgili ülkeye ya da kıtayı yönelik tutumumuz Türk dış politikasına paralel olarak -dönemin konjonktürüne bağlı olarak- şekilleniyor. YTB'nin Afrika'ya yönelik politikası da bence buna binaen şekilleniyor. Diplomatik misyonların açılması ulaşılabilirliği sağladığı için biz de otomatik olarak o ülkeye yönelik bir adım atıyoruz. Hem bir kanal oluşmuş olduğu için hem de gelecekte muhtemel ticari ortaklık olabilir, siyasi anlamda farklı işbirlikleri olabilir. Bize buna binaen bu yöndeki politikamızı daha hareketlendiriyoruz.

Y2 YTB'nin dış politika ile uyumlu hareket ederek, -Türkiye'nin çıkarı ile uyumlu olarak- ticari ve siyasi işbirlikleri açısından faaliyet yürütüldüğünü vurgulamıştır.

YTB açısından Afrika, ekonomik fırsat olarak da algılanmaktadır. Bu hususta şu ifadelere yer verilmiştir: "Türkiye'nin Afrika açılımı herhangi bir menfaat amacı gütmese de bu kıtanın ekonomik olarak önümüzdeki dönemlerde sunduğu fırsat göz ardı edilemez." (Doğan, 2013: 80-83) Türkiye Bursları kapsamındaki uluslararası öğrenciler YTB'nin ekonomik çıkar algısının temelini oluşturmaktadır. Zira YTB uluslararası öğrencilerin eğitim sürecine vermiş olduğu destekle birlikte Türkiye'nin ulusal çıkarına uygun olarak 'yeni iş birliklerine insan kaynağı temini'ni gerçekleştirmektedir (YTB, 2022a). Öyle ki

Başkan Eren tarafından Türkiye Bursları çalışmalarının Türkiye'nin yatırımlarına yönelik yapıldığı ifade edilmektedir (Türkiye Mezunları, 2020n).

YTB'nin ekonomik çıkar algısında bir diğer unsur olarak 'Türkiye Mezunlarının ekonomik ilişkilere katkısı' ön plana çıkmaktadır. YTB, Türkiye mezunları ile Türk iş adamlarını bir araya getirerek somut adımların atılmasını sağlamaktadır (YTB, 2023b: 86). Kendi ülkeleri ile Türkiye arasında "ticari elçilik" (Türkiye Mezunları, 2021b) olarak görülen Türkiye Mezunları'nın, ekonomik ve ticari ilişkilere büyük katkı sağladığı ve güçlendirdiği düşünülmektedir (YTB, 2018: 57).

YTB, Türkiye Mezunu Afrikalı iş insanlarını Türkiye ve Afrika arasındaki ticari ilişkilerin baş aktörü olarak görmektedir (Türkiye Mezunları, 2021a). Zira bu iş insanları dış ticaretlerinin % 50'sini Türkiye ile gerçekleştirmektedir (Türkiye Mezunları, 2022). Böylelikle mezunlar Türk firmaları ile kurdukları ortaklıklarla Türkiye'nin ticaret hacminin artmasına katkı sağlamakta, Türkiye'den ülkelerine gelen iş insanlarına yardımcı olmakta, ülkelerindeki iş insanlarına Türkiye'deki iş piyasası ve sektörlerini tanıtma görevini üstlenmektedir (Türkiye Mezunları, 2020o). Nihayetinde Türkiye mezunları aracılığıyla Türkiye'nin ticaret hacminin ve ihracatının arttığı, böylelikle kalkınmanın desteklendiği ifade edilmektedir (Türkiye Mezunları, 2020ö). Yapılan görüşmede Y1 ise Türk şirketlerine insan kaynağı temini ve ekonomik köprüler kurmaları itibariyle Türkiye Mezunları'nın ticari ilişkilere katkı sunduklarını ifade etmiştir.

3.2.5. Uluslararası İmajın Bileşenleri Açısından YTB'nin Afrika Algısı

Bu bölümde İmaj Teorisinde uluslararası imajın bileşenleri olarak ele alınan tarihî imaj, yaşayan imaj ve potansiyel imaj açısından YTB'nin Afrika algısı tahlil edilmiştir. Bu doğrultuda kurumun Afrika'ya yönelik tarihî, yaşayan ve potansiyel algılarına değinilmiştir.

Tablo 9: Tarihî, Yaşayan ve Potansiyel Algının Tematik Tahlili (YTB)

TEMA	KATEGORİ	KOD
Afrika'ya Yönelik Tarihî algı	Sömürgecilik	Fransız Sömürgeciliği
		Sömürge geçmişinin olumsuz etkisine atıf
Afrika'ya Yönelik Yaşayan Algı	Siyasi Algı	Yüzyılın yükselen değeri
		Uluslararası sistemdeki jeo-politik/stratejik kapasitesi
		Yeni sömürgecilik

		Afrika'nın Bütüncül Algılanışı
		Uluslararası Kuruluşlardaki Orantısız Temsil
	Ekonomik Algı	Doğal Kaynaklar Bakımından Zengin
		Ekonomik Büyüme
	Toplumsal Algı	Genç ve dinamik Nüfus
		Sosyal ve kültürel zenginlik
		Göç
Afrika'ya Yönelik Potansiyel Algı	Afrika'nın Geleceği	Geleceği parlak kıta
		Nüfus ve Doğal Kaynak Potansiyeli

3.2.5.1. Afrika'ya Yönelik Tarihî algı

YTB'nin Afrika'ya yönelik tarihî algısını 'sömürgecilik' oluşturmaktadır. Afrika'nın sömürgecilik geçmişi 'Fransız sömürgeciliği' ile örneklendirilmiştir. Örneğin denmiştir ki: "Ancak mesela Fransa gelmiş; öyle bir tahakküm kurmuş ki, bırakın dilini, kültürünü adam artık rüyalarını bile Fransızca görmeye başlamış. Hayallerini Fransızcaya oturtmaya başlamış. Yani lobiciliğin dışına çıkmışlar, emperyalist bir düşünceye bürünmüşler." ("YTB Başkan Yrd. TURUS Güneydoğu", 2022). Metinde Afrika'nın Fransa'nın emperyalizme varan çok boyutlu sömürgeciliğine maruz kaldığı vurgulanmıştır.

İkinci olarak ise Afrika'nın 'sömürge geçmişinin olumsuz etkisine atıf' yapılmıştır. "Maalesef sömürgecilik geçmişi olan ülkeler var. Afrika kıtasının neden bu kadar zorluk içerisinde olduğu sorusuna cevap ararsak, sömürgecilik geçmişinden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Afrika'nın bu durumda olmasında onu sömürgeleştiren ülkelerin büyük kabahati var." (Türkiye Mezunları, 2023) Afrika'nın günümüzde yaşamış olduğu zorlukların müsebbibi olarak sömürgecilik görülmektedir. Görüşmelerde de Y1, Y2, Y3 tarafından tarihî algı itibariyle sömürgecilik vurgusunun baskın olduğu görülmektedir.

3.2.5.2. Afrika'ya Yönelik Yaşayan Algı

YTB'nin Afrika'ya yönelik yaşayan algısı 'siyasi, ekonomik ve toplumsal algı' olmak üzere üç kategoride tahlil edilmiştir. YTB'nin siyasi algısında ilk olarak Afrika'nın 'yüzyılımızın yükselen değeri' (Eren, 2021b) olarak tanımlandığı görülmektedir. Afrika ülkeleri ise "çağımızın parlayan yıldızı" olarak tanımlanmaktadır (Eren, 2022b: 3). İkinci olarak Afrika'nın 'uluslararası sistemdeki jeo-politik/stratejik kapasitesi'ne atıf yapılmış ve Afrika yüzyılın en önemli aktörlerinden birisi olarak tanımlanmıştır. Söz gelimi bu hususta

şu denmiştir: “Uluslararası sistemde kapsadığı jeo-stratejik/politik alanla Afrika, küresel ölçekte yüzyılımızın en önemli aktörlerinden biri haline gelmiştir.” (Eren, 2022b: 3) Küresel arenada üstlendiği rol, son dönemde farklı bölge ve ülkelerle geliştirdiği ilişkiler itibariyle de Afrika’nın her alanda bir cazibe merkezine dönüşmeye başladığı vurgulanmaktadır (Eren, 2021b).

Üçüncü olarak YTB’nin Afrika’ya yönelik ‘yeni sömürgecilik’ tanımlamasının olduğu görülmektedir.

> Afrika’nın büyük bölümü, Fransa’nın doğrudan ya da dolaylı kontrolü altında. İrili ufaklı 20 civarında ülkenin resmî dilinin Fransızca olması bunun bir göstergesi adeta... ziyaretin yapıldığı üç ülke de Fransa’nın doğrudan kontrolü altında. Fransız ırkıyla uzaktan yakından bir alakaları olmayan üç ülkenin de resmî dili Fransızca. (Doğan, 2013: 80-83)

Afrika, Fransa’nın doğrudan veya dolaylı olarak kontrolü altında olarak tanımlanmıştır.

‘Afrika’nın bütüncül algılanışı’ üzerinden YTB değerlendirildiğinde, özellikle yapılan görüşmelerde Afrika’nın tek bir ülke olarak algılanmaması vurgusu öne çıkmaktadır. Y1 bunu şu sözlerle dile getirmiştir: “Afrika 54 ülkeli bir kıta. Yani baktığımızda çok yüksek sayıda ülke var. Bazen Afrika dediğimiz zaman tek bir ülkeymiş gibi konuşuyoruz bölgeler arasında çok farklılıklar var.” Y2 de benzer bir bakış açısıyla Afrika’daki çeşitliliği şu ifadelerle vurgulamıştır: “Her ülkenin kendine has unsurları var, kendine has kültürleri, dilleri, geçmişleri var.”

Son olarak ise Afrika’nın ‘uluslararası kuruluşlardaki orantısız temsil’i vurgulanmaktadır. Y1 bunu şu sözlerle ifade etmektedir: “Dünya siyasetinde maalesef Afrika geçiyorum potansiyelini mevcut halinin bile çok gerisinde bir şekilde temsil ediliyor. Uluslararası kuruluşlarındaki etkisi itibariyle de böyle. Ya da uluslararası ilişkilerin temel meselelerinde de bu şekilde. Orantılı bir şekilde temsil edilmediğini söylemek mümkün.”

Ekonomik algı kategorisinde ilk olarak ise Afrika’nın “doğal kaynaklar bakımından zengin” olarak nitelendirildiği görülmektedir. Bu hususta şu ifadelere yer verilmiştir:

> …doğal kaynaklar bakımından dünyanın en büyük ve en zengin kıtalarından biri olan Afrika, sahip olduğu imkânlarla bugün dünya ticaretinde kilit bir aktör ve uluslararası ekonomik sistemde vazgeçilmez bir unsur haline gelmiş; tüm bu hususiyetleri onu

küresel siyasette de etkin bir konuma yerleştirmiştir. (Eren, 2021a: 7-9)

Afrika'nın ekonomik ve ticarî fırsatlar taşıdığı ve bu bakımdan bir potansiyele ("Türkiye'deki üniversitelerde 4 bin", 2021) sahip olduğu nihayetinde ise kıtanın uluslararası sistemdeki rol ve ağırlığının günden güne arttığı ifade edilmiştir (Eren, 2022a: 7-9). İkinci olarak ise Afrika için 'ekonomik büyüme'nin kaçınılmaz olacağı ifade edilmiştir. Bu hususta şu ifadeler yer almaktadır: "Afrika ülkelerinde şehirleşen, tüketim yapan nüfusun artması, tarım yapılan alanların çoğalması, endüstrileşme, doğal kaynaklardan sağlanan gelirin artması ve bunların sonucu olarak büyümenin sürmesi kaçınılmaz olarak görülüyor." (Doğan, 2013: 80-83)

Toplumsal algı kategorisinde Afrika'nın 'genç ve dinamik nüfusu' (Eren, 2022b: 3) vurgulanmıştır. Yapılan görüşmelerde de bu vurgu söz konusudur. Y1, eğitim diplomasisi yönünden kurum kimliği ile uyumlu bir bakışla Afrika'nın sahip olduğu insan kaynağını vurgulamıştır. Y2 de Afrika'nın nüfusunu avantaj olarak gören şu ifadelerde bulunmuştur: "Avantaj olarak şu an sahip oldukları nüfus, nüfusun genç ve dinamik olması çok güçlü bir insan potansiyeli, beşeri anlamda ki o siyasi ve ekonomik zayıflıklarını yenebilecek, gelecek de özellikle. Bu dezavantajı avantaja çevirecek güçlü bir faktör var insan faktörü." Y2, Afrika'nın nüfusunu uluslararası siyasetteki dezavantajlarını avantaja çevirecek bir unsur olarak görmektedir.

Afrika 'sosyal ve kültürel zenginlik' (Eren, 2022b: 3) üzerinden tanımlanmış, farklı kültürlere sahip insanların barış içinde yaşadığı (YTB, 2022a) ve 3 bine yakın dil ve kültür çeşitliliğinin ("Türk-Afrika Düşünce Kuruluşları", 2015) olduğu belirtilmiştir. Yapılan görüşmelerde Y3 Afrika için kültürel zenginliği vurgulayan "dünyanın en zengin kıtası" tanımlamasını yapmıştır. Ancak görüşmede Y2 sosyal alanda sömürgeciliğin etkisine vurgu yapan şu ifadeleri kullanmıştır: "Çok uzun yıllar sömürülmüş olmalarından dolayı, sosyal anlamda -özellikle dil ve kültür açısından- o sömürü geçmişini hemen silip atabilmiş değiller." Son olarak ise görüşmelerde Y2 ve Y3 Afrika'daki toplumsal bir mesele olarak göç konusunu vurgulamışlardır.

3.2.5.3. Afrika'ya Yönelik Potansiyel Algı

'Afrika'nın geleceği' kategorisinde 'geleceği parlak kıta' tanımlaması öne çıkmaktadır. YTB Başkanı Eren Afrika'nın geleceğine yönelik şu ifadeleri kullanmıştır: "Hem Afrika'nın hem Türkiye'nin geleceği çok parlak. Biz Türkiye olarak, YTB olarak uzağa,

daha güzel ve aydınlık bir geleceğe beraber yürümek istiyoruz." (YTB, 2023d: 41). "21. yüzyıl inşallah Afrika'nın yüzyılı olacak. Afrika'nın geleceği çok parlak, Türkiye'nin de geleceği çok parlak." (YTB, 2023e) Afrika'nın geleceği Türkiye ile birlikte anılmış ve geleceğin birlikte olduğu ifade edilmiştir.

Yapılan görüşmelerde Afrika'nın potansiyel imajı olarak nüfus ve doğal kaynak potansiyeli vurgulanmıştır. Y1, Afrika'nın gelecekte cazibe merkezi olacağına yönelik şu ifadelere yer vermiştir: "Dünyadaki nüfus hareketliliğine baktığımız zaman 2050'de Afrika çok ciddi bir nüfus avantajına sahip olacak. Aynı şekilde dünyanın ihtiyaç duyacağı temel gereksinimleri dahi karşılayacağı kaynaklar Afrika'da yer alacak. Herkesin ilgisi dolayısıyla Afrika'ya çok daha artacak." Y2 de insan potansiyeline vurgu yaparken, Y3 bu faktörlerden dolayı "dünyanın geleceğinde Afrika'yı merkezde" gördüğünü ifade etmiştir.

3.2.6. Algıyı Etkileyen Faktörler Açısından YTB'nin Afrika Algısı

Bu bölümde kategoriler disiplinler arası bir yaklaşımla algı felsefesi, algı psikoloji ve algı sosyolojisindeki algıyı etkileyen hususlar üzerinden oluşturulmuştur. Bu doğrultuda oluşan ilgili kategoriler üzerinden YTB'nin Afrika algısı tahlil edilmiştir.

Tablo 10: Algıyı Etkileyen Faktörlerin Tematik Tahlili (YTB)

TEMA	KATEGORİ	KOD
Algıyı Etkileyen Faktörler Açısından YTB'nin Afrika Algısı	Algılayandan Kaynaklı Nedenler	Türkiye Türkiye'den Büyüktür Söylemi
	Algılanandan Kaynaklı Nedenler	Küresel Siyasetteki Öneminin Artması
		Yeni Ortaklar Arayışı
	Algılayan ile Algılanan Arasındaki İlişkinin Muhtevası	Diasporik Tanımlama
		İlişkilerde Müstesna Ülke
	Algılanan Ortamdan Kaynaklı Nedenler	Diğer Devletlerin Afrika'daki Varlığı
	Bilginin Kaynağı	Akademi, Dışişleri Bakanlığı, Mezun Öğrenciler
	Deneyim	Mezun Dernekleri Üzerinden Elde Edilen Deneyim ve Tecrübe
	Algı Çevresi	Afrika politikasına yönelik olumlu tepkiler
		Afrika'nın Toplum Tarafından Yeterince Bilinmemesi
	Hatırlamak	Osmanlı Hatırasını Canlandırma

		Osmanlı Geçmişine Yönelik Faaliyetler
	"Öteki" Algısı	Öteki Olarak Batı
	Afrika'da Türkiye Algısı	Olumlu İmaj

3.2.6.1. Algılayandan Kaynaklı Nedenler (Türkiye)

Algılayandan kaynaklı nedenler itibariyle Türkiye'nin dış politika anlayışında yaşanan değişimin YTB'nin algısında etkili olduğu görülmektedir. Başkan yardımcısı Turus bu değişimi, Türkiye'nin 2002 sonrası –yani Ak Parti'nin iktidar olmasıyla başlayan süreç- "üç tarafı denizlerle dört tarafı düşmanlarla çevrili bir anlayıştan 'hangi ülkelerle nasıl işbirliğine gidebilirim' anlayışına" ("YTB Başkan Yrd. TURUS Güneydoğu", 2022) evrilmesi olarak yorumlamaktadır. Bu anlayış YTB Başkanı Eren tarafından 'Türkiye Türkiye'den büyüktür' olarak tanımlanmaktadır. Eren bunu şu sözlerle ifade etmektedir: "Malumunuz, 'Türkiye Türkiye'den büyük'. İnşallah 4 sene sonra cumhuriyetimizin 100. yılını kutlayacağız. Şu an 784 bin kilometrekareye sahip bir ülke olsa da sadece bu sınırlar içinde kalan halklarla, insanlarla kaderi birleşen bir ülke değil." (Türkiye Mezunları, 2020a). Eren'e göre Türkiye 2002 sonrası dış politikasında ölçek büyütmüş ve iddiasını artırmıştır. Türkiye coğrafi sınırlarının ötesinde bir ülke olarak dünyanın hemen hemen her coğrafyasındaki konulara dair söyleyecek sözü vardır (Türkiye Mezunları, 2020a). Eski başkan Kudret Bülbül de Türkiye'de yaşanan değişimi şu sözlerle dile getirmiştir: "Türkiye de son yüzyılda ve özellikle yakın zamanlarda çok fazla içe kapanan bir ülke görünümündeydi. Ama 2000'li yıllarla birlikte Türkiye tarihiyle, coğrafyasıyla ve toplumuyla daha fazla barışan bir ülke haline geldi. Biz buna yeni Türkiye diyoruz." ("Türk-Afrika Düşünce Kuruluşları", 2015).

Türkiye'nin dış politika anlayışında yaşanan bu değişim "Türkiye dünyanın umudu" (Türkiye Mezunları, 2020ı) söyleminde olduğu gibi çok daha özgüvenli yaklaşımlar sergilenmesi ile sonuçlanmıştır. Eski başkanlardan Mehmet Köse de yaşanan bu değişimin Türkiye-Afrika ilişkilerinde çok açık bir şekilde görülebileceğini ifade etmiştir (Türkiye Mezunları, 2020b). Yapılan görüşmelerde de bu değişim Afrika kıtası ile ilişkilendirilmektedir. Y3, bunu şu sözlerle dile getirmiştir: "2000'lere girdiğimizde artık yeni ortak arayışındayken, yeni ilişkiler kurarken, Afrika'yı da yeni ilişkiler kurduğumuz bir kıta olarak görebiliriz." Bu söylemlerden de görüleceği üzere YTB'nin Afrika algısında; Türk dış politikasındaki açılım, çok yönlülük, özgüvenli söylemler etkili olmakta ve algıyı şekillendirmektedir.

3.2.6.2. Algılanandan Kaynaklı Nedenler (Afrika)

Algılanan aktörden kaynaklı nedenlerden ilki Afrika'nın 'küresel siyasetteki öneminin artması'dır. Görüşmelerde sorulan "Afrika, Türkiye için özel bir anlam ifade ediyor mu sizce?" sorusuna Y2, Afrika'nın artan önemi üzerinden şu cevabı vermiştir: "Afrika gün geçtikçe küresel siyasetteki yerini daha da arttırdı. Daha çok biz Afrika'yı, Afrika ülkelerini, Afrika'nın sorunlarını ya da Afrika'nın sahip olduğu olumlu faktörleri konuşmaya başlıyoruz. Bunlar arttıkça Afrika'nın önemi de ülkeler nezdinde artıyor." Y2 Afrika'nın küresel siyasette artan önemini Türkiye'nin Afrika'ya yönelik yaklaşımı-algısı ile ilişkilendirmiştir.

İkinci olarak ise Afrika'nın "yeni ortaklar arayışı" YTB'nin Afrika algısı üzerinde etkili olmaktadır. Y2 bu hususu şu sözlerle ifade etmiştir: "Afrika ülkeleri artık yeni ortaklıklar arayışına girdikleri için kültür, dil, din, tarih bağlanımında Türkiye'yi kendilerine daha yakın bir alternatif olarak görüyorlar." Y2, Afrika ülkelerinin yeni ortaklıklar arayışından kaynaklı olarak Türkiye'yi alternatif olarak gördüklerini, bundan dolayı Türkiye'nin Afrika'ya bu bağlamda cevap verdiğini ifade etmiştir. Ancak Y2, burada Türkiye'ye özel bir önem atfetmemektedir, zira konuşmanın devamında Afrika'nın Çin'e, Hindistan'a, Brezilya'ya da bu zaviyeden baktığını ifade etmiştir. Nihayetinde Türkiye'nin Afrika algısında Afrika'nın bu yaklaşımının da belli oranda bir etkiye sahip olduğunu söylemek mümkündür.

3.2.6.3. Algılayan ile Algılanan Arasındaki İlişkinin Muhtevası (Türkiye-Afrika İlişkileri)

YTB'nin Afrika'ya yönelik yakınlık ifade eden 'diasporik tanımlama'larının olduğu görülmektedir. Metinlerde Afrika "akraba topluluk, kardeş topluluk, kültür diasporası ve gönül coğrafyası" olarak tanımlanmaktadır. Akraba kelimesinin yapılan frekans tahlilinde % 4,4'lük oran ile en sık kullanılan ilk 10 kelime içerisinde yer alması YTB'nin diasporik tanımlamasını destekler niteliktedir. Bir metinde "akraba topluluklar" kavramına Afrika, Başkan Eren'in şu ifadeleri üzerinden dâhil edilmiştir: "Eren, YTB'nin her yıl kardeş ve akraba toplulukların refah seviyesini yükseltmek amacıyla düzenlediği ekonomik, sosyal ve kültürel çalışmaları eğitimden sağlığa, ekonomiden akademiye, sosyal hayattan kültürel faaliyetlere kadar Afrika ülkelerinde de hayata geçirdiğini anlattı." (Yüzbaşıoğlu, 2021) Yapılan görüşmelerde Y3 de şu sözlerle Afrika'yı akraba topluluk olarak tanımlamıştır: "Soydaş topluluk değil ama akraba topluluk tanımımıza girebiliyorlar. Dediğim gibi din birliği, kültür birliği, tarih birliği sağladığımız bütün toplulukları biz akraba topluluklar

içerisine dâhil edebiliyoruz. Ve Afrika'da pek çok bölgede Kuzey ve Doğu Afrika başta olmak üzere bu gruba dâhil olabiliyor." Y3'ün Afrika'nın kuzeyini ve doğusunu özellikle vurgulama nedeninin Osmanlı havzası olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Metinlerde Afrika yalnızca akraba topluluk olarak değil aynı zamanda kardeş topluluk olarak da tanımlanmaktadır. Bir metinde kardeş topluluk ifadesi şu sözlerle dile getirilmiştir: "Türk diasporası ve uluslararası öğrenci hareketliliğinin yanı sıra, ortak bir tarih ve kültür geçmişini paylaştığımız kardeş topluluklara yönelik faaliyetlerini sürdüren YTB de bu süreçte Afrika'ya dönük çalışmalarına hız vermiştir." (Eren, 2022b: 3)

Metinlerde YTB'nin Afrika'ya yönelik doğrudan bir diaspora tanımlamasının olduğu görülmektedir. Eren, 2020 faaliyet raporunun takdim yazısında Afrika'yı da dâhil ederek "müşterek dil, din, tarih ve kültür unsurlarını paylaştığımız kardeş topluluklarımızı kültür diasporamız ve gönül coğrafyamız olarak görüyoruz…" (YTB, 2020: 4-5) ifadesini kullanmıştır. Afrika aynı zamanda gönül coğrafyası olarak da tanımlanmaktadır. (Eren, 2021b) Diasporik tanımlamalar yakınlık unsuru içeren ve Afrika'ya yönelik algının ortaya konulmasında yardımcı olan ifadeler olması bakımından önemlidir. YTB tarafından kültürel olarak doğrudan bir diaspora tanımlamasının yapılması Afrika algısı ile yakından ilintilidir.

Türkiye-Afrika ilişkilerinde veya YTB'nin Afrika politikasında Somali başta olmak üzere müstesna ülkelerin olduğu görülmektedir. YTB üzerine yapılan frekans tahlilinde Somali kelimesinin % 4,8'lik oranla en sık kullanılan ilk 10 kelime içerisinde yer alması bunu destekler mahiyettedir. Bir metinde Somali'nin bu konumu şu sözlerle ifade edilmiştir: "Türkiye'nin Afrika politikasında müstesna bir konuma sahip olan Somali ile ilişkiler, geçtiğimiz on yıl içerisinde sıra dışı bir gelişme göstermiştir." (YTB Afrika Koordinatörlüğü, 2022: 30-33)

Görüşmelerde "YTB'nin Afrika'da özellikle yoğunlaştığı ülke veya bölge var mı?" sorusuna Y2 şu cevabı vermiştir: "Soydaş ve akraba topluluk olarak değerlendirdiğimiz Kuzey Afrika ülkeleri, tarihî bağlarımızın olduğu Doğu Afrika ülkeleri tabii biraz önde." Y2'nin müstesna ilişkileri Afrika'daki Osmanlı havzası ülkeleri ile ilişkilendirdiği görülmektedir. Y1 ise dış politik gündemin yoğunlaştığı, elçiliklerin veya diğer kamu kurumlarının bulunduğu ülkelerle daha yakın ilişkiler kurulduğunu ancak tüm Afrika'ya hitap edildiğini ifade etmiştir. Ancak görüşmelerde Somali için özellikle bir ifade söz konusu olmamıştır.

3.2.6.4. Algılanan Ortamdan Kaynaklı Nedenler (Uluslararası Ortam)

Afrika algısında uluslararası ortamda 'diğer devletlerin Afrika'daki varlığı'nın da etkisinin olduğu görülmektedir. Y1, Türkiye'nin Afrika'ya ilgi duymasını şu sözlerle ifade etmiştir: "Nitekim bu bir eğilim yani Afrika ilişkileri, sadece Türkiye için değil diğer ülkeler için de çok ciddi bir eğilim. Yani geleneksel aktörler Fransa, İngiltere gibi ya da Batılı olmayan aktörler Rusya gibi. Bunların yanı sıra Brezilya, Hindistan bu gibi ülkeler de Afrika'ya çok ciddi yöneliyorlar." Y1 bu ifadelerle Türkiye'nin uluslararası ortamda diğer devletlerin Afrika'ya yönelmesinin etkisiyle de Afrika ile ilişki kurduğunu belirtmiştir. Y2 de benzer bir yaklaşımla "uluslararası ilişkiler açısından dönemin şartlarına göre değişen devletlerin dış politika anlayışları" olduğunu ve Türkiye'nin diğer devletlerin Afrika'daki varlığından etkilenmiş olabileceğini ifade etmiştir.

3.2.6.5. Bilginin Kaynağı: Akademi, Dışişleri Bakanlığı, Mezun Öğrenciler

YTB'nin Afrika'ya yönelik 'akademik çalışmalar, Dışişleri Bakanlığı ve mezun öğreciler' olmak üzere üç temel bilgi kaynağının olduğu görülmektedir. Y1; akademik çalışmaların, Afrikalı ve uluslararası haber kaynaklarının, çok önemli hususlar olduğunda da mezun öğrencilerin de pek fazla olmasa da bilgi kaynağı olarak kullanıldığını ifade etmiştir. Y1 ayrıca Cumhurbaşkanlığı ve Dışişleri Bakanlığı'ndan bilgi aldıklarını belirtmiştir. Y2 de benzer bir yaklaşımla bilgi kaynağına dair şu ifadelere yer vermiştir: "Diğer kurumlardan, Dışişleri Bakanlığı'mız başta olmak üzere onlardan edindiğimiz bilgiler var ki en önemli bilgi kaynağımız. Onun dışında tabii akademik çalışmaları, güncel gelişmeleri takip ediyoruz." Y3 ise mezun öğrencilerin kültür aktarımı hususunda bilgi kaynağı olduğunu belirtmiştir.

3.2.6.6. Deneyim: Mezun Dernekleri Üzerinden Elde Edilen Deneyim ve Tecrübe

YTB'nin Afrika'daki deneyimi kurumun herhangi bir temsilciliği olmamasından kaynaklı olarak mezun dernekleri ile sınırlı görünmektedir. Başkan Eren, Mezun Buluşmaları kapsamında gerçekleştirdiği Afrika ziyaretinde derneklerle yaşanan deneyimi şu sözlerle ifade etmiştir:

> Yaşadıkları ülkelerde iyi kariyerleri olan mezunlarımız var. Onlarla bu ziyaretlerimizde tekrar bir araya geldik. Mezunlarımızın Türkiye sevgileri, muhabbetleri devam ediyor. Onların tecrübelerinden yararlanmak istiyoruz. Afrika ülkelerinden daha çok öğrenci getirmek istiyoruz. Burada Türkiye Mezunları

> derneklerimiz var. Mezun hareketliliği ile alakalı derneklerimizin daha çok çalışmasını istiyoruz.

Eren, Afrika'dan yeni öğrenci getirilmesi hususunda mezun öğrencilerin tecrübelerinden istifade edildiğini vurgulamıştır.

3.2.6.7. Algı Çevresi: Olumlu Tepkiler, Toplumun Bilgi Eksikliği

Yapılan görüşmelerde algı çevresinin kuruma bakışını ve kurumun algısı üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla "YTB'nin Afrika politikasına yönelik tepkiler nasıl?" sorusuna Y1 ve Y2 tepkilerin olumlu yönde olduğu cevabını vermişlerdir. Y1, algı çevresi olarak diğer kamu kurumlarını, kıtada faaliyet yürüten Türk şirketlerini, akademiyi görmektedir. Bu çevrenin tepkisini ise şu sözlerle ifade etmiştir: "Öncelikle bunu tabii ölçmedik. Tamamen bireysel deneyimlere dayanıyor fakat benim gördüğüm son derece olumlu." Y2 ise bunu şu sözlerle dile getirmiştir: "Biz bir tepki almıyoruz. Bilmiyorum dışarıda ne şekilde konuşuluyor, insanlar ne düşünüyor, diğer kamu kurumları ne düşünüyor ya da özel sektör ne düşünüyor ama biz hep olumlu geri bildirimler alıyoruz."

Ancak Y2 başka bir ifadesinde Türkiye'de toplumun Afrika konusundaki bilgi eksikliğini vurgulamıştır. Türkiye'nin kısıtlılıklarından birisi olarak ifade edilebilecek bu hususu Y2 şu cümlelerle açıklamıştır: "Kaç tane ülke var Afrika'da bunu herkes bilmiyor. Afrika deyince Afrika'yı bir kıta olarak değil, bir ülkeymiş gibi biliyor çoğu insan. Afrika'ya ilgi duyan insanlar biliyor ama dışarıda mesela normal bir vatandaşa sorsan belki de Afrika'yı bir ülke olarak düşünecek. Buna yönelik bir tutumu olacaktır."

3.2.6.8. Hatırlamak: Osmanlı Hatırasını Canlandırmak

YTB'nin faaliyetlerinde 'Osmanlı hatırasını canlandırma'ya yönelik yaklaşımların olduğu görülmektedir. Örneğin bunlardan birisi 2017 yılına ait faaliyet raporunda "Afrika'daki sosyal, ekonomik ve siyasi gelişmesine Türkiye burslarının katkısı araştırma projesi"nin tanıtımında görülmektedir. Metinde proje tanıtılırken şu ifadelere yer verilmiştir: "Türkiye'den mezun olan Habeşistanlıların kapasitelerini geliştirme ve Türkiye ile bağlarını güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Proje sonunda 'Türk Eğitim ve Burs Programlarının Doğu Afrika Ülkeleri Üzerindeki Etkileri' isimli bir rapor yayınlanmıştır." (YTB, 2017: 77) Metinde "Habeşistanlılar" ifadesi –öyle bir ülkenin olmaması ve tarihte o adla anılan bölgenin günümüzde Etiyopya'ya tekabül etmesi itibariyle- Osmanlı Devleti'ndeki kullanımını (Habeş Eyaleti, Habeşistan) hatırlatmaktadır.

YTB'nin Afrika'da düzenlemiş olduğu çeşitli faaliyetler de 'hatırlamak' kategorisi kapsamında değerlendirilebilir. Güney Afrika'da görev yapmış bir Osmanlı âlimi olan Ebubekir Efendi'nin hayatı belgesel film olarak anlatıldığı "Güney Afrika'da Bir Osmanlı; Ebubekir Efendi" Belgesel, Kitap ve Sergi Projesi" (YTB, 2017: 80) bu kapsamda değerlendirilebilir. Yine Etiyopya'da düzenlenen Türkiye Mezunları buluşmasına Osmanlı Devleti döneminde Etiyopya'nın Harar bölgesine yerleşen Harar Türklerinin davet edilmesi (Türkiye Mezunları, 2016) hatırlamanın, Osmanlı hatırasını canlandırmanın bir tezahürü olarak değerlendirilebilir.

Görüşmelerde sorulan "Türkiye mevcut politikasında Afrika'daki Osmanlı geçmişinden yararlanıyor mu?" sorusuna Y1 şu cevabı vermiştir: "O ilişkiler (Osmanlı-Afrika) tabii ki bir etki, bir iz bırakıyor, bir hatıra bırakıyor her şeyden önce. Hangi ülkeye gitseniz bir şekilde bir şey buluyorsunuz yani tarihinde önemli bir figürün Osmanlı'yla ya da Türklerle bir ilişki kurmasını. Türk kelimesinin bir karşılığı var bütün ülkelerde ve bu çok pozitif bir karşılık." Y1, Osmanlı'dan kalan eserleri, kişileri vs. bir hatıra olarak nitelendirmiştir. Ancak Y1 bunu devlet düzeyinde ele almıştır. Kurumun bu politikayı besleyici bir çalışmasının olup olmadığı sorusuna ise Y1 ve Y2 hayır cevabını vermişlerdir.

3.2.6.9. "Öteki" Algısı: Sömürgeci Batı

Metin ve görüşmelerde YTB'nin "öteki" algısı baskın konumda değildir. Afrika'daki sömürgecilik ve tek taraflılık vurgusu üzerinden bir metinde Batının ötekileştirildiği görülmüştür. Örneğin denmiştir ki: "Türkiye… Afrika'nın yanında yer almış, kıtanın bugün elde ettiği muhkem pozisyona gelme sürecinde Batılı güçlerin aksine, sömürgeci ve tek taraflı anlayışa hiçbir şekilde yer vermeden, Afrika'yı her koşulda desteklemiştir." (Eren 2021a: 7-9) Bu ifadelerde Batı, sömürgeci ve tek taraflı anlayışa sahip olarak nitelendirilmiştir.

Yapılan görüşmede "Afrika, Türkiye için özel bir anlam ifade ediyor mu?" sorusuna Y3, Batı üzerinden bir değerlendirme ile şu cevabı vermiştir: "Bizim yeni geliştirdiğimiz bütün işbirlikleri bence önemli. Asya'da da Latin Amerika'da da aynı şekilde. Uzun zamandır ilişki kurduğumuz Batılı devletlerin yanında, kurduğumuz yeni bütün ilişkiler önemli." Y3, Afrika ile kurulan ilişkileri Batı'ya alternatif olarak değerlendirmiştir.

3.2.6.10. Afrika'da Türkiye Algısı

Yapılan görüşmelerde saha çalışanlarına yönelik sorulan "Bulunduğunuz ülkede Türkiye algısı nasıldır?" sorusuna verilen cevaplar üzerinden oluşturulan bu kategori, YTB'nin saha

çalışanı olmadığı için görüşmelerdeki bu kategoriye yönelik değerlendirmelerden esinlenerek oluşturulmuştur. Bu hususta Y2 şu ifadelerde bulunmuştur:

> Türkiye'nin dış politikada, uluslararası sistemde, dünya kamuoyunda oluşturduğu olumlu imaj bence Afrikalıların dikkatini çekiyor, ilgisini çekiyor. Türkiye'yi daha yakın görüyorlar. Afrika'daki Müslüman, Hıristiyan ya da diğer dinlere mensup ülkelerin tutumu birbirinden tabii ki de farklı olabilir. Ama dini anlamda kendilerini Müslüman olarak gören toplumlar Türkiye'yi kendilerini daha yakın hissediyorlar mesela Çin'e göre.

Y2, burada Afrika'daki Müslüman toplumların Türkiye'yi daha yakın gördüğünü ifade etmektedir. Türkiye'nin Afrika'daki olumlu algısının bir nedeni olarak da dış politikada oluşturduğu olumlu imaja vurgu yapmıştır. Ancak bu söylemlerin doğrudan saha çalışanlarından alınmamasından kaynaklı olarak, dolaylı bilgiler üzerinden değerlendirilen algılar olduğunu ifade etmek gerekir.

3.3. Türkiye Maarif Vakfı'nın Afrika Algısı

Bu bölümde Türkiye Maarif Vakfı'nın (TMV) Afrika algısı belgeler ve kurumun üst düzey yetkilileri ile yapılan görüşmeler olmak üzere iki farklı veri kaynağı üzerinden tahlil edilmiştir. Belge tahlili, TMV'nin internet sitesinde yer alan metinler ve TMV Başkanı veya yönetim kurulu üyeleri gibi yetkin kişilerin vermiş olduğu internet röportajlarını kapsamaktadır. Toplam 71 internet belgesi taranmıştır. Belgelerin 61'i TMV'nin internet sitesinden alınırken, 10 belge ise kurumdaki yönetici pozisyonunda olan kişilerin diğer sitelere vermiş olduğu röportaj metinlerinden oluşmaktadır. Görüşmeler kurumda yetkili pozisyonda yer alan 5 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Bu kişilerden 2'si (M1, M2) merkezde yer alırken, 3'ü (M3, M4, M5) de sahada TMV adına görev yapan ülke koordinatörleri ve Türkçe Öğretmeninden oluşmaktadır.

Tablo 11: Belge ve Görüşmelerin Frekans Tahlili (TMV)

Sıra	Kelime	Dâhil Olduğu Tema/Kategori/Kod	Frekans Değeri	İlk 10 İçindeki Oranı
1	Eğitim	Kurum Kimliği	1409	% 45,2
2	İnsan	Devlet Kimliği Algısı / Yumuşak Güç Kimliği	347	% 11,1
3	Öğrenci	Kurum Kimliği	347	% 11,1
4	FETÖ	Ulusal Çıkar Algısı	201	% 6,4

5	Kültür	Kurum Kimliği	194	% 6,2
6	Türkçe	Kurum Kimliği	147	% 4,7
7	Devlet	Ulusal Çıkar Algısı	141	% 4,5
8	Ekonomi	Ulusal Çıkar Algısı	122	% 3,9
9	İslam/Müslüman	Devlet Kimliği Algısı / Muhafazakâr Kimlik	114	% 3,6
10	Yerel	Ulusal Öz-İmaj Algısı	95	% 3

Not: Toplam 163 kelimeden, frekans değeri en yüksek ilk 10 kelime seçilmiştir.

Şekil 4: Belge ve Görüşmelerin Kelime Bulutu (TMV)

Not: Toplam 71 belge ve 5 görüşmenin taranmasıyla yazar tarafından oluşturulmuştur.

Frekans tahlilinde 10 kelimeden 4'ü 'kurum kimliği' teması dâhilindeki 'eğitim', 'öğrenci', 'kültür' ve 'Türkçe' kelimelerinden oluşmaktadır. Eğitim kelimesi toplam 1409 defa kullanımı ve ilk 10 kelime içerisindeki % 45,2'lik oranı ile ilk sırada yer almaktadır. 'Devlet kimliği' teması kapsamında 'yumuşak güç' kimliği kategorisine dâhil edilebilecek bir kelime olarak 'insan' kelimesi ikinci sırada yer alırken, 'muhafazakâr kimlik' kategorisinde ise 'İslam/Müslüman' kelimesi en sık kullanılan 9. Kelime olmuştur. 'Ulusal çıkar algısı'

teması dâhilinde ‘FETÖ’, ‘Devlet’ ve ‘Ekonomi’ kelimeleri en sık kullanıma sahip olan diğer kelimelerdir. ‘FETÖ’ kelimesi % 6,4’lük büyük bir oranla sık kullanılan 4. Kelime olmuştur. ‘Devlet’ kelimesi metinlerde daha çok FETÖ ifadesinin karşısında bir kullanıma sahip olduğu için ‘ulusal çıkar’ temasına eklenmiştir. Son olarak ise ‘ulusal öz-imaj’ teması kapsamında ‘yerel’ kelimesinin sık kullanıldığı görülmüştür.

Tablo 12: Algıyı Oluşturan Benlik Unsurlarının Tematik Tahlili (TMV)

TEMA	KATEGORİ	KOD
Kurum Kimliği	Eğitim Diplomasisi	Türkiye'nin eğitimde yurt dışına açılması
		Kaliteli, nitelikli, erdemli, iyi insan yetiştirme
		Yerel değerleri dikkate alan talebe ve ihtiyaca göre eğitim
	Türkçe Öğretimi	Dünyada Türkçe bilen insanların yetiştirilmesi
	Kültürel Diplomasi	Kültürel diplomasinin önemli bir parçası
Devlet Kimliği Algısı	Yumuşak Güç Kimliği	Türkiye’yi Tanıtma
		Eğitim ve Kültür İhracı
		Dostluk İlişkileri Kurma
	Muhafazakâr Kimlik	Osmanlı Geçmişine Atıf
		İslami Kimliğin Etkisi
Ulusal Öz-İmaj Algısı	Kendini Tanımlama	Yetişmiş İnsan Gücüyle Kalkınan Ülke
		Sömürge Geçmişi Olmayan Ülke
		Sıradan Bir Ulus Devletin Ötesinde
	Ne Yaptığına Dair Anlatı	Dünya Barışına Hizmet
		Daha Adil Bir Küresel Sistem Talebi
		İnsani Yardım
		Kalkındırma ve Tecrübe Aktarımı
	Tarihsel Algı	Osmanlı Geçmişine Övgü
Ulusal Çıkar Algısı	Siyasi Çıkar Algısı	FETÖ ile Mücadele
		Türk Dış Politikasına Stratejik Destek

		Siyasi Dayanışma Ortağı Olarak Afrika
	Ekonomik Çıkar Algısı	Türkiye'nin Gelişimine ve Kalkınmasına Hizmet
		Ekonomik Olarak Öncelik Verilen Ülkelere Gidilmesi
		Eğitilen İnsan Gücünün Türk Yatırımcılara Destek Olması

3.3.1. TMV'nin Kurumsal Kimliği

TMV, 2016 yılında TBMM tarafından çıkarılan özel bir kanunla kar amacı gütmeksizin eğitim alanında bir kamu vakfı olarak kurulmuştur (TMV, 2021a). Yapılan görüşmede TMV Başkanı Mahmut Mustafa Özdil, TMV'nin kamusal yönünü şu sözlerle dile getirmiştir: "Türkiye Maarif Vakfı'nın kamusal bir takım özellikleri de var. Hem yaptığı iş bakımından hem de organizasyon yapısı bakımından çeşitli kamusal özellikleri olan, kamusal karakteri olan bir eğitim vakfı."[6] M2 ise TMV'nin Mehmetçik Vakfı ve Yunus Emre Vakfı'ndan sonra devlet tarafından kurulan üçüncü vakıf olma özelliğini vurgularken, M3 ise vakfın amacının "yurt dışında Türkiye Devleti adına özel okulculuk yapmak" olduğunu belirtmiştir.

Metin ve görüşme tahlilleri sonucunda TMV'nin kurumsal kimliği; 'eğitim diplomasisi', 'Türkçe öğretimi' ve 'kültürel diplomasi' olmak üzere üç kategoride değerlendirilmiştir. Eğitim, TMV'nin kimliğinde lokomotif görevi görmektedir. Bir metinde TMV'nin, 'Türkiye'nin eğitimde yurt dışına açılması'nı sağlayarak, uluslararası eğitimde Türkiye'nin bir markası olması hedefi dile getirilmiştir (Akgün, 2023a). Bu hususta resmi sitede yer alan bir metinde TMV eski başkanı Birol Akgün şu ifadeleri kullanmıştır:

> Görevimiz, Türkiye adına yurt dışında örgün ve yaygın eğitim kurumları açmak. Maarif Vakfı, Türkiye'nin yurt dışına eğitim alanında açılan kapısı olarak işlev görüyor. Vakıf, Türkiye'nin yurt dışındaki eğitim faaliyetlerini, kamusal özellikleri olan özerk bir kurum üzerinden bağımsız olarak yürütmesi konusunda oluşan bir devlet ve siyaset aklının sonucudur (TMV, 2020a).

Resmi sitede yer alan bir metinde TMV, Türkiye'nin dünyaya açılmasının bir tezahürü olarak görülürken, kuruluş amacının "tüm dünya ile çok taraflı eğitim ilişkilerini geliştirmek" olduğu ifade edilmiştir (TMV, 2017a). Bu bölgelerden birisi de Afrika olarak görülmektedir. TMV'nin, Türkiye-Afrika ilişkilerinde yeni bir ögeyi temsil ettiği

[6] TMV Başkanı Mahmut Mustafa Özdil ile 25 Eylül 2024 tarihinde yapılan görüşme.

vurgulanmaktadır (Akgün, 2021a). Yapılan görüşmelerde de TMV'nin faaliyet bölgelerinde Afrika kıtasının ağırlığı vurgulanmıştır. M1, TMV'nin 54 ülkede faaliyet yürüttüğünü bunun yaklaşık yarısı olan 25 ülkenin SAA ülkelerinden oluştuğunu ve Afrika'nın vakıf için özel bir yer olduğunu belirtmiştir. Bu önemi, açılan okulların ilk olarak bu kıtada olmasıyla ilişkilendirmiştir.

OECD'nin 'Eğitim 2030' vizyon belgesindeki hedeflerle uyumlu olarak (TMV, 2022b) TMV'nin, 'kaliteli ve nitelikli, erdemli, iyi insan yetiştirme' hedefi vurgulanmaktadır (TMV, 2021b). Vakıf, genç nüfusun kaliteli eğitime erişiminde fırsat eşitliği sağlama görevini Afrika ile ilişkilendirmiştir (Akgün, 2021b). Tanzanya'da eğitim kalitesinin yükseltmesi (TMV, 2019a), Moritanya'da nitelikli insan gücü yetiştirmesi (TMV, 2022c) söylemleri bu açıdan değerlendirilebilir.

TMV, 'yerel değerleri dikkate alan talebe ve ihtiyaca göre eğitim' söylemiyle hareket etmektedir. Bir metinde kurumun "kendi kültür ve geleneklerinden kopmadan, kendi ailesi ve toplumsal değerlerine yabancılaştırmadan yetiştirme" misyonu vurgulanmaktadır (TMV, 2021c). Her ülkenin tarihî, kültürü, dili ve tecrübesi bir zenginlik ve değer olarak nitelendirilirken (Akgün, 2021a) öğrencilerin "kendi tarihsel ve kültürel kimliklerine sahip çıkmaları ve kendi özlerine yabancılaşmamaları"nın önemi vurgulanmıştır (Özdil, 2022).

TMV'nin dünyada ve Afrika'da ihtiyaçlara, önceliklere ve talebe göre hareket ettiği ifade edilmektedir. Resmi sitede yer alan bir metinde Başkan Özdil bu yaklaşımı şu sözlerle dile getirmiştir: "Afrika'da da attığımız tüm adımlarda Afrika'nın ihtiyaçlarını ve önceliklerini dikkate aldığımızı belirtmek isteriz." (TMV, 2021d). Başkan Özdil yapılan görüşmede ihtiyaçla ile müfredatı ilişkilendiren şu sözleri sarf etmiştir: "Yeni ama esnek bir müfredat geliştirmek. Bunun için de International Maarif Program dediğimiz her ülkede o ülkenin yerel ihtiyaçlarına göre dönüşebilecek, şekillenebilecek, esneyebilecek bir okul müfredatı oluşturmaya başladık."[7] Nijer'de "Maarif Çok Programlı Mesleki ve Teknik Lise", Togo'da hükümetin talebi üzerine "Spor Meslek Lisesi", Mali'de "Turizm ve Otelcilik Lisesi" açılması bu yaklaşıma örnek oluşturabilir (TMV, 2023a).

TMV'nin kurumsal kimliğinin ikinci bileşenini 'Türkçe öğretimi' oluşturmaktadır. TMV 'dünyada Türkçe bilen insanların yetiştirilmesi' gayesi ile hareket eden TMV, kendi okullarında okuyan her öğrencinin Türkçesini en az B2 seviyesine getirmeyi amaçlamaktadır (TMV, 2021e). Türkçenin dünyada yaygınlaştırılmasını (TMV, 2021c)

[7] TMV Başkanı Mahmut Mustafa Özdil ile 25 Eylül 2024 tarihinde yapılan görüşme.

amaçlayan TMV, bünyesinde Yabancılara Türkçe Eğitim Birimi kurmuştur (TMV, 2021b). Türkçe öğretimi Türkiye'nin geleceğine yatırım (TMV, 2021f) olarak görülmektedir. Akgün bunu şu sözlerle ifade etmiştir: "Dünyada anaokulundan üniversiteye kadar bilimsel düzeyde Türkçe öğretimini, Türkiye'mizin dünyadaki ticari, siyasi, insani ve kültürel geleceği için büyük bir yatırım olarak görüyoruz." (Kasap, 2022). Türkçeye, Türkiye-Afrika ilişkileri açısından da stratejik bir önem verildiği görülmektedir. Öyle ki "Türkçe bilen Afrikalı genç nesiller gelecekte Türkiye-Afrika ilişkilerinin asıl yüklenicileri ve irtibat unsurları" olarak nitelendirilmektedir (Akgün, 2021b). Okullarda öğretilen Türkçenin yanı sıra Türkçe eğitim kurslarının, Türkçe'nin yabancı dil olarak Afrika coğrafyasında yayılmasını sağlayan, kültürel bir hizmet olduğu vurgulanmıştır (Akgün, 2021a).

TMV'nin kurumsal kimliğinin son bileşenini 'kültürel diplomasi' oluşturmaktadır. Türk dış politikasında 'kültürel diplomasinin önemli bir aktörü' (Akgün, 2021a; Akgün, 2018) olarak görülen TMV'nin, Türkiye ile dost ülkeler arasındaki kültürel ilişkilerin geliştirilmesine katkı sağladığı ifade edilmiştir (TMV, 2021c). Kendisini Türkiye ve Türk kültürünün temsilcisi (TMV, 2020a) olarak gören TMV, Türkiye-Afrika ilişkilerinde de kültürel diplomasinin önemli bir halkasını oluşturarak, köprü kurmayı amaçlamaktadır (Akgün, 2021b; TMV, 2022d). Türkiye ile Güney Afrika Cumhuriyeti arasında kültürel ilişkileri geliştirme konusunda iş birliği kararı (Kavak, 2018b) bu amacın bir tezahürü olarak değerlendirilebilir.

3.3.2. TMV'nin Devlet Kimliği Algısı

TMV, Türkiye'nin devlet kimliğini kendi varlık nedeni de olan 'yumuşak güç kimliği' üzerinden algılamakta ve kendisini kamu diplomasisi aktörü/yumuşak güç unsuru olarak tanımlamaktadır ("Afrikalı gazetecilerden YTB'ye anlamlı", 2016; TMV, 2020a; Kasap, 2022). Resmi sitede yer alan bir metinde eğitim diplomasisi Türkiye'nin yeni yumuşak güç unsuru olarak nitelendirilerek TMV üzerinden açıklanmıştır.

> TMV, küresel sistemde meydana gelen değişimlere bağlı olarak kamu diplomasisini etkili kullanan Türkiye'nin siyasi ve kültürel bakımdan yakın çevresindeki nüfuzunu artırma, Türkçeyi ve Türk kültürünü tanıtma ve yayma, diğer milletlerle dostluk ilişkileri geliştirme, Türkiye'ye müzahir bir uluslararası kamuoyu oluşturma girişimlerinin şimdilik son halkasıdır.

Görüldüğü üzere metinde TMV'nin 'Türkiye'yi tanıtma' yönü vurgulanmıştır. Yapılan görüşmede M3 de benzer bir yaklaşımla "Türkiye sevgisini, Türkiye'nin tanınırlığını en üst seviyeye çıkartmaya çalışıyoruz" ifadesini kullanmıştır. Başkan Özdil ise bu hususta şu sözleri dile getirmiştir: "Okullarımızda Türk kültürü ve tarihi derslerinin de okutulmasını sağlıyoruz. Sadece Türkçe değil ama üzerinde Türkiye Maarif Vakfı yazan bir okula giden çocukların Türkiye'nin ne olduğunu ne anlama geldiğini anlamalarını sağlamamız gerekir diye düşünüyoruz."[8] Özdil, müfredatta yer alan derslerle Türkiye'nin tanıtılmasına yardımcı olduklarını belirtmiştir.

Yapılan görüşmelerde katılımcılar TMV'nin halkların birbirini tanıması hususunda bir misyona sahip olduğunu ifade etmişlerdir. M1 bunu şu sözlerle dile getirmiştir: "Türkiye'nin Afrika ile ortaklığının gelişebilmesi açısından halkların da birbirini tanıması çok önemli. Bizim okullarımızın da bu noktada büyük bir misyonu olduğunu düşünüyorum. Maalesef birbirimizi doğrudan aracısız tanıma imkânlarımız çok yeni, TMV bu imkânlardan birisi." M3 ise TMV'nin toplumsal yönünü şu sözlerle dile getirmiştir: "Burada halkla birebir bir bağ kurup, halkın içinde yaşayabilip, halkla aynı pazara girip çıkabilen başka bir oluşum daha olabileceğini düşünmüyorum." M3, TMV'nin halkla doğrudan temas ederek tanıtım faaliyetlerini gerçekleştirdiğini vurgulamıştır.

Yumuşak güç kimliğinin TMV'nin Afrika algısı üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Bu kimliğin bir yansıması olarak Afrika'da Türkiye'yi tanıyan erdemli insanlar yetiştirme amacı (TMV, 2021e) ortaya konulurken, "Türkiye Maarif Vakfı Türkiye'yi doğru kanallardan ve doğru bir içerikle öğrenen, Türkiye'ye müzahir Afrikalı genç nesilleri de yetiştirmektedir" (Akgün, 2021b) ifadesiyle de Afrika'da Türkiye'yi tanıtma faaliyetine değinilmiştir.

Türkiye, yumuşak güç kimliğiyle ilintili olarak "eğitim modeli ithal eden bir ülkeden eğitim modeli ihraç eden bir ülke olma aşamasına doğru ilerlediği" (Şimşek ve Kasap, 2023) ve "orada açılan okullar hem insan yetiştirir hem sizin kültürünüzü oraya götürür" ifadeleriyle Türkiye, 'eğitim ve kültür ihracı' üzerinden tanımlanmıştır. M3, eğitim ve kültür ihracı kapsamında değerlendirilebilecek faaliyetlerini şu sözlerle dile getirmiştir:

> Biz kendi okullarımızda hafta iç eğitim verdiğimiz gibi hafta sonu da halka açık Türkçe dersleri veriyoruz. Televizyonlardan Türkleri öğrenen insanlar var. Diziler izliyorlar. Daha sonrasında bizlerden

[8] TMV Başkanı Mahmut Mustafa Özdil ile 25 Eylül 2024 tarihinde yapılan görüşme.

> Türkçe öğrenmeye gelen insanlar oluyor. Onlara da o geldiklerinde bir şeyler vermeye çalışıyoruz. Bir değer, bir kültür, bir Türkiye tanıtımı yapmaya çalışıyoruz. Bunu da ücretsiz bir şekilde hafta sonu okullarımızda yapıyoruz.

TMV, yumuşak güç kimliği kapsamında 'dostluk ilişkileri kurma'ya yönelik faaliyetler de yürütmektedir. Akgün TMV'nin bu yaklaşımını şu sözlerle dile getirmiştir: "Afrika'da Türkiye ile dost bir nesil yetiştirmek önceliğimizdir. Dostluk köprüleri kurmaya devam edeceğiz." (TMV, 2018a). Bu söyleme ek olarak Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde "Türkiye ile Demokratik Kongo Cumhuriyeti arasındaki kardeşlik köprüsünün temellerinin atılmış olduğu…" (TMV, 2018b), Gine'de "Bu protokolle, kurulan gönül köprüsünü sürdürülebilir bir zemine taşıyoruz" (TMV, 2018c) ifadelerinin yumuşak güç kimliğinin etkisi ile ortaya çıktığı söylenebilir.

TMV'nin Afrika algısında ikinci olarak -Osmanlı ve İslam kimliğinin sentezi olarak ele alınan- 'muhafazakâr kimlik'in etkili olduğu görülmektedir. TMV, Türkiye'nin 'Osmanlı geçmişine atıf' yapmaktadır. TMV Mütevelli Heyet Üyesi Selim Cerrah, Sudan ziyaretinde bu yönde bir yaklaşımı şu sözlerle dile getirmiştir: "TMV olarak Sudan'da birinci önceliğimiz, burayı bir ticari müessese değil, ilmi olarak geleceğe birlikte taşımak olacak. Dün ecdadımız hangi duygularla buraya geldiyse bugün biz de aynı kalple buradayız." (TMV, 2018d). Metinde ecdat olarak Osmanlı vurgulanmış ve o dönemdeki duygularla hareket edildiği söylenerek kurucu Kemalist devlet kimliğinin aksine bir yaklaşımla Osmanlı geçmişi yok sayılmamıştır. Başka bir metinde ise Akgün, bir Osmanlı âlimi olan Ebubekir Efendi'nin Güney Afrika'daki faaliyetlerinden bahsederken "bugün de aynı düşüncelerle çalıştıkları" (Kavak, 2018b) ifadesi ile yine cumhuriyet öncesi döneme atıf yaparak o düşünce dünyasının benimsendiği ifade etmiştir.

Yapılan görüşmede M2 Türkiye'nin Osmanlı geçmişini vurgulamıştır: "Biz buralara çok geç kalmışız. Buralara çok daha önceden gelmeliymişiz. Çünkü burada Türk olarak, Türkiye olarak, Osmanlı bakiyesi olarak bakarsanız bize çok ciddi bir miras kalmış ve biz şu an o mirası tüketiyoruz." Ancak görüşmelerde Afrika da Osmanlı geçmişi ile ilişkilendirilmiştir. M4 bu hususu şu sözlerle dile getirmiştir: "Sahra-altın'da bir dönem Türk egemenliğinde bulunmuş bölgeler var. Bunlar bir zamanlar az veya çok Osmanlı toprağıydı." M5 ise Afrika tarihini açıklarken, Osmanlı'yı şu sözlerle vurgulamıştır: "Burada Osmanlı kalıntılarından bahsedebiliriz. Yani hem Nijer'de hem Çad'da Osmanlı ile alakalı kalıntılar, yapılar… Bu nesilden nesile anlatılıyor."

Bazı metinlerde ise Afrika ile ilişkilerin cumhuriyet öncesine dayandırıldığı görülmüştür. Bir metinde yer alan "Türkiye Cumhuriyeti olarak 500 yıl geçmişe dayanan tarihî ilişkilerimizin bulunduğu Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti" (TMV, 2019a) ifadesinde Tanzanya ile ilişkiler Osmanlı dönemine kadar götürülmüştür. Başka bir metinde "Türkiye ile tarihî, kültürel, ekonomik olarak çok derin bağları bulunan Etiyopya'da…" ifadesinde ise Etiyopya ile tarihî derin bağlardan bahsedilerek 1896 yıllarında Sultan II. Abdülhamid dönemine kadar götürülen ilk diplomatik temaslara (T.C. Dışişleri Bakanlığı-c.) vurgu yapıldığı söylenebilir. Yapılan görüşmede M5 ise "Afrika Türkiye için özel bir anlam ifade ediyor mu?" sorusuna "evet, tarihsel bağımız var" cevabını vererek, ilişkileri Osmanlı geçmişine dayandırmıştır.

TMV'nin Afrika algısında 'İslami kimliğin etkisi'nden de bahsetmek mümkündür. Metinlerde Türkiye'nin İslami kimliğine yönelik özellikle bir atıftan bahsedilemese de frekans tahlilinde İslam ve Müslüman kelimelerinin toplamda 114 defa kullanılarak en sık kullanılan 9. kelime olduğu görülmektedir. Yapılan görüşmelerde katılımcıların açıklamaları da TMV'nin Afrika algısında İslami kimliğin etkisini ortaya koyar mahiyettedir. Bu soruya doğrudan cevap vermekten kaçınan M1 harici diğer 4 katılımcı da "Afrika politikasında Türkiye'nin İslami kimliğinin etkili olduğunu düşünüyor musunuz?" sorusuna "evet" cevabını vermişlerdir. M2, M3, M4 ve M5 özellikle bu etkinin halkı Müslüman ülkelerde olduğunu ifade etmişlerdir. M3, Müslüman ülkelerde gönül bağının çok rahatlıkla kurulabildiğini ifade etmiştir.

3.3.3. TMV'nin Ulusal Öz-İmaj Algısı

TMV'nin ulusal öz-imaj algısı üç kategoride tahlil edilmiştir. 'Kendini tanımlama' kategorisinde ilk olarak Türkiye 'yetişmiş insan gücüyle kalkınan ülke' (TMV, 2021b; TMV, 2020b) olarak tanımlanmaktadır. Söz gelimi bir metinde şöyle söylenmiştir: "Türkiye, petrol ve doğalgaz ile gelişen kalkınan bir ülke değil; bizim temel kaynağımız yetişmiş insanımızdır. Türkiye şu anda ulaşmış olduğu gelişme ve kalkınma seviyesini yetişmiş insan gücüne borçludur." (TMV, 2018e).

İkinci olarak Türkiye 'sömürge geçmişi olmayan ülke' olarak tanımlanmıştır. Eski Başkan Akgün buna dair tanımlamasını şu sözlerle ifade etmiştir: "Batılı ülkelerin açmış olduğu okulların başka bagajları da var. Onların çoğu eski sömürgeci ülkeler. Türkiye tertemiz geçmişiyle sahaya giriyor." (Kasap, 2022). Yapılan görüşmede M5 de benzer bir yaklaşımla şu sözleri dile getirmiştir: "Yerel makamlar, otoritereler baktılar ki bu okullar kuruldu ama tamamen bizim menfaatimize kurulmuş okullar. Yani sömürgecilik mantığı

yok.” M5, Afrikalı otoritelerin Maarif okullarını sömürgecilik mantığıyla kurulmayan kurumlar olarak gördüklerini vurgulamıştır.

Üçüncü olarak Türkiye ‘sıradan bir ulus devletin ötesinde’ olarak görülmektedir. Bu hususta resmi sitede yer alan bir metinde şu ifadeler geçmektedir: “Akgün, Türkiye’nin sıradan bir ulus devlet olmadığını, bölgesel bir güç olmaktan öte anlamlar taşıyan ve misyonlar üstlenen bir ülke konumunda bulunduğunu ifade etti.” (TMV, 2020a). M1, bunu destekler nitelikte bir bakış sunarak Türkiye’nin zengin tarihsel mirasına ve bunun verdiği sorumluluğa vurgu yapmıştır. Bununla ilintili olarak da dünyanın çeşitli coğrafyalarında faaliyet yürüttüğü, Türkiye’nin sempati ve umutlu karşılanan model bir ülke olduğunu ifade etmiştir. Türkiye’nin “model ülke” oluşunu ise Afrika ile ilişkilendirerek –birkaç diğer bölgenin yanı sıra- bu coğrafyalar için “Türkiye’nin daha özel bir anlamı olduğunu” vurgulamıştır.

‘Ne yaptığına dair anlatı’ kategorisinde ilk olarak ‘dünya barışına hizmet’ kodu ön plana çıkmaktadır. TMV kendisini de bu doğrultuda dünya barışına hizmet misyonu üzerinden tanımlarken (Akgün, 2021a; TMV, 2022b; TMV, 2021c; TMV, 2020b; TMV, 2024; TMV, 2017b), Türkiye’yi Afrika’da barışa katkı sağlayan ülke olarak algılamaktadır. TMV Yönetim Kurulu Üyesi Prof. Dr. Mehmet Özkan bunu şu sözlerle dile getirmiştir: “Tigray’da iç savaş sonrası Türkiye ile yeni bir ilişki kuruluyor ve Türkiye, barışa katkı sağlamak istiyor. Bu anlamda Türkiye ilk kez Tigray’da okul açıyor.” (TMV, 2023b). Başkan Özdil de Türkiye’nin dünya barışına olan hizmetini şu sözlerle vurgulamıştır: “Türkiye, dünya barışı açısından önemli bir rol üstlenmeye ve bugüne kadar sesi duyulmamışların sesinin duyulmasını sağlamaya yönelik iddiası olan bir ülke.”

Metinlerde Türkiye ‘daha adil bir küresel sistem talebi’nde bulunan ve bunda rol oynayan bir ülke olarak görülmektedir. Bu husus metinlerde şu sözlerle dile getirilmiştir: “Türkiye’nin kendi milli gücü ve medeniyet değerleri temelinde daha adil bir küresel sistemin kurulması için aktif bir rol aldığı...” (TMV, 2021g) “Türkiye… daha adil bir küresel yönetişim sisteminin kurulmasını savunan, gelişmekte olan ülkelerle iş birliği ve dayanışmayı önceleyen bir dış politika izlemektedir.” (Akgün, 2021a). Türkiye’ye dair anlatı “dünya beşten büyüktür” söyleminde olduğu gibi adil bir küresel sistem savunusu üzerinden ele alınmaktadır.

Üçüncü anlatının ‘insani yardım’ üzerine olduğu görülmektedir. Akgün’ün ifadeleri bir metinde şu şekildedir: “İyi insan yetiştirmek ve gelişmekte olan dost ülkelerin insan

kaynağının geliştirilmesi geniş anlamda bir insani eğitim faaliyetidir. İnsani yardım faaliyetidir. Türkiye de bu konuda öne çıkan ülkelerden birisidir." (TMV, 2020b). Türkiye, insani yardım konusunda dünyada ön plana çıkan, "toplam milli gelirinin yüzde 1,15'ini kalkınma ve insani yardımlara ayıran dünyanın en cömert ülkesi" (Akgün, 2021a) olarak tanımlanmaktadır. M5 Türkiye'nin yardıma yaklaşımını şu sözlerle dile getirmiştir: "Dünyanın neresinde yardımına muhtaç birisi varsa biz el uzatmayı prensip haline getirmiş bir ülkeyiz. Tarih boyunca yani. Bu konuda en büyük ihtiyaç duyan kıtalardan birisi de Afrika kıtasıdır. Bu bizim doğamızda olan şeydir. Yardım elini uzatma."

Son olarak ise TMV Türkiye'yi 'kalkındırma ve tecrübe aktarımı' üzerinden algılamaktadır. Afrika algısında ulusal öz-imajın bu bileşeninin ön plana çıktığını söylemek mümkündür. Türkiye'nin Afrika'nın kalkınma mücadelesine katkı vermeye çalıştığı (TMV, 2017a) ifade edilmektedir. Metinlerde TMV'nin de bu doğrultuda eğitim faaliyetleri ile Tanzanya'nın (TMV, 2020c; TMV, 2020d), Moritanya'nın (TMV, 2022c) ve Afrika'nın (Akgün, 2021b; TMV, 2018f) tamamının kalkınmasına katkı sağlamaya yönelik faaliyet yürüttüğüne dair söylemler mevcuttur. Bunun yanı sıra Türkiye ulaşmış olduğu gelişme ve kalkınma seviyesini tecrübe aktarımı yoluyla Afrika'ya da taşımak istediği ifade edilmektedir (TMV, 2018e).

Ulusal öz-imajın en önemli bileşenlerinden birisi olan 'tarihsel algı' kategorisi açısından övgü kaynağı olarak 'Osmanlı geçmişi' ön plana çıkmaktadır. Bir metinde yer alan "Osmanlı devletinin sadece Kuzey Afrika'da değil Harar ve Agadez gibi Sahra-altı bölgelerde de oluşturduğu etkinin izlerini bugün halen görmek mümkündür" ifadesi ile Afrika'daki Osmanlı etkisinden övgüyle bahsedildiği görülmektedir. Metinlerin yanı sıra görüşmelerde de Osmanlı geçmişinden övgüyle bahsedildiği görülmüştür. Örneğin M2 ile yapılan görüşmede Afrika'da Türklere yönelik mevcut olumlu algının Osmanlı mirasından kaynaklandığını ve bundan etkilendiğini şu sözlerle ifade etmiştir:

> Bizim özellikle sahaya ilk çıkışımız iletişim kurmakta zorlandığımız dönemdi. İnsanlara Türk olduğumuzu, Müslüman olduğumuzu bir şekilde anlattığımızda yüzlerindeki ifade değişiyor. Bize karşı bakış açıları değişiyor. Bize yardım etmeye başlıyorlar, yol göstermeye başlıyorlar. O mesela çok etkilemişti. Yani nasıl bir miras bırakmış ki Osmanlı burada veya atalarımız, ceddimiz sen hala o mirası yiyebiliyorsun burada.

M1 ise yapılan görüşmede, bir ziyaret kapsamında gittiği Senegal'de Cumhurbaşkanlığı muhafızlarının kıyafetlerinin Osmanlı sipahilerinden esinlenerek tasarlandığını öğrendiğinde yaşadığı gururu ifade etmiştir.

Bir övgü kaynağı olarak Osmanlı âlimi Ebubekir Efendi görülmektedir. Bir metinde yer alan şu ifade bunu destekler niteliktedir: "Osmanlı son döneminde buraya gönderilen Ebubekir Efendi gibi bir ilim adamının eğitim alanında göstermiş olduğu pratik son derece önemlidir. O zaman da Osmanlı'dan bir ilim adamı buraya gelerek Müslümanlar arasında bir hüsnü kabul görmüştür." (Kavak, 2018b). Metinde Ebubekir Efendi'nin faaliyetlerinden ve Afrika'daki hüsnü kabulden övgüyle bahsedilmiştir.

3.3.4. TMV'nin Ulusal Çıkar Algısı

TMV'nin ulusal çıkar algısı 'siyasi ve ekonomik' olmak üzere iki kategoride tahlil edilmiştir. Siyasi çıkar algısını ilk olarak 'FETÖ ile mücadele' oluşturmaktadır. Bir metinde yer alan şu ifadeler bu kodu destekler niteliktedir: "Akgün, ilk olarak FETÖ iltisaklı okulların Türkiye Maarif Vakfı'na devrini gerçekleştirdiklerini… bir taraftan da Türkiye'nin dış politika ve stratejik hedefleri doğrultusunda kendi okullarını doğrudan doğruya açtıklarını vurguladı." (Şimşek ve Kasap, 2023). Metinde de görüleceği üzere Türkiye'nin güvenlik sorunu olan FETÖ ve dış politikanın stratejik hedefleri iki temel faaliyet alanı olarak belirlenmiştir.

FETÖ okullarının devralınması TMV tarafından özel bir misyon olarak nitelendirilmektedir. Akgün bu hususu şu sözlerle dile getirmiştir: "Bizim özel misyonumuz 15 Temmuz darbe girişiminin arkasında bulunan FETÖ okullarının devralınması konusunda çalışmalar yapmaktır. Bu okullar esasında Türkiye'nin parasıyla açıldı. Dolayısıyla bunlar Türkiye'ye ait kurumlardır." (TMV, 2021c; Kavak, 2018b). Yapılan görüşmede M2 de bunu destekler mahiyette bir ifade ile şu sözleri dile getirmiştir: "Temsilcilikler açarken kurum biraz daha FETÖ'den okulun devir alınmasıyla ilgili bir politika izliyor. Çünkü öyle bir misyon var." TMV'nin kurulması sonrası bu misyonunu en rahat Afrika kıtasında uyguladığı görülmektedir. M1, "kurumunuz için Afrika'nın önemi nedir?" sorusunu şu sözlerle cevaplamıştır: "Devir meseleleri ilk SAA'da başladı. Dolayısıyla ilk başlangıç aşaması açısından bir önemi var… Neredeyse binamızın neresi olacağı kesinleşmeden ilk devirler SAA ülkelerinden geldi." M1, dünyanın çeşitli coğrafyalarında aynı anda faaliyete başlandığını ancak devirlerin SAA'da kolaylıkla gerçekleştiğini vurgulamıştır. İlk faaliyetlerine burada başlaması itibariyle TMV, Afrika'da kolay hareket alanı bulunup kurumsal varlığını göstermeyi başarmıştır.

TMV'nin Afrika faaliyetlerinde de siyasi çıkar algısının bir parçası olan FETÖ okullarının devralınması (Özdil, 2022; TMV, 2018g) metinlerde birkaç ülke üzerinden örneklendirilmiştir. Gine Bissau'da (TMV, 2018h), Güney Afrika Cumhuriyeti'nde (TMV, 2021h), Sudan'da (TMV, 2018d), Somali'de (TMV, 2022e) bu okulların devir işlemleri gerçekleştirilmiştir. Ancak şunu ifade etmek gerekir ki metinlerde bu misyona dair en net ifade 2018 yılına aittir. Sonraki metinlerde bu misyona dair özel bir ifadenin olmadığı görülmektedir. Bu hususta TMV'nin söylem değişikliğine giderek FETÖ misyonunu ön plana çıkarmadığı görülmektedir.

Metinlerde görüldüğü üzere TMV Türkiye'nin öncelik ve hassasiyetleri doğrultusunda hareket etmekte (Arkan, 2017) ve 'Türk dış politikasına stratejik destek' vermektedir. Bu desteği Akgün şu sözlerle dile getirmiştir:

> Yapılması gereken stratejik olarak Türkiye'nin yeryüzünde ulaşması gereken yerlere ulaşmak ve Türk dış politikasının genel çerçevesi temelinde ihtiyaç duyulan alanlarda eğitim kurumları açmaktır. Dolayısıyla bir kamu Vakfı olarak bütün faaliyetlerimizi devletimizin ilgili birimleriyle kurumlarıyla yakın iş birliği çerçevesinde yürütüyoruz. (TMV, 2021a).

Metinden de anlaşılacağı üzere TMV Türkiye'nin çıkarları doğrultusunda faaliyet alanlarını belirlemekte ve ona uygun politika yürüterek iş birliği ve ortaklıklar (TMV, 2017a) geliştirmektedir. Eğitim aracılığıyla insan kaynağına yatırım (TMV, 2018e) yapılan Afrika'daki faaliyetler de bu açıdan değerlendirilebilir. Yapılan görüşmede Başkan Özdil benzer bir yaklaşımla şu sözleri dile getirmiştir: "Bizim kurumumuzun yaptığı bütün faaliyetlerin Türkiye ile faaliyet gösterdiğimiz ülke arasında kurulacak ortaklıklara, iş birliklerine insan kaynağı yetiştirme anlamında önemli işler üstlendiğini düşünüyorum."[9] Özdil tarafından Afrika ile ilişkilerde insan kaynağına yapılan yatırım ve bunun dış politikaya olan olumlu etkisi vurgulanmıştır. M4 de insan kaynağının uzun dönemde dış politikaya olumlu etkisini şu sözlerle ifade etmiştir:

> Afrika'nın herhangi bir ülkesinde Türkiye'yi seven, Türkçeyi bilen, mümkünse Türkiye'de yüksek tahsil almış kişilerin ülkelerine dönüp hizmet etmeleri, bürokraside ve kamuda görev almaları Türkiye'nin dış politikasına da yararlı. Uzun soluklu hedeflerine de

[9] TMV Başkanı Mahmut Mustafa Özdil ile 25 Eylül 2024 tarihinde yapılan görüşme.

> faydalı olduğu için o yüzden ben Maarif Vakfı'nın Afrika kıtasındaki faaliyetlerini önemsediğini düşünüyorum.

Afrika TMV tarafından 'siyasi dayanışma ortağı' olarak görülmektedir. TMV eski Başkanı Birol Akgün Afrika'nın günümüzde nasıl görüldüğüne dair açıklamasında "Bugünlerde Afrika ülkeleri pek çok gelişmekte olan ülke için siyasi dayanışma ortakları olarak görülüyor" (Akgün, 2021a) ifadesini kullanmaktadır. Bu ülkelerden birisinin de Türkiye olduğu yapılan görüşmelerdeki ifadelerden ortaya çıkmaktadır. M1, bu kapsamda Afrika ülkelerinden beklenilen siyasi desteğe değinmiştir. Türkiye'nin "uluslararası örgütlerde hem Afrika ülkelerinin savlarını savunmak hem de Türkiye'nin savunurken Afrika ülkelerinin desteğini almak" gibi bir amacının olduğundan bahsetmiştir. Burada Afrika'nın BM'de 54 ülke ile temsiline vurgu yapıldığını ve Türkiye'nin algısının siyasi dayanışma çerçevesinde şekillendiğini söylemek mümkündür.

Metinlerde ulusal çıkar algısının ekonomik unsurları da barındırdığı görülmektedir. Uğraş alanı insan olan TMV'nin, -Türkiye'nin Gayri Safi Milli Hasıla'sındaki insan faktörüne vurgu yapılarak- amaçlarından birisinin de 'Türkiye'nin gelişmesine ve kalkınmasına hizmet' olduğu vurgulanmıştır (TMV, 2020b). TMV bunu 'ekonomik olarak öncelik verilen ülkelere gidilmesi'yle gerçekleştirmektedir. Akgün bunu şu sözlerle dile getirmiştir: "Ülkemiz üreterek, yatırım yaparak ve ticaretle gelişiyor. Ekonomimiz petrole, doğalgaza veya bir minerale bağlı değil. İnsanımız emeğiyle bu zenginliği üretiyor. İlgili birimlerle görüşerek ülkemizin ekonomik ilişkiler bakımından da öncelik verdiği bölgelerde okul açmaya gayret ediyoruz." Bu sözlerden de anlaşılacağı üzere TMV faaliyet alanı olarak ekonomik açıdan öncelikli görülen ülkeleri belirlemiştir. Yapılan görüşmelerde Afrika'ya da bu zaviyeden bakıldığı görülmektedir. M2, M3 ve M4 kurum için Afrika'nın özel bir anlamı olup olmadığına yönelik soruya Afrika'nın "pazar" yönünü vurgulayarak cevap vermişlerdir.

TMV'nin, 'eğitilen insan gücünün Türk yatırımcılara destek olması' (TMV, 2020b) amacı taşıması ekonomik çıkarın bir başka yönünü oluşturmaktadır. Türkçe bilen Afrikalı genç nesillerin Türkiye-Afrika ilişkilerinin geleceğinde irtibat unsurları olacağı" (Akgün, 2021b) görüşü mevcuttur.

3.3.5. Uluslararası İmajın Bileşenleri Açısından TMV'nin Afrika Algısı

Bu bölümde İmaj Teorisinde uluslararası imajın bileşenleri olarak ele alınan tarihî imaj, yaşayan imaj ve potansiyel imaj açısından TMV'nin Afrika algısı tahlil edilmiştir. Bu

doğrultuda kurumun Afrika'ya yönelik tarihî, yaşayan ve potansiyel algılarına değinilmiştir.

Tablo 13: Tarihî, Yaşayan ve Potansiyel Algının Tematik Tahlili (TMV)

TEMA	KATEGORİ	KOD
Afrika'ya Yönelik Tarihî algı	Sömürgecilik	Sömürgecilik Geçmişi Üzerinden Tanımlama
		Sömürge Geçmişinin Olumsuz Etkisine Atıf
	Sömürge Öncesi Tarih	Köklü Tarihi ve Zengin Medeniyeti
Afrika'ya Yönelik Yaşayan Algı	Siyasi Algı	Güvenlik Sorunu, Çatışma, İç Savaş
		Yeni Sömürgecilik
		Afrika'nın Bütüncül Algılanışı
		Kırılgan Devlet Yapısı
	Ekonomik Algı	Ekonomik İmajdaki Değişim
		Ekonomik Fırsat
	Toplumsal Algı	Dezavantajlı Toplum
		Az gelişmişlik, Yoksulluk, Fakirlik
		Eğitim Altyapısının Yetersizliği
		Genç Nüfus
		İnsan kaynağı sorunu'
Afrika'ya Yönelik Potansiyel Algı	Dünyanın Geleceği İçin Ümit Coğrafyası	Afrika'nın geleceği dünyanın geleceğidir
		Yeraltı kaynakları, tarım arazileri ve genç nüfus

3.3.5.1. Afrika'ya Yönelik Tarihî algı

TMV Afrika'ya yönelik tarihî algısında ilk olarak 'sömürgecilik' öne çıkmaktadır. Afrikalı devletler 'sömürgecilik geçmişi üzerinden tanımlanma'ktadır. Resmi sitede yer alan bir metinde Senegal'in sömürge tarihine atıf yapılmıştır.

> Senegal'in Bağımsızlığının 59. yıl dönümü başkent Dakar'da düzenlenen törenle kutlandı. Uzun yıllar Fransa'nın sömürgesi olan ve 4 Nisan 1960'ta bağımsızlığını kazanan Batı Afrika ülkesi Senegal'de, bağımsızlığın 59'uncu yılı dolayısıyla Bağımsızlık Meydanı'nda resmi tören düzenlendi. (TMV, 2019b).

Senegal, tarihte Fransız sömürgesi olan bir ülke olarak tanımlanmıştır. Resmi sitede yer alan başka bir örnekte "Senegal Saint-Louis Maarif Okulundan Yürüyüş Etkinliği" adlı haber metninde, bir yürüyüş etkinliğinden bahsedilmektedir. Haber metninin nihai cümlesi şu şekildedir: "Fransız Batı Afrikası'nın 1895-1902 yıllarındaki başkenti Saint-Louis, Senegal'in önemli şehirleri arasında yer alıyor." (TMV, 2021i). Etkinliğin düzenlendiği Saint-Louis şehri, haber metninin sonunda spor etkinliğinden ve bağlamdan bağımsız olarak sömürgecilik tarihine atıfla tanımlanmıştır.

Sömürgecilik kategorisinde ikinci olarak ise Afrika'nın 'sömürge geçmişinin olumsuz etkisine atıf' söz konusudur. Metinlerde "karanlık sömürgecilik geçmişiyle anılan Afrikalı ülkeleri" (Akgün, 2023b) ifadesiyle sömürgecilik geçmişine atıf yapılmıştır. "Sömürgecilik döneminden Afrika'ya miras kalan az gelişmişlik, yoksulluk ve güvensizlik sebebiyle milyonlarca çocuk eğitim imkânından mahrum durumdadır" (Akgün, 2021b) ifadesi ile de sömürgeciliğin olumsuz yönleri ve Afrika'daki eğitime olumsuz etkileri vurgulanmıştır. Başka bir metinde ise şu ifadeler yer almaktadır:

> Afrikalıların dünyaya sunabileceği olağanüstü zenginlikte katkılardan, utanç verici bir anomali olan sömürgecilik nedeniyle mahrum kaldığımızı unutmadan, eşitler arası bir ilişki kurabilmeyi de öğrenmeliyiz… Evde konuşulan dilin çoğu kez okulda öğrenilen 'resmi' dilden farklı olması, ülke gerçeklerinden ve ihtiyaçlardan kopuk olarak belirlenmiş sömürge döneminden kalma müfredatın ve öğretim tekniklerinin tek seçenek olarak görülmesi gibi sorunlar da var. (Özdil, 2022).

Burada ise Afrika'nın sömürgecilik geçmişi vurgulanmış ve yine sömürgecilik, müfredat üzerinden TMV'nin kurumsal kimliğinin bir parçası olan eğitimle ilişkilendirilmiştir. Ancak sömürgecilik yalnızca Afrika'yı yozlaştırıcı bir unsur olarak değil, aksine kalkındırıcı bir faktör olarak da görülmektedir. Yapılan görüşmede M2, Sao Tome ve Principe adaları örneği üzerinden sömürgeciliğin bu yönünü şu sözlerle dile getirmiştir:

> Gelişme anlamında yani şehirleşme anlamında sömürge buraya yatırım yapmış. Yapılmış bırakılmış. (tarlalar, hastaneler, fabrikalar, evler) Bugün hala işliyorlar ama o fabrika çalışmıyor, o hastanede çalışmıyor. Evleri kullanıyorlar hala. Onu gördük, gözlemledik. Sokağa bile taşla döşemiş o Arnavut kaldırımı

> dediğimiz. Aslında sömürge işini orada yapmış. Sömürmüş diyebiliriz, katkı sunmuş diyebiliriz. Devam gelmemiş.

M2, sömürgeciliğin bölgeye yatırım yaptığını ancak Afrikalıların bunun devamını getiremediğini vurgulamıştır. Bu hususta M1 de benzer bir vurguyla Afrika'da bugün var olan her olumsuzluğun müsebbibini sömürgecilik olarak görmemek gerektiğini, aksi halde bugünkü yetersizlikler için aksiyon alınamayacağını ifade etmiştir.

TMV'nin Afrika'ya yönelik tarihî algısında ikinci kategori 'sömürge öncesi tarih'tir. Yapılan görüşmelerde katılımcılar tarafından Afrika'nın 'köklü tarihi ve zengin medeniyeti' vurgulanmıştır. Her ne kadar metinlerde bu koda yönelik bir ifade bulunmasa da görüşmelerde bu yönde ifadelerin olduğu görülmüştür. Yapılan görüşmede Başkan Özdil Afrika'nın tarihî zenginliğini şu sözlerle dile getirmiştir:

> İnsanlığın başladığı yer olduğu söyleniyor. Maalesef izi bugüne kadar ulaşmamış tamamıyla bir tarihî zenginlik söz konusu Afrika'da. Sahra-altı Afrika'da tarih derslerinde sömürgecilikten itibaren tarihin çok ayrıntılı anlatıldığı ama onun öncesindeki o binlerce yıllık tarihin çok küçük sayfalara sıkıştırılarak geçiştirildiğine şahitlik ediyoruz. Afrika'nın bir tarihi olmadığı, tarihsiz bir yer olduğu propagandası üzerine o sömürgecilik meşrulaştırılıyor. Ama öyle değil, Afrika'nın çok uzun bir tarihi var. Bizim anladığımız tarih aktarımı süreçlerinin tamamlanmış olmaması orada bir tarih olmadığı anlamına gelmiyor.

Özdil Afrika'nın binlerce yıllık zengin tarihinin sömürge tarihini meşrulaştırmak amacıyla geçiştirildiğini ifade etmektedir. M2 ise Afrika'nın sömürge öncesi tarihi hakkında bilgi eksikliğinin olduğunu ve pek fazla araştırılmadığını dile getirmiştir. M5 de benzer bir yaklaşımla şu sözleri dile getirmiştir:

> Sahra-altı Afrika'ya indiğiniz zaman çok büyük bir tarihten, çok büyük bir medeniyetten bahsedemezsiniz. Sudan medeniyetini, Mali'yi bazen duyabiliyoruz ama yine bu medeniyetlerde de yapılar, kalıntılar çok fazla bulamazsın. Daha çok geleneksel yöntemlerle yaşamlarını devam ettirmiş, yine geleneksel yöntemlerle devlet sistemlerini yönetmiş ülkeler olarak karşımıza çıkıyor.

M5, tarihteki medeniyetlerin bugünü etkileyecek yapı ve düşünce dünyasını miras bırakamadıklarını, etkilerinin zayıf olduğunu ifade etmiştir.

3.3.5.2. Afrika'ya Yönelik Yaşayan Algı

Afrika'nın yaşayan algısına yönelik siyasi, ekonomik ve toplumsal olmak üzere üç kategoride değerlendirme yapılmıştır. Siyasi algı kategorisinde ilk olarak 'güvenlik sorunu, çatışma, iç savaş' gibi olumsuz algı unsurları yer almaktadır. Metinlerde Afrika kıtasının ve Afrikalı ülkelerin çatışma, iç savaş ve güvensizlik kavramları üzerinden algılandığı görülmektedir. Akgün, bir metinde bu algı kategorisinde değerlendirilebilecek şu sözleri dile getirmiştir:

> Afrika ülkelerinde milyonlarca çocuk eğitim imkânından mahrum durumda olup ilkokul çağındaki okula gitmeyen çocukların tahminen yüzde 50'si çatışma bölgelerinde yaşamaktadır. Bu nedenle TMV, Afrika'da eğitim kurumları kurmaya öncelik vermek adına ilk Üç Yıllık Stratejik Plan'ında Afrika kıtasını ana faaliyet bölgesi olarak belirlemiştir. (Akgün, 2021a).

Yukarıdaki metinde Afrika ülkeleri çatışmalarla birlikte anılmış ve eğitim imkânından mahrum kalındığı ifade edilmiştir. Bu metinde Afrika'da var olan çatışma ile TMV'nin kurumsal kimliğinin bir parçası olan eğitim ilişkilendirilmiştir.

Bir başka metinde Somali'nin başkenti Mogadişu çatışma ve güvenlik sorunları ile birlikte anılmıştır. "…Kuraklık ve çatışmalardan kaçanların kaldığı kamplarla çevrilen kentte, buralarda doğanların geleceğe dair ümitleri ise yok denecek kadar az... Ülkedeki güvenlik sorunundan ötürü yabancı okulların şehir içinde kampüs açmaya dahi çekindiklerini belirtti." (TMV, 2022e). Metinde çatışma ve çocukların eğitime ulaşamaması ilişkilendirilmiştir. Yine benzer şekilde bir başka metinde "…güvensizlik sebebiyle milyonlarca çocuk eğitim imkânından mahrum durumdadır" (Akgün, 2021b). Diğer bir metinde ise Etiyopya'nın Tigray bölgesindeki iç savaşa atıf yapılmıştır. "Tigray'da iç savaş sonrası Türkiye ile yeni bir ilişki kuruluyor ve Türkiye, barışa katkı sağlamak istiyor. Bu anlamda Türkiye ilk kez Tigray'da okul açıyor." Bu metinde Afrika'daki iç savaş ile Türkiye'nin "dünya barışına hizmet" öz-imajı ilişkilendirilmiştir.

Siyasi algı kapsamında Afrika 'yeni sömürgecilik' ile birlikte anılmaktadır. Yapılan görüşmelerde tüm katılımcılılar bu koda yönelik ifadelerde bulunmuş, Afrika'da sömürgeciliğin devam eden bir faaliyet olduğunu belirtmişlerdir. Bu hususta şu söylemler

ön plana çıkmaktadır: M1, "Sömürgeciliğin tamamen bitmiş olduğu kanaatinde de değilim. Bitmiş, tamamlanmış ve geçmişte bırakılmış bir süreç değil. Başka enstrümanlarla, başka isimler altında o dengesiz ilişki Afrika ülkelerinin önünde bugün hala çok ciddi bir sorun olarak duruyor." M3, "(Sömürgecilik) Özgürlük çatısı altında halen daha bunu yapıyorlar. Aslında sözde yazılmış olan bir şey (bağımsızlık) var 1960'larda. Tam bir özgürlükten asla bahsedemiyoruz. O yüzden halen daha özgür olduğunu düşünmüyorum ben açıkçası." M4, "Eskiden bir müstemlekeydi, sömürgeydi, bugün de yarı sömürge." M5, "Ülkeden çıkarılan üründür (kaynaklar) ya da insandır (köle ticareti) neyse bunlar farklılaşıyor ama sistem aynı sistem."

'Afrika'ya yönelik bütüncül yaklaşım' açısından bakıldığı takdirde, görüşmelerde Afrika'nın tek bir ülke olmadığı hususu M1 ve M3 tarafından özellikle vurgulanmıştır. M1 bu algıyı şu sözlerle dile getirmiştir: "Afrika dediğimizde tek bir ülkeden bahsetmiyoruz. Bir sürü ülke var Afrika'da. Birbirinden farklı özellikleri, hassasiyetleri ve uluslararası ilişkiler ağları var. Biri için söylediğimizde geçerli olacak bir şey hepsi için geçerli değil." Ancak yapılan görüşmelerde -sehven de olsa- Afrika kıtası M1 tarafından iki yerde ve M5 tarafından bir yerde "ülke" olarak ifade edilmiştir. Örneğin M1, "yer altı zenginlikleri açısından birçok doğal zenginlik açısından çok zengin bir ülkeden bahsediyoruz", "Afrika biliyorsunuz sıklıkla darbelerle karşılaşılan bir ülke" ve M5, "Afrika çok zengin bir ülke" ifadelerini kullanmışlardır.

Afrika siyasi olarak 'kırılgan devlet yapısı' üzerinden algılanmaktadır. Bu hususta M4 Afrika'daki bir ülkeyi örneklendirirken şu ifadeleri kullanmıştır: "(Mali) Çok kırılgan bir yapısı var. Devlet yapısı ve hükümet olarak ben çok kırılgan buluyorum. Her an her şey olabilir. Farklı küresel güçlerin oyun alanı olarak görüyorum."

Ekonomik algı kategorisinde ilk olarak Afrika'ya yönelik 'ekonomik imajdaki değişim' yer almaktadır. Kriter Dergi'de yer alan bir röportajında Akgün şu söylemde bulunmuştur: "Küresel sistemin tanımlanmasında kullanılan Kuzey-Güney ayrımında çoğu zaman Afrika ile özdeşleşen az gelişmiş ve fakir kalmış 'Güney' kavramsallaştırması, yavaş yavaş anlamını yitirmeye başladı. Afrika kıtası artık eskisi kadar açlık, yoksulluk ve yaşam standartlarının düşüklüğü ile anılmıyor. Dünyanın kara kıtaya bakışı ciddi olarak değişiyor." (Akgün, 2021a). Metinde görüleceği üzere Afrika'ya yönelik az gelişmiş, fakir algısının değişmeye başladığına yönelik bir yaklaşım söz konusudur. Başka bir metinde ise Başkan Özdil "… ince ince işlenen, tarihi ve medeniyeti olmayan, biteviye çöllerden ve balta girmemiş ormanlardan ibaret 'muhtaç' Afrika algısının zihinlerden ilanihaye

silinmesi şart" (Özdil, 2022) ifadesi ile yine muhtaç Afrika algısına yönelik bir itirazda bulunmuştur. Bu ifadelerden TMV'ye göre Afrika'ya yönelik ekonomik algıda bir değişim söz konusudur.

Ekonomik algı kategorisinde ikinci olarak ise Afrika'nın 'ekonomik fırsat' olarak algılandığına dair alt kategori yer almaktadır. "Bugünlerde Afrika ülkeleri pek çok gelişmekte olan ülke için ticaret yapma imkânı, büyük şirketler için yatırım fırsatları, hammadde kaynakları ve gelişmekte olan ülkeler için de kalkınmada iş birliği… olarak görülüyor." (Akgün, 2021a). Metinde Afrika ülkeleri gelişmekte olan ülkeler için ticari açıdan yatırım fırsatı, hammadde kaynağı olarak nitelendirilmiştir.

Toplumsal algı kategorisinde ilk olarak 'dezavantajlı toplum' algısı yer almaktadır. Afrika toplumu dezavantajlı olarak nitelendirilmektedir. Örneğin bu hususta denmiştir ki: "Dünya genelindeki dezavantajlı toplumların önemli bir kısmının Afrika'da bulunduğu da göz önünde bulundurulduğunda…" (Akgün, 2021b) ve "Türkiye, dünyanın en dezavantajlı toplumlarına yardım etmeyi taahhüt eden kapsayıcı bir paradigma geliştirmiştir (Akgün, 2021a). İkinci metinde Afrika da bu toplumlar içerisinde anılmıştır. Toplumsal algıya dair bu kodun Türkiye'nin ulusal öz-imajındaki 'insani yardım' koduyla ilişkilendirildiği görülmektedir.

Toplumsal algı kategorisinde ikinci olarak 'az gelişmişlik, yoksulluk, fakirlik' algısı yer almaktadır. Metinlerde BM raporlarına atıfla Afrika ülkelerinin "en az gelişmiş ülkeler" listesinde yer aldığı ifade edilmiştir (Akgün, 2021a; Akgün, 2021b; Özdil, 2022; TMV, 2022d). Ayrıca "Sömürgecilik döneminden Afrika'ya miras kalan az gelişmişlik, yoksulluk ve güvensizlik sebebiyle milyonlarca çocuk eğitim imkânından mahrum durumdadır" ifadesi ile Afrika'daki az gelişmişlik ve yoksulluğun eğitimden mahrum ettiği ifade edilmiştir. Toplumsal algıya dair bu kodda ise 'eğitim' kurumsal kodunun etkili olduğu görülmektedir. Başka bir metinde ise Afrika'daki fakirliği vurgulamak amacıyla teneke evlerde yaşayan bir öğrenciden bahsedilmiştir. "Mogadişu'daki teneke evlerden birinde 12 kardeşiyle hayat mücadelesi veren 9 yaşındaki Yakup Abdinur Abşir, zekâsı ve çalışkanlığıyla Vakıftan burs alıp geleceğe hazırlanan öğrencilerden biri." (TMV, 2022e).

TMV'nin Afrika'ya yönelik diğer bir algısı 'eğitim altyapısının yetersizliği' üzerinedir. Bu hususu bir metinde Başkan Özdil şu sözlerle dile getirmiştir:

> Eğitimde kalitenin ve başarının artırılmasına yönelik çok sayıda araştırma, okulların fiziki durumlarının öğrenci başarısına etkisinin

> çok sınırlı olduğunu söylüyor. Ancak Afrika'da okul çağındaki çocukların yarısından fazlasının, yeterli derslik olmadığı için istese de eğitime erişme imkânı bulamadığı düşünülecek olduğunda, bunun belli bir fiziki "mevcudiyet" olmadan bir anlam ifade etmeyeceği ortadadır. Tek bir ders kitabının yedi öğrenci tarafından paylaşılmak zorunda kalınabildiği bazı Afrika ülkelerinde, öğretmenlere yönelik pedagojik formasyon programları da bulunmuyor. (Özdil, 2022).

Metinde Afrika'da eğitime erişme imkânının yetersizliğinden bahsedilmektedir. Yapılan görüşmede M1 de benzer bir yaklaşımla yetersiz müfredatı şu sözlerle vurgulamıştır: "Yerel müfredat neyse onu aynen uygulamak çözüm değil. Çünkü onun da yetersizlikleri var. Nijer'de biz ilk faaliyette başladığımızda anaokulun (müfredatı) 1960'lardan bu yana hiç güncellenmemişti. Cibuti'de hiç okul öncesi müfredatı yoktu." M1, eğitim altyapısının eksikliğini müfredat üzerinden örneklendirmiştir. Resmi sitede yer alan başka bir metinde de Somali üzerinden eğitim altyapısının yetersizliği şu ifadelerle vurgulanmıştır.

> Doğu Afrika ülkelerinden Somali'de faaliyetlerine başlayan Maarif Okulları, ülkede eğitim altyapısının yetersizliği nedeniyle okumayan çocuklara burs imkânı sunarak eğitim süreçlerini en iyi şekilde tamamlamalarına katkı sunuyor. Eğitimin neredeyse tamamen özel kurumlar aracılığıyla verildiği başkent Mogadişu'da siyasiler, iş adamları ve bürokratlar dışında pek çok ailenin çocuklarının eğitim almasına gücü yetmiyor. (TMV, 2022e).

Bu kodun TMV'nin kurum kimliğinin bir unsuru olan 'eğitim' ile ilişkili olduğunu söylemek mümkündür.

Metin ve görüşmelerde toplumsal algı kategorisinde yer alan başka bir kod da Afrika'nın 'genç nüfus'udur. Eski Başkan Birol Akgün bir röportajında şu ifadelere yer vermiştir:

> Genç nüfusun yaygınlığı da dikkate alınırsa eğitim alanında Afrika'ya açılım son derece kıymetli bir stratejik yatırım olarak görülmelidir… BM kalkınma hedefleri doğrultusunda Afrika'nın genç nüfusuna fırsat eşitliği temelinde nitelikli eğitim alma imkânı sunmaktadır… Afrika kıtasında genç nüfus yoğun olduğu için özellikle meslek liseleri ihtiyacı olduğu açıktır (Akgün, 2021a).

Başka bir metinde de bununla alakalı olarak denmiştir ki "Türkiye Maarif Vakfı eğitim kurumlarında sunduğu eğitime erişebilme ve fırsat eşitliğiyle Afrikalı genç nüfusun nitelikli eğitim almasında oldukça önemli bir rol üstlenmektedir." (Akgün, 2021b). Her iki metinde de Afrikalı genç nüfus ile TMV'nin kurum kimliğinin bir parçası olan eğitim ilişkilendirilmiştir. Yapılan görüşmede M2 de Afrika'nın "müthiş bir genç nüfusu" olduğunu vurgulamıştır.

Yapılan görüşmelerden müteşekkil olarak 'insan kaynağı sorunu' toplumsal algının bir parçasıdır. Yapılan görüşmede "Afrika'da faaliyet yürütürken yaşanan zorluklar nelerdir?" sorusunda M3 ve M4, kaliteli yetişmiş insan kaynağı sorunu olduğundan bahsetmiştir. M5 ise bu sorunu destekler mahiyette toplumu "çalışma eğilimi düşük ve yardım bağımlısı olarak nitelemişlerdir."

3.3.5.3. Afrika'ya Yönelik Potansiyel Algı

TMV Afrika'yı 'dünyanın geleceği için ümit coğrafyası' olarak algılamakta ve 'Afrika'nın geleceğini dünyanın geleceği' olarak görmektedir. Örneğin resmi sitede yer alan bir metinde şu ifadelere yer verilmiştir: "Afrika'nın geleceği, dünyanın geleceğidir. Oraya atılan her tohum, dünyayı besleyecek bir ağaca dönüşecektir." (TMV, 2022a).

TMV Afrika'yı insanlığın geleceğini kurtaracak bir ümit coğrafyası olarak görmektedir. Bu hususta bir metinde şu ifadelere yer verilmiştir:

> Dahası iklim değişikliği, kuraklık ve gıda güvenliği gibi küresel sorunların arttığı bir dönemde, sahip olduğu yeraltı kaynakları, geniş tarım arazileri ve genç nüfusuyla Afrika, insanlığın geleceğini kurtaracak bir ümit coğrafyası olarak görülüyor. Bu nedenledir ki, Çin, ABD, Rusya ve AB gibi Türkiye de son yirmi yılda Afrika ile çok yönlü sürdürülebilir ilişkiler geliştirme arayışındadır. (Akgün, 2021a).

Afrika'nın potansiyel imajı 'yeraltı kaynakları, tarım arazileri ve genç nüfus'uyla ilişkilendirilmiştir. Ayrıca metinde bu potansiyele atıfla Türkiye'nin Afrika ile sürdürülebilir ilişki kurma arayışına değinilmiştir. M1 yapılan görüşmede Afrika'nın yaşayan toplumsal imajının bir parçası olan genç nüfusun, sağlam bir şekilde yetiştirildiği takdirde, Afrika'nın insan kaynağı ihtiyacını karşılayacağını ifade etmiştir. Bu genç nüfusun uluslararası siyasette daha dengeli ve güvenilir ilişkiler kurmasından kaynaklı olarak bir potansiyel sunduğunu vurgulamıştır. M4 ise potansiyel imajı ortaya çıkarması

beklenerek sorulan "Gelecekte Afrika'yı nerde görüyorsunuz?" sorusuna, yüksek artış hızından kaynaklı olarak gelecekte Afrika'nın önemli bir nüfus gücü olacağından bahsetmiştir.

3.3.6. Algıyı Etkileyen Faktörler Açısından TMV'nin Afrika Algısı

Bu bölümde kategoriler disiplinler arası bir yaklaşımla algı felsefesi, algı psikoloji ve algı sosyolojisindeki algıyı etkileyen hususlar üzerinden oluşturulmuştur. Bu doğrultuda oluşan ilgili kategoriler üzerinden TMV'nin Afrika algısı tahlil edilmiştir.

Tablo 14: Algıyı Etkileyen Faktörlerin Tematik Tahlili (TMV)

TEMA	KATEGORİ	KOD
Algıyı Etkileyen Faktörler Açısından TMV'nin Afrika Algısı	Algılayandan Kaynaklı Nedenler	Batı Dışı Güçlerle İlişkileri Geliştirme
		Türkiye'nin Dünyaya Açılması
		TMV'nin Kurumsal Kısıtlılıkları
		Bireysel Kimlikler: Saha Çalışanlarının Kimliği
	Algılanandan Kaynaklı Nedenler	Ortak Alternatiflerini Çeşitlendirmeye Eğilimi
	Algılayan ile Algılanan Arasındaki İlişkinin Muhtevası	Tarihte Hiç Olmadığı Kadar Yakın İlişkiler
		Eşitler Arası, Saygı Temelli İlişki
		Diasporik Tanımlama
	Algılanan Ortamdan Kaynaklı Nedenler	Soğuk Savaş sonrası Afrika ile yeniden tanışma
		Yeni Dünya Düzeni
	Bilginin Kaynağı	Kaynak Eksikliği ve Yetersizliği
		Bilgi Kaynağı Olarak Batı
		Büyükelçilikler, İlgili Ülke Makamları, Literatür
		Sahadan İlk Elden Edinilen Bilgi
		Sahada Bilgi Üretmeye Yönelik Faaliyetler: Türkiye Araştırma Merkezleri
	Deneyim	Deneyim Sonucu Algıda Yaşanan Değişim
		Kişisel Deneyimler
	Algı Çevresi	Afrika Politikasına Yönelik Olumsuz Tepkiler

		Afrika'nın Toplum Tarafından Yeterince Bilinmemesi
		Algıda Yaşanan Değişim ve Algı Çevresinin Bilgilendirilmesi
	Hatırlamak	Osmanlı Geçmişini Hatırlamak
		Osmanlı Soyundan Gelen Kişilere Yönelik Çalışmalar
	"Öteki" Algısı	Öteki Olarak Batı/Fransa/ABD
	Afrika'da Türkiye Algısı	Olumlu İmaj

3.3.6.1. Algılayandan Kaynaklı Nedenler (Türkiye/TMV/Bireyler)

Algılayan olarak Türkiye'den kaynaklı nedenlerin, Afrika algısı üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Türkiye'nin 'Batı dışı güçlerle ilişkileri geliştirme' düşüncesi Afrika algısını etkileyen unsurlardan birisi olmuştur. Bu görüşü destekler nitelikte, resmi sitede yer alan bir haber metninde şu ifadeler yer almaktadır: "Prof. Dr. Akgün, Türkiye'nin Batı dünyası ile ilişkilerini olabildiğince korurken, Batı dışı güçlerle de ilişkilerini geliştirdiğine; Türk dünyası, Ortadoğu, Afrika ve hatta Latin Amerika'da kurduğu siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerini derinleştirdiğine vurgu yaptı." (TMV, 2021g). Metinde Türkiye'nin Batı dışı güçlerle ilişkileri geliştirme noktasında adı geçen bölgeler arasında Afrika da yer almaktadır. Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere TMV temelde Afrika ile kurulan ilişkiyi, kurucu ideolojinin en önemli ögelerinden birisi olan Batı eksenli dış politikaya yönelik alternatif veya çeşitlendirici bir yaklaşım, başka bir deyişle çok yönlü dış politikanın bir tezahürü olarak görmektedir.

Afrika algısını etkileyen bir başka unsur olarak 'Türkiye'nin dünyaya açılması'ndan bahsedilebilir. Metinlerde Türkiye büyüyen, güçlenen, dünyaya açılan ülke (Şimşek ve Kasap, 2023; TMV, 2017a; TMV, 2021g; TMV, 2021h) olarak tanımlanmaktadır. Yapılan görüşmede de benzer bir yaklaşımla M1, "AK Parti'nin dış politika anlayışının dünyaya açık daha kendine güvenen bir çizgide olduğunu" belirtmiştir. TMV eski başkanı Birol Akgün bir röportajında Türkiye'nin dünyaya açılmasıyla ilgili olarak şu ifadeleri kullanmıştır: "Neredeyse tüm dünyada dışlayıcı, korumacı ve yabancı düşmanlığına dayanan politikaların arttığı bir dönemde Türkiye, tam tersine, girişimci ve insanı önceleyen dış politika vizyonuyla Afrika'dan Latin Amerika'ya kadar tüm dünya ile ilişkilerini geliştirmektedir." (Akgün, 2021a). Türkiye'nin dünya ile ilişkilerini geliştirdiği ve Afrika'nın da buna dâhil olduğu ifade edilmiştir. Esasen Afrika Türkiye'nin dünyaya açılmasının bir tezahürü olarak algılanmaktadır.

Afrika'nın Türkiye için özel bir anlam ihtiva edip etmediği sorusu bunu destekler niteliktedir. Yapılan görüşmelerde bu mahiyetteki soruya Başkan Özdil şu cevabı vermiştir: "Türkiye için Afrika'nın özel bir önemi var ama bu Avrupa, Asya, Latin Amerika ya da Kuzey Amerika'nın önemsiz olduğu anlamına gelmiyor. Hepsinin kendine özgü özellikleri ile Türkiye için farklı bir anlamı, farklı bir önemi var." Buradan Türkiye'nin Afrika açılımının dünyaya olan açılımla ilgili olduğu özel bir anlam ifade etmediği sonucu çıkmaktadır.

Algıyı etkileyen algılayandan kaynaklı nedenler olarak kısıtlılıklardan da bahsedilebilir. Yapılan görüşme M3 kurumsal bir kısıtlılık olarak dış politikada ilişkilerin iyi olmadığı ülkelerde yaşanan zorluklardan bahsetmiştir. Bu hususu M3 şu sözlerle açıklamıştır: "Kurum olarak Türkiye'nin ikili ilişkilerini geliştirdiği ülkelerde yapmanız gereken evrak işlerini hızlı bir şekilde halledebiliyorsunuz. Ama ikili ilişkilerimizin iyi olmadığı ya da daha fazla açılım yapmamış olduğumuz ülkelerde maalesef evrak işlerimiz ya da kurum işlerimiz bazen geride kalabiliyor." Yaşanan bu zorluk o ülkeye dair söylemlerde olumsuz faktörlerin ön plana çıkmasına neden olması itibariyle algıyı olumsuz etkilemektedir.

Diğer bir faktör olarak bireysel kimliklerin de algı üzerindeki etkisinden bahsetmek gerekir. Örneğin M3, bulunduğu ülkede Müslüman nüfusun az olmasından kaynaklı olarak Müslüman kimliğini gizlemek zorunda kaldığını ve kimliğin ilişkilerini olumsuz etkileyebildiğini ifade etmiştir. Ancak bunun yanı sıra M3'ün ve M5'in, yine bireysel düşüncelerinden, sevgilerinden kaynaklı olarak Afrika ile kurdukları bağın, onların Afrika algılarını olumlu etkilediği görülmektedir. M3 bunu şu sözlerle açıklamıştır: "Ben Afrika'dan kopacağımı düşünmüyorum. İnsanın gönlüne Afrika düştükten sonra bu sevdanın asla kopabileceğini düşünmüyorum. Bu kurumda çalıştığım süre zarfında burada çalışırım. Bundan sonra yine bir Afrika olur gibi geliyor benim için, bilmiyorum neden kaynaklı. Yani başka bir hayat düşünemiyorum şu anda nedense." M5 ise Afrika'ya dair bireysel motivasyonunu şu sözlerle dile getirmiştir:

> 13 yıldır buradayız. Bir türlü ayrılamadık Afrika'dan. Ayrılamıyorsun yani. Sizin burada yaptığınız en küçük bir dokunuş var ya, o kadar etkili oluyor ki. Yani tamam Türkiye'de de etkili oluyor ama buralarda ihtiyaç olduğu için, susamış adama su vermek diyebiliriz yani. Şimdi susamamış bir adama su versen çok o suyun değerini anlamaz yani. Ama susamış bir adama su verdiğiniz zaman bunun değerini o kadar anlıyor ki. Şimdi sizin burada yaptığınız

> çalışmanın değeri toplum tarafından anlaşılıyor. Sizi bir kere motive ediyor burada kalmanıza, burada çalışmanıza.

M5 Afrika'da yapılan çalışmaların değerinden bahsederek bunun kendinde motivasyon oluşturduğunu ve kıtadan ayrılamadığını ifade etmiştir. Bu söylemler itibariyle, Afrika'ya yönelik olumlu algının bireysel motivasyon ve sevgi oluşturduğu sonucu çıkarılabilir.

3.3.6.2. Algılanandan Kaynaklı Nedenler (Afrika)

Algılanan olarak Afrika'dan kaynaklı nedenlerin de TMV'nin Afrika algısı üzerinde belirleyici unsurlardan birisi olduğu görülmektedir. Bunlardan birisi Afrika'nın "ortak alternatiflerini çeşitlendirmeye eğilimi"dir. Bu kod, Afrika'nın Batılı devletlerin yanı sıra (veya yerine) yeni ortaklar bulma düşüncesinde olduğu yönündeki algıdan kaynaklanmaktadır. Yapılan görüşmede M5, sömürgecilik döneminden itibaren süregelen Afrika-Batı ile ilişkilerinin, son dönemde zedelenmeye başladığı yönündeki algısını şu sözlerle dile getirmiştir:

> Bu (ilişkiler) tabii ki son zamanlarda bozulmaya başladı. Özellikle Burkina Faso, Nijer, Mali bölgelerinde (son dönemde yaşanan darbeler sonrası oluşan yeni düzenle birlikte) artık bu bozulmaya başlandı. Batının Afrika'nın iyiliğini düşünmediği, gelişmesini istemediği hatta geride kalmasını istediği yönünde bir düşünce ortaya çıktı.

M1 ise Afrika'nın yeni ve güvenilir ortaklar aradığını ve bunun Afrika'nın gelişiminde etkili olduğunu şu sözlerle dile getirmiştir:

> Gözlemlediğim kadarıyla, özellikle bazı Sahra-altı ülkelerinde çok büyük bir ilerleme ve atılım gözle görülür bir şekilde fark ediliyor. Bunda da şunun etkili olduğunu görüyorum. Yavaş yavaş Afrika ülkelerinde ortak alternatiflerini çeşitlendirmeye eğilimi var. Bugün itibariyle artık başka aktörler de sahneye çıkmış durumda. Dolayısıyla burada Çin'in, Rusya'nın ve Türkiye'nin yeni ve güvenilir, eşit ilişki kurulabilen ortaklar olarak ön plana çıktıklarını ve bu işbirliklerinin bir sonucu olarak da özellikle altyapı yatırımları noktasında Afrikalı ülkelerin hızlı bir gelişme kaydettiklerini gözlemleyebiliyoruz.

M1, Afrikalı ülkelerin alternatif arayışında yeni ve güvenilir aktörler arasında Türkiye'yi de saymıştır. Türkiye de dâhil bu ülkelerin Afrika'nın gelişmesini sağladıklarını vurgulamıştır. M5 de Afrika'nın gelişmeye çalıştığı ve bu gelişim esnasında samimi ortaklara ihtiyaç duyduğunu, Türkiye'den daha samimi bir ortağın da olmadığını belirtmiştir.

3.3.6.3. Algılayan ile Algılanan Arasındaki İlişkinin Muhtevası (Türkiye-Afrika İlişkileri)

İlişkilerin muhtevası itibariyle bakıldığı takdirde 'tarihte hiç olmadığı kadar iyi ilişkiler' kurulduğu ifade edilmektedir. Resmi sitede yer alan bir metinde Türkiye Maarif Vakfı Moritanya temsilcisi Fahreddin Keskin şu sözleri dile getirmiştir: "Türkiye artık sizlerden uzak değil, biz size çok yakınız. Bu yakınlığı her alanda hissettirmek istiyoruz." (TMV, 2022c). Akgün ise günümüzde Afrika ile Türkiye arasındaki ilişkilerin "tarihte hiç olmadığı kadar iyi" (TMV, 2017a) olduğunu vurgulamıştır.

TMV Afrika ile olan ilişkileri "eşit ve karşılıklı saygı temelli" olarak görmektedir. Bu hususta eski Başkan Akgün şu sözleri dile getirmiştir: "Türkiye olarak Afrika'daki dost ülkelerle eşitlik ve karşılıklı saygı temelinde eğitim alanında iş birlikleri geliştirerek onların kalkınma mücadelesine katkı vermeye çalışıyoruz." (TMV, 2017a). "Türkiye için Afrika her zaman eşit, güvenilir ve ortak çıkarlara dayalı sağlam ilişkilerin kurulduğu bir kıta olmuştur." (Akgün, 2021b). Eşitler arası ilişki söylemi, sömürgecilik dönemi ve sonrasında Afrika ile sömürgeci devletler arasında kurulan asimetrik ilişkiye bir itiraz olarak değerlendirilebilir. Başkan Özdil'in bir röportajındaki şu ifadesi bunu destekler niteliktedir: "Afrikalıların dünyaya sunabileceği olağanüstü zenginlikte katkılardan, utanç verici bir anomali olan sömürgecilik nedeniyle mahrum kaldığımızı unutmadan, eşitler arası bir ilişki kurabilmeyi de öğrenmeliyiz." (Özdil, 2022).

Her ne kadar Afrika ile ilişkilerde eşitler arası bir söylem söz konusu olsa da Türkiye'nin Afrika için örnek ve ümit olduğuna yönelik söylemler de mevcuttur. Akgün'ün şu sözleri bunu desteklemektedir: "Bütün Türk dünyası, İslam Dünyası, hatta bütün insanlık, özellikle Afrika Türkiye'yi bir ümit olarak görüyor. Eğitim de bunun bir parçası, dört buçuk yılda bu noktaya geldik." (TMV, 2021ı). Metinde "özellikle Afrika" ifadesi ayrıca vurgulanmıştır. "Türkiye'nin alt yapısı sanayileşme ve eğitim alanında geldiği seviye Afrika ülkeleri için örnek teşkil ediyor." (TMV, 2023c). Bu metinde ise Türkiye'nin eğitim alanında Afrika için örnek olduğu belirtilmiştir.

Afrika'ya yönelik yakınlık ifade eden 'diasporik tanımlama'lar da mevcuttur. Yapılan görüşmede M3, Afrika'yı "gönül coğrafyası" olarak tanımlamaktadır. Bu hususta yapılan görüşmede şu ifadeler dile getirilmiştir: "Gönül coğrafyamız diye bahsetmiş olduğumuz yerler vardır Afrika'da. Osmanlığın mirası diye bahsedeceğimiz Afrika'nın Kuzeyi, onun bir altı Nijer, Mali yine keza Çad, Sudan, Somali. Buralar normalde Osmanlı'nın gönül coğrafyası diye adlandırılan yerler."

3.3.6.4. Algılanan Ortamdan Kaynaklı Nedenler (Uluslararası Ortam)

Algılanan ortamdan kaynaklı nedenler olarak uluslararası ortamdaki değişimin Afrika algısı üzerinde etkili olduğu görülmektedir. 'Soğuk Savaş sonrası Afrika ile yeniden tanışma'ya yönelik Akgün şu sözleri dile getirmiştir: "Kıta ile Türkiye 1998'de hazırlamış olduğu Afrika Eylem Planı ile yeniden tanışma imkânı bulmuştur. Bu süreç ikili düzeyde stratejik ortaklıklar ve iş birliğini beraberinde getirmiş, her beş yılda bir düzenlenen Türkiye-Afrika zirveleri ile de giderek kurumsallaşmıştır" (Akgün, 2021b).

1998 Afrika Eylem Planı ile başlayan süreç Afrika ile yeniden tanışma olarak görülmektedir. Afrika ile Soğuk Savaş dinamiklerinden kaynaklı olarak uzak kalındığı ifade edilmektedir. Çift kutuplu sistemin sona ermesi sonrası uluslararası ortamda yaşanan değişimde Türkiye, hazırlamış olduğu eylem planı ile ilişkilerde yakınlığı tesis etmiştir.

İkinci olarak, 'yeni dünya düzeni'nde Türkiye'nin Afrika algısına yönelik çıkarımlar yapılabilir. Bu hususta resmi sitede yer alan bir metinde şu ifadeler yer almaktadır:

> Özellikle son yirmi yılda Türkiye ve uluslararası sistem açısından oldukça önemli değişikliklerin yaşandığı; hızlı, yoğun ve dönüştürücü etkileri olan bir dönemin, iç içe geçmiş çok katmanlı ekonomik, siyasi ve insani krizlerin doğurduğu yeni bir dünya düzeni… Eski düzenin sahipleri olan statüko güçleri ile yeni düzenin yükünü üstlenmeye aday olan değişimin aktörleri arasında büyük mücadelelerin yaşandığı bir geçiş dönemindeyiz.

Metinin devamında Türkiye'nin Afrika'nın da dâhil olduğu dünyanın çeşitli bölgeleriyle siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerini derinleştirdiğine vurgu yapılmıştır. Uluslararası sistemde özellikle son 20 yılda yaşanan değişim, bundan kaynaklı oluşan 'yeni dünya düzeni' ve bu ortamda Türkiye'nin Afrika'ya yönelik ilişkilerini geliştirmesi ilişkilendirilmiştir.

3.3.6.5. Bilginin Kaynağı: Saha, Batı, Büyükelçilikler, İlgili Ülke Makamları, Literatür

Yapılan görüşmelerde yönetici pozisyonundaki katılımcılara, Afrika'ya dair bilgi kaynaklarının ne olduğu hususundaki sorulan soruya, katılımcılar evvela 'kaynak eksikliği ve yetersizliği'ni vurgulamışlardır. Bu durum doğal olarak algı zayıflığına neden olmaktadır. M2 bunu şu sözlerle dile getirmiştir: "2018'deki ben ile bugünkü benin Afrika'ya bakışı farklı. Çünkü yeterli kaynak yok. Kitap olarak Türkiye'de zaten Afrika'yla ilgili Türkçe kaynak çok bulamıyorsunuz. Afrika üzerinde çalışan da çok fazla yok." M2, bilgi eksikliğinden kaynaklı olarak daha önce Afrika'ya yönelik algısının zayıf olduğunu dile getirmiştir.

Katılımcılar 'bilgi kaynağı olarak Batı'dan yararlandıklarını ifade etmişlerdir. M5, daha önce Afrika'yı Batı medyasından öğrendiklerini ifade ederken, M1 hâlihazırda hala Batılı kaynaklara başvurduklarını belirtmiştir.

> Bir faaliyet yaparken işte Afrika'nın eğitim alanındaki ihtiyaçlarını belirlemeniz gerektiği zaman ya sizin ya Afrikalının doğrudan kendisinin ürettiği bir veri setine sahip olmanız lazım. Bizim elimize maalesef böyle bir veri seti yok. Ben işte Sahra-altı Afrika'yı Fransızca kaynaklardan okuyup öğrenmek zorundayım hep. Onlar da Türkiye ile ilgili bilgi almak istedikleri zaman Fransızca kaynaklara başvurmak zorundalar. Çünkü ortada bir dil engeli var. İki taraf açısından da geçerli bir dil engeli var.

M1, ortada bir dil engeli olduğunu ve Afrika'ya dair veri eksikliği olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca M1 bilgi kaynağı olarak şu kaynaklardan istifade ettiklerini dile getirmiştir: "Büyükelçiliklerimiz, sahadaki temsilciliklerimiz, muhatap ülkenin ilgili makamlarıyla kurduğumuz ilişkiler çerçevesinde aldığımız bilgiler ve o konudaki kabul görmüş literatür."

Mevcut durumda TMV, Afrika'daki temsilcilikleri aracılığıyla 'sahadan ilk elden edinilen bilgi'ye ulaşabilmektedir. Yapılan görüşmede Başkan Özdil bunu şu sözlerle ifade etmiştir: "Bizim faaliyet gösterdiğimiz ülkelerdeki temsilciliklerimizin orada yapılacak olan faaliyetlerden, oradaki politikaların belirlenmesinden önceki aşamada bir ihtiyaç analizi yapmaları gerekiyor. Hani benim burada ne yapmam lazım? Orada da o kendi bilgilerini kendileri üretip merkeze aktarmaları gerekiyor." Başkan Özdil, ülke temsilciliklerine bilgi üretme hususunda alan açıldığını ve kurumu beslemelerini beklediklerini ifade etmektedir. Bunu anlamaya yönelik sahadaki temsilcilere sorulan "merkeze politika tavsiyesinde

bulunuyor musunuz?" sorusuna üç katılımcı da "evet" cevabını vermiştir. Merkezin sahanın bilgi üretmesine ve merkezin politikalarını besleyici kaynak olmalarına yönelik yaklaşımı saha görevlileri teyit etmektedir.

TMV'nin 'sahada bilgi üretmeye yönelik faaliyetler'inin de olduğu görülmektedir. Bu hususu Başkan Özdil şu sözlerle dile getirmiştir:

> Türkiye Maarif Vakfı'nın faaliyetleri sadece okullardan ibaret değil, bizim bulunduğumuz ülkelerde, o ülkenin önde gelen üniversiteleriyle Türkiye Araştırmaları Merkezleri kuruyoruz. Bu merkezin öncelikli vazifesi Türk üniversiteleriyle o üniversitenin akademik ilişkilerini zenginleştirmek. Böylelikle ortak bilgi üretme amacına çok uygun bir zemin oluşturduğunu düşünüyorum. Eksik olan bilgi setinin oluşmasını, akademik bir ağın oluşmasını sağlayacak bir platform.

M4, sahada Türkiye Araştırmaları Merkezinde görev alan birisi olarak, kurumun görevlilerin akademik çalışmalarını desteklediğini ve hatta özellikle yapılmasını teşvik ettiğini ifade etmiştir. Bu Başkan Özdil'in söylemlerini destekler niteliktedir.

3.3.6.6. Deneyim: Ülke Temsilcilikleri İle Afrika'da Yaşanan Tecrübe

TMV'nin ülke temsilciliklerinin Afrika'da yaşamış oldukları deneyimin, Afrika algısı üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Zira sahada edinilen 'deneyim sonucu algıda yaşanan değişim'den bahsedilebilir. Bunun ardında yatan en büyük neden ise TMV'nin ülke temsilcilikleri ile Afrika'da yaşanan deneyime önem vermesidir. Başkan Özdil kurumun sahadaki deneyime verdiği önemi şu sözlerle dile getirmiştir: "Sahaya gönderdiğimiz arkadaşlara söylediğimiz şey; ön yargılardan, Afrikalıya ilişkin fantasmalardan sıyrılıp kendi tecrübenizi yaşamanız ve onu aktarmanız." Saha çalışanlarının deneyimlerine verilen önemin tespit edilmesi açsından sorulan "Sahada münferit hareket edebiliyor musunuz?" sorusuna, üç katılımcı da olumsuz yanıt vermemiştir. Ancak M4 ve M5 "kısmen evet" cevabını verdiğini de belirtmek gerekir.

Yapılan görüşmede M2, temsilcilikler açıldıktan sonra TMV'nin Afrika'ya olan algısında değişim olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir: "Temsilcilikler açılmadan önceki (Afrika'ya yönelik) bilgiyle açıldıktan sonraki bilgi çok farklı oldu. Çünkü ön yargılar vardı Afrika ile ilgili. Bize gösterilen, oluşturulan algıyla hareket ediliyordu ama sahaya gelindiğinde bunun böyle olmadığı göründü. Sahaya çıktıktan sonra Afrika algımız tamamen değişti."

‘Kişisel deneyimler’ itibariyle de Afrika algısında bir değişim olduğu görülmektedir. Bu hususta sorulan “Afrika’ya gitmeden önceki algınızla gittikten sonraki algınız arasında bir değişim oldu mu?” sorusuna M1, “olumlu anlamda oldu, ancak evvelinde de zihnimde Afrika’ya dair olumsuz bir algı, imaj yoktu” cevabını vermiştir. M2, M3 ve M5 olumlu anlamda bir değişimden bahsetmişlerdir. M4 ise elde ettiği deneyim sonrası Afrika’ya yönelik olumsuz algıyı da kapsayan değişimden şu sözlerle bahsetmiştir:

> Afrika’ya gitmeden önce ben Afrika’yı işte açlık ve susuzluğun pençesinde çırpınan çok yoksul, Avrupalı sömürgecilerin fırsat vermediği bahtı kara bir kıta olarak görüyordum. Ancak bunun aslında bu kadar da romantize edilmeyecek, edilmemesi gereken bir durum olduğunu, içinde bulundukları olumsuz durumun biraz da nedenlerinin kendi gelenekleri, yaşam tarzları, dünyaya bakış açıları olduğunu gördüm. Algım değişti. Hep suçluları Avrupalılar olarak görüyordum. Hala Avrupalıları suçlu görüyorum ama yerel faktörler de var.

M4, diğer katılımcıların aksine elde etmiş olduğu deneyim sonucu Afrika algısının olumsuz yönde değiştiğini vurgulamıştır.

3.3.6.7. Algı Çevresi: Bütçe Eleştirisi, Toplumun Bilgi Eksikliği

Algı çevresinin kurumun Afrika algısı üzerindeki etkisini tespit açısından yöneticilere sorulan “TMV’nin Afrika politikasına yönelik eleştiriler alıyor musunuz?” sorusuna her iki yönetici de aşırı olmamakla birlikte olumsuz eleştiriler aldıklarını belirtmiştir. M1, algı çevresinin kuruma yönelik tepsini şu sözlerle dile getirmiştir:

> Faaliyetlerimizin içeriğine ilişkin olumsuz bir eleştiri değil bu. Ama gündelik siyasetin bir cilvesi olarak zaman zaman o tartışmalara bizim kurumun da isminin karıştırıldığı oluyor. Ama şunu söylemek isterim, Türkiye Maarif Vakfı’nın bütçesi üzerinden sürekli bu tartışmalar gündeme geliyor. Ama yani sahiden küçük bir bütçesi var. Ve mesela aynı işi yapan Fransız Kurumu’nun bütçesinin yüzde onundan daha az Türkiye Maarif Vakfı’nın bütçesi. Yani devletten aldığı sübvansiyon işte Fransız Kurumu’nun devletten aldığı sübvansiyondan çok çok daha az.

M1, yapılan eleştirilerin gündelik siyaset üzerinden olduğunu ve özellikle bütçe üzerinden kuruma yönelik eleştirilerin varlığını dile getirmiştir. M2 de benzer bir şekilde kurumun bütçesine yapılan eleştirileri şu sözlerle vurgulamıştır:

> Kurumu bir masraf olarak gören var, bütçesini laf eden var. Ama bu bütçenin aslında bu eğitim için çok büyük bir şey olmadığı, oturup hesaplandığında küçük bir şey olduğu görülür. Biz o bütçenin tamamını, bütün giderlerimizi Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nden karşılamıyoruz. Biz para kazanan da bir kurumuz. Ticari bir tarafı da var aslında bu işin. Bu doğru anlatılırsa Türkiye'ye bir yük değil de tam tersine Türkiye'ye bir omuz vermek olduğu anlaşılırsa sorun kalmaz. Ama işte politik tartışmanın içine atarsanız bir de bulunduğunuz kurum FETÖ gibi bir terör örgütünün bir alanını kapatıyorsa, ister istemez bir yerlerde bu konuşuluyor. Siz iyi de yapsanız kötü diyecek birileri var sonuçta.

M2 de M1 gibi tartışmaların daha çok siyasi zeminde ve bütçe üzerinden olduğunu dile getirmiştir. M2 aynı zamanda kurumun Ak Parti hükümetleri döneminde kurulması itibariyle kurumu bir devlet kurumu olarak görmekten çok hükümetin kurumu gibi bir algının var olduğunu belirtmiştir.

Algı çevresinin yapmış olduğu eleştirilerin kurumu nasıl etkilediği, çalışanlarda motivasyon kaybı oluşturup oluşturmadığı sorgulandığında M1, "O seviyede bir olumsuz eleştiri de almadık. Motivasyonumuzu bozmamızı gerektirecek bir durumla da doğrusu karşılaşmadık. Biz devletin bir kurumuyuz ve devletin desteğini de her zaman her anlamda arkamızda hissediyoruz" cevabını vermiştir. Ancak M2 eleştirilerin kurumu olumsuz etkilediğine yönelik şu ifadeleri kullanmıştır: "Son Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde 'YEE, Maarif, TİKA bunları kapatacağız, devredeceğiz' gibi bir takım söylentilerin olması bu kurumun geleceği ile ilgili insanların kafasında soru işareti oluşturuyor."

Algı çevresinin siyasi düzlemde olumsuz eleştirileri barındırdığı ifade edilse de toplumsal düzlemde de bilgi eksikliğinin olduğu vurgulanmaktadır. M1, toplumda Afrika'ya yönelik sevginin yanı sıra olumsuz imajın ve bilgi eksikliğinin varlığını şu sözlerle dile getirmiştir: "Toplumsal düzeyde, sokağa çıkıp sorsanız 'Afrika nasıl bir yer?' diye neredeyse çölün ortasında işte yarı çıplak dolaşan ama çok iyi insanlar. Bizim kafamızda şöyle bir şey var

işte aç, muhtaç yoksul çöl içerisinde yaşayan insanlar. Afrika'yı çok seviyoruz ama bilmiyoruz, tanımıyoruz."

M5 ise toplumsal düzeyde yaşanan algı değişimini vurgulamıştır. Eskiden "Bizim orada (Afrika'da) eğitimde ne işimiz var?" denilirken, şimdilerde "Fransa, İngiltere orada okul açıyorsa biz neden açmayalım" düşüncesinin hâkim olduğunu belirtmiştir. M5, toplumsal düzeyde yaşanan bu değişimin ardındaki en büyük nedenlerinden birisinin Türkiye'deki ünlü Afrikalı sosyal medya kullanıcıları olduğunu ifade etmiştir. M1 Makedonya'da yaşamış olduğu bir anı üzerinden siyasi düzlemde algı çevresinin bilgilendirilmesinin önemini şu sözlerle dile getirmiştir.

> Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden bir heyet Kuzey Makedonya'da bulunurken bizim okullarımızı da ziyaret etti. O ziyaret sonrasında işte o zamanki ana muhalefet partisinin temsilcisi olan milletvekilimiz geldi dedi ki benim bütün ön yargılarım kırıldı. Ben gözümle gördüm, partime de başkanıma da bu konuyla ilgili olumlu görüşlerimi ileten raporumu yazacağım. Çünkü yaptığınız faaliyet çok önemli ve desteklenmeli.

M1, yaşamış olduğu bu deneyimle algı çevresinin bilgilendirilmesinin önemini ortaya koymuştur. Bu bilgilendirme faaliyeti siyasi ve toplumsal düzlemdeki olumsuz algıların önüne geçilmesi açısından yerinde olacaktır.

3.3.6.8. Hatırlamak: Osmanlı Geçmişini Hatırlamak

TMV'nin Afrika algısında "hatırlamak" unsurunun da etkili olduğu görülmektedir. M1 ile yapılan görüşmede "1998 Eylem Planı ile başlayan ve günümüze kadar devam eden süreçte Türkiye'nin Afrika'ya olan ilgisinde neyin etkili olduğunu düşünüyorsunuz?" sorusuna 'Osmanlı geçmişini hatırlamak' yaklaşımıyla şu cevabı vermiştir: "(1998 öncesi) Türkiye kendi dertleriyle, kendi iç çatışmalarıyla, kendi tarihsel travmalarıyla daha fazla ilgilenmek durumunda kalmış. Ancak daha güçlü olduktan ve istikrara kavuştuktan sonra biraz geçmişini de hatırlayarak, o tarihsel sorumluluğunun da farkına vararak, ne olup ne bittiğini anlamaya ancak 2000'lerden sonra fırsat bulabilmiş." M1, Türkiye'nin Afrika'ya olan ilgisinde hatırlama faktörüne vurgu yapmıştır.

M5 de Türkiye'nin, Osmanlı eserlerinin yaşatılmasına yönelik çalışmaları olduğundan bahsetmiştir. Kurumun bu yönde bir çalışmasının olup olmadığı sorulduğunda şu cevabı vermiştir:

> (Çad'da, Nijer'de) Kültürel faaliyetlerde, bazı aktivitelerde biz bu aileleri (Osmanlı soyundan geldiğini iddia eden kişiler) dâhil ederdik. Okulumuzdaki aktivitelerde kültür günlerinde davet ederiz. Görüşmelerimiz devam ediyor. Tabii ki ileriki zamanlarda buralara okul yapmak en büyük katkı olacaktır. Ama şu anda bile yurtlarımız olduğu için, bu aileler çocuklarını bizim yurtlara gönderiyorlar. Bazı konferanslar olsun, seminerler olsun, biz bu ailelere olabildiğince dâhil ediyoruz ve kesinlikle bağlantıyı koparmıyoruz.

M5, kurum olarak 'Osmanlı soyundan gelen kişilere yönelik çalışmalar'ı olduğundan bahsetmiştir. M5, aynı zamanda ilerleyen dönemlerde bu bölgelere TMV'nin okul yaparak önemli bir katkı sunabileceğinden bahsetmiştir. Bu yönde yapılan bir çalışma TMV Eski Başkanı Akgün tarafından şu sözlerle dile getirilmiştir: "Osmanlı döneminde bu ülkeye (Güney Afrika) ilim öğretmek için giden Ebubekir Efendi'nin mezarının bulunduğu Cape Town'da da okul açmak için çalışmalarımız devam ediyor." (TMV, 2021h). Metinde Cape Town şehri Ebubekir Efendi üzerinden tanımlanmış ve orada kurumun varlığının en büyük sembolü olan Maarif Okulu'nun açılacağı belirtilmiştir. Bu ifadelerde de ülkede Müslüman toplum tarafından sembol olarak görülen Ebubekir Efendi üzerinden Osmanlı'nın hatırlandığı görülmektedir.

3.3.6.9. "Öteki" Algısı: Öteki Olarak Batı/Fransa/ABD

TMV'nin Afrika algısında "öteki" faktörünün de olduğu tespit edilmiştir. Öyle ki TMV'nin varlığının öteki üzerinden açıklandığı görülmektedir. Örneğin bu hususta M4 şu ifadeleri kullanmıştır: "Türkiye'nin dış politikası açısından bakarsak zaten Türkiye Maarif Vakfı'nın nasıl ve ne süreçte kurulduğunu da biliyoruz. Niçin demeyeceğim çünkü Türkiye'nin buna ihtiyacı vardı, başka ülkeler de yaptığı için." M4, TMV'nin kuruluşunu diğer ülkelerdeki benzer kurumlara bağlamıştır.

Yapılan görüşmelerde 'öteki olarak Batı'nın özellikle de Fransa'nın öne çıktığı görülmektedir. M5 Batı'yı ötekileştiren şu ifadeleri dile getirmiştir: "Batı programlarının tamamen sömürgecilik mantığıyla eğitim verdiğini görüyorsunuz. O ülkenin (eğitim verdiği Afrika ülkesinin) coğrafyasından, o ülkenin tarihinden bahsetmiyor." M5, sonrasında Fransa müfredatını örnek vermiş, sonrasında TMV'nin müfredatının sömürge mantığıyla olmadığını ifade etmiştir. Yapılan görüşmede M1 TMV'nin okul politikasını açıklarken Fransa ve Amerikan okulları şu sözlerle eleştirmiştir:

> Biz nasıl bir eğitim vereceğiz? Şimdi biz Türkiye'de bir lise nasıl eğitim veriyorsa aynısını Dakar'daki çocuklara anlatmanın çok bir manası olmadığı kanaatindeyiz. Bunu yaparsak zaten oradaki Fransız okulundan ya da Amerikan okulundan bir farkımız kalmayacak. Onlar için diyoruz ki çocuklar her sabah memleketlerinden çıkıyorlar, bir başka memlekete gidiyorlar. Okul çünkü bir başka memleket gibi. Kendi memleketlerinin gerçekliğinden tamamen uzak.

M3, Fransa'nın "patron" olarak Afrika'da bulunduğunu ifade etmektedir: "Fransız okulları sadece "patron" olarak buradalar. Bizim okullarımızı tercih eden verilerin büyük çoğunluğu da zaten Fransız ülkesinden çıkmış, Fransız okullarına çocuklarını göndermek istemeyen verilerdir." M4, Fransa'nın Afrika'ya tepeden baktığını şu sözlerle ifade etmiştir: "Şimdi ben bir Türk'üm. Ben bir yanlış yaparsam, söz verip sözümü de tutmazsam, Fransız'ın yaptığı gibi tepeden bakarsam, küçümsersem, aşağılarsam, insani münasebetlerde bile güler yüz göstermezsem, Türkleri yanlış tanıtırım." M4, Afrika'ya yönelik bireysel yaklaşımını anlatırken Fransa'nın Afrikalıları aşağıladığını ifade etmiştir.

3.3.6.10. Afrika'da Türkiye Algısı

Yapılan görüşmelerde saha çalışanlarına yönelik sorulan "Bulunduğunuz ülkede Türkiye algısı nasıldır?" sorusuna verilen cevaplar üzerinden oluşturulan bu kategoriye göre ilk olarak Afrika'da Türkiye algısının 'olumlu imaj'a sahip olduğu görülmektedir. Saha çalışanlarının yanı sıra yöneticilerin de bu kategoriye dâhil edilebilecek cevapları olmuştur. Tüm katılımcılar Afrika'da Türkiye'nin olumlu bir imaja sahip olduğu hususunda hemfikirdir. M1 bunu şu sözlerle dile getirmiştir: "Onların (Afrikalılar) Türkiye'ye ilişkin kafalarında çok olumlu bir imaj var. Fakat maalesef birbirimizi doğrudan aracısız tanıma imkânlarımız çok yeni oluşmaya başlıyor. Türkiye Maarif Vakfı bu imkânlardan biri."

M2, Türk mallarına yönelik olumlu algıdan bahsetmiştir. "Ama burada şöyle bir algı var. Türk malları için şöyle bir tanım yapıyorlar. Alman kalitesinde Çin fiyatında." M3, olumlu algıyı film ve dizi sektörüne bağlayan şu sözleri ifade etmiştir: "Film sektörü sebebiyle Türkleri biraz daha tanımaya başladılar. Burada gösterilen diziler sebepleriyle Türkleri biliyorlar." M4, Somali ve Mali örneklerini vererek, Türkiye algısının Somali'de çok olumlu olduğunu ancak Mali'de henüz tam olarak bilinmemesinden kaynaklı olarak olumlu denilemese de olumsuz bir algının da olmadığını ifade etmiştir. M5 ise var olan olumlu algıyı şu sözlerle ifade etmiştir: "Ekonomik olarak 'en iyi ortaklardan birisi', yardım olarak

da ‘en samimi yardım eden ülke’ olarak görüyorlar. Şimdi bu iki büyük algı olduğu için ister istemez genelde çok fazla böyle olumsuz tepki olmuyor burada.”

M3, yapılan görüşmede ‘olumsuz imaj olarak FETÖ’den bahsetmiştir.

> Şimdi bizden önce burada var olan FETÖ mensubu insanlar insanların aklında yalan yanlış bir din olgusu yaratmışlar. Bu din olgusu sebebiyetiyle en çok zararı burada biz görüyoruz. Nasıl? Biz burada okulumuz yaklaşık olarak 5 yıldır var. 5 yıldır olan bir okulumuzda 3. yılında 50 öğrencimiz vardı. Neden? Halk Müslüman bir okula çocuk göndermek istemiyorlardı. Neden? Bizden öncekilerin (FETÖ) başlattığı bizim de devam ettirdiğimiz şeyin aynı şey olduğunu düşünüyorlardı. Çünkü onların düşünce yapısına uymayan buradaki insanlar hakir görülebiliyormuş. Bu insanlar hakir görüleceğini düşünüyorlarmış. O yüzden çocuklarını TMV okullarına göndermek bile istemiyorlar. Onu kırdık 2 sene sonrasında. Ancak daha yeni yeni. 50’lerden 200-300 öğrencilere daha yeni çıkabildik 2 senede.

M3, FETÖ okullarından kaynaklı olarak Türkiye’nin (Türk okullarının) olumsuz bir algı oluşturduğunu ancak yeni yeni düzelmeye başladığını ifade etmiştir.

3.4. Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Afrika Algısı

Bu bölümde Diyanet İşleri Başkanlığı’nın (Diyanet) Afrika algısı belgeler ve kurumun üst düzey yetkilileri ile yapılan görüşmeler olmak üzere iki farklı veri kaynağı üzerinden tahlil edilmiştir. Belge tahlili, Diyanet’in ve Türkiye Diyanet Vakfı’nın (TDV) internet sitesinde yer alan metinler ve Diyanet İşleri Başkanları, Başkan Yardımcıları, TDV Genel Müdürleri, mütevelli heyet üyeleri, Afrika ülke temsilcileri, uzmanları gibi üst düzey yetkililerin vermiş olduğu internet röportajlarını içermektedir. Toplam 100 belge taranmıştır. Belgelerin 10’u Diyanet’in ve TDV’nin faaliyet raporlarından oluşmaktadır. Belgelerin 58’ini ise Diyanet’in ve TDV’nin resmi sitesinde yer alan, Afrika’ya veya Afrika ülkelerine dair haber metinleri oluşturmaktadır. 32 belge ise kurumdaki yönetici pozisyonunda olan kişilerin diğer sitelere vermiş olduğu röportaj metinlerinden oluşmaktadır. Görüşmeler ise kurumda yetkili pozisyonda yer alan 5 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Bunlar merkezde TDV adına görev yapan yönetici pozisyonundaki 2 kişiden (D1, D2) ve sahada 1 Diyanet müşaviri ve 2 TDV görevlisi olmak üzere 3 kişiden (D3, D4, D5) oluşmaktadır.

Şekil 5: Belge ve Görüşmelerin Kelime Bulutu (Diyanet)

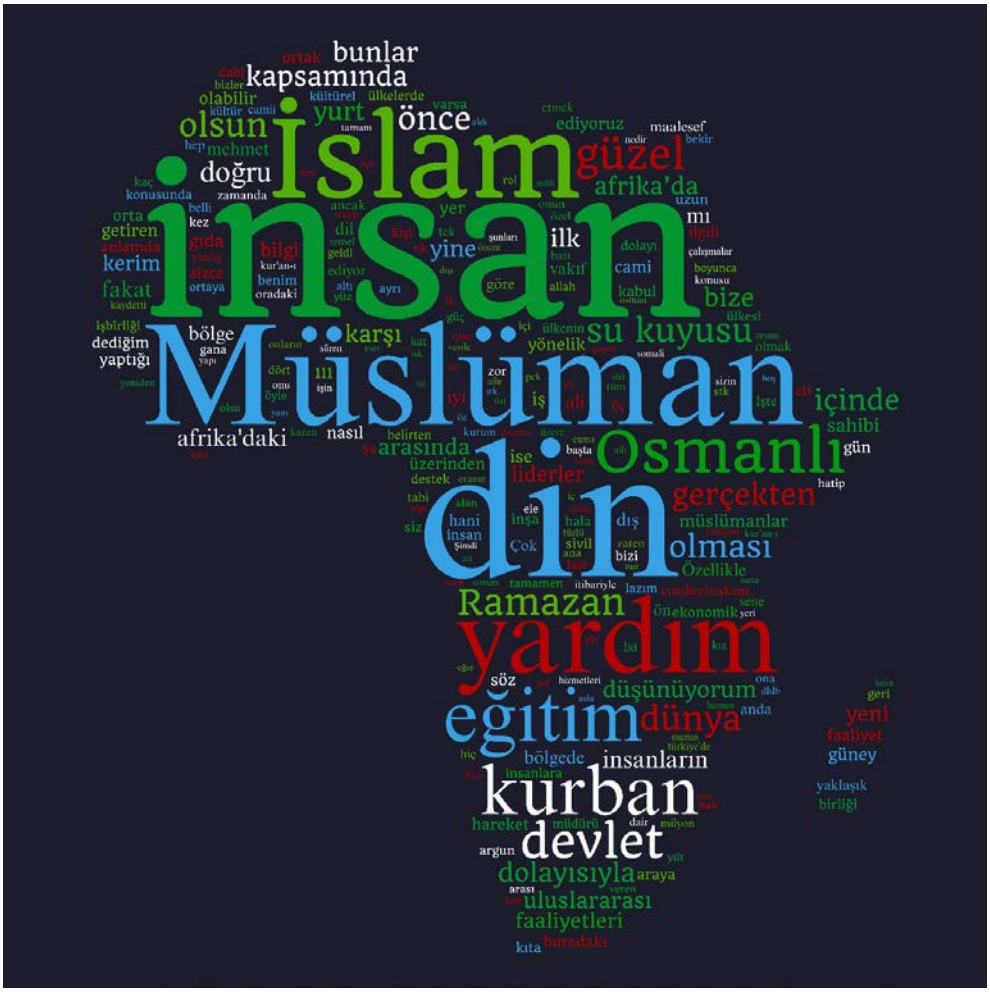

Not: Toplam 95 belge ve 5 görüşmenin taranmasıyla yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 15: Belge ve Görüşmelerin Frekans Tahlili (Diyanet)

Sıra	Kelime	Dâhil Olduğu Tema/Kategori/Kod	Frekans Değeri	İlk 10 İçindeki Oranı
1	Din	Kurum Kimliği	632	% 23
2	İslam/Müslüman	Kurum Kimliği-Devlet Kimliği Algısı / Muhafazakâr Kimlik	606	% 22
3	İnsan	Devlet Kimliği Algısı / Yumuşak Güç Kimliği	376	% 13,6
4	Yardım	Kurum Kimliği	361	% 13,1
5	Eğitim	Kurum Kimliği	199	% 7,2
6	Kurban	Kurum Kimliği	182	% 6,6
7	Devlet	Ulusal Çıkar Algısı	114	% 4,1
8	Osmanlı	Devlet Kimliği Algısı / Muhafazakâr Kimlik	108	% 3,9
9	Ramazan	Kurum Kimliği	87	% 3,1

10	Su Kuyusu	Kurum Kimliği	80	% 2,9

Not: Toplam 1.494 kelimeden, frekans değeri en yüksek ilk 10 kelime seçilmiştir.

Belge ve görüşmelerin frekans tahlillerinde kurum kimliği temasına ait 'din', 'İslam/Müslüman', 'yardım', 'eğitim', 'kurban', 'ramazan' ve 'su kuyusu' kelimeleri ön plana çıkmaktadır. Kurum kimliği teması ilk 10 kelimenin 7'sini kapsamaktadır. En sık kullanılan kelime % 23'lük oranı ile 'din' iken sonrasında % 22'lik oranıyla İslam/Müslüman kelimesi gelmektedir. Devlet kimliği teması dâhilinde % 13,6 ile 'insan' ve % 3,9 ile 'Osmanlı' kelimeleri en sık kullanılan ilk on kelime içerisinde yer almışlardır.

Tablo 16: Algıyı Oluşturan Benlik Unsurlarının Tematik Tahlili (Diyanet)

TEMA	KATEGORİ	KOD
Kurum Kimliği	Dini Faaliyetler	Ramazan, Kurban, Kuran Yardımları
		Camii İnşası
		Dünya Müslümanları ile İşbirliği
	Eğitim Diplomasisi	Dini Eğitim ve Öğrenci Burslandırması
		Din Hizmetleri Eğitim
	Yardım Faaliyetleri	Türkiye'nin Merhamet Eli
Devlet Kimliği Algısı	Yumuşak Güç Kimliği	Türkiye'yi Tanıtma
		Türkiye Sevgisi Oluşturma
		Gönül Bağları Kurma
	Muhafazakâr Kimlik	Türkiye'nin Osmanlı Geçmişi
		İslami Kimliğin Etkisi
Ulusal Öz-İmaj Algısı	Kendini Tanımlama	Büyük Devlet ve Büyük Millet
		Dünya Müslümanlarının Ümidi
		Afrika'da Beklenen Ülke
		Sömürge Geçmişi Olmayan Ülke
	Ne Yaptığına Dair Anlatı	Türkiye'nin Doğru Dini Bilgi Vermesi
		İnsani Yardım

	Tarihsel Algı	Osmanlı Geçmişine Övgü
Ulusal Çıkar Algısı	Siyasi Çıkar Algısı	Türk Dış Politikasına Destek
		FETÖ ile Mücadele
	Ekonomik Çıkar Algısı	Ticari İlişkilere Destek

3.4.1. Diyanet'in Kurumsal Kimliği

Diyanet İşleri Başkanlığı "İslâm dininin inanç, ibadet ve ahlâk esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek" amacıyla 1924 yılında kurulmuş bir kurumudur (Diyanet, 2013). Türkiye Diyanet Vakfı ise Diyanet'in faaliyetlerine destek olmak amacıyla Başkanlık tarafından 1975 yılında kurulmuştur (TDV, t.y.). TDV her ne kadar sivil toplum kuruluşu olsa da Diyanet'e bağlılığı itibariyle kamusal yöne de sahiptir. Bu husus yapılan görüşmelerde D1, D2 ve D5 tarafından sırasıyla "tamamen sivil olmayan kamu menşeili bir kurum", "yarı kamu sivil toplum hareketi", ", yarı resmi yarı sivil vakıf" olarak tanımlanmıştır. TDV, Diyanet'in kamu diplomasisi yönünü oluşturan yurt dışı faaliyetlerinde başat rol oynamaktadır.

Metin ve görüşme tahlilleri sonucunda Diyanet'in kurumsal kimliği; 'dini faaliyetler', 'eğitim diplomasisi' ve 'yardım faaliyetleri' olmak üzere üç kategoride ele alınmıştır. Dini faaliyetler altında Diyanet 'Ramazan, kurban, Kuran yardımları'nda bulunmaktadır. Diyanet Afrika'da, Ramazan ayında iftar programları düzenlemekte (Diyanet, 2019a), vekâletle kurban kesim ve dağıtım organizasyonu yapmakta ve "Hediyem Kur'an Olsun" gibi projeler dâhilinde Kuran dağıtmaktadır. Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Doç. Dr. Selim Argun, Afrika'da dağıtılan Kuran'ların yerel dillere çevrildiğini Afrika Sempozyumu'nda şu sözlerle dile getirmiştir: "Kur'an-ı Kerim bağışı Çavaca, Şuanaca, Yorubaca, Suahili, Alharca, Bambaraca gibi yerel Afrika dillerinde bir milyonun üzerinde Kur'an-ı Kerim başkanlığımız tarafından basılarak Afrika'ya gönderilmiştir." (Argun, 2024).

Diyanet'in yurt dışında 'camii inşası' yaptığı da görülmektedir. Diyanet Afrika'da Gana ve Etiyopya'da olmak üzere iki büyük camii projesine imza atmıştır. Diyanet, TDV aracılığıyla Gana Akra Furkan Camii (Diyanet, 2021a) ve Etiyopya Sultan İkinci Abdülhamid Han Camii ve Külliyesi (Diyanet, 2019b) inşaları başta olmak üzere çeşitli cami inşası ve restore çalışmaları yapmıştır. Diyanet'in yaptığı bir diğer dini faaliyet ise 'dünya Müslümanları ile işbirliği' çalışmalarıdır. "Dünyanın neresinde bir Müslüman

topluluk varsa ona ulaşmayı gaye edinen" ("Sömürge yönetimleri de telin edilmeli", 2014). Diyanet'in uluslararası yönü bir metinde şöyle tanımlanmıştır: "Bugün Avrupa'dan Amerika'ya, Asya'dan Afrika'ya kadar dünyanın her bölgesindeki Müslümanlarla iletişim ve işbirliği halinde, küresel ölçekte hizmet sunan uluslararası bir kurum hâline gelmiştir." (Diyanet, 2017: 1).

Diyanet'in Afrika'yla ilişki kurmaya başlamasının Afrika açılımı ile paralel olduğu görülmektedir. Diyanet İşleri Eski Başkanı Prof. Dr. Mehmet Görmez, "yaklaşık 80-90 yıl Afrika'daki din kardeşleriyle ilişkilerinin olamadığını" ("Petrolün zekatını verseler", 2023) belirtirken 2012 yılında Kamerun ziyaret ile Diyanet'in ilk Afrika ziyareti gerçekleşmiştir ("Diyanet İşleri Başkanı Görmez", 2012). 2015 yılı faaliyet raporunda "Afrika ülkelerine yönelik olarak gerçekleşen politika değişikliği nedeniyle daha fazla temsilcilik açılmış" ifadesi yer almaktadır (Diyanet, 2016: 96). Diyanet'in Afrika'da Etiyopya, Kenya, Moritanya, Nijerya, Somali, Uganda, Gana, Senegal ve Sudan olmak üzere 9 Din Hizmetleri Müşavirliği, Tanzanya, Madagaskar ve Kamerun olmak üzere 3 Din Hizmetleri Koordinatörlüğü bulunmaktadır (Diyanet, t.y.). Yapılan görüşmede D5, Afrika'da müşavir kadrolarının son 5 yılda kısmen de olsa hız kazandığını ifade etmiştir.

Diyanet'in kurumsal kimliğinin bir parçası da eğitim diplomasisidir. Diyanet'in 'dini eğitim ve öğrenci burslandırması' hususunda faaliyetleri mevcuttur. TDV'nin resmi sitesinde yer alan bir metinde Diyanet'in eğitim ve burslandırma faaliyetleri şu sözlerle dile getirilmiştir:

> Faaliyetlerinde eğitimi önceleyen Vakfımız, köklü medeniyet mirasımızı idrak etmiş, ümmetin derdiyle dertlenen, özgüveni yüksek, alanında uzman iyi bir insan ve iyi bir Müslüman neslin yetişmesi için çalışmalarını yoğunlaştırıyor. Vakfımız bu bağlamda dünyanın dört bir tarafındaki gençlere yardım elini uzattı. Kuran kurslarından, hafızlık eğitimine, imam hatip lisesinden üniversiteye, yüksek lisanstan doktoraya kadar eğitim kademelerinde gençlerimize sağlıklı bir din eğitimi vermek için çalışıyor. Ayrıca burs ve eğitim yardımlarıyla da öğrencileri destekliyor.

Afrika'da yürütülen eğitim diplomasisine yönelik 2024 verilerini Argun şu sözlerle dile getirmiştir:

> Eğitim diplomasisi de yine başkanlığımızın kıtada yürütmüş olduğu bir başka faaliyet alanıdır. Bugün 47 Afrika ülkesinden yaklaşık 2500 öğrenci Uluslararası İmam Hatip Lisesi programında TDV tarafından misafir edilmektedir. Yine 44 Afrika ülkesinden 900 öğrenci Uluslararası İlahiyat Lisans programında burslandırılmaktadır. 31 Afrika ülkesinden yaklaşık 300 öğrenci Uluslararası Anadolu İmam Hatip Lisesi mezun destek programında desteklenmektedir. 20 Afrika ülkesinden yaklaşık 150 öğrenci Uluslararası İlahiyat Lisans Üstü programında burslandırılmaktadır.

Yapılan görüşmelerde D4, mezun öğrencilerin TDV'nin Afrika'daki faaliyetlerinde ortak kuruluş olarak destek sunduğunu ve böylelikle hem öğrencilerin güçlendiğini hem de vakfın imkânlarını değerlendirdiğini ifade etmiştir. Ancak görüşmelerde Diyanet'in eğitim diplomasisine yönelik öz eleştirilerin olduğu da görülmektedir. D4, Diyanet'in Afrika'nın ihtiyaçlarına göre öğrenci burslandırması gerektiğini şu sözlerle dile getirmiştir:

> Diyanet dini temelli olduğu için daha çok ilahiyat odaklı eğitim çalışmaları yapıyor. Belki kuruma yönelik bu noktada bir öz eleştirişi yapılabilir. Özellikle Afrika'dan getirilen öğrenciler ilahiyat eğitimi aldıktan sonra çok fazla bir iş imkânı bulamıyor bu alanda. Bir mühendis, bir doktor yetiştirdiğini düşünün. Afrika için çok daha değerli ve çok daha önemli.

Diyanetin eğitim diplomasisine yönelik bir başka eleştiri ise mezun takip sistemine yöneliktir. D4 mezun çalışmalarına yeni başlandığı ve bu çalışmaların daha aktif hale gelmesiyle Afrika'da kurumun çok daha iyi bir yapıya bürüneceğini vurgulamıştır. D5 de bu konuya yönelik benzer bir eleştiri ile şu sözleri dile getirmiştir: "TDV aracılığıyla Afrika'dan Türkiye'ye öğrenci gönderiyoruz, öğrencilerin takibatını dahi yapamıyoruz."

Diyanet'in eğitim alanındaki bir diğer faaliyeti de 'din hizmetleri eğitimi'dir. Argun bu faaliyeti şu sözlerle açıklamıştır:

> 6 Afrika ülkesinden yaklaşık 200 din görevlisi (2024 yılı itibariyle) din görevlilerine yönelik hizmet içe eğitim kursları kapsamında ülkemizde misafir edilmiştir. Oradaki imamların eğitimine hizmet içi formasyonlarına yönelik bizden dini idarelerin talepte

> bulunduğunu ifade etmek isterim. Bu talebe binaen biz de imkânlar dâhilinde Afrika ülkelerinden imam kardeşlerimizi getirerek hem onların mesleki anlamda kendilerini gelişmelerine hem de döndükleri zaman iaşelerini karşılayabilecekleri pratik meslekleri öğrenmelerine imkân sağlıyoruz. Bu yeni bir hizmet alanıdır. Altı ay boyunca sabahtan öğleye kadar dini formasyon öğleden sonra orada işlerini yarayacak motosiklet tamirciliği gibi organik tarım gibi bazı meslek derslerini de onlara veriyoruz.

Diyanet'in kurumsal kimliğinin önemli bir parçası da yardım faaliyetleridir. TDV resmi sitesinde yer alan bir metinde TDV 'Türkiye'nin merhamet el'" olarak tanımlanmıştır (TDV, 2015). Diyanet'in Afrika'ya yönelik yardım faaliyetlerinin konusunu temelde gıda yardımı, katarakt ameliyatı, yetimhanelere yardımlar (TDV, 2022a), su kuyusu (TDV, 2022b), medreselere yardımlar (TDV, 2021i) oluşturmaktadır. Yapılan görüşmelerde D5 yardım faaliyetine yönelik öz eleştiriyi şu sözlerle ifade etmiştir:

> Biz burada (Afrika) koordinasyonu sağlamak zorundayız. Malum son birkaç yılda TDV'ye kurban denetleme yetkisi verildi. Ama çok etkisiz, bir hükmü var mı yok. Biz bir tarafa yardım ediyoruz, STK'lar başka bir tarafa ancak kimsenin birbirinden haberi yok. Dolayısıyla yardımların herhangi bir etkisi olmuyor. Bu yardımdan alan insanlar da sadece belki duyarsa ismi duyuyor unutuyor gidiyor. Üç gün sonra aldığı yardımın, gıdanın veya etin nerden geldiği bunlar için çok önemli değil. Alıp gidiyor. Bu noktada bir koordinasyon sıkıntısı var.

D5, Diyanet'in Afrika'daki yardımlarda koordinasyon pozisyonunda olması gerektiğini, yardımların ise uzun süreli etki oluşturmaktan uzak olduğunu vurgulamıştır.

3.4.2. Diyanet'in Devlet Kimliği Algısı

Diyanet'in devlet kimliği algısı 'yumuşak güç kimliği' ve 'muhafazakâr kimlik' olmak üzere iki kategoride ele alınmıştır. Yumuşak güç kimliğine paralel olarak Diyanet'in yumuşak güç unsurlarını bünyesinde barındıran kamu diplomasisi aktörü olarak tanımlandığı görülmektedir. D4, yumuşak güç kimliğinin bir unsuru olarak TDV'nin yardım faaliyetlerini şu sözlerle vurgulamaktadır: "Kamu diplomasi kapsamında insani yardım faaliyeti çok önemli. Yurt dışında Türkiye'nin yumuşak gücünü uygulayan, en

büyük desteği veren kurumlardan bir tanesi de TDV." D5 ise Afrika'da yumuşak güç uygulamaların önemini şu sözlerle dile getirmiştir: "Diyanet ve TDV olarak insani yardımdan tutun yumuşak güç diplomasisi dediğimiz, eğitim faaliyetlerine kadar bana göre önem verilmesi ve kazanılması gereken dünyadaki en önemli bölgelerden birisidir Afrika." Argun ise Diyanet'in Afrika'daki faaliyetlerinin Türkiye'nin kamu diplomasisi stratejisini geliştirmekte önemli bir rol oynayacağını ifade etmiştir (Argun, 2024).

Belge ve görüşmelerde yumuşak güç kimliği ile uyumlu olarak Diyanet'in 'Türkiye'yi tanıtma' faaliyeti yürüttüğü görülmektedir. Bu hususta Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Erbaş, Diyanet'in "Türkiye'yi din eğitimi noktasında cazibe merkezi haline getirmeye çalıştığını" (Diyanet, 2019c) belirtmiştir. Ayrıca Erbaş Türk kültürünün tanıtılmasına dair 2021 faaliyet raporunda şu ifadeleri kullanmıştır:

> Orta Asya'dan Balkanlara, Avrupa'dan Amerika'ya, Asya'dan Afrika ve Avustralya'ya kadar geniş bir coğrafi yelpazede vatandaş, soydaş ve dindaşlarımıza din hizmeti götürmeye gayret eden Başkanlığımız, oralarda yaşayan vatandaşlarımızın dini, manevi ve kültürel değerlerini tanıyıp yaşamalarını ve yurt dışında doğmuş yeni kuşakların, Türk kültürünün ve İslam dininin zenginlik ve güzelliğini tanıyarak bilinçlenmeleri yönünde çaba sarf etmektedir. (Diyanet, 2022b: 4).

Başkan Erbaş, din hizmetlerinin yanı sıra Diyanet'in Türkiye'yi tanıtmaya yönelik bir yaklaşımı olduğunu vurgulamıştır. Yapılan görüşmelerde de katılımcıların bu yönde yaklaşımı söz konusudur. D4, Diyanet'in burslar aracılığıyla Afrikalı öğrencileri Türkiye'ye getirmesinin Türk kültürünün tanıtılması açısından önemi olduğunu belirtmiştir. D3, yardım faaliyetlerini tanıtım ile ilişkilendirmiş, Nijer'de su kuyusu açılması amacıyla gidilen ücra bir köyde imamın kendisiyle Türkiye hakkında konuşmasını yardım faaliyetlerine bağlamıştır. D2 de benzer bir ifade ile TDV'nin yardımlarda logosu ve Türk bayrakları ile kendisini hatırlattığını şu sözlerle ifade etmiştir: "Yardım konusunda sıkıntı yaşayacağımız bölgelere dahi vakfımızın ve ülkemizin bayrağını göstermek, dalgalandırmak adına temsilen cüzi miktarda da olsa yine yardım götürüyoruz." D1 ise Afrika'nın çok geniş bir coğrafya olduğunu Türkiye'nin yardımlar aracılığıyla tanıtıldığını ancak Türkiye'yi tanımayan hala çok yer olduğunu ifade etmiştir.

Diyanet'in yumuşak güç kimliği kapsamında Afrika'da 'Türkiye sevgisi oluşturma'ya yönelik bir yaklaşımının olduğu görülmektedir. Başkan Erbaş Diyanet'in düzenlediği 3. Afrika Ülkeleri Müslüman Dini Liderler Zirvesi'ne katılan liderler için şu ifadeleri kullanmıştır: "Türkiye sevgisi, muhabbeti bu vesilelerle onlarda, onların çocukların da oluşuyor." (Diyanet, 2019f) TDV Eski Genel Müdürü Mustafa Tutkun ise "Gidenlerin bölge insanıyla yakaladıkları etkileşimin oradaki insanlara da Türkiye ile duygusal bağlarını yeniden pekiştirme, geliştirme imkânı sağladığını" ifade etmiş ve Türkiye'nin Afrika'da bıraktığı pozitif etkiden bahsetmiştir (Doğru, 2017).

Yumuşak güç kapsamında Diyanet'in Afrika'da 'gönül bağları kurma'ya yönelik çalışmaları mevcuttur. TDV Genel Müdürü İzani Turan, Fildişi Sahili'nde yapılan Ramazan yardımına istinaden "gönül coğrafyamızdaki insanlara Türkiye'mizin yardımlarını iletmek ve onlarla gönül irtibatımızı sağlamlaştırmak için buradayız… Biz buralara gönülleri fethetmeye geliyoruz" (Taşdemir, 2022) ifadelerini kullanmıştır. TDV'nin resmi sitesinde yer alan Senegal'deki kurban organizasyonunu konu edinen bir metinde şu ifadeler yer almaktadır: "Bizler burada bağışçılarımızla ihtiyaç sahipleri arasında gönül bağı oluşturmaya çalışıyoruz. Türkiye'deki bağışçılarımızın onları unutmadığını, onlarla etlerini paylaştığını göstermeye çalışıyoruz."

Diyanet'in Afrika algısında ikinci olarak Osmanlı ve İslam kimliğinin sentezini oluşturan 'muhafazakâr kimlik'in etkili olduğu görülmektedir. Türkiye'nin Osmanlı geçmişine yönelik sahiplenici ifadeler ön plana çıkmaktadır. TDV Eski Genel Müdürü Tutkun bu hususta şu ifadeleri kullanmıştır: "Afrika'ya giden her bir gencimiz, vatandaşımız içinde bulunduğu nimetlerin farkına varıyor ve sahip olduğu medeniyetin gittiği ülkelerdeki karşılığını görüyor. Bu gençler, Osmanlı ve bakiyesi Türk milletinin dışarıda nasıl bir imajının olduğunu görme fırsatını yakalıyor." (Doğru, 2017). Tutkun Türk milletini Osmanlı geçmişi ile tanımlamıştır. Yapılan görüşmede D3 de benzer bir tanımlamada bulunmuştur: "Osmanlı devleti yıkıldı Türkiye Cumhuriyeti kuruldu. Biz sıfırdan mı kurulduk? Yok, Osmanlı'nın devamı sonuç itibariyle." D3, "Türkiye Afrika politikasında Osmanlı geçmişinden yararlanıyor mu?" sorusuna verdiği cevapta Türkiye'nin Osmanlı'nın devamı olduğunu vurgulamıştır.

Osmanlı geçmişini sahiplenmeye yönelik olarak ise Başkan Erbaş bir metinde şu ifadelerde bulunmuştur: "Biz bugün emperyalistler gibi kervanlarını boş götürüp dolu getirenlerden değil; ecdadımız gibi kervanlarını dolu götürüp boş getirenleriz. Onları kendimize örnek alıyoruz." (Diyanet, 2019c). Yapılan görüşmede D2 Diyanet'in mazluma uzanan el

olmasının Osmanlı'dan geldiğini şu sözlerle ifade etmiştir: "Türk milletinin genel itibariyle mazlum coğrafyalara hep el uzatan bir karaktere sahip olması geleneğini sürdürdüğünü, bunun da Osmanlı'dan geldiğini söyleyebilirim."

D1, TDV'nin yapmış olduğu yardımlarda Osmanlı mirasına sahip çıkan bölgelere yönelik özel bir çalışmasının olduğunu şu sözlerle vurgulamıştır: "Özellikle Osmanlı mirası eserlerin ortaya çıkartılması, ilmi seviyede bunun çalışılması noktasında. Hatta bu mirasa sahip çıkan bölgelere ciddi anlamda insani yardım götürme ve bu bölgeleri destekleme noktasında kurumun politikası var. Kurum yapacağı yardımlarda ihtiyaç sahibi olunmasını önemsese de stratejik noktaları da atlamamaya çalışıyor." D1, "Kurumun Osmanlı geçmişini, desteklemeye yönelik çalışmaları var mı?" sorusuna vermiş olduğu bu cevapla, Diyanet'in Osmanlı geçmişini sahiplenişini ortaya koymuştur.

İlişkilerin cumhuriyet öncesi döneme dayandırıldığı da görülmektedir. Görmez, resmi sitede yer alan bir metinde Türkiye ve Cibuti arasındaki ilişkilerin tarih boyunca var olduğunu vurgulamıştır ("Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki", 2014). Argun ise Afrika Müslüman Dini Liderler Zirveleri için "Afrikalı kardeşlerimizle adeta yüz yıl önce kopan film yeniden eklenmiş ve bağlantılar kurulmuştur" (Argun, 2024) ifadeleri ile cumhuriyet döneminde kopan ilişkilere ve öncesindeki bağa vurgu yapmıştır. Başkan Erbaş, resmi sitede yer alan bir haber metninde, "Anadolu ve Afrika halkları arasında geçmişten gelen ortak din, tarih, kültür ve kardeşlik bağları"na vurgu yaparak ilişkileri geçmiş döneme dayandırmıştır (Diyanet, 2019b). Yapılan görüşmede D4 de tarihsel bağı şu sözlerle vurgulamıştır: "Aslında Afrika bizim bir coğrafyamızdı. Hatta Osmanlı Afrika'sı ibaresi buradan geliyor. Tarihte bizim var olduğumuz bir bölgeydi. O yüzden de tarihsel olarak bir bağımız var."

Görüşme ve metinlerde ikili ilişkilere yönelik, Osmanlı vurgusunun ön planda olduğunu söylemek mümkündür. Yapılan frekans tahlilinde, 'Osmanlı' kelimesinin % 3,9'luk oranla en sık kullanılan 8. kelime olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar itibariyle Diyanet'in Afrika algısında Osmanlı etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. Ancak D2, Osmanlı etkisinin tüm Afrika coğrafyası için geçerli olmadığını şu sözlerle ifade etmektedir:

> Osmanlı'nın özellikle Kuzey Afrika ülkeleriyle oldukça derin ilişkileri var. Ancak Doğu Afrika'da, Orta Afrika'da da ticaretinin olduğunu biliyoruz. Güney Afrika'da ya da Batı Afrika'da Osmanlı varisleri olarak bilindiğimizi söyleyemem, oralarda Türkiye 'yeni

> Türkiye imajı'yla insanların gönlünde tahtını yeni kuruyor. Ancak Osmanlı'nın varlığı özellikle Kuzey Afrika ülkelerinde kimilerinde olumlu kimilerinde olumsuz etkiler bırakıyor. Bu da bizi faaliyetlerimize etkiliyor.

D2, Afrika'da Osmanlı etkisinin bölgelere göre değişiklik gösterdiğini ve Diyanet'in faaliyetlerinin bundan olumlu veya olumsuz etkilendiğini vurgulamıştır.

Frekans tahlilinde İslam ve Müslüman kelimelerinin % 22'lik oranla en sık kullanılan 2. kelime olduğu görülmektedir. İslam ve Müslümanlık vurgusunun Diyanet'in temelde dini faaliyet yürüten bir kurum olmasının yanı sıra Afrika algısındaki 'İslami kimliğin etkisi'nden kaynaklandığı söylenebilir. Yapılan görüşmeler de bunu destekler niteliktedir. Zira katılımcılara sorulan "Türkiye'nin Afrika politikasında İslami kimliğin etkili olduğunu düşünüyor musunuz?" sorusuna 3 katılımcı (D2, D3, D4) doğrudan "evet", bir katılımcı (D1) "evet ama ilk sırada değil" bir katılımcı (D5) da "kısmen evet" cevabını vermiştir.

D3, Türkiye'nin İslami kimliğini şu sözlerle ifade etmiştir:

> Türkiye'nin söylemde de olsa % 99 Müslüman potansiyeli var. Türkiye ne kadar seküler bir görüntü arz etse bile Müslüman kimliğiyle Afrika'da var oluyor. Bu noktada İslami kimliğe hizmet edecek politikaları var. Bizim yaptığımız çalışmalar Afrika'daki İslam Birliğini ayağa kaldırabilmek ya da Müslüman azınlıkların bir arada olmalarını sağlayabilmek amacı güdüyor.

D3, Afrika'daki çalışmalarda Müslüman nüfusa yönelik bir amaç güdüldüğünü ifade etmiştir. D2 de benzer bir yaklaşımla şu ifadeleri kullanmıştır: "Öncelikle Müslümanların zaten ihtiyaçlarını karşılamak üzere Afrika'dayız. Müslümanların sahih dini bilginin ulaştırılması için oradayız. Müslümanların bir arada güçlü olmaları için oradayız. İhtiyaç sahibi bir Müslümanın kalmaması gerektiğine inanıyoruz."

Metinlerde de benzer amacın olduğu görülmektedir. Bir metinde TDV Eski Genel Müdürü Mehmet Savaş Polat Diyanet'in yürütmüş olduğu Kardeş Şehir Projesi'nin en büyük ağının Afrika ve amacının da "geçmiş İslam Afrika'sını tekrar ayağa kaldırmak" ("KAGEM'de "Afrika Forumu"", 2018) olduğunu vurgulamıştır. TDV Nijerya Kurban Organizasyonu Sorumlusu Ahmet Hamdi Yemenoğlu ise ülkede yapılan kurban organizasyonu sonrası Türkiye'ye duyulan teveccühü "bu bizim için önemli, ümmetin kardeşliğini göstermek açısından önemli ve bunun kuvvetlendirmesi için elimizden geleni yapıyoruz" (TDV,

2022c) söyleriyle ifade etmiş ve İslami kimliğin bir tezahürü olarak ümmet kardeşliğine değinmiştir.

TDV'nin Afrika'ya yapmış olduğu yardımların İslami kimlik ile ilişkisinin bariz olduğunu söylemek güçtür. Zira görüşme ve metinlerde Afrika'ya yönelik yapılan yardımlarda din ayrımı gözetilmediği vurgulanmaktadır. Bir metinde (Tokat, Öztürk ve Mercan, 2019) Argun, insani yardım faaliyetlerinde din ayrımı gözetilmediğini belirtmiştir. Yapılan görüşmelerde D1 de din ayrımı yapılmadığı hatta öyle ki Animistlere dahi yardım edildiğini ifade etmiştir. D2 ise TDV'nin Hıristiyan bir kabileye yönelik yaptığı kurban yardımından bahsetmiş ve o kabilenin bu yardımdan etkilenerek Müslüman olduğunu ifade etmiştir. TDV'nin sitesinde yer alan haber metinlerinde Afrika'da yardım yapılan ülkeler ve yardım sayıları esas alınarak hazırlanan Grafik 10'a bakıldığı takdirde, yardım yapılan ülkelerin yarısının (Nijer, Senegal, Nijerya, Sudan, Somali) Müslüman, diğer yarısının (Togo, Tanzanya, Gana, Uganda, Kenya) ise gayrimüslim ağırlıklı olduğu görülmektedir. Yardım yapılan toplumun Müslüman mı gayrimüslim mi olduğu da önemli olmakla birlikte, haber metinlerinde bu bilgi verilmediği için detaylandırılamamıştır. Ancak nihayetinde ülkelerin ağırlıklı nüfusu dikkate alındığı takdirde, TDV'nin Afrika'ya yaptığı yardım ile İslami kimliğinin doğrudan ilişkili olmadığı sonucu çıkarılabilir.

Grafik 10: TDV'nin SAA'da Yardım Yaptığı Ülkeler (İlk 10 Ülke)

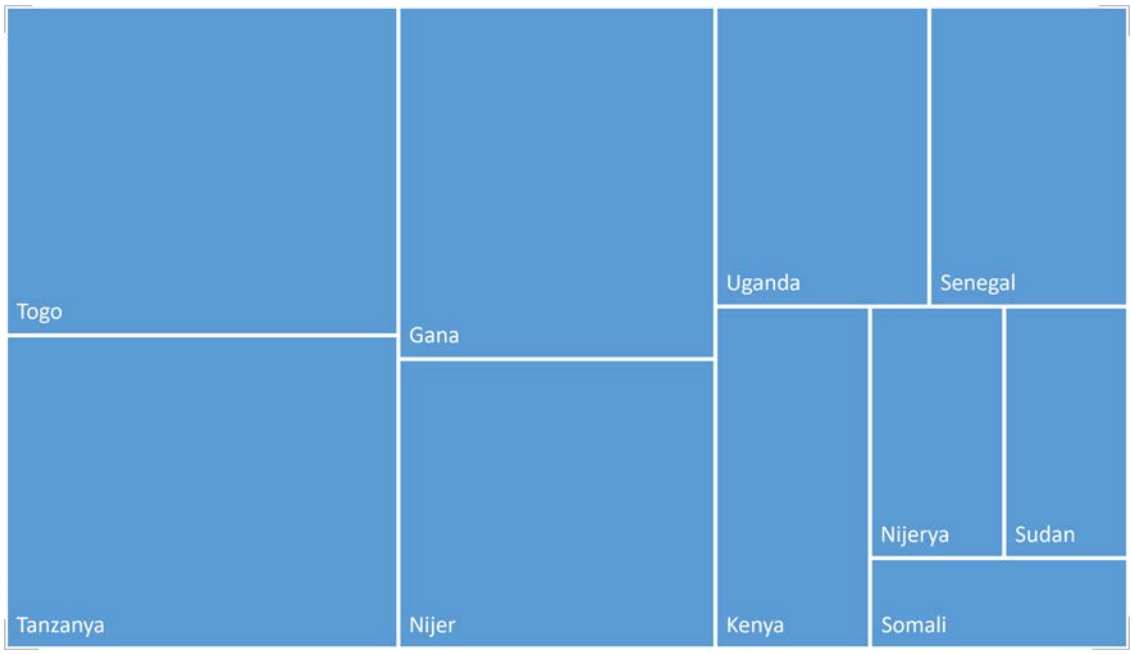

Not: Veriler, TDV'nin resmi sitesinde yer alan haber metinleri ile sınırlıdır.

Türkiye'nin Afrika'daki varlığının Afrika'daki Müslüman nüfusla ilintili olduğu görülmektedir. D3, Afrika için "coğrafyalardan bir coğrafya değil, Müslüman kimliği var"

ifadesini kullanırken, D2 de "Müslümanların sayısı kıta genelinde oldukça fazla ve yaygın" olduğunu belirtmiştir. Her iki katılımcı da Afrika'nın Türkiye veya Diyanet için olan önemini Afrika'daki Müslüman nüfus ile ilişkilendirmişlerdir. D5, bunu destekler mahiyette şu ifadeleri kullanmıştır: "Afrika'daki ülkelerle iletişim noktasında kısmen önceliğin daha çok Müslüman nüfusunun yoğun olduğu ülkelere verildiğini gözlemliyorum. Hıristiyan nüfusun yoğun olduğu ülkelerle iletişimimiz biraz daha geride kalıyor." D4 de Türkiye'nin İslami kimliğinin Müslüman nüfusun ağırlıklı olduğu bölgelerdeki etkisini şu sözlerle dile getirmiştir:

> Afrika'da özellikle Müslüman coğrafyalarda İslami kimlik ile yaptığımız çalışmalar karşılık buluyor. Örneğin kurban çalışmalarında burada hem kardeşlik ruhunu arttırıyorsun hem dini vecibeyi yerine getiriyorsun. İslami bir rolle Türkiye oradaki insanlara yardımcı oluyor. Onlar da İslam kardeşliği ruhunu gördüklerinde o samimiyet, o birliktelik çok farklı durum oluşturabiliyor. Müslüman ülkelerde hem halk hem de yönetim kısmında bunun karşılığını görüyorsunuz.

Nihayetinde Diyanet'in kurumsal kimliğinin de etkisiyle Afrika politikasında muhafazakâr kimlik dâhilinde İslami kimliğin etkili ancak öncelikli olmadığını ifade etmek yerinde olacaktır. D1 bu yöndeki yaklaşımını şu sözlerle dile getirmiştir:

> Türkiye Afrika politikasının temel merkezine İslam'ı koymuyor. Bu biraz da Türkiye'deki rejim mantığıyla alakalı bir şey. Böyle olmaması da gerekir zaten. Sonuçta size alanınızı daraltmış olursunuz. Afrika'da onlarca din var, saymak mümkün değil. Hıristiyanlar, Animistler… Bunların size yaklaşımı din üzerinden değil. Tamamen insani. Beklenti tamamen insani. (İslami kimlik) Etkili ama birinci sıraya koyamayız. Türkiye'nin Afrika politikasında İslami gerekçe yok. Yani kaçıncı sıraya girer bilmiyorum ama birinci sırada değil.

D1, Türkiye'nin siyasi yaklaşımı, Afrika'daki dini çeşitlilik, insani beklenti itibariyle İslam'ı merkeze koymadığını ifade etmektedir. İslami kimliğin Türkiye'nin hareket alanını daraltmasından kaynaklı olarak siyasi çıkarıyla da ilgili olduğunu söylemek mümkündür.

3.4.3. Diyanet'in Ulusal Öz-İmaj Algısı

Diyanet'in ulusal öz-imaj algısı üç kategoride tahlil edilmiştir. 'Kendini tanımlama' kategorisinde ilk olarak Türkiye'den 'büyük devlet ve büyük millet' olarak bahsedilmiştir. Başkan Erbaş, "Anadolu insanının Diyanet İşleri Başkanlığına emanet ettiği hayırları yedi kıtada pek çok yere ulaştırdıklarını, bunun büyük devlet ve millet olmanın işareti olduğunu" ifade etmiştir (Diyanet, 2019h). İkinci olarak Türkiye 'dünya Müslümanlarının ümidi' olarak tanımlanmaktadır. Görmez bunu şu sözlerle ifade etmiştir:

> Dünyada, umudunu yitirmiş bütün Müslümanların umut bağladığı yer, Türkiye. Bugün ümmetin ocağına ateş düşmüş vaziyette. Bu ateşi hasbelkader elindeki küçücük itfaiyelerle de olsa, İbrahim'in ateşini söndürmeye giden karınca misali Türkiye'nin söndürme potansiyeli kaldı sadece. O da güçle değil, barışla, adaletle, merhametle, doğru bir temsil ile ancak bunu yapabilir. (Görmez'den 100 Kur'an-ı Kerim bağışı", 2015).

Başkan Erbaş'ın da benzer ifadelerini şu sözlerinde görmek mümkündür: "Coğrafya kaderdir sözü gereği, Türkiye olarak hem dinimizin hem de tarihin omuzlarımıza yüklediği vazife bizleri yedi kıtada Müslüman kardeşlerinin yanında olmakla mükellef kılıyor. Yeryüzündeki bir buçuk milyar Müslümanın gözü, kulağı ve ümitleri bizdedir." (Diyanet, 2021b). TDV Çad Temsilcisi Osman Türk ise Çad'daki bir kurban organizasyonunda "Buradaki ailelerin de ciddi ciddi sıkıntıları var. Türkiye onlar için bir umut. Vakfımız da Türkiye'nin umut olma yolundaki misyonunu tamamlıyor" ifadeleri ile Türkiye'nin Çad'da umut olduğunu ifade etmiştir (Balcıkoca, 2021).

Kendini tanımlama kategorisinde bir başka yaklaşım ise Türkiye'nin 'Afrika'da beklenen ülke' olduğuna yöneliktir. Argun, bir metinde Türkiye'yi "Afrika'da beklenilen ve geç kalmış bir ülke" (Tokat, Öztürk ve Mercan, 2019) olarak tanımlarken, Türk benzer yaklaşımla şu ifadeleri kullanmıştır: "Buradaki insanlar Türk bayrağını görünce heyecanlanıyorlar. 'Beklenen sensin' şiarını bize hissettiriyorlar. Bizlerin de bundan dolayı üzerimize aldığımız sorumluluk daha da artıyor." (TDV, 2021c). Son olarak ise Türkiye 'sömürge geçmişi olmayan ülke' olarak tanımlanmaktadır. Bir metinde (Tokat, Öztürk ve Mercan, 2019) Argun, Türkiye'nin Afrika'da sömürge geçmişinin olmamasını vurgularken, yapılan görüşmede de D5, hem devlet hem Diyanet olarak biz tabii Afrika da dâhil hiçbir bölgeye, hiçbir ülkeye sömürü mantığıyla yaklaşmadığını ifade etmiştir.

‘Ne yaptığına dair anlatı’ kategorisinde ‘Türkiye’nin doğru dini bilgi vermesi’ne yönelik bir anlatı söz konusudur. Başkan Erbaş bu hususta şu sözleri dile getirmiştir: “Bunun (doğru dini bilginin) şu an itibarıyla en iyi şekilde yapıldığı yerlerden birisi, Türkiye’dir. İlahiyat fakültelerimiz ve imam hatip liselerimizle doğru dini bilginin insanlara ulaştırılmasına katkı da sağlıyoruz.” Diğer anlatı ise ‘insani yardım’ üzerinedir. Bir metinde bu hususla ilgili olarak “Türk insanının her zaman mazlumların ve ihtiyaç sahiplerinin yanında olduğu” (TDV, 2024a) ifade edilmiştir. Başka bir metinde ise “beyazlar Afrika’ya sömürmek için gelir” anlayışının Türkiye tarafından yıkıldığı ve yardım yapan bir beyaz gördüğü zaman Afrika insanının “'Bunlar Türk’tür, Türkler bize yardıma geldi” (TDV, 2021b) dedikleri vurgulanmıştır. Bir metinde ise “Dünyada bizim millet gibi yok, diyebiliriz çünkü nerede bir mazlum varsa Türkiye orada” (Uysal, 2021) ifadesi ile Türkiye’nin yardımsever yönüne dikkat çekilmiştir.

Tarihsel algı kategorisinde Diyanet’in ‘Osmanlı geçmişine övgü’de bulunduğu görülmektedir. Bazı metinlerde Osmanlı’nın Afrika’daki varlığına yönelik övgü olduğu görülmektedir. Başkan Erbaş bir metinde Osmanlı’nın Afrika’daki varlığına dair şu sözleri dile getirmiştir: “'Emevilerden Abbasilere, Endülüs, Selçuklular, aynı zamanda Osmanlı hâkim olduğu Afrika ülkelerinde, Hindistan’dan Pakistan’a ne zaman Müslümanlar hâkim olmuşsa herkes huzur içerisinde olmuştur.” (“Diyanet İşleri Başkanı Prof”, 2018). Erbaş Osmanlı’nın Afrika’ya huzur getirdiğini ifade etmiştir. Eski Başkan Görmez ise Osmanlı sonrası Afrika’nın uluslararası güç, rekabet ve sömürgeciliğin mücadele alanı haline geldiğini belirtmiştir (“Görmez'den dini liderlere”, 2011).

Osmanlı mirasına yönelik övgüler de söz konusudur. Erbaş buna dair şu söylemde bulunmuştur: “Osmanlı, Afrika’da insanlığın hizmetine sunulan birçok miras bıraktı. Bugün Sudan’a gidiniz, bir Osmanlı camisini görürsünüz. Moritanya’ya gidiniz mutlaka bizim ecdadımızdan bir şeyler görürsünüz.” Yapılan görüşmede D1 de Afrika’nın Osmanlı mirasına yönelik sahada deneyimlediği şu gözlemini dile getirmiştir: “Gerçekten bölgeye ciddi miras bırakmış Osmanlı. Özellikle Kuzey Afrika ve SAA’nın bir noktasına kadar. Osmanlı algısına yönelik olumlu, pozitif bir yaklaşım var. Özellikle belirli yaşı geçmiş kişilerde kendi atalarından aktarımlarla anılar kalmış.” Osmanlı Devleti’nin Afrika’ya yönelik yardımları da övgü konusu olmaktadır. Argun, buna dair Güney Afrika’da Ebubekir Efendi’yi örnek verirken, “Osmanlı Devleti’nin zor günler geçirdiği dönemlerde dahi bu mazlum kıtanın sorunlarına gücü nispetince ilgili kalmaya özen gösterdiğini” ifade etmiştir (Argun, 2018). Erbaş ise “Tarihte ecdadın, Afrika’daki insanları hiçbir zaman

yalnız bırakmadığını, bugün bile uçakla saatlerce gidilen Afrika ülkelerine kervanlarla yardım götürdüğünü" ifade ederek Nijerya'ya Osmanlı döneminde yapılan yardımı örneklendirmiştir (Diyanet, 2019c).

3.4.4. Diyanet'in Ulusal Çıkar Algısı

Diyanet'in ulusal çıkar algısı siyasi ve ekonomik çıkar olmak üzere iki kategoride tahlil edilmiştir. Siyasi çıkar algısında ilk olarak 'Türk dış politikasına destek' kodu ile şekillenmiştir. Başkan Erbaş Diyanet'in bu yöndeki faaliyetlerini yapmış oldukları dini faaliyetlerle ilişkilendirmiştir. Erbaş Cibuti'de 2. Abdülhamid Han Camii ve Külliyesinin açılışında iki ülke arasındaki iyi ilişkileri diyanet alanında da geliştirme gayreti güdüldüğünü ve açılan caminin ilişkilere katkı sağlayacağını ifade etmiştir (Diyanet, 2022a). Argun ise Diyanet'in Afrika faaliyetlerinin kamu diplomasisi, dini diplomasi ve insani diplomasinin bir parçası olarak oluşturulduğunu belirtmiştir. Dini zirveler gibi etkinliklerin Türkiye'nin Afrika ile olan ilişkilerini geliştirmek için çok önemli bir platform sağladığını ifade etmiştir. Argun, TDV'nin de devletin anayasal bir kuruluşu olarak Türkiye'nin Afrika açılımıyla paralel bir şekilde Afrika'daki faaliyetlerini yürüttüğünü belirtmiştir (Argun, 2024).

Yapılan görüşmelerde TDV yetkililerinden D1, Argun'u destekler nitelikte, TDV'nin devlet destekli bir STK olmasını ve bundan kaynaklı olarak Türkiye'nin dış politikası ile uyumlu ve politikayı destekleyici faaliyet yürüttüklerini şu sözlerle belirtmiştir: "Afrika kıtasında devlet politikasının Afrika açılımıyla paralel olarak gideriz biz. Afrika açılımında Dışişleri Bakanlığının, Cumhurbaşkanının politikası bir sivil toplumunu nerede görmek istiyorsa açıkçası biz aksine bir yerde konumlanmayız. Dış politikaya destek olacak bir kamu diplomasisi hamlesi olarak devam ederiz." D1 ayrıca TDV'nin Diyanet'e bakan yönü itibariyle de "devlet politikasını belirleyici ve yönlendirici katkı" sağladıklarını ifade etmiştir. D2 de TDV'nin Türkiye'nin dış politikasıyla uyumlu olarak ilerlediğini ifade etmiş ve kurumun Afrika'daki varlığını "milli duygularımızı da milli çıkarlarımızı da düşünen bir yardım hareketinin orada bulunması" olarak nitelendirmiştir.

D1, TDV'nin dış politika ile uyumlu faaliyetlerini örneklendirirken, Afrika'da Osmanlı mirasına sahip çıkan bölgelere yapılan yardımlarda, Büyükelçilik veya TİKA gibi devlet kurumlarından yönlendirme aldıklarını ifade etmiştir. D4 de sözlerinde siyasi çıkar zaviyesinden, Diyanet'in burslandırdığı öğrencilerin mezuniyetleri sonrası önemli siyasi veya ekonomik pozisyona geldiklerini vurgulamıştır.

Siyasi çıkarın ikinci kodunu ise 'FETÖ ile mücadele' oluşturmaktadır. Başkan Erbaş FETÖ'yü "gerçek yüzünü gizleyerek sevgi, müsamaha, kardeşlik gibi kavramlarla sempati oluşturup meşruiyet kazanmaya çalışan ama gerçekte yaşadığı topluma ve Müslümanlara ihanet etmekten ve her türlü kötülüğü yapmaktan çekinmeyen terör örgütü" (Diyanet, 2019g) olarak tanımlamıştır. Erbaş, FETÖ'nün "özellikle Afrikalı Müslümanları hedef kitle" (Diyanet, 2019g) olarak seçtiğini vurgulamıştır. Eski Başkan Görmez de örgütü Afrika ile ilişkilendirerek FETÖ'nün "başta Türkiye olmak üzere dünyanın pek çok yerinde özellikle Asya ve Afrika'da açtıkları okullar marifetiyle içi boş bir İslam söyleminin öncüsü olduğunu" ifade etmiştir ("Diyanet İşleri Başkanı Görmez", 2016). Başkan Yardımcısı Argun ise Afrika'da Diyanet çalışmalarında karşılaşılan zorluklardan bahsederken, FETÖ üyelerinin bazı kıta ülkelerinde Türkiye ve Başkanlık aleyhine sürdürdüğü lobi faaliyetlerine vurgu yapmıştır (Tokat, Öztürk ve Mercan, 2019).

Yapılan görüşmelerde katılımcıların FETÖ konusuna pek değinmedikleri gözlenmiştir. Görüşmelerde D3, FETÖ'nün Afrika'da ABD'ye ait olan bir güç olduğunu ve "Türkiye'nin Müslüman kimliğini, marka değerini kullandı"ğını ifade etmiştir. D5 ise Afrika'da hala Türkler denildiğinde FETÖ'nün akla geldiğini belirterek Türkiye'nin Afrika politikasını eleştirerek "örgütün yaptıklarının dahi anlatılamadığını, ilişkinini ve iletişimin o noktada zayıf olduğunu" vurgulamıştır.

Metinlerde ekonomik çıkar açısından herhangi bir söylem olmasa da yapılan görüşmelerde katılımcıların 'ticari ilişkilere destek' yönünde çeşitli ifadelerinin olduğu görülmektedir. D2, Diyanet'in Afrika'ya olan bakışında ekonominin yerini şu sözlerle ifade etmiştir: "Afrika şu an bizim için -bir hayır kurumu olarak- milletimizin yardım elini götürdüğümüz bir yer. Ancak biliyoruz ki Afrika sadece yardım edilen ihtiyaç sahibi bir bölge değil, aynı zamanda ülkemizin de en önemli iş birliği yaptığı kıtalardan. Çok kıymet verdiğimiz, ticari ilişkilerimizin de giderek geliştiği bir bölge." D3 ise "Afrika Türkiye için özel bir anlam ifade ediyor mu?" sorusuna, bir madde olarak da Afrika'nın ekonomik yönünü eklemiş, "ekonomik olarak nihai hedef olması gerekeni düşündüğünü" ifade etmiştir. Bunun yanı sıra Afrika'yı "ticaret olarak gerçekten potansiyeli yüksek olan bir kıta, Türkiye'nin önemli bir kaynak sağlayıcısı ve kazan kazan anlayışının çok iyi uygulanabileceği bir coğrafya" olarak tanımlamıştır.

D3, "Diyanet'in Afrika'da bulunması Türkiye'nin dış politikasını değiştirdi mi?" sorusuna, "elbette, ticari olarak savunma sanayi alanında Afrika'ya İHA-SİHA ihracatının gerçekleştirilmesi Türkiye'nin Afrika politikasıyla tanıtılmasından kaynaklı, yoksa Türkiye

pek bilinmiyordu" cevabını vermiştir. D4, kazan-kazan açısından Türkiye'nin Afrika'da kazancının ne olduğu sorusuna ekonomik bir pencereden Afrika ile yapılan ticareti, büyüyen ticaret hacmini, ticari anlaşmaları örnek vermiştir. D4, ekonomik çıkar noktasında daha rasyonel davranılması gerektiğini şu sözlerle ifade etmiştir: "Afrika ile ilişkilerin ekonomik katkısı olarak biraz daha duygusallığı bırakıp daha rasyonel davranıp ülke menfaatini düşünerek kazan-kazan anlayışını tam olarak uygulamak gerekiyor. O dengeyi tabii hesaplamak da çok önemli." D5, ise aynı soruya şu cevabı vermiştir:

> Biz Afrika'ya şu an ülke olarak ticari kaygılarla da gidiyoruz tabii ki. Karşılıklı üretim noktasında ticari anlaşmalar yapılıyor. Ancak özellikle Güney Afrika, Kenya gibi FETÖ'nün merkezi olan bazı ülkelerde, kazan-kazan mantığını daha çok bu noktada yürüttüğümüzü düşünüyorum. Yani FETÖ'nün ülkedeki varlıklarını kaldırma noktasında bazı şeyleri verip bu okulları, bu şahısları buradan alma hususunda bazı hamleler yapıldığını düşünüyorum.

D5, Türkiye'nin ekonomik çıkarına değinirken ticari kaygıları dile getirmiş ancak aynı zamanda siyasi çıkarının bir konusu olan FETÖ'nün Afrika'daki varlığının sonlanmasına da değinmiştir.

3.4.5. Uluslararası İmajın Bileşenleri Açısından Diyanet'in Afrika Algısı

Bu bölümde İmaj Teorisinde uluslararası imajın bileşenleri olarak ele alınan tarihî imaj, yaşayan imaj ve potansiyel imaj açısından Diyanet'in Afrika algısı tahlil edilmiştir. Bu doğrultuda kurumun Afrika'ya yönelik tarihî, yaşayan ve potansiyel algılarına değinilmiştir.

Tablo 17: Tarihî, Yaşayan ve Potansiyel Algının Tematik Tahlili (Diyanet)

TEMA	KATEGORİ	KOD
Afrika'ya Yönelik Tarihî algı	Sömürge Öncesi Tarih	Zengin Kültür ve Medeniyet
		İslam'ın Kıtası
	Sömürgecilik	Sömürgecilik Geçmişi Üzerinden Tanımlama
	Kölelik	Afrika'nın Köleleştirilmesi
	Siyasi Algı	Yeni Sömürgecilik

Afrika'ya Yönelik Yaşayan Algı		Şiddet ve Terör
		Rüşvet, Yolsuzluk ve Ehil Olmayan Yöneticiler
		BM'deki Oy Oranı
		Afrika'nın Bütüncül Algılanışı
	Ekonomik Algı	Zengin Yeraltı ve Yerüstü Kaynakları
	Toplumsal Algı	Müslüman Nüfus
		Bidat ve Hurafe İlan Eden Hareketler
		Geleneksel Toplum
		Açlık, Yoksulluk, Kıtlık
		Yardıma Muhtaç Toplum
Afrika'ya Yönelik Potansiyel Algı	Afrika'nın Geleceği	Toplam ve Genç Nüfus
		Doğal Kaynak Potansiyeli

3.4.5.1. Afrika'ya Yönelik Tarihî algı

Diyanet'in Afrika'ya yönelik tarihî algısı, 'Sömürge Öncesi Tarih' ve 'Sömürgecilik' ve 'kölelik' olmak üzere üç kategoriden oluşmaktadır. Sömürge öncesi tarihte Afrika'nın 'zengin kültür ve medeniyet'i vurgulanmaktadır. Başkan Erbaş, Afrika'nın köklü ve zengin tarihini şu sözlerle vurgulamıştır:

> İnsanlık tarihinin en eski dönemlerinden güçlü izler taşıyan Afrika, farklı ırk, dil ve inanışları asırlarca büyük bir huzurla bünyesinde barındırmış, oldukça zengin kültür, medeniyet ve sanat mirasına sahip bir kıtadır. Bu nedenle sevgi, müsamaha ve birlikte yaşama kültürü açısından daha iyi bir dünyanın inşası noktasında Afrika, köklü bir İslamî birikime ve örnekliğe sahiptir. (Diyanet, 2019g).

Erbaş tarafından Afrika kıtasının "tarih boyunca, farklı inanç mensuplarının bir arada yaşama tecrübesinin en güzel örnekliğine ev sahipliği yaptığı" ifade edilmiştir (Diyanet, 2019g). Görmez de Afrika tarihindeki medeniyetlere dikkat çekerek, Afrika'da çok farklı bölgelerde Afrika İslam medeniyetinin kurulduğu ancak bunların son iki, üç asırda adım adım tamamen yok edildiğini ifade etmiştir (Görmez'den 100 Kur'an-ı Kerim bağışı", 2015). Yapılan görüşmelerde de Afrika'nın sömürge öncesi dönemi çeşitli yaklaşımlarla vurgulanmıştır. D1, bu dönemde Afrika'nın "İslam medeniyeti içerisinde Kanem

İmparatorluğu, Veday Sultanlığı, Mali İmparatorluğu" gibi çok önemli krallıklar, imparatorluklar çıkardığını ifade etmiştir. D3 de Afrika'yı "insanlığın doğduğu topraklar ve medeniyetlerin olduğu bir kıta" olarak tanımlarken, Vagadugu ve Mali imparatorluklarını örnek olarak göstermiştir. D4, sömürge öncesi medeniyetin varlığını Mali imparatorluğu üzerinden açıklamıştır.

Sömürge öncesi tarihe atıfla Afrika 'İslam'ın kıtası' olarak tanımlanmaktadır. Görmez, "Afrika'nın ilk Müslümanların sığındığı bir emniyet limanı olduğunu, Hazreti Muhammed zamanında İslam'la tanıştığını ve Müslümanlara kucak açtığını" ifade etmiştir ("Afrika'da felaketin adı...", 2011). TDV Eski Genel Müdürü Av. Mehmet Savaş Polat bu hususa dair bir metinde şu ifadeleri kullanmıştır: "Afrika hicret ile aslında bir İslamlaşma süreci yaşamış ve daha sonra yüzyıllarca İslam'ın kıtası olarak bilinen bir yer olmuştur. Geçmişte de %80'i Müslüman bir halka sahip olduğu kayıtlara geçmiş bir kıta."

Diyanet'in tarihî algısında ikinci kategoriyi 'sömürgecilik' oluşturmaktadır. Afrika 'sömürge geçmişi üzerinden tanımlanma'ktadır. Erbaş, Afrika'nın Osmanlı sonrası yaşadığı sömürgeciliği şu sözlerle vurgulamıştır: "Güzel insanları, bu kadar zengin topraklarda yokluk içerisinde yaşatmak tamamen emperyalist zihniyetin, sömürgecilerin bir ürünüdür." (Diyanet, 2019c). Erbaş, aynı metinde misyonerlik faaliyetlerine de değinmiş ve bu faaliyetlerin tarihten bugüne sömürünün altyapısını oluşturduğunu vurgulamıştır (Diyanet, 2019c). Görmez ise Nijerya'da "sözde İslami bir örgüt" tarafından kaçırılan kız öğrencilerle ilgili bir ifadesinde, bu olayı "Afrika İslam'ını ortadan kaldırmaya çalışan sömürge ideolojileri"ne bağlamıştır ("Sömürge yönetimleri de telin edilmeli", 2014). Yapılan görüşme D1 Afrika'nın sömürgecilikten kaynaklı yaşadığı mağduriyeti şu sözlerle dile getirmiştir: "Sanayileşme, eğitim, modernizasyon, ulus devlet olma süreçlerini kaçırmışlar." D4 de Afrika'nın yaşadığı sömürgeciliğe vurgu yaparken, D5, Afrika'da sömürgecilik hareketiyle birlikte Müslüman ağırlıklı bir bölgenin misyonerlik hareketlerinin etkisiyle Hıristiyanlaştırılma sürecine değinmiştir. D5, ayrıca bu durumun, sağlık ve eğitim sektörünün kilisenin elinde olmasından kaynaklı olarak günümüzde dahi devam ettiğini insanların mecburen Hıristiyan olduklarını vurgulamıştır.

Kölelik kategorisinde 'Afrika'nın köleleştirilmesi'nden bahsedilmiştir. Metinlerde Afrika'da yaşayan köle ticaretine ("Görmez: Afrika sadece sefalet değil", 2011) ve etkilerine değinilmiştir. Görmez bir metinde şu ifadeleri kullanmıştır:

> Afrika halkları, biçare bırakılmış, yer altı ve yerüstü kaynakları ele geçirilmekle kalmamış, dini ve entelektüel kimliklerinde de ağır tahribatlar yapılmıştır. Siyasi ve ekonomik ihtirasın sınır tanımaz elçileri, Afrika'yı talan etmekle yetinmemiş, sistematik köleleştirmeler ve insanları aciz bırakan stratejileriyle koca bir kıtayı yoksulluk, düşkünlük ve geri kalmışlıkla malul bırakmışlardır. ("Görmez'den dini liderlere", 2011).

Görmez Afrika'da sistematik köleleştirmeden ve kıtanın yoksulluğa itildiğinden bahsetmiştir. Görmez başka bir metinde ise Afrika'dan Latin Amerika'ya köle götürme sürecinde, kendilerine köle süsü veren bazı İslam âlimlerinin, kölelerin İslam kimliğini kaybetmeden yaşamaları yönünde çaba sarf ettiğine değinmiştir.

3.4.5.2. Afrika'ya Yönelik Yaşayan Algı

Bu tema siyasi, ekonomik ve toplumsal algı olmak üzere üç kategoride incelenmiştir. Siyasi algı kategorisinde ilk olarak 'yeni sömürgecilik' algısından bahsedilebilir. Bir metinde Afrika'nın yeni sömürgeciliğe maruz kaldığı şu sözlerle ifade edilmiştir: "Emperyalist devletlerin başta Afrika olmak üzere bazı coğrafyalara karşı sömürü politikaları neo-kolonyalist bir yaklaşımla devam etmektedir. Müslümanları inanç ve değerlerine yabancılaştırma ve sömürüye müsait hale getirme amacı taşıyan misyonerlik, bireylerin özgür irade ve tercihlerine sinsi çalışmalarla müdahale etmektedir." (Diyanet, 2019g). Metinde yeni sömürgeciliğin bir kaynağı olarak misyonerlik faaliyetleri vurgulanmaktadır. TDV Eski Genel Müdürü Av. Mehmet Savaş Polat ise sömürgeciliği Somali üzerinden örneklendiren şu söylemde bulunmuştur:

> Bugün Somali üzerinde çok ciddi oyunlar oynanmasının bir nedeni de buradaki denizde var olan zenginlik. Bugün Batılı ülkeler korsan faaliyetleri algısı ile bu zenginliği sömürmeye çalışıyor. Bunda da maalesef son derece başarılılar. Batılı ülkeler kaynak ihtiyaçlarının birçoğunu bu tip az gelişmiş ülkelerin üzerinden sömürge ya da algı yönetimi ile karşılıyor. ("KAGEM'de "Afrika Forumu"", 2018).

Yapılan görüşmelerde katılımcılar da Afrika'nın yeni sömürgeciliğe maruz kaldığını ifade etmişlerdir. D3, sömürünün hala devam ettiğini şu sözlerle ifade etmiştir:

> Gerek yer altı kaynaklarıyla, gerek insan gücüyle istese ya da kullanabilse dünyaya hükmedebilecek güce sahip bir kıta. Fakat

> işte sömürü düzenleri, insanların öğrenilmiş çaresizlikleri ya da siyasi bunalımlar ve sömürünün hâlâ devam ediyor olması, Afrika'yı biraz böyle kafasını kaldıramayan bir aslan görünümüne getirmiş. Mesela Fransa bunu terörle ya da kaba kuvvetle devam ettiriyor. İngiltere bunu kültür sömürüsüyle devam ettiriyor.

D3, yeni sömürgeci ülkeler olarak Fransa'yı ve İngiltere'yi örnek vermiştir. D5 ise örnek bir ülke olarak Kenya'daki durumu ifade ederken Kenya'nın günümüzde hala eski sömürgecisi İngiltere ve Amerika'nın etkisi altında olduğunu vurgulamıştır. D1 ise sömürgeciliğin Afrika'da yeni aktörler ile devam ettiğini ifade etmiştir:

> Fransa'ya karşı bir başkaldırı hareketi oluyor. Buna istinaden emperyalizmle mücadelede Afrika bir yere geldi diyoruz, ama bir bakıyoruz Afrika Çin'e, Rusya'ya yanaşmış. Bunlar da birer emperyalist gücün farklı versiyonu. Yani değişim çok cüzi. Afrika'da böyle giderse pek fazla değişim olacağını düşünmüyorum. Bunu neye dayanarak söylüyorum. Dönüşümü hangi dinamikler üzerinden yaptığını görebiliyoruz. Bu dönüşüm hala bağımlılık üzerine, hamilik üzerine gidiyor. Eski sömürgecileri Fransa'nın İngiltere'nin etkisinden çıkıyorlar ama borçlandırma diplomasisi ile çok yoğun bir şekilde Çin'in hâkimiyeti altına giriyorlar.

D1, söyleminde özellikle Çin'i ve Rusya'yı yeni sömürgeci aktörler olarak nitelendirmiştir.

Afrika'nın Diyanet tarafından 'şiddet ve terör' üzerinden de algılandığı görülmektedir. Bir metinde, "İslam coğrafyasında ortaya çıkan ve İslam'ın muazzez kavramlarını istismar ederek şiddet ve terör uygulayan Boko Haram, eş-Şebab, DEAŞ ve benzeri örgütlerin arkasında kirli çıkar ilişkilerinin, sinsi küresel yapıların olduğu" vurgulanmıştır (Diyanet, 2019g). Erbaş, bu örgütlerin sömürgeci ülkeler tarafından desteklendiğini ve "Müslümanların birbirleri ile büyük bir kavga içerisine düşürülmesi gibi bir arka planın, kötü niyetin" olduğunu ifade etmiştir (Diyanet, 2018). Erbaş'a göre, Afrika'da "yüzyıllar boyunca huzur ve güven içerisinde bir arada yaşayan farklı inanç mensupları fitne ve çatışma ortamına çekilmek istenmektedir." (Diyanet, 2021a). Argun ise Afrika'da var olan "şiddetin temelinde, uzun dönem süren sömürgecilik, ötekileştirme, cahil bırakılma ve

kaynakların kurutulmasının yer aldığını" ifade etmektedir (Tokat, Öztürk ve Mercan, 2019).

Afrika üzerine var olan bir başka siyasi algı da 'rüşvet, yolsuzluk ve ehil olmayan yöneticiler'dir. D4, Afrikalı devletlerin bugün yaşadıkları sorunların yalnızca sömürge döneminden kaynaklanmadığını, yolsuzluk yapan yöneticilerin de Afrika'ya zarar verdiğini ifade etmiştir. D5 ise Kenya örneği üzerinden Afrika'nın gelişiminin önündeki engellerden birisinin kaynakların çokluğundan kaynaklı olarak rüşvet ve yolsuzluk olduğunu, ülkede ciddi bir ekonomi yönetiminin olmadığını ve yeraltı kaynaklarının sağlıklı kullanılmadığı için sürekli borç batağı içerisinde" olduğunu ifade etmiştir.

Diyanet'in Afrika'ya yönelik siyasi algısını oluşturan unsurlardan birisi de Afrika'nın 'BM'deki oy oranı'dır. Görüşmelerde D1 ve D4 özellikle bu hususa vurgu yapmışlardır. D1'e göre, Afrika'nın dünya siyasetindeki avantajlarından birisi BM'de oy potansiyeline sahip 54 ülkenin var olmasıdır. D4 de "BM'deki 54 ülkenin yüksek bir sayı olduğunu ve Afrikalı devletlerin dünya siyasetindeki önemini" vurgulamıştır. Her iki katılımcı da Türkiye'nin siyasi çıkar açısından bundan istifade etmesi gerektiğini belirtmiştir.

Metinlerde 'Afrika'nın bütüncül algılandığı'nı ifade etmek mümkünken görüşmelerde ilk olarak Afrika'nın 54 ülkeden müteşekkil çeşitliliği barındıran yapısına vurgu yapıldığı görülmüştür. D1 bu hususta şu sözleri dile getirmiştir: "Afrika kıtasını doğru tanımlamak gerekir. Bir kıtadan bahsediyoruz ülkeden değil." D3 de Afrika'da ülkelerin birbirinden çok farklılık arz ettiğini ve kıtadaki çeşitli kültürlerin varlığını vurgulamıştır. Ancak D3, söyleminde sehven birkaç ülkeyi sayarken "il" demiş ve sonra kendisinin de bu hataya düştüğünü vurgulamıştır. D2, de benzer şekilde Afrika için "hala keşfedilmeye devam eden bir ülke" ifadesini kullanmış ve kıtayı ülke olarak ifade etmiştir. D5 ise konuşmasının içinde iki yerde Afrika'yı "ülke" olarak tanımlamıştır.

Diyanet'in Afrika'ya yönelik ekonomik algısı 'zengin yeraltı ve yerüstü kaynakları' üzerinden şekillenmektedir. Bir metinde Afrika "dünyanın en zengin yeraltı ve yerüstü kaynaklarına, tarım arazilerine sahip bir kıta" (Diyanet, 2019g) olarak tanımlanmıştır. "Zengin tabii kaynakların membaı olan bu kıtaya emperyal güçlerin musallat" ("Görmez'den dini liderlere", 2011) olduğu vurgulanırken, bu güçler tarafından "hem dünyaya hem Afrika'ya yetecek oranda olan kaynaklar üzerinde algı operasyonu" ("KAGEM'de "Afrika Forumu"", 2018) yaptıkları ifade edilmiştir. Yapılan görüşmede D3, Afrika'nın "sömürülmüş olmasına rağmen hala daha ciddi oranda bir yeraltı ve yerüstü

kaynağa sahip olduğu"nu vurgulamıştır. D4 ve D5 ise Afrika'nın uygun iklim şartlarına ve önemli tarım arazilerine sahip olduğunu belirtmiştir.

Toplumsal algı itibariyle ilk olarak, metinlerde Afrika'daki 'Müslüman nüfus'un vurgulandığı görülmektedir. Bir metinde (Tokat, Öztürk ve Mercan, 2019) Argun, "en fazla Müslüman nüfusun Afrika kıtasında yaşadığını ve 2019 yılı itibariyle 1,3 milyarlık Afrika kıtasının % 55'inin Müslüman olduğunu" ifade etmiştir. Başka bir metinde (TDV, 2021d) ise "Afrika'nın % 57'sinin Müslüman" olduğu vurgulanmaktadır. Bazı metinlerde ise ülkelerdeki Müslüman nüfusun vurgulandığı görülmektedir. Nijerya, "Afrika kıtasının en fazla Müslüman nüfusa sahip ülke" (TDV, 2024d); Moritanya, "nüfusun büyük çoğunluğu Müslüman olan ülke" (TDV, 2021ı); Kamerun, % 45'i Müslümanlardan oluşan ülke ("Diyanet İşleri Başkanı Görmez", 2012); Kenya, % 25-30'u Müslüman olan ülke (TDV, 2024b), Ruanda, yaklaşık 1,5 milyon Müslüman'ın yaşadığı ülke (Uysal, 2021) olarak tanımlanmıştır. Bazı yardım faaliyetlerinde de yardım yapılan ülkedeki Müslüman nüfusun vurgulandığı görülmektedir. Örneğin bir metinde açılan su kuyusunun Müslüman ağırlıklı bir bölgede olduğu vurgulanmıştır (TDV, 2024c).

Toplumsal algıyı oluşturan bir diğer faktör olarak metinlerde 'bidat ve hurafe ilan eden hareketler'den bahsedilmektedir. Bir metinde ("Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Görmez", 2015) Görmez, "bidat ve hurafe ilan eden yeni bir takım anlayışların Afrika'ya sirayet ettiğini" ifade etmiştir. Görmez başka bir metinde bunu sömürgecilik dönemine bağlayarak bir asırdır süregelen Afrika'nın dini dokusunu bozmaya yönelik bir çaba olduğunu, bu noktada "Müslüman halk kitlelerinin, özellikle de genç kuşakların bilgilendirilmesine ve eğitilmesine ihtiyaç" olduğunu ifade etmiştir ("Görmez'den dini liderlere", 2011). Başkan Erbaş da bu hususta "Afrika'nın dünyadaki gelişmeleri doğru okuyabilme, İslam'ı sağlıklı anlayabilme noktasında rehberlik ihtiyacı olduğunu" vurgulamıştır (Diyanet, 2019d).

Görüşmelerde Afrika'nın 'geleneksel toplum' olduğuna yönelik bir algı söz konusudur. D4, bunun ülkelere göre değişkenlik gösterdiğini ifade ederken, kıtayı "geleneksel otoritelerin, sultanların, şeflerin, kabilelerin etkin olduğu bu coğrafya" olarak tanımlamıştır. D3, Afrika'da "aile ve kabile" kültürünün yaygın olduğunu ifade etmiştir. D1 de kabile kültürüne vurgu yapmış ancak bunun ülkelerde ulus devletin önüne geçen ve ayrışmaya neden olan bir faktör olduğunu vurgulamıştır.

Metinlerde Afrika 'açlık, yoksulluk, kıtlık' gibi olumsuz faktörlerle anılmaktadır. Afrika "dünyanın en fakir kıtası" ("Diyanet, Afrika'ya el uzattı", 2011) olarak tanımlanırken, bazı

ülkelere de özellikle vurgu yapıldığı görülmektedir. Metinlerde; Çad, (TDV, 2021c), Burundi (TDV, 2024c), Nijer (TDV, 2024e; TDV,2021h), Moritanya (TDV, 2021e), Fildişi Sahilleri, (TDV, 2021g) dünyanın en yoksul ülkeleri arasında gösterilmektedir. Kıtada "yaşanan yoksulluk ve sıkıntının esas nedeni, dış müdahaleler, küresel güç savaşları, tefrika ve iç kavgalarla kıtanın istikrarsızlaştırılması" olduğu vurgulanmıştır (Diyanet, 2021g).

Görüşmelerde Afrika'da 'yardıma muhtaç toplum'un varlığından bahsedilmiştir. D1, Afrika'yı, "insani yardımın temel merkezi" olarak tanımlamıştır. D3 ise Afrika'nın yardımlara bakışını şu sözlerle vurgulamıştır: "Beyaz adam benim her şeyimi aldı. Çocuğumu, altınımı, ağacımı her şeyimi aldı. Şu anda, daha önce aldıklarından bana pay vermeye başlıyor. Ve doğal olarak bu pay benim hakkım." D3, Afrikalıların yardımları "benden aldığını geri veriyor" olarak algıladığını ifade etmiştir.

3.4.5.3. Afrika'ya Yönelik Potansiyel Algı

Afrika'nın potansiyel imajı açısından metinlerde herhangi bir kod oluşturucu söylem bulunmasa da yapılan görüşmelerde Afrika'nın gelecekteki gücüne dair ifadeler mevcuttur. D5, Afrika kıtasının "gelecek yüzyılda dünyadaki belki de en değerli, en kıymetli bölgelerden birisi olacağını" ifade etmiştir. D5, bunu dış müdahalelerin olmadığı durumda tüm çeşitliliklere rağmen Afrika'da var olan barış ortamına bağlamaktadır. D4, Afrika'nın eğitim seviyesinin artmasıyla birlikte bir uyanış yaşayacağını ve güçleneceğini ifade etmiştir.

Afrika'nın potansiyel imajında 'toplam ve genç nüfus'a vurgu yapılmaktadır. D4, "gelecekte Afrika'yı nerede görüyorsunuz?" sorusuna şu cevabı vermiştir: "Günümüzde dünyanın birçok bölgesinde artık doğum artış hızı azalıyor. Özellikle Asya'da belki Hindistan veya farklı ülkelerde artıyor olabilir ama Afrika'nın doğum artış oranı gerçekten çok yüksek. Bundan kaynaklı olarak gelecekte Afrika nüfus gücünün etkisini hissedecektir diye düşünüyorum." D1 de Afrika'nın nüfus potansiyelini ve özellikle genç nüfusunu şu sözlerle vurgulamıştır: "Afrika'nın genç ve dinamik nüfusu var. Dünyanın en büyük sıkıntılarından birisi yaşlanma olmasına rağmen, Afrika genç kalmayı başarıyor. Afrika'nın doğurganlık oranı çok yüksek."

Afrika'nın bir diğer potansiyeli olarak 'doğal kaynak potansiyeli' gösterilmektedir. D1, Afrika'nın her ne kadar yıllardır doğal kaynakları sömürülse de hala çok yüksek potansiyeli olduğunu ifade etmiştir. Bu kaynakların dünya siyasetini etkileyebilecek önemde olduğunu vurgulamıştır. D1 bu potansiyeli Afrika'nın kendi kaynaklarını yönetme girişimine

bağlamaktadır. D4 de benzer bir yaklaşımla Afrika'nın geleceğinde kendi kaynaklarını yönetmesi halinde büyük bir güç olabileceğini ifade etmiştir.

3.4.6. Algıyı Etkileyen Faktörler Açısından Diyanet'in Afrika Algısı

Bu bölümde kategoriler disiplinler arası bir yaklaşımla algı felsefesi, algı psikoloji ve algı sosyolojisindeki algıyı etkileyen hususlar üzerinden oluşturulmuştur. Bu doğrultuda oluşan ilgili kategoriler üzerinden Diyanet'in Afrika algısı tahlil edilmiştir.

Tablo 18: Algıyı Etkileyen Faktörlerin Tematik Tahlili (Diyanet)

TEMA	KATEGORİ	KOD
Algıyı Etkileyen Faktörler Açısından TİKA'nın Afrika Algısı	Algılayandan Kaynaklı Nedenler	Afrika ile Sınırlı İlişkiler
		Türkiye'nin Siyasi Kısıtlılıkları
		Türkiye'nin Ekonomik Kısıtlılıkları
		Diyanet'in Kurumsal Kısıtlılıkları
	Algılanandan Kaynaklı Nedenler	Afrika'nın Küresel Dünyayla Uyumu ve Yeni Ortaklar Arayışı
		Afrika'nın Kısıtlılıkları
	Algılayan ile Algılanan Arasındaki İlişkinin Muhtevası	Eşit Ortaklık İlkesi
		Diasporik Tanımlama
		İlişkilerde Müstesna Ülkeler
	Algılanan Ortamdan Kaynaklı Nedenler	Giderek Tırmanan Krizlerin Olduğu Bir Dönem
	Bilginin Kaynağı	Sahadan Elde Edilen Bilgi
		Büyükelçilikler ve Diğer Devlet Kurumları
	Deneyim	Kişisel Deneyim Sonucu Algıda Yaşanan Değişim
	Algı Çevresi	Afrika Politikasına Yönelik Olumsuz Eleştiriler
		Toplumun Afrika'ya Yönelik Bilgi Eksikliği
	Hatırlamak	Osmanlı Torunlarına Yönelik Faaliyetler
		Osmanlının Mimarisi ve Sanat Anlayışını Yaşatma
	"Öteki" Algısı	Öteki Olarak Diğer Mezhepler
		Öteki Olarak Batı

		Öteki Olarak Çin
	Afrika'da Türkiye Algısı	Olumlu İmaj

3.4.6.1. Algılayandan Kaynaklı Nedenler (Türkiye/Diyanet)

Algılayan olarak Türkiye'den (veya kurum olarak Diyanet'ten) kaynaklı nedenlerin Afrika algısını şekillendirdiği görülmektedir. İlk olarak Diyanet tarafından 'Afrika ile sınırlı ilişkiler'den bahsedilmektedir. Görmez bu hususta şu sözleri dile getirmiştir: "Diyanet İşleri Başkanlığı olarak biz gecikmiş kardeşliklerimizi telafi etmek için çaba sarf ediyoruz. Çok uzun süre ayrı düştük, birbirimizden haberdar olamadık. Ancak son yıllarda, Diyanet İşleri Başkanlığı, Afrika'daki bütün Müslüman kardeşlerimizle ilişkilerini yeniden inşa etmenin sevincini yaşıyor." ("Fildişi Sahili Yüksek İslam", 2015). Görmez, 2013 yılındaki bir söyleminde sınırlı ilişkileri "yüz yıllık" olarak nitelendirmiştir (Doğru Haber, 2013). Bununla 1912 yılında son Osmanlı toprak parçasının kaybedilmesinin ve Cumhuriyet döneminin kastedildiğini söylemek mümkündür. Bir metinde (Tokat, Öztürk ve Mercan, 2019) Argun, sınırlı ilişkilerin "Cumhuriyet'ten sonraki dönemde içinde bulunulan şartlar sebebiyle" gerçekleştiğini ifade etmiştir. Yapılan görüşmelerde D1 de benzer bir yaklaşımla Afrika ile sınırlı ilişkileri iç ve dış sorunlarla uğraşılmasına, güvenlik meselelerine bağlamıştır. D2 ise evvelinde Türkiye'nin kendi ayakları üzerinde duramadığını ve durmaya başladığında da Afrika'ya olan ilginin arttığını vurgulamıştır.

D4, Türkiye'nin Afrika'ya olan mesafesini Kıbrıs sorunu ile fark ettiğini ifade etmiştir. D4, BM'deki oylamada Afrika ülkelerinin Türkiye'yi yeterince tanımamalarından kaynaklı olarak Türkiye aleyhine oy vermeleri sonrası Türkiye'nin Afrika'ya yönelik politika hazırlamaya başladığını belirtmiştir. D4 şu an tersine bir durum olduğunu Türkiye'nin Afrika açılımı ile birlikte Afrika'da tanındığı ve benzer bir durumda destekleneceğini düşündüğünü vurgulamıştır.

Algıyı etkileyen Türkiye kaynaklı nedenlerden birisi 'Türkiye'nin siyasi kısıtlılıkları'dır. D1, Türkiye'de Afrika açılımını başlatan mevcut iktidarın olası değişikliğinde Afrika politikasının değişebileceğinden bahsetmiştir. D1, Afrika politikasının değişim gösterse bile farklı yönleriyle devam etmesi ve kıtanın öneminin muhafaza edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. D1, Türkiye'nin bir kısıtlılığı olarak ifade edilebilecek, yetişmiş insan eksikliğini şu sözlerle vurgulamıştır: "Afrika'ya yönelik politika eksikliği değil, aktör eksikliği var. Yani çok büyük bir alan var ve burada yetişmiş elemana ihtiyacımız var. Tam

kapasiteli, donanımlı, tecrübe sahibi olacak. Bu da hemen 3-5 yılda olacak bir şey değil. Uzun vadeli bir politikadan bahsediyoruz."

Türkiye açısından bir diğer kısıtlılığın ekonomik olduğu görülmektedir. D3, Afrika'da yapılmaya başlanan bazı TİKA projelerin yarım kaldığı, devam ettirilemediğini ifade etmiş ve bunun nedeni olarak ise Türkiye'nin yaşadığı ekonomik sıkıntıya vurgu yapmıştır: "Neden böyle bir politika izleniyor? Türkiye'nin içerisinde bulunduğu ekonomik durum buna sebebiyet vermiş olabilir. Yoksa TİKA'yı eleştirmek, TİKA bunu beceremedi demek haksızlık olur. Türkiye'nin içerisinde bulunduğu ekonomik durum, mecburen geri çekilmesine sebebiyet vermiş diye gözlemliyorum."

Afrika algısına etki eden bir diğer faktör olarak 'kurumun kısıtlılıkları'ndan bahsedilebilir. İlk olarak Diyanet'in Afrika'da yeterli temsilciliğinin olmaması eleştirilmektedir. Başkan Yardımcısı Argun, Diyanet'in başta Afrika olmak üzere birçok bölgede, ülkede bulunmamasını eleştirmiştir (Tokat, Öztürk ve Mercan, 2019). Bu husus D4, tarafından da vurgulanmıştır. D4, TDV'nin Afrika'da daimi temsilciğinin eksikliğini vurgulamış, misyonerlik faaliyetlerine karşı bunun yapılması gerektiğini ifade etmiştir. D2, ise 2024 itibariyle TDV'nin 2 daimi temsilciliğinin açıldığını ve gelecekler yıllarda bunun artacağını ifade etmiştir.

Kurum açısından bir diğer kısıtlılık olarak dil sorunundan bahsedilmiştir. D4, TDV'nin Afrika'da tebliğ çalışmaları yapamamasını dil sorununa bağlamıştır: "Tebliğ çalışmalarının yapılamam nedeni henüz daha hazır olmamamız. En başta tabii temel faktör dil. Yani bizim şu an Fransızcayı iyi bilen bir imamı o bölgeye göndermemiz için öyle bir imamı da bulmamız lazım en başta. Öyle bir imamımız yok Türkiye'de." D4, ayrıca kurumun bir diğer kısıtlılığı olarak Afrika'ya yönelik yanlış imaj oluşturma durumundan şu sözlerle bahsetmiştir: "Afrika algısına dair, Afrika'yı hep yardıma muhtaçmış gibi böyle bir olumsuz önyargı da oluşturuyor olabiliriz." D4, TDV özelinde diğer STK'ları da katarak bu eleştiride bulunmuştur.

3.4.6.2. Algılanandan Kaynaklı Nedenler (Afrika)

Diyanet'in Afrika algısında algılanan olarak Afrika'dan kaynaklı nedenlerin etkili olduğu görülmektedir. 'Afrika'nın küresel dünyayla uyumu ve yeni ortaklar arayışı' geleneksel aktörleri aşarak işbirliği imkânlarını mümkün kılan bir unsur olarak görülmektedir. D3, Burkina Faso'da, Nijer ve Mali'de yaşanan darbeleri geleneksel aktörlere bir itiraz olarak yorumlamıştır. D2 ise küreselleşmenin "Eskiden genelde koloniler halinde yaşayan, kabile

anlayışını benimseyen Afrikalı toplulukların bugün artık dünyayla iş birliği yapan, bir şekilde dünya ülkelerinin veya diğer coğrafyaların ne yaptığından haberdar olan ve kendi potansiyellerini keşfeden toplumlar haline dönüşmesine vesile" olduğunu ifade etmiştir. D2, dünyanın Afrika'yı "sömürülen ve hor görülen bir toprak olmaktan ziyade, işbirliği yapılası bir kara parçası" olarak gördüğünü, bu durumun da Afrika'yı yeni ortaklar arayışına ittiğini vurgulamıştır. D2, yardımlarla olumlu imaja sahip olan Türkiye'nin güçlü bir oyuncu ve potansiyel bir işbirlikçi olarak ön plana çıktığını ifade etmiştir. D4 ise Frankofon ülkelerin son dönemlerde Rusya'nın ve Çin'in yanı sıra Türkiye'ye biraz daha yakınlaşmak istediğini belirtmiştir. Bir metinde de bu yönde söz gelimi şu ifadeler yer almaktadır: "Daha önce Batı'ya mahkûm edilen, Batı dışında alternatifi olmayan bu insanlar, Türkiye'nin onlar için ticari alanda, eğitim alanında, insani yardım alanında bir alternatif olduğunu görmeye başladı." Metinde Afrikalı insanların Türkiye'yi ticari, eğitim ve insani alanlarda Batı'ya karşı alternatif olarak görmeye başladığı vurgulanmıştır.

Diyanet'in Afrika algısını etkileyen algılanandan kaynaklı nedenlerden birisi de 'Afrika'nın kısıtlılıkları'dır. Yapılan görüşmede D4, Afrika insanının disiplin eksikliğine vurgu yapmıştır. D5, Afrika kıtası hakkında düşüncelerinin ne olduğu sorusuna alınan eğitim ve kültürden kaynaklı olarak anlaşılamadıkları noktalara değinmiştir. D1 ise toplumda "kabile aidiyetinin ulus devlet bilincinin ötesine geçtiği"ni ifade ederek, eğitim alan kişilerin dahi ülkelerine geri döndüğünde kısır döngüye girerek devlet olarak yozlaşmış düzeni değiştirme fikirlerinin zayıf olduğunu ifade etmiştir.

3.4.6.3. Algılayan ile Algılanan Arasındaki İlişkinin Muhtevası (Türkiye-Afrika İlişkileri)

İlişkilerin muhtevası açısından Türkiye'nin ve kurumun Afrika'ya bakışında 'eşit ortaklık ilkesi'nin önemsendiği görülmektedir. Yapılan görüşmede D5, Afrika algısını etkileyen bu ilkeye yönelik Kenya örneği üzerinden şu ifadeleri kullanmıştır:

> Afrika'da özellikle de Kenya'da beyazlara 'muzungu' derler. Yani beyazları biraz daha üst seviyede görerek, zengin, ağa, patron mantığıyla yaklaşılır, genelde Afrika insanı böyle bakar. Biz hem devlet hem de Diyanet olarak bu noktada bu şeyi birazcık kırmaya çalışıyoruz. Yani beyaz gördükleri zaman biz de sizinleyiz, sizinle beraberiz, muzungu değiliz. Sizden herhangi bir şey almanın niyetinde değiliz.

D5, Afrika insanının beyazları genel itibariyle üstün görmesine karşın Türkiye'nin ve Diyanet'in bu yönde bir yaklaşım benimsemediğini vurgulamıştır.

Metin ve görüşmelerde Afrika'ya yönelik yakınlık ifade eden diasporik tanımlamaların olduğu görülmektedir. İlk olarak Afrika'nın eski Osmanlı toprağı olduğu vurgulanmıştır. Yapılan görüşmede "Afrika'nın Türkiye için özel bir anlamı var mı?" sorusuna D3 şu cevabı vermiştir: "Daha düne kadar kendisinin hükmettiği topraklar. Sudan'a, Nijer'e ve Çad'a kadar inmiş, Fizan diye adlandırdığımız Libya. Tarihte kontrol altına aldığı, hükmettiği yerler buralar." D3, sayılan ülkelerin Osmanlı havzası bölgeler olduğunu ifade ederek yakınlık atfetmiştir. D1 de benzer bir yaklaşımla Çad'da birçok ailenin kendilerini "Osmanlı torunları" olarak tanımladığını vurgulamıştır. Argun ise benzer ifadeleri Güney Afrika için kullanarak "Güney Afrika Müslümanlarının bir aidiyet duygusu içinde kendilerini Osmanlı olarak tanımladıklarını" ifade etmiştir(Argun, 2018).

Bir diğer diasporik yaklaşım ile Afrika "gönül coğrafyası" olarak tanımlanmaktadır. Başkan Erbaş, bu tanımlamayı şu sözlerle ifade etmiştir: "Bizim gönül coğrafyamız sadece Anadolu ile sınırlı olamaz, olmamalı. Ecdadımız bundan dört yüz sene önce buradan kalkmış Nijerya'ya gitmişler, Afrika'nın ortalarına kadar gitmişler." (Diyanet, 2019h). Fildişi Sahili'ne yönelik yardımı konu alan başka bir metinde "gönül coğrafyamızdaki insanlara Türkiye'mizin yardımlarını iletmek ve onlarla gönül irtibatımızı sağlamlaştırmak için buradayız" ifadesi ile Afrika yine gönül coğrafyası olarak tanımlanmıştır (Taşdemir, 2022). Argun Afrika'yı "coğrafi olarak uzak olsa da kalben yakın" olarak nitelendirmiştir (Tokat, Öztürk ve Mercan, 2019). Yapılan görüşmede de D2, "gönül coğrafyası diye adlandırılan bu coğrafya (Afrika) Türkiye'nin dış politikasında önemli bir konuma geldi. Bizim gönül coğrafyamızın bir kısmı da Afrika toprakları" ifadesiyle Afrika'yı gönül coğrafyası olarak tanımlamıştır.

Bir diğer diasporik tanımla olarak özellikle eski Başkan Görmez tarafından Afrika için "aynı medeniyetin çocuklarıyız" ifadesinin kullanıldığı görülmektedir. Görmez: "Bizler kardeşiz. Hepimiz aynı tarihin, aynı kültürün, aynı medeniyetin çocuklarıyız." ("Kamerun'da hutbe verdi", 2012). Görmez başka bir metinde ("Görmez: Afrika sadece sefalet değil", 2011) medeniyet olarak İslam medeniyetini kastederek, "14 asırdır aynı medeniyetin çocuklarıyız" ifadesini kullanmıştır. Bir diğer diasporik tanımlama ise "dindaş" ifadesidir. Özellikle faaliyet raporlarında, Gana'da, Cibuti'de, Güney Afrika'da yaşayan dindaşlarımız (Diyanet, 2015: 62; Diyanet, 2023: 87) ifadeleri geçmektedir.

‘İlişkilerde müstesna ülkeler’in olduğu görülmektedir. Bir metinde Somali’ye ayrı bir önem atfedilmiştir: “Somali niye bu kadar önemli derseniz, Afrika’nın Müslümanlaşması, Peygamberimiz döneminde de ilk Somali üzerinden başlıyor.” Somali’nin İslam tarihindeki önemine istinaden müstesna bir konumda olduğu vurgulanmıştır. Yapılan görüşmede bu müstesna konumda Somali’nin yanı sıra Çad, Etiyopya, Gana ve Orta Afrika da eklenmiştir. D2, bunların tarihsel ilişkilerin ve ihtiyaç sahiplerinin olduğu ülkeler olması açısından istisnai konumda olduklarını vurgulamıştır.

3.4.6.4. Algılanan Ortamdan Kaynaklı Nedenler (Uluslararası Ortam)

Uluslararası ortamın Türkiye’nin Afrika algısı üzerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür. Yapılan görüşmede D2 tarafından uluslararası ortam “son günlerde yeniden Doğu-Batı bloklarının karşı karşıya geldiği, sık sık dünyanın 3. Dünya Savaşı’na sürüklenmesinin söz konusu olduğu bir dönem” olarak tanımlanmıştır. Bu ortamda Türkiye’nin jeopolitik konumu, köklü tarihi itibariyle ve “Afrika konusundaki varlığının samimiyeti ve gerçekçiliğiyle orada ciddi bir olumlu imaja sahip” olduğu ifade edilmiştir. Bu açıdan uluslararası ortamın Türkiye’nin imajına olumlu etki ettiği vurgulanmıştır.

3.4.6.5. Bilginin Kaynağı: Saha çalışanları, Daimi Temsilciler, Büyükelçilikler, Diğer Kamu Kurumları, Burs Verilen Öğrenciler

Diyanet’in Afrika algısında iki temel bilgi kaynağının olduğu görülmektedir. Bunlardan ilki ‘sahadan elde edilen bilgi’dir. D1 sahadan elde edilen bilgilerin TDV’nin uzmanlarının saha çalışmalarından, kişisel deneyimlerinden, yerel aktörlerle irtibatlarından elde edildiğini ifade etmiştir. D1 diğer bilgi kaynakları olarak ise bölgedeki müşavir, ateşe, koordinatör gibi daimi temsilciler ve TDV tarafından burs verilen öğrenciler olduğunu ifade etmiştir. D2, sahadan elde edilen bilginin yerel ortak kuruluşlardan sağlandığını, TDV’nin “doğru bilgiye daha resmi ve güvenilir kaynaklardan erişim imkânı”nın olduğunu böylelikle yerel bilginin transfer edilmesi sonucu elde edilen verilerin analiz edilerek strateji üretildiğini vurgulamıştır. D2, TDV tarafından 2 ülkede daimi bölge temsilciliği açıldığını ve gelecek yıllarda bu sayının artacağını, “oranın şartlarını hukukunu çok daha iyi bilen sürekli temsilcilerle bilgi alışverişini arttırmayı planladıklarını” ifade etmiştir.

Sahada görev yapan TDV yetkilileri ve müşavir pozisyonundaki Diyanet personelinin sahadan iletilen bilgilerin kurum tarafından çok dikkate alınmadığı yönünde eleştirileri vardır. D4, organizasyon için bölgeye gidildiğinde dönüş raporu istendiğini ancak pek fazla dikkate alınmadığını vurgulamıştır. Merkezden gelen politika tavsiyesi ile sahadan giden bilginin ayrıştığı durumda, sahanın ihtiyacından ziyade merkezdeki üst yönetimin kararının

uygulandığını ifade etmiştir. D3, kurum olarak raporlama hususunda fazla profesyonelliklerinin olmadığını bilgilendirmelerin sistematik olmaktan uzak ve şifahi olduğunu belirtmiştir. D5 ise kurumda yapılan toplantılarda izlenmesi gereken politikalara yönelik tavsiyelerde bulunduklarını ancak bunların karşılık bulmadığını geri dönüşlerin dikkate alınmadığını söylemiştir.

Afrika'ya yönelik bir diğer bil kaynağı olarak 'Büyükelçilikler ve diğer devlet kurumları'ndan bahsedilmiştir. D1, "büyükelçilikler ve diğer Türk kuruluşları olan TİKA, Maarif Vakfı gibi kurumlarla kontak halinde" olduklarını belirtmiştir. D1, sahadaki misyonların artmasıyla birlikte sahaya, yerele hâkim olmaya başladıklarını şu sözlerle ifade etmişti:

> Gittiğiniz ülkenin yasalarını tabii olduğunuz için yerel dinamiklerine karşı gelemezsiniz. Yüzlerce kabileden bahsediyoruz. Bir kabilenin bulunduğu bölgede faaliyet yaptığınızda doğal olarak o ülkenin hükümetine yakın kabileden tepki alabilirsiniz. Ülkede yerel dinamikler itibariyle terörle ilişkilendirilebilecek etnik gruplarla temas kurduğunuzda doğal olarak ülkenizi 'teröre destek veren' bir konuma da sürükleyebilirsiniz. Bunun için temsilcilikler var. Attığınız adımlar önemli.

D1, yapılan faaliyetlerde o ülkenin iç dinamiklerine ve hassasiyetlerine saygı duyulması gerektiğini ayrıca aksi bir uygulamanın ülkenin imajını zedeleyebileceğini vurgulamıştır.

3.4.6.6. Deneyim: Saha Personelleri İle Afrika'da Yaşanan Tecrübe

Diyanet'in sahada görev yapan personellerinin Afrika'da yaşamış oldukları deneyimin, Afrika algısı üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Sahada çalışan personeller 'kişisel deneyim sonucu algıda yaşanan değişim'den bahsetmişlerdir. D1, Afrika'ya gitmeden önceki ve gittikten sonraki algısını şu sözlerle karşılaştırmıştır:

> Kuruma başlamadan öncedeki Afrika algımız; yardıma muhtaç, kaynakları sömürülmüş, bu sömürünün tek odak noktası Batılı güçler olan kurak, çorak, toplumu cahil olan bir coğrafyaydı. Kurum faaliyetleri ile birlikte Afrika'yı görmeye başladığımızda bireysel olarak da kurum olarak da algılığımızda bir değişiklik oldu. Esasen sorunun kaynağının sadece Batı sömürüsü ya da dış

> müdahale değil, Afrika insanların kendi kendine yaptıkları sömürü, iç çatışmaları, onların tercihlerinin bu yönde olduğunu gördük. Afrika'nın kaynaklarını çok geniş, topraklarının bereketli, birçok yerin tropikal, çölün sadece Sahra olduğu görmeye başladığımızda şunda anlaştık. Afrika'nın ihtiyacından ziyade kalkınmaya, eğitilmeye, yönlendirmeye muhtaç bir toplum olduğunu gördük.

D1, saha deneyimi sonucu Afrika algısına dair genel itibariyle olumlu ve aynı zamanda olumsuz değişime de vurgu yapmıştır. D1 aynı zamanda kurumun da algısında yaşanan değişimden bahsetmiştir. D4, kurumun saha deneyimini artıracak iki gelişmeden bahsetmiştir. Batı Afrika ülkelerinden Nijer'e, Burkina Faso'ya ve Mali'ye yeni müşavirliklerin atandığını, Mali'ye ve Etiyopya'ya da TDV'nin daimi bölge temsilciliği atandığını ifade etmiştir. Bu gelişmelerin kurumun saha deneyimini artırması muhtemeldir.

D4, Afrika'da herhangi bir deneyim yaşamadan önce Afrika'yı hiçbir şeyin olmadığı fakir bir coğrafya olarak düşündüğünü ancak gittikten sonra zengin bir kültüre ve sıcakkanlı insanlara sahip olduğunu gördüğünü ifade etmiştir. D4 de Afrika'yı çöllerden oluşan insanların çok gariban hatta kıyafetsiz yaşadıkları bir kıta olarak düşündüğü ancak sonrasında örneğin Güney Afrika'ya gittiğinde modern ülkelerin de olduğunu gördüğünü ifade etmiştir. D5 ise Afrika imajında yaşanan değişimi şu sözlerle dile getirmiştir:

> Bizim bir ilk imaj olarak edindiğimiz Afrika izlenimi var, bir de Afrika'ya gittikten sonra yaşadığımız gördüğümüz bir Afrika imajı var. Ben insanların % 90'ının zihninde tezat olduğunu düşünüyorum. Bende de aynı şekilde oldu çünkü. Afrika gayet hoş, güzel, yaşanılabilir bir kıta. Geldikten sonraki imaj bu ama gelmeden önce çok daha farklıydı. Hem insan anlamında hem iklim anlamında hem imkânlar anlamında. Önceden Afrika'ya temkinli yaklaşıyordum.

3.4.6.7. Algı Çevresi: Olumsuz Tepkiler, Siyasetin ve Toplumun Bilgi Eksikliği

Algı çevresinin Diyanet'in Afrika algısı üzerindeki etkisini tespit etmek amacıyla yöneticilere "Diyanet'in Afrika politikasına yönelik eleştiriler alıyor musunuz?" sorusu yöneltilmiştir. D2, olumsuz eleştirilerin olduğunu şu sözlerle dile getirmiştir: "Olumsuz eleştiri alıyoruz. Yurtiçindeki ihtiyaç sahipleri varken neden Afrika'ya yardım götürüyoruz? Neden kendi ihtiyaçlarımıza önceliklemiyoruz? Son dönemde göçmen

hareketlerinden kaynaklı toplumda oluşan tepkiyle birlikte yurt içindeki ihtiyaç sahiplerinin önceliklendirilmesi tekrar tekrar gündeme geldi." D1, ise olumsuz eleştirilerin olabildiğini ancak toplumdan ziyade siyasi düzlemde ve iç politikaya yönelik olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir:

> TDV'nin Afrika'daki faaliyetleri, siyaset arenasında bugüne kadar çok tartışılmadı. Bence çok şahit olmadım. Bazı vekillerin soruları olabilir. Ama daha büyük eleştiriler bugüne kadar gelmedi. Bu eleştirileri yapacak politik unsurlar Türkiye'nin yurt dışındaki faaliyetlerin nasıl işlediğinden biraz uzaklar açıkçası. Çok alanda bulunmuyorlar, çok da şahit olmamışlar. Ondan dolayı da neyi nerde eleştireceklerini de çok bilmiyorlar. Bilmedikleri alana da çok girmediler şu güne kadar. TDV'den ziyade Başkanlığa gelebiliyor, ancak o da yurtiçine yönelik, yurt dışı faaliyetler açısından çok şahit olmadık.

D1, Afrika politikasına yönelik doğrudan eleştirilere şahit olmadığını bunun nedeninin de politik düzlemdeki bilgi eksikliği olduğunu, toplumun eleştirisinin olmadığını ifade etmiştir. D3 ise 'toplumun Afrika'ya yönelik bilgi eksikliği'ni vurgulamıştır.

> Afrika denildiği zaman pek çok ön yargılar var. Ekseriyetle yoksulluğun, çölün, kuraklığın, açlığın olduğu bir coğrafya. Genel itibariyle insanlarla görüştüğümüzde veya gönüllülerle beraber faaliyete gittiğimizde, onların da ilk başta ön yargılarını görüyoruz. Afrika'yı tembel insanlar diyarı ya da umursamaz insanlar diyarı olarak algılıyorlar. Fakat bunların hepsi yanlış algılar. Doğruluk payları olsa da hepsinin ayrı ayrı sebepleri var.

3.4.6.8. Hatırlamak: Osmanlı Mimarisi ve Sanat Anlayışını Yaşatma

Diyanet'in Afrika algısında "hatırlamak" kategorisi kapsamında 'Osmanlı torunlarına yönelik faaliyetler'den bahsedilebilir. Medyaya vermiş olduğu bir röportajda TDV Çad Temsilcisi Osman Türk şu sözleri dile getirmiştir:

> TİKA'nın girişimleriyle buradaki (Çad) Osmanlı torunları tespit edilmeye başlandı. Aileler kayıt altına alınmaya çalışılıyor. Bizler de bu ailelerin varlığını öğrendikten sonra yaptığımız çalışmaları özellikle ecdadımızdan olan bu kardeşlere yönelik faaliyetler

> yapıyoruz. Her yıl bayramlarda geldiğimizde programlarımıza buradaki Türk ailelerini dâhil ediyoruz… Osmanlı subaylarından kalan kardeşlerimizle buluşmaya her yıl önem gösteriyoruz. Abeşe bölgesinde iki Osmanlı subayının kabri bulunuyor. TİKA tarafından restorasyonu yapıldı. Ayrıca o bölgede su kuyusu açılışları yapıyoruz. Abeşe'de 'Türk bahçesi' diye bilinen bir bölge var. Orada da su kuyusu açtık (Balcıkoca, 2021).

Türk, Afrika'daki Osmanlı torunları ile buluşmalar gerçekleştiğini yardımlar yapıldığını ifade etmektedir. Başka bir metinde de aynı bölgedeki Osmanlı torunlarına yönelik kurban faaliyeti gerçekleştirildiği ifade edilmiştir. Haber metninde şu ifadeler yer almıştır: "Afrika ülkesi Çad'a 1850'li yıllarda yerleşen Osmanlı subaylarının torunları, Türk hayırseverlerin desteğiyle bayram sevinci yaşıyor. Özellikle Ramazan ve Kurban bayramlarını yapılan yardımlarla mutlu geçiren Osmanlı torunlarına bu bayram da Türk bağışçıların desteğiyle kesilen kurban etleri ulaştırıldı." (TDV, 2021f).

Diyanet'in Afrika'da 'Osmanlının mimarisi ve sanat anlayışını yaşatma'ya yönelik faaliyetlerinin de olduğu görülmektedir. Bir metinde su kuyusu çalışmalarına dair şu ifade yer almaktadır: "Su kuyularıyla bir anlamda vakıf geleneğini canlı tutarak ecdat mirasını yaşatmış oluyoruz." Metinde ecdat mirasının yaşatıldığı vurgulanmıştır. Başka bir metinde de su kuyusu çalışmalarında Osmanlı mimarisi örneğinin kullanıldığı hususunda denmektedir ki: "Su, Osmanlı mimarisi şeklindeki şadırvanla bölge halkının hizmetine sunuluyor." (TDV, 2021a). Osmanlı mimarisinin ve sanat anlayışının yaşatıldığı bir diğer alan da camilerdir. Diyanet Afrika'da yapmış olduğu camilerde Osmanlı mimarisini kullanmıştır. Cibuti'de Diyanet tarafından yaptırılan 2. Abdülhamid Han Camii ile ilgili bir haber metninde (Diyanet, 2019e) şu ifadeler yer almaktadır:

> Osmanlı mimarisi ve sanat anlayışıyla bölgenin önemli ve en büyük simge eser olma özelliğini taşıyan cami ve külliyenin inşası için malzemelerin büyük kısmı Türkiye'den gitti. Kubbe ve duvarlarında klasik Osmanlı hat sanatının nadide örneklerinin yer aldığı camide, bölgesel özelliklerin yansıtılması amacıyla sade bir üslup tercih edildi. Ana kubbe ve yarım kubbe avizeleri, klasik Osmanlı aydınlatma sanatına uygun olarak tasarlandı.

Başka bir metinde (TDV, 2019) TDV Eski Genel Müdürü Mehmet Savaş Polat şu ifadelerde bulunmuştur:

> TDV, ecdat mirasını Afrika topraklarında yaşatmaya devam etmiş olacak. Cibuti'nin en büyük camisi olma özelliğini taşıyan 2. Abdülhamid Han Cami ve Külliyesi, Anadolu ve Afrika halkları arasındaki ortak din, tarih, kültür ve kardeşlik bağlarının güçlenmesine vesile olacak. Aynı zamanda birliğin, huzurun ve barışın da sembolü olacak.

Polat, yapılan cami ile birlikte Osmanlı mirasının Afrika'da yaşatıldığını vurgulamıştır. Görüşmelerde sorulan "Diyanet'in Osmanlı geçmişini, desteklemeye yönelik çalışmaları var mı?" sorusuna D4, Gana'da ve Cibuti'de yapılan camileri örnek vererek bunların Osmanlı mimarisiyle yapılmış camiler olduğunu belirtmiştir.

3.4.6.9. "Öteki" Algısı: Öteki Olarak Diğer Mezhepler, Batı, Çin

Diyanet'in Afrika algısında "öteki" faktörünün de etkili olduğu söylenebilir. Yapılan görüşmelerde 'öteki olarak diğer mezhepler' vurgulanmaktadır. D3, Diyanet'in Afrika'daki faaliyetlerinde "Vahhabilik'in, Şia'nın ya da Selefi hareketlerin biraz alansal olarak önünü tıkamaya çalıştığını" ifade etmiştir. D4 de benzer şekilde "Suudi Arabistan ve İran'ın bölgedeki etkisini, İran'ın Şiilik politikası üzerinden Afrika'da çok aktif rol oynarken, Suudi Arabistan'ın da Vahabilik'in ihracı için bölgede çalıştığını" vurgulamıştır. Bu ifadelerden Vahhabilik, Şia ve selefi gibi mezhep ve hareketlerin Diyanet tarafından "öteki" olarak görüldüğünü söylemek mümkündür.

'Öteki olarak Batı'nın ve özellikle de Fransa'nın ön plana çıktığı görülmektedir. D2, Diyanet'in Afrika'daki varlığını şu sözlerle açıklamıştır: "Afrika'ya olan yakınlığımız bir takım gruplara olan düşmanlığımızdan kaynaklanıyor." D2, bu ifadelerin ardından Afrika'yı "yüzyıllardır Batı tarafından sömürülen bir toprak" olarak tanımlayarak, düşmanlık ifadesini Batı'ya atfetmiştir. D1 ise Afrika'daki varlığına atıfla Fransa'yı şu sözlerle "öteki" konumuna koymuştur:

> Fransızlar Afrika'da öğretmen, eğitmen, stajyer olarak kalıyorlar. Hem de en ücra köşesinde kalıyorlar. Yani siz Afrika'nın ücra köşelerinde gönderdiğiniz bir görevlisini belki uzunca süreler tutamayacaksınız. Ama adamlar o bölgede dil avantajıyla

> kalabiliyorlar ve doğal olarak da bölgeye daha fazla hâkim olabiliyorlar.

D1, Diyanet'in Afrika'daki varlığına yönelik eleştiri ve tavsiyede bulunurken "öteki" olarak Fransa'yı örneklendirmiştir.

Diyanet açısından bir diğer "öteki" de Çin'dir. D3, Çin'in 100 yıllık planlarla Afrika'da bulunduğunu ve sömürgeci bir güç olarak Afrika'nın kaynaklarını kullandığını ifade etmiştir. D4 de benzer bir yaklaşımla Çin'in post modern sömürge anlayışı güttüğünü, ülkeleri borçlandırarak karşılığında yeraltı kaynaklarını ele geçirdiğini, bu modelin geleneksel sömürgeci aktörleri aratacak bir anlayışla ilerlediğini ifade etmiştir.

3.4.6.10. Afrika'da Türkiye Algısı

Yapılan görüşmelerde saha çalışanlarına yönelik sorulan "Bulunduğunuz ülkede Türkiye algısı nasıldır?" sorusuna verilen cevaplar üzerinden oluşturulan bu kategoride, Afrika'da Türkiye algısının 'olumlu imaj'a sahip olduğu söylemi ön plana çıkmaktadır. D3, Afrika'da Türkiye'ye yönelik "beni sömürür ve benim tüm yer altı yarı su kaynaklarımı alır götürür düşüncesi"nin olmadığını ifade etmiştir. D3, bu olumlu imajın Türkiye'nin tarihinde sömürgecilik anlayışının olmamasından kaynaklanabileceğini ifade etmiştir. D4 de Afrika'da özellikle de Müslüman coğrafyalarda Türkiye'nin olumlu imaja sahip olduğunu bunun nedeninin ise kültürel bağlar olduğunu vurgulamıştır. D5 ise Türkiye algısına dair şu ifadeleri kullanmıştır:

> Türk insanına karşı böyle negatif bir tepkiyle karşılaşmadım şu ana kadar. Türk insanını bilmeyen çok, bu noktada nötrler. Ama Türk insanıyla iletişim kuran, tanıyan insanların birçoğu Türkiye'ye karşı pozitifler. Türk ürünlerini kaliteli bulup beğenirler. İmkânı olanlar sağlık, ticaret, alışveriş için Türkiye'ye giderler. Ama kıyıda, köşede, kenardaki insanlara dokunduğumuzda herhangi bir negatif bir şey yaşamadık.

D5, olumlu algının kaynağı olarak Türkiye'nin Afrika'da biraz daha tanıtılmasını ve son dönemde dünya siyasetinde biraz daha etkili olmasını göstermektedir. D1, Türkiye'nin Afrika'daki olumlu algısını şu sözlerle ifade etmiştir:

> Türkiye Afrika'da kendi algısını olumlu yönden genişletiyor. Var oluşunu devamlı bir hale getirebilmek için yapısal adımlar atmaya çalışıyor. Bu uzun bir süreç. Toplumlar nezdinde olumlu algı var.

> İstenen, beklenen, tam olarak demeyim ama en azından tanıttığınız kişilerde olumlu imajınız var. Yoksa genele yayılmış bir şey yok. Şöyle bir şeye girmeyeceğim, 'Afrika'da hep biz bekleniyoruz.' Hayır, bu duygusal bir şey. Ama temas edip tanıttığınız kişilerde evet olumlu algıyı görebiliyorsunuz.

D1 de D5'in vurguladığı Türkiye'nin Afrika'da tanıtılan bölgelerde olumlu algıya sahip olduğu ifadesini teyit etmiştir.

3.5. Yunus Emre Enstitüsü'nün Afrika Algısı

Bu bölümde Yunus Emre Enstitüsü'nün (YEE) Afrika algısı belgeler[10] üzerinden tahlil edilmiştir. Belge tahlili YEE'nin internet sitesinde yer alan metinler, YEE başkanları, ülke enstitü müdürleri gibi üst düzey yetkililerin vermiş olduğu internet röportajlarını içermektedir. Toplam 93 belge taranmıştır. Belgelerin 15'i YEE'nin faaliyet raporlarından, 63'ü kurumun resmi sitesinde yer alan haber metinlerinden, 15'i de kurumda yönetici pozisyonunda olan kişilerin diğer sitelere vermiş olduğu röportaj metinlerinden oluşmaktadır.

Tablo 19: Belgelerin Frekans Tahlili (YEE)

Sıra	Kelime	Dâhil Olduğu Tema/Kategori/Kod	Frekans Değeri	İlk 10 İçindeki Oranı
1	Kültür	Kurum Kimliği	477	% 27,4
2	Türkçe	Kurum Kimliği	339	% 19,5
3	Sanat	Kurum Kimliği	165	% 9,4
4	Güney Afrika	Tema Yok / Kod: İlişkilerde Müstesna Ülke	154	% 8,8
5	İnsan	Devlet Kimliği Algısı / Yumuşak Güç Kimliği	122	% 7
6	Eğitim	Kurum Kimliği	121	% 6,9
7	Senegal	Tema Yok / Kod: İlişkilerde Müstesna Ülke	107	% 6,1
8	İş Birliği	Ulusal Çıkar Algısı	96	% 5,5
9	Bilim	Kurum Kimliği	84	% 4,8
10	Sudan	Tema Yok / Kod: İlişkilerde Müstesna Ülke	72	% 4,1

Not: Toplam 1.396 kelimeden, frekans değeri en yüksek ilk 10 kelime seçilmiştir.

[10] Bu bölümde, YEE, merkezdeki yetkililerle görüşme talebine olumlu yaklaşmadığı ve Afrika'daki temsilciler ile yapılan/planlanan görüşmelere izin vermediği için yalnızca belgeler veri kaynağı olarak kullanılmıştır.

Şekil 6: Belgelerin Kelime Bulutu (YEE)

Not: Toplam 93 belgenin taranmasıyla yazar tarafından oluşturulmuştur.

Belgelerle yapılan frekans tahlilinde kurum kimliği temasının baskın olduğu görülmektedir. Bu tema dâhilinde ‘kültür’, ‘Türkçe’, ‘sanat’, ‘eğitim’ ve ‘bilim’ kelimeleri yer almaktadır. Kültür ve Türkçe kelimeleri sırasıyla % 27,4’lik ve % 19,5’luk oranlarla baskın konumdadır. Metinlerde en sık geçen beşinci kelime ise ilk 10’daki % 7’lik oranı ile ‘devlet kimliği algısı’ teması dâhilindeki ‘insan’ kelimesidir. ‘Ulusal çıkar algısı’ temasında ‘İş birliği’ kelimesi % 5,5’lik oranla sekizinci sırada yer almaktadır. Tahlil dâhilinde ilişkilerde Güney Afrika, Senegal ve Sudan olmak üzere üç ülkenin müstesna pozisyonda yer aldığı görülmüştür.

Tablo 20: Algıyı Oluşturan Benlik Unsurlarının Tematik Tahlili (YEE)

TEMA	KATEGORİ	KOD
Kurum Kimliği	Kültürel Diplomasi	Türkiye’nin başat kültürel diplomasi kurumu

		Gastrodiplomasi
	Türkçe Öğretimi	Yabancılara Türkçe Öğretilmesi
	Bilim Diplomasisi	Türkiye'nin bilimsel ve akademik etkileşim havzasını oluşturmak
Devlet Kimliği Algısı	Yumuşak Güç Kimliği	Türkiye'yi tanıtmak ve sevdirmek
		Türkiye'ye Yönelik Olumlu Algı Oluşturmak
		Gönül bağları kurmak
	Muhafazakâr Kimlik	Türkiye'nin Osmanlı Geçmişi
		İslami Kimliğin Etkisi
Ulusal Öz-İmaj Algısı	Kendini Tanımlama	Zengin Kültürel Birikime Sahip Ülke
		Sömürge Geçmişi Olmayan Ülke
	Ne Yaptığına Dair Anlatı	İnsani Yardım
		Dünya Barışına Hizmet
		Küresel Sisteme İtiraz: Dünya 5'ten Büyüktür
	Dünyadaki Konumu	Büyüyen Güç
	Tarihsel Algı	Osmanlı Geçmişine Övgü
Ulusal Çıkar Algısı	Siyasi Çıkar Algısı	Türk Dış Politikası ile Uyumlu Hareket Etme
		Diplomatik İlişkilerin Güçlendirilmesine Katkı
		FETÖ ile Mücadele
	Ekonomik Çıkar Algısı	Ticari İlişkilere Destek

3.5.1. YEE'nin Kurumsal Kimliği

Yunus Emre Enstitüsü (YEE), 2007 yılında kurulan Yunus Emre Vakfı'na bağlı olarak 2009 yılında faaliyete başlayan ve temelde "yurt dışında kurduğu merkezlerde yabancılara Türkçe öğretimi çalışmaları, Türkiye'nin tanıtımı amacıyla kültür ve sanat faaliyetleri yürüten" bir kurumdur. (YEE, t.y.). Resmi sitede yer alan bir metinde (YEE, 2018a) "dünyanın pek çok noktasında Türkiye'yi tanıtma amaçlı kamu ve kültür diplomasisi faaliyetleri yürüttüğü" ifadesiyle YEE'nin bir kamu diplomasisi kurumu olduğu ifade edilmiştir. YEE eski başkanı Şeref Ateş, YEE'nin doğru kaynaklardan Türkiye'yi tanımak amacıyla devlet tarafından kurulduğunu vurgulamıştır (YEE, 2016f). YEE'nin bu

faaliyetleri yürüttüğü bölgelerden birisi de Afrika kıtasıdır. Bir metinde YEE'nin açmış olduğu merkezlerde stratejik davrandığı şu ifade edilmektedir: "Gittiğimiz yerlerde ülkedeki ihtiyaca göre stratejik bir kararla merkez açarak veya üniversite bünyesinde hizmet veriyoruz." (YEE, 2021a). Metnin devamında YEE'nin Nijerya'nın Afrika kıtasındaki önemi nedeniyle bağımsız bir merkez kurmaya karar verdiği ifade edilmiştir. Bu ifadelerden YEE'nin merkez açma hususunda ülkelere göre stratejik davrandığı söylenebilir.

Metinlerde yapılan incelemelerde YEE'nin kendisini 'Türkiye'nin başat kültürel diplomasi kurumu' olarak tanımladığı görülmektedir (YEE, 2019a). Ayrıca metinlerde yine YEE, "Türkiye'nin dünyaya açılan kültür kapısı" (YEE, 2017d), "bu toprakların kültürel mirasını dünyanın farklı yerlerine taşıyan kurum" (YEE, 2017c), "Türkiye'nin yurt dışındaki kültür elçisi" (Tarhan, 2021) olarak tanımlanmaktadır. YEE kültür diplomasisi altında 'gastrodiplomasi' faaliyetleri de yürütmektedir. Afrika'da Dakar ve Johannesburg'daki merkezlerde Türk mutfağını tanıtmaya yönelik faaliyetler düzenlenmiştir (YEE, 2023b; YEE, 2023c; YEE, 2022a).

YEE'nin kurumsal kimliğinin ikinci bileşeni Türkçe öğretimidir. YEE tarafından 'yabancılara Türkçe öğretilmesi'ne yönelik faaliyetler de düzenlenmektedir. YEE tarafından kültür merkezlerinde Türkçe eğitimi verilmesinin yanı sıra, farklı ülkelerdeki eğitim kurumlarıyla işbirliği protokolleri ve üniversitelerle Türkoloji bölümlerinin açılmasına yönelik anlaşmalar yapılmaktadır (YEE, 2018b). Türkoloji bölümünün açılmasına yönelik anlaşmalar Afrika kıtasında Senegal'de (YEE, 2020a) ve Nijerya'da (YEE, 2021a) yapılmıştır.

YEE, diğer görevlerinin yanı sıra bilim diplomasisi faaliyetleri kapsamında 'Türkiye'nin bilimsel ve akademik etkileşim havzasını oluşturmak' amacıyla faaliyetler yürütmektedir. Bu husus bir metinde (YEE, 2017a) şu sözlerle ifade edilmiştir:

> YEE, Türkiye'nin bilimsel, akademik ve teknolojik alanda sahip olduğu kapasiteyi, ülkemizin ulaşmış olduğu imkân ve potansiyeli de dünyaya tanıtmak, Türkiye'nin bilimsel ve akademik etkileşim havzasını oluşturmak için çalışmalar yürütmektedir. Bu kapsamda Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Himayeleri altında Türkiye Bilimsel ve Akademik İş Birliği Projesi (TABİP) adlı bir proje başlatmıştır.

3.5.2. YEE'nin Devlet Kimliği Algısı

YEE'nin devlet kimliği algısı 'yumuşak güç kimliği' ve 'muhafazakâr kimlik' olmak üzere iki kategoride tahlil edilmiştir. YEE, kültürel diplomasi aracılığıyla yumuşak güç faaliyeti yürüten bir kurum olarak tanımlanmaktadır.

> Türkiye bilim ve sanat birikimini stratejik bir plan dâhilinde dünyaya aktarmaya çalışmaktadır. Kültürel diplomasi dediğimiz ve 'Yumuşak Güç' olarak tarif edilen bu yöntem günümüzde, dünyada dış ilişkilerin evrildiği yön açısından konvansiyonel araçlardan çok daha etkindir. Yumuşak gücün en önemli bileşenlerinden biri ise kültürel diplomasidir ve esnek, samimi ve sivil bir ilişki kurma aracıdır. Yunus Emre Enstitüsü, ülkemizin uluslararası ilişkileri açısından bu bağlamda devreye girmektedir (YEE, 2019a).

Faaliyet raporunda geçen bu ifadelerde kurumun yumuşak güç ile ilişkilendirildiği görülmektedir. YEE'nin, "Türkiye'nin uluslararası alanda bilinirliğini, güvenilirliğini ve itibarını artırmak" misyonu ve "dünyanın her yerinde Türkiye ile bağ kuran ve Türkiye'ye dost insan sayısını artırmak" vizyonu da yumuşak güç kimliği açısından değerlendirilebilir.

YEE, yumuşak güç kimliği ile uyumlu olarak 'Türkiye'yi tanıtmaya ve sevdirmeye' yönelik faaliyet yürütmektedir. Tanıtma faaliyetlerin kapsamı bir metinde şu çerçevede ele alınmıştır: "Türkiye'yi, kültürel mirasını, Türk dilini, kültürünü ve sanatını tanıtmak, Türkiye'nin diğer ülkeler ile dostluğunu geliştirmek ve kültürel alışverişini artırmak için çalışıyoruz. Türkiye'nin bütün dinamiklerini yurt dışında tanıtmak, sevdirmek ve ilgi odağı haline gelmesi için çeşitli alanlarda faaliyet gösteriyoruz." YEE, "bilim diplomasisi yoluyla Türkiye'nin bilimsel, kültürel ve sanatsal birikimini tüm dünyaya tanıtmayı" da amaçlamaktadır (YEE, 2017a). YEE, tanıtım faaliyetleri kapsamında belirli çevreleri Türkiye'ye davet etmekte ve yerinde gözlem imkânı sunmaktadır (YEE, 2018c).

Afrika'daki merkezler aracılığıyla Türkiye'yi tanıtmaya yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Bu kapsamda Madagaskar'da (YEE, 2024a), Tanzanya'da (YEE, 2022b), Ruanda'da (YEE, 2021a), Güney Afrika'da (YEE, 2021a) faaliyetlerin olduğu görülmektedir. Örneğin YEE işbirliğinde Senegal devlet televizyonu RTS'de Türkiye'yi konu edinen bir belgesel yayımlanmıştır (YEE, 2022c). Güney Afrika'da düzenlenen "Türk Afrika sinema günleri" (YEE, 2018b) ve Senegal'de düzenlenen "Göbeklitepe Fotoğraf Sergisi" (YEE, 2019a) de Türkiye'nin tanıtılmasına yönelik faaliyetler olarak değerlendirilebilir.

YEE'nin 'Türkiye'ye yönelik olumlu algı oluşturmak' amacıyla yapmış olduğu faaliyetler de yumuşak güç kimliği kapsamında değerlendirilebilir. Bu husus bir metinde şu sözlerle dile getirilmiştir: "Çok çeşitli programlar, faaliyetler kapsamında ülkemizin itibarını yükseltmeye, olumlu algıyı artırmaya, varsa olumsuz algıyı düzeltmeye çalıştık. Türkiye'nin prestij kültürünü dünyanın dört bir tarafında tanıtmaya, ülkemizi ve değerlerimizi sevdirmeye, devletimizin ve milletimizin desteğiyle çalışmaya devam ediyoruz." (YEE, 2015a) YEE, "yanlış algı ve önyargıları ortadan kaldırma hedefi" (YEE, 2019a) ile hareket ederken, "Türkiye algısını pozitif hale getirme göreviyle" (YEE, 2016d) "gerçekçi bir Türkiye algısı oluşturmayı" amaçlamaktadır (YEE, 2016b). Bunların yanı sıra YEE, "dostlarını artırıp, sevenlerini çoğaltarak dünya insanlarını Türkiye'ye yakınlaştırmayı" (YEE, 2016a), "Türkiye'ye dair düşünceleri daha pozitif hale getirmeyi" (YEE, 2016b), "Türkiye ile irtibatlı, Türkiye'yi seven insan sayısını artırmayı" (YEE, 2017c), "Türkiye'nin uluslararası alanda bilinirliğini, güvenilirliğini ve itibarını artırmayı" (YEE, 2023e) amaçlamaktadır.

Yumuşak güç kapsamında bir diğer yaklaşım ise diğer devletlerle ve toplumlarla 'gönül bağları kurmak'tır. Afrika ile gönül bağları kurma amacı şu sözlerle dile getirilmiştir: "14 yıldır olduğu gibi Afrika'ya Yunus'un selamını taşımaya ve muhtelif alanlarda yürüttüğümüz çalışmalarımızı çeşitlendirerek Afrikalılarla kalıcı gönül bağları kurmaya devam edeceğiz." (YEE, 2024b). Bir metinde (Güvendik, 2021) de "Güney Afrika toplumu ile Türk toplumu arasında dostluk köprüleri kurma" amacına yönelik düzenlenen etkinlikten bahsedilmiştir.

YEE'nin devlet kimliği algısında ikinci olarak İslam ve Osmanlı kimliklerinin sentezi olan 'muhafazakâr kimlik' yer almaktadır. Afrika algısında etkili olan bu kimlik anlayışına göre YEE Türkiye'yi Osmanlı geçmişi ile tanımlamaktadır. Bir metinde ." (YEE, 2015a) Osmanlı döneminde farklı kültürleri birbirine bağlayan üst kültür olarak "prestij kültür"den bahsedilmiştir. Metnin devamında şu ifadeler yer almaktadır: "Yunus Emre Enstitüsü, hiç kuşkusuz yukarıda özetlemeye çalıştığım tarihî birikimin ve geleneğin devam ettiricisidir. Türkiye'nin yüzyıllar içinde elde ettiği prestij kültür, hiç kuşkusuz Yunus Emre Enstitüsünün faaliyetlerine de örnek olmaktadır." Burada, "Türkiye'nin yüzyıllar içinde elde ettiği" ifadesinde Türkiye'nin Osmanlı'nın devamı olduğu çıkarımı yapılabilir. Ayrıca metinde YEE'nin cumhuriyet öncesi Osmanlı dönemini referans alarak faaliyet yürüttüğü de ifade edilmektedir. Başka bir metinde de Türkiye ile Güney Afrika ilişkileri cumhuriyet öncesine dayandırılmaktadır: "Türkler ile Güney Afrikalılar, tarihin her döneminde

beraberdi. Trablusgarp Harbi sırasında Osmanlı'nın yanında İtalyanlara karşı savaşmak isteyen Güney Afrikalıları görüyoruz. Türkler ve Güney Afrikalılar, Milli Mücadele sürecinden bu yana herhangi bir çıkar, gaye gütmeden birbiri ile ilişki halinde olmuştur" (YEE, 2021a).

Bazı metinlerde İslami kimlikle ilişkilendirilebilecek ifadeler de yer almaktadır. Bir metinde Somalilere yönelik düzenlenen bir gezide şu ifadeler yer almaktadır: "Somali ve Afrika kökenli Müslüman gençlerin İslam medeniyetinin en önemli havzalarından biri olan ülkemizde Müslümanların insanlığa sunduğu eserleri ve barışçıl hayat tarzını yakından tanımaları amaçlanıyor." (YEE, 2018d). Metinde Türkiye "İslam medeniyetinin en önemli havzalarından biri" olarak tanımlanmıştır. Bazı metinlerde de Türkiye'nin Müslüman olan coğrafyalar açısından önemi ve bu coğrafyalara etkisi belirtilerek, İslami kimliğe vurgu yapılmıştır (YEE, 2024c; Bulur & Mehmet, 2016). Bir metinde (Tarhan, 2021) de "Türklerin sahip olduğu İslam yorumunun Afrika'ya taşındığı" ifade edilerek Türkiye'nin İslami kimliği Afrika ile ilişkilendirilmiştir.

3.5.3. YEE'nin Ulusal Öz-İmaj Algısı

YEE'nin ulusal öz-imaj algısı dört kategoride tahlil edilmiştir. 'Kendini tanımlama' kategorisinde ilk olarak Türkiye'nin "zengin kültürel birikime sahip ülke" olarak tanımlandığı görülmektedir. Resmi sitede yer alan bir metinde Ateş, şu ifadelerde bulunmuştur: "Zengin bir kültürel birikimine sahip olan ülkemiz, dünya gündemine kültürle, sanatla, kültürel mirasıyla gelmeyi fazlasıyla hak etmektedir. Kültür bu anlamda ülkemizi kısır gündemlere ve yanlış algılara hapsetmek isteyen belli odakların oyununun bozulması açısından da büyük bir işlev görmektedir." (YEE, 2021b). Başka bir metinde ise Türk kültürü "tarih boyunca kadim medeniyetlerle kültürel etkileşimde bulunan zengin Türk kültürü" olarak tanımlanmıştır (YEE, 2023d).

Türkiye'ye yönelik bir diğer tanımlama da Türkiye'nin 'sömürge geçmişi olmayan ülke' olduğu yönündedir. Bu husus dönemin Johannesburg YEE Müdürü Gökhan Kahraman tarafından medyaya vermiş olduğu röportajda şu sözlerle dile getirilmiştir: "Afrika'nın birçok bölgesinde Türk dediğimiz zaman emperyalistler gibi bölge insanlarını sömürmeyeceğinizi bildikleri için sizi bağırlarına basarlar. İslam medeniyetinden geliyorsunuzdur. Medeniyetinizde kesinlikle sömürgecilik yoktur ve insanları insan olduğu için sevme kültüründen geldiğiniz için böyle bir gönülden gönle bağ vardır." (YEE, 2021a).

Ne yaptığına dair anlatı kategorisinde ilk olarak ‘insani yardım’ kodu ön plana çıkmaktadır. Metinlerde Türkiye’nin dış politikasına yönelik “girişimci ve insani dış politika” (YEE, 2024d) ve “insan odaklı dış politika” (Subaşı, 2020) yürüttüğü ifade edilmiştir. Türkiye bu dış politika anlayışına paralel olarak “dünya Müslümanlarını ve mazlumlarını temsil eden bir ülke” (YEE, 2016c) olarak tanımlanmıştır. Bir metinde de Türkiye’nin “en çok insani yardım yapan ülkeler sıralamasında ilk üç arasında yer aldığı” vurgulanmıştır (YEE, 2018c). Bu doğrultuda bir metinde de “Türkiye'nin Afrika’ya yönelik izlediği insan odaklı yaklaşım”dan bahsedilmektedir (YEE, 2024b).

Bu kategoride ikinci olarak ise Türkiye’nin ‘dünya barışına katkısı’ ele alınmıştır. Bir metinde YEE Eski Başkanı Prof. Dr. Hayati Develi Türkiye’nin dünya barışına katkısını şu sözlerle ifade etmiştir: “Birbirini dil ve kültür yoluyla tanıyan toplumlar, aralarındaki kimi zaman lüzumsuz kavgaları ve kırgınlıkların da gereksiz olduğunu öğrenip daha barışçıl yollarla birbirlerine yaklaşma imkânı bulurlar. Türkiye, bu gibi faaliyetlere büyük önem veriyor, destekliyor ve artırılmasını istiyor.” (YEE, 2014). Develi, Türkiye’nin dünya barışına verdiği önemi vurgulamıştır. Bu kategoride son olarak Türkiye’nin ‘küresel sisteme itiraz’ı kodu yer almaktadır. Ateş bu hususa dair bir metinde, Türkiye’nin küresel sisteme itirazında kullandığı “dünya beşten büyüktür” söyleminin dünyanın birçok yerinde kullanıldığını vurgulamıştır.

Türkiye’nin dünyadaki konumuna dair ise ‘büyüyen güç’ olduğu ifade edilmektedir. Bir metinde Kahraman bu hususu şu sözlerle ifade etmiştir: “Türkiye’nin büyüyen bir güç olması, Güney Afrika’da da bir cazibe merkezi haline gelmesini sağlıyor.” (Kavak, 2018a). Ateş ise Türkiye’nin büyümesini kalkınmasını vurgulamış ve dünyadaki beklentiyi ifade etmiştir: “Dünyada Türkiye’nin başarısına bir ihtiyaç var. Çünkü Türkiye alternatif bir model geliştiriyor. Bütün uluslararası baskılara rağmen kalkınmasını devam ettiriyor, sürdürüyor. Bütün iç ve dış çatışmalara rağmen birlikte yaşama kültürünü sürdürüyor. Bu modeli bütün dünyaya anlatmamız gerekiyor.” (YEE, 2016b). Ateş bu ifadelerle Türkiye’nin büyümesini kalkınmasını ve dünyadaki konumunu vurgulamıştır.

Tarihsel algı kategorisinde ‘Osmanlı geçmişine övgü’ olduğu görülmektedir. Resmi sitede yer alan “Mapping Ottoman Empire/Osmanlı İmparatorluğu’nda Haritacılık” başlıklı bir etkinliğinin haber metninde şu ifadeler yer almaktadır: “Europalia Türkiye festivali kapsamında organize edilen konferansa Türkiye, Belçika ve Fransa’dan birçok konuşmacının katılacağı etkinlikte 15. ve 20. yy.’da Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarında hüküm süren Osmanlı İmparatorluğunda haritacılık konusu işlenecek.” (YEE, 2015b).

Faaliyet hakkında kısa bilgi verilirken etkinlik Osmanlı Devleti'nin hâkimiyet alanı üzerinden tanımlanmış ve Afrika'da da hüküm sürüldüğü ifade edilmiştir. Bu metinde geniş çaplı hâkimiyet alanından vurgulanması itibariyle övgüyle bahsedildiği görülmektedir. Bir diğer övgü kaynağı olarak da bir metinde İslam âlimi Ebubekir Efendi'den bahsedilmektedir. Metinde Güney Afrika ile eğitim alanındaki ilişkilerin Osmanlı döneminde başladığı vurgulanarak şu ifadelere yer verilmiştir:

> Osmanlı döneminde Güney Afrika'ya gönderilen İslam âlimi Ebubekir Efendi, aslında müderris, öğretmen ve kendini bölgede sevdirerek ilk eğitim faaliyetlerine başlatan kişidir. Çok güzel eğitim faaliyetleri yapıyor. Hatta ilk kız mektebini bölgede açıyor. O dönemde yanlış bilinen İslam anlayışının doğrusunu Güney Afrikalılara anlatıyor (YEE, 2021a).

Ebubekir Efendi'nin bölgeye katkısından övgüyle bahsedildiği görülmektedir.

3.5.4. YEE'nin Ulusal Çıkar Algısı

YEE'nin ulusal çıkar algısı 'siyasi ve 'ekonomik' olmak üzere iki kategoride tahlil edilmiştir. Siyasi çıkar algısı açısından bakıldığında YEE'nin 'Türk dış politikası ile uyumlu hareket' ettiğine dair söylemleri ön plana çıkmaktadır. Bu hususta Ateş, YEE'yi de dâhil ederek "enstitülerin bağlı oldukları devletlerin stratejilerine göre hareket ettiğini" ifade etmiştir (YEE, 2016d). Metnin devamında YEE'nin "siyaset üstü ama Türk devletinin çıkarlarıyla örtüşen faaliyetler" yaptığı ifadesiyle, devlet çıkarı vurgulanmıştır. Başka bir metinde dış politika ile uyum "Kuzey ve Güney Amerika, Afrika ve Orta Asya ülkeleri başta olmak üzere Türkiye'nin dış politikalarıyla uyumlu bir şekilde yurt dışında yeni Yunus Emre Enstitüleri açılması…" sözleriyle ifade edilmiştir (YEE, 2017a). Bir metinde ise YEE'nin amaçlarından birisinin "Türkiye'nin dış politikasındaki argümanlarını, gücünü ve potansiyelini göstermek" (YEE, 2016b) olduğu belirtilmiştir.

YEE siyasi çıkar açısından 'diplomatik ilişkilerin güçlendirilmesine katkı' sunmayı da amaçlamaktadır. Bir metinde (YEE, 2017a) TABİB'in amacı, "ülkemizin bilim, teknoloji ve üretim temelli dönüşüm sürecine destek olarak Türkiye'nin uluslararası kamuoyunda diplomatik ilişkilerinin güçlendirilmesine azamî düzeyde katkı sağlamak" olarak ifade edilmiştir. Bu doğrultuda YEE'nin yaptığı faaliyetleri "Türkiye'nin uluslararası ilişkilerini daha ileri boyutlara taşımak amacıyla düzenlediğine" vurgu yapılmıştır (YEE, 2021b). Bu faaliyetlerin bir örneğini ABD'deki Afrika diaporasına ait öğrenci grubunun Türkiye'ye

ziyaretleri oluşturmaktadır. Bu ziyareti gerçekleştiren grubun, metinde "ABD ile Türkiye arasındaki eğitim, bilim ve ekonomi alanındaki ilişkiler açısından önemli bir potansiyel" olarak nitelendirildiği görülmektedir (YEE, 2018d). Afrika açısından ise bir metinde Sudan'la ilgili "YEE'nin sadece Türkçe öğretmediği aynı zamanda iki ülke ilişkilerine büyük katkı sağladığı" ("Sudanlıların Türkçeye ilgisi artıyor", 2018) ifade edilmektedir. Başka bir metinde YEE'nin Türkoloji kürsüsü kurmasının ve Senegalli askerlere Türkçe öğretmesinin "Türkiye - Senegal ilişkilerine ve askeri ilişkilerine çok büyük olumlu katkılar sağlayacağı" ifade edilmiştir (Bulur, 2018).

Siyasi çıkar algısında son olarak ise 'FETÖ ile mücadele'ye yönelik söylemler ve faaliyetler olduğu görülmektedir. Bu hususta Ateş, 15 Temmuz sonrası yurt dışındaki YEE merkezlerine "bulundukları ülkelerde Türkiye'deki darbe girişimini anlatan İngilizce metinler" gönderilerek FETÖ ile mücadele edildiğini ifade etmiştir (YEE, 2016b). Ayrıca enstitünün yurt dışı merkezlerinde her yıl FETÖ ile ilgili anma ve bilgilendirme etkinliklerinin düzenlendiği görülmektedir. "15 Temmuz Şühedanın İzinde Sergisi" ." (YEE, 2017a), "Bir Milletin Yeniden Diriliş Destanı: 15 Temmuz Sergisi" (YEE, 2018b), "15 Temmuz Demokrasi Günü Güney Afrikalı Gazeteciler Programı ve 15 Temmuz Fotoğraf Sergisi" (YEE, 2018b), "15 Temmuz'u Anlamak konulu panel" (YEE, 2019a).

Ekonomik çıkar algısı açısından YEE'nin 'ticari ilişkilere destek' olma amacı ön plana çıkmaktadır. Bu husus bir metinde şöyle ifade edilmiştir: "Yurt içi ve yurt dışında toplam 31 ülkeden 500'ü aşkın kurum/kuruluş ile aktif iş birliği içerisinde çalışan Enstitü, sadece kültür alanında değil bilim, sanat, ticaret gibi birçok alanda ülkemiz kurum ve kuruluşlarının yurt dışına açılan kapılarından biri olma yolunda ilerlemektedir." (YEE, 2019a). Metinde YEE'nin Türkiye'nin ticari ilişkiler açısından yurt dışına açılan kapısı olduğu ifade edilmektedir. Türkçe eğitimle ticarete destek olunduğu görülmektedir. Bu husus Dakar YEE Müdürü Merve Işık Elsıkma tarafından şu sözlerle dile getirilmiştir: "Senegal'de Türk yatırımcıların sayısı arttıkça onlarla çalışmak isteyen Senegalliler Türkçe öğrenmek istiyor. Buna ek olarak üniversite öğrencileri de entelektüel birikim için Türkçeye ilgi duyuyor." (YEE, 2021c). Senegal'de verilen Türkçe eğitimle iki ülke arasındaki ticari ilişkilere dolaylı da olsa destek olunduğu görülmektedir.

3.5.5. Uluslararası İmajın Bileşenleri Açısından YEE'nin Afrika Algısı

Bu bölümde İmaj Teorisinde uluslararası imajın bileşenleri olarak ele alınan tarihî imaj ve yaşayan imaj açısından YEE'nin Afrika algısı tahlil edilmiştir. Bu doğrultuda kurumun Afrika'ya yönelik tarihî, yaşayan ve potansiyel algılarına değinilmiştir.

Tablo 21: Tarihî, Yaşayan ve Potansiyel Algının Tematik Tahlili (YEE)

TEMA	KATEGORİ	KOD
Afrika'ya Yönelik Tarihî algı	Sömürgecilik	Sömürgeciliğin Olumsuz Etkisine Atıf
Afrika'ya Yönelik Yaşayan Algı	Ekonomik Algı	Yeraltı Kaynakları
	Toplumsal Algı	Genç Nüfus
		Çok Kültürlü
		İnsan Hakları İhlalleri
		Yoksulluk

3.5.5.1. Afrika'ya Yönelik Tarihî algı

YEE'nin Afrika'ya yönelik tarihî algısını sömürgecilik oluşturmaktadır. Bir metinde 'sömürgeciliğin olumsuz etkisine atıf' söz konusudur. Johannesburg Yunus Emre Enstitüsü ve Türk Kültür Merkezi Koordinatörü Abdülaziz Yiğit, Afrika'daki sömürgeciliğin etkisini şu sözlerle dile getirmiştir: "Güney Afrika'da kadın toplum içinde baskın bir role sahip, yine de maalesef sömürge geçmişi nedeniyle Afrika kadını öz güvenini kaybetmiş. Dolayısıyla kendini sürekli baskı altında hisseden ve birilerinin söylemiyle hareket eden bir kadın imajıyla yetiştirilmişler." Yiğit, sömürgeciliğin Afrika kadını üzerindeki olumsuz etkisine vurgu yapmıştır.

3.5.5.2. Afrika'ya Yönelik Yaşayan Algı

YEE'nin Afrika'ya yönelik yaşayan imajı, ekonomik ve toplumsal algılar olmak üzere iki kategoriden oluşmaktadır. Ekonomik algıda 'yeraltı kaynakları' kodu yer almaktadır. Resmi sitede, Mozambik'te 03-07 Mayıs 2017 tarihleri arasında düzenlenen Uluslararası Eğitim Fuarı ile ilgili haber metninde Mozambik'e dair şu ifadeler yer almaktadır: "Mozambik, Afrika'nın Güney Doğu ucunda yer alan 20 milyona yakın nüfusu ile başta doğal gaz olmak üzere çok zengin yer altı kaynaklarına ev sahipliği yapan ve yabancı yatırımcıların son yıllardaki gözdesi konumunda bir ülke." Eğitim fuarı ile ilgili bir haber metninde konunun bütünlüğünden bağımsız olarak Mozambik'in yeraltı kaynakları vurgulanmıştır.

Toplumsal algı kategorisinde ilk olarak 'genç nüfus'a yönelik vurgu olduğu görülmektedir. Bir metinde Sudan'ın genç nüfusu şu sözlerle dile getirilmiştir: "Afrika ülkeleri arasında

yoğun genç nüfusuyla dikkat çeken Sudan'dan her yıl çeşitli akademik fırsatlar vesilesiyle çok sayıda genç eğitim için Türkiye'yi tercih ediyor." (YEE, 2021d).

YEE, Afrika'nın 'çok kültürlü' yönünü dikkate almaktadır. YEE ülke temsilcilikleri, "Afrika'daki ülkelerin kültürel farklılıklarını göze alarak, ülkelerin dinamiklerine özgü faaliyetler gerçekleştirmektedir." ("Yunus Emre Enstitüsü Başkanı Ateş", 2023) Ayrıca YEE'nin yeni temsilcilikler açılırken Afrika ülkelerindeki kültürel çeşitliliği dikkate aldığı ifade edilmektedir. Söz gelimi bu hususta Ateş'ten alıntılanarak şu denmiştir: "Ateş, YEE bünyesinde ülke araştırma masalarının olduğunu ve her bir ülkeyi ayrı ayrı araştırdıklarını belirterek, Afrika'daki çeşitli ülkelerin kültürel ve etnik farklılıkları, üretim tarzları, kültür ve dil çalışmalarını yaptıktan sonra ilgili ülkelerle irtibata geçerek kültür merkezleri kurduklarını dile getirdi."

YEE tarafından Afrika'daki 'insan hakları ihlalleri'ne de vurgu yapıldığı görülmektedir. Bu hususta albinizmli bireylerin yaşadığı toplumsal ayrımcılık şu ifadelerle metinde yer almaktadır: "Albinizmli bireyler, görülme oranının daha yüksek seyretmesi ve hastalığa ilişkin toplumsal farkındalığın düşük olması nedeniyle en çok Afrika ülkelerinde insan hakları ihlallerine uğruyor. Birçok Afrika ülkesinde 'insan dışı varlık' olarak kabul edilen albinolar, bu nedenle eğitim alamıyor, iş hayatına giremiyor hatta aileleri tarafından bile kabul görmüyor." (YEE, 2024e). Metinde albinoların Afrika'da yaşadığı insan hakları ihlalleri vurgulanmıştır.

Toplumsal algıya dair son olarak YEE metinlerinde Afrika'daki 'yoksulluk' vurgulanmaktadır. Bir metinde Güney Afrika'da düzenlenen bir etkinlikte katılımcı çocuklar için "aralarında daha önce televizyon izleme imkânına sahip olamayan çocuklar" ifadesi kullanılarak, Afrika'daki yoksulluğun vurgulandığı görülmektedir.

3.5.6. Algıyı Etkileyen Faktörler Açısından YEE'nin Afrika Algısı

Bu bölümde kategoriler disiplinler arası bir yaklaşımla algı felsefesi, algı psikoloji ve algı sosyolojisindeki algıyı etkileyen hususlar üzerinden oluşturulmuştur. Bu doğrultuda oluşan ilgili kategoriler üzerinden YEE'nin Afrika algısı tahlil edilmiştir.

Tablo 22: Algıyı Etkileyen Faktörlerin Tematik Tahlili (YEE)

TEMA	KATEGORİ	KOD
Algıyı Etkileyen Faktörler Açısından	Algılayandan Kaynaklı Nedenler	Türkiye'nin Değişimi ve Dünyaya Açılması
		Afrika ile Sınırlı İlişkiler

YEE'nin Afrika Algısı	Algılayan ile Algılanan Arasındaki İlişkinin Muhtevası	Artan İlişkiler ve Güçlü Bağlar
		Karşılıklılık Esası ve Eşitler Arası İlişki
		İlişkilerde Müstesna Ülkeler
		Diasporik Tanımlama
	Hatırlamak	Osmanlı Geçmişine Yönelik Faaliyetler
		Osmanlıca Kursları
	"Öteki" Algısı	Öteki Olarak Batı
	Afrika'da Türkiye Algısı	Olumlu İmaj

3.5.6.1. Algılayandan Kaynaklı Nedenler (Türkiye)

Algılayan olarak Türkiye'den kaynaklı nedenlerin Afrika algısını şekillendirdiği görülmektedir. Metinlerde 'Türkiye'nin değişimi ve dünyaya açılması' vurgulanmaktadır. Bir metinde Türkiye şu sözlerle tanımlanmıştır:

> Çağdaş dünya artık eskisi gibi tek taraflı bir kültürel tahakküm yerine karşılıklı bir kültürel alışverişi gerektiriyor. Türkiye'nin son on beş yıldaki ekonomik hamlelerinin yanında dış politikasındaki insanî, vicdanî ve siyasî yükseliş çizgisi de bu alışverişi aktarmamıza katkı sağlıyor. Türkiye'nin içine kapalı, dünya milletleri ile sağlıklı iletişim kuramayan bir ülke imajından sıyrılarak proaktif bir siyaset takip etmesi hiç kuşkusuz bütün ilişkileri yeniden tanzim etmeye başladı (YEE, 2015a).

Metinde Türkiye'nin yaşadığı dönüşüm ve bunun dış politik açılım olarak yansıması vurgulanmıştır. 2016 yılına ait bir metinde Türkiye'ye dair şu ifadeler yer almıştır:

> Türkiye son 10 yılda kendisini toparladı, kendi kimliğiyle yeniden barıştı ve içindeki sorunları çözmeye başladı. Daha önceden sağ-sol, laik-İslamcı gibi tanımlamalarla toplum sürekli gerdirilirken, birbirlerine karşı düşmanlaştırılırken ve düşman üretirken artık son yıllarda kendisiyle barışık, geçmişiyle barışık ve geleceğine emin adımlarla ilerleyen bir ülke konumuna dönüştük (YEE, 2016d).

Bu metinde de Türkiye'nin kendi ve tarihiyle barışmasından kaynaklı olarak toparlanma süreci yaşadığı ifade edilmiştir. Develi, dünya genelinde Türkçeye olan talebi ifade ederken

Türkiye'nin değişimini vurgulamıştır: "Geçmişte Türkçeye bu boyutta talep yoktu. Çünkü Türkiye etrafında yüksek duvarlar olan, başka halklarla bu anlamda rekabete girmeye çekinen, rekabete girmenin iyi olmayacağını düşünen bir ülke durumundaydı. Ülkemiz ticari, bilimsel ve mantalite olarak bu sınırları yıktı." (Kaplan, 2013). Develi bu ifadelerle, Türkiye'nin geçmişte kapalı ve çekingen bir ülke olduğunu vurgulamış ve yaşanan değişime dikkat çekmiştir. Başka bir metinde Develi yaşanan değişimi şu sözlerle dile getirmiştir: "Türkiye'nin ekonomik ve politik başarıları, kültürel başarıları arttıkça Türkçeye olan ilgi de inanılmaz bir şekilde arttı." Develi Türkiye'nin ekonomik ve politik başarısından kaynaklı olarak Türkçe 'ye ilginin arttığını vurgulamıştır.

Türkiye'nin kapalı ve dünyaya açılmayan yaklaşımının 'Afrika ile sınırlı ilişkiler' ile sonuçlandığı görülmektedir. Bu hususu Ateş şu sözlerle dile getirmiştir: "Afrika'da 54 ülke olduğuna göre en az 20-25 ülkede merkez açmamız gerekiyor çünkü biz on yıllardır Afrika kıtasına ve Afrika ülkelerine uzak kaldık." (Tarhan, 2021). Ateş, 2021 yılında Afrika'da açılan merkez sayısının yetersizliğini ifade ederken, kıta ile uzun yıllar uzak kalındığını vurgulamıştır. Başka bir metinde de "Latin Amerika, Afrika ve Uzak Doğu ülkelerinin artık uzak değil daha yakın" (YEE, 2022d) olduğu ifade edilmiştir.

3.5.6.2. Algılayan ile Algılanan Arasındaki İlişkinin Muhtevası (Türkiye-Afrika İlişkileri)

İlişkilerin muhtevası açısından Afrika ile 'artan ilişkiler ve güçlü bağlar'a vurgu yapılmaktadır. YEE'nin, 2015 sonrası SAA'yı öncelikli konuma aldığı bir metinde (YEE, 2016e) şu ifadelerle yer almaktadır:

> 2013 yılına kadar Balkanlar ve Ortadoğu, 2013 ve 2014 yıllarında da Avrupa'ya ağırlık vermiş bulunan Enstitümüz 2015 yılında, kültür merkezimiz bulunmayan önemli başkentlerde kültür merkezi açmayı planlamıştır. 2015 yılı sonrasında ise Amerika kıtası, Sahra-altı Afrika ve Orta Asya'yı 2023 Vizyonu çerçevesinde öncelikli bölgeler olarak belirlemiştir.

Afrika ile "tarihî bir temel üzerine inşa edilen" (YEE, 2024b) ve "güven esasına dayalı" (YEE, 2024d) ilişkilerde temsilcilikler aracılığıyla "düzenlenen Türkçe kursları ve gerçekleştirilen kültürel faaliyetlerle Afrikalılarla kalıcı ve güçlü bağlar kurulduğu" (YEE, 2024b) vurgulanmaktadır.

Afrika ile ilişkilerde 'karşılıklılık esası ve eşitler arası ilişki' vurgulanmaktadır. Ateş, Afrika ile ilişkileri, "eşit düzeyde, aynı göz hizasından bakılabilecek bir ilişki tarzı" olarak tanımlamıştır ("Yunus Emre Enstitüsü Başkanı Ateş", 2023). Metinlerde de karşılıklılık esasını gözetir nitelikte ülkelerin karşılıklı kültürel alışverişinin vurgulandığı görülmektedir. "Türk kültürünü tanıtmanın yanı sıra Tanzanya kültürünü de tanıma" (YEE, 2023d), "Güney Afrika'daki kültürel dokuları Türkiye'ye taşıma" (YEE, 2017c), "Nijerya'da kültürlerarası diyaloğu sağlama" (YEE, 2021a), "Senegal kültür ve sanatını Türk halkına tanıtma" (Bulur, 2018) karşılıklılık esasını gözeten ifadelerden bazılarıdır.

İlişkilerde 'müstesna ülkeler'e bakıldığı takdirde 2018 yılına ait bir metinde SAA'da Doğu Afrika'ya yoğunlaşıldığı "Sudan ve Etiyopya hariç sadece Güney Afrika'da" enstitü merkezi olduğu vurgulanmıştır (Kavak, 2018a). Metinler üzerinde yapılan frekans tahlilinde bu ülkelerden Güney Afrika'nın ve Sudan'ın en sık kullanılan kelimeler listesinde yer alması itibariyle müstesna konumda oldukları söylenebilir. Ayrıca yine bu tahlil sonucunda Senegal'in de metinlerde sık kullanımı itibariyle müstesna konumda olduğunu söylemek mümkündür.

YEE'nin Afrika'ya yönelik 'diasporik tanımlama'sının olduğu görülmektedir. Metinlerde özellikle Sudan'a (YEE, 2017d) ve Somali'ye (YEE, 2020b) yönelik "kardeşlik" söylemi ön plana çıkmaktadır. Ayrıca bir metinde Afrika'ya yönelik diasporik bir tanımlama olarak Osmanlı geçmişine atıf yapılmaktadır. Develi, Afrika'da yapılan etkinliklere duyulan teveccühü dile getirdikten sonra, "Osmanlı bakiyesindeki bölgelerde yürüttükleri faaliyetlere her anlamda katılım sağlandığını" ifade etmiştir (Alagaş, 2015). Develi Afrika'yı Osmanlı geçmişi üzerinden tanımlamıştır.

3.5.6.3. Hatırlamak: Osmanlı geçmişini hatırlamak

YEE'nin 'hatırlamak' kategorisi kapsamında faaliyetlerinin olduğu görülmektedir. Bu faaliyetlerden birisi olarak, Sudan'da Hartum YEE tarafından "Zenci Musa/Sudanlı Musa Belgesel Gösterimi" yapılmıştır. Metinde bu belgesel şu ifadelerle tanıtılmıştır: "Hartum'da Osmanlı tarihinin gizli kahramanlarından Sudanlı Musa'yı anma programı düzenlendi. Türkiye ve Sudan'ın ortak kahramanı 'Sudanlı Zenci Musa', hayat hikâyesi ile beraber millî mücadele yıllarında gösterdiği üstün hizmet ve kahramanlıklarının belgelendiği film gösterimi ile anıldı." (YEE, 2018b: 43). Metinde Sudanlı Musa'nın Osmanlı geçmişindeki önemi vurgulanmıştır. Ayrıca Hartum YEE tarafından "Osmanlı Sudan İlişkilerinde Yazılı Kültür" ." (YEE, 2017a: 43) ve "Türkiye-Sudan Tarihî ve Kültürel İlişkileri" (YEE, 2019a: 62) temaları konferanslar düzenlenmiştir.

Güney Afrika'da da benzer bir yaklaşımla, Osmanlı geçmişini hatırlamak kapsamında değerlendirilebilecek bir faaliyet olarak "Tarihî Emanetler Sergisi" düzenlenmiştir. Johannesburg YEE tarafından, dönemin Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun ziyaretleri kapsamında, "Osmanlı Devleti'nin Güney Afrika'daki son başkonsolosu merhum Mehmet Remzi Bey" kabri başında anılmış ve Mehmet Remzi Bey'e ait emanetler sergilenmiştir (YEE, 2023a: 22). Johannesburg YEE tarafından düzenlenen başka bir etkinlik resmi sitede şu ifadelerle haberleştirilmiştir: "Etkinlikte Sultan Abdülaziz Han tarafından İslam'ı öğretmek için 1863'te Güney Afrika'ya gönderilen ve 17 yıl görev yaptıktan sonra 1880'de Cape Town'da vefat eden Osmanlı âlimi Ebubekir Efendi'nin yeni yapılan portresi de sergilendi." (YEE, 2022e). Metinde Ebubekir Efendi'nin Osmanlı âlimi olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca YEE Johannesburg merkezinde Ebubekir Efendi'nin adına yaşatmak amacıyla 7 bin kitaplık kütüphane açılmıştır.

YEE, Osmanlı geçmişini hatırlamak kapsamında 'Osmanlıca kursları' düzenlemektedir. Hartum YEE tarafından 2019 yılında Osmanlı Türkçesi kursları düzenlenmiştir. Metinde (YEE, 2019b) kursun amacının "Osmanlıca uzmanlarının yetiştirilmesini" olduğu ifade edilmiştir.

3.5.6.4. "Öteki" Algısı: Öteki Olarak Batı

"Öteki" algısı kategorisinde 'öteki olarak Batı' kodu yer almaktadır. Ateş, Batı'ya dair ötekileşme unsurlarını içeren şu ifadelerde bulunmuştur:

> Bizim kültür diplomasi anlayışımız British Council, Goethe Enstitüsü veya Servantes Enstitüsünden çok farklı. Onlar tamamen dış politik amaçlarına uygun bir şekilde gittikleri ülkede bu aygıtı kullanarak birbirlerine yakın toplumlar oluşturmaya çalışmışlardır… Batılı benzer enstitülerden felsefî bir temel farkımız var. Onlar birçok ülkede genellikle ülkelerinin politikalarını izleyen, zayıf noktaları kaşıyarak faaliyet göstererek ülkeler arasında anlaşmazlıkların zeminini oluştururlar… Batılı ülkelerin hiç gitmediği Somali gibi ülkelere biz gidiyoruz. Batı'da da varız ama öncelikle ihtiyacı olan ülkelere gidiyoruz… Dolayısıyla orada ihtiyaç varsa biz oraya da gideriz. Bu anlamda Batılılardan bir farkımız var (YEE, 2016d).

Ateş, Batılı ülkelerin Afrika'da kendi siyasi çıkarları doğrultusunda hareket ederek, gittiği ülkede anlaşmazlıkların zeminini oluşturduğunu ifade etmiştir. Metnin devamında ise Batılıların Somali gibi ihtiyaç sahibi ülkelere gitmediklerini vurgulayarak Batılıları ötekileştirmiştir.

3.5.6.5. Afrika'da Türkiye Algısı

Metinlerde Afrika'da Türkiye'nin 'olumlu imaj'a sahip olduğuna yönelik söylemler yer almaktadır. Bu hususta Kahraman, "Türkiye'nin Afrika kıtasındaki insani yardım faaliyetlerinin Güney Afrika'da büyük yankı bulduğunu belirterek, 'Ülkede Türklere büyük bir saygı ve muhabbet besleniyor', ifadelerini kullanmıştır." (YEE, 2021a). Ateş de Afrika'da Türkiye'nin olumlu bir algısı olduğunu şu sözlerle dile getirmiştir: "Afrika ülkelerinde pozitif bir algımız var. Çünkü Afrika'ya daha önceki yüzyıllarda giden milletler 'Afrika'nın zenginliklerini nasıl sömürürüz' için çalışmışlar. Türkiye'nin Afrika açılımı ise tamamen güven esasına dayalı eşit düzeyde, aynı göz hizasında bakabilecek bir ilişki tarzıdır." Ateş, Türkiye'nin sömürme anlayışıyla yaklaşmadığı için Afrika'da olumlu bir algısının olduğundan bahsetmiştir.

3.6. Kurumların Karşılaştırmalı Tahlili

Bu bölümde TİKA, YTB, TMV, Diyanet ve YEE kurumları, belge ve görüşme tahlilleri sonucu ortaya çıkan veriler itibariyle karşılaştırılacaktır. Karşılaştırma; algıyı oluşturan benlik unsurları, aktörler ve çevreden kaynaklı nedenlerden mütevellit algıyı etkileyen unsurlar, uluslararası imajın bileşenleri ve ilişkilerin muhtevası üzerinden yapılacaktır.

Tablo 23: Belge ve Görüşmelerin Frekans Tahlili (Tüm Kurumlar)

Sıra	Kelime	Dâhil Olduğu Tema/Kategori/Kod	Frekans Değeri	İlk 50 İçindeki Oranı
1	Eğitim	Kurum Kimliği	2411	**% 11,26**
2	İnsan	Yumuşak Güç Kimliği	1361	**% 6,36**
3	Yardım	Kurum Kimliği	1230	**% 5,74**
4	Okul	Kurum Kimliği	1171	**% 5,47**
5	Kültür	Kurum Kimliği	1091	**% 5,10**
6	İslam/Müslüman	Muhafazakâr Kimlik	1059	**% 4,95**
7	Proje	Kurum Kimliği	870	**% 4,06**
8	Öğrenci	Kurum Kimliği	847	**% 3,96**
9	Mezun	Kurum Kimliği	588	**% 2,75**
10	Türkçe	Kurum Kimliği	560	**% 2,62**
11	İhtiyaç	Toplumsal algı	530	**% 2,48**
12	İş birliği	Ulusal çıkar	507	**% 2,37**
13	Somali	İlişkilerde Müstesna Ülke	438	**% 2,05**
14	Osmanlı	Muhafazakâr Kimlik	429	**% 2,00**
15	Ekonomi	Ulusal çıkar	421	**% 1,97**
16	Güney Afrika	İlişkilerde Müstesna Ülke	378	**% 1,77**
17	Gelecek	Potansiyel algı	345	**% 1,61**

18	Cami	Kurum Kimliği	330	**% 1,54**
19	FETÖ	Ulusal çıkar	325	**% 1,52**
20	Ortak	İkili ilişkiler	321	**% 1,50**
21	Kardeş	Diasporik tanım	309	**% 1,44**
22	Sağlık	Kurum Kimliği	301	**% 1,41**
23	Senegal	İlişkilerde Müstesna Ülke	292	**% 1,36**
24	Sudan	İlişkilerde Müstesna Ülke	287	**% 1,34**
25	Batı	Öteki algısı	282	**% 1,32**
26	Koordinasyon	Kurum Kimliği	279	**% 1,30**
27	İnşa	İkili ilişkiler	274	**% 1,28**
28	Etiyopya	İlişkilerde Müstesna Ülke	272	**% 1,27**
29	Burs	Kurum Kimliği	256	**% 1,20**
30	Tarım	Ekonomik algı	235	**% 1,10**
31	Ticaret/ticari	Ulusal çıkar	221	**% 1,03**
32	Genç	Toplumsal algı	218	**% 1,02**
33	Kenya	İlişkilerde Müstesna Ülke	206	**% 0,96**
34	Kurban	Kurum Kimliği	206	**% 0,96**
35	Sömürge	Tarihî algı	203	**% 0,95**
36	Yerel	İkili ilişkiler	190	**% 0,89**
37	Diplomasi	İkili ilişkiler	186	**% 0,87**
38	Su kuyusu	Kurum Kimliği	181	**% 0,85**
39	Dost	Diasporik tanım	177	**% 0,83**
40	Fransa/Fransız	Öteki algısı	176	**% 0,82**
41	Bilim	Kurum Kimliği	172	**% 0,80**
42	Yatırım	Ulusal çıkar	171	**% 0,80**
43	Tanzanya	İlişkilerde Müstesna Ülke	156	**% 0,73**
44	Ramazan	Kurum Kimliği	150	**% 0,70**
45	Savaş	Siyasi algı	144	**% 0,67**
46	Nüfus	Toplumsal algı	143	**% 0,67**
47	Nijer	İlişkilerde Müstesna Ülke	132	**% 0,62**
48	Potansiyel	Potansiyel algı	131	**% 0,61**
49	Cibuti	İlişkilerde Müstesna Ülke	128	**% 0,60**
50	Terör	Siyasi algı	123	**% 0,57**

Not: Tüm kurumların verilerinden oluşan 2500 kelimeden anlamlı ilk 50 kelime seçilmiştir.

3.6.1. Algıyı Oluşturan Benlik Unsurları Açısından Karşılaştırma

Bu bölümde kurumların Afrika algılarında, "ben" idraki açısından etkili olan unsurlar üzerinden bir karşılaştırma yapılmıştır. Bu doğrultuda algıyı oluşturan unsurlar olarak kurumların kimliklerinin; devlet kimliği, ulusal öz-imaj ve ulusal çıkar algılarının karşılaştırılması yapılmıştır.

3.6.1.1. Kurum Kimliklerinin Karşılaştırılması

Çalışmada yer alan beş kurumun Afrika'ya dair merkez birimleri ve yurt dışı temsilcilikleri bakımından karşılaştırılması yerinde olacaktır. Zira bu verilerin, kurumlarda Afrika'nın yeri ve önemini göstermesi bakımından önemli olduğu söylenebilir. Tablo 24'te görüleceği üzere merkez birimler bakımından YTB ve TMV'nin sırasıyla Afrika koordinatörlüğü ve daire başkanlıkları olduğu görülmektedir. TMV'de, Afrika'daki Frankofon ve Anglofon bölgelere yönelik iki ayrı birim mevcuttur. Bu bağlamda bu iki kurumun özellikle de

TMV'nin Afrika'ya diğer kurumlara oranla daha özel bir yaklaşım sergiledikleri söylenebilir. TİKA'da Afrika, Ortadoğu bölgesiyle birlikte bir daire başkanlığı bünyesinde yer almaktadır. Diyanet'in özel bir birimi olmamakla birlikte Afrika "Müslüman Ülke ve Topluluklar Daire Başkanlığı" dâhilinde yer almaktadır. YEE'nin ise merkez biriminde Afrika'ya dair bir birim mevcut değildir.

Tablo 24: Kurumların SAA'ya Dair Merkez Birimleri ve Yurt dışı Temsilcilikleri

Kurum	Kuruluş Yılı	Merkez Birimleri	Temsilciliklerin Bulunduğu Ülkeler	Bulunulan Ülke	SAA'nın Oranı
TİKA	1992	Ortadoğu ve Afrika Dairesi Başkanlığı	18 Ülkede TİKA Ofisi	52 Ülkede	% 34,6
YTB	2010	Afrika Koordinatörlüğü	12 Ülkede Mezun Derneği	30 Ülkede	% 40
TMV	2016	Afrika 1 ve Afrika 2 Daire Başkanlıkları	26 Ülkede Eğitim Kurumu	55 Ülkede	% 47,2
DİYANET / TDV	1924 / 1975	X	Diyanet: 9 Müşavirlik, 3 Koordinatörlük; TDV: 2 Bölge Temsilciliği	64 Ülkede	% 20,3
YEE	2009	X	10 Ülkede YEE Merkezi	68 Ülkede	% 14,7

Not: YTB'nin doğrudan ülke temsilciliği yoktur, mezun dernekleri dikkate alınmıştır. TDV'ye ait veri, bir temsilciliğinin Diyanet ile aynı ülkede olması nedeniyle 1 olarak alınmıştır.

Şekil 7: Kurum Kimliklerine Ait Kategoriler

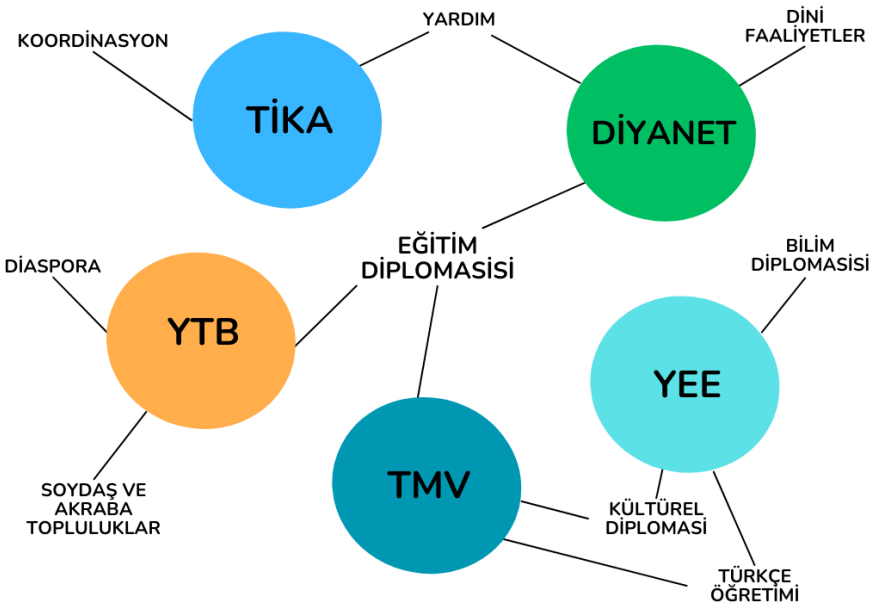

Yurt dışı temsilcilikleri açısından TMV, bulunduğu toplam ülkeler içerisinde SAA'nın sahip olduğu % 47,2'lik oranla, SAA bölgesinde en geniş varlık gösteren kurum konumundadır. YEE ise hem 9 temsilcilik hem de % 14'lük oranla bölgede en az sayıda

temsilciliğe ve orana sahip kurumdur. YEE, 68 ile en fazla ülkede temsilcilik açan kurum olmasına rağmen SAA'da en düşük oranda temsile sahip kurum konumundadır.

Kurum kimlikleri açısından hangi kategorilerin ön plana çıktığı Şekil 7'de görülmektedir. TMV, YTB ve Diyanet açısından 'eğitim diplomasisi' ortak kategorilerdir. TİKA ve YEE için her ne kadar 'eğitim diplomasisi' kategorisi oluşmamış olsa da 'eğitim' kurum kimliklerine dâhil edilebilir. Kurumların frekans tahlilleri bu çıkarımı destekler niteliktedir. Tablo 25'te de görüleceği üzere 'eğitim' kelimesi diğer üç kurumda da olduğu gibi TİKA'nın ve YEE'nin frekans tahlillerinde de ilk 10 kelime içerisinde yer almaktadır. 'Yardım', TİKA ve Diyanet için ortak kategoriler olurken, 'kültür diplomasisi' de TMV ve YEE için ortak kategori konumundadır.

Tablo 25: Frekans Tahlilinde İlk 10'da Yer Alan Kurum Kimliğine Ait Kelimeler

TİKA	YTB	TMV	DİYANET	YEE
Eğitim	Eğitim	Eğitim	Eğitim	Eğitim
Yardım	Mezun	Öğrenci	Kurban	Türkçe
Kalkınma	Öğrenci	Türkçe	Ramazan	Sanat
Sağlık	Burs	Kültür	Su Kuyusu	Kültür
	Kültür		Yardım	Bilim
			İslam/Müslüman	
			Din	

Tabloda da görüleceği üzere kurumlarda -özellikle de YTB ve TMV'de- 'eğitim' ile ilgili kelimelerin yoğun olduğu görülmektedir. İkinci sırada 'yardım'a ait kelimeler gelmektedir. Burada ise TİKA ve Diyanet ön plana çıkmaktadır. 'Kültür'e ait kelimeler üçüncü sırada yer almaktadır. Bu veriler itibariyle kurumların kimliklerinden kaynaklı Afrika algılarında eğitimin önemli olduğu söylenebilir. Kurumların Afrika'ya yönelik yaşayan toplumsal algılarında 'genç nüfus, eğitim yetersizliği, insan kaynağı sorunu' gibi kodların oluşması bunu destekler niteliktedir. 'Yardım' kelimesinin benlik algısında ulusal öz-imajda 'insani yardım' kodu, Afrika'ya yönelik ekonomik algıda 'en az gelişmiş ülkeler' ve toplumsal algıda 'yoksulluk, yardıma muhtaç toplum' gibi hemen hemen tüm kurumlarda ortak olan kodları doğurması da algıya olan etkisini göstermektedir. 'Kültür' ün ise Afrika'ya yönelik toplumsal algıda 'zengin ve çok kültürlülük' algısı üzerinden tezahür ettiği görülmektedir.

3.6.1.2. Devlet Kimliğine Yönelik Algıların Karşılaştırılması

Devlet kimliği algısında 'yumuşak güç kimliği' ve 'muhafazakâr kimlik' olmak üzere tüm kurumlar için ortak iki kategori ortaya çıkmıştır. Yumuşak güç kimliği, kuruluş/varlık nedeni olması itibariyle kurumların Afrika algılarında son derece önemlidir. Kurumlar

evvela devlet kimliği açısından kendini kamu diplomasisi bağlamında yumuşak güç aktörü/unsuru olarak tanımlamaktadır. Afrika'da ya da Afrikalılara yönelik faaliyetler bu kimlik dâhilinde düşünülmektedir. Örneğin bu kimliğin en büyük tezahürü Türkiye'nin tanıtılması amacıdır. Bu amaç yapılan görüşmelerde katılımcılar (T1, T4, T5, Y1, Y3, M1, M3, D1, D2, D3, D4, D5) tarafından ifade edilmiştir.

TİKA ve Diyanet açısından yardımlar, YTB ve Diyanet açısından Afrikalı öğrencilerin burslandırılması, TMV açısından müfredat, YEE ve TİKA temsilciliklerinin düzenlediği etkinlikler gibi kurum kimliğine ait unsurlar tanıtım aracı olarak görülmektedir. Türkiye algısına olumlu katkı, gönül bağları kurma, Türkiye sevgisi oluşturma, Türkiye'yi cazibe merkezi yapma gibi unsurlar da yumuşak güç kimliği dâhilinde kurumların yaklaşımıdır.

Kurumlar, 'muhafazakâr kimlik' bağlamında Türkiye'nin Afrika ile ilişkilerini Cumhuriyet öncesi döneme dayandırmaktadır. Bu dayandırma özellikle Afrika'da Osmanlı havzasını oluşturan Etiyopya, Cibuti, Somali, Sudan, Nijer, Çad, Tanzanya, Güney Afrika ülkeleri özelinde ifade edilmiştir.

Devlet kimliğindeki muhafazakâr kabul, Türkiye'nin yanı sıra Afrika'nın da Osmanlı geçmişine yönelik atıfla algılanmasında etkili olmaktadır. TMV (M4, M5) ve Diyanet (D1, D3) Afrika'yı Nijer, Sudan ve Çad özelinde Osmanlı geçmişi üzerinden tanımlamaktadır. Bu tanımlamadaki ve tarihsel bağ atfedilen ülkeler, Tablo 23'te de görüleceği üzere müstesna ülkeler arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, tarihsel bağların olduğu, Afrika'da daha önce Osmanlı topraklarında yer alan ülkelerle, mevcut ilişkilerde müstesna konumda olan ülkelerin paralellik göstermesi, Osmanlı eksenli muhafazakâr kimliğin Afrika algısı üzerindeki etkisini gösterir niteliktedir. Bu etki kurumların yardımlarında da kendini göstermektedir. D1, yardımlar hususunda stratejik davranılarak Osmanlı mirasına sahip çıkan bölgelere öncelik verildiğini ifade etmiştir. TİKA'nın Grafik 9'da da görüleceği üzere Afrika'da yardım yaptığı ilk on ülkeden yedisi (Sudan, Çad, Somali, Etiyopya, Güney Afrika, Cibuti, Tanzanya) Osmanlı kaynaklı tarihsel bağların olduğu ülkelerden oluşmaktadır. Her iki örnek de muhafazakâr devlet kimliğinin, TİKA'nın ve Diyanet'in yardım davranışları üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.

Muhafazakâr devlet kimliğinin Afrika algısı üzerindeki bir etkisi de 'hatırlamak-algı' ilişkisinde kendini göstermektedir. Bu kapsamda, tarihî önemi olan Osmanlı şahsiyetlerine yönelik belgesel, konferans vb. düzenlenmesi (YTB, YEE); Osmanlı soyundan gelen Afrikalılara yönelik buluşma, yardım faaliyetleri yapılması (YTB, TMV, Diyanet);

Osmanlı mimari ve sanat anlayışını yaşatmak amacıyla Afrika'da yapılan camilerde Osmanlı mimarisi örneklerini sunma gibi yaklaşımlar sergilenmektedir. TİKA tarafından ise kıta genelinde Osmanlı geçmişini hatırlama kapsamında, Osmanlı eserlerinin restorasyonu gerçekleştirilmektedir. Tarihsel varlığının nişanesi olan bu yapıları restore etme, canlandırma, yok olmasını önlemek amacıyla muhafaza etmeye gayreti muhafazakâr kimliğin bir tezahürü olarak değerlendirilebilir.

Türkiye'nin Osmanlı geçmişinin tüm kıtada olumlu algılanmadığı ve bazı ülkelerle ilişkilerde Türkiye'yi dezavantajlı konuma düşürdüğü yönünde bir görüş (T3, T4, D2) vardır. Bu bağlamda Osmanlı geçmişi ile ilgili, olumlu algılanan ülkelerle ilişki kurma pratiği sağlaması (T2, T4) itibariyle faydacı bir yöne sahip olduğu belirtilmektedir. Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere Türkiye'nin Afrika politikasında Osmanlı geçmişinden yararlandığı yönünde ağırlıklı bir görüş mevcutken, kurumlar açısından sorulduğunda "evet" ve "hayır" cevaplarının eşit olduğu görülmektedir. Bunun ardında kurumların, Osmanlı geçmişinin dezavantaj doğurduğu ülkelerde, bu geçmişe yönelik çalışmalar yapmayarak siyasi çıkar temelli bir yaklaşım sergilemesinin yattığı söylenebilir. Bu bakımdan dış politikadaki Osmanlı faktörünün kurumlar üstü bir pozisyonla muhafazakâr devlet kimliğinin bir tezahürü olduğu çıkarımını yapmak mümkündür.

SORU: Türkiye, Afrika politikasında Osmanlı geçmişinden yararlanıyor mu? Kurumun bu politikayı besleyici çalışmaları var mı?

	TÜRKİYE			***KURUM***		
	EVET	***KISMEN***	***HAYIR***	***EVET***	***KISMEN***	***HAYIR***
TİKA	T2, T5	T3, T4	-	T4, T5	-	-
YTB	Y1, Y2, Y3	-	-	-	-	Y1, Y2
TMV	M1, M3, M5	-	M2	M1, M5	M4	M2, M3
DİYANET	D1, D3, D4	D2	D5	D1, D4	-	D2, D3
TOPLAM	11	3	2	6	1	6

Türkiye'nin dış politikasındaki Osmanlı vurgusunun aynı zamanda algı yönetimi ile ilgili olduğu da görülmektedir. T4, Türkiye'nin mevcut Afrika politikasında Osmanlı geçmişinden yararlandığını ancak bunun temel bir konu olmaktan çok iç politikaya ve sahadaki rakip diğer devletlere yönelik olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda politikadaki "Osmanlı faktörü"nün iç politikada algı çevresini konsolide etme, dış politikada ise Afrika'ya yönelik olumlu algı oluşturma ve sahadaki rakip devletlere yönelik Afrika ile tarihî bağlarını hatırlatma amacı taşıdığı görülmektedir. Bu yaklaşımdan hareketle Osmanlı

geçmişinin muhafazakâr devlet kimliğinin yanı sıra iç ve dış siyasete yönelik siyasi çıkar temelli algı yönetiminin de bir parçası olduğu ifade edilebilir.

Muhafazakâr kimlik bağlamında YTB hariç diğer kurumların politikalarında bir şekilde 'İslami kimliğin etkisi' görülmektedir. YTB ise TİKA ile birlikte 'Müslümanlara yönelik faaliyetler' noktasında İslami kimlik eksenli bir yaklaşım sergilemektedir. Yapılan frekans tahlilinde "İslam/Müslüman" kelimesi TİKA, TMV ve Diyanet açısından en sık kullanılan ilk on kelime arasında yerini almıştır.

SORU: Türkiye'nin Afrika politikasında İslami kimliğin etkili olduğunu düşünüyor musunuz?

	EVET	***KISMEN***	***HAYIR***	***CEVAP YOK***
TİKA	T2, T4	T3	-	T5
YTB	-	Y1	Y2	Y3
TMV	M2, M3, M4, M5	-	M1	-
DİYANET	D2, D3, D4	D1, D5	-	-
TOPLAM	9	4	2	2

Tablo 23'te görüleceği üzere tüm kurumların toplam verileri girilerek yapılan frekans tahlilinde "İslam/Müslüman" kelimesi en sık kullanılan ilk 50 kelime içerisinde % 4,95'lik yüksek bir oranla altıncı sırada yer almaktadır. Bu veriler İslami kimliği kurumların politikaları üzerindeki etkisini gösterir niteliktedir. Ancak kurumlar özelinde bakıldığı takdirde İslami kimliğin YTB açısından başat konumda olmadığı söylenebilir. Aşağıdaki tabloda da görüleceği Türkiye açısından sorulan soruya olumlu cevap verilmemiştir. YEE açısından ise Türkiye'nin "İslam medeniyetinin en önemli havzası" olarak görülmesi itibariyle kendini tanımlama bağlamında ulusal öz imajla ilişkilendirildiği görülmektedir. TMV açısından metinlerde bu yönde ifadeler bulunmasa da yapılan görüşmede Türkiye açısından İslami kimliğin etkili olduğu sonucu çıkmıştır.

Diyanet açısında kurum kimliğiyle de ilişkili olması itibariyle İslami kimliğin etkisini ölçmek zor olsa da katılımcılar 3'e 2 oranında "evet" ve "kısmen" cevabını vermişlerdir. Yapılan yardımlarda yardım yapılan ülkeler analiz edildiğinde yarısının Müslüman (Nijer, Senegal, Nijerya, Sudan, Somali) diğer yarısının ise gayrimüslim (Togo, Tanzanya, Gana, Uganda, Kenya) nüfus ağırlıklı ülkeler olduğu görülmektedir. Ülke içindeki unsurlar göz ardı edilerek –zira resmi sitede yapılan yardım faaliyetlerine dair bu yönde bir detay yer almamaktadır- sadece yardım yapılan ülkeler dikkate alındığında, İslami kimliğin yardım davranışı üzerinde etkili olduğu yönünde anlamlı bir sonuç çıkmamaktadır.

İslami kimliğin etkisinin en açık olduğu kurum TİKA'dır. TİKA'da ülkelerle (Namibya, Etiyopya, Fildişi Sahilleri, Güney Afrika) ilgili haber metinlerinde, ülkelerin İslami kimlikleri üzerinden tanımlandığı görülmektedir. TİKA'nın yardımlarında İslami kimliğin etkisini görmek mümkündür. Metinlerde yardım yapılan ülke içerisindeki toplumların İslami kimlik üzerinden tanımlandığı görülmektedir. Grafik 9'da görüleceği üzere, yardım konuları içerisinde kurum kimliğine ait konulardan sonra Ramazan, iftar, cami kelimeleri gelmektedir. Yardım yapılan ülkelerin yarısının (Sudan, Somali, Senegal, Cibuti, Gine) neredeyse nüfusunun tamamı Müslümandır. Gayrimüslim ağırlıklı nüfusa sahip Kenya ve Güney Afrika'ya yapılan yardımların ise Müslüman topluluklara yönelik olduğu görülmektedir. Nihayetinde bu veriler ışığında diğer kurumlara kıyasla TİKA'nın Afrika algısında İslami kimlik faktörü ekseninde muhafazakâr devlet kimliğinin etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Türkiye'nin Afrika politikasında İslami kimliğin etkisine yönelik "halkı Müslüman olan ülkelerde" etkili olduğu (M3, M4,D4) yönünde bir görüş vardır. Ayrıca T2, İslami kimliğin özellikle ülkelerle ilk ilişki kurulduğunda pratiklik sağlama yönüne vurgu yapmıştır. Bu bağlamda İslami kimliğin siyasi çıkar temelli dezavantaj doğurmayan ülkelere yönelik etkili olduğu söylenebilir. Türkiye'nin Afrika politikasında İslami kimliğin ülkesine göre etkili ancak genel itibariyle baskın ve başat olmadığını söylemek mümkündür.

3.6.1.3. Ulusal Öz-İmaja Yönelik Algıların Karşılaştırılması

Kurumların ulusal öz-imaj algıları 'kendini tanımlama, ne yaptığına dair anlatı, dünyadaki konumu ve tarihsel algı' kategorilerinden oluşmaktadır. Türkiye'yi tanımlamada 'sömürgeci geçmişi olmayan ülke' kodu tüm kurumlar için ortaktır. Metin ve görüşmelerde (T1, T5, Y1, Y2, Y3, M5, D5) bu yönde ifadeler mevcuttur. Türkiye'nin selefi Osmanlı'dan kaynaklı sömürge geçmişinin olmaması; Afrika'da olumlu algı (YEE), Afrika ile yakınlaşma (Y1), iyi ilişkiler (Y2), Afrika'da Türkiye'nin öne çıkması (Y3), ticari ilişkilere katkı (TİKA) gibi faktörlerle ilişkilendirilmiştir. Bu ifadelerden sömürge geçmişinin olmamasının Türkiye'nin siyasi ve ekonomik çıkarı üzerinden değerlendirildiği görülmektedir. Bu bağlamda sömürge geçmişinin olmadığına dair benlik tanımlamasının, Türkiye'nin Afrika ile ilişkilerinde hareket alanı sağladığı söylenebilir. Ayrıca bu tanımlamada aynı zamanda 'öteki algısı'nın da etkisinden bahsedilebilir. Öteki algısında sömürgecilik (Batı) ve yeni sömürgecilik (Batı, Fransa, Çin) üzerinden yapılan ötekileştirmeye karşılık, Türkiye'nin tarihinde ve mevcut politikasında böyle bir yaklaşımı olmadığı vurgulanmıştır. Böylelikle Türkiye, Afrika algısında Batı'yı ve Çin'i

ötekileştirmek suretiyle 'ben'ini oluşturduğu söylenebilir. Bu kodun Afrika'ya yönelik tarihî algıdaki sömürgecilik ve yaşayan algıdaki yeni sömürgecilik unsurlarıyla ilintili olması itibariyle Afrika algısıyla ilişkili olduğunu söylemek mümkündür.

Kendini tanımlama kategorisinde yer alan; 'çok boyutlu diplomasi anlayışına sahip ülke', 'sıradan ulus devletin ötesinde', 'Afrika'da beklenen ülke' kodlarının tüm kurumlar için kapsayıcı olmadığı, 'Yetişmiş insan gücüyle kalkınan ülke', 'dünya Müslümanlarının ümidi', 'büyük devlet büyük millet' ve 'zengin kültürel birikime sahip ülke' kodlarının da kurum kimliklerinden kaynaklı oluştuğu görülmektedir.

'Ne yaptığına dair anlatı' kategorisinde 'insani yardım' tüm kurumları kapsaması itibariyle en baskın koddur. Türkiye'nin insani yardım yapan bir ülke olduğunu vurgulanmasının ardında Afrika'ya yönelik toplumsal algıdaki 'yoksulluk, yetersiz beslenme, az gelişmişlik, fakirlik, açlık, kıtlık, yardıma muhtaç toplum' kodlarıyla ilintili olduğu söylenebilir. 'Küresel sisteme itiraz' ve 'dünya barışına hizmet' kodları da Diyanet harici diğer kurumların öz-imajlarında yer almaktadır. Türkiye'nin "dünya beşten büyüktür" söylemi ekseninde küresel sisteme yapmış olduğu itirazda "Afrika gibi mazlum coğrafyaların sesini küresel sisteme taşıma" (T2) amacının güdüldüğü görülmektedir. Bu kodun Afrika'ya yönelik siyasi algıda yer alan 'uluslararası kuruluşlardaki orantısız temsil'i (Y1) ve 'BM'deki oy oranı' (D1, D4) kodlarıyla ilişkili olduğunu söylenebilir. Ayrıca bu kodun ardında ulusa çıkar algısının yattığını söylemek de mümkündür. Zira Afrika'nın 'siyasi dayanışma ortağı' olarak görülmesi ve "uluslararası örgütlerde hem Afrika ülkelerinin savlarını savunmak hem de savunurken Afrika ülkelerinin desteğini almak" (M1) gibi bir amacının olması Türkiye'nin ulusal çıkarıyla da ilgilidir. 'Dünya barışına hizmet' öz-imajının da Afrika'ya yönelik siyasi algıda yer alan 'savaş, iç savaş, çatışma, terör, güvenlik sorunu, şiddet' gibi olumsuz algıların bir tezahürü olarak ortaya çıktığı söylenebilir.

Tüm kurumlar tarihsel algı itibariyle 'Osmanlı geçmişine övgü'de bulunmaktadır. Osmanlı'da "Afrika'ya verilen değer, sömürgecilik ve emperyalizm uygulamasının olmaması, huzur ortamının olması" gibi unsurlar övgü kaynağı olarak görülmektedir. Bir diğer övgü kaynağı ise Güney Afrika'da yaşamış olan âlim Ebubekir Efendi'dir. TİKA, TMV, Diyanet ve YEE tarafından Ebubekir Efendi'nin ülkede bırakmış olduğu etki olumlu bir algı olarak ele alınmıştır. Osmanlı mirasının olumlu algı oluşturması ve faaliyetlere başlandığı süreçte bu mirastan istifade edilmesi (TMV), Osmanlı'nın birçok bölgede önemli eserler bırakması (Diyanet) da bu geçmişten övgüyle bahsedilmesini sağlamaktadır. Tarihsel algıda münferit bir örnek olarak 'Türkiye'nin uluslaşma sürecine övgü'nün de

olduğu görülmektedir. Afrika'nın bu süreci örnek alması itibariyle bir övgünün olduğu görülmektedir. (T5) Bu kategori her ne kadar sadece TİKA'da yer alması itibariyle münferit bir örnek olsa da tarihsel algı itibariyle övgünün yalnızca Osmanlı geçmişine yönelik olmadığını göstermektedir.

3.6.1.4. Ulusal Çıkara Yönelik Algıların Karşılaştırılması

Tüm kurumlar için ulusal çıkar algısında siyasi ve ekonomik olmak üzere iki kategori yer almaktadır. Siyasi çıkar algısında 'Türk dış politikasına destek' kodu tüm kurumlarda yer almaktadır. Bu bağlamda kurumların Türk dış politikasına olan destekleri şu yöndedir: Afrika ile ilişkileri geliştirme (T1, T2, T3); burslandırma ile sahada ihtiyaç duyulan insan kaynağını temin etme (Y1, Y3, M1, D4); ihtiyaç duyulan alanlarda eğitim kurumu açma (TMV); cami yapımı ile Afrika ilişkilerine katkı sunma, Afrika açılımı ekseninde dış politika ile uyumlu hareket etme (D1, D2), Türk devletinin çıkarları ile örtüşen faaliyetler yapma ve dış politika ile uyumlu olarak yeni merkezler açma (YEE). Kurumların siyasi çıkar algısında kurum kimliklerinin etkili olduğu görülmektedir. Zira kurumlar dış politikaya sundukları destekte kurum kimliklerine ait unsurları araçsallaştırmaktadır. Ayrıca YTB, uluslararası öğrencilerle Türkiye'nin uluslararası ilişkilerini geliştirmesine ve YEE, diplomatik ilişkilerin güçlendirilmesine katkı sunmaları itibariyle siyasi çıkar eksenli faaliyet yürütmektedir. Siyasi çıkar algısıyla ilişkili olarak aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere kurumların Afrika politikalarının çıkış noktaları ve ilham kaynakları büyük oranda Türk dış politikası ve buna bağlı Afrika açılımıdır.

SORU: Afrika politikanızın çıkış noktası ve ilham kaynağı nedir? (Yöneticilere Yönelik)

	TDP /Afrika Açılımı	***Tarihî Miras***	***FETÖ***
TİKA	T1, T2, T3	-	-
YTB	Y2	Y1	-
TMV	M2	-	M1
DİYANET	D1, D2	-	-
TOPLAM	7	1	1

Siyasi çıkar algısının en önemli unsurlarından birisinin de 'FETÖ ile mücadele' olduğu görülmektedir. Siyasi çıkara uygun olarak TİKA, Afrika'da FETÖ okulları aleyhine propaganda; YTB, mezun dernekleri aracılığıyla haklı tezi savunma; TMV, okulların devri; Diyanet, bilgilendirme; YEE, anma ve bilgilendirme faaliyetleri yürütmektedir. Ancak FETÖ ile mücadele söylemlerinin daha çok metinlerde yer aldığı, görüşmelerde bu yönde söylemin ya hiç olmadığı ya da önemsiz derece ve siyasi çıkarla ilişkisinin zayıf olduğu görülmüştür. Ayrıca siyasi çıkarla ilgili olarak YTB'nin mezun dernekleri aracılığıyla

Türkiye adına küresel siyasette güç elde etme amacında ve lobi faaliyeti yürütmekte olduğu görülmektedir. TMV'nin ise Afrika'yı siyasi çıkar kapsamında, uluslararası örgütlerde siyasi dayanışma ortağı olarak desteğini alma amacı gözettiği görülmektedir.

SORU: İkili ilişkilerdeki kazan-kazan söylemi itibariyle Türkiye'nin ve Afrika'nın kazancı nedir?

	TİKA	***YTB***	***TMV***	***DİYANET***	***TOPLAM***
Ticaret	T1, T3, T4, T5,	-	M1, M4, M5	D2, D4, D5	10
Pazar	T1	-	M2, M3	-	3
Yeraltı Kaynakları	T1	-	-	-	1
Siyasi Destek	T2	-	M4	D5	3
Dost/Müttefik	-	Y2	-	D3	2
Olumlu algı	-	Y1	-	D1	2
Tanıtım	-	Y3	-	-	1

Not: Veriler Türkiye'ye yönelik verilen cevapları içermektedir.

Ekonomik çıkar itibariyle tüm kurumlar Türkiye'nin Afrika ile olan ticari ilişkilerine destek verme amacını ifade etmiştir. YTB'de, burslar Türkiye'nin yatırımlarına yönelik yapılmakta, mezun öğrenciler ticari elçi olarak görülmekte, Türk şirketlerine insan kaynağı temin edilmektedir. TMV'de ise ekonomik olarak Türkiye açısından öncelik verilen ülkelere okullar açılmaktadır. TMV, YEE ile birlikte Türkçe öğretimini de ticari ilişkilere destek olarak görmektedir. Diyanet, Afrika'yı ticari ilişkilerin geliştiği bölge (D2), ticari potansiyeli yüksek bölge (D3) bölge olarak görmektedir. Yukarıda tabloda da görüleceği üzere yapılan görüşmelerde kazan-kazan bakımından Türkiye'nin Afrika'daki kazancının ne olduğu sorusuna, katılımcıların çoğu ekonomik çıkar temelli cevaplar vermiştir. Cevaplar arasında "ticaret" kelimesinin diğer kelimelere oranla büyük oranda ön planda olduğu görülmektedir. Bu veri kurumların Afrika algısındaki ticari ilişkilerin yeri ve önemini gösterir niteliktedir.

Kurumların ulusal çıkar algısında ekonomik çıkarın ön planda olduğu söylenebilir. Tablo 23'te de görüleceği üzere tüm kurumları kapsayan frekans tahlilinde ulusal çıkar ile ilgili kelimeler olarak "işbirliği, ekonomi, FETÖ, ticaret/ticari, yatırım" kelimeleri yer almaktadır. Bu kelimelerden FETÖ harici diğer dört kelime ekonomik algıyla ilgili olmakla birlikte ilk 50 kelime içerisinde de % 6,17 gibi önemli bir orana sahiptir. Kazan-kazan sorusuna verilen cevapların da çoğunlukla ekonomi ile ilgili olması itibariyle kurumların ulusal çıkar algısında ekonominin baskın konumda olduğunu söylemek mümkündür.

Kurumlar özelinde yapılan frekans tahlilinde ise ulusal çıkarla ilgili olarak, TİKA'da işbirliği, ekonomi; YTB'de işbirliği, ekonomi, ticari; TMV'de FETÖ, devlet, ekonomi;

Diyanet'te devlet ve YEE'de işbirliği kelimelerinin yer aldığı görülmektedir. Burada da ekonomi ile ilgili kelimeler ağırlıklı olmakla birlikte özellikle TİKA'da ve YTB'de sırasıyla ilk on içerisindeki % 15,4'lük ve % 14,6'lık ekonomi kelimelerinin oranı itibariyle ekonomik çıkar algısının ön planda olduğu söylenebilir. Diğer kurumlarda ilk on içerisindeki ekonomi kelimesinin oranlarının YEE'nin % 5,5; TMV'nin % 3,9 ve Diyanet'in % 0 olduğu görülmektedir.

3.6.2. Algıyı Etkileyen Faktörler Açısından Karşılaştırma

Bu bölümde algıyı etkileyen aktörden kaynaklı nedenler olarak kurum, Türkiye, bireyler ve Afrika incelenmiştir. Çevreden kaynaklı nedenler olarak ise uluslararası ve ulusal çevre ve bu çevrelerde etkili olan aktörler ele alınmıştır.

3.6.2.1. Aktörlerden Kaynaklı Nedenler

Algılar, aktörlerin karşılıklı etkileşimi sonucu oluşmakta ve değişmektedir. Kamu diplomasisi kurumları ve bu kurumlarda çalışan bireyler, Türkiye devletinin ve Afrika'nın dinamikleri, yaşanan değişim, dönüşümler algıya doğrudan veya dolaylı olarak etki etmektedirler. Bundan kaynaklı olarak bu bölümde aktörlerin kurumların algılarına olan etkileri karşılaştırmalı olarak tahlil edilecektir.

3.6.2.1.1. Kurumlardan Kaynaklı Nedenler

Afrika algısını etkileyen kurum kaynaklı unsurların ilki olarak kurumların Afrika'ya dair bilgi kaynaklarından bahsedilebilir. Zira edinilen bilgilerin algıyı etkilemekte olduğu varsayılmaktadır. Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere kurumların bilgi kaynağı büyük oranda sahanın kendisidir. Afrika'da dış temsilciliği bulunan kurumlar olarak TİKA, TMV ve Diyanet sahadan ilk elden bilgi edinmektedir. TİKA'da yöneticiler temsilciliklerde çalışan yerel personel, topluma hitap eden projeler aracılığıyla sahadan bilgi alındığını söylemektedirler. Saha çalışanları da kendilerine yöneltilen "merkeze politika tavsiyesinde bulunuyor musunuz?" sorusuna olumlu cevap vererek bunu teyit etmektedir. Saha personelleri; görev dönüş raporları (T3), gözlemler, tavsiyeler, görüş önerileri (T5), doğrudan malumat (T4) ile kurumsal stratejilere dönüşen bilgi aktarımı yapmaktadırlar. Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere TMV'de yönetici M1 ve saha çalışanları (M3, M4, M5) sahadan bilgi alındığını ifade etmişlerdir. Diyanette ise yöneticiler (D1, D2) saha çalışanlarından bilgi alındığını söylemelerine rağmen saha çalışanları (D3, D4, D5) alınan bilgilerin dikkate alınmadığını ifade etmişlerdir. Raporlama hususunda sistematiklikten uzak olunduğu (D3) ve görev dönüş raporlarının (D4), toplantılarda sunulan tavsiyelerin (D5) dikkate alınmadığı vurgulanmıştır.

SORU: Afrika'ya dair bilgi kaynağınız nedir?

	TİKA	***YTB***	***TMV***	***DİYANET***	***TOPLAM***
Saha	T1, T2, T3, T4, T5	-	M1, M3, M4, M5	D1, D2	10
Büyükelçilikler	T1	-	M1	D1	3
Dışişleri Bakanlığı	-	Y2	-	-	1
Devlet Kurumları	-	-	-	D1	1
Akademi	-	Y1	M1	-	2
Burslu Öğrenciler	-	Y3	-	D1	2
Yerel Kuruluşlar	-	-	M1	D1, D2	3

Diğer bilgi kaynakları; SAA'da 38 ülkede bulunan büyükelçilikler, Dışişleri Bakanlığı, sahadaki diğer devlet kurumları, ulusal ve uluslararası akademi, Türkiye'de burs alan Afrikalı öğrenciler ve Afrika'da bulunan ortak kuruluşlardır.

Kurumlar tarafından bilgi üretme amaçlı çalışmalar yapılmaktadır. YTB tarafından yayımlanan Afrika yıllığı ve TMV'nin akademik ilişkileri geliştirmek ortak bilgi üreterek eksik olan bilgi setini kurmak amacıyla Afrika'daki üniversitelerde açmış olduğu Türkiye Araştırmaları Merkezleri bu yönde girişimlerdir. Zira mevcut durumda Afrika'ya dair kaynak eksikliği ve yetersizliği M1 ve M2 tarafından vurgulanmıştır. Öyle ki M1 hâlihazırda Afrika için Batılı, Fransızca kaynaklardan yararlanmak durumunda kaldığını ifade etmiştir. Bu durum Afrika'ya dair Batılı pencereden bakmaya, algı zayıflığına neden olacaktır. Ancak bu girişimler ve açılan temsilcilikler Afrika'ya dair bilginin artmasını sağlamaktadır. T5, daha evvel Batı kaynaklarından istifade edildiğini ve bu bilgilerin manipülatif ve ön yargı doğurucu olduğunu, sahadan elde edilen bilgilerle Afrika'nın daha iyi değerlendirildiğini ifade etmiştir. Afrika'ya dair kaynak değişimi ve çeşitlenmesinin algı üzerinde olumlu etki oluşturduğu ifade edilebilir.

Kurumlardan kaynaklı bir diğer neden ise temsilciliklerle Afrika'da elde edilen deneyimdir. Temsilcilikler bilgi kaynakları olmalarının yanı sıra sahada elde ettikleri deneyim aracılığıyla Afrika algısında kurumlar düzeyinde değişime neden olmaktadır. Bu hususta yönetici katılımcılara sorulan "Türkiye'nin ve kurumunuzun Afrika'daki temsilcilikleri kurumun Afrika'ya bakışında bir değişime neden olmuş mudur?" sorusuna T2, Y1, Y2, M2 ve D2 olumlu cevap verirken, M1 hayır cevabını vermişlerdir. T2 ve M2 Afrika ülkelerinin tanınmasına vesile olduğunu vurgulamışlardır. Y1, Afrika'ya ilgi yoğunlaşması olduğunu, Afrika çalışmalarının arttığını saha çalışanları aracılığıyla tecrübe ortaya çıktığını ifade etmiştir. Y2 ise ortaya çıkan tecrübenin YTB'nin politika üretiminde etkili olduğunu öyle ki temsilcilik olmayan ülkelerle daha zayıf ilişki olduğunu vurgulamıştır. Yaşanan

deneyimin kurumların algılarında öncelikle doğru bilgi anlamında bir değişimi sağladığı görülmektedir. Türkiye'nin Afrika'daki temsilcilikleri ile elde edilen deneyimin YTB'nin -sahada doğrudan temsilciğinin olmamasından kaynaklı olarak- politika üretim sürecinde diğer kurumlara oranla daha etkili olduğu görülmektedir.

Saha çalışanlarına, deneyimlerini ve bu deneyimlerinin etkilerini belirlemek amacıyla iki soru yöneltilmiştir. Öncelikle kurumun temsilciliklerin deneyimlerine verdiği önemi belirlemek amacıyla "Faaliyetler ve uygulamalar merkezin belirlediği plan çerçevesinde mi yürütülmektedir? Temsilcilik münferit hareket edebilmekte midir?" sorusuna, evet (T4, M3, D5), kısmen (T5, M4) ve hayır (T3, M5) cevapları verilmiştir. Burada kurumların tamamen olmasa bile Afrika'da deneyimlerini artırmaya yönelik bağımsız hareket edebildiklerini söylemek mümkündür.

Saha çalışanlarına sorulan "Afrika'da yaşamış olduğunuz deneyim, Türkiye'de herhangi bir algı değişikliğine yol açtı mı?" sorusuna tüm katılımcılar (T3, T4, T5, M3, M4, M5, D3, D4, D5) olumlu cevap vermiştir. Afrika'nın daha bilinir olduğu (T3, M4, D4), diğer kurumlara önder olunduğu (T4), toplumsal algıyı olumlu etkilediği (M3, M5, D5) ve dış politikayı olumlu yönde değiştirdiği (D3) ifade edilmiştir. Nihayetinde sahada yaşanan deneyimin özellikle Afrika'ya dair bilgiyi artırarak toplumsal algıyı olumlu yönde değiştirdiği söylenebilir.

Kurumların Afrika algılarını etkileyen faktörlerden birisi de kurumların kısıtlılıklarıdır. Kurumsal kısıtlılığa dair T4 tarafından "insan kaynağı yetersizliği" ve "satın alma kurallarının zorluğu" vurgulanmıştır. T4, TİKA Ofisi olarak kendilerinin sahada sadece iki kişi olduklarını öyle ki koordinasyon yardımcısının bile olmadığını, ancak TİKA ile benzer amaçlara sahip İngiliz kurumundaki ekip sayısı çok fazla olduğunu vurgulamıştır. Yetersiz personel sahadaki güçlüklerin aşılmasını zorlaştıracağından Afrika'ya dair olumsuz algı doğurabilmektedir. T4'ün Afrika'ya dair olumsuz algıya sahip ifadeleri bu açıdan değerlendirilebilir.

TMV'deki kısıtlılık olarak ise dış politikada ilişkilerin iyi olmadığı veya gelişmediği ülkelerdeki evrak işlerinin zorluğundan (M3) bahsedilmiştir. Bu yaşanan zorluk da kısıtlılığa yol açmakta ve o ülkeye dair algıyı olumsuz etkilemektedir. Diyanet tarafından ise öncelikle Afrika'da yeterli temsilciliğin olmayışı bir kurumsal kısıtlılık olarak ifade edilmiştir. D2 ve D4 de TDV'nin sahadaki daimi temsilciliğinin eksikliğine vurgu yapmıştır. D4 ayrıca kurumdaki dil kısıtlılığından (örneğin Fransızca bilen imam)

bahsetmiştir. Bir diğer kısıtlılık ise TDV'nin yardım faaliyetlerinden dolayı Afrika'nın toplum tarafından "yardıma muhtaç imajı" çerçevesinde algılanmasına neden olmasıdır. İnsan sayısındaki yetersizlik, dilden kaynaklı iletişim sorunu, evrak işlerindeki aksamalar, satın alma kurallarındaki zorluklar, temsilcilik eksikliği gibi kısıtlılıklar kurumların işleyişine aksamalara neden olabileceği gibi sahanın yeterince deneyimlenmesine ve bilgi kaynağı pozisyonun zayıflamasına neden olabilmesi bakımından da kurum, devlet ve toplum düzeylerindeki algıları da olumsuz etkileme durumu oluşturabilir.

Kurumların Afrika algılarını etkileyen faktörlerden birisinin de temsilciliklerin sahadaki dağılımı olduğu söylenebilir. Her kurum her ülkede temsil edilmemektedir. Bu temsiliyet farkı bile başlı başına algı üzerinde etki oluşturabilmektedir. Zira Afrika'daki bölgeler ve ülkeler birbirinden farklı unsurları içermektedir. Harita 2'e kurumların Afrika'daki dağılımları görülmektedir. En geniş dağılım en fazla temsilciliği de barındıran TMV'ye aittir. TMV Afrika'nın bütün bölgelerinde temsilcilik bulundurmaktadır. En dar dağılımın ise –YTB'nin doğrudan bir temsilciliği olmadığı dikkate alınarak- Diyanet'e ait olduğu söylenebilir. Diyanet kurumsal kimliğinin İslami unsurları barındırması itibariyle Batı ve Doğu Afrika'daki Müslüman ülkelere yoğunlaşmış gibi görünmektedir.

Harita 2: Kurumların Sahra-altı Afrika'daki Temsilcilikleri

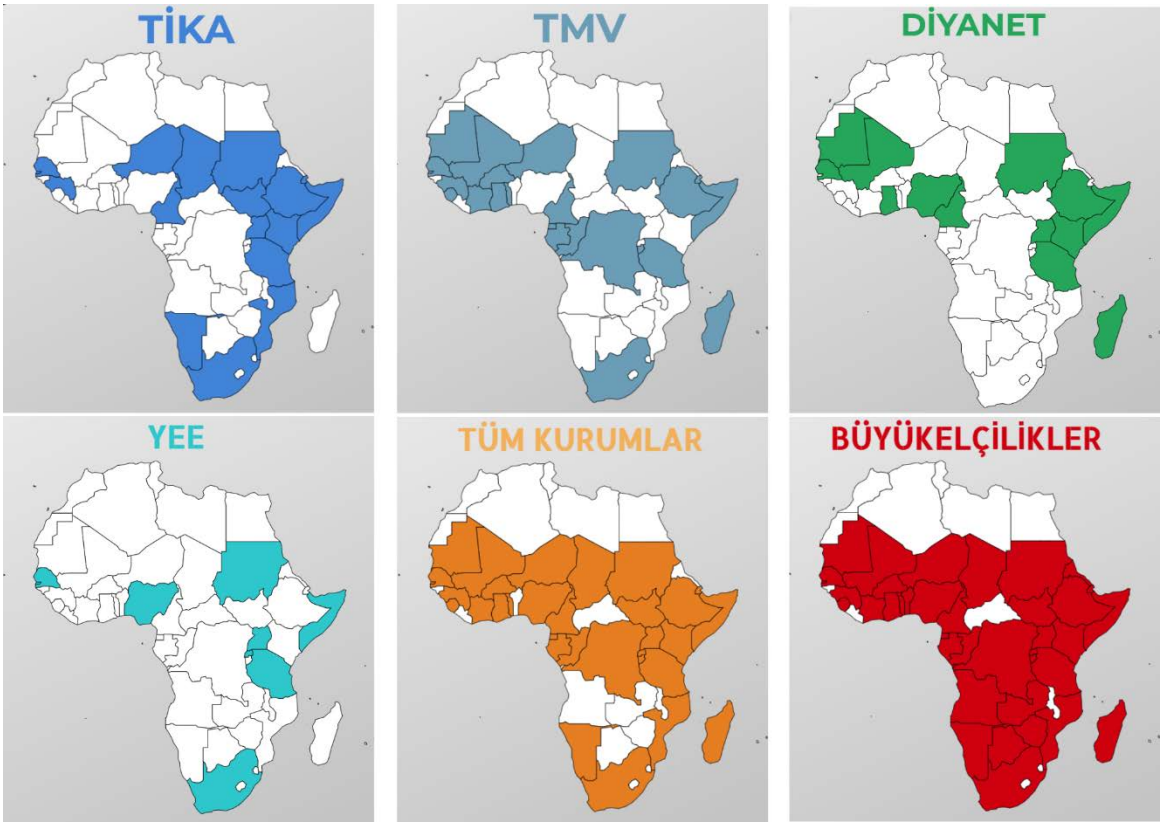

Not: YTB'nin doğrudan bir yurt dışı temsilciliği olmadığı için dâhil edilmemiştir.

Tüm kurumlar dikkate alındığında temsilciliklerin Türkiye'nin büyükelçiliği olan ülkelerle paralellik gösterdiği görülmektedir. Sadece iki ülkede büyükelçilik olmamasına rağmen temsilcilik (Komorlar-TİKA ve Sao Tome ve Principe-TMV) mevcuttur. Gine-Bissasu, Liberya, Orta Afrika Cumhuriyeti, Mauritius, Malavi, Esvatini, Lesotho, Seyşeller ve Yeşil Burun Adaları ülkelerinde hem büyükelçilik hem de herhangi bir kurum yer almamaktadır. Benin, Eritre, Angola, Zambiya, Zimbabve, Botsvana ülkelerinde büyükelçilik olmasına rağmen herhangi bir kurumun temsilciliği yer almamaktadır. Bu ülkelerden sadece Eritre Osmanlı havzasında yer almakta ve % 51'lik oran ile Müslüman nüfus barındırmaktadır. Diğer beş ülke ile –siyasi ve ekonomik nedenler göz ardı edildiği takdirde- tarihî bağların olmaması ve Müslüman nüfusun Benin (% 27,7) harici % 1'in altında olması kurumların temsiliyeti ile ilişkili olabilir. Bu ilişki kurumların algıları itibariyle muhafazakâr devlet kimliği algısıyla ilişkilendirilebilir.

3.6.2.1.2. Türkiye'den Kaynaklı Nedenler

Türkiye kaynaklı nedenlerden ilki olarak 'Afrika ile sınırlı ilişkiler' yer almaktadır. Diyanet ve YEE tarafından bu kod metinler üzerinden oluşmuştur. D4, sınırlı ilişkilerin Kıbrıs sorunu ile fark edildiğini vurgulamıştır. Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere yönetici katılımcılar Afrika ile sınırlı ilişkileri büyük oranda iç meselelere bağlamaktadırlar.

SORU: 1998 Eylem Planı ile başlayan ve Ak Parti iktidarı ile devam eden Afrika'ya yönelik ilgide neyin etkili olduğunu düşünüyorsunuz? Sizce daha önceki yıllarda ilgi neden zayıftı?

	1998 Öncesi		*2002 Sonrası*	
	Yönetici 1	***Yönetici 2***	***Yönetici 1***	***Yönetici 2***
TİKA	-	İç meseleler	Türkiye'nin küresel aktör olma çabası	-
YTB	İmkân dâhilinde ilgi vardı	İç politik öncelikler	Dünyaya açılma	Yeni ortak arayışı
TMV	İç meseleler, tarihsel travmalar	Doğru bağlantılar kurulamadı	Dünyaya açık kendine güvenen dış politika	Türkiye'nin kendini anlatma çabası
DİYANET	Ekonomik, siyasi, ideolojik unsurlar, iç meseleler	Bağımsızlık mücadelesi	Dünyayı bilen yetişmiş kadroların vizyonu	Kendi ayakları üzerinde durmaya başlaması

Türkiye kaynaklı nedenler ikincisi ise 'Türkiye'nin dünyaya açılması'dır. YEE'ye göre, Türkiye değişim yaşayarak içe kapanan bir ülkeden proaktif siyaset izleyen, kendi kimliği ile barışan, dünya ile rekabete girmeye çekinmeyen bir ülkeye dönüşmüştür. YTB'ye göre Türkiye dış dünyaya yönelik söylemi düşmanlaştırıcı tondan işbirliğine evrilmiş, 2002 sonrası ölçek büyüterek iddiasını artırmıştır. Bu bağlamda kurumlar tarafından Afrika'nın Türkiye'nin dünyaya açılmasının bir parçası olarak algılandığını söylemek mümkündür.

Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere 1998 sonrası Afrika'ya duyulan ilginin ardında büyük oranda Türkiye'nin dış dünyaya açılmasının yattığı görülmektedir. Katılımcılara sorulan Afrika'nın Türkiye için özel bir anlam ifade edip etmediği sorusuna T2, Y3, M1 ve D5 dış dünyaya açılım bağlamında diğer bölgelerden farkı olmadığı cevabını vermişlerdir. Bu yaklaşıma paralel olarak Afrika TMV tarafından Batı dışı güçlerle ilişkilerin geliştirildiği bir bölge olarak algılanmaktadır. TMV temelde Afrika ile kurulan ilişkiyi, kurucu ideolojinin en önemli ögelerinden birisi olan Batı eksenli dış politikaya yönelik alternatif veya çeşitlendirici bir yaklaşım olarak görmektedir.

TİKA'ya göre ise Afrika, Türkiye'nin küresel aktör olma çabasının bir ürünüdür. T3, Afrika'yı küresel dış politik vizyona sahip Türkiye'nin dış politik açılımının bir parçası olarak algılamaktadır. Afrika T1 tarafından Türkiye'nin küresel aktör olma iddiasının bir gerekliliği olarak algılanmaktadır. T1 bu ifadelerle Türkiye'nin Afrika'ya önem vermesini küresel aktör olma çabasıyla ilişkilendirmiştir. Afrika'ya yönelik faaliyetler Türkiye'nin bölgesel ve küresel bir aktör haline gelme çabası olarak algılanmaktadır.

Kurumların Afrika algılarını etkileyen bir husus olarak Türkiye'nin siyasi ve ekonomik kısıtlılıkları mevcuttur. Siyasi kısıtlılık olarak Türkiye'de yaşanacak olası iktidar değişiminde Afrika politikasının (D1, M4) ve kurumların (M2) etkileneceğine yönelik bir algı söz konusudur. M2, Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde bu yöndeki söylemlerin kurum çalışanlarını olumsuz etkilediğini ifade etmiştir. Bu bir kısıtlılık doğurmaktadır, zira kurumlar ve çalışanları Türkiye'nin Afrika politikasının günün siyasi konjonktürüne göre değişiklik göstererek kurumların ve çalışanların etkileneceğini düşünmektedirler. Bu bağlamda kurumların ve çalışanların, kurumun ve kendilerinin devamlılığına yönelik endişesi duymalarında kaynaklı olarak Afrika algılarının olumsuz etkilenme durumu oluşmaktadır.

Ekonomik kısıtlılık olarak Türkiye'de yaşanan ekonomik sorunların Afrika algısını etkilemesinden bahsedilebilir. TİKA 2015 öncesi metinlerde Türkiye'nin ekonomik refahı ile yurtdışına açılımı ilişkilendirirken sonrasında bu yönde söylemin olmadığı görülmektedir. 2018 sonrası Türkiye'deki ekonominin etkisiyle Afrika'da "düşük profil"de kalınırken (T4) yurtdışı faaliyetleri hafife alınmakta ve bu bağlamda Afrika'nın önemi zayıflamaktadır (T2). D3, ekonomik sıkıntıdan kaynaklı Afrika'da TİKA projelerinin yarım kaldığını, Türkiye'nin ekonomik durumunun projelerden geri çekilmeye sebebiyet verdiğini vurgulamıştır. T4, tasarruf tedbirleri kapsamında personel talebinin gerçekleşmediğini, ülkede sadece iki kişi faaliyet yürüttüklerini ifade etmiştir. Diğer

kurumlarda ekonomik kısıtlılığa dair bir söylem bulunmamaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin ekonomik sıkıntısının TİKA'nın faaliyetlerini kısıtlaması, çalışanlarının kendilerini "düşük profilde" görmeleri itibariyle, Afrika algısını olumsuz etkilediği söylenebilir.

3.6.2.1.3. Bireylerden Kaynaklı Nedenler

Kurumlarda çalışan personellerden kaynaklı nedenlerden birisi bireylerin kimlikleridir. M3, bulunduğu ülkede Müslüman sayısının çok az olmasından kaynaklı olarak Müslüman kimliğini, ibadetlerini gizlemek durumunda kaldığını ifade etmiştir. T4 de yine Afrikalıların, dış görünüşü ile Müslüman kimliği arasında fark görerek kendisini sorguladıklarını, Türkiye'nin laiklik eksenli İslam yorumunu bilmediklerini vurgulamıştır. Her iki katılımcının kimliklerinden kaynaklı Afrika'da zorluklar yaşadığı görülmektedir.

Bazı saha çalışanları (M3, M5, D5) Afrika'ya yönelik sevgilerini dile getirerek Afrika'dan kopamayacaklarını belirtmişlerdir. Bu kişilerin Afrika ile kurdukları sevgi bağının algıları üzerinde olumlu etki doğurduğunu söylemek mümkündür. Tersi durum da söz konusudur. T4, Afrika'daki mutsuzluğunu, yorucu bir kıta olduğunu, sosyal aktivitelerin azlığını ifade etmiştir. T4'ün mutsuzluğunun Afrika algısına yansıdığı görülmektedir.

SORU: Afrika'ya gitmeden önceki algınızla gittikten sonraki gözlemlediğiniz, gördüğünüz Afrika arasında ne gibi farklar vardır?

	3	*4*	*5*
TİKA (T)	Bir şeylerin daha zor ve kolay olabileceğini gördüm	Beklediğimden daha olumluydu ancak mevcut durum olumsuz	Olumlu ve olumsuz anlamda değişim oldu
TMV (M)	Ufkumu zihnimi dünyamı bakış açımı geliştirdiler	Önceden tek suçluyu Batılılar olarak görüyordum ancak yerel faktörler de varmış	Daha önce ne işimiz var orada diyordum, şimdi ayrılamıyorum
DİYANET (D)	Önce olumsuzdu, Afrika'ya tek tip bakılmaması gerektiğini öğrendim	Çok fakir, yaşanılmaz bir yer olarak düşünüyordum, ancak öyle değilmiş	% 100 tezat oldu, önceden yaşanmaz, sıkıntılı bir yer olarak düşünüyordum

Afrika algısı üzerindeki etkisi itibariyle bireysel deneyimden de bahsetmek yerinde olacaktır. Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere saha çalışanlarına yönelik sorulan "Afrika'ya gitmeden önceki Afrika algınızla gittikten sonraki gözlediğiniz, gördüğünüz Afrika arasında ne gibi farklar vardır?" sorusuna katılımcılar muhtelif cevaplar vermişlerdir. Afrika algılarına dair, 5 katılımcı (M3, M5, D3, D4, D5) olumsuzken olumluya döndüğünü, 2 katılımcı (T3, T5) hem olumlu ve hem olumsuz yönde değiştiğini 2 katılımcı da (T4, M4) da olumsuz yönde değiştiğini ifade etmiştir.

Çalışanların Kurumdaki ve Afrika'daki Görev Yerleri ve Süreleri (Yıl)

	T3	T4	T5	M3	M4	M5	D3	D4	D5
Kurum	10	10	9	7	5	7	11	3	20
Afrika	1	2,3	4	7	2	13	10	8	3,5
Ülkeler	Etiyopya	Tanzanya Kenya	Kamerun Etiyopya	Çad Senegal Madagaskar	Somali Mali	Çad, Nijer	Nijer Tanzanya Uganda Çad	Nijer	Kenya

Bu cevaplar neticesinde saha çalışanlarının Afrika'da yaşamış olduğu bireysel deneyimin, genel itibariyle olumlu yönde bir algı değişimine neden olduğu görülmektedir. Ancak deneyimin olumsuz yönde bir etkisi de söz konusudur. Sahada yaşanan deneyimin uzun süreli veya kısa süreli olması ile algı değişimi arasında bir ilişki olduğu söylenebilir. Saha çalışanının ortalama görev süresi; algılarının olumlu yönde değiştiğini söyleyen kişilerin yaklaşık 8,3 yıl, hem olumlu hem olumsuz değişim gösterdiğini söyleyenlerin yaklaşık 2,5 yıl, olumsuz yönde değiştiğini söyleyenlerin ise yaklaşık 2,15 yıldır. Bu ortalama değerlerden ve yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere Afrika'da uzun süreli görev yapan kişilerin algılarının olumlu yöne evrildiği görülmektedir. Ayrıca olumsuz algıya sahip iki kişi de SAA'daki ikinci görevleri itibariyle son bir yıldır bölgede bulunmaktadır. Görev sürelerinin kısa olması ile Afrika algısının olumsuz olması veya bu yönde değişimi arasında doğrudan bir ilişki olduğu görülmektedir. Daha uzun yıllar görev yaparak deneyim elde eden saha çalışanlarının algılarında olumlu yönde bir değişim söz konusuyken daha kısa süreli deneyim yaşayan saha çalışanlarının algılarının olumlu yönde değişmediği görülmektedir.

3.6.2.1.4. Afrika'dan Kaynaklı Nedenler

Kurumların Afrika algılarında Afrika kaynaklı nedenlerden ilki olarak 'Afrika'nın yeni ortaklar arayışı' ön plana çıkmaktadır. YEE harici diğer tüm kurumlar Afrika'nın yeni ortaklar arayarak ortak alternatifini çeşitlendirmek istediği yönünde bir algıya sahiptir. Afrika, Batı-sömürge ilişkisinden çıkmak isteyen (T3), Batı'ya rağbet etmeyen (T5), Batı ile ilişkileri zedelenen (M5), geleneksel ilişkilere itiraz eden (D3), küreselleşme ile kendini bulan (D2) bir konumda görülmektedir. Afrika'nın bu konumu sömürge geçmişinin izini silme çabasının (T1) bir ürünüdür. Bu bağlamda Afrika'nın küresel siyasetteki önemi artmıştır. (Y2) Afrika'nın yeni ve güvenilir ortak (M1) aradığı Rusya, Çin, Hindistan, Brezilya ile birlikte Türkiye'nin de alternatif olarak görüldüğü vurgulanmıştır. (Y2, M1,

D4) Türkiye'nin Afrika tarafından Batı'ya karşı alternatif olarak görüldüğü (D4) en samimi ortak olduğu (M5) ifade edilmiştir. Bu algıların, Batı'nın ötekileştirilmesi sonucu Afrika'nın tarihî algısıyla ve Türkiye'nin ulusal öz-imajı ile bütünleştirilerek ortaya çıktığını söylemek mümkündür.

Afrika'nın kısıtlılıklarına dair söylemlerle Afrika algısı hususunda çıkarım yapılmasını sağlamaktadır. Bu doğrultuda Afrika'nın kısıtlılıklarının nasıl algılandığını tespit amacıyla saha çalışanlarına sorulan "Sahada karşılaşılan zorluklar nelerdir?" sorusuna çeşitli cevaplar verilmiştir. Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere yardım faaliyetlerinde bulunan kurumlar olarak TİKA'da ve Diyanet'te güvenlik ve ulaşım sorunlarının ortak olduğu görülmektedir. TİKA'da ayrıca kurumsal kapasite eksikliği tüm katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. TMV'de ise gündelik yaşama dair eksiklikler vurgulanmıştır. Afrika'da yaşanan zorluklarda kurum kimliğinin algıları şekillendirdiği söylenebilir.

SORU: Sahada karşılaşılan zorluklar nelerdir?

	3	***4***	***5***
TİKA (T)	Kurumsal kapasite eksikliği, güvenlik, ulaşım, hijyen, siyasi istikrarsızlık	Kurumsal kapasite eksikliği İnsan kaynağı yetersizliği, insani disiplin eksikliği, yolsuzluk	Kurumsal kapasite eksikliği, teknik ve lojistik meselesi, ulaşım
TMV (M)	Gündelik yaşama dair eksiklikler, elektrik ve su kesintisi	Gündelik yaşama dair eksiklikler, yetişmiş insan kaynağı sorunu	Yolsuzluk, hukuk sistemine dair eksiklikler
DİYANET (D)	Ulaşım, iletişim, elektrik, internet	Yetişmiş insan kaynağı eksikliği, güvenlik, ulaşım, sağlık, gıda	Eğitim eksikliği, güvenlik

Afrika kaynaklı nedenlerden birisi olarak Afrika'daki Türkiye algısına da değinmek yerinde olacaktır. Zira algılar karşılıklı olarak oluşmaktadır. Bu bağlamda Afrika'da Türkiye'ye yönelik algının olumlu olması saha çalışanlarının da Afrika'ya dair olumlu imaja sahip olmasını sağlayacaktır. Tersi de geçerlidir.

SORU: Bulunduğunuz ülkede Türkiye nasıl algılanmaktadır, Türkiye'ye yönelik tepkiler nasıldır?

	3	***4***	***5***
TİKA (T)	Türklere karşı hüsnüniyet var, (Türk dizileri)	Genelde bilinmiyor, bilenlerde olumsuz bir durum yok, Arap sanıyorlar, (sağlık turizmi)	Olumlu, (Türk dizileri)
TMV (M)	Yeni yeni biliniyor, (Türk dizileri)	Olumsuz bir algı yok, bazı ülkelerde pek tanınmıyor, (İHA satışı)	Olumsuz tepki yok
DİYANET (D)	Olumsuz tepki yok, Türklere karşı sevgi var	Olumlu, (inşaat sektörü, şirketler, İHA satışı, Müslüman olması)	Olumsuz bir tepki yok, pek bilinmiyor, bilen olumlu algıya sahip (Türk ürünleri, sağlık sektörü)

Tabloya bakıldığında tüm katılımcıların olumsuz bir tepki olmadığı veya olumlu olduğunu ifade etmişlerdir. Dört katılımcı (T4, M3, M4, D5) Türkiye'nin bilinirliliğinin zayıf olduğunu bildirmişlerdir. Olumlu algının kaynakları olarak önem sırasına göre; Türk dizileri, sağlık sektörü, İHA satışı birden fazla katılımcı tarafından vurgulanmıştır.

3.6.2.2. Çevreden Kaynaklı Nedenler

Bu bölümde algıyı etkileyen yerel düzeydeki siyasi ve toplumsal aktörlerden oluşan algı çevresi, uluslararası ortam ve "öteki" algısı ele alınmıştır.

3.6.2.2.1. Algı Çevresi

Algı çevresi kurumların Afrika algılarını etkileme potansiyeline sahip siyasi ve toplumsal çevreden oluşmaktadır. Bu çevrelerin Afrika politikasına yönelik yaklaşımları kurumların algıları üzerinde etkili olmaktadır. Zira algılama, aktörün çevresinin algılama biçimiyle doğrudan ilintilidir. Dışişleri Bakanlığı, devlet kurumları, akademi gibi bilginin kaynakları aynı zamanda çevreyi oluşturmaktadır. Siyasi düzlemdeki diğer aktörler ve toplum da çevreye dâhil edilebilir.

Kurumların Afrika politikalarına yönelik olumlu tepkilerde TİKA ve özellikle YTB ön plana çıkmıştır. TİKA aynı zamanda olumsuz tepki alan kurumlar arasında TMV ve Diyanet'le birlikte yer almaktadır. Olumsuz eleştirilerin kaynağını Türkiye'de yaşanan ekonomik sıkıntı (T2), TMV'nin bütçesi (M1, M2), yurtiçinde ihtiyaç sahipleri (T3, D2) oluşturmaktadır. Bu eleştiriler genellikle toplumsal çevre tarafından yapılırken, TMV'ye yönelik eleştiriler siyasi çevre tarafından yapılmaktadır. M1, bu eleştirilerin büyük olmadığını ifade ederken, M2 aksine çalışanların olumsuz etkilendiğini, son Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde siyasi muhalefet tarafından kurumlar kapatılacağı söylemenin çalışanlarda gelecek endişesi doğurduğunu ifade etmiştir.

SORU: Afrika politikanıza yönelik Türkiye içerisinden olumlu-olumsuz eleştiriler var mıdır? Nasıl tepkiler gelmektedir?

	Yönetici 1	***Yönetici 2***
TİKA	Olumlu (siyaset ve toplum tarafından takdir)	Olumlu (toplum tarafından takdir) – olumsuz (ekonomik sıkıntı) – toplumsal bilgi eksikliği
YTB	Son derece olumlu	Olumlu-toplumsal bilgi eksikliği
TMV	Olumsuz (bütçe eleştirisi) - toplumsal bilgi eksikliği	Olumsuz (bütçe eleştirisi)
DİYANET	Siyasi bilgi eksikliği	Olumsuz (yurtiçindeki ihtiyaç sahipleri)

Algı çevresi itibariyle bilgi eksikliği de öne çıkmaktadır. Toplumun Afrika'yı yeterince bilmediği (T2, T5, Y2, M1, D3) ve siyasi bilgi eksikliği (D1) olduğu görülmektedir. D1,

siyasetin Afrika'nın yurtdışı faaliyetlerini bilmediğinden dolayı eleştiremediğini ifade etmiştir. Bu çevrelerin bilgilendirilmesine yönelik ise bir okul ziyareti ile ana muhalefet vekilinin okullar hakkındaki olumsuz düşüncesinin değişmesi örnek verilebilir.

Toplumsal düzeyde ise insanların önceden ne işimiz var diye sorguladıkları ancak günümüzde Türkiye tarafından burs verilen Afrikalı öğrencilerin sosyal medyada ünlü olmaları ile bu algının yıkıldığı ifade edilmiştir. (M5) Bu örneklerden siyasi ve toplumsal düzeydeki bilgi eksikliğinin giderildiği takdirde algıların olumsuzdan olumluya döndüğü görülmektedir.

3.6.2.2.2. Uluslararası Ortam

Uluslararası ortamının özellikleri ve değişimi kurumların Afrika algısı üzerinde bir etkiye sahiptir. İlk olarak TİKA'da küresel dünyanın Türkiye'yi aktif dış politikayla birlikte Afrika'ya ilgi duymaya ittiği görüşü ön plana çıkmaktadır. İkinci olarak Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ile Türkiye'nin Afrika politikası ilişkilendirilmiştir. TİKA, kuruluş felsefesi üzerinden bu ilişkilendirmeyi yaparken, TMV'de dönemin kutuplaşmış ve aşırı güvenlikçi ortamı sonrası 1998 Eylem Planı ile başlayan Afrika politikası yeniden tanışma olarak nitelendirilmiştir.

TİKA ve TMV mevcut uluslararası sistemi yeni bir düzen olarak görmektedir. TİKA'da bu sistem gelişmekte olan ülkelerin etkin olduğu ekonomik dinamizmin kaydığı (T1), yeknesak olmayan sistemde değişimin (T2) ve güç değişiminin (T5) Afrika'nın lehine olacağı ifade edilmiştir. TMV'de sistem, statükocu güçlerle değişimin aktörleri arasında bir güç mücadelesi olarak yorumlanmış ve Türkiye'nin Afrika ile ilişkilerini geliştirmesi bununla ilişkilendirilmiştir.

YTB'de ise Türkiye'nin Afrika'daki varlığı, bir eğilim olarak diğer devletlerin Afrika'ya yönelmesi ile ilişkilendirilmiştir. (Y1) Türkiye Afrika politikasının diğer devletlerin varlığından etkilenmiş olabileceği (Y2) vurgulanmıştır. Diyanet'te ise mevcut dünya düzeni, giderek tırmanan krizlerin olduğu bir dönem, Türkiye'nin konumu ve köklü tarihi ile Afrika'da olumlu imaja sahip olduğu bir düzen (D2) olarak ifade edilmiştir.

Kurumların, uluslararası ortamda yaşanan değişimleri, dönüşümleri ve sistemin özelliklerini Türkiye'nin Afrika politikasının dinamikleri üzerinden okudukları görülmektedir. Bu okuma nihayetinde Türkiye'nin ve Afrika'nın imajına yönelik bir algı ile sonuçlanmaktadır. Sistemin değişiminde her iki aktöre yönelik olumlu bir imaj söz konusudur.

3.6.2.2.3. Öteki Algısı

Kurumların Afrika algılarında Batı ve Çin ekseninde "öteki" algısı ağırlık kazanmaktadır. Tüm kurumlar Batı'yı öteki olarak görmektedir. Tüm kurumları kapsayan frekans tahlilinde Batı kelimesinin % 1,32'lik kullanımı ile en sık kullanılan 25. kelime olması bunu destekler niteliktedir.

Ulusal öz-imaj bölümünde de değinildiği üzere kurumlar Batı'yı ötekileştirmek suretiyle kendi "ben"ini oluşturmaktadır. TİKA'nın öteki algısında Batı'nın kara kıta algısının Türkiye tarafından reddi (T1), yardımla bağımlılık oluşturulurken Türkiye'nin kalıcı çözümler üretmesi (T1), Batı'nın asimetrik ilişkisine karşı Türkiye'nin eşit ortaklık felsefesi gütmesi (T5), Batı'nın sömürgeci geçmişinin aksine Türkiye'nin böyle bir geçmişinin olmaması (T2) söylemleri öne çıkmaktadır. YTB de Türkiye'nin Batı aksine sömürge geçmişi olmamasını öne çıkarırken, Afrika Batı'ya alternatif bir ilişki (Y3) olarak algılanmaktadır. TMV'de Batı'nın sömürgeci mantıkla eğitim verdiği (M5), Fransa'nın "patron" olarak varlığı TMV okullarının tercih edilmesini (M3) sağladığı ifade edilmektedir. Diyanet'te, Afrika'ya olan yakınlık "sömürgeci Batı"ya olan düşmanlıkla (D2) ilişkilendirilmiştir. YEE'de, Batı'nın Afrikalı ülkelerin zayıf noktasını kaşıdığı, Türkiye'nin aksine muhtaç ülkelere gitmediği ifade edilmiştir. Tüm bu söylemlerde Batı ötekileştirilirken karşısında Türkiye'nin öz-imaj unsurları öne çıkarılmıştır.

TMV'nin kuruluşu Batı üzerinden açıklanırken (M4), öteki algısının merkezinde Fransa'nın yer aldığı görülmektedir. Fransa ve ABD okullarının Afrika'nın gerçeklerinden uzak (M1) eğitim verdiği, Fransa'nın patron olarak Afrika'da yer aldığı (M3) ve Afrika'ya tepeden baktığı (M4) eleştirisi Fransa'nın ötekileştirilmesine yönelik söylemlerdir. Tüm kurumları kapsayan frekans tahlilinde Fransa/Fransız kelimesi % 0,82'lik kullanım oranı ile en sık kullanılan 40. Kelime olması hasebiyle ötekileştirmenin boyutunu gösterir niteliktedir. Fransa'nın TMV'nin öteki algısının merkezinde yer almasının ardında saha çalışanlarının (M3, M4 ve M5) ve hatta yöneticilerin de (M1, M2) daha önce Senegal, Çad, Mali, Nijer gibi Fransız eski sömürgesi ülkelerde görev yapmış olmasının yattığı söylenebilir. Zira bu ülkelerde yer alan Fransız sömürgeciliğinin izlerinin veya yeni sömürgecilik unsurlarının bu kişiler üzerinde Fransa'nın öteki imajını şekillendirdiğini söylemek mümkündür. Ayrıca kurumun–Harita 2'de de görüleceği üzere- Afrika'da Fransa'nın sömürge haritasıyla büyük oranda uyumlu olarak daha çok Frankofon ülkelerde varlık göstermesi de öteki imajını şekillendiren bir unsur olarak söylenebilir.

Bir diğer öteki ise "Çin"dir. Bu yönde söylemler TİKA ve Diyanet ile yapılan görüşmelerde öne çıkmıştır. Çin, aşırı borçlandırma (T3, D3, D4) ile post modern sömürgeci olarak nitelendirilmektedir. Afrika'nın Çin'e yönelik nüfuz endişesi duıyumasından kaynaklı Türkiye'nin öne çıktığı (T1) söylemiyle öz-imaja yönelik ifade öne çıkmıştır. Diyanet ayrıca kurum kimliğiyle bağlantılı olarak diğer mezheplere (Şia ve Vahhabilik) yönelik öteki söyleminde (D4) bulunmuştur.

SORU: Afrika'da kurumunuzla benzer amaçlara sahip diğer ülke kurumları ile çatışma/iş birliği söz konusu mudur? Sahada diğer devletlere yönelik nasıl bir yaklaşım sergilemektesiniz?

	3	***4***	***5***
TİKA (T)	Rekabet yok, iş birliği	İş birliği	Anlayış farklılığı iş birliği önünde engel olabiliyor ancak çatışma da yok
TMV (M)	Çatışma yok	Çatışma yok, gayri resmi bir rekabet var	Çatışma yok rekabet var
DİYANET (D)	İşbirliği veya çatışma yok, genelde uzak duruluyor	İşbirliği veya çatışma yok	İletişim yok

Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere saha çalışanlarının diğer ülkeleri nasıl algıladıkları, öteki olarak görüp görmediklerine yönelik çıkarım yapmak amacıyla sorulan soruda çeşitli cevaplar verilmiştir. Tüm katılımcılar diğer ülke kurumları ile çatışma olmadığını ifade etmişlerdir. TİKA'da iş birliği, TMV'de rekabet ve Diyanet'te iletişimsizlik unsurlarının ön plana çıktığı görülmektedir.

Nihayetinde kurumların Afrika algılarında –frekans tahlilinde de öteki algısı kategorisindeki kelimelerin yer alması itibariyle- "öteki" söyleminin önemli bir konumda olduğunu söylemek mümkündür. Öteki algısında, Afrika'nın tarihî imajı olarak sömürgecilik, yaşayan imajı olarak yeni-sömürgecilik, Afrika'nın kaynaklarının kullanımı söyleminden kaynaklı ekonomik çıkar algısı unsurları üzerinden bir algılamanın olduğu görülmektedir. Öteki algısının ağırlıklı olarak -Türkiye'nin Afrika politikasında dış dünya üzerinden bir söylem oluşturarak- ulusal öz-imaj oluşturmaya yönelik bir amacın ürünü olduğu söylenebilir.

3.6.3. Kurumların Afrika Algılarının Karşılaştırılması

Bu bölümde kurumların Afrika algıları uluslararası imajın bileşenleri açısından ve ilişkilerin muhtevası açısından mukayese edilmiştir.

3.6.3.1. Uluslararası İmajın Bileşenleri Açısından Karşılaştırma

Bu bölümde kurumlar uluslararası imajın bileşenleri olan tarihî, yaşayan ve potansiyel imaj açısından karşılaştırılmıştır.

3.6.3.1.1. Afrika'ya Yönelik Tarihî Algı

Afrika'ya yönelik tarihî algının merkezinde tüm kurumlar açısından sömürgecilik yer almaktadır. Tüm kurumlar dâhil edilerek yapılan frekans tahlilinde "sömürge" kelimesi % 0,95'lik oran ve 35. sıra ile en sık kullanılan ilk 50 kelime arasında yer almıştır. Tüm kurumlar Afrika'yı ya sömürge geçmişi üzerinden tanımlamış (TİKA, TMV, Diyanet) ya da sömürgeciliğin Afrika'ya olan olumsuz etkisine atıf (YTB, TMV, YEE) yapmışlardır. Yapılan görüşmeler de tarihî algıdaki sömürgecilik unsurunu destekler niteliktedir. Tüm katılımcılar tarihî algıları itibariyle sömürgeciliğe değinmişlerdir. Ancak bazı katılımcılar (T4, M2, M3, M5) sömürgeciliğin yalnızca olumsuz bir durum olmadığını aynı zamanda sömürgeci devletlerin yapmış oldukları yatırımlar itibariyle Afrika ülkelerini kalkındırıcı bir role sahip olduğunu vurgulamışlardır. Bu katılımcıların (M2'nin de eski görevi itibariyle saha çalışanı olduğu dikkate alındığında) sahayı müşahede eden kişiler olması bu algıyı önemli kılmaktadır. Sömürgeciliğin, Batı merkezli (T1, Y2) ve Fransa (T2, YTB, M3) kaynaklı olduğu söylemi ile Batı ve özelde Fransa'nın ötekileştirildiği görülmektedir. Kölelik de tarihî algının bir konusu olarak (T3 ve Diyanet) yer almaktadır.

Görüşmelerde Afrika'ya Yönelik Tarihî algı				
	TİKA (T)	***YTB (Y)***	***TMV (M)***	***DİYANET (D)***
1	Batı Sömürgeciliği	-	Sömürgecilik Öncesi Zengin Tarih - Sömürgecilik	Sömürgecilik Öncesi Krallıklar - Sömürgecilik
2	Sömürgecilik- Fransa	Batı sömürgeciliği	Sömürgecilik – Sömürgeci Yatırımları	Sömürgecilik
3	Sömürge Öncesi Tarih – Sömürgecilik - Kölelik	-	Sömürgecilik – Fransa – Sömürgeci Yatırımları	Sömürgecilik Öncesi Medeniyet
4	Sömürgeciliğin Kalkındırıcı Rolü	X	Sömürgecilik	Sömürgecilik Öncesi Medeniyet - Sömürgecilik
5	Batı Sömürgeciliği	X	Çok büyük tarih ve medeniyet yok - Sömürgecilik – Sömürgeci Yatırımları	Sömürgecilik

Afrika'nın sömürge öncesi dönem TİKA, TMV ve Diyanet kurumlarının tarihî algısının bir konusunu oluşturmaktadır. Sömürgecilik öncesi –M5 hariç- Afrika'nın zengin kültür ve medeniyete sahip olduğu (TİKA, T3, M1, Diyanet, D1, D3, D4) yönünde bir algı da söz konusudur. Bu algı en fazla Diyanet çalışanlarında görülmüştür. Sömürgecilik öncesi Afrika'nın tarihine, medeniyetine ve zenginliklerine değinilmesi kurumların Afrika tarihini sadece olumsuz kodlarla algılamadıklarını göstermektedir. Öyle ki D3'ün tarihî algısını

yalnızca sömürgecilik yerine, öncesi zengin tarih oluşturmaktadır. Y1 ve Y3 Afrika'ya yönelik tarihî algı hususunda bir veri sunmamıştır.

3.6.3.1.2. Afrika'ya Yönelik Yaşayan Algı

Bu bölüm yaşayan algı itibariyle siyasi, ekonomik ve toplumsal algıdan oluşmaktadır.

3.6.3.1.2.1. Siyasi Algı

Siyasi algı kategorisinde ilk olarak bu kategoride yer alan toplam 19 kod olumlu ve olumsuz unsurları içermesi itibariyle incelenmiştir. 19 koddan 4'ü olumlu, 4'ü tarafsız iken 11 kodun olumsuz olduğu görülmektedir. Olumsuz kodların oranının % 57,90 olması, kurumların Afrika'ya yönelik siyasi algılarının olumsuz olduğunu gösterir niteliktedir. YTB'nin siyasi algı kategorisinde 2 olumlu kodu bulunurken, TMV'nin olumlu bir kodu bulunmamaktadır.

Siyasi Algı Kodlarının Olumlu ve Olumsuz Yönden Değerlendirilmesi			
	Olumlu	***Olumsuz***	***Tarafsız***
TİKA	1	3	1
YTB	2	2	1
TMV	-	3	1
DİYANET	1	3	1
SAYI/ORAN	4 / % 21,05	11 / % 57,90	4 / % 21,05

Not: 'Afrika'nın bütüncül algılanışı' kodu tarafsız olarak alınmıştır

İkinci olarak kurumların Afrika'yı tek bir ülke gibi bütüncül mü yoksa ayrı ayrı ülkelerden müteşekkil bir kıta mı olarak gördüklerine yönelik algıları incelenmiştir. Metin ve görüşmelerde "Afrika" ve "Afrika ülkeleri/si" kullanımları incelendiğinde tüm kurumların Afrika'ya bütüncül bir yaklaşımının olduğu görülmektedir. Kurumların; TİKA % 9, YTB % 12.5, TMV % 9, Diyanet % 10.1 ve YEE % 6.1 oranda "Afrika ülkeleri/si" kelimesini kullandığı görülmektedir. Kurumlar büyük oranda "Afrika" kelimesini kullanarak Afrika'yı bir bütün gibi algılamaktadırlar. Yukarıdaki oranlardan da görüleceği üzere Afrika'ya yönelik çeşitlilik söyleminin en az YEE'de, en fazla da YTB'de olduğu görülmektedir. Yapılan görüşmelerde ise YTB katılımcılarının tamamı (Y1, Y2, Y3) ve diğer katılımcılardan T1, T4, M3, D1 Afrika'nın çeşitli ülkelerden müteşekkil yapısına vurgu yapmışlardır. Üç katılımcı (T2, M1, D3) ise Afrika'nın ülke çeşitliliğini ifade etmelerine rağmen görüşmede sehven Afrika'yı "ülke" veya "il" olarak ifade etmiş ve bunu fark edip düzeltmişlerdir. Üç katılımcı (M5, D2, D5) ise Afrika'dan ülke olarak bahsetmiş

ve bu söylemlerini fark etmeyerek herhangi düzeltmeye gitmemişlerdir. T3, T5, M2, M4, D4 görüşmede bu yönde veri oluşturacak bir beyanda bulunmamışlardır. Görüleceği üzere metinlerde ağırlıklı olarak Afrika'ya bütüncül yaklaşılırken, katılımcıların Afrika'nın çeşitliliğini dikkate aldıkları görülmektedir.

YEE hariç tüm kurumların Afrika'ya yönelik siyasi algılarında yeni sömürgecilik yer almaktadır. TİKA'nın, YTB'nin ve Diyanet'in metinlerinde bu yönde ifadeler yer almaktadır. Görüşmelerde ise T1, T2, T5, M1, M3, M4, M5, D1, D3, D5 Afrika'da yeni sömürgeciliğin varlığını ifade etmişlerdir. Yeni sömürgeci güçler olarak Fransa (YTB, D3), İngiltere (D3, D5), ABD (D5), Çin ve Rusya (D1) yer almaktadır.

TİKA, TMV ve Diyanet kurumlarının Afrika'ya yönelik siyasi algısında çatışma, savaş, iç savaş, terör, güvenlik sorunu, şiddet gibi olumsuz algı unsurlarının olduğu görülmektedir. Bir diğer olumsuz algı unsurları ise 'siyasi istikrarsızlık' (TİKA), 'kırılgan devlet yapısı' (TMV) ve 'rüşvet, yolsuzluk ve ehil olmayan yöneticiler'dir. (Diyanet) YTB diğer kurumların aksine olumsuz siyasi algıdan ziyade olumlu bir algıya sahiptir. Bu yönde 'yüzyılın yükselen değeri' ve 'uluslararası sistemdeki jeo-politik/stratejik kapasitesi' gibi kodların da gösterdiği üzere Afrika'ya yönelik olumlu bir siyasi algıya sahiptir. TİKA ve Diyanet ise 'BM'deki oy oranı' kodu itibariyle Afrika'ya yönelik olumlu bir siyasi algıya sahiptirler. Bu husus T3, T4, D1 ve D4 tarafından ifade edilirken, Diyanet katılımcıları bu yöndeki söylemlerini, oy oranlarından istifade edilmesi amacını vurgulayarak Türkiye'nin siyasi çıkarı ile ilişkilendirmişlerdir. YTB katılımcısı Y1 ise Afrika'nın uluslararası kuruluşlardaki orantısız temsiline vurgu yapmıştır.

Genel itibariyle kurumların Afrika'ya yönelik siyasi algılarının olumsuz unsurlar içerdiğini söylemek mümkündür. Tüm kurumları kapsayan frekans tahlilinde siyasi algı kategorisinde sadece iki kelime yer almaktadır. Bu iki kelimeden "savaş" kelimesi % 0,67 oranla 45. ve "terör" kelimesi % 0,57 oranla 50. sırada yer almıştır. Bu kelimenin en sık kullanılan ilk 50 kelime arasında yer alması, yukarıdaki tabloda yer alan kod tahlilinin yanı sıra Afrika'ya yönelik olumsuz siyasi algıyı destekleyen bir başka veridir.

3.6.3.1.2.2. Ekonomik Algı

Kurumların Afrika'ya yönelik ekonomik algıları, siyasi algının aksine büyük oranda olumlu algı unsurlarını içermektedir. Zira TİKA'nın 'en az gelişmiş ülkeler' kodu hariç diğer tüm kodlar olumlu algı çerçevesinde değerlendirilebilir. Ekonomik algı kategorisinde yer alan toplam 8 koddan 7'si (doğal kaynaklar bakımından zengin, zengin yeraltı

kaynakları, yeraltı kaynakları, zengin kıta, ekonomik büyüme, ekonomik fırsat, ekonomik imajdaki değişim) % 87,5'lik oranda Afrika'nın olumlu yönlerini yansıtmaktadır. Ekonomik algıya yönelik sadece TİKA'da olumsuz kod yer almaktadır.

Ekonomik Algı Kodlarının Olumlu ve Olumsuz Yönden Değerlendirilmesi			
	Olumlu	***Olumsuz***	***Tarafsız***
TİKA	1	1	-
YTB	2	-	-
TMV	2	-	-
DİYANET	1	-	-
YEE	1	-	-
SAYI/ORAN	7 / % 87,5	1 / % 12,5	0

TMV hariç tüm kurumlar Afrika'nın yeraltı ve yerüstü kaynaklarını vurgulamışlardır. T2, T3, D4, D5 özellikle yerüstü zenginlik olarak tarım arazilerinden bahsetmiştir. Tüm kurumları kapsayan frekans tahlilinde tarım kelimesinin % 1,10'luk bir oranla en sık kullanılan 50 kelime arasında 30. olması ekonomik algıdaki tarımın önemini gösterir niteliktedir.

Ekonomik algı açısından 'ekonomik imajdaki değişim' ve 'ekonomik fırsat' kodları ile TMV Afrika'ya yönelik en fazla olumlu algıya sahip kurum pozisyonundadır. Ayrıca Afrika'nın ekonomik fırsat olarak görülmesinin Türkiye'nin ekonomik çıkarı ile ilgili bir bakışın tezahürü olduğunu söylemek mümkündür. YTB'de yer alan 'ekonomik büyüme' kodu da ekonomik algıya dair bir diğer olumlu algı unsurudur.

3.6.3.1.2.3. Toplumsal Algı

Kurumların Afrika'ya yönelik toplumsal algılarına ait kodlar olumlu ve olumsuz unsurları içermesi itibariyle incelendiğinde toplam 22 kodun 14'ünün olumsuz algı unsurlarını içerdiği görülmektedir. Diyanet'te herhangi bir olumlu kod bulunmazken, en fazla olumsuz koda sahip iki kurum TİKA'dır ve TMV'dir. Kurumların toplam % 63 oranla Afrika'yı olumsuz kodlarla anması toplumsal algının ağırlıklı olarak olumsuz olduğu çıkarımını yapmayı mümkün kılmaktadır.

Toplumsal algıya dair Diyanet hariç diğer dört kurumda da 'genç nüfus'a dair bir vurgu vardır. Tüm kurumları kapsayan frekans tahlilinde "genç" ve "nüfus" kelimeleri sırasıyla 32. ve 48. sırada % 1,02 ve % 0,67 oranlarında en sık kullanılan ilk 50 kelime arasında yer alması bu vurguyu gösterir niteliktedir.

Toplumsal Algı Kodlarının Olumlu ve Olumsuz Yönden Değerlendirilmesi			
	Olumlu	***Olumsuz***	***Tarafsız***
TİKA	1	4	-
YTB	2	1	-
TMV	1	4	-
DİYANET	-	3	2
YEE	2	2	-
SAYI/ORAN	6 / % 27,27	14 / % 63,63	2 / % 9,10

Not: Diyanet'e ait 'geleneksel toplum' ve 'Müslüman nüfus' kodları tarafsız alınmıştır.

Afrika'nın demografik yapısında genç nüfus olumlu bir unsur olarak algılanmaktadır. YTB ve TMV'nin Afrika'nın genç nüfusunu eğitim ile ilişkilendirmeleri itibariyle kurum kimlikleri üzerinde algıladıkları görülmektedir. Ayrıca eğitim; insan kaynağı sorunu, yoksulluk, eğitim altyapısının yetersizliği, bidat ve hurafe ilan eden hareketler kodlarıyla ilişkilendirilmesi itibariyle de TİKA, TMV ve Diyanet kurumlarının kimlikleri üzerinden algılanmaktadır. Görüldüğü üzere eğitim kurumların toplumsal algılarında önemli bir değişkendir.

Kurumların Afrika'ya yönelik toplumsal algılarının kurum kimliğinin yanı sıra ulusal öz-imaj unsurlarından da kaynaklandığını söylemek mümkündür. Toplumsal algıya dair "yoksulluk ve yetersiz beslenme, dezavantajlı toplum, yardıma muhtaç toplum" kodları TİKA, TMV ve Diyanet kurumlarının kimliğinden yer alan "yardım" unsurunun yanı sıra Türkiye'nin ulusal öz-imajında yer alan 'insani yardım' koduyla da ilgilidir. Tüm kurumları kapsayan frekans tahlilinde "ihtiyaç" kelimesi % 2,48 gibi büyük bir oranla 11. sırada yer almaktadır. Bu sıra ve oran, kurumların Afrika'ya yönelik toplumsal algısında "yardıma muhtaç Afrika" algısının ağrı bastığını gösterir niteliktedir.

3.6.3.1.3. Afrika'ya Yönelik Potansiyel Algı

Kurumlar Afrika'nın geleceğinde bir potansiyel görmektedir. Tüm kurumları kapsayan frekans tahlilinde potansiyel algıya yönelik olarak "gelecek" ve "potansiyel" kelimelerinin en sık kullanılan ilk 50 kelime arasında yer alması bunu destekler niteliktedir. Tahlil sonucunda "gelecek" kelimesi % 1,6'lik oranla 17. sırada yer alırken, "potansiyel" kelimesi % 0,61'lik oranla 48. sırada yer almaktadır.

Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere Afrika geleceğe dönük olarak, 'yükselen güç' (T2), 'geleceği parlak kıta' (YTB), 'dünyanın geleceği' (TMV), 'dünya güçlerinden biri' (D3) ve 'gelecek yüzyılda en değerli bölge' (D5) olarak görülmektedir. Potansiyel algı

muhtevası itibariyle olumlu unsurları barındırsa da iki katılımcı Afrika'nın geleceğine dair olumsuz görüşe sahiptir. Afrika'nın gelecekte mevcut olumsuz durumunun devam edeceğine yönelik söylemler, M5 tarafından 'değişim olacağını düşünmüyorum' ve D1 tarafından 'gelişim olacağını düşünmüyorum' sözleri ile ortaya çıkmıştır.

Afrika'ya yönelik potansiyel algıda 'nüfus veya genç nüfus' kodunun YEE hariç tüm kurumlar açısından geçerli olduğu görülmektedir. Nüfusun; kalkındıran (T1), geliştiren (T5), pazar oluşturan (T3, T4, M4), insan kaynağı sağlayan (M1) yönleri itibariyle bir potansiyeli olduğunu vurgulanmıştır. Ancak nüfusu başlı başına bir potansiyel olarak görenler (Y1, Y2, Y3, D1, D4) de mevcuttur.

SORU: Gelecekte Afrika'yı nerede görüyorsunuz?				
	TİKA (T)	***YTB (Y)***	***TMV (M)***	***DİYANET (D)***
1	Genç Nüfus	Nüfus, Yeraltı Kaynakları	Genç Nüfus	Değişim Olacağını Düşünmüyorum
2	Yükselen Güç	Genç Nüfus	-	Kültür
3	Enerji, Tarım, Nüfus-Pazar	Nüfus, Yeraltı Kaynakları	-	Dünya Güçlerinden Biri
4	Tarım, Nüfus-Pazar	X	Nüfus-Pazar	Nüfus, Yeraltı Kaynakları
5	Tarım, Genç Nüfus, Yeraltı Kaynakları, Kültür Sanat	X	Gelişim Olacağını Düşünmüyorum	Gelecek Yüzyılda En Değerli Bölge

Afrika'nın potansiyel gücü olarak görülen bir diğer unsur da yeraltı kaynaklarıdır. YEE hariç tüm kurumlar -metinler ve katılımcılar itibariyle- bu yönde bir algıya sahiptir. Afrika için bir diğer potansiyel unsuru da tarımdır. Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere TİKA katılımcılarının (T3, T4, T5) bu yönde yaygın bir algısı vardır. TMV'nin metinlerinde de Afrika'nın tarım arazileri itibariyle bir potansiyeli olduğu vurgulanmıştır. Afrika'nın zengin kültürünün gelecekte kıtayı cazibe merkezi yapma durumundan kaynaklı olarak potansiyel olarak niteleyen katılımcılar (T5, D2) vardır.

Görüldüğü üzere kurumların Afrika'ya dair potansiyel algı unsurlarının yoğunlukla ekonomi temelli (yeraltı kaynakları, enerji, pazar, tarım) olduğu görülmektedir. Bu bağlamda kurumların potansiyel algılarının oluşum sürecinde, Türkiye'nin ulusal ekonomik çıkar algısının etkili olduğunu söylemek mümkündür. Afrika'nın yeraltı kaynakları, tarım arazileri, genç nüfusu gibi unsurlarının Türkiye'nin Afrika ile sürdürülebilir ilişki geliştirmesinde etkili olduğu söylemi (TMV) bunu destekler niteliktedir.

3.6.3.2. İlişkilerin Muhtevası Açısından Karşılaştırma

Afrika ile ilişkilerin muhtevası itibariyle, kurumlar Afrika'ya yönelik yakınlık ifade eden diasporik tanımlamalar yapmaktadır. Diasporik tanımlamalar kurumların Afrika'ya yönelik algılarının ortaya konulmasında yardımcı olan ifadeler olması bakımından önemlidir. Tüm kurumları kapsayan frekans tahlilinde diasporik tanıma dâhil kelimeler olarak % 1,44'lük oranla 'kardeş' kelimesi 21. sırada ve % 0,83'lük oranla 'dost' kelimesi 39. sırada yer alarak en sık kullanılan ilk 50 kelime arasında yer almıştır. Kurumlar özelinde yapılan frekans tahlilinde ise sadece YTB'de diasporik bir tanım olarak 'akraba' kelimesinin en sık kullanılan ilk 10 kelime arasında yer aldığı görülmektedir.

YEE hariç diğer dört kurum da Afrika'ya yönelik "gönül coğrafyası"[11] tanımlaması yapmaktadır. Gönül coğrafyası ifadesi TİKA'da din birliği (T4) açısından, TMV'de Doğu Afrika'yı kastederek Osmanlı mirası bölgeler olarak, Diyanet'te tarihe atıfla Osmanlı ile ilişkilendirilerek kullanılmıştır. Osmanlı ve İslam temelli yaklaşım itibariyle gönül coğrafyası algısının, kurumların devlet kimliği algısındaki muhafazakâr kimlik unsurlarının etkisiyle ortaya çıktığı söylenebilir. YTB'de ise gönül coğrafyası algısı kurum kimliğinin etkisiyle ve bir parçası olarak kullanılmaktadır. Ancak YTB'nin Afrika'ya yönelik kültür diasporası tanımında da "müşterek dil, din, tarih ve kültür unsurları" üzerinden yakınlık ifadesi kurulmasından kaynaklı olarak muhafazakâr kimliğin etkisinin görüldüğü söylenebilir.

Diasporik Tanımlama				
TİKA	***YTB***	***TMV***	***DİYANET***	***YEE***
Gönül Coğrafyası	Gönül Coğrafyası	Gönül Coğrafyası	Gönül Coğrafyası	Kardeş
Dost ve Kardeş	Kardeş Topluluk		Osmanlı Geçmişine Atıf	Osmanlı Geçmişine Atıf
	Akraba Topluluk		Osmanlı Torunları	
	Kültür Diasporası		Aynı Medeniyetin Çocukları	
			Dindaş	

Muhafazakâr kimliğin etkisiyle ortaya çıkan diasporik tanımlama Diyanet'te ve YEE'de de görülmektedir. Afrika'nın, her iki kurum tarafından Osmanlı geçmişine atıf ve Afrika'daki bazı toplulukların da Diyanet tarafından "Osmanlı torunu" olarak tanımlanmasının bu bağlamda ortaya çıktığı söylenebilir. Diyanet'in İslam medeniyeti kastedilerek 'aynı

[11] Metin ve görüşmelerin tematik tahlili sonucu ortaya çıkan "gönül coğrafyası" kodunun tüm Afrika'yı kapsamaktan uzak olduğunu söylemek gerekir. Tanımlama Osmanlı'nın Afrika'da etkili olduğu coğrafyalarla sınırlı olarak kullanılmaktadır.

medeniyetin çocukları' ve 'dindaş' tanımlamalarının, hem muhafazakâr kimliğin hem de Diyanet'in -din temelli bir kurum olması itibariyle- kurum kimliğinin etkisiyle yapıldığı söylenebilir. Bir diğer diasporik tanımlamada da Afrika ülkeleri TİKA ve YEE tarafından dost ve kardeş olarak nitelendirilmiştir. YTB, Afrika coğrafyasını genel bir yaklaşımla, kardeş ve akraba topluluk olarak kurum kimliği bağlamında tanımlamaktadır.

Kurumların Afrika ile ilişkilerinde müstesna konumda bulunan ülkeler mevcuttur. Somali, TİKA, YTB ve Diyanet açısından müstesna bir ülkedir. Frekans tahlillerinde Somali'nin TİKA'da 7. sırada YTB'de ise 8. sırada yer alarak en sık kullanılan ilk 10 kelime arasında yer alması istisnai konumundan kaynaklıdır. T1, T3, T4 Somali'nin ilişkilerdeki istisnai konumunu teyit etmektedir. Diyanet'te Somali'nin istisnai konumu "Afrika'nın Müslümanlaşması sürecinde oynadığı role" bağlanmıştır. Diyanet açısından Somali'nin yanı sıra "Çad, Etiyopya, Gana, Orta Afrika Cumhuriyeti" de tarihî bağlar ve yardıma muhtaç olmaları itibariyle ilişkilerde istisnai ülkeler olarak ifade edilmiştir.

Yapılan görüşmede Y2'ye sorulan "Afrika'da özellikle yoğunlaşılan ülke veya bölge var mı?" sorusuna "tarihî bağlarımızın olduğu Doğu Afrika ülkeleri" cevabını vermiştir. Y2, Somali'nin bulunduğu Doğu Afrika bölgesini tarihî bağların olması itibariyle ayrıcalıklı konumda tutmuştur. YEE'de de 2018 sonrası için Doğu Afrika bölgesinin istisnai konumu vurgulanmıştır. YEE'de ayrıca Güney Afrika, Senegal ve Sudan ülkelerinin en sık kullanılan ilk 10 kelime arasında yer almaları ilişkilerdeki müstesna konumları ile ilişkilendirilebilir.

İlişkilerde Müstesna Ülkeler					
Ülke	**Osmanlı Kaynaklı Tarihî Bağlar**	**Müslüman Nüfus Oranı**	**EAGÜ**	**Ticari İlişkilerde İlk 10'da**	**Askeri İş Birliği**
Somali	Evet	% 99,9	Evet	-	Evet
Güney Afrika	Dolaylı	% 1,9	-	Evet	-
Senegal	Dolaylı	% 97,2	Evet	Evet	Evet
Sudan	Evet	% 90	Evet	-	Evet
Etiyopya	Evet	% 31,3	Evet	Evet	Evet
Kenya	Evet	% 10,9	-	Evet	Evet
Tanzanya	Dolaylı	% 34,1	Evet	Evet	Evet
Nijer	Evet	% 95,5	Evet	-	Evet
Cibuti	Evet	% 94	Evet	-	Evet

Tüm kurumları kapsayan frekans tahlilinde yukarıdaki tabloda yer alan Somali dâhil dokuz ülke en sık kullanılan ilk 50 kelime arasında yer almıştır. Veri, bu ülkelerin tüm kurumlar

açısından istisnai konumunu gösterir niteliktedir. Tablo; muhafazakâr kimliğin unsurları olan Osmanlı ve İslam, ulusal öz-imajda önemli bir konumda olan 'yardım', ulusal ekonomik çıkar açısından 'ticaret' ve ulusal siyasi çıkar açısından 'askeri iş birliği' unsurları bağlamında ülkelerin istisnai konumunun anlamlandırılması açısında oluşturulmuştur.

Tablodan hareketle ülkelerin istisnai konumunun; en az gelişmiş ülkeler arasında yer almalarından, tarihî bağlardan ve askeri işbirliğinden kaynaklandığı söylenebilir. Tüm ülkelerle Osmanlı havzasında yer almaları itibariyle tarihî bağların doğrudan veya dolaylı olmak üzere olduğu görülmektedir. Tarihî bağlardan kaynaklı müstesna konumu YTB ve Diyanet yukarıda görüleceği üzere teyit etmektedir. Dokuz ülkeden yedisinin en az gelişmiş ülkeler arasında yer alması, müstesna ülke algısında Türkiye'nin 'yardım' temelli ulusal öz-imajının etkili olduğunu gösterir niteliktedir. Ayrıca yardım faaliyeti yürüten iki kurum olan TİKA'nın ve Diyanet'in en çok yardım yaptığı ilk 10 ülke (mükerrer ülkeler çıkarıldığında toplam 15 ülke) arasında bu 9 ülkenin yer alması yardım-müstesna ülke ilişkisi ile açıklanabilir. Siyasi çıkar temelli askeri iş birliğinin de ülkelerin müstesna konumunda etkili olduğunu söylemek mümkündür. Zira yukarıdaki tabloda yer alan müstesna 9 ülkeden 8'i ile Türkiye'nin savunma ve güvenlik amaçlı askeri iş birliğinin olduğu görülmektedir. Ülkelerdeki Müslüman nüfus ile o ülkeyle ticari ilişkilerin olmasının ülkelerin istisnai olarak algılanmasında diğer unsurlara göre nispeten daha az etkili olduğu söylenebilir.

İlişkilerde tarafların statüsünü ortaya çıkarır nitelikte eşitlik, ortaklık, karşılıklılık algısı ön plana çıkmaktadır. Eşit ortaklık; TİKA, TMV, Diyanet ve YEE kurumları tarafından vurgulanmıştır. Tüm kurumları kapsayan frekans tahlilinde ikili ilişkilerle ilgili olarak 'ortak' kelimesi % 1,50'lik oranla en sık kullanılan 20. kelime olarak öne çıkmaktadır. İkili ilişkilere yönelik diğer en sık kullanılan kelimeler ise 'inşa', 'yerel' ve 'diplomasi' kelimeleridir. İnşa kelimesinin, Türkiye'nin Afrika'da maddi (inşaat) ve manevi (kurmak) olarak yürüttüğü bir eylem olması itibariyle, ulusal öz-imajda yer alan ne yaptığına dair anlatı kategorisinin etkisiyle ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Diplomasi kelimesi iletişim ve anlaşma bağlamında değerlendirildiğinde Türkiye'nin aktif dış politikasının bir unsuru olarak Türkiye'nin ulusal öz-imajı bağlamında değerlendirilebilir. Yerel kelimesi ise metinlerdeki kullanımlar itibariyle Afrika'yı ifade etmektedir. Bu bağlamda yerel kelimesi sık kullanımı itibariyle, ilişkilerde bir statü göstergesi olarak Afrika'ya verilen önemi gösterir niteliktedir.

SONUÇ

Bu çalışmada Türk dış politikasında kamu diplomasisi kurumlarının Sahra-altı Afrika algıları incelenmiştir. Çalışma kapsamında Türkiye'nin Afrika politikasında ürettikleri etki itibariyle 5 temel kurum olan TİKA, YTB, TMV, Diyanet ve YEE kurumlarının algıları İnşacı, İmaj ve Bilişsel tutarlılık teorilerinden oluşan kuramsal çerçeve dâhilinde tahlil edilmiştir. Çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturan teorilerin algıya yaklaşımları, algının oluşum ve gelişim süreçlerine etki ettiğini iddia ettikleri değişkenler üzerinden bir tahlil çerçevesi oluşturulmuştur. Teorilerin ilişkili olduğu siyaset bilimi, felsefe, sosyoloji, psikoloji disiplinlerinin algıya dair yaklaşımları bütüncül bir şekilde ele alınarak çalışmada disiplinlerarası bir yaklaşım izlenmiştir. Literatür taraması, metin ve görüşmelerin içerik tahlili yapılamak suretiyle izlenen yöntemle çalışmanın empirik temellerinin sağlamlaştırılması amaçlanmıştır.

Çalışma, dış politika ile kamu diplomasisi aktörleri arasındaki ilişkiyi algı düzeyinde, birbirini tamamlayan üç teorik yaklaşımla ele almıştır. Çalışma bu yaklaşım itibariyle kurumların politika oluşturma ve uygulama süreçlerindeki rolünün teorik ve pratik analizini yapmıştır. Ayrıca çalışmanın, DPA'da algı kavramını mikro düzeyde bir yaklaşımla, yalnızca bireysel düzeyde değil, kurumsal yapılar çerçevesinde de tartışmaya açması önemlidir. Kamu diplomasisi kurumlarının algılarının oluşumunu, gelişimini, algıyı etkileyen unsurları kurumların karşılaştırılması suretiyle tahlil etmesi ve ve Afrika politikasının zihinsel arka planını ortaya çıkarması literatüre çok boyutlu bir yaklaşım sunmaktadır. Afrika'da yükselen aktörler arasında gösterilen Türkiye'nin en temel kamu diplomasisi kurumlarının algılarını sistematik bir yaklaşımla ölçümlemek, en nihayetinde çalışmanın hem yerel hem de uluslararası literatürdeki yerini göstermektedir.

Ayrıca bu kurumların tahlil edilmesi, dünya devletlerinin Afrika'ya yöneldiği mevcut uluslararası ortamda, benzer amaçlara sahip diğer ülke kurumları için bir örnek sunması bakımından stratejik bir katkıya da sahiptir. Zira bu katkı itibariyle uygulanan politikanın uluslararası konumunu ve etkisini mukayese etme durumu ortaya çıkmaktadır. Eğitim diplomasisi, insani yardım ve tarihsel bağlar gibi olumlu unsurların yanı sıra kurumsal kısıtlılıklar ve bilgi eksikliği gibi eleştirel bulgularla politika yapımına yönelik öneriler de sunmaktadır. Bunun yanı sıra çalışma, Batı merkezli Afrika çalışmalarından farklı olarak Türkiye perspektifinden bir algı tahlili sunarak literatürdeki asimetrik bilgi üretimine alternatif bir bakış getirmektedir.

Çalışmada yer alan teorilerin algı yaklaşımındaki varsayımları çalışmada doğrulanmıştır. İnşacı teorinin; algının dış politikayı etkileyen aktif bir pozisyonda olduğu, algının kimliği etkilediği ve çıkarı belirlediği yaklaşımları çalışmada doğrulanmıştır. Ancak bu çalışma teorinin algı-kimlik varsayımının tersinin de mümkün olduğunu ortaya koymuştur. Bu iki kavramın karşılıklı olarak inşa edildiği, kimliğin de algıyı belirlediği görülmüştür. Bu sonucun ortaya çıkmasında Bilişsel tutarlılık teorisinin önemli bir katkısı olmuştur. Psikoloji menşeili teorinin "insanlar algılamayı umduğu şeyi algılar" yaklaşımının devletler için de geçerli olduğu çalışma sonucunda tespit edilmiştir. Bu bağlamda devletlerin de kimlikleriyle uyumlu olarak algılamak istediği şeyi algıladıkları, imajlarıyla tutarsız olan bilgileri önemsemediği veya tutarlı olan bilgilere aşırı dikkat ettiği iddiaları doğrulanmıştır. Bu yaklaşıma dair açıklaması olmamasından kaynaklı olarak İnşacı teorinin eksik olduğu görülmüştür. Ayrıca İnşacı teori algının nasıl oluştuğuna dair açıklama ve algılayanın algılananı nasıl algıladığına dair herhangi bir yöntem sunmaması da teorinin eksik yönlerinden bazılarıdır. İmaj teorisi açısından ise algının devletlerin ulusal öz-imajını etkilediği varsayımı yine çalışmada doğrulanmıştır.

Kamu diplomasisi kurumları hem sahadan topladıkları yeni bilgiler hem de yıllar içerisinde deneyimleyerek oluşturdukları kurum tecrübeleri ile sürekli yapılan bilgi geliştirme sürecini üst aktörlere (Büyükelçilik, bağlı olduğu Bakanlık, Dışişleri Bakanlığı, Cumhurbaşkanlığı) iletmek suretiyle politika oluşturma ve bu politikayı uygulama süreçlerinin aktif bir paydaşıdır. Bu kurumlar varlık nedenleri itibariyle muhatap ülke toplumlarına yönelik yumuşak güç unsurları vasıtasıyla Türkiye lehine olumlu algı oluşturarak ürettikleri pozitif katkı sayesinde Afrika politikası için stratejik ve kritik bir öneme sahiptir. Ayrıca devlet ve lider düzeyinde Türkiye'nin önem verdiği bir bölgeye (Afrika) yönelik politika oluşturma ve uygulama faaliyeti yürüten kurumların algılarının ölçülmesi, politikanın arka planını sunacak olmasından kaynaklı olarak önemlidir. Türkiye'nin görünür yüzü olmaları, uygulamalarının olumlu ve olumsuz anlamda etkisini artırmaktadır. Uygulamada muhatap ülkenin toplumuyla iç içe olunmasından kaynaklı olarak, politikanın esasına yönelik amaç dışı bir tutum sergilenmesi veya yanlış tanıtım yapılması olumsuz algıya neden olmasının yanı sıra geniş çaplı toplumsal, ekonomik veya siyasi sorunlara, krizlere neden olabilmektedir. Ayrıca politika oluşturma sürecinin bir paydaşı olarak bu kurumlar yanlış politika üretiminin müsebbibi olabilmektedir. Zira bu kurumların dış politikada kullanılmak üzere sundukları bilgi ve sahada elde etmiş oldukları deneyim doğrudan algıları ile ilgilidir. Bu algılar da politika oluşum ve uygulama

süreçlerine doğrudan bir etkiye sahiptir. Bu bağlam itibariyle çalışmada kurumların algılarının ortaya konulması elzem görülmüştür.

Çalışmanın teorik çerçevesi dâhilinde belirlenen benlik unsurlarına ait değişkenlerin kurumların algıları üzerinde bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Çalışmadaki "kimliklerin algıyı etkilediği" argümanı ışığında kurum kimlikleri ortaya konularak algıların nasıl oluşum ve gelişim gösterdiği tespit edilmiştir. Kurumların algılarının tespiti amacıyla yapılan tematik ve frekans tahlillerinde eğitim diplomasisinin önemli bir yer edindiği görülmektedir. Algıların kimlikleri belirlediğini iddia eden İnşacı teoriden hareketle, Afrika'ya yönelik yaşayan ve potansiyel algıların, kurumların Afrika politikasında eğitimi ön plana çıkarması ile sonuçlandığını söylemek mümkündür. Zira Afrika'ya yönelik yaşayan toplumsal algıda 'genç nüfus, eğitim yetersizliği, insan kaynağı sorunu' gibi kodlar ve potansiyel algıdaki genç nüfus kodu (gelecekte de eğitimin önemini koruyacak olması itibariyle), kurumların kimliğinde yer alan eğitim unsuru ile ilgilidir. İnşacı teoride algıların kimliği belirlediği yaklaşımının bu örnekte doğrulandığı görülmektedir. Kurum kimliğine ait olan eğitim unsurunun İmaj teorisinde yer alan imaj türlerinden dejenere/yozlaşmış imaj ile ilgili olduğu da söylenebilir. Afrika'ya yönelik tarihi algıda yer alan sömürgecilik unsuru ile de ilintili olarak Afrika'nın eğitimle yozlaştırıldığına yönelik bir algı söz konusudur. Bu çıkarım, İmaj teorisindeki algılar imajı belirler yaklaşımını doğrulamaktadır.

TİKA ve Diyanet kurumlarının kurum kimliğine ait "yardım" unsurunun toplumsal algıda yer alan "yoksulluk ve yetersiz beslenme, dezavantajlı toplum, yardıma muhtaç toplum" algıları ile bağlantılı olduğu söylenebilir. Kimliklerdeki yardım unsurunun Afrika'ya yönelik toplumsal algıda "yardıma muhtaç Afrika" algısının etkisiyle oluştuğunu söylemek mümkündür. Son olarak kültür diplomasisine ait unsurların, Afrika'nın "zengin ve çok kültürlü" toplumsal algısı ile ilişkili olduğunu söylenebilir. Çalışmanın argümanıyla uyumlu olarak kurumların kimliklerinin algıları üzerinde etkili olduğu görülmektedir.

Devlet kimliği algısının kurumların algısını oluşturucu ve etkileyici bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Kurumların varlık nedeninin büyük oranda kamu diplomasisi olmasından kaynaklı olarak devlet kimliklerinde yumuşak güç algısı etkilidir. Bu kimlik yaklaşımının kurumların dış politika uygulamalarını etkilediği görülmektedir. Türkiye'nin Afrika'daki algısının olumlu yönde gelişmesine yönelik faaliyetler yürütülmektedir. Kurum kimliğine ait faaliyetlerin –yardım, burs verme, etkinlikler- yumuşak güç kimliğiyle bağlantılı olduğu görülmüştür. Örneğin, Afrika'da gelişmiş bir ülke olmasına rağmen Güney Afrika'ya

yapılan yardımların -tanıtma, olumlu algı oluşturma vb. faaliyetleri içermesi itibariyle- yumuşak güç kimliği ile ilgili olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda kurum ve devlet kimliklerinin birbiriyle ilişkili olduğu ve çalışmanın argümanıyla uyumlu olarak Afrika algısını şekillendirdiği sonucuna varılabilir.

Devlet kimliği algısında ikinci olarak muhafazakâr kimliğin etkisinden söz edilebilir. Kurum yetkilileri tarafından algılayan aktör Türkiye'nin ve algılanan aktör Afrika'nın, Osmanlı geçmişine yönelik atıfların olduğu görülmektedir. Afrika'ya yönelik bu atıfın sınırlılığını tarihsel bağların olduğu eski Osmanlı coğrafyası oluşturmaktadır. Bu atıfa muhatap Afrika ülkelerinin aynı zamanda ikili ilişkilerde müstesna konumda olmaları, muhafazakâr devlet kimliğinin Afrika algısı üzerindeki etkisini gösterir niteliktedir. Zira bu ülkelerin müstesna konumları "yakınlık" algısıyla ilgilidir. Örneğin TİKA ve Diyanet kurumlarının yardım davranışında müstesna ülkelerinin öncelikli olması bu algının bir tezahürü olarak değerlendirilebilir. Bu örnek ayrıca kurumların algılarının dış politika uygulamasındaki etkisini gösterir niteliktedir.

Bilişsel tutarlılık teorisine göre "algılayan umduğu şeyi algılar" ve "algılayan sevdiği kişiyi/devleti kendi değer ve görüşleriyle uyumlu görür ve ortak hareket ettiğini düşünme eğilimindedir". Eski Osmanlı coğrafyasında bulunan ülkelerin, ikili ilişkilerde öncelikli konumda tutularak müstesna görülme eğilimi vardır. Bundan kaynaklı olarak bu bölgelere yönelik "hatırlamak" algısı kapsamında faaliyetler (tarihî Osmanlı şahsiyetlerine yönelik belgesel, konferans, sergi; Osmanlı soyundan gelenlerle buluşma; Osmanlı mimarisini yaşatma; Osmanlı eserlerini restore etme) yürütülmektedir. Zira Osmanlı'dan kaynaklı değer ve görüşler bu ülkelerle uyumlu olarak düşünüldüğü için faaliyetler bu ortak değerlerin paylaşılması üzerine kurulmuştur. Bu örnek kurumların algılarının dış politika uygulamalarındaki etkiyi göstermektedir. Ayrıca bu örnek İnşacı teorideki "dış politik aktörler algılarıyla uyumlu hareket etmektedir" yaklaşımını doğrular niteliktedir.

Muhafazakâr kimlik anlayışının siyasi çıkar algısı ile ilişkisinden de söz edilebilir. Afrika'daki Osmanlı söyleminin iç ve dış siyasete yönelik algı yönetimini içerdiği de görülmektedir. İç politikaya yönelik bu söylemin ulusal öz-imajın bir parçası olan tarihsel algıyla ilişkili olduğu söylenebilir. Zira ulusal öz-imaj algısında görüldüğü üzere Osmanlı, tarihsel algıda övünç kaynağı olarak görülmektedir. Dış siyasette ise eski Osmanlı havzasında bulunan Afrika ülkelerine yönelik olumlu algı oluşturması, ilişki pratiği ve hareket alanı sağlaması itibariyle; Afrika'da bulunan diğer rakip devletlere yönelik ise Afrika ile tarihi bağları hatırlatmak amacıyla siyasi çıkar temelli algı yönetimi

yapılmaktadır. Bu bağlamda inşacı teorinin "algı, kimliği etkiler" yaklaşımıyla uyumlu olarak siyasi çıkar algısının –eski Osmanlı coğrafyası ülkeleriyle sınırlı olmak üzere- muhafazakâr kimlik eksenli bir yaklaşım sergilenmesinde etkili olduğu görülmektedir.

Muhafazakâr devlet kimliği dâhilinde İslami kimliğe yönelik algıların etkisinden de söz edilebilir. Türkiye'nin Afrika algısında İslami kimliğin etkili olduğu görülmektedir. Müslümanlara yönelik faaliyetler, TİKA'nın yardımları bu bağlamda değerlendirilebilir. Ancak bu kimlik anlayışının sınırlılığını tüm Afrika kıtasından ziyade halkı Müslüman olan ülkelerin oluşturduğu ve siyasi çıkar temelli ilişki pratiği sağlamasından kaynaklandığı görülmektedir. Bu bağlamda İslami kimlikle ilgili olarak, siyasi çıkar algısının muhafazakâr kimlik üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Bu çıkarım da inşacı teorinin algı kimliği belirler argümanının doğrulamaktadır.

İnşacı teoriye göre algı, ötekine karşı algılayanın rolünü sürekli yeniden oluşturan aktif bir pozisyondadır. Muhafazakâr kimlik unsurlarının (Osmanlı ve İslam) ulusal çıkarla ilintili olarak tarihsel ve mevcut faktöre göre bazı ülkelerde ön plana çıkarılması, algının aktif pozisyonuna ve algılayan olarak Türkiye'nin değişken rolüne atıfla açıklanabilir. Zira muhafazakâr kimlik unsurları her ülke için geçerli olmamakta, o ülkenin algılanışına göre Türkiye'nin devlet kimliğini ve rolünü belirlemektedir. Osmanlı ve İslam unsurlarının kuvvetli bir söyleme dayanmaması, ülkesine göre seçici davranılması Türkiye'nin rolünün değişkenliğinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Yapılan görüşmelerde katılımcılar tarafından Türkiye'nin Afrika politikasında Osmanlı geçmişinden yararlandığı yönünde ağırlıklı bir görüş mevcutken kurumlar açısından olumlu ve olumsuz cevaplardaki eşit dağılım algının aktif pozisyonu ve algılayan birim olarak kurumların değişken rolü ile de açıklanabilir. Hangi kimlik unsurlarının kullanılacağı o ülkeye yönelik algılara göre değişiklik göstermektedir. Afrika ülkeleri kurumlar ve nihayetinde Türkiye açısından birbirinden farklı algılanmakta, farklı kimlik unsurları ön plana çıkarılmakta, farklı roller üstlenilmekte ve bu doğrultuda politika üretilmektedir. Bu örnekte görüleceği üzere, algıların etkisiyle inşa edilen kimlikler ve roller doğrultusunda kurumlar, dış politikada uygulama aşamasında algılarının etkisiyle hareket etmektedir.

Türkiye'nin Afrika algısını oluşturan benlik unsurlarından birisi de ulusal öz-imajdır. İmaj teorisine göre imajlar algılar sonucu ortaya çıkmaktadır. Teorinin bu yaklaşımından hareketle çalışmada, Türkiye'nin ulusal öz-imajı ortaya konularak hangi algı sonucu oluştuğu tahlil edilmiştir. Türkiye, sömürge geçmişi olmayan ülke olarak tanımlanmaktadır. Bu imajın Afrika'ya yönelik tarihî algıda baskın konumda bulunan

sömürgecilik unsurundan kaynaklandığı söylenebilir. Türkiye'nin sömürgecilik algısı, bu yönde bir geçmişinin olmadığı vurgusunu ön plana çıkarmıştır. Bu vurgunun ardında ulusal çıkar algısının yattığı görülmektedir. Zira katılımcılar tarafından Türkiye'nin sömürge geçmişinin olmamasının Afrika ile ilişkilerine olumlu katkı sunduğu görüşü hâkimdir. Sömürge geçmişinin olmadığına yönelik benlik tanımlamasının, Türkiye'nin Afrika politikasını uygulama sürecinde hareket alanı sağladığı görülmektedir. Zira Türkiye sömürge geçmişinin olmamasından kaynaklı olarak Afrika ülkeleriyle antiemperyalist çizgide ortam bir söylem birliğinde buluşabilmektedir. Ayrıca bu tanımlamada aynı zamanda öteki algısının da etkisi vardır. Bu söylemle kıtada sömürge geçmişi olan Batılı ülkelere yönelik bir ötekileştirme yaparak, Türkiye "ben"ini oluşturmaktadır. Bu benlik algısı Afrika'ya yönelik tarihi algıdan kaynaklanması itibariyle İmaj teorisinin yaklaşımına paralellik göstermektedir.

Türkiye'nin Afrika'da yaptıklarına dair anlatıda ilk olarak insani yardım imajı öne çıkmaktadır. Bu imaj Afrika'ya yönelik yaşayan toplumsal algıda yer alan yoksulluk, fakirlik, az gelişmişlik vb. olumsuz algıya dair kodlarla ilişkili olarak ortaya çıktığı görülmektedir. İkinci olarak Türkiye, küresel sisteme itiraz eden ülke imajına sahiptir. Bu imajın, Afrika'ya yönelik siyasi algı ve siyasi çıkar olmak üzere iki kaynağı vardır. Afrika BM başta olmak üzere uluslararası kuruluşlarda var olan fazla üye sayısından kaynaklı olarak siyasi dayanışma ortağı olarak algılanmaktadır. Aynı zamanda da bu kuruluşlarda orantısız temsil edildiği yönünde bir görüş vardır. "Dünya beşten büyüktür" söylemi ile küresel sisteme yapılan itiraz bu iki algı ile paralellik göstermektedir. Üçüncü olarak ise Türkiye, dünya barışına hizmet eden bir ülke olarak algılanmaktadır. Bu imajın da yine Afrika'ya yönelik yaşayan olumsuz siyasi algıdaki savaş, çatışma, terör vb. olumsuz algılardan kaynaklı olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Bu kodların Afrika algısından kaynaklı olarak ortaya çıkması İmaj teorisinin "ulusal öz-imajda algılar etkili olmaktadır" yaklaşımıyla paralellik göstermektedir. Ayrıca tüm kurumlar açısından büyük oranda ortak olan bu kodlar Afrika algısı ekseninde ortaya çıkmakta ve çıkan algı politika oluşturma ve uygulama sürecini etkilemektedir. Türkiye'nin yardımsever ülke olarak konumlanması, "dünya beşten büyüktür" söylemi, arabuluculuk rolü (Etiyopya-Somali barışının tesisi) kurumların algıları ile paralellik göstermektedir.

Türkiye'nin tarihsel algısı incelendiği zaman Osmanlı geçmişine övgü kodunun baskın olduğu görülmektedir. Osmanlı, Afrika kıtasına huzur ve değer veren, sömürgeci-emperyalist bir anlayış gütmeyen bir geçmişle anılmaktadır. Bu geçmişe yönelik kodların

öteki algısıyla uyuşmasından kaynaklı olarak, tarihsel algının öteki algısı ekseninde oluştuğu görülmektedir. Tarihsel algıda Türkiye'nin uluslaşma sürecine yapılan atıf, algının sadece Osmanlı eksenli oluşmadığını göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca -yukarıda muhafazakâr devlet kimliğinde de bahsedildiği üzere- Türkiye'nin Afrika'da salt Osmanlı geçmişini referans alarak politika üretmemesi veya uygulamıyor olması da İmaj teorisinin "ulusal öz-imajlar siyasi tutumda etkilidir" yaklaşımını gösterir niteliktedir. Zira çalışmadaki kurumlar örneğinde görüldüğü üzere, ulusal öz-imaj dâhilinde, tarihsel algıdaki "devletlerin eski ihtişamlı dönemlerine (Osmanlı) dönme arzusu" bu çalışmada doğrulanmamıştır.

Ulusal çıkar algısı dâhilinde kurumların siyasi çıkar itibariyle kurum kimliklerini araçsallaştırarak TDP'ye destek olduğu görülmektedir. Bu çıkarım çalışmanın kimlik algıyı etkiler argümanıyla uyumlu görünmektedir. Kurumların politikaların çıkış noktası ve ilham kaynağının ne olduğuna yönelik görüşme sorularında TDP ve özelde Afrika açılımı öncelikli çıkmıştır. Bu sonuç kurumların politika uygulama süreçlerinde TDP ile uyumlu hareket edildiğini göstermektedir. Ayrıca bu sonuç İnşacı teorinin "dış politik aktörler algılarıyla uyumlu hareket eder" yaklaşımıyla paraleldir.

İnşacı teoriye göre aktörler algıları doğrultusunda çıkarlarını belirlemekte ve bu çıkarları doğrultusunda da politik eyleme geçmektedir. Siyasi çıkar algısında yer alan FETÖ ile mücadele unsuru bu teorik yaklaşıma paralellik göstermektedir. Zira tüm kurumlar FETÖ ile mücadele algısından kaynaklı olarak bu yönde faaliyet yürütmektedir. Öyle ki TMV'nin kuruluşunda FETÖ ile mücadele önemli bir yer tutumaktadır. TMV'nin dünyadaki temsilciliklerinin yaklaşık yarısının Afrika'da bulunması bu yöndeki siyasi çıkar algısıyla ilişkili bir politik uygulamadır.

Afrika'ya yönelik ulusal çıkar algısında ekonomik çıkar son derece önemli konumdadır. Tüm kurumlar ekonomik çıkarla ilgili olarak Türkiye'nin Afrika ile ticari ilişkilerine destek verme yaklaşımı sergilemektedir. Görüşmelerde katılımcılara yönelik Türkiye'nin Afrika'daki kazancının ne olduğu sorusu sadece ekonomik çıkar temelli bir yaklaşımla cevaplanmıştır. Frekans tahlilinde de ekonomik çıkar temelli kelimelerin oranının nispeten yüksek olduğu görülmektedir. Bu veriler itibariyle Türkiye'nin Afrika algısında ekonomik çıkar algısının öncelikli bir konumda olduğu çıkarımı yapılabilir. Afrika'ya yönelik yaşayan ekonomik ve potansiyel algının ekonomik zenginlikleri ve fırsat unsurlarını içermesi ekonomik çıkar algısının Afrika'ya yönelik algı ile ilişkili olduğunu gösterir niteliktedir. Bunun İnşacı teorinin, devletlerin çıkarlarının düşünsel (algı) unsurlar

tarafından belirlendiği yaklaşımı ile uyumlu bir sonuç olduğu söylenebilir. Ayrıca bu sonuç itibariyle ekonomik çıkar algısının kurumların faaliyetleri üzerinde etkili olduğu görülmektedir.

İnşacı teori devletlerin, liderlerin ve diğer aktörlerin kendileri, rollerini ve diğer amaçlarını nasıl algıladıklarına odaklanmaktadır. Teori öznelerarası algılara ve ortak anlayışlara dikkat çekmektedir. Tek taraflı bir bakışla algının ortaya konulması güçtür. Algılar karşılıklı anlam dünyaları ile bilişsel süreçler sonucu oluşmaktadır. Bu doğrultuda İmaj teorisindeki tarihî, yaşayan ve potansiyel imaj açısından kurumların Afrika algıları değerlendirilmiş ve çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır. Afrika'ya yönelik tarihi algıda sömürgecilik baskın konumda olsa da Afrika'da sömürge öncesi zengin bir kültür ve medeniyetin olduğuna yönelik bir tarihi algı vardır. Sömürgeciliğin Afrika'yı geri bıraktığına dair olumsuz bir algı söz konusu olmakla birlikte özellikle görüşmelerde çıkan sonuç itibariyle, bazı katılımcılarda sömürgeci devletlerin yapmış olduğu yatırımların Afrikalı devletleri kalkındırdığı yönünde zayıf bir algı da mevcuttur. Yukarıda da ifade edildiği üzere, tarihi algının daha çok kurumların ulusal öz-imaj algısı üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Ayrıca kurumlar çoğunlukla sömürge eksenli bir tarihi algıya sahip olmaları nedeniyle Afrika'yı yozlaşmış imaj çerçevesinde algılamaktadır.

Afrika'ya yönelik yaşayan siyasi algının büyük oranda çatışma, savaş, terör vb. olumsuz kodlar içerdiği görülmektedir. Olumlu kod olarak sadece Afrika'nın BM'deki oy oranı öne çıkmaktadır. Afrika, sömürgeciliğin yeni uygulamalar ile devam ettiği bir kıta olarak algılanmaktadır. Afrika'ya yönelik bütüncül yaklaşım olup olmadığı incelendiğinde, metinlerde Afrika tek ülkeymiş gibi bütüncül bir bakışın olduğu görülmüştür. Katılımcılarda da bu yönde sehven söylemler (ülke veya il olarak) olsa da genel itibariyle Afrika'nın farklı ülkelerden müteşekkil çeşitli yapısının vurgulandığı görülmüştür. Bu fark sahanın bilgi üretimindeki ve politika yapım aşamasında alması gereken rolün önemini gösterir niteliktedir.

Toplumsal algının da büyük oranda yoksulluk, yetersiz beslenme, yardıma muhtaç toplum vb. olumsuz kodlara sahip olduğu görülmektedir. Bu kodlar Türkiye'nin ulusal öz-imajını (insani yardım) oluşturucu niteliktedir. Topluma dair olumlu algı genç nüfus eksenlidir. Ekonomik algı ise diğer iki algı türünün aksine zengin yeraltı ve yerüstü kaynakları, ekonomik büyüme, ekonomik fırsat gibi olumlu kodları içermektedir. Ekonomik fırsat algısının Türkiye'nin ekonomik çıkar algısıyla ilişkili olduğunu söylemek mümkündür.

Toplumsal algı kodlarının kurumların dış politika uygulamalarına (eğitim, yardım faaliyetleri vb.) etki ettiği görülmektedir.

Afrika'ya yönelik potansiyel algı, muhtevası itibariyle olumlu kodları içerse de Afrika'nın gelecekte gelişim göstermeyeceğine yönelik birey seviyesinde nispeten zayıf bir algı da söz konusudur. Afrika'nın genç nüfusu, kaynakları, tarım alanları geleceğe dönük potansiyel unsurları olarak görülmektedir. Türkiye'nin Afrika'ya yönelik potansiyel algısı büyük oranda ekonomik unsurları içermektedir. Bu yaklaşımın Türkiye'nin Afrika'da görmüş olduğu ekonomik potansiyelden kaynaklı olarak ekonomik çıkar algısıyla ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu algı kurumları politik uygulamalarını da etkilemektedir. Kurumların ticari ilişkilere destek vermesi bu açıdan değerlendirilebilir.

Kurumların benlik algılarının politika uygulama sürecinde etkili olduğu görülmektedir. Ancak politika oluşum süreçleri açısından kurumların benlik algılamalarının etkisinin zayıf olduğunu söylemek mümkündür. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde yöneticilere yöneltilen "politikanızın çıkış noktası ve ilham kaynağı nedir?" sorusuna 9 katılımcıdan 7'si TDP/Afrika açılımı cevabını vermiştir. Bu sonuç kurumların politikalarında çıkış noktasının üst kurumlardan geldiğini göstermektedir. Yine yöneticilere sorulan "Afrika'ya dair bilgi kaynağınız nedir?" nedir sorusuna "saha"dan sonra en sık verilen cevap büyükelçilikler olmuştur. Burada kurumların sahada temsilcilikleri olsa dahi büyükelçilikleri bilgi kaynağı olarak gördükleri ve uygulama aşamasında bilgi aldıkları görülmektedir. Kurumların sahadaki temsilciliklerinin doğrudan üstten gelen politikaları uygulama noktasının ötesine geçip geçemediği sorgulandığında sahada kısmen münferit hareket edebildikleri görülmektedir.

Kurumların büyükelçilikleri bilgi kaynağı olarak görmesinin yanı sıra Afrika'da temsilcilik açma süreçlerinde de büyükelçilikleri takip ettikleri görülmektedir. Tüm kurumlar dikkate alındığında sahadaki temsilciliklerin Türkiye'nin büyükelçiliği olan ülkelerle paralellik göstermektedir. Sadece iki ülkede büyükelçilik olmamasına rağmen temsilcilik (Komorlar-TİKA ve Sao Tome ve Principe-TMV) mevcuttur. Bu bağlamda temsilciliklerle büyükelçilikler arasında bir ast üst ilişkisinden bahsetmek mümkündür. Zira dış politika oluşum sürecinde Cumhurbaşkanlığı'nın yanı sıra Dışişleri Bakanlığı'nın aktif rolü doğrultusunda oluşturulan politikalar, büyükelçilikler aracılığıyla sahaya aktarılmaktadır. Ancak bu durum kurumları pasif olmaktan çok, başta politika uygulama süreci olmak üzere oluşturma sürecinde de alt bir aktör olarak aktif hale getirmektedir.

Kamu diplomasisi kurumları iki temel özellikleri itibariyle dış politikaya etki etmektedir. Birincisi bulundukları ülkedeki toplumla iç içe olmaları itibariyle politika oluşum sürecinde bilgi sağlamaktadırlar. Yapılan görüşmelerde, her ne kadar Diyanet'te saha zayıf bir bilgi kaynağı olarak görülse de özellikle TİKA ve TMV kurumlarının saha temsilcilikleri aracılığıyla bilgi elde ettikleri ve bu bilginin kurum merkezine taşındığı görülmektedir. Sahadan gelen bilgiler ışığında politika üretici üst aktörler tarafından politikalar oluşturulmaktadır. Dönem dönem yapılan büyükelçiler toplantısı ile bu kurumlar aracılığıyla sahada üretilen bilgi üst makamlara aktarılmaktadır. Kurumlardan gelen farklı ses niteliğindeki bilgiler sunulsa da nihai karar Cumhurbaşkanlığı tarafından verilmektedir. Cumhurbaşkanlığı'nın karalarında, bu kurumların algıları üzerinden ürettikleri bilgilerin etkisinden bu açıdan söz etmek mümkündür. Ayrıca kamu diplomasisi kurumlarının Afrika'ya yönelik bilgi üretme çabasının da olduğu görülmektedir. YTB tarafından yayımlanan Afrika yıllığı ve TMV'nin Afrika'daki üniversitelerde açmış olduğu Türkiye Araştırmaları Merkezleri, YEE'nin yürüttüğü bilim diplomasisi faaliyetleri bu yöndeki spesifik girişimlerdir. Her ne kadar bu girişimler henüz yeni olsa da üretilen bilginin sistematik olması bakımından önemlidir. Ayrıca her kurumun politikaya etki edecek yıllık faaliyet raporları da mevcuttur.

Kamu diplomasisi kurumlarının politika oluşum sürecine etkisinin ikinci unsuru ise kurumların sahada elde ettiği deneyimdir. Temsilcilikler ve bireylerin sahayı deneyimleyerek yıllar içerisinde oluşturdukları kurum tecrübeleri Afrika algısını olumlu etkilemektedir. Kurumların temsilciliklerle yaşadığı deneyim ve elde ettikleri tecrübe algılanana yönelik en doğru bilginin üretilmesini sağlaması itibariyle Afrika algısını olumlu etkilemiştir. Yapılan görüşmede elde edilen tecrübenin dış politikayı olumlu etkilediği yönündeki yaklaşım bunu destekler niteliktedir.

Ayrıca sahada elde edilen bilgi ve deneyimin bir kaynağı da diğer ülke kurumlarıdır. Kurumlar sahada elde ettikleri deneyim ile kendi kurumsal tecrübelerinin yanı sıra kendilerini, benzer amaçlara sahip diğer ülke kurumlarıyla mukayese edebilmektedir. Bu bağlamda kendi (ülke) politikalarının eksi ve artı yönlerini müşahede ederek bu kurumlar üst aktörlere elde ettikleri çıktılar ile bir örnek sunmaktadırlar. Bu kurumların diğer ülke kurumları ile işbirliği faaliyetleri bunu kolaylaştırmaktadır. Yapılan görüşmede saha personeline sorulan "benzer amaçlara sahip diğer ülke kurumlarıyla ilişkiler nasıl?" sorusuna çoğunlukla, daha çok işbirliği yapıldığı cevabı verilmiştir. Bu işbirliği neticesinde

diğer ülke kurumları ile sahada kurulan etkileşim, kurumların bilincinin artmasını sağlamıştır.

SORU: Türkiye'nin Afrika politikasını yeterli buluyor musunuz?

	EVET	***KISMEN***	***HAYIR***
TİKA	T4, T5	T1, T3	T2
YTB	Y1	Y3	-
TMV	M4	M1, M2, M3	M5
DİYANET	-	-	D1, D2, D3, D4, D5
TOPLAM	4	6	7

Artan bilinç neticesinde saha görevlilerinin politika uygulamalarına yönelik eleştiri sunduğu da görülmektedir. Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere katılımcıların tamamına yönelik sorulan "Türkiye'nin Afrika politikasını yeterli buluyor musunuz?" sorusuna katılımcıların sadece 4'ü 'evet' cevabını verirken çoğunluğunu oluşturan 7 kişi 'hayır', 6 kişi de 'kısmen' cevabını vermişlerdir. Afrika politikasının yetersiz bulunmasının ardında yatan temel düşüncenin sahada muhatap ülke ve diğer ülke kurumları ile kurulan etkileşim ve neticede ortaya çıkan algı farkındalığı ve bilinç olduğunu söylemek mümkündür. Diğer ülke kurumları ile Türk kamu diplomasisi kurumlarının politikalarındaki etkileşim en açık göstergerinden birisi TMV'nin müfredat politikasıdır. TMV Afrika'da daha küresel bir eğitim modeli benimseyerek diğer ülke müfredatlarından (örneğin Fransız müfredatı) da istifade etmektedir.

Kurumların sahada elde ettiği deneyim sonucu Afrika'ya dair aktarılan doğru bilgi Türk toplumundaki Afrika algısını olumlu etkilemektedir. Özellikle burs verilen Afrikalı öğrencilerin sosyal medyada ün kazanmaları toplumsal algıya olumlu etki etmiştir. Ancak Türkiye'de Afrika'ya yönelik çok çeşitli algı düzeyleri mevcuttur. Afrikalılara yönelik "zenci Afrikalı" ekseninde üstten bir bakışın ve ötekileştirici bir dilin olduğunu da söylemek mümkündür. Örneğin son dönemde Karabük Üniversitesi'ndeki Afrikalı öğrencilerin hastalık yaydıklarına yönelik iddia bu yaklaşımın bir tezahürüdür. Bu olumsuz algı, toplumun Afrika bilgi düzeyinin yeterli olmadığını da göstermektedir.

Türkiye ekonomisinde son yıllarda yaşanan kriz kaynaklı toplumsal algı çevresinin eleştirileri kurumların Afrika algılarını olumsuz etkilemektedir. Ayrıca siyasi algı çevresinde olası iktidar değişikliğinde kurumların kapatılacağı yönündeki yaklaşım da, kurumların Afrika algısını olumsuz etkilemektedir. Bu yaklaşım, siyasi muhalefetten oluşan eleştirel siyasi çevrenin kamu diplomasisi kurumlarını devlet değil hükümet

oluşumu olarak algıladıklarını göstermektedir. Bu yaklaşım kurumlarda Afrika politikasının devamlılığına yönelik bir kırılganlık doğurmaktadır. Ayrıca Afrika politikasının yanı sıra kurumun ve çalışanların kendilerinin de devamlılığına yönelik duydukları endişenin bireysel algılarını olumsuz etkilediği görülmüştür.

Kamu Diplomasisi Kurumları ile Benzer Amaçlara Sahip Diğer Ülke Kurumlarının Mukayesesi

	Menşei Ülke	Kuruluş Yılı	Dünyada Kaç Ülke	Toplam Temsilcilik	SAA'da Kaç Ülke	Personel Sayısı	Bütçe (Mln $)
TİKA	Türkiye	1992	61	63	18	815	66
TMV	Türkiye	2016	52	-	26	9742	75
YTB	Türkiye	2010	30	34	12	370	-
TDV	Türkiye	1975	64	102	14	646	-
Yunus Emre Enstitüsü	Türkiye	2009	68	91	10	628	36.5
Goethe Enstitüsü	Almanya	1951	98	151	20	3500	255
British Council	İngiltere	1934	100+	200+	18	12000	1.100
Fransız Enstitüsü	Fransa	1907	161	98	11	6000	117
Konfüçyüs Enstitüsü	Çin	2004	160	498	40	-	-
Cervantes Enstitüsü	İspanya	1991	45	78	2	1200	150
Russkiy Mir Vakfı	Rusya	2007	52	119	9	-	-
Saadi Vakfı	İran	2012	55	65	9	-	1,3
GIZ	Almanya	2011	123	90	33	25634	3.700
USAID	ABD	1961	130	130	47	10000	40.000
AFD	Fransa	1941	160	-	28	3600	13.700
JICA	Japonya	1974	150	97	15	2011	8.500
SIDA	İsveç	1995	30	-		1565	5500

Kaynak: Veriler kurumların resmi sitelerinden veya güncel raporlarından alınmıştır. Ancak resmi kaynaklardan ulaşılamayan bütçe verileri için ikincil kaynaklardan yararlanılmıştır.

Çalışma neticesinde Türkiye ve kurumlar kaynaklı bazı kısıtlılıkların Afrika politikasına olumsuz etki ettiği görülmüştür. Türkiye'nin yaşamış olduğu ekonomik kriz Afrika politikasında kısıtlılık oluşturmaktadır. Afrika'daki temsilciliklere giden bütçenin giderek azalması kurumların kendilerini düşük görünümlü algılamalarıyla sonuçlanmıştır.

Ekonomik sıkıntıdan kaynaklı olarak Afrika'daki faaliyetlerin hafife alındığı görülmektedir. TİKA'nın bazı projelerinin yardım kaldığı, bazı projelerden geri çekildiği görülmüştür. Ancak en önemli hususlardan birisi de tasarruf tedbirleri kapsamında temsilciliklerin personel talebinin karşılanmamasıdır. Örneğin hâlihazırda TİKA temsilcilikleri yeterli personel bulundurmayarak birkaç kişiyle faaliyet yürütmektedir. Bu eksiklik benzer amaçlara sahip diğer ülke kurumları ile sahada rekabet noktasında geri kalınmasıyla sonuçlanacaktır.

Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere diğer ülkelerin kamu diplomasisi kuruluşları toplam personel itibariyle TMV hariç Türk kamu diplomasisi kuruluşlarının çok ilerisinde görünmektedir. Örneğin Alman GIZ kuruluşunun sadece Gana'daki personel sayısı 506'dır. Bu sayı TİKA'nın tüm dünyadaki personelinin % 62'sini oluşturmaktadır. Ayrıca bu fark yalnızca personel sayısı ile sınırlı değildir. Özellikle bütçe hususunda da diğer ülke kurumları ile ciddi bir farkın olduğu görülmektedir. Özellikle yardım kuruluşlarının bütçelerinin TİKA ile büyük bir fark oluşturduğu görülmektedir. Var olan bu farklar da Afrika politikasında rekabet edebilme gücünü zayıflattığı için kısıtlılık doğurmaktadır. Bu kısıtlılıklar kurumların işleyişine aksamaların yanı sıra sahanın yeterince deneyimlenmesine ve bilgi kaynağı pozisyonun zayıflamasına neden olabilmesi bakımından Afrika algısını ve Afrika politikasını olumsuz etkilemektedir. Personel eksikliğini dile getiren katılımcının aynı zamanda Afrika'ya yönelik olumsuz bir algıya sahip olması, bunu destekler niteliktedir.

Kurumsal kısıtlılık olarak ise TDV'nin Afrika'da doğrudan bir temsilciğinin olmayışı (çalışma esnasında iki temsilcilik açılmıştır), Diyanet'in sahada görevlendirilecek personeldeki dil kısıtlılığı (örneğin Fransızca bilen imam) temel kısıtlılıklar olarak görünmektedir. YTB'nin de sahada herhangi bir temsilciliği bulunmamaktadır. Mezun dernekleri ile organik bir bağ olmasa da kurumun bu dernekleri bir temsilci gibi desteklediği görülmektedir. Öğrenci burslandırma sürecinde diğer kurumlardan destek alınmaktadır.

TDV'nin kurumsal kimliğinin önemli bir parçası olan yardım faaliyetleri, Afrika'nın Türkiye'de toplum tarafından "yardıma muhtaç imajı" çerçevesinde algılanmasına neden olmaktadır. Diğer sivil toplum kuruluşlarının da bu algıya neden olduğu bir gerçektir. Algı çevresinin önemli bir parçasını oluşturan toplumun, Afrika'ya dair doğru algıya ulaşmasının temininin sağlanması elzemdir. Bu noktada sahayı müşahede eden kamu diplomasisi kurumlarının iç politikaya dönük bir yaklaşım sergilemeleri yerinde olacaktır.

Kamu diplomasisi kurumların önemli kısıtlılıklarından birisi de kurumların içine kapanıklığıdır. Kurumlar dünyaya açılan, diplomasi yürüten kurumlar olmalarına rağmen bu yaklaşım özellikle Türkiye içerisinde algı çevrelerine yönelik kendini göstermektedir. Bu çalışmanın yürütülme sürecinde bu yaklaşım müşahede edilmiştir. Kurumlar algı çevresinin önemli bir parçası olan akademiyi besleyici çok ciddi saha deneyimine sahiptir. Ancak bu deneyimin paylaşılması hususunda belli bir çekincenin olduğu görülmüştür. Bu çekince görüşme yapılan çalışanlarda da kendini göstermiştir. Çalışmada katılımcılar kod ismi ile yer almalarına rağmen bazı sorulara (Örneğin; Türkiye'nin Afrika politikasında İslami kimliğin etkili olduğunu düşünüyor musunuz? Türkiye'nin Afrika politikasını yeterli buluyor musunuz?) cevap vermekten çekinmişlerdir.

Türkiye'nin Afrika politikasının mevcut siyasi iradenin gayreti çerçevesinde şekillendiği görülmektedir. 2002'de 12 olan büyükelçilik sayısının 44'e yükselmesi, Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından 30'dan fazla Afrika ülkesine resmi ziyaret gerçekleştirilmesi, 2003 yılında SAA ile 1 milyar doları bulmayan ticaret hacminin 2022 yılında 12 milyar dolara ulaşması, 1990'larda birkaç yüz olan Türkiye'de eğitim gören Afrikalı öğrenci sayısının 2024 itibarıyla 10.000'i geçmesi, 2003'te THY'nin 5 olan destinasyon sayısının 2024'te 62'ye yükselmesi bu iradenin tezahürüdür. Bu bağlamda Türkiye'nin Afrika politikasının temelde devlet politikası (1998 eylem planı ile başlayan sürecin devam etmesi itibariyle) olmakla birlikte Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın kişisel gayretlerinin de (2011 Somali ziyareti) politikada etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Türkiye mevcut siyasi iradenin aksiyonu ile Osmanlı arka planında olan bir coğrafyada, dünya politikası üretip üretemeyeceğini test etmiştir. Afrika Türkiye'nin dünyaya açılmasının başarılı bir yolu olmuştur. Geçmişten gelen müşterek izler, tarihsel haksızlığa karşı ortak başkaldırı vb. üretilen politikanın başarısını artırsa da reelpolitik eksende dünyaya açılma gayreti bu politikada kendini göstermiştir. Yapılan görüşmelerde Türkiye'nin Afrika'ya duyduğu ilginin ardında yatan neden olarak "dünyaya açılma" yönündeki cevaplar bu çıkarımı desteklemektedir.

Bu çalışmanın algı-gerçek ilişkisi bakımından gerçek politikaya etkisini tespit ederek öneri sunma hedefi neticesinde bazı politika önerilerinde bulunmak yerinde olacaktır. Afrika, kuzey bölgesinin de dâhil olmasıyla 54 ülkeden oluşan etnik, kültürel, sosyo-ekonomik birçok çeşitliliği bünyesinde barındıran dinamik bir kıtadır. Dinamikliğini tarihsel süreçte uluslararası aktörlerin gözdesi bir pozisyonda olmasından almaktadır. Bu bağlamda Türkiye de dâhil olmak üzere hiçbir aktörün kıtaya yönelik politikasının statik olmaması

Afrika'nın dinamikliğine uyumlu olması gerekmektedir. "Her zaman daha iyisi yapılabilir" anlayışıyla, mevcut politikaların derinleştirilmesi ve kurumsallaştırılması elzemdir.

Türkiye'nin, son 20 yılı kapsayan Afrika politikasında tedricen derinleşme ve kurumsallaşma gayreti güttüğü bir gerçektir. Ancak politikanın içeriği, oluşum ve uygulanmasına dair bir takım eksikliklerden de bahsetmek mümkündür. Türkiye, Afrika'nın birçok ülkesinde büyükelçilikler, kamu diplomasisi kurumları, STK'lar düzeyinde varlık göstermektedir. Ancak sahanın gitgide daha fazla bilinmesine rağmen yeterli düzeyde tanınmadığı görülmektedir. Genel itibariyle özellikle algı çevresini oluşturan aktörlerin basmakalıp yargılardan müteşekkil bir Afrika algısı mevcuttur. Sahayı en fazla müşahede eden kamu diplomasisi kurumlarının iç politikaya yönelik böyle bir yaklaşım sergilemesi algı çevresinin de Afrika'yı tanıması açısından mühimdir.

Afrika'ya yönelik tek tipleştiren, bütüncül bir yaklaşım sergilenmektedir. Ülkelerin tüm iç dinamikleri, farklılıkları dikkate alınarak her ülkede uzmanlaşmak suretiyle ayrı ayrı stratejiler, politikalar, iletişim kanalları üretilmesi gerekmektedir. Batılı ülkelerin uzun vadeli stratejik planlamalarına kıyasla, Türkiye'nin daha kısa vadeli ve reaktif adımlar görülmektedir. Afrika politikasının 1998 Eylem Planı ile başlayan süreç de esasen aksiyonel olmaktan uzak daha çok reaksiyonel bir süreçtir. Bu bağlamda son yirmi yıllık tecrübeye istinaden gelinen nokta itibariyle aksiyonel, dinamik şartlara ayak uyduran, yeni şeyler vadeden, güçlü adımlar atılmalıdır. Afrika politikasının gündelik iç ve dış siyasi gelişmelerden (algı çevresi, uluslararası ortam ve aktörler) etkilenmesinden mütevellit muhkem bir pozisyon elde etmesi elzemdir.

Türkiye, Afrika'da kamu diplomasisi kurumlarının büyük desteğiyle yumuşak güç ve insani yardım alanlarında önemli kazanımlar elde etmiş görünmektedir. Öyle ki insani yardım politik bir yaklaşım olarak Afrika politikalarında Türkiye atfedilmektedir. Ancak Türkiye'nin yardım politikasında kalıcı etki oluşturacak mekanizmanın zayıf olduğu görülmektedir. Yardım politikasında fizibilite çalışmalarına önem verildiği, gerekli yerlere yardımın iletilmesi hususunda başarılı bir gayret olduğu görülmekle birlikte yardımlar sonuç odaklı yaklaşımdan uzaktır. Yardımların denetimine, takibine, sürdürülebilirliğine, etkisine yönelik bir sistemin olmadığı veya var olan mekanizmaların (görev dönüş raporları) işlevsiz olduğu görülmektedir. Yardım etki analizine yönelik sistematik oluşturulmalı ya da var olan mekanizmalar aktif hale getirilmelidir.

STK'ların yardımlarına yönelik olumsuz algılar ve eleştiriler mevcuttur. Bu yöndeki eleştiriler/öz eleştiriler, STK'lara yönelik devlet koordinasyonun –her ne kadar TİKA'nın görev alanına dâhil olsa da- tam olarak sağlanamadığını, yeterince denetim olmadığını göstermektedir. Mevcut durumun Türkiye'nin insani yardım temelli ulusal öz-imajına yönelik bir tahribat oluşturma ihtimali söz konusudur.

Türkiye'nin yeni bir yaklaşım olarak veren elden ziyade, stratejik ortaklığın esasını oluşturan birlikte üreten, fayda elde eden işbirliklerine yönelmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda yumuşak güç unsurları üzerine kurulu politikaya akıllı güç (*smart power*) unsurlarının da eklendiği görülmektedir. Türkiye'nin Afrikalı devletlerle kurduğu askeri işbirlikleri (askeri üs, savunma sanayi iş birlikleri İHA, SİHA, zırhlı araç satışı) bu anlamda önemlidir. Ayrıca tüm kamu diplomasisi kurumlarının Türkiye'nin ticari ilişkilerine siyasi, ekonomik ve toplumsal zeminde destek olması akıllı güçle ilgilidir.

Türkiye'nin uluslararası sistemdeki adaletsizliğe dile getiren "dünya beşten büyüktür" söylemi, Batı-Afrika ilişkilerindeki tarihi ve mevcut asimetrik tutuma yönelik itiraz olması bakımından önemlidir. Bu söylem Afrika'nın sesi olma girişimi olarak, kıtanın küresel sistemde daha fazla temsil edilmesini savunmaya yönelik eşit ortaklık vizyonu ile tutarlı bir söylemdir. Türkiye'nin Somali ve Etiyopya arasındaki krizde arabulucu rolüyle barışı tesis etmesi, Afrika politikasında yenilikçi ve girişimci bir dış politika sunması açısından son derece başarılıdır. İki ülke arasında arabulucu rolünün Türkiye'nin "dünya barışına hizmet" ulusal öz-imajıyla tutarlı olması, hamaset söyleminin ötesine geçen somut bir adım olması bakımından önemlidir.

Türkiye'nin Afrika ile Osmanlı'dan miras kadim tarihi ilişkileri ortaya çıkarmaya yönelik adımları Afrika politikasındaki olumlu unsurlardan birisidir. Tarihini hatırlamak ve hatırlatmak kapsamında önemli faaliyetler gerçekleştirilmektedir. İlişkilerdeki tarihi zenginliğin ortaya çıkarılması diğer birçok katkısının yanı sıra politika uygulama aşamasında özellikle saha çalışanları açısından motivasyon artırıcı bir yöne sahiptir. Saha çalışanlarının bulundukları ülkelerdeki tarihi ilişkileri ortaya çıkarmayı görev edinmeleri duydukları şevkin nişanesidir. Ayrıca tarihi ilişkilerden mülhem Osmanlı soyundan gelenlere veya kendisini Osmanlı'ya ait hissedenlere yönelik yaklaşımlar diaspora oluşturmaya yönelik girişimler olmaları itibariyle politikanın önemli başarılarındandır. Bu başarı Türkiye'nin Afrika kıtasında zayıf lobi girişimlerini ikame etmesi bakımından uzun vadeli bir etki ve potansiyel barındırmaktadır.

KAYNAKÇA

21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü. (2011). "Psikolojik Operasyon, Algı Yönetimi ve Propaganda". Erişim Tarihi: 27.08.2023. https://21yyte.org/milli-guvenlik-ve-dis-politika-arastirmalari-merkezi/psikolojik-operasyon-algi-yonetimi-ve-propaganda/6344

Acemoglu, D., & Robinson, J. A. (2010). Why is Africa poor?. *Economic history of developing regions*, *25*(1), 21-50.

Adler, E. (1997). Seizing the middle ground: Constructivism in world politics. *European journal of international relations*, *3*(3), 319-363.

Adler, E. (2013). Constructivism in International Relations: Sources, Contributions and Debates. Carlsnaes W., Risse, T. and Simmons, B. A. (Ed.). *Handbook of international relations*, (ss. 112-144), London: SAGE Publications.

AFDB. (2023). *African Economic Outlook 2023: Mobilizing Private Sector Financing for Climate and Green Growth in Africa*. African Development Bank.

African Union (t.y.) "Agenda 2063: The Africa We Want", Erişim Tarihi: 8.12.2023, https://au.int/en/agenda2063/overview

African Union. (2015). *Africa Health Strategy 2016-2030*. Department of Social Affairs African Union Commission, Addis Ababa.

African Vibes. (2022). "10 African countries with vision plans that will dramatically transform them in the next 10 years". 2 Mart, Erişim Tarihi: 10.12.2023 https://africanvibes.com/10-african-countries-with-vision-plans-that-will-dramatically-transform-them-in-the-next-10-years/

Afrobarometer. (2023). *Africans want more democracy, but their leaders still aren't listening*. Ocak, Afrobarometer Policy Paper No. 85.

AK Parti (2015). "4. Olağan Büyük Kongre 2023 Siyasi Vizyonu", Ocak. Erişim Tarihi: 20.05.2025, https://www.akparti.org.tr/media/272148/2023-vizyonu.pdf

AK Parti (2022) "Cumhurbaşkanımız Erdoğan, Büyükelçiler Konferansı'na katıldı", 8 Ağustos, Erişim Tarihi: 20.05.2025, https://akparti.org.tr/haberler/cumhurbaskanimiz-erdogan-buyukelciler-konferansina-katildi-08-08-2022-161118/

Akgün, B. (2018). “Küresel Ölçekte FETÖ İle Eğitim Alanında Mücadele”, *Kriter Dergi*, Erişim Tarihi: 15.01.2024, https://kriterdergi.com/yazar/birol-akgun/kuresel-olcekte-feto-ile-egitim-alaninda-mucadele

Akgün, B. (2021a). “Afrika’nın Geleceği İçin Eğitim: Türkiye Maarif Vakfı”, *Kriter Dergi*, Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://kriterdergi.com/dosya-afrikada-turkiye/afrikanin-gelecegi-icin-egitim-turkiye-maarif-vakfi

Akgün, B. (2021b). “Türkiye Maarif Vakfı’nın Türkiye-Afrika İlişkilerindeki Yeri, Önemi ve Gelecekteki Rolü”, *SETA*, Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://www.setav.org/uzmanlar-cevapliyor-turkiye-afrika-iliskilerinde-yukselen-ortaklik/#bakgun

Akgün, B. (2023a). “Bir Soğuk Savaş Örgütü Olarak FETÖ’nün Yurt Dışı Eğitim Yapılanması ve Türkiye Maarif Vakfı”, *Kriter Dergi*, Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://kriterdergi.com/yazar/birol-akgun/bir-soguk-savas-orgutu-olarak-fetonun-yurt-disi-egitim-yapilanmasi-ve-turkiye-maarif-vakfi

Akgün, B. (2023b). “Türkiye’nin Yurt Dışındaki Eğitim Politikasının Taşıyıcısı Olarak Türkiye Maarif Vakfı”, *Kriter Dergi*, Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://kriterdergi.com/yazar/birol-akgun/turkiyenin-yurt-disindaki-egitim-politikasinin-tasiyicisi-olarak-turkiye-maarif-vakfi

Akgün, M., Perçinoğlu, G., & Gündoğar, S. S. (2010). *The perception of Turkey in the Middle East*. Tesev Publications.

Aksan, S. (2024). “Türk SİHA'lar başrolde: Afrika'da 'devlet' olmak”, *TRT Haber*, 23 Nisan, Erişim Tarihi: 27.05.2025, https://www.trthaber.com/haber/savunma/turk-sihalar-basrolde-afrikada-devlet-olmak-852677.html

Alagaş, M. F. (2015). 'Dünyanın Türkçe'ye ilgisi artıyor'. *Anadolu Ajansı.* Erişim Tarihi: 21.05.2023, *https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/dunyanin-turkceye-ilgisi-artiyor/68616*

Alao A. (2000). *The role of African regional and sub-regional organisations in conflict prevention and resolution*. African Security Unit Centre for Defence Studies King’s College University of London, Working Paper No. 23.

Alden, C., & Arran, A. (2017). *Foreign policy analysis: new approaches*. New York. Routledge.

Alemazung, J. A. (2010). Post-colonial colonialism: An analysis of international factors and actors marring African socio-economic and political development. *The Journal of Pan African Studies*, *3*(10), 62-84.

Alexander, M. G., Levin, S., & Henry, P. J. (2005). Image theory, social identity, and social dominance: Structural characteristics and individual motives underlying international images. *Political psychology*, *26*(1), 27-45.

Alhinho, J. (2023). *Global capitalism crisis fueling coups and instability in Africa*. Frontiers in Political Science, 5.

Allison, G. T. (1971). *Essence of decision: Explaining the Cuban missile crisis*. Boston: Little, Brown.

Ametbek, D. (2017). Perception and image theory of international relations, *Ankasam*, Erişim Tarihi: 13.03.2023. https://www.ankasam.org/perception-and-image-theory-of-international-relations/?lang=en#_edn5

Aral, B. (2009). Turkey in the UN Security Council: Its election and performance. *Insight Turkey*, 151-168.

Aral, B. (2019). The world is bigger than five. *Insight Turkey*, *21*(4), 71-96.

Argun, S. (2018). "Afrika'da Din Hizmetine Adanmış Bir Ömür: Ebu Bekir Efendi", *Diyanet Haber*, Erişim Tarihi: 21.05.2023, https://www.diyanethaber.com.tr/afrikada-din-hizmetine-adanmis-bir-omur-ebu-bekir-efendi

Argun, S. (2024). "Onur Konuğu", 25-27 Mayıs Uluslararası Afrika Sempozyumu, Malatya.

Arğın, E. (2021). *Algı, Sosyal Algı ve Algı Yönetiminin Sosyal Medyada Kullanımı*, Ankara: İksad.

Arı, T. (2011). *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*. Bursa: MKM Yayıncılık.

Arkan, Z. (2017). "FETÖ Okulları Türk Okulu Değildir", *Kriter Dergi*, Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://kriterdergi.com/yurtdisi-turkler-ve-akraba-topluluklar-baskanligi-ytb/feto-okullari-turk-okulu-degildir

Ateş, M. (2022). *Afrika'da İngiliz Sömürgeciliği ve Sömürge Sonrası Dönemde İlişkiler*, Ankara: Orion Akademi.

Atkinson, R. & Hilgard, E. R. (2021). *Psikolojiye Giriş*. Aankara: Arkadaş.

AU/UNECA/AFDB/UNDP. (2023). 2023 *Africa Sustainable Development Report*. Eylül, Addis Ababa.

Audi, R. (2010). *Epistemology: A contemporary introduction to the theory of knowledge*. New York: Routledge.

Aydın, G. (2020). Sovyet Ardılı Coğrafyada Kimlik ve Dış Politika İlişkisi, Çapar, G. (Ed.), *Uluslararası İlişkilerde Kimlik Perspektifinden Dış Politika Biz ve Ötekiler*, (ss. 69-100), Ankara: Siyasal Kitabevi.

Aydın-Düzgit, S. (2018). Foreign policy and identity change: Analysing perceptions of Europe among the Turkish public. *Politics*, *38*(1), 19-34.

Ayman, S. G. (2012). Türkiye İran İlişkilerinde Kimlik, Güvenlik, İşbirliği ve Rekabet. Faruk Sönmezoğlu, Nurcan Özgür Baklacıoğlu ve Özlem Terzi (ed.), *21. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi*, (ss. 547-592), İstanbul: Der Yayınları.

Bakan, İ. & Kefe, İ. (2012). Kurumsal açıdan algı ve algı yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *2*(1), 19-34.

Balcı, A. (2016). Realizm, Kardaş, Ş. ve Balcı, A. (Ed.). *Uluslararası İlişkilere Giriş*, (ss. 119-146), İstanbul: Küre Yayınları.

Balcıkoca, S. (2021). "Çad'daki Osmanlı torunları, Türk hayırseverlerin desteğiyle 'bayram' ediyor", *Anadolu Ajansı,* Erişim Tarihi: 21.05.2023, https://www.aa.com.tr/tr/gundem/caddaki-osmanli-torunlari-turk-hayirseverlerin-destegiyle-bayram-ediyor/2311246

Başaran, D. (2020). Atatürk dönemi Türk dış politikasında savunmacı realizm anlayışı ve üçüncü dünyacılık. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *2*(1), 83-99.

Beşergil, B. (2021). "Algı Felsefesi (philosophy of perception)". Erişim Tarihi: 23.08.2023. https://bilsenbesergil.blogspot.com/p/alg-felsefesi-philosophy-of-perception.html

Bhattacharyya, S. (2009). Root causes of African underdevelopment. *Journal of African Economies*, *18*(5), 745-780.

Bilali, R. (2010). Assessing the Internal Validity of Image Theory in the Context of Turkey-US Relations. *Political Psychology, 31*(2), 275-303.

BİLGESAM. (2011). *Afrika'da Türkiye ve Türk Algısı. (Mısır-Fas-Senegal-Tanzanya).* Aralık. BİLGESAM Yayınları. Rapor No: 39.

Blanton, R., Mason, T. D., & Athow, B. (2001). Colonial style and post-colonial ethnic conflict in Africa. *Journal of Peace Research*, *38*(4), 473-491.

Bojang, A. S. (2018). The study of foreign policy in international relations. *Journal of Political Sciences & Public Affairs*, *6*(4), 1-9.

Boulding, K. E. (1959). National images and international systems. *Journal of conflict resolution*, *3*(2), 120-131.

Bozdaglioglu, Y. (2003). *Turkish foreign policy and Turkish identity: a constructivist approach*. New York: Routledge.

Breuning, M. (2007). *Foreign Policy Analysis: A Comparative Introduction*. New York, Palgrave Macmillan

Brown, C. (2006). *Cognitive psychology*. London: Sage.

Browning, N, Bousso, R. and Roelf, W. (2022). "Ukraine war rekindles Europe's demand for African oil and gas", 22 Temmuz, Erişim Tarihi: 10.12.2023, https://www.reuters.com/business/energy/ukraine-war-rekindles-europes-demand-african-oil-gas-2022-07-22/

Bulur, M & Mehmet, F. H. (2016). "Türkçe Yunus Emre'yle dünyaya yayılıyor". *Anadolu Ajansı*. Erişim Tarihi: 21.05.2023, https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkce-yunus-emreyle-dunyaya-yayiliyor/683408

Bulur, M. (2018). "Senegal'de Türkçe öğretimi çabaları hız kazanıyor". *Anadolu Ajansı.* Erişim Tarihi: 21.05.2023, https://www.aa.com.tr/tr/dunya/senegalde-turkce-ogretimi-cabalari-hiz-kazaniyor/1075874

Can, M. (2021). Presokratik Felsefede Duyum ve Algı Sorunu. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (32), 91-107.

Carlsnaes, W. (2013). Foreign Policy. Carlsnaes W., Risse, T. and Simmons, B. A. (Ed.). *Handbook of international relations*, (ss. 298-325), London: SAGE Publications.

Caşın, M. H. (2014). Dış Politika Karar Alma Analizlerinde Algı Yapıları (Cognitive Structures) Kuramı ve Yeni Eğilimler, Bilal Karabulut. (ed.) *Algı Yönetimi* (ss. 137-184), İstanbul, Alfa.

Cem, İ. (2000). Turkey and Europe Looking to the Future from a Historical Perspective. *Perceptıons: Journal of International Affairs*, 5(2).

Cognifit. (t.y.) "Algı", Erişim Tarihi: 11.08.2023, https://www.cognifit.com/tr/perception

Coşkun, B. B. (2012). Uluslararası İlişkilerde 'Kimlik' ve Türk Dış Politikası, Ertan Efegil ve Rıdvan Kalaycı (ed.), *Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi*, (ss. 603-620), Ankara: Nobel.

Cowan, G., & Cull, N. J. (2008). Public diplomacy in a changing world. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, *616*(1), 6-8.

Cull, N. J. (2006). "Public Diplomacy" Before Gullion: The Evolution of a Phrase. *USC Center on Public Diplomacy*. Erişim Tarihi: 13.07.2023. https://uscpublicdiplomacy.org/blog/public-diplomacy-gullion-evolution-phrase

Çağlıyan İçener, Z., (2023). *Türkiye's Africa Policy Between National Interest and International Responsibility* . 10th International Mardin Artuklu Scientific Researches Conference (pp.830-843). Mardin, Turkey.

Çalış, Ş. H. ve Metkin, K. (2019). İnşacılık ve Türk Dış Politikası Üzerine Tezler: Teori Çerçeve-Analitik Uygulama. Oğuzlu, T. Ve Ongun, Y. (Ed.) *Türk Dış Politikasında Güncel Sorunlar ve Teorik Uygulamalar*, (ss. 49-96), Ankara: Nobel Yayınları.

Çam, S. (2012). Türkiye değişen dünya düzeninde daha etkin bir rol almaya başladı. *TİKA Dünyası*, Sayı 2, 3-5.

Çam, S. (2014). Değerli TİKA Dünyası Okurları. *TİKA Dünyası*, Sayı 4, 1-3.

Çam, S. (2017a). "Bir Afrika var Afrika'dan içeru". *Yeni Şafak*, Erişim Tarihi: 22.05.2023, https://www.yenisafak.com/dusunce-gunlugu/bir-afrika-var-afrikadan-iceru-2601484

Çam, S. (2017b). "Afrika'nın geleceği karartılamaz", Anadolu Ajansı. 9 Mayıs, Erişim Tarihi: 22.05.2023, https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/afrikanin-gelecegi-karartilamaz/814386

Çam, S. (2018). “Evet, TİKA’yı kapatın!”, 9 Haziran, *Star*, Erişim Tarihi: 22.05.2023, https://www.star.com.tr/acik-gorus/evet-tikayi-kapatin-haber-1352156/

Çapar, G. (2020). Dış Politika Açısından Toplumsal, Siyasal ve Uluslararası Boyutlarıyla Kimlik ve Kültür: Biz ve Ötekiler Ayrımına Kavramsal ve kUramsal Bir Bakış, Çapar, G. (Ed.), *Uluslararası İlişkilerde Kimlik Perspektifinden Dış Politika Biz ve Ötekiler*, (ss. 69-100), Ankara: Siyasal Kitabevi.

Çınar, M. (2017). Turkey’s ‘Western’or ‘Muslim’identity and the AKP’s civilizational discourse. *Islamism, Populism, and Turkish Foreign Policy*, 19(2), 176-197.

d’Hooghe I. (2015). *China’s Public Diplomacy*. Boston: Brill.

Dalar, M. (2022). Afrika Devletlerinin Sınır Sorunlarına Uluslararası Hukuk Çözümleri, Şahin, B. Colosio, V. Ve Bayram, M. (ed.), Afrika’da Politika ve Uluslararası İlişkiler, (ss. 265-286), Ankara: Nika Yayınları.

Dalar, Z. (2023). *Perceptions of Turkey and France in West Africa: The cases of Malian and Senegalese students in Turkey* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Middle East Technical University, Graduate School of Social Sciences.

Davutoğlu, A. (1996). “Dış politikada yeni ufuklar”. *Yeni Şafak,* 15 Ekim, Erişim Tarihi: 20.05.2025, https://www.yenisafak.com/yazarlar/ahmetdavutoglu/di-politikada-yeni-ufuklar-2027140

Davutoğlu, A. (2001). *Stratejik derinlik: Türkiye'nin uluslararası konumu*. İstanbul: Küre Yayınları.

Davutoğlu, A. (2008). Turkey's foreign policy vision: an assessment of 2007. *Insight Turkey*, 10(1), 77-96.

DEİK (t.y.). “Bakan Bolat: Afrika İle Ticaret Hacmimiz 40,7 Milyar Dolara Ulaştı”, Erişim Tarihi: 27.05.2025, https://www.deik.org.tr/basin-aciklamalari-bakan-bolat-afrika-ile-ticaret-hacmimiz-40-7-milyar-dolara-ulasti

Demir, G. (2023). “Ukrayna-Rusya Savaşı'nın birinci yılında Türkiye’nin arabulucu rolü”, *Anadolu Ajansı*, 24 Şubat, Erişim Tarihi: 22.05.2025, https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-ukrayna-rusya-savasinin-birinci-yilinda-turkiye-nin-arabulucu-rolu/2829905

Demirkılınç, S. (2020). Politik Psikoloji ve Dış Politika Analizi: Dış Politik Psikoloji, Şenol Kantarcı, (ed.) *Politik Psikoloji Boyutuyla Türk Dış Politikası (1923-2000)*, Ankara, Nobel Yayıncılık.

Demirtaş, B. (2016). İnşacılık, Kardaş, Ş. ve Balcı, A. (Ed.). *Uluslararası İlişkilere Giriş*, (ss. 119-146), İstanbul: Küre Yayınları.

Diez, T., Fernandes da Costa, A., & Bode, I. (2011). Key concepts in international relations. London, Sage.

Diş, A. (2025). "İber'den Balkanlar'a, Afrika'dan Uzak Asya'ya: Türk silahları dünyayı kuşatıyor", *GZT*, 13 Mart, Erişim Tarihi: 27.05.2025, https://www.gzt.com/gercek-hayat/iberden-balkanlara-afrikadan-uzak-asyaya-turk-silahlari-dunyayi-kusatiyor-3793764

Diyanet (2013). "Kurumsal Tarihçe", 28 Mayıs, Erişim Tarihi: 20.02.2023, https://www.diyanet.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay/1/diyanet-isleri-baskanligi-kurulus-ve-tarihcesi

Diyanet (2015). *Faaliyet Raporu 2014.* Ankara.

Diyanet (2016). *Faaliyet Raporu 2015.* Ankara.

Diyanet (2017). *Faaliyet Raporu 2016.* Ankara.

Diyanet (2018). "Yanlış din algısı zamanla terör örgütlerini doğuruyor", Erişim Tarihi: 07.04.2024, https://disiliskiler.diyanet.gov.tr/Detay/254/"yanlış-din-algısı-zamanla-terör-örgütlerini-doğuruyor

Diyanet (2019a). "III. Afrika Ülkeleri Müslüman Dini Liderler Zirvesi" 19 Ekim 2019'da İstanbul'da başladı", Erişim Tarihi: 07.04.2024, https://disiliskiler.diyanet.gov.tr/Detay/345/"iii-afrika-ülkeleri-müslüman-dini-liderler-zirvesi"-19-ekim-2019'da-istanbul'da-başladı

Diyanet (2019b). "Diyanet İşleri Başkanı Erbaş, Cibuti 2. Abdülhamid Han Camii'nde hutbe irad etti", Erişim Tarihi: 07.04.2024, https://www.diyanet.gov.tr/ru-ru/организационная/деталь/26153/diyanet-isleri-baskani-erbas-cibuti-2-abdulhamid-han-camiinde-hutbe-irad-etti

Diyanet (2019c). “Afrikalı insanları yokluk içerisinde yaşatmak, emperyalist zihniyetin ürünüdür”, Erişim Tarihi: 07.04.2024, https://www.diyanet.gov.tr/tr-tr/Kurumsal/Detay/26052

Diyanet (2019d). “Neslimizi sapkın anlayışlara karşı eğitmek, bilinçlendirmek ve korumak hepimizin vazifesidir”, Erişim Tarihi: 07.04.2024, https://disiliskiler.diyanet.gov.tr/Detay/325/“neslimizi-sapkın-anlayışlara-karşı-eğitmek-bilinçlendirmek-ve-korumak-hepimizin-vazifesidir

Diyanet (2019e). “Cibuti 2. Abdülhamid Han Camii 29 Kasım 2019 Cuma günü dualarla açıldı”, Erişim Tarihi: 07.04.2024, https://disiliskiler.diyanet.gov.tr/Detay/356/-cibuti-2-abdülhamid-han-camii-29-kasım-2019-cuma-günü-dualarla-açıldı

Diyanet (2019f). “Afrikalı Müslüman dini liderler, sabah namazını Eyüp Sultan Camii'nde kıldı”, Erişim Tarihi: 07.04.2024, https://disiliskiler.diyanet.gov.tr/Detay/348/afrikalı-müslüman-dini-liderler-sabah-namazını-eyüp-sultan-camii'nde-kıldı

Diyanet (2019g). “3. Afrika Müslüman Dini Liderler Zirvesi sonuç bildirgesinin okunmasıyla sona erdi”, Erişim Tarihi: 07.04.2024, https://diyanet.gov.tr/de-DE/institutionellen/Detail/26049

Diyanet (2019h). “Bizim gönül coğrafyamız sadece Anadolu ile sınırlı olmamalı”, Erişim Tarihi: 07.04.2024, https://disiliskiler.diyanet.gov.tr/Detay/309/“bizim-gönül-coğrafyamız-sadece-anadolu-ile-sınırlı-olmamalı

Diyanet (2021a). “Diyanet İşleri Başkanı Erbaş, Gana’da Akra Furkan Camii ve Külliyesinin açılışını gerçekleştirdi”, Erişim Tarihi: 07.04.2024, https://www.diyanet.gov.tr/tr-TR/Content/PrintDetail/32570

Diyanet (2021b). “Yeryüzündeki bir buçuk milyar Müslümanın gözü, kulağı ve ümitleri bizdedir.” Erişim Tarihi: 07.04.2024, https://disiliskiler.diyanet.gov.tr/Detay/467/“yeryüzündeki-bir-buçuk-milyar-müslümanın-gözü-kulağı-ve-ümitleri-bizdedir”-23-ağustos-2021-pazartesi-

Diyanet (2022a). “Diyanet İşleri Başkanı Erbaş, Cibuti Din İşleri ve Vakıflar Bakanı Barreh’i kabul etti.” Erişim Tarihi: 07.04.2024, https://disiliskiler.diyanet.gov.tr/Detay/512/diyanet-işleri-başkanı-erbaş-cibuti-din-işleri-ve-vakıflar-bakanı-barreh’i-kabul-etti-18-mayıs-2022-çarşamba-

Diyanet (2022b). *Faaliyet Raporu 2021.* Ankara.

Diyanet (2023). *Faaliyet Raporu 2022.* Ankara.

Diyanet, (t.y.). "Yurt Dışı Temsilcilikler", Erişim Tarihi: 20.02.2023, https://disiliskiler.diyanet.gov.tr/kategoriler/yurt-dışı-temsilcilikler

Doğan, D. (2013). "Türkiye'nin Afrika'ya Dönüşü", *Artı Doksan*, Sayı 5, 80-83.

Doğan, Ö. F. (2025). "Afrika'nın artan potansiyeli ve Türkiye modeli", *Anadolu Ajansı*, 3 Ocak, Erişim Tarihi: 20.05.2025, https://www.aa.com.tr/tr/analiz/afrikanin-artan-potansiyeli-ve-turkiye-modeli/3440821

Doğru Haber (2013). Erişim Tarihi: 22.05.2023, https://dogruhaber.com.tr/gormez-insanlik-afrika-icin-allaha-hesap-verecektir,

Doğru, A. (2017). "Gönüllü Türk gençleri, Afrika'daki gençlere rol model oluyor", *Anadolu Ajansı,* Erişim Tarihi: 21.05.2023, https://www.aa.com.tr/tr/dunya/gonullu-turk-gencleri-afrikadaki-genclere-rol-model-oluyor/909962

Doster, B. (2007). *Atatürk ve Türk Devrimi'nin Asya ve Afrika'daki Etkileri*. *38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Afrika Çalışmaları Kongresi)*, 10-15 Eylül, (ss. 621-632). Ankara, Türkiye.

Doty, R. L. (1993). Foreign policy as social construction: A post-positivist analysis of US counterinsurgency policy in the Philippines. *International studies quarterly*, *37*(3), 297-320.

Dugis, V. (2007). Analysing Foreign Policy. *Masyarakat, Kebudayaan, dan Politik*, April-Juni (2), 113-24.

Easterly, W., & Levine, R. (1997). Africa's growth tragedy: policies and ethnic divisions. *The quarterly journal of economics*, 1203-1250.

Efegil, E. (2018). *Dış Politika Analizi (Ders Notları)*. İstanbul, Gündoğan Yayınları.

EIU. (2023). *Democracy Index 2022: Frontline democracy and the battle for Ukraine*. London.

Ekşi M. (2009). Bir Zenginlik Kaynağı Olarak Çok Kimliklilik: Türk Dış Politikasında Kimliğin Rolü, *Stratejik Boyut (1)4,* 97-102.

Ekşi, M. (2020). Kamu Diplomasisi. Ali Resul Usul ve İsmail Yaylacı (ed.) *Dönüşen Diplomasi ve Türkiye*. (ss. 289-320), Küre Yayınları.

Eralp, A. (2018). *Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*. İstanbul. İletişim Yayınları.

Erdoğan, E. (2020). Sonsuz Olasıklar Diyarında: Dış Politika Analizi ve Araştırma Yöntemleri Tercihleri. Bezen Balamir Coşkun ve İnan Rüma (ed.) *Dış Politika Analizi Konu, Kuram, Yöntem.* (ss. 1-4041-76), İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Eregha, P. B., & Oziegbe, T. R. (2016). Official development assistance, volatility and per capita real gdp growth in sub-Saharan African countries: a comparative regional analysis. *The Journal of Developing Areas*, *50*(4), 363-382.

Eren, A. (2021a). Takdim. Elem Eyrice Tepeciklioğlu ve Mürsel Bayram (ed.) *Afrika Yıllığı 2021*. (ss. 7-9). Ankara: YTB Yayınları.

Eren, A. (2021b). Türkiye-Afrika ilişkilerinde ortak gelecek, ortak kazanım: Türkiye Bursları, *Anadolu Ajansı*. Erişim Tarihi: 13.06.2024. https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-turkiye-afrika-iliskilerinde-ortak-gelecek-ortak-kazanim-turkiye-burslari/2448990

Eren, A. (2022a). Takdim. Elem Eyrice Tepeciklioğlu ve Mürsel Bayram (ed.) *Afrika Yıllığı 2022*. (ss. 7-9). Ankara: YTB Yayınları.

Eren, A. (2022b). "Takdim", *Memleketim Dergisi*, Sayı 6, 3.

Eren, E. (2017). Sivil toplumun dış politika inşasındaki rolü: Türk kamu diplomasisi örneği. *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, *2*(1), 36-49.

Erişen, C. (2016). Dış Politika Analizi, Ali Balcı ve Şaban Kardaş, (ed.) *Uluslararası İlişkilere Giriş*, (ss. 367-388), İstabul, Küre.

Ermağan, İ. ve Ateş, M. (2022). Çin'in Afrika Politikası, Caşın, M. H., Kısacık, S. ve Donduran, C. (ed.), 21. Yüzyılda Bütün Boyutlarıyla Çin Halk Cumhuriyeti, (ss. 827-864), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Ertem, H. S. (2012). Kimlik ve güvenlik ilişkisine konstrüktivist bir yaklaşım:"Kimliğin güvenliği" ve "güvenliğin kimliği". *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, *8*(16), 177-236.

European Commision (2022), “Africa's growth potential”, 5 Ekim, Erişim Tarihi: 10.12.2023, https://knowledge4policy.ec.europa.eu/foresight/africas-growth-potential_en

Evans, G. and Newnham J. (1998). *The Penguin Dictionary of International Relations*, London, Penguin Books.

Fırat, M. M. (2012). Türkiye-Afrika İlişkileri. Faruk Sönmezoğlu, Nurcan Özgür Baklacıoğlu ve Özlem Terzi (ed.), *21. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi*, (ss. 801-824), İstanbul: Der Yayınları.

Frankema, E. (2021). *Why Africa is not that poor*. African Economic History Network, Working Paper Series No. 61.

Freedom House. (2023). *Freedom in the World 2023*. Mart, Washington.

Friedman, A. 2011. La perception : Une approche en sociologie cognitive. Clément, F. and Kaufmann, L. (Eds), *La sociologie cognitive*, pp. 161-192. Paris: Éditions de la Maison des sciences de l’homme.

Future Africa (t.y.) “Future Africa-A unique pan-African platform”, Erişim Tarihi: 10.12.2023, https://www.futureafrica.science

Galal, S. (2023). “Distribution of the population of Sub-Saharan Africa as of 2020, by religious affiliation”. *Statista*. Erişim Tarihi: 5.12.2023. https://www.statista.com/statistics/1282636/distribution-of-religions-in-sub-saharan-africa/

Gellatly, A. and Braisby, N. (2005). Foundations of cognitive psychology. Nick Braisby and Angus Gellatly (ed.) *Cognitive Psychology*. (pp: 1-33). Oxford: Oxford University Press

Gençoğlu, H. (2022). “1922 Büyük Türk zaferi, Afrika basınında”, *Independent Türkçe*, Erişim Tarihi: 21.05.2025, https://www.indyturk.com/node/547071/türkiyeden-sesler/1922-büyük-türk-zaferi-afrika-basınında

George, A. L. (1969). The" operational code": A neglected approach to the study of political leaders and decision-making. *International studies quarterly*, *13*(2), 190-222.

Gilbert, E., ve Reynolds, J. T. (2016). *Dünya Tarihinde Afrika*. İstanbul: Küre Yayınları.

Goldgeier, J. M., & Tetlock, P. E. (2001). Psychology and international relations theory. *Annual Review of Political Science*, *4*(1), 67-92.

Goldstein, E. B. (2010). *Encyclopedia of Perception*. Los Angeles, Sage.

Goldstein, E. B. (2019). *Duyum ve Algı*. Ankara: Nobel.

Goldstone, J. A. (2019). "Africa 2050: Demographic Truth and Consequences", Hoover Institution, 14 January, Erişim Tarihi: 20.12.2023, https://www.hoover.org/research/africa-2050-demographic-truth-and-consequences

Goldstone, J. A. and May, J. F. (2023). "The Global Economy's Future Depends on Africa". *Foreign Affairs*. 18 May, Erişim Tarihi: 8.12.2023, https://www.foreignaffairs.com/africa/global-economys-future-depends-africa

Green, E. (2013). Explaining African ethnic diversity. *International Political Science Review*, *34*(3), 235-253.

Güleç, C. (2018). Dış politika analizinde karar verme süreci ve karar verme modelleri. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, *3*(1), 79-102.

Gülmez, B. ve Gülmez Buhari, D. (2020). Dış Politika Analizi: Teorik Yaklaşımlar. Bezen Balamir Coşkun ve İnan Rüma (ed.) *Dış Politika Analizi Konu, Kuram, Yöntem.* (ss. 1-40), İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Güvendik, M. Ö. (2021). "TİKA ve YEE temsilcileri Türkiye'nin Güney Afrika'daki kamu ve kültür diplomasisi faaliyetlerini değerlendirdi". *Anadolu Ajansı*. Erişim Tarihi: 21.05.2023, https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/tika-ve-yee-temsilcileri-turkiyenin-guney-afrikadaki-kamu-ve-kultur-diplomasisi-faaliyetlerini-degerlendirdi/2117233

Hale, W. (2021). *1774'ten Günümüze Türk Dış Politikası*. Ankara: Serbest Akademi.

Halistoprak, B. T. (2019). Türk Dış Politikasındaki Afrika Açılımı'nın Rol Kuramı Çerçevesinde İncelenmesi. Oğuzlu, T. Ve Ongun, Y. (Ed.) *Türk Dış Politikasında Güncel Sorunlar ve Teorik Uygulamalar*, (ss. 281-306), Ankara: Nobel Yayınları.

Han, A. K. (2018). Introduction, Çağrı Erhan & Erhan Akdemir (ed.) *Foreign Policy Analysis,* (ss. 3-30), Eskişehir, Anadolu University.

Hazar, N. (2014). Türkiye-Afrika Siyasal İlişkileri: Geçmişten Günümüze, Ermağan, İ. (ed.) Dünya Siyasetinde Afrika 1, (ss. 379-396), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Hazar, N. (2016). *Türkiye Afrika İlişkileri*, Ankara: Akçağ.

Helvacıköylü, G. (2019). The Effect Of Neo-Ottomanısm In Turkısh Foreıgn Polıcy For The Balkans And Afrıca In Davutoğlu Perıod (2009-2014). (Yayımlanmamış doktora tezi). Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hermann, M. G. (1980). Explaining foreign policy behavior using the personal characteristics of political leaders. *International studies quarterly*, *24*(1), 7-46.

Herrmann R. K. (2013) Perceptions and Image Theory in International Relations, L. Huddy, D. O. Sears, J. S. Levy (Ed.). *The oxford handbook of political psychology*, (ss. 334-363), Oxford: Oxford University Press.

Herrmann, R. (1986). The power of perceptions in foreign-policy decision making: Do views of the Soviet Union determine the policy choices of American leaders?. *American Journal of Political Science*, 841-875.

Herrmann, R. (1988). The empirical challenge of the cognitive revolution: A strategy for drawing inferences about perceptions. *International Studies Quarterly*, *32*(2), 175-203.

Herrmann, R. K. (1985). *Perceptions and Behavior in Soviet Foreign Policy*. University of Pittsburgh Press.

Herrmann, R. K., & Fischerkeller, M. P. (1995). Beyond the enemy image and spiral model: cognitive–strategic research after the cold war. *International organization*, *49*(3), 415-450.

Hill, C. (2003). *The changing politics of foreign policy*. New York. Palgrave Macmillan.

Holsti, K. J. (1970). National role conceptions in the study of foreign policy. *International studies quarterly*, *14*(3), 233-309.

Holsti, O. R. (1962). The belief system and national images: A case study. *Journal of Conflict Resolution*, *6*(3), 244-252.

Holsti, O. R. (1967). Cognitive dynamics and images of the enemy. *Journal of International Affairs*, *21*(1), 16-39.

Holsti, O. R., North, R. C., & Brody, R. (1968). Perception and Action in the 1914 Crisis. *Quantitative international politics: Insights and evidence*, 123-158.

Hopf, T. (1998). The promise of constructivism in international relations theory. *International security*, *23*(1), 171-200.

Hopf, T. (2002). *Social construction of international politics: identities & foreign policies, Moscow, 1955 and 1999*. New York: Cornell University Press.

Hoşgör, K. (2016). "Algı problemi üzerine". *Kilikya Felsefe Dergisi*, (1), 11-29.

Houghton, D. P. (2007). Reinvigorating the study of foreign policy decision making: Toward a constructivist approach. *Foreign policy analysis*, *3*(1), 24-45.

Houle, C., & Bodea, C. (2017). Ethnic inequality and coups in sub-Saharan Africa. *Journal of Peace Research*, *54*(3), 382-396.

Hudson, V. (2016). Dış Politika Analizinin Tarihi ve Evrimi, Steve Smith, Amelia Hadfield ve Tim Dunne (ed.) *Dış Politika*, (13-34), İstanbul, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi.

Hudson, V. M. (2005). "Foreign policy analysis: Actor-specific theory and the ground of international relations", *Foreign policy analysis*, (1), 1-30.

Hudson, V. M., & Day, B. S. (2020). *Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory*. Lanham: Rowman & Littlefield.

Hudson, V. M., & Vore, C. S. (1995). Foreign policy analysis yesterday, today, and tomorrow. *Mershon International Studies Review*, *39*, 209-238.

Huntington, S. P. (1996). *The clash of civilizations and the remaking of world order*. New York: Simon and Schuster.

Ibrahim, M. (2022). *Africa's past is not its future*. Foreign Affairs. Erişim Tarihi: 3.03.2023. https://www.foreignaffairs.com/africa/mo-ibrahim-africa-past-not-its-future

Ibrahim, M. (t.y.) "Future of Africa". *Unicef*, Erişim Tarihi: 12.03.2023. https://www.unicef.org.uk/globalbritainessays/mo-ibrahim-africa/

IEA. (2022). *The Role of Critical World Energy Outlook Special Report Minerals in Clean Energy Transitions*. World Energy Outlook Special Report.

IEP. (2022a). *Global Peace Index 2022: Measuring Peace in a Complex World*. Institute for Economics & Peace, Haziran, Sydney.

IEP. (2022b). *Global Terrorism Index 2022: Measuring the Impact of Terrorism*. Institute for Economics & Peace, Mart, Sydney.

IMF. (2023). *Regional Economic Outlook Sub-Saharan Africa: Light on the Horizon?*, Ekim.

Isilow, H. (2022). "Global leaders rush to Africa for future opportunities, experts say", *Anadolu Ajansı*, 12 Ağustos, Erişim Tarihi: 10.12.2023, https://www.aa.com.tr/en/africa/global-leaders-rush-to-africa-for-future-opportunities-experts-say/2659832

Jackson, P. T. & Jones, J. S. (2012), Constructivism. Devetak, R., Burke, A. and George, J. (Ed.). *An Introduction to International Relations*, (ss. 103-118), Cambridge: Cambridge University Press.

Janis, I. L. (1982). *Groupthink: Psychological studies of policy decisions and fiascoes*. Boston: Houghton Mifflin.

Janis, I. L. (1989). *Crucial decisions: Leadership in policymaking and crisis management*. Simon and Schuster.

Jervis R. (1985). Perceiving and coping with threat. Robert Jervis, Lebow R. N., Stein J. G. (ed.), *Psychology and deterrence* (pp. 13–33). Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Jervis, R. (2002). Signaling and perception: Drawing inferences and projecting images. K. R. Monroe (ed.), *Political psychology* (pp. 293–312). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Jervis, R. (2017a). *Perception and misperception in international politics*. New Jersey: Princeton University Press.

Jervis, R. (2017b). How Statesmen Think. New Jersey: Princeton University Press.

Jervis, R. (2017c). Yanlış Algılama Üzerine Varsayımlar. Diri, E. (Ed.). *Uluslararası İlişkilerde Anahtar Metinler*. (ss. 265-290), İstanbul: Der Yayınları.

Kaarbo, J., Lantis, J. S., & Beasley, R. K. (2013). The analysis of foreign policy in comparative perspective. Ryan K. Beasley vd. (ed.) *Foreign Policy in Comparative Perspective* (ss. 1-21), London, CQ press.

Kalaycı, R. (2017). *Sistem modelleri bağlamında devletlerin dış politika karar verme süreçlerinin karşılaştırmalı analizi: İran, Suudi Arabistan, Mısır ve Türkiye* (Yayımlanmamış doktora tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kalın, İ. (2012). Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi. Abdullah Özkan, Tuğçe Ersoy Öztürk (ed.) *Kamu Diplomasisi*, (ss. 145-160), İstanbul: Tasam.

Kaplan, E. (2013). "Türkçeyi "Yunus Emre"den öğrenmek istiyorlar". *Anadolu Ajansı.* Erişim Tarihi: 21.05.2023, https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkceyi-yunus-emreden-ogrenmek-istiyorlar/256185

Kaplowitz, N. (1990). National self-images, perception of enemies, and conflict strategies: Psychopolitical dimensions of international relations. *Political Psychology*, 39-82.

Karagöz Yerdelen, B. (2017). Uluslararası İlişkilerde İmaj Kavramı ve Batı Nostaljisindeki Bir Aksaklık Olarak Türk İmajı. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (35), 43-63.

Kasap, S. (2022). "Türkiye Maarif Vakfı, 6 kıtadaki 428 eğitim kurumuyla uluslararası marka oldu", *Anadolu Ajansı*, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://www.aa.com.tr/tr/egitim/turkiye-maarif-vakfi-6-kitadaki-428-egitim-kurumuyla-uluslararasi-marka-oldu/2615996

Kavak, G. (2018a). "YEE, Türkiye ile Güney Afrika arasında kültür köprüsü oldu". *Anadolu Ajansı*, Erişim Tarihi: 21.05.2023, *https://www.aa.com.tr/tr/dunya/yee-turkiye-ile-guney-afrika-arasinda-kultur-koprusu-oldu/1214275*

Kavak, G. (2018b). "TMV Güney Afrika'da yeni dönemde eğitime başlıyor", *Anadolu Ajansı,* Erişim Tarihi: 08.02.2024, https://www.aa.com.tr/tr/dunya/tmv-guney-afrikada-yeni-donemde-egitime-basliyor/1215412

Kavak, G. (2023). Türkiye'de 'Afrika Algısı' ve Afrika'ya Yönelik Bakış (21. Asrın İlk Çeyreği). *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 7(1), 222-256.

Kavas, A. (2014). "Osmanlı Dönemi Afrika'da Türklerin Hakimiyeti ve Kurdukları Devletler", *Altaylı.Net*. Erişim Tarihi: 28.05.2025, https://www.altayli.net/afrikada-turklerin-hakimiyeti-ve-kurduklari-devletler.html

Kayalar, S. (2021). “Afrika’da Sürdürülebilir Kalkınma İş Birliklerinin Öncüsü: TİKA”, Kriter Dergi, Aralık, Erişim Tarihi: 22.05.2023, https://kriterdergi.com/yazar/serkan-kayalar/afrikada-surdurulebilir-kalkinma-is-birliklerinin-oncusu-tika

Kayaoğlu, A. (2017). Algılama. Leman Bilgin ve Aytül Ayşe Cengiz (ed.) *Davranış Bilimler 2*. (ss. 27-47). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Khapoya, V. B. (2015). *The African experience.* New York: Routledge.

Kılıçoğlu, G., & Yılmaz, A. N. (2017). Bir Kamu Diplomasisi Kurumu Olarak Tika’nın Ak Parti Döneminde Kullanılması. *Türk Dünyası Araştırmaları*, *116*(229), 171-182.

Kieh, G. K. (1992). The roots of western influence in Africa; An analysis of the conditioning process. The Social Science Journal, 29(1), 7–19.

Knuuttila, S. (2008). Aristotle’s theory of perception and medieval Aristotelianism. Henrik Lagerlund and Mikko Yrj¨onsuuri (ed.) *Theories of perception in medieval and early modern philosophy* (pp. 1-22). Dordrecht: Springer Netherlands.

Koca, M. (2022). Türkiye’nin Afrika Ülkeleriyle İlişkilerinin Gelişmesinde Kıbrıs Meselesi ve İyi Niyet Heyetlerinin Rolü. *Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, *4*(2), 101-109.

Kocabıyık, H. (2019). Değişen Diplomasi Anlayişi, Kamu Diplomasisi ve Türkiye. *Avrasya Etüdleri*, *55*(1), 163-196.

Kowert, P. A. (2012), Completing the Ideational Triangle: Identity, Choice, and Obligation in International Relations. V. P. Shannon & P. A. Kowert (Ed.). *Psychology and constructivism in international relations: An ideational alliance*. (ss. 30-56), Ann Arbor: University of Michigan Press.

Kratochwil, F., & Ruggie, J. G. (1986). International Organization: A State of the Art on an Art of the State. *International organization*, *40*(4), 753-775.

Küçük, M. (2009). Uluslararası İlişkiler Kuramında ‘Konstrüktivist Dönüşü’ Anlamak. *Ege Academic Review*, *9*(2), 771-795.

Küçük, M. (2016). Uluslararası İlişkilerde Sosyal İnşacılık. Gözen, R. (Ed.). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, (ss. 325-377), İstanbul: İletişim Yayınları.

Küçükcan, T., & Küçükkeleş, M. (2012). *European perceptions of Turkish foreign policy*. Foundation for Political, Economic and Social Research.

Kürkçüoğlu, Ö. (1980). "Dış Politika" Nedir? Türkiye'deki Dünü ve Bugünü. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, *35*(01), 309-335.

Lebow, R. N. (2020). *Between peace and war*. London: Springer Nature.

Leira, H. (2019). The emergence of foreign policy. *International Studies Quarterly*, *63*(1), 187-198.

Lovejoy, P. E. (2000). *Transformations in slavery: a history of slavery in Africa*. Cambridge: Cambridge University Press.

Mabogunje, A. L. and Smedley, A. (2022). "People of Africa", *Britannica*, Erişim Tarihi: 3.12.2023. https://www.britannica.com/place/Africa/People

Mazrui, Ali A. (1992), *Afrikalılar*, İstanbul: İnsan Yayınları.

McCalla, R. B. (1992). *Uncertain perceptions: US Cold War crisis decision making*. University of Michigan Press.

Merriam, S. B. (2018). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık.

Michelman, F. (1995). French and British colonial language policies: A comparative view of their impact on African literature. *Research in African Literatures*, *26*(4), 216-225.

Middleton, J. F.M. and Clarke, J. I. (2024). "Africa". *Britannica.* Erişim Tarihi: 21.3.2024. https://www.britannica.com/place/Africa

Miller, G. A. (2003). The cognitive revolution: a historical perspective. *Trends in cognitive sciences*, *7*(3), 141-144.

Mintz, A., & DeRouen Jr, K. (2010). *Understanding foreign policy decision making*. Cambridge University Press.

Mo İbrahim Foundation. (2023a). *2022 Ibrahim Index of African Governance Index Report*.

Mo İbrahim Foundation. (2023b). *Global Africa: Africa in the World and the World in Africa*.

Morin, J. F., & Paquin, J. (2018). *Foreign policy analysis: A toolbox*. Québec: Springer.

Muir, R. (1975). *Modern political geography*. London: Macmillan.

Mwagiru, .N (2023). "Africa's Youth as the World's Future Skills-Base", *Stellenbosch Business School*, 23 June. Erişim Tarihi: 12.12.2023, https://www.stellenboschbusiness.ac.za/blog/2023-06-27-africas-youth-worlds-future-skills-base

Nas, Ç. (2001). Turkish identity and the perception of Europe. *Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi*, *9*(1), 177-189.

Neack, L. (2008). *The new foreign policy: power seeking in a globalized era*. Lanham, Rowman & Littlefield.

Neack, L. (2019). *Studying Foreign Policy Comparatively: Cases and Analysis*. Lanham: Rowman & Littlefield.

Neack, L., Hey, J. A., & Haney, P. J. (1995). *Foreign policy analysis: Continuity and change in its second generation*. New Jersey: Prentice Hall.

Ngwa, N. A. (2019). *Perceptions of the foreign policies of France and Turkey in Francophone Africa: An elite perspective of Cameroon and Côte d'Ivoire* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Noë, A. and Thompson, E. (2002). Introduction. Alva Noë and Evan Thompson (ed.) Vision and Mind (pp: 1-14). Cambridge: The MIT Press.

Nunn, N. (2008). The long-term effects of Africa's slave trades. *The Quarterly Journal of Economics*, *123*(1), 139-176.

Nye Jr, J. S. (2008). Public diplomacy and soft power. *The annals of the American academy of political and social science*, *616*(1), 94-109.

Nye, J. S. (2004). *Soft power: The means to success in world politics*. Public affairs.

Ocheni, S., & Nwankwo, B. C. (2012). Analysis of colonialism and its impact in Africa. *Cross-cultural communication*, *8*(3), 46-54.

Oğuzlu, T. & Kibaroğlu, M. (2009). Is the Westernization Process Losing Pace in Turkey: Who's to Blame?. *Turkish Studies*, *10*(4), 577-593.

Oğuzlu, T. (2012). İnşacı Uluslararası İlişkiler Kuramı ve Dış Politika: Türk Dış Politikasının Bir Analizi, Ertan Efegil ve Mehmet Seyfi Erol (ed.) *Dış Politika*

Analizinde Teorik Yaklaşımlar: Türk Dış Politikası Örneği, (ss. 21-52), Ankara: Barış Kitap.

Oğuzlu, T. (2019). Türk Dış Politikasında Çıkarlar ve Değerler Tartışmasını Realizm ve Liberalizm Üzerinden Okumak. Oğuzlu, T. Ve Ongun, Y. (Ed.) *Türk Dış Politikasında Güncel Sorunlar ve Teorik Uygulamalar*, (ss. 1-26), Ankara: Nobel Yayınları.

Oğuzlu, T. (2021). Dış Politikaya Etki Eden Unsurlar ve Analiz Düzeyi Tartışması, Sağsen, İ ve Uçgan, N. (Ed.) *Dış Politikada Karar Alma Modellerinden Uygulamaya*, (ss. 1-18), Ankara: Nobel Yayınları.

Olukoshi, A. (2004). "Changing patterns of politics in Africa". *Cadernos de estudos africanos*, (5/6), 15-38.

Onuf, N. G. (2013). *Making sense, making worlds: Constructivism in social theory and international relations*. New York: Routledge.

Onyukwu, E. O. ve Nnamani, U. A. (2021). Foreign Direct Investments and Africa Rising: A Critical Assessment, Omeje, K. (ed.) The Governance, Security and Development Nexus Africa Rising, (ss. 113-132), Addis Ababa: Palgrave Macmillan.

Ökten, A. (2019). David Hume'da Algı ve Dış Dünya Problemi. (Yayımlanmamış doktora tezi). Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özcan, G. (2014). Dış politika analizi, Evren Balta (ed.) *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*, (ss. 323-351), İstanbul, İletişim Yayınları.

Özçelik, S. (2020). Afrika ve Çatışma Çözümleri: Afrika kendinden ne istiyor? Afrika iç savaşları, Ermağan, İ., Tepeciklioğlu, E. E. Ve İpek, V. (ed.) Dünya Siyasetinde Afrika 6, (ss. 259-281), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Özdemirci, A., & Önder, H. B. (2018). Uluslararası Halkla İlişkiler Yoluyla Ülke Algısı ve İmajı Oluşturmak: Almanya'da Türkiye Algısı Ve İmajı Üzerine Ampirik Bir Araştırma (2010-2013). *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, *17*(1), 61-98.

Özdil, M. M. (2022). "Türkiye'nin Afrika'daki eğitim faaliyetleri - Fatimatou topu at!", *Anadolu Ajansı,* Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://www.aa.com.tr/tr/analiz/turkiyenin-afrikadaki-egitim-faaliyetleri-fatimatou-topu-at/2599862

Özerdem, A. (2016). İnsaniyetçilik ve Türk dış politikası. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, *13*(52), 129-149.

Özkan, A. (2015*). 21. yüzyılın stratejik vizyonu kamu diplomasisi ve Türkiye'nin kamu diplomasisi imkanları*. Tasam, Stratejik Rapor no: *70*.

Özkan, M. (2011). Turkey's 'New' Engagements in Africa and Asia: Scope, Content and Implications. *Perceptions*. 16(3), 115-137.

Özler, H. (2018). *Siyaset ve Psikoloji*. Bursa: Ekin Yayınları.

Özyılmaz Kiraz, B. (2021). Türk Dış Politikasında Merkez Ülke Olma Yönelimi: Dönüşüm Mü, Devamlılık Mı?. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, *12*(30), 501-519.

Palabıyık, M. S. ve Kürkçü, B. (2021). Karakutuyu Açmak: Dış Politika Analizinde Yeni Yaklaşımlar. Sağsen, İ ve Uçgan, N. (Ed.) Dış Politikada Karar Alma Modellerinden Uygulamaya, (ss. 37-66), Ankara: Nobel Yayınları.

Palacıoğlu, T. (2021). *Dünyanın Yeni Rekabet Sahnesi Gelişen Afrika*, Ankara: Nobel Bilimsel.

Paschke, K. T. (2007). Public Diplomacy. Jovan Kurbalija and Kishan S Rana. (ed.) *Foreign Ministries: Managing Diplomatic Networks and Optimizing Value.* (ss. 207-211), Diplo Foundation.

Perthes, V. (2010). Turkey's role in the Middle East: an outsider's perspective. *Insight Turkey*, *12*(4), 1-8.

Pew Research Center (2015). "Sub-Saharan Africa". Erişim Tarihi: 5.12.2023. https://www.pewresearch.org/religion/2015/04/02/sub-saharan-africa/

Pike, G. and Edgar, G. (2005). Perception. Nick Braisby and Angus Gellatly (ed.) *Cognitive Psychology*. (pp. 71-112). Oxford: Oxford University Press.

Posner, D. N. (2004). Measuring ethnic fractionalization in Africa. *American journal of political science*, *48*(4), 849-863.

Ritzer, G. (2004). *Encyclopedia of social theory*. Sage publications.

Rodney, W. (1979). Slavery and underdevelopment. In *Roots and branches* (pp. 275-292). Pergamon.

Rodney, W. (2015). *Avrupa Afrika'yı Nasıl Geri Bıraktı*. Ankara: Dipnot Yayınları.

Rongkas, C. R., & Sulaiman, Y. (2019). Leaders, Perception, and Foreign Policy: Suharto and the Restoration of Diplomatic Relationship between Indonesia and China. *Jurnal Academia Praja,* 2(1), 89-101.

Rosenau, J. N. (2006). *The Study of World Politics: volume 1: theoretical and methodological challenges*. New York. Routledge.

Ruggie, J. G. (1998). What makes the world hang together? Neo-utilitarianism and the social constructivist challenge. *International organization*, *52*(4), 855-885.

Rumelili, B. (2016). Kimlik, Kardaş, Ş. ve Balcı, A. (Ed.). *Uluslararası İlişkilere Giriş*, (ss. 389-398), İstanbul: Küre Yayınları.

Rumelili, B. (2018). İnşacılık/Konstrüktivizm. Balta, E. (Ed.). *Küresel Siyasete Giriş*, (ss. 151-174), İstanbul: İletişim Yayınları.

Saraçoğlu, C. & Demirkol, Ö. (2015). Nationalism and foreign policy discourse in Turkey under the AKP rule: Geography, history and national identity. *British Journal of Middle Eastern Studies*, *42*(3), 301-319.

Seufert, G. (2012). *Foreign policy and self-image: The societal basis of stratgy in Turkey,* Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP), SWP Research Paper, No. RP 12/2012.

Shannon, V. P. (2012), Introduction: Ideational Allies—Psychology, Constructivism, and International Relations. V. P. Shannon & P. A. Kowert (Ed.). *Psychology and constructivism in international relations: An ideational alliance*. (ss. 30-56), Ann Arbor: University of Michigan Press.

Shapiro, M. J., & Bonham, G. M. (1973). Cognitive process and foreign policy decision-making. *International studies quarterly*, *17*(2), 147-174.

Shillington, K. (2020). *Afrika Tarihi*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Shimko, K. L. (1991). *Images and Arms Control: Perceptions of the Soviet Union in the Reagan Administration.* Ann Arhor: University of Michigan Press.

Sıradağ, A. (2016). Turkish-Somali relations: Changing state identity and foreign policy. *Inquiry-Sarajevo Journal of Social Science*, *2*(2), 89-106.

Silverstein, B. & Flamenbaum, C. (1989). Biases in the perception and cognition of the actions of enemies. *Journal of Social Issues*, *45*(2), 51-72.

Smith, S. Hadfield, A ve Dunne, T. (2016). Giriş, Steve Smith, Amelia Hadfield ve Tim Dunne (ed.) *Dış Politika*, (1-9), İstanbul, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi.

Snyder Richard v.d. (2002). Decision-Making as an Approach to the Study of International Polities, Snyder Richard v.d. (ed.) *Foreign Policy Decision Making*, (ss: 21-154) Palgrave Macmillan.

Solso, R. L., MacLin, O. H. and MacLin, K. M. (2014). Introduction and Research Methods. Robert L. Solso, Otto H. MacLin and M. Kimberly MacLin (ed.) Cognitive Psychology. (pp: 17-48). Edinburgh: Pearson.

Sönmezoğlu, F. (2010). *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü.* İstanbul, Der Yayınları.

Statista Research Department (2023). "Number of living languages in Africa as of 2022, by country". *Statista*. Erişim Tarihi: 5.12.2023. https://www.statista.com/statistics/1280625/number-of-living-languages-in-africa-by-country/

Statista Research Department (2024). "Distribution of the leading causes of death in Africa in 2021". *Statista*. Erişim Tarihi: 12.03.2024. https://www.statista.com/statistics/1029337/top-causes-of-death-africa/

Stein J. G. (2013). Psychological Explanations of International Decision Making and Collective Behavior. Carlsnaes W., Risse, T. and Simmons, B. A. (Ed.). *Handbook of international relations*, (ss. 195-219), London: SAGE Publications.

Stein, A. A. (1982). When misperception matters. *World politics*, *34*(4), 505-526.

Sternberg, R. J. (2006). *Cognitive psychology*. Belmont: Wadsworth.

Subaşı, U. (2020). "Yunus Emre Enstitüsü dünyada Türkçe konuşanların sayısını artıracak". *Anadolu Ajansı*, Erişim Tarihi: 21.05.2023, https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/yunus-emre-enstitusu-dunyada-turkce-konusanlarin-sayisini-artiracak/1719990

Sylvan, D. A. & Chan, S. (1984). *Foreign Policy Decision Making: Perception, Cognition and Artificial Intelligence.* New York: Praeger.

Şahin, B. (2022). Afrika'da Kalkınma Sorunu ve Farklılaşan Uluslararası Yardımlar, Şahin, B. Colosio, V. Ve Bayram, M. (ed.), Afrika'da Politika ve Uluslararası İlişkiler, (ss. 237-263), Ankara: Nika Yayınları.

Şan, E. (2015). Merleau-Ponty. *İstanbul: Say Yayınları*.

Şimşek, U. ve Kasap, S. (2032). "Türkiye Maarif Vakfı, Türkiye Yüzyılı'nda kendi eğitim modelini ihraç etmeyi hedefliyor", Anadolu Ajansı, Erişim Tarihi: 08.02.2024, https://www.aa.com.tr/tr/egitim/turkiye-maarif-vakfi-turkiye-yuzyilinda-kendi-egitim-modelini-ihrac-etmeyi-hedefliyor-/2924153

T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı (2025). "İstanbul'da "Türkiye-Afrika Medya Forumu" düzenlendi", 28 Şubat, Erişim Tarihi: 30.05.2025, https://www.iletisim.gov.tr/turkce/duyurular/detay/istanbulda-turkiye-afrika-medya-forumu-basladi

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (1999). *Afrika'ya Açılım Eylem Planı*. Ankara.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2013) "Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun Afrika Stratejileri Sektörel Değerlendirme Toplantısının Açılışında Yaptıkları Konuşma", Erişim Tarihi: 25.05.2025, https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-afrika-stratejileri-sektorel-degerlendirme-toplantisinin-acilisinda-yaptiklari-konusm.tr.mfa

T.C. Dışişleri Bakanlığı-a. (t.y.) "Bölgeler" https://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?03af1e06-bd93-40cb-ae4f-2c4ac27672e7

T.C. Dışişleri Bakanlığı-b (t.y.) "'Türkiye Yüzyılı'nda Milli Dış Politika", Erişim Tarihi: 20.05.2025, https://www.mfa.gov.tr/dis-politika-genel.tr.mfa

T.C. Dışişleri Bakanlığı-c. (t.y.) "Türkiye - Etiyopya Siyasi İlişkileri", Erişim Tarihi: 20.02.2023 https://www.mfa.gov.tr/turkiye-etiyopya-siyasi-iliskileri.tr.mfa

T.C. Dışişleri Bakanlığı-d. (t.y.) "Türkiye-Afrika İlişkileri". Erişim Tarihi: 25.05.2025, https://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa

T.C. Dışişleri Bakanlığı-e. (t.y.) "Türkiye'nin Kalkınma İşbirliği: Genel Özellikleri Ve En Az Gelişmiş Ülkelere Yönelik Yaklaşımı", Erişim Tarihi: 25.05.2025, https://www.mfa.gov.tr/turkiyenin-kalkinma-isbirligi.tr.mfa

T.C. İletişim Başkanlığı. (2022). Kamu Diplomasisi Nedir? Ankara: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları.

Tamçelik S. ve Başıbüyük, N. (2014). Osmanlı Devleti'nin Afrika Kıtasıyla Olan İlişkileri ve Siyasal Gelişiminin Tarihi (1517-1918). Soyalp Tamçelik (ed.) *Küresel Politikada Yükselen Afrika*. (ss. 161-206). Ankara: Gazi Kitabevi.

Tarhan, M. (2021). "Yunus Emre Enstitüsü, Afrika kıtasındaki merkezlerinin sayısını artırmayı hedefliyor". *Anadolu Ajansı*. Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://www.aa.com.tr/tr/gundem/yunus-emre-enstitusu-afrika-kitasindaki-merkezlerinin-sayisini-artirmayi-hedefliyor/2447790

Taşdemir, F. (2022). "Türkiye Diyanet Vakfından Fildişi Sahili'nde 1750 aileye ramazan yardımı", *Anadolu Ajansı,* Erişim Tarihi: 21.05.2023, https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turkiye-diyanet-vakfindan-fildisi-sahilinde-1750-aileye-ramazan-yardimi/2564235

Taylan, H. H: (2011). "Sosyal Bilimlerde Kullanılan İçerik Analizi Ve Söylem Analizinin Karşılaştırılması", *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 1(2), 63-76.

Taylor, I. (2018). *African politics: A very short introduction*. Oxford: Oxford University Press.

TDV (2015). "Hedefimiz; ülkemizde ve dünyada ümmet bilinci ve şuuru oluşturmak" Erişim Tarihi: 25.06.2024, https://tdv.org/tr-TR/hedefimiz-ulkemizde-ve-dunyada-ummet-bilinci-ve-suuru-olusturmak/

TDV (2019). "Türkiye'nin desteğiyle inşa edilen Cibuti'nin en büyük camisi açılıyor" Erişim Tarihi: 25.06.2024, https://tdv.org/tr-TR/turkiyenin-destegiyle-insa-edilen-cibutinin-en-buyuk-camisi-aciliyor/

TDV (2021a). "Afrika ülkesi Çad'da 500 bin kişi Türk hayırseverlerin açtırdığı kuyularla temiz suya kavuştu", Erişim Tarihi: 11.06.2024, https://tdv.org/tr-TR/afrika-ulkesi-cadda-500-bin-kisi-turk-hayirseverlerin-actirdigi-kuyularla-temiz-suya-kavustu/

TDV (2021b). "Türkiye Diyanet Vakfı bu bayramda da Senegallilerin yüzünü güldürdü", ", Erişim Tarihi: 11.06.2024, https://tdv.org/tr-TR/turkiye-diyanet-vakfi-bu-bayramda-da-senegallilerin-yuzunu-guldurdu/

TDV (2021c). "Türk bağışçıların kurbanları "Afrika'nın ölü kalbi" Çad'da yüzleri güldürecek", Erişim Tarihi: 17.06.2024, https://tdv.org/tr-TR/turk-bagiscilarin-kurbanlari-afrikanin-olu-kalbi-cadda-yuzleri-guldurecek/

TDV (2021d). “Göç bugün bütün insanlık için bir vicdan sınavı haline gelmiştir”, Erişim Tarihi: 25.06.2024, https://tdv.org/tr-TR/goc-bugun-butun-insanlik-icin-bir-vicdan-sinavi-haline-gelmistir/

TDV (2021e). “TDV, Moritanya’da 45 bin ihtiyaç sahibine kurban eti dağıttı”, Erişim Tarihi: 25.06.2024, https://tdv.org/tr-TR/tdv-moritanyada-45-bin-ihtiyac-sahibine-kurban-eti-dagitti/

TDV (2021f). “Çad’daki Osmanlı torunları, Türk hayırseverlerin desteğiyle “bayram” ediyor”, Erişim Tarihi: 25.06.2024, https://tdv.org/tr-TR/caddaki-osmanli-torunlari-turk-hayirseverlerin-destegiyle-bayram-ediyor/

TDV (2021g). “Fildişi Sahili’nde ihtiyaç sahiplerine kurban eti ulaştırıldı”, Erişim Tarihi: 25.06.2024, https://tdv.org/tr-TR/fildisi-sahilinde-ihtiyac-sahiplerine-kurban-eti-ulastirildi/

TDV (2021h). “Türkiye Diyanet Vakfı, Nijer’de mazlumun gülen yüzü oldu”, Erişim Tarihi: 25.06.2024, https://tdv.org/tr-TR/turkiye-diyanet-vakfi-nijerde-mazlumun-gulen-yuzu-oldu/

TDV (2021ı). “Türkiye Diyanet Vakfı, Moritanya’da 30 kuyu açarak bölge halkını suya kavuşturdu” Erişim Tarihi: 25.06.2024, https://tdv.org/tr-TR/turkiye-diyanet-vakfi-moritanyada-30-kuyu-acarak-bolge-halkini-suya-kavusturdu/

TDV (2021i). “Türkiye, 10 yıldır Senegal’deki asırlık İslam medresesine yardım ulaştırıyor”, Erişim Tarihi: 25.06.2024, https://tdv.org/tr-TR/turkiye-10-yildir-senegaldeki-asirlik-islam-medresesine-yardim-ulastiriyor/

TDV (2022a). “TDV ve DİTİB, Afrika’da bu yıl 1500 kişiye katarakt ameliyatı ile ışık oldu” Erişim Tarihi: 15.07.2024, https://tdv.org/tr-TR/tdv-ve-ditib-afrikada-bu-yil-1500-kisiye-katarakt-ameliyati-ile-isik-oldu/

TDV (2022b). “Hayırseverlerin bağışlarıyla açılan su kuyuları Afrikalılara “hayat” oluyor”, Erişim Tarihi: 11.06.2024, https://tdv.org/tr-TR/hayirseverlerin-bagislariyla-acilan-su-kuyulari-afrikalilara-hayat-oluyor/

TDV (2022c). “Türkiye Diyanet Vakfı, Nijerya’da 75 bin kişiye kurban eti ulaştıracak”, Erişim Tarihi: 25.06.2024, https://tdv.org/tr-TR/turkiye-diyanet-vakfi-nijeryada-75-bin-kisiye-kurban-eti-ulastiracak/

TDV (2024a). “TDV, kurban etlerini Orta Afrika Cumhuriyeti’nin ücra köşelerine ulaştırdı” Erişim Tarihi: 15.07.2024, https://tdv.org/tr-TR/tdv-kurban-etlerini-orta-afrika-cumhuriyetinin-ucra-koselerine-ulastirdi/

TDV (2024b). “Türkiye Diyanet Vakfı, Kenya'da su kuyusu açtı, gıda yardımı dağıttı” Erişim Tarihi: 15.07.2024, https://tdv.org/tr-TR/turkiye-diyanet-vakfi-kenyada-su-kuyusu-acti-gida-yardimi-dagitti/

TDV (2024c). “TDV’nin hayırseverlerin bağışlarıyla açtığı su kuyuları Burundililere “can suyu” oluyor”, Erişim Tarihi: 17.06.2024, https://tdv.org/tr-TR/tdvnin-hayirseverlerin-bagislariyla-actigi-su-kuyulari-burundililere-can-suyu-oluyor/

TDV (2024d). “TDV, Nijerya’da vekalet yoluyla kesilen kurbanlıkların dağıtımını sürdürüyor”, Erişim Tarihi: 17.06.2024, https://tdv.org/tr-TR/tdv-nijeryada-vekalet-yoluyla-kesilen-kurbanliklarin-dagitimini-surduruyor/

TDV (2024e). “TDV Nijer’de 25 bin 550 hisse kurban etini ihtiyaç sahiplerine ulaştırdı”, Erişim Tarihi: 25.06.2024, https://tdv.org/tr-TR/tdv-nijerde-25-bin-550-hisse-kurban-etini-ihtiyac-sahiplerine-ulastirdi/

TDV (t.y.). “Hakkımızda”, Erişim Tarihi: 20.02.2023, https://tdv.org/tr-TR/kurumsal/

Tepebaş, U. (2013). *Dönüşüm Sürecindeki Sahra Altı Afrika*, İstanbul: Tasam Yayınları

Tepeciklioğlu, E. E. (2016). *Türk Dış Politikasında Afrika*. Ankara: Nobel.

Tepeciklioğlu, E. E. (2024). “Türkiye as a Mediator between Somalia and Ethiopia”, *SAM*, 9 Temmuz, Erişim Tarihi: 22.05.2025, https://www.sam.gov.tr/snapshots/why-is-turkiye-s-recent-deal-woth-somalia-being-hailed-as-historic-0

The African Language Program at Harvard (t.y.) “Introduction to African Languages”. Erişim Tarihi: 5.12.2023. https://alp.fas.harvard.edu/introduction-african-languages#:~:text=population%20census%20statistics.-,Languages%20of%20Africa,languages%20spread%20across%20the%20continent

The Choices Program. (2014). *Colonization and Independence in Africa*, Brown University Watson Institute for International Studies.

Thomson, A. (2004). *An Introduction to African Politics*. New York: Taylor & Francis Group.

TİKA (2011a). “Türk Doktorlar Uganda'da Şifa Dağıtıyor”, Erişim Tarihi: 24.09.2024, https://tika.gov.tr/detail-turk_doktorlar_ugandada_sifa_dagitiyor/

TİKA (2011b). “Yardımlar Afrika'nın Kalbine İndi”, Erişim Tarihi: 23.08.2024, https://tika.gov.tr/detail-yardimlar_afrikanin_kalbine_indi/

TİKA (2012a). “TİKA Afrika'da İz Bırakan Çalışmalar Yapıyor”, Erişim Tarihi: 23.08.2024, https://tika.gov.tr/detail-tika_afrikada_iz_birakan_calismalar_yapiyor/

TİKA (2012b). “Somali Anayasa Binası Kurucular Kurulu Toplantısına Hazırlanıyor”, Erişim Tarihi: 24.09.2024, https://tika.gov.tr/detail-somali_anayasa_binasi_kurucular_kurulu_toplantisina_hazirlaniyor/

TİKA (2012c). “TİKA'dan Dadaap Mülteci Kampında Hayat Değiştirecek Proje”, Erişim Tarihi: 24.09.2024, https://tika.gov.tr/detail-tikadan_dadaap_multeci_kampinda_hayat_degistirecek_proje/

TİKA (2012d). “TİKA'nın Yardım Eli Mali'ye Uzandı”, Erişim Tarihi: 24.09.2024, https://tika.gov.tr/detail-tikanin_yardim_eli_maliye_uzandi/

TİKA (2012e). “Yardımdan Öte Paylaşımı Amaçlıyoruz”, Erişim Tarihi: 24.09.2024, https://tika.gov.tr/detail-yardimdan_ote_paylasimi_amacliyoruz/

TİKA (2012f). “Kenya'da Mesleki Eğitim TİKA Projeleri ile İyileştiriliyor”, Erişim Tarihi: 24.09.2024, https://tika.gov.tr/detail-kenyada_mesleki_egitim_tika_projeleri_ile_iyilestiriliyor/

TİKA (2012g). “Afrika’nın Yüzünü Güldüren Projeler”. *TİKA Dünyası*, Sayı 2, 36.

TİKA (2013a). “TİKA'nın Cami Restorasyon Projeleri”, Erişim Tarihi: 24.09.2024, https://tika.gov.tr/detail-tikanin_cami_restorasyon_projeleri/

TİKA (2013b). “Senegal'de Kolda Mesleki Eğitim Merkezi'ne Malzeme Desteği”, Erişim Tarihi: 02.10.2024, https://tika.gov.tr/detail-senegalde_kolda_mesleki_egitim_merkezine_malzeme_destegi/

TİKA (2013c). “Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nin Kalkınmasına Destek”, Erişim Tarihi: 02.10.2024, https://tika.gov.tr/detail-kongo_demokratik_cumhuriyetinin_kalkinmasina_destek/

TİKA (2013d). “Demokratik Kongo'da Zirai Kalkınmaya Destek”, Erişim Tarihi: 02.10.2024, https://tika.gov.tr/detail-demokratik_kongoda_zirai_kalkinmaya_destek/

TİKA (2013e). “Gabon'da Yapılacak Olan İmam Hatip Lisesi'nin Protokolü İmzalandı”, Erişim Tarihi: 02.10.2024, https://tika.gov.tr/detail-gabonda_yapilacak_olan_imam_hatip_lisesinin_protokolu_imzalandi/

TİKA (2014a). “Afrika’da TİKA Farkı”. *TİKA Dünyası.* Sayı 4, 56.

TİKA (2014b). *2014 Faaliyet Raporu*. Ankara

TİKA (2014c). “Zanzibar Devlet Üniversitesi'ne Kütüphane ve Bilişim Sınıfı”, Erişim Tarihi: 22.12.2024, https://tika.gov.tr/detail-zanzibar_devlet_universitesine_kutuphane_ve_bilisim_sinifi/

TİKA (2014d). “Tanzanya'da Göz Muayenesi ve Katarakt Ameliyatları Gerçekleştirildi”, Erişim Tarihi: 22.12.2024, https://tika.gov.tr/detail-tanzanyada_goz_muayenesi_ve_katarakt_ameliyatlari_gerceklestirildi/

TİKA (2014e). “Nijer'de Sağlık ve İnsani Yardım Organizasyonları Devam Ediyor”, Erişim Tarihi: 22.12.2024, https://tika.gov.tr/detail-nijerde_saglik_ve_insani_yardim_organizasyonlari_devam_ediyor/

TİKA (2014f). “Uganda'da Faaliyet Gösteren Radyoların Personeline Eğitim”, Erişim Tarihi: 22.12.2024, https://tika.gov.tr/detail-ugandada_faaliyet_gosteren_radyolarin_personeline_egitim/

TİKA (2014g). “Çad'da Bulunan Sarh Mülteci Kampına İnsani Yardım”, Erişim Tarihi: 22.12.2024, https://tika.gov.tr/detail-cadda_bulunan_sarh_multeci_kampina_insani_yardim/

TİKA (2014h). “Gine'de Bissau Belediyesi'ne Ekipman Desteği”, Erişim Tarihi: 22.12.2024, https://tika.gov.tr/detail-ginede_bissau_belediyesine_ekipman_destegi/

TİKA (2014ı). “Etiyopya'da Türkiye Mezunları Kalkınma ve Yardımlaşma Derneği'ne Teknik Ekipman Desteği”, Erişim Tarihi: 22.12.2024, https://tika.gov.tr/detail-etiyopyada_turkiye_mezunlari_kalkinma_ve_yardimlasma_dernegine_teknik_ekipman_destegi/

TİKA (2014i). “TİKA'dan Etiyopya'ya Ambulans Desteği”, Erişim Tarihi: 22.12.2024, https://tika.gov.tr/detail-tikadan_etiyopyaya_ambulans_destegi/

TİKA (2014j). “Türkiye'nin Dost Eli TİKA, Dünya Barışına Katkı Sağlıyor”,) 9 Nisan, Erişim Tarihi: 22.05.2025, https://tika.gov.tr/detail-turkiyenin_dost_eli_tika_dunya_barisina_katki_sagliyor/

TİKA (2014k). “TİKA'dan Somaliland'a Araç Desteği”, Erişim Tarihi: 22.12.2024, https://tika.gov.tr/detail-tikadan_somalilanda_arac_destegi/

TİKA (2014L). “Çad'ın Başkenti Encemine'de Sağlık Meslek Lisesine Ekipman Desteği”, Erişim Tarihi: 22.12.2024, https://tika.gov.tr/detail-cadin_baskenti_enceminede_saglik_meslek_lisesine_ekipman_destegi/

TİKA (2014m). “Fildişi Sahili Akoupe Zeudji Kasabası Sağlık Ocağına Ekipman ve İlaç Desteği”, Erişim Tarihi: 22.12.2024, https://tika.gov.tr/detail-fildisi_sahili_akoupe_zeudji_kasabasi_saglik_ocagina_ekipman_ve_ilac_destegi/

TİKA (2014n). “Fildişi Sahili Bilimsel Polis Teşkilatına Teknik Malzeme Desteği”, Erişim Tarihi: 22.12.2024, https://tika.gov.tr/detail-fildisi_sahili_bilimsel_polis_teskilatina_teknik_malzeme_destegi/

TİKA (2014o). “Çad Encemine Büyükşehir Belediyesi'ne Pülverizatör Desteği”, Erişim Tarihi: 22.12.2024, https://tika.gov.tr/detail-cad_encemine_buyuksehir_belediyesine_pulverizator_destegi/

TİKA (2014ö). “Cibuti' De Türk Kültür ve Sanat Haftası Etkinliklerine Destek”, Erişim Tarihi: 22.12.2024, https://tika.gov.tr/detail-cibuti_de_turk_kultur_ve_sanat_haftasi_etkinliklerine_destek/

TİKA (2014p). “TİKA'dan Ebola Salgını ile Mücadeleye Yardım”, Erişim Tarihi: 22.12.2024, https://tika.gov.tr/detail-tikadan_ebola_salgini_ile_mucadeleye_yardim/

TİKA (2014r). “En Az Gelişmiş Ülkelere Sivil Havacılık Eğitimi”, Erişim Tarihi: 22.12.2024, https://tika.gov.tr/detail-en_az_gelismis_ulkelere_sivil_havacilik_egitimi/

TİKA (2014s). “Afrika Altyapı Destekleri”. *TİKA Dünyası*. Sayı 4, 62-63.

TİKA (2015a). *Afrika*. Kasım. Erişim Tarihi: 06.05.2023. https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/2016/Prestij%20Eserler/Afrika_Turkce.pdf

TİKA (2015b). *2015 Faaliyet Raporu*. Ankara

TİKA (2015c). *Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2015*. Ankara

TİKA (2015d). "Cibuti'deki Osmanlı İzleri Yenilenecek", Erişim Tarihi: 22.12.2024, https://tika.gov.tr/detail-cibuti_deki_osmanli_izleri_yenilenecek/

TİKA (2015e). "Fildişi Sahilleri ve Burkina Faso'dan Gelen Radyo Personeline Eğitim Desteği", Erişim Tarihi: 22.12.2024, https://tika.gov.tr/detail-fildisi_sahilleri_ve_burkina_faso_dan_gelen_radyo_personeline_egitim_destegi/

TİKA (2015f). "İnsani ve Ahlaki Bir Duruşla Tüm Dünya İçin Çaba Sarfediyoruz", Erişim Tarihi: 22.12.2024, https://tika.gov.tr/detail-insani_ve_ahlaki_bir_durusla_tum_dunya_icin_caba_sarfediyoruz/

TİKA (2015g). "TİKA Heyetinden Cape Town'a İnceleme Ziyareti", Erişim Tarihi: 22.12.2024, https://tika.gov.tr/detail-tika_heyetinden_cape_town%27a_inceleme_ziyareti/

TİKA (2015h). "Gine Bissau İdari Reform ve Kamu Çalışma Bakanlığına Donanım Desteği", Erişim Tarihi: 22.12.2024, https://tika.gov.tr/detail-gine_bissau_idari_reform_ve_kamu_calisma_bakanligina_donanim_destegi/

TİKA (2015ı). "Ortak Kültür Mirasımızın Koruyucusu TİKA", Erişim Tarihi: 22.12.2024, https://tika.gov.tr/detail-ortak_kultur_mirasimizin_koruyucusu_tika/

TİKA (2015i). "TİKA Anadolu'dan Dünyaya Yayılan Sevginin ve Paylaşımın Adıdır", Erişim Tarihi: 22.12.2024, https://tika.gov.tr/detail-tika_anadolu_dan_dunyaya_yayilan_sevginin_ve_paylasimin_adidir/

TİKA (2015j). "TİKA'dan Senegal'de Tarımsal Kalkınmaya Destek", Erişim Tarihi: 22.12.2024, https://tika.gov.tr/detail-tika_dan_senegal_de_tarimsal_kalkinmaya_destek/

TİKA (2015k). "TİKA'dan Cibuti'de Sağlık Personeline Eğitim", Erişim Tarihi: 22.12.2024, https://tika.gov.tr/detail-tika%27dan_cibuti%27de_saglik_personeline_egitim/

TİKA (2015L). “Gine Bissau Doktor Heyetine Eğitim”, Erişim Tarihi: 22.12.2024, https://tika.gov.tr/detail-gine_bissau_doktor_heyetine_egitim/

TİKA (2015m). “TİKA Afrika’da Zambezi Bölgesine de Ulaştı”, Erişim Tarihi: 23.08.2024, https://tika.gov.tr/detail-tika_afrika%27da_zambezi_bolgesine_de_ulasti/

TİKA (2016a). *Somali 2016*. Erişim Tarihi: 16.05.2023. https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/2016/Prestij%20Eserler/SOMALİ%20YENİ.pdf

TİKA (2016b). “Etiyopyalı Öğretmenler Ankara’daki Okulları Ziyaret Etti”, Erişim Tarihi: 22.12.2024, https://tika.gov.tr/detail-etiyopyali_ogretmenler_ankara%27daki_okullari_ziyaret_etti/

TİKA (2016c). “TİKA’dan Kamerun’da Bulunan Sığınmacılara İnsani Yardım”, Erişim Tarihi: 22.12.2024, https://tika.gov.tr/detail-tika%27dan_kamerun%27da_bulunan_siginmacilara_insani_yardim/

TİKA (2016d). “TİKA, Afrika'daki Yatırımlarıyla Göz Dolduruyor”, Erişim Tarihi: 28.06.2024, https://tika.gov.tr/detail-tika_afrika_daki_yatirimlariyla_goz_dolduruyor/

TİKA (2016e). “Güney Afrika'da TİKA'nın Tadilatını Yaptığı Osmanlı Kriket Kulübü Açıldı”, Erişim Tarihi: 28.06.2024, https://tika.gov.tr/detail-guney_afrika_da_tika_nin_tadilatini_yaptigi_osmanli_kriket_kulubu_acildi/

TİKA (2016f). *Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2015*. Ankara

TİKA (2017a). *Faaliyet Raporu 2017*. Ankara

TİKA (2017b). *Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2017*. Ankara

TİKA (2017c). “Kriz Değil Bağışıklık Aşısı”, Erişim Tarihi: 17.10.2024, https://tika.gov.tr/detail-kriz_degil_bagisiklik_asisi/

TİKA (2017d). “TİKA'nın Ofisi Türkiye'nin Görünürlüğünü Artıracak”, 10 Mayıs, Erişim Tarihi: 22.05.2025, https://tika.gov.tr/detail-tika_nin_ofisi_turkiye_nin_gorunurlugunu_artiracak/

TİKA (2017e). “TİKA Başkanı Dr. Serdar Çam'dan Sudan’ın Liman Kenti Port Sudan’a Çalışma Ziyareti”, Erişim Tarihi: 17.10.2024, https://tika.gov.tr/detail-

tika_baskani_dr_serdar_cam_dan_sudan%27in_liman_kenti_port_sudan%27a_calisma_ziyareti/

TİKA (2017f). "TİKA'dan Mozabik'te Şehitler Adına Kurban Kesimi", Erişim Tarihi: 17.10.2024, https://tika.gov.tr/detail-tika%27dan_mozabik%27te_sehitler_adina_kurban_kesimi/

TİKA (2017g). "TİKA Başkanı Dr. Serdar Çam Güney Afrika'da", Erişim Tarihi: 28.06.2024, https://tika.gov.tr/detail-tika_baskani_dr_serdar_cam_guney_afrika%27da/

TİKA (2017h). "TİKA Başkanı Dr. Serdar Çam Güney Afrika'da FETÖ'yü Anlattı", Erişim Tarihi: 28.06.2024, https://tika.gov.tr/detail-tika_baskani_dr_serdar_cam_guney_afrika%27da_feto_yu_anlatti/

TİKA (2017ı). "Fildişi Sahili Afrika Müslüman Üniversitesi'nin Bilişim Altyapısı Oluşturuldu", Erişim Tarihi: 28.06.2024, https://tika.gov.tr/detail-fildisi_sahili_afrika_musluman_universitesi%27nin_bilisim_altyapisi_olusturuldu/

TİKA (2017i). "TİKA Başkanı Dr. Serdar Çam Güney Afrika'da Ulema Konseyi ile Görüştü", Erişim Tarihi: 28.06.2024, https://tika.gov.tr/detail-tika_baskani_dr_serdar_cam_guney_afrika_da_ulema_konseyi_ile_gorustu/

TİKA (2018a). *Faaliyet Raporu 2018*. Ankara

TİKA (2018b). *Performans Programı 2018*. Ankara

TİKA (2018c). "TİKA'dan Gambiya Yüksek Yargısına Destek", Erişim Tarihi: 17.10.2024, https://tika.gov.tr/detail-tika%27dan_gambiya_yuksek_yargisina_destek/

TİKA (2018d). "TİKA'dan Mozambik'te İnsani Yardım", Erişim Tarihi: 17.10.2024, https://tika.gov.tr/detail-tika%27dan_mozambik%27te_insani_yardim/

TİKA (2018e). "Kenya'da 15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Günü Etkinlikleri", Erişim Tarihi: 17.10.2024, https://tika.gov.tr/detail-kenya%27da_15_temmuz_demokrasi_ve_milli_birlik_gunu_etkinlikleri/

TİKA (2018f). "TİKA'dan Burkina Faso'da Gıda Yardımı", Erişim Tarihi: 23.08.2024, https://tika.gov.tr/detail-tİkadan%20burkina%20fasoda%20gıda%20yardımı%20/

TİKA (2018g). “15 Temmuz Darbe Girişimi Afrika Gine’de Anlatıldı”, Erişim Tarihi: 28.06.2024, https://tika.gov.tr/detail-15%20temmuz%20darbe%20girişimi%20afrika%20ginede%20anlatıldı/

TİKA (2018h). “Afrika'da Türkiye'ye büyük bir muhabbet var”, Erişim Tarihi: 28.06.2024, https://tika.gov.tr/detail-afrika_da_turkiye_ye_buyuk_bir_muhabbet_var/

TİKA (2018i). “Afrika’daki Agadez Sultanlığı TİKA’nın Desteği ile Osmanlıyı Yaşatıyor”, Erişim Tarihi: 28.06.2024, https://tika.gov.tr/detail-afrika%27daki_agadez_sultanligi_tika%27nin_destegi_ile_osmanliyi_yasatiyor/

TİKA (2019a). *2019 Faaliyet Raporu*. Ankara

TİKA (2019b). “TİKA’dan Tanzanyalı Öğrencilere Spor Tesisi”, Erişim Tarihi: 23.08.2024, https://tika.gov.tr/detail-tika%27dan_tanzanyali_ogrencilere_spor_tesisi/

TİKA (2019c). “TİKA’nın Faaliyetleri Cape Town’da Tanıtıldı”, Erişim Tarihi: 23.08.2024, https://tika.gov.tr/detail-tika%27nin_faaliyetleri_cape_town%27da_tanitildi/

TİKA (2019d). “TİKA'dan Afrika Ülkelerindeki Belediyelere Eğitim”, Erişim Tarihi: 28.06.2024, https://tika.gov.tr/detail-tika_dan_afrika_ulkelerindeki_belediyelere_egitim/

TİKA (2020). “Türkiye Afrika’daki Osmanlı Yadigârı Esere Sahip Çıkıyor”, Erişim Tarihi: 28.06.2024, https://tika.gov.tr/detail-turkiye_afrika%27daki_osmanli_yadigari_esere_sahip_cikiyor/

TİKA (2021a). *Afrika’da TİKA*. Aralık. Erişim Tarihi: 06.06.2023. https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/Afrika_Zirvesi.pdf

TİKA (2021b). *TİKA Genel Kitapçığı*. Erişim Tarihi: 16.05.2023. https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/YAYINLAR/TİKA_GENEL%20KİTAPÇIK_TR.pdf

TİKA (2021c). *2021 Faaliyet Raporu*. Ankara

TİKA (2021d). “TİKA, Güney Afrika’daki Ortak Tarihi ve Kültürel Mirasımıza Sahip Çıkıyor”, Erişim Tarihi: 28.06.2024, https://tika.gov.tr/detail-tika_guney_afrika%27daki_ortak_tarihi_ve_kulturel_mirasimiza_sahip_cikiyor/

TİKA (2021e). “Erenler Sofrası Gine’de”, Erişim Tarihi: 23.08.2024, https://tika.gov.tr/detail-erenler_sofrasi_gine%27de/

TİKA (2022a). “TİKA’dan Güney Afrika Cumhuriyeti’nde 800 Aileye Ramazan Kolisi”, Erişim Tarihi: 28.06.2024, https://tika.gov.tr/detail-tika%27dan_guney_afrika_cumhuriyeti%27nde_800_aileye_ramazan_kolisi/

TİKA (2022b). “TİKA Güney Afrika’daki Sel Mağdurlarına Yardım Elini Uzattı”, Erişim Tarihi: 28.06.2024, https://tika.gov.tr/detail-tika_guney_afrika%27daki_sel_magdurlarina_yardim_elini_uzatti/

TİKA (2023a). “TİKA’dan Sudan’da “15 Temmuz” Fotoğraf Sergisi”, Erişim Tarihi: 23.08.2024, https://tika.gov.tr/detail-tika%27dan_sudan%27da_15_temmuz_fotograf_sergisi-2/

TİKA (2023b). “Somali Ulusal Üniversitesine TİKA Desteği”, Erişim Tarihi: 23.08.2024, https://tika.gov.tr/detail-somali_ulusal_universitesine_tika_destegi/

TİKA (2023c). “TİKA'dan Nijerli 400 Aileye Gıda Paketi Desteği”, Erişim Tarihi: 23.08.2024, https://tika.gov.tr/detail-tika_dan_nijerli_400_aileye_gida_paketi_destegi/

TİKA (2024a). *Performans Programı 2024.* Ankara

TİKA (2024b). “TİKA Afrika’nın Güneyindeki Lesotho‘da Ramazan’ın Bereketini Paylaşıyor”, Erişim Tarihi: 28.06.2024, https://tika.gov.tr/tika-afrikanin-guneyindeki-lesothoda-ramazanin-bereketini-paylasiyor/

TİKA (2025). *TİKA Kalkınma Yardımları Raporu 2023*, Ankara.

TMV (2017a). “Maarif Vakfı İle İyi Eğitimi Taahhüt Ediyoruz”, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://turkiyemaarif.org/news/maarif-vakfi-ile-iyi-egitimi-taahhut-ediyoruz

TMV (2017b). “Türkiye Maarif Vakfı Nijerya'da tescil işlemlerini başlatacak”, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://turkiyemaarif.org/news/turkiye-maarif-vakfi-nijeryada-tescil-islemlerini-baslatacak

TMV (2018a). “Türkiye Maarif Vakfı’ndan Güney Afrika Hamlesi”, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://turkiyemaarif.org/news/turkiye-maarif-vakfindan-guney-afrika-hamlesi-

TMV (2018b). “Demokratik Kongo Cumhuriyeti, FETÖ okullarını Türkiye Maarif Vakfına devretti”, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://turkiyemaarif.org/news/demokratik-kongo-cumhuriyeti-feto-okullarini-turkiye-maarif-vakfina-devretti

TMV (2018c). “Ömer Halisdemir, Afrika’ya Modern Tarımı Öğretecek”, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://turkiyemaarif.org/news/omer-halisdemir-afrikaya-modern-tarimi-ogretecek

TMV (2018d). “Sudanlı Bakanlardan Türkiye Maarif Vakfı çalışmalarına övgü”, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://turkiyemaarif.org/news/sudanli-bakanlardan-turkiye-maarif-vakfi-calismalarina-ovgu

TMV (2018e). “Demokratik Kongo'daki FETÖ iltisaklı okullar Türkiye Maarif Vakfı’na devrediliyor”, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://turkiyemaarif.org/news/demokratik-kongodaki-feto-iltisakli-okullar-turkiye-maarif-vakfina-devrediliyor

TMV (2018f). “Ankara’da ‘Kamerun Milli Günü’ Kutlandı”, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://turkiyemaarif.org/news/ankarada-kamerun-milli-gunu-kutlandi

TMV (2018g). “Maarif Okulları Kamerun’da”, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://turkiyemaarif.org/news/maarif-okullari-kamerunda

TMV (2018h). “Türkiye Maarif Vakfı Gine Bissau’da”, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://turkiyemaarif.org/news/turkiye-maarif-vakfi-gine-bissauda

TMV (2019a). “Tanzanya’daki Maarif Okulları'nda 2019 Eğitim-Öğretim yılı başladı”, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://turkiyemaarif.org/news/tanzanyadaki-maarif-okullarinda-2019-egitimogretim-yili-basladi

TMV (2019b). “Senegal'in Bağımsızlığı Kutlandı”, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://turkiyemaarif.org/news/senegalin-bagimsizligi-kutlandi

TMV (2020a). “Türkiye'nin eğitimde yurt dışındaki bayrak taşıyıcısı: Maarif Vakfı”, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://turkiyemaarif.org/news/turkiyenin-egitimde-yurt-disindaki-bayrak-tasiyicisi-maarif-vakfi

TMV (2020b). “Türkiye Maarif Vakfı 9. İstişare Toplantısı Düzenlendi”, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://turkiyemaarif.org/news/turkiye-maarif-vakfi-9-istisare-toplantisi-duzenlendi

TMV (2020c). “Tanzanya’da Maarif Okulu Törenle Açıldı”, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://turkiyemaarif.org/news/tanzanyada-maarif-okulu-torenle-acildi

TMV (2020d). “Türkiye Maarif Vakfı Tanzanya’ya yeni bir okul daha kazandırdı”, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://turkiyemaarif.org/news/turkiye-maarif-vakfi-tanzanyaya-yeni-bir-okul-daha-kazandirdi-

TMV (2021a). “Türkiye Maarif Vakfı Üniversiteler ile 2. İstişare Toplantısı”, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://turkiyemaarif.org/news/turkiye-maarif-vakfi-universiteler-ile-2-istisare-toplantisi

TMV (2021b). “Yurtdışında Türkçe Öğrenimine İlgi Artıyor”, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://turkiyemaarif.org/news/yurtdisinda-turkce-ogrenimine-ilgi-artiyor

TMV (2021c). “Beşinci Yılında Türkiye Maarif Vakfı”, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://turkiyemaarif.org/news/besinci-yilinda-turkiye-maarif-vakfi

TMV (2021d). “Türkiye Maarif Vakfı Saygın Eğitim Kurumları ile Şimdi Togo’da”, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://turkiyemaarif.org/news/turkiye-maarif-vakfi-saygin-egitim-kurumlari-ile-simdi-togoda

TMV (2021e). “Türkiye Maarif Vakfı 10. İstişare Toplantısı Düzenlendi”, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://turkiyemaarif.org/news/turkiye-maarif-vakfi-10-istisare-toplantisi-duzenlendi

TMV (2021f). “Maarif Okullarıyla Türkiye, Uluslararası Diploma Veren Ülkeler Arasına Giriyor”, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://turkiyemaarif.org/news/maarif-okullariyla-turkiye-uluslararasi-diploma-veren-ulkeler-arasina-giriyor

TMV (2021g). “Maarif Ülke Temsilcileri “Eğitimde Kalite” Gündemi İle Toplandı”, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://turkiyemaarif.org/news/maarif-ulke-temsilcileri-egitimde-kalite-gundemi-ile-toplandi

TMV (2021h). “Maarif Vakfının “Uluslararası Okul Ağıyla” Türkiye Dünyada İlk Beş Ülke Arasına Girdi”, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://turkiyemaarif.org/news/maarif-vakfinin-uluslararasi-okul-agiyla-turkiye-dunyada-ilk-bes-ulke-arasina-girdi

TMV (2021ı). “Türkiye Maarif Vakfı Ailesi Geleneksel Bayramlaşma Buluşmasında Bir Araya Geldi”, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://turkiyemaarif.org/news/turkiye-maarif-vakfi-ailesi-geleneksel-bayramlasma-bulusmasinda-bir-araya-geldi

TMV (2021i). “Senegal Saint-Louis Maarif Okulundan Yürüyüş Etkinliği”, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://turkiyemaarif.org/news/senegal-saintlouis-maarif-okulundan-yuruyus-etkinligi

TMV (2022a). “Türkiye’nin Yeni Yumuşak Güç Unsuru: Eğitim Diplomasisi”, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://turkiyemaarif.org/news/turkiyenin-yeni-yumusak-guc-unsuru-egitim-diplomasisi

TMV (2022b). “2. İstanbul Eğitim Zirvesi”, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://turkiyemaarif.org/news/turkiye-maarif-vakfi-baskani-prof-dr-birol-akgun-istanbul-egitim-zirvesinin-egitimin-temel-sorunlarinin-ve-yeni-yaklasimlarinin-tartisildigi-geleneksel-bir-uluslararasi-platform-olmasini-arzu-ediyoruz

TMV (2022c). “Moritanya’da Maarif İftarında Ramazan Ayının Bereketi Paylaşıldı”, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://turkiyemaarif.org/news/moritanyada-maarif-iftarinda-ramazan-ayinin-bereketi-paylasildi

TMV (2022d). “Fildişi Sahili Uluslararası Maarif Okulları Abatta Kampüsü Açıldı”, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://turkiyemaarif.org/news/fildisi-sahili-uluslararasi-maarif-okullari-abatta-kampusu-acildi

TMV (2022e). “Somali Maarif Okulları Somalili Gençlere Umut Oldu”, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://turkiyemaarif.org/news/somali-maarif-okullari-somalili-genclere-umut-oldu

TMV (2023a). “Türkiye Maarif Vakfı Başkanı Prof. Dr. Birol Akgün: Türkiye, mesleki eğitim birikimini diğer ülkelere liseler açarak paylaşacak.”, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://turkiyemaarif.org/news/turkiye-maarif-vakfi-baskani-prof-dr-birol-akgun-turkiye-mesleki-egitim-birikimini-diger-ulkelere-liseler-acarak-paylasacak

TMV (2023b). “Türkiye Maarif Vakfı, Etiyopya'nın Tigray Bölgesinde Okul Açıyor”, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://turkiyemaarif.org/news/turkiye-maarif-vakfi-etiyopyanin-tigray-bolgesinde-okul-aciyor

TMV (2023c). “Türkiye Maarif Vakfında Afrika Günü Kutlandı”, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://turkiyemaarif.org/news/turkiye-maarif-vakfinda-afrika-gunu-kutlandi

TMV (2024). “Kongo’da Yeni Maarif Okulu Kampüsü Açıldı”, Erişim Tarihi: 15.11.2023, https://turkiyemaarif.org/news/kongoda-yeni-maarif-okulu-kampusu-acildi

Tokat, F. Öztürk, M. ve Mercan, A. F. (2019). “Afrika'daki dini kuruluşlar arasında birliğin tesisi için çalışıyoruz”, *Anadolu Ajansı*, Erişim Tarihi: 27.05.2023 https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/afrikadaki-dini-kuruluslar-arasinda-birligin-tesisi-icin-calisiyoruz/1620047

Toprak, K. Ve Ekici, B. B. (2021). *Afrika Kıtasında Askeri Darbeler*. İnönü Üniversitesi Afrika Araştırmaları Merkezi, Aralık, Malatya.

Tordoff, W. (2002). *Government and Politics in Africa*. New York: Palgrave Macmillan.

Transparency International. (2023a). *Corruption Perceptions Index 2022*. Ocak, Berlin.

Transparency International. (2023b). “CPI 2022 for Sub-Saharan Africa: Corruption compounding multiple crises”. Erişim Tarihi: 7.11.2023. https://www.transparency.org/en/news/cpi-2022-sub-saharan-africa-corruption-compounding-multiple-crises

Turhan, Y. (2020). Turkey’s foreign policy to Africa: The role of leaders’ identity in shaping policy. *Journal of Asian and African Studies*, *56*(6), 1-6.

Turhan, Y. (2024). “Türkiye'nin arabuluculuk rolü: Yeni dönemde neler bekleniyor?”, *Anadolu Ajansı*, Erişim Tarihi: 22.05.2025, https://www.aa.com.tr/tr/analiz/turkiyenin-arabuluculuk-rolu-yeni-donemde-neler-bekleniyor/3438545

TÜİK (2025). “Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret”, Erişim Tarihi: 27.05.2025, https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dis-Ticaret-Istatistikleri-Nisan-2025-53902

Türkiye Mezunları (2016). “Türkiye Mezunları Etiyopya'da Buluştu”. Erişim Tarihi: 13.06.2024. https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/turkiye-mezunlari-etiyopya-da-bulustu

Türkiye Mezunları (2020a). “YTB Başkanı Eren: Türkiye Türkiye'den Büyüktür”. Erişim Tarihi: 13.06.2024. https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/ytb-baskani-eren-turkiye-turkiye-den-buyuktur

Türkiye Mezunları (2020b). “Zanzibar'da Türkiye Mezunları Buluşması Gerçekleştirildi”. Erişim Tarihi: 13.06.2024. https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/zanzibar-da-turkiye-mezunlari-bulusmasi-gerceklestirildi

Türkiye Mezunları (2020c). “Nijeryalı Türkiye Mezunları Başkent Abuja'da Buluştu”, Erişim Tarihi: 21.05.2023, https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/nijeryali-turkiye-mezunlari-baskent-abuja-da-bulustu

Türkiye Mezunları (2020d). “Nijeryalı Türkiye Mezunları Başkent Abuja'da Buluştu”. Erişim Tarihi: 13.06.2024. https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/turkiye-yeniden-mezun-bulusmasi-istanbul

Türkiye Mezunları (2020e). “Türkiye Mezunları Zambiya'da Buluştu”. Erişim Tarihi: 13.06.2024. https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/turkiye-mezunlari-zambiya-da-bulustu

Türkiye Mezunları (2020f). “Nijer Türkiye Mezunları Derneği Türkiye Bursları Kapsamında Burs Kazanan Öğrencilere Yönelik Tanışma Toplantısı Gerçekleştirdi”. Erişim Tarihi: 13.06.2024. https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/nijer-turkiye-mezunlari-dernegi-turkiye-burslari-kapsaminda-burs-kazanan-ogrencilere-yonelik-tanisma-toplantisi-gerceklestirdi

Türkiye Mezunları (2020g). “Mezun Dernekleri FETÖ İle Mücadelede Ciddi Enstrüman!”. Erişim Tarihi: 13.06.2024. https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/mezun-dernekleri-feto-ile-mucadelede-ciddi-enstruman

Türkiye Mezunları (2020h). “Türkiye Bursları İle Okuyup Ülkesinde Eyalet Bakanı Oldu”. Erişim Tarihi: 13.06.2024. https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/turkiye-burslari-ile-okuyup-ulkesinde-eyalet-bakani-oldu

Türkiye Mezunları (2020ı). “8'inci Uluslararası Öğrenci Mezuniyet Töreni Gerçekleştirildi”. Erişim Tarihi: 13.06.2024. https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/8-inci-uluslararasi-ogrenci-mezuniyet-toreni-gerceklestirildi

Türkiye Mezunları (2020i). “Bakan Ersoy: 'Türkiye Mezunları Derneklerini Gerçekten Önemsiyoruz'”. Erişim Tarihi: 13.06.2024.

https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/bakan-ersoy-turkiye-mezunlari-derneklerini-gercekten-onemsiyoruz

Türkiye Mezunları (2020j). "Malili Türkiye Mezunları Bir Araya Geldi". Erişim Tarihi: 13.06.2024. https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/malili-turkiye-mezunlari-bir-araya-geldi

Türkiye Mezunları (2020k). "Moritanyalı Mezunlar Bir Araya Geldi". Erişim Tarihi: 13.06.2024. https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/moritanyali-mezunlar-bir-araya-geldi

Türkiye Mezunları (2020m). "Kenyalı Türkiye Mezunları Bir Araya Geldi". Erişim Tarihi: 13.06.2024. https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/kenyali-turkiye-mezunlari-bir-araya-geldi

Türkiye Mezunları (2020n). "Türkiye Mezunu İş İnsanları ve Uluslararası İş Konseyi Temsilcilerinden Ekonomik Değerlendirme Toplantısı". Erişim Tarihi: 13.06.2024. https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/turkiye-mezunu-is-insanlari-ve-uluslararasi-is-konseyi-temsilcilerinden-ekonomik-degerlendirme-toplantisi

Türkiye Mezunları (2020o). "Dış Ticarete Mezun Köprüsü: Gittikleri Ülkeye Yatırım Yapıyorlar". Erişim Tarihi: 13.06.2024. https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/dis-ticarete-mezun-koprusu-gittikleri-ulkeye-yatirim-yapiyorlar

Türkiye Mezunları (2020ö). "'Fennan Türki' hem ülkesi Etiyopya hem de Türkiye'nin kalkınmasına destek oluyor". Erişim Tarihi: 13.06.2024. https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/fennan-turki-hem-ulkesi-etiyopya-hem-de-turkiye-nin-kalkinmasina-destek-oluyor

Türkiye Mezunları (2020p). "Türkiye'nin Senegal'deki Eğitim Elçileri: Türkiye Mezunları". Erişim Tarihi: 13.06.2024. https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/turkiye-nin-senegal-deki-egitim-elcileri-turkiye-mezunlari

Türkiye Mezunları (2020r). "Türkiye Mezunları Tanzanya'da Buluştu". Erişim Tarihi: 13.06.2024. https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/turkiye-mezunlari-tanzanya-da-bulustu

Türkiye Mezunları (2021a). “Türkiye Mezunları Afrika ve Türkiye Arasındaki Ticari İlişkilerde Baş Aktör”. Erişim Tarihi: 13.06.2024. https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/turkiye-mezunlari-afrika-ve-turkiye-arasindaki-ticari-iliskilerde-bas-aktor-2021-10-21T15-38-26

Türkiye Mezunları (2021b). “Türkiye Mezunları Ticari Elçilik Görevi Görüyor”. Erişim Tarihi: 13.06.2024. https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/turkiye-mezunlari-ticari-elcilik-gorevi-goruyor-2021-09-20T16-56-03

Türkiye Mezunları (2021c). “Türkiye Mezunları Kurumsallaşıyor”. Erişim Tarihi: 13.06.2024. https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/turkiye-mezunlari-kurumsallasiyor

Türkiye Mezunları (2022). “11. Uluslararası Öğrenciler Mezuniyet Töreni Ankara’da Gerçekleştirildi”. Erişim Tarihi: 13.06.2024. https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/11-uluslararasi-ogrenciler-mezuniyet-toreni-ankarada-gerceklestirildi-2022-07-21T15-50-05

U.S. Department of State. (2022, August 8). “Secretary Antony J. Blinken and South African Minister of International Relations and Cooperation Naledi Pandor at a joint press availability.” Erişim Tarihi: 12.03.2023 https://www.state.gov/secretary-antony-j-blinken-and-south-african-minister-of-international-relations-and-cooperation-naledi-pandor-at-a-joint-press-availability/

UN. (2022). *World Population Prospects 2022*. United Nations Department of Economic and Social Affairs, New York.

UNCTAD. (2023). *The Potential of Africa to Capture Technology-Intensive Global Supply Chains*. United Nations Conference on Trade and Development, Economic Development in Africa Report 2023, Cenevre.

UNDP (t.y.) “Human Development Index”. Erişim Tarihi: 3.12.2023. https://hdr.undp.org./data-center/human-development-index#/indicies/HDI

UNESCO. (2019). *New Methodology Shows that 258 Million Children, Adolescents and Youth Are Out of School*. Eylül, UIS Fact Sheet No. 56.

Uysal, M. Ü. (2021). “Türkiye Diyanet Vakfının 'Beklenen Sensin Projesi' Ruandalıların yüzünü güldürdü”, *Anadolu Ajansı,* Erişim Tarihi: 21.05.2023,

https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiye-diyanet-vakfinin-beklenen-sensin-projesi-ruandalilarin-yuzunu-guldurdu/2218810

Uzer, U. (2011). *Identity and Turkish foreign policy: The Kemalist influence in Cyprus and the Caucasus*. New York: I.B.Tauris.

Ülker, E. (2016). *Yoksulluktan Umuda Afrika Ekonomisi*, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Varadi, P. F., Wouters, F., & Hoffman, A. R. (2018). *The Sun is Rising in Africa and the Middle East: On the Road to a Solar Energy Future*. Pan Stanford Publishing.

V-Dem Institute. (2023). *Democracy Report 2023: Defiance in the Face of Autocratization*. Gothenburg: University of Gothenburg.

Vertzberger, Y. (1990). *The World in Their Minds: Information Processing, Cognition, and Perception in Foreign Policy Decision-Making*. Stanford: Stanford University Press.

Vertzberger, Y. (2019). *Misperceptions in foreign policymaking: The Sino-Indian conflict 1959-1962*. Routledge.

Vial, A. S. and Bouvier, E. (2025). "Türkiye, the new regional power in Africa (3/3). A military presence that is now greater than that of the former European powers", *Les Cles du Moyen-Orient*, 6 Mart, Erişim Tarihi: 27.05.2025, https://www.lesclesdumoyenorient.com/Turkiye-the-new-regional-power-in-Africa-3-3-A-military-presence-that-is-now.html

Viotti, P. R., & Kauppi, M. V. (2019). *International relations theory*. Boston: Longman.

Walker, S. G.(2011). Foreign Policy Analysis and Behavioral International Relations. Walker, S. G., Malici, A., & Schafer, M. (ed.) *Rethinking foreign policy analysis: States, leaders, and the microfoundations of behavioral international relations*. (ss: 3-20), Routledge.

Waltz, K. N. (1959). *Man, the state and war*. Columbia University.

Webber, M., & Smith, M. (2002). *Foreign policy in a transformed world*. London, Pearson Education.

Wendt, A. (1992). Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics. *International organization*, *46*(2), 391-425.

Wendt, A. (2003). Why a world state is inevitable. *European journal of international relations*, *9*(4), 491-542.

Wendt, A. (2004). The state as person in international theory. *Review of international Studies*, *30*(2), 289-316.

Wendt, A. (2021). *Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi*. İstanbul: Küre Yayınları.

WHH. (2023). *Global Hunger Index*. Welt Hunger Hılfe, Ekim, Bonn/Dublin.

WHO. (2022). *Atlas of African Health Statistics 2022*. World Health Organization.

World Bank-a (t.y.). "Age dependency ratio (% of working-age population) - Sub-Saharan Africa, World, East Asia & Pacific, European Union, Latin America & Caribbean, South Asia". Erişim Tarihi: 3.12.2023. https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.DPND?end=2022&locations=ZG-1W-Z4-EU-ZJ-8S&start=2000

World Bank-b (t.y.) "Age dependency ratio (% of working-age population) - Sub-Saharan Africa, World, East Asia & Pacific, European Union, Latin America & Caribbean, South Asia". Erişim Tarihi: 5.12.2023. https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.DPND?end=2022&locations=ZG-1W-Z4-EU-ZJ-8S&start=2000

YEE (2014). "Saraybosna'da Türkçe Şarkı Finali." Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://www.yee.org.tr/tr/haber/saraybosnada-turkce-sarki-finali

YEE (2015a). *2015 Faaliyet Raporu.* Ankara

YEE (2015b). "Mapping Ottoman Empire/Osmanlı İmparatorluğu'nda Haritacılık". Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://www.yee.org.tr/tr/haber/mapping-ottoman-empireosmanli-imparatorlugunda-haritacilik-0

YEE (2016a). "Ülker Arena'da Görkemli Türkçe Bayramı". Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://www.yee.org.tr/tr/haber/ulker-arenada-gorkemli-turkce-bayrami

YEE (2016b). "Prof. Dr. Ateş: Türkiye alternatif bir model geliştiriyor". Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://www.yee.org.tr/tr/haber/prof-dr-ates-turkiye-alternatif-bir-model-gelistiriyor

YEE (2016c). “Prof. Dr. Ateş 24 TV'de konuştu: Truva atı ortaya çıktı”. Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://www.yee.org.tr/tr/haber/prof-dr-ates-24-tvde-konustu-truva-ati-ortaya-cikti

YEE (2016d). “Başkan Ateş, TRT Avaz'ın Canlı Yayın Konuğu Oldu”. Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://www.yee.org.tr/tr/haber/baskan-ates-trt-avazin-canli-yayin-konugu-oldu

YEE (2016e). “Prof. Ateş, AK Parti'de Enstitünün FETÖ ile mücadelesini anlattı”. Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://www.yee.org.tr/tr/haber/prof-ates-ak-partide-enstitunun-feto-ile-mucadelesini-anlatti

YEE (2017a). *2017 Faaliyet Raporu*. Ankara

YEE (2017b). “YEV'den Yeni Hedefler”. Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://www.yee.org.tr/tr/haber/yevden-yeni-hedefler

YEE (2017c). “Yunus Emre Enstitüsünün Güney Afrika’daki İlk Şubesi Açıldı”. Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://www.yee.org.tr/tr/haber/yunus-emre-enstitusunun-guney-afrikadaki-ilk-subesi-acildi

YEE (2017d). “Hartum Yunus Emre Enstitüsü Açıldı”, Erişim Tarihi: 21.05.2024, https://www.yee.org.tr/tr/haber/hartum-yunus-emre-enstitusu-acildi

YEE (2018a). “Taşınabilir Matematik Müzesi Etiyopya 2. Etap Turuna, Mekelle’den Başladı”. Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://www.yee.org.tr/tr/haber/tasinabilir-matematik-muzesi-etiyopya-2-etap-turuna-mekelleden-basladi

YEE (2018b). *2018 Faaliyet Raporu*. Ankara

YEE (2018c). G”üney Afrikalı Heyet Türkiye'de!”. Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://www.yee.org.tr/tr/haber/prof-dr-seref-ates-basbakanimiz-binali-yildirim-ile-gorustu

YEE (2018d). “ABD’li Öğrenciler Türkiye’de!”. Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://www.yee.org.tr/tr/haber/abdli-ogrenciler-turkiyede

YEE (2019a). *2019 Faaliyet Raporu.* Ankara

YEE (2019b). “Hartum Yunus Emre Enstitüsünde Osmanlıca Kursları Başladı”. Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://hartum.yee.org.tr/tr/haber/hartum-yunus-emre-enstitusunde-osmanlica-kurslari-basladi

YEE (2020a). “Dakar Yunus Emre Enstitüsü için Çalışmalar Sürüyor”. Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://www.yee.org.tr/tr/haber/dakar-yunus-emre-enstitusu-icin-calismalar-suruyor

YEE (2020b). “Global Somali Diasporası Zirvesi Türkiye-Somali Kardeşliğini Vurguladı”, Erişim Tarihi: 21.05.2024, https://www.yee.org.tr/tr/haber/global-somali-diasporasi-zirvesi-turkiye-somali-kardesligini-vurguladi

YEE (2021a). “Yunus Emre Enstitüsü, Afrika’da İki Yeni Merkez Açtı”. Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://www.yee.org.tr/tr/haber/yunus-emre-enstitusu-afrikada-iki-yeni-merkez-acti

YEE (2021b). “Abuja Yunus Emre Enstitüsü Törenle Açıldı”. Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://www.yee.org.tr/tr/haber/abuja-yunus-emre-enstitusu-torenle-acildi

YEE (2021c). “Cap Manuel Kışlası Türkçe Eğitim Merkezi Üçüncü Dönem Mezunlarını Verdi.” Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://www.yee.org.tr/tr/haber/cap-manuel-kislasi-turkce-egitim-merkezi-ucuncu-donem-mezunlarini-verdi

YEE (2021d). “Hartum’da Türkiye’de Yüksek Öğretim Konuşuldu”. Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://www.yee.org.tr/tr/haber/hartumda-turkiyede-yuksek-ogretim-konusuldu

YEE (2022a). “Güney Afrika'da Türk Mutfağı Tanıtıldı”. Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://www.yee.org.tr/tr/haber/guney-afrikada-turk-mutfagi-tanitildi

YEE (2022b). “Yunus Emre Enstitüsünden Tanzanya Açılımı”. Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://www.yee.org.tr/tr/haber/yunus-emre-enstitusunden-tanzanya-acilimi

YEE (2022c). “Senegal Devlet Televizyonunda Türkiye Belgeseli”. Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://www.yee.org.tr/tr/haber/senegal-devlet-televizyonunda-turkiye-belgeseli

YEE (2022d). “10. Yılda Demir Ağlarla Örülen Türkiye’den 100. Yılda Dünyayı Kültür Ağlarıyla Ören Türkiye’ye”. Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://www.yee.org.tr/tr/haber/10-yilda-demir-aglarla-orulen-turkiyeden-100-yilda-dunyayi-kultur-aglariyla-oren-turkiyeye

YEE (2022e). “Dünya Kadınlar Günü Etkinliklerle Kutlandı”. Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://www.yee.org.tr/tr/haber/dunya-kadinlar-gunu-etkinliklerle-kutlandi

YEE (2023a). *2023 Faaliyet Raporu*. Ankara

YEE (2023b). "Güney Afrikalılar Türk Mutfağının Lezzetlerini Öğreniyor". Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://www.yee.org.tr/tr/haber/guney-afrikalilar-turk-mutfaginin-lezzetlerini-ogreniyor

YEE (2023c). "Senegalli Fırıncılar Simit Yapmayı Öğrendi". Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://www.yee.org.tr/tr/haber/senegalli-firincilar-simit-yapmayi-ogrendi

YEE (2023d). "Yunus Emre Enstitüsünün Tanzanya'daki Yurt Dışı Temsilciliğinin Açılışı Gerçekleştirildi". Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://www.yee.org.tr/tr/haber/yunus-emre-enstitusunun-tanzanyadaki-yurt-disi-temsilciliginin-acilisi-gerceklestirildi

YEE (2023e). "Yunus Emre Enstitüsü, Uluslararası Paydaşlarına Bir Yenisini Ekledi". https://www.yee.org.tr/tr/haber/yunus-emre-enstitusu-uluslararasi-paydaslarina-bir-yenisini-ekledi

YEE (2024a). "Madagaskar'da Yunus Emre Enstitüsü Açılacak". Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://www.yee.org.tr/tr/haber/madagaskarda-yunus-emre-enstitusu-acilacak

YEE (2024b). "Yunus Emre Enstitüsü, Kültürel Faaliyetlerle Afrikalılarla Kalıcı Bağlar Kuruyor". Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://www.yee.org.tr/tr/haber/yunus-emre-enstitusu-kulturel-faaliyetlerle-afrikalilarla-kalici-baglar-kuruyor

YEE (2024c). "YEE, Mısır Kültürel Diplomasi Heyetini Ankara'da Ağırlıyor". Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://www.yee.org.tr/tr/haber/yee-misir-kulturel-diplomasi-heyetini-ankarada-agirliyor

YEE (2024d). Kahire'de "2024 Yılı Kültür ve Sanat Rotası Toplantısı" Gerçekleştirildi". Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://www.yee.org.tr/tr/haber/kahirede-2024-yili-kultur-ve-sanat-rotasi-toplantisi-gerceklestirildi

YEE (2024e). "Dakar'da Albinolu Çocuklarla Atölye Düzenlendi.", Erişim Tarihi: 11.02.2024, https://www.yee.org.tr/tr/haber/dakarda-albinolu-cocuklarla-atolye-duzenlendi

YEE (t.y.) "Yunus Emre Enstitüsü", Erişim Tarihi: 21.05.2023, https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu

Yesevi, Ç. G. (2021). Uluslararası ilişkiler bilim dalında sosyal inşacılık yaklaşımının incelenmesi. *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, *12*(22), 52-74.

Yesiltas, M., & Balci, A. (2013). *A dictionary of Turkish foreign policy in the AK party era: a conceptual map*, Center for Strategic Research (SAM), No: 7.

Yıldız, E. (2021). Din ve Bilişsel Sosyoloji Bağlamında Postmodern Kimlik Sorunsalı. (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, M. (2024). II. Meşrutiyet dönemi Osmanlı dergilerinde Afrika algısı. *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, *11*(29), 243-259.

YTB (2017). *İdare Faaliyet Raporu 2017*. Ankara

YTB (2018). *İdare Faaliyet Raporu 2018.* Ankara

YTB (2020). *Faaliyet Raporu 2020.* Ankara

YTB (2022a). "YTB'nin Faaliyetleri Afrika Basınında Geniş Yankı Buldu", Erişim Tarihi: 13.06.2024. https://ytb.gov.tr/haberler/ytbnin-faaliyetleri-afrika-basininda-genis-yanki-buldu

YTB (2022b). "YTB'den Afrika'ya Yönelik İnsan Odaklı Projeler", Erişim Tarihi: 13.06.2024. https://ytb.gov.tr/haberler/ytb-den-afrika-ya-yonelik-insan-odakli-projeler

YTB (2022c). "YTB'de Ramazan Bayram Havasında Geçti", *Bülten*, Nisan, Sayı 4, 1.

YTB (2023a). "YTB Heyeti Afrika'da Bir Dizi Çalışma Ziyareti", *Bülten*, Ekim-Aralık, Sayı 4, 84-85.

YTB (2023b). "YTB Heyeti Afrika Temasları Kapsamında Tanzanya, Zanzibar ve Kenya'da Türkiye Mezunları Buluşmaları Gerçekleştirdi", *Bülten*, Ekim-Aralık, Sayı 4, 86.

YTB (2023c). "YTB 13 Yaşında", *Bülten*, Nisan-Haziran, Sayı 2, 3.

YTB (2023d). "YTB'de "Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye-Afrika İlişkileri" Temalı Panel Düzenlendi", *Bülten*, Nisan-Haziran, Sayı 2, 41.

YTB (2023e). "21'inci yüzyıl Afrika'nın Yüzyılı Olacak", Erişim Tarihi: 13.06.2024, https://ytb.gov.tr/haberler/21inci-yuzyil-afrika-nin-yuzyili-olacak

YTB Afrika Koordinatörlüğü. (2022). “Somali’nin Yeniden İnşasında Türkiye’nin Rolü”, *Memleketim Dergisi*, Sayı 6, 30-33.

Yurdusev, N. (2019). Perceptions and Images in Turkish (Ottoman)-European Relations. Ismael, Y. T. and Aydın. M. (ed.) *Turkey's Foreign Policy in the 21st Century* (pp. 77-99). Routledge.

Yurteri, H. (2019). AK Parti dönemi Türk dış politikasında Cumhurbaşkanlarının rolü. *Ortadoğu Etütleri*, *11*(1), 170-201.

Yüzbaşıoğlu, N. (2021). “Türkiye-Afrika ilişkilerinde insan odaklı iş birliği: Türkiye Bursları”, *Anadolu Ajansı*, Erişim Tarihi: 13.06.2024. https://www.aa.com.tr/tr/egitim/turkiye-afrika-iliskilerinde-insan-odakli-is-birligi-turkiye-burslari/2393895

Zehfuss, M. (2004). *Constructivism in international relations*. Cambridge: Cambridge University Press.

Zerubavel, E. (1999). *Social mindscapes: An invitation to cognitive sociology*. London: Harvard University Press.

Zimbardo, P. G. and Gerrig, J. R. (2002). Perception. Daniel J. Levitin (ed.) *Foundations of cognitive psychology: core readings*. (pp. 131-188), MIT press.

“Africa drives global urbanization”. (2023). *Deutsche Welle*. Erişim Tarihi: 12.12.2023 https://www.dw.com/en/africa-drives-global-urbanization/a-65653428

“Afrika için çalışmalıyız”, (2012). *Anadolu Ajasnı*, 9 Mayıs, Erişim Tarihi: 22.05.2023, https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/afrika-icin-calismaliyiz/369208

“Afrika Medya Temsilcileri GZT'ye konuk oldu: Dijital medya kıtalar arasındaki engelleri aştı'”, (2019). *GZT*, Erişim Tarihi: 13.06.2024. https://www.gzt.com/jurnalist/afrika-medya-temsilcileri-gztye-konuk-oldu-dijital-medya-kitalar-arasindaki-engelleri-asti-3514353

“Afrika'da felaketin adı...” (2011). *Anadolu Ajansı,* Erişim Tarihi: 21.05.2023, https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/afrikada-felaketin-adi/392735

“Afrikalı gazetecilerden YTB’ye anlamlı ziyaret!”, (2016) *Haber 7*, Erişim Tarihi: 13.06.2024. https://www.haber7.com/guncel/haber/1904998-afrikali-gazetecilerden-ytbye-anlamli-ziyaret

"Diyanet İşleri Başkanı Görmez, Kamerunlu Müslüman Dini Liderlerle Görüştü" (2012). *Sondakika.com*, Erişim Tarihi: 21.05.2023, https://www.sondakika.com/dunya/haber-diyanet-isleri-baskani-gormez-kamerunlu-musluman-4192722/

"Diyanet İşleri Başkanı Görmez: FETÖ/PDY hareketi sahte bir mehdi hareketidir" (2016). *Anadolu Ajansı,* Erişim Tarihi: 21.05.2023, https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/diyanet-isleri-baskani-gormez-feto-pdy-hareketi-sahte-bir-mehdi-hareketidir/621610

"Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Erbaş: Temel insan haklarından herkesin yararlanması önemlidir" (2018). *Anadolu Ajansı,* Erişim Tarihi: 21.05.2023, https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/diyanet-isleri-baskani-prof-dr-erbas-temel-insan-haklarindan-herkesin-yararlanmasi-onemlidir/1122930

"Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Görmez Açıklaması" (2015). *Haberler.com*, Erişim Tarihi: 21.05.2023, https://www.haberler.com/guncel/diyanet-isleri-baskani-prof-dr-gormez-aciklamasi-7281380-haberi/

"Diyanet, Afrika'ya el uzattı" (2011). *Milli Gazete*, Erişim Tarihi: 21.05.2023, https://www.milligazete.com.tr/haber/1121517/diyanet-afrikaya-el-uzatti

"Fildişi Sahili Yüksek İslam Konseyi'nden Diyanet'e Ziyaret" (2015). *Diyanet TV*, Erişim Tarihi: 21.05.2023, https://diyanet.tv/fildisi-sahili-yuksek-islam-konseyi-nden-diyanet-e-ziyaret

"Görmez: Afrika sadece sefalet değil" (2011). *Haber 7,* Erişim Tarihi: 21.05.2023, https://www.haber7.com/guncel/haber/809686-gormez-afrika-sadece-sefalet-degil

"Görmez'den 100 Kur'an-ı Kerim bağışı" (2015). *Anadolu Ajansı,* Erişim Tarihi: 21.05.2023, https://www.aa.com.tr/tr/yasam/gormezden-100-kuran-i-kerim-bagisi/488082

"Görmez'den dini liderlere propaganda uyarısı" (2011). *Takvim*, Erişim Tarihi: 21.05.2023, https://www.takvim.com.tr/dunya/gormezden-dini-liderlere-propaganda-uyarisi-2071134

"KAGEM'de "Afrika Forumu"" (2018). *Diyanet Haber*, Erişim Tarihi: 21.05.2023, https://www.diyanethaber.com.tr/kagemde-afrika-forumu

"Kamerun'da hutbe verdi" (2012). *Yeni Şafak*, Erişim Tarihi: 21.05.2023, https://www.yenisafak.com/gundem/kamerunda-hutbe-verdi-437718

"Kamu Görevlisi ve Akademisyenlere Yönelik Türkçe İletişim Programı sertifika töreni yapıldı". (2022) *Sondakika.com*. Erişim Tarihi: 13.06.2024. https://www.sondakika.com/haber/haber-yurtdisi-turkler-ve-akraba-topluluklar-baskanliginca-ytb-farkli-ulkelerdeki-ka-15187778/

"Mapping Africa's coups d'etat across the years". (2023). *Al Jazeera*. 30 Ağustos. Erişim Tarihi: 7.11.2023. https://www.aljazeera.com/news/2023/8/30/mapping-africas-coups-detat-across-the-years

"Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki durum bütün insanlığı utandırıyor" (2014). *Anadolu Ajansı,* Erişim Tarihi: 21.05.2023, https://www.aa.com.tr/tr/yasam/orta-afrika-cumhuriyetindeki-durum-butun-insanligi-utandiriyor/181527

"Petrolün zekatını verseler Afrika'da kimse aç kalmaz", *Anadolu Ajansı,* Erişim Tarihi: 21.05.2023, https://www.aa.com.tr/tr/yasam/petrolun-zekatini-verseler-afrikada-kimse-ac-kalmaz/98267

"Somali kültürü Hamamönü'ne taşındı" (2018). *Anadolu Ajansı*, Erişim Tarihi: 13.06.2024. https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/somali-kulturu-hamamonune-tasindi/1099013

"Sömürge yönetimleri de telin edilmeli" (2014). *Anadolu Ajansı,* Erişim Tarihi: 21.05.2023, https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/somurge-yonetimleri-de-telin-edilmeli/160643

"Sudanlıların Türkçeye ilgisi artıyor" (2018). *Anadolu Ajansı*. Erişim Tarihi: 21.05.2023, https://www.aa.com.tr/tr/dunya/sudanlilarin-turkceye-ilgisi-artiyor/1061654

"TRT'den dev adım: 'TRT Afrika' açıldı", (2023). *TRT Haber*, Erişim Tarihi: 27.05.2025, https://www.trthaber.com/trtden-haberler/trtden-dev-adim-trt-afrika-acildi-761.html

"Türk-Afrika Düşünce Kuruluşları Buluşması" (2015). *Sondakika.com*. https://www.sondakika.com/guncel/haber-turk-afrika-dusunce-kuruluslari-bulusmasi-7983146/

"Türkiye Bursları, Güney Afrika'da tanıtıldı" (2017). *Anadolu Ajansı*, Erişim Tarihi: 13.06.2024. https://www.aa.com.tr/tr/egitim/turkiye-burslari-guney-afrikada-tanitildi/892936

"Türkiye'deki üniversitelerde 4 bin 403 Afrikalı öğrenci okuyor! YTB, Afrika'nın gönül coğrafyasını işliyor". (2021). *Yeniakit.* Erişim Tarihi: 13.06.2024. https://www.yeniakit.com.tr/haber/turkiyedeki-universitelerde-4-bin-403-afrikali-ogrenci-okuyor-ytb-afrikanin-gonul-cografyasini-isliyor-1585739.html

"YTB Başkan Yrd. TURUS Güneydoğu Kariyer Fuarı Kapsamında Öğrencilerle Bir araya Geldi" (2022). *Fırat Üniversitesi*, Erişim Tarihi: 13.06.2024. https://www.firat.edu.tr/tr/page/news/ytb-baskan-yrd-turus-guneydogu-kariyer-fuari-kapsaminda-ogrencilerle-bir-araya-geldi-4716

"Yunus Emre Enstitüsü Başkanı Ateş: Afrika bizim için önemli". (2023). *DHA*, Erişim Tarihi: 21.05.2023, https://www.dha.com.tr/gundem/yunus-emre-enstitusu-baskani-ates-afrika-bizim-icin-onemli-2194660

EKLER

EK 1 - Görüşme Soruları - Yöneticiler

1. Kurumunuzu nasıl tanımlarsınız, kurumunuz hakkında bilgi verebilir misiniz?

2. Afrika sizde neyi çağrıştırıyor. Afrika kıtası hakkında düşünceleriniz nelerdir?

3. Afrika'nın dünya siyasetindeki avantajlarının ve dezavantajlarının neler olduğunu düşünüyorsunuz?

4. Afrika'nın geçmişi ile bugünü arasında ne gibi farklar veya benzerlikler vardır? Sizce Afrika'da olumlu veya olumsuz bir değişimden veya gelişimden bahsedilebilir mi?

5. Gelecekte Afrika'yı nerede görüyorsunuz?

6. Kurumunuz için Afrika'nın önemi nedir? Afrika'da bulunma amacınız nedir?

7. Afrika politikanızın çıkış noktası ve ilham kaynağı nedir?

8. Afrika'ya dair bilgi kaynağınız nelerdir? Afrika politikanızı belirlemeden önce Afrika'ya dair bilgiye nasıl ulaşmaktasınız?

9. Türkiye'nin ve kurumunuzun Afrika'daki temsilcilikleri kurumun Afrika'ya bakışında bir değişime neden olmuş mudur? Nasıl ve ne yönde?

10. Afrika politikanıza yönelik Türkiye içerisinden (siyasette veya toplum düzeyinde) olumlu-olumsuz eleştiriler var mıdır? Nasıl tepkiler gelmektedir?

11. Afrika Türkiye için özel bir anlam ifade etmekte midir? Sizce Türkiye için Afrika'nın önemi nedir?

12. 1998 Eylem Planı ile başlayan ve Ak Parti iktidarı ile devam eden Afrika'ya yönelik ilgide neyin etkili olduğunu düşünüyorsunuz? Sizce daha önceki yıllarda ilgi neden zayıftı?

13. Osmanlı Devleti Afrika kıtasında geniş bir alanı hâkimiyeti altına almıştır. Sizce Türkiye mevcut politikasında bu geçmişten yararlanmak mıdır? Kurumunuz bu politikayı besleyici çalışmaları var mıdır?

14. Türkiye'nin Afrika politikasında İslami kimliğin etkili olduğunu düşünüyor musunuz?

15. İkili ilişkilerde genellikle kazan-kazan söyleminin ön plana çıktığı görülmektedir. Sizce Türkiye'nin ve Afrika'nın kazancı nedir?

16. Türkiye'nin Afrika politikasını yeterli buluyor musunuz? Sizce Türkiye'nin bundan sonraki süreçte Afrika'ya ilişkin olarak en fazla dikkate alması, yeniden düşünmesi gereken hususlar neler?

EK 2 – Görüşme Soruları - Saha Çalışanları

1. Kurumunuzu nasıl tanımlarsınız, kurumunuz hakkında bilgi verebilir misiniz?
2. Afrika sizde neyi çağrıştırıyor. Afrika kıtası hakkında düşünceleriniz nedir?
3. Afrika'nın dünya siyasetindeki avantajlarının ve dezavantajlarının neler olduğunu düşünüyorsunuz?
4. Afrika'nın geçmişi ile bugünü arasında ne gibi farklar veya benzerlikler vardır?
5. Sizce Afrika'da olumlu veya olumsuz bir değişimden veya gelişimden bahsedilebilir mi?
6. Gelecekte Afrika'yı nerede görüyorsunuz?
7. Kurumunuz için Afrika'nın önemi nedir? Afrika'da bulunma amacınız nedir?
8. Afrika Türkiye için özel bir anlam ifade etmekte midir? Sizce Türkiye için Afrika'nın önemi nedir?
9. Osmanlı Devleti Afrika kıtasında geniş bir alanı hâkimiyeti altına almıştır. Sizce Türkiye mevcut politikasında bu geçmişten yararlanmak mıdır? Kurumunuz bu politikayı besleyici çalışmaları var mıdır?
10. Türkiye'nin Afrika politikasında İslami kimliğin etkili olduğunu düşünüyor musunuz?
11. İkili ilişkilerde genellikle kazan-kazan söyleminin ön plana çıktığı görülmektedir. Sizce Türkiye'nin ve Afrika'nın kazancı nedir?
12. Türkiye'nin Afrika politikasını yeterli buluyor musunuz? Sizce Türkiye'nin bundan sonraki süreçte Afrika'ya ilişkin olarak en fazla dikkate alması, yeniden düşünmesi gereken hususlar neler?
13. Afrika'da kurumunuzla benzer amaçlara sahip diğer ülke kurumları ile bir çatışma söz konusu mudur? Sahada diğer devletlere yönelik nasıl bir yaklaşım sergilemektesiniz?
14. Sahada karşılaşılan zorluklar nelerdir?
15. Merkeze politika tavsiyesinde bulunuluyor mu?
16. Faaliyetler, uygulamalar merkezin belirlediği plan çerçevesinde mi yürütülmekte, temsilcilik münferit hareket edebiliyor mu, esneklik var mı?
17. Afrika'ya gitmeden önceki Afrika algınızla gittikten sonraki gözlediğiniz, gördüğünüz Afrika arasında ne gibi farklar var?
18. Afrika'da yaşamış olduğunuz deneyim, sizin Türkiye'ye ve bizim meseleleri ele alış biçimimize ilişkin yaklaşımınızda herhangi bir değişikliğe yol açtı mı?
19. Bulunduğunuz ülkede Türkiye'ye yönelik tepkiler ne yöndedir?